UTAMER

International Multidisciplinary Congress Proceedings Book

Anakara Yayıncılık
2026

UTAMER International Multidisciplinary Congress Proceeding's Book

UTAMER Uluslararası Multidisipliner Kongre Bildirileri Kitabı

22-24 July 2026

Prizren/ Kosovo

Editorial Board

Ümmügülsüm Candeğer

Serkan Çelik

İbrahim DALBUDAK

Şıhmehmet YİĞİT

Mehmet Korkud AYDIN

Tuba Arjumend

Ahmet Caner ÇATAL

Bedri Şahin

All rights reserved. No Part of the Book May Be Reproduced by Any Method, Electronic or Mechanical, Without the Written Permission of the Copyright Owner and Publisher.

Open Access This book is licensed under a Creative Commons Attribution-NoCommercial-Non-Derivative 4.0 International License

01.09.2026

ISBN: 978-625-93244-5-6

Anakara Yayıncılık

İvedik OSB Mahallesi 1462. Cad. No:5 /D Yenimahalle Ankara/ Türkiye

info@anakarapublishing.com

About Congress

Tittle

UTAMER International Multidisciplinary Congress

(UTAMER Uluslararası Multidisipliner Kongre)

Date:

22-24 July 2026

Place:

Prizren/ Kosovo

Organisation by:

Uluslararası Toplum Araştırmaları Merkezi (UTAMER)

PARTICIPANTS' COUNTRIES (13 Countries) Türkiye, Kosovo, Serbia, Pakistan, Germany, United Kingdom, Algeria, China, Azerbaijan, Kazakhstan, Uzbekistan, North Macedonia, United Arab Emirates

Total Participants: 95

(Türkiye: 42, Other Countries: 53)

Accepted Article: 65

Rejected Article: 9

Accepted Article (Türkiye): 27

Accepted Article (Other Countries): 38

COMMITTEES

Organizing Committee

President of the Congress

Assoc. Prof. Ümmügülsüm Candeğer – Osmaniye Korkut Ata University/ Türkiye

Congress Secretariat

Dr. Tuba Arjumend - Usak University/ Türkiye

Board Members

Prof. Dr. Ahmet Gökhan Yazıcı- Erzurum Atatürk University/ Türkiye

Prof. Dr. Serkan Çelik- İzmir Katip Çelebi Üniversitesi/ Türkiye

Assoc. Prof. Mehmet Korkud AYDIN – Kırıkkale Üniversity/ Türkiye

Assoc. Prof. İbrahim DALBUDAK- Uşak Üniversity/ Türkiye

Assoc. Prof. Kübra Özdemir- Erzurum Atatürk University/ Türkiye

Assoc. Prof. Vahdet Alaeddinoğlu- Erzurum Atatürk University/ Türkiye

Assistant Professor Şıhmehmet YİĞİT- Uşak Üniversitesi / Türkiye

Assistant Professor Ahmet Caner ÇATAL – Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi / Türkiye

Dr. Bedri Şahin- Independent Researcher / Germany

Scientific Committee

- Prof. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ (Manisa Celal Bayar University)
- Prof. Dr. Fikret RAMAZANOĞLU (Sakarya Uygulamalı Bilimler University)
- Prof. Dr. Serdar TOK (Manisa Celal Bayar University)
- Prof. Dr. Radenko Pejović (University of Montenegro)
- Prof. Dr. Malik BEYLEROĞLU (Sakarya Uygulamalı Bilimler University)
- Prof. Dr. Nusret RAMAZOĞLU (Marmara University)
- Prof. Dr. Mesut AYDIN (İnönü University)
- Prof. Dr. Recep DÜNDAR (İnönü University)
- Prof. Dr. Mustafa MÜJDECİ (Kırıkkale University)
- Prof. Dr. Adnan ERSOY (Kütahya Dumlupınar University)
- Prof. Dr. Halil TAŞKIN (Konya Selçuk University)
- Prof. Dr. Murat KALDIRIMCI (Erzurum Atatürk University)
- Prof. Dr. Uğur ABAKAY (Gaziantep University)
- Prof. Dr. İbrahim CİCİOĞLU (Gazi University)
- Prof. Dr. Ali Ahmet DOĞAN (Kırıkkale University)
- Prof. Dr. Yavuz Selim AĞAOĞLU (Tokat Gaziosmanpaşa University)
- Prof. Dr. Necdet KARASU (Gazi University)
- Prof. Dr. Dündar YENER (Bolu İzzet Baysal University)
- Prof. Dr. Hakan SUNAY (Ankara University)
- Prof. Dr. Tülay METİN (Bolu Abant İzzet Baysal University)
- Prof. Dr. Semiyha TUNCEL (Ankara University)
- Prof. Dr. Nuray ÖZDEMİR (Bolu Abant İzzet Baysal University)
- Prof. Dr. Ömer METİN (Bolu Abant İzzet Baysal University)
- Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ (Tokat Gaziosmanpaşa University)
- Prof. Dr. Süleyman POLAT (Hacı Bayram Veli University)
- Prof. Dr. Halil Saim PARLATIR (İzmir Katip Çelebi University)
- Prof. Dr. Filiz ÇOLAK (Uşak University)
- Prof. Dr. Halil BİŞKİN (Kütahya Dumlupınar University)
- Prof. Dr. Fatma AKKUŞ YİĞİT (İzmir Katip Çelebi University)
- Prof. Dr. Çetin YAMAN (Marmara University)
- Prof. Dr. Fikret ALINCAK (Gaziantep University)
- Prof. Dr. Fehmi ÇALIK (Sakarya Uygulamalı Bilimler University)
- Prof. Dr. Gülten HERGÜNER (Sakarya Uygulamalı Bilimler University)
- Prof. Dr. Mehmet Fatih KARAHÜSEYİNOĞLU (Elazığ Fırat University)
- Prof. Dr. Abdullah CANİKLİ (Tokat Gaziosmanpaşa University)
- Prof. Dr. Ümit Doğan ÜSTÜN (Recep Tayyip Erdoğan University)
- Prof. Dr. Emir EKİNCİ (Yalova University)
- Prof. Dr Eman Khalifa, Professor of Microbiology and Acting Dean of Faculty of Computers and Artificial Intelligence Matrouh University Egypt
- Prof. Dr. Umut CANLI (Tekirdağ Namık Kemal University)
- Prof. Dr. Mehmet KARGÜN (Tokat Gaziosmanpaşa University)
- Prof. Dr. Aynur Gazanfargizi, Hazar Üniversity/ Azerbaijan
- Prof. Dr Hossein Kazemi (Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources (GUASNR), Gorgan, Iran)
- Prof. Dr. Serkan ÇELİK, İzmir Kâtip Çelebi University/ Türkiye

- Assoc. Prof. Mehmet Uğur Yıldırım, Uşak University/ Türkiye
- Assoc. Prof. Elsevər İbadov Əlsoltan (Bakü Mühendislik University)
- Assoc. Prof. Melih Balyan (Ege University)
- Assoc. Prof. Zarife PANCAR (Gaziantep University)
- Assoc. Prof. Mihri KARAVELİOĞLU (Dumlupınar University)
- Assoc. Prof. İbrahim DALBUDAK (Isparta Uygulamalı Bilimler University)
- Assoc. Prof. Osman PEPE (Isparta Süleyman Demirel University)
- Assoc. Prof. İsmail KAYA (Kütahya Dumlupınar University)
- Assoc. Prof. Melih BALYAN (Ege University)
- Assoc. Prof. İbrahim ŞAHİN (Yalova University)
- Assoc. Prof. Mehmet ÖÇALAN (Kırıkkale University)
- Assoc. Prof. Oğuzhan ALTINGÜL (Elazığ Fırat University)
- Assoc. Prof. Abdullah Bora ÖZKARA (Erzurum Teknik University)
- Assoc. Prof. Serhat ÖZBAY (Erzurum Teknik University)
- Assoc. Prof. Velittin BALCI (Ankara University)
- Assoc. Prof. Dicle ARAS (Ankara University)
- Assoc. Prof. Neslişah AKTAŞ ÜSTÜN (Recep Tayyip Erdoğan University)
- Assoc. Prof. Mine Serin TAŞKIN (Konya Selçuk University)
- Assoc. Prof. İlimdar YALÇIN (Bingöl University)
- Assoc. Prof. Ali SOLUNOĞLU (Balıkesir University)
- Assoc. Prof. İsmail EFE (Kırıkkale University)
- Assoc. Prof. Bahtir Hyseni, Faculty of Food Technology, University “Isa Boletini” in Mitrovica, Kosovo
- Assistant Prof. Halime Durkut, Uşak University/ Türkiye
- Assistant Prof. Güllü Karanfil, Comrat State University/ Moldova
- Assistant Prof. Umar Farooq Gohar Institute of Industrial Biotechnology Government College University Lahore/ Pakistan
- Assistant Professor Dafina Llugaxhiu Krasniqi Faculty of Food Technology, University “Isa Boletini” in Mitrovica, Kosovo
- Dr. İsmail YILDIZ (MEB)
- Dr. Ramazan ŞEN (Kırıkkale University)
- Dr. Sevinç Aliyeva İsrafilqızı, Azerbaijan State Pedagogical University – Azerbaijan
- Dr. Merziyye Necefova, Azerbaijan National Academy of Sciences / Azerbaijan
- Yasser M. Shabana, Professor of Plant Pathology, Faculty of Agriculture, Mansoura University, Egypt
- Hafiz HAider Ali Post Doctoral Research Associate University of IDaho, Aberdeen Research and ExtensionCenter, USA
- Manu R. Chakraborty, Researcher- India

UTAMER Uluslararası Multidisipliner Kongre

(UTAMER International Multidisciplinary Congress)

01.09.2026

Konu: Akademik Teşvik ve Doçentlik Kriterleri

İlgili Makama:

UTAMER Uluslararası Multidisipliner Kongre, 22-24 Temmuz 2026 tarihleri arasında Prizren/Kosova'da gerçekleştirilmiştir. Kongremize 13 farklı ülkeden 95 araştırmacı toplam 65 bildiri ile katılmıştır. Katılımcıların 42'si Türkiye'den, 53'ü ise Türkiye dışındaki ülkelerden katılım sağlamıştır. Kongrede sunulan 65 bildirinin 27'si Türkiye'den, 38'i ise Türkiye dışındaki ülkelerden kabul edilmiştir.

Kongremiz, Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğinin 16 Ocak 2020 tarihinde değişikliğe uğrayan ilgili maddesinde yer aldığı şekliyle; "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." hükmüne uygun olarak düzenlenmiştir. Ayrıca Uşak Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Şıhmehmet Yiğit, kurumu tarafından Sempozyum Düzenleme Kurulumuzda görev almak üzere resmî olarak görevlendirilmiştir. Bu hâliyle UTAMER Uluslararası Multidisipliner Kongre, doçentlik kriterlerini de sağlamaktadır. Bilgilerinize sunarız.

Doç. Dr. Mehmet Korkud Aydın

Uluslararası Toplum Araştırmaları Merkezi Başkanı

Kongre web sitesi:

https://www.utacongress.org

https://www.utakongre.org

Uluslararası Multidisipliner Kongre

22-24 Temmuz 2026

Prizren/ Kosova

Sempozyum Yüz Yüze Oturum Programı

Açılış Oturumu
22 Temmuz 2026
Saat: 17:00

Konuşmacılar	Kurum
Prof. Dr. Ahmet Gökhan YAZICI	Atatürk Üniversitesi/ Türkiye
Doç Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/ Türkiye

1. Oturum - 23 Temmuz 2026

Saat: 10:00- 11:30 | **Oturum Başkanı:** Doç. Dr. Şenay ATAM

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Ahmet Caner ÇATAL	Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/ Türkiye	1907 Yılı Prizren Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı ve Belediye Hizmetleri
Şenay ATAM Ümmügülsüm CANDEĞER	Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, /Türkiye Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye	1323 (1907-1908) Tarihli Priştine Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı ve Belediye Hizmetleri
Mehmet ÇANLI	Prof. Dr. Hitit Üniversitesi/ Türkiye	Kavala Cemaat-i İslâmiyesi Şer'iyye Sicillerinde Sosyo-Ekonomik Yapı (1913-1923)
İbret DAL	Serbest Araştırmacı/ Türkiye	Ayın Tarihi Dergisinde 1952 ABD Başkanlık Seçimleri ve Seçimin Kore Savaşı'na Yansımaları
Ayşe Gökçe ULAŞ Fatih ÇATIKKAŞ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi Manisa Celal Bayar Üniversitesi	Wingate Anaerobik Test Öncesi Açlık ve Tokluk Durumunun Performans Çıktıları ile Glisemik Yanıta Etkisi

2. Oturum - 23 Temmuz 2026

Saat: 12:00- 13:30 | **Oturum Başkanı:** Prof. Dr. Ahmet Gökhan YAZICI

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Ahmet Gökhan YAZICI	Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi/ Türkiye	Sportif Yetenek Seçiminde Bütünsel Yaklaşım ve Uzun Vadeli Planlama
Mehmet Akın BULUT	Dr. Öğr. Üyesi İbni Haldun Üniversitesi/ Türkiye	Societal Impact of Artificial Intelligence and Academic Research Combined: A Systematic Review
Vahdet ALAEDDİNOĞLU	Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi/ Türkiye	Spor 'da Yapay Zekâ Destekli Büyük Veriyi Anlamak
Kübra ÖZDEMİR Ahmet Gökhan YAZICI Gamze GÜNEY Levent ÖNAL Yunus Emre ÇİNGÖZ Bumin Kağan ÖZDEMİR	(Doç. Dr.) Atatürk Üniversitesi/ Türkiye (Prof.Dr.) Atatürk Üniversitesi/ Türkiye (Doç.Dr.) Ardahan Üniversitesi/ Türkiye (Doç.Dr.) Atatürk Üniversitesi Türkiye (Doç.Dr.) Bayburt Üniversitesi/ Türkiye Doktora Öğrencisi/ Türkiye	Üniversite Öğrencilerinin Yüzme Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi

3. Oturum- 23 Temmuz 2026

Saat: 14:00- 15:30 | **Oturum Başkanı:** Ahmet Caner ÇATAL

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Ahmet KORKMAZ	Arş. Gör. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi / Türkiye	Lisansüstü Flüt Tezlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (2021-2026)
Aykut UÇAKÇI, Serkan ÇELİK	Doktora Öğrencisi/ Türkiye Prof. Dr. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi / Türkiye	Devlet Korolarında Çalışan Sol Klarnet İcracılarının Mikrotonal Performance Bağlamında Ağızlık (Bek) Tercihleri
İlknur GÜNEŞ SAFA Serkan ÇELİK	Yüksek Lisans Öğrencisi/ Türkiye Prof. Dr. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi/ Türkiye	Bel ve Boyun Fıtığı Yaşayan Yetişkinlerde Yoga ve Türk Müziği Destekli Müzik Terapisinin Günlük Yaşam Üzerindeki Etkileri
Elif Simge ÖZ	Yüksek Lisans Öğrencisi/ Türkiye	Eğitimde Müzik ve Matematik İlişkisine Yönelik Ulusal Çalışmaların Tematik İncelenmesi (2002-2026)

4. Oturum - 23 Temmuz 2026

Saat: 16:00- 18:00 | **Oturum Başkanı:** Doç. Dr. Kübra ÖZDEMİR

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Sevcan SEVİMLİ Halime DURKUT Saliha Esra ERYILMAZ AYDIN Eda KILINÇ İŞLEYEN Şule Sidre ÖZTÜRK	(Dr Öğr.Üyesi) Uşak Üniversitesi/ Türkiye (Öğr.Gör.) Uşak Üniversitesi/ Türkiye (Öğr.Gör. Dr.) Uşak Üniversitesi/ Türkiye (Doç Dr.) Uşak Üniversitesi/ Türkiye Gerontolog Meram Devlet Hastanesi/ Türkiye	Yaşlıların Yerel Yaşam Durumlarına Bağlı Profilleri: Uşak İli Örneği
Halime DURKUT Kerim KAÇAR	Öğr. Gör. Uşak Üniversitesi/ Türkiye Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Öğrencisi, İzmir/ Türkiye	İnvaziv Girişimlerde Hasta Güvenliğinde Güncel Yaklaşımlar: Hemşirelik Perspektifi
İbrahim DALBUDAK, Seda EVYAPAN AYDIN	Doç. Dr.Uşak Üniversitesi/ Türkiye Uşak Üniversitesi/ Türkiye	Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Duygu Düzenleme Güçlükleri ile Romantik İlişki Bağımlılığı Arasındaki İlişki
İrfan TANER	Bağımsız Araştırmacı/ Türkiye	Sporun Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile Davranış Bozukluğu Olan Çocuklar Üzerindeki Etkisi

5. Oturum - 24 Temmuz 2026

Saat: 10:00- 11:00 | **Oturum Başkanı:** Prof. Dr. Serkan ÇELİK

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Şıhmehmet YİĞİT İbrahim DALBUDAK	Dr. Öğretim Üyesi Uşak Üniversitesi/ Türkiye Doç. Dr. Uşak Üniversitesi/ Türkiye	Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Sporda İnsan Haklarına İlişkin Tutumları
Mustafa ŞAHİN Şıhmehmet YİĞİT	Serbest Araştırmacı/ Türkiye Dr. Öğr. Üyesi Uşak Üniversitesi/ Türkiye	Antrenör ve Sporcular Arasındaki İlişkinin Sporcuların Performans ve Motivasyonuna Etkilerinin İncelenmesi
Sergen AKGÜL Fikret RAMAZANOĞLU	Serbest Araştırmacı/ Türkiye Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi / Türkiye	Ortaokul Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Katılım Motivasyonu ile Okul İklimi Arasındaki İlişki
Mustafa ŞAHİN	Serbest Araştırmacı/ Türkiye	Futsal (Salon Futbolu) Sporcularında Beslenme Durumu, Tutum ve Davranışların Antrenman Performansı ile İlişkisinin Değerlendirilmesi

6. Oturum - 23 Temmuz 2026

Saat: 11:00- 12:00 | **Oturum Başkanı:** Doç. Dr. Vahdet ALAEDDİNOĞLU

Yazarlar	**Kurum**	**Konu Başlığı**
Tuba ARJUMEND	Faculty of Agriculture, Uşak University, Turkiye	Biopolymer-Based Strategies for Sustainable Mycotoxin Management in Cereal Grains: Current Advances, Challenges, and Future Perspectives
Tuba ARJUMEND Tabish Abdul RAZZAQ Dr. Samia IQBAL Muhammad ZUBAIR	Faculty of Agriculture, Uşak University, Turkiye Food Technologist, Scientfic Officer/Qarshi Research International (Pvt) Ltd. Pakistan Physiotherapist, Pakistan PhD candidate, Zhejiang University, China	Microbial Volatile Organic Compounds: Emerging Roles in Agriculture, Food Security, and Biotechnology
Dafina Llugaxhiu KRASNİQİ Endrita HAZİRİ Gonxhe Kajtazi ÇİTAKU Alush MUSAJ Bahtir HYSENİ	University “Isa Boletini” in Mitrovica, Kosovo	Research into the Technological process for the production of Ajvar by using peppers from Krusha e Madhe

Sempozyum Online Oturum Programı

1. Oturum

23 Temmuz 2026/ saat: 11:00-12:00

Oturum Başkanı: Prof. Fouzia GHANİ

Zoom Id: 894 1539 7796 | **Password:** 304909

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Nur ÇELİK EFŞAN	PhD Candidate University of Belgrade	Tıka's Soft Power In North Macedonıa: Humanıtarıan Aıd Efforts In The Balkans
Nur ÇELİK EFŞAN	PhD Candidate University of Belgrade	The Dıgıtal Transformatıon Of Socıal Development: An Analysıs Of The Kades Applıcatıon
Ahmad Raza KHAN Anam SALEEM	Assistant Professor Government College University, Lahore Government College University, Lahore, Pakistan Pakistan	Appeasement 2.0: Lessons from the 1930s for Modern Global Conflicts Evaluating the Thin Line between Diplomatic Negotiation and Strategic Surrender in the 21st Century
Fouzia GHANİ	Professor/Chairperson Government College University, Lahore	Humanity Beyond Borders: Managing Global Challenges through Cooperation and Inclusive Governance
Ferah Diba İZGİ	PhD Postdam University	Romantic Relationships and Unconscious Partner Representations: A Contemporary Review of Jung's Concepts of the Anima and Animus (2020-2026)

2. Oturum

23 Temmuz 2026/ saat: 12:15-13:15

Oturum Başkanı: Assoc. Prof. Yeşim Sırakaya

Zoom Id: 862 8124 5583 | **Password:** 715462

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Yeşim SIRAKAYA	Assoc. Prof. St. Clements University, UK	Visibility Pressure in Working Life: A New Source of Psychological Strain in the Era of Digitalization
Yeşim SIRAKAYA	Assoc. Prof. St. Clements University, UK	Professional Identity Anxiety in the Age of Artificial Intelligence: A Conceptual Evaluation of Changing Perceptions of Expertise in Working Life
Soumia CHAHBİ Ahmed RENİMA	Dr. Higher Normal School of Bouzareah, Algeria Prof. Dr. University of Oran 1 Ahmed Ben Bella, Algeria	Critique of Structures and Identity: The Historical Sociology of Cultural Memory in the Thought of Abdelkader Djeghloul
Ishrat FATİMA Noshaba AZIZ	Bahauddin Zakariya University Multan, Pakistan Shandong University of Technology P.R China	The Role of Anxiety in Shaping Academic Confidence Among Undergraduate Students

3. Oturum

23 Temmuz 2026/ saat: 13:30-14:45

Oturum Başkanı: Nur Çelik Efşan

Zoom Id: 891 3243 9252 | **Password:** 378474

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Mohsin MAHMOOD Yang ZHİPİNG	Shanxi Agricultural University, China	Biochar co-application with nitrogen and phosphorus fertilizers modulates maize growth and physiological performance by reshaping soil P pools
Anam AYYOUB Ahmed Salah ELRYS	Sichuan Agricultural University, China College of Agriculture, University of Al Dhaid, Al Dhaid, Sharja, United Arab Emirates	Mitigation of Water Stress in Nigella sativa L. Through Fe-Chelated Lysine: Effects on Growth, Yield, and Antioxidative Defense Mechanisms
Shahzad AHMAD, Muhammad KALEEM Adnan KHAN	GC University Lahore / National College of Business Administration and Economics, Pakistan	Effect of halo electrons on the quasilinear evolution of combined wave-spectrum of electron-ion mirror instability in the solar wind
Hamna AHMAD, Umar Farooq GOHAR Hamid MUKHTAR	Government College University Lahore, Pakistan	Exploration of Plant-Based Resistance Breakers of Moringa oleifera for MDR Bacteria
Dr. Ali Raza ELAHİ	Assistant Professor, In-Charge Department of International Relations, Government College University, Lahore	Green Innovation, ESG Awareness, and Investment Intention: Meditating Role of Trust and Reputation

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Zahra ZAİNAB	PhD Scholar (Political Science), Visiting Lecturer, Department of International Relations, Government College University, Lahore	

4. Oturum

23 Temmuz 2026/ saat: 15:00-17:00

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Terane Turan REHİMLİ

Zoom Id: 812 0529 5554 | **Password:** 598215

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Terane Turan REHİMLİ	Prof. Dr., Kıbrıs Irak Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu/ Türkiye	Çanakkale Savaşı'nın Türk ve Azerbaycan Edebiyatında Kolektif Hafıza, Şehitlik İdeali ve Kültürel Kimlik Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi
Indira AKHMETOVA Hacı Ahmet ŞİMŞEK	E.A. Buketov Karaganda Ulusal Araştırma Üniversitesi Kırgızistan Kastamonu Üniversitesi/ Türkiye	Kazak Toplumunda Gönüllülük Kültürü: Geleneksel Değerlerden Modern Gönüllülük Uygulamalarına ve Good Way Deneyimi / Volunteerısm Culture In Kazakh Socıety: From Tradıtıonal Values To Modern Volunteerıng Practıces And The Good Way Experıence
Hayat ŞAMIYEVA	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan	Milli Hafızanın Mimarları: "Azerbaycan" Gazetesinde (1918–1920) Kültür, Sanat Ve Bilim İnsanları
Aynura HUSEYNOVA	Azerbaycan Diller Üniversitesi, Azerbaycan	Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918-1920 Yılları Arasındaki Gazetecilik Faaliyetlerinde Millî Devletçilik, Maarifçilik ve Kültür Meseleleri
Gaukhar KAPBAROVA Meyrzhan ABDEZOV	Özbekali Janibekov Güney Kazakistan Pedagoji Üniversitesi, Kazakistan Türkistan Bölgesi Tolebi İlçesi Uzmanlaşmış Yatılı Okulu Müdür Yardımcısı, Kazakistan	Almatı Aglomerasyonu'nda Eğitim Göçü ve Yükseköğretim Kurumlarının Bölgesel Dağılımı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Abdullahim İNAM	Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya	Avrupa'da İslam Toplumu Milli Görüş (Igmg) Çocuk Kulübü'nde Dinî-Millî Aidiyetin Toplumsal İnşası: Berger & Luckmann Perspektifinden Bir Okuma

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Abdullahim İNAM	Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya	Avrupa'da Igmg Çocuk Kulübü'nde Dinî-Millî Aidiyetin İnşası: Sosyal İnşacılık (Berger & Luckmann) ve Habitus (Bourdıeu) Kavramları Işığında Karşılaştırmalı Bir Okuma
Pasha GULUZADE	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	Farabi`Nin Devlet Kurgusu ve Başkan / Farabı's Concept Of The Socıety And The Leader

5. Oturum

23 Temmuz 2026/ saat: 17:15-19:00

Oturum Başkanı: Dr. Bedri Şahin

Zoom Id: 820 1460 6743 | **Password:** 330033

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Bedri ŞAHİN Hacı Ahmet SİMŞEK	Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya Kastamonu Üniversitesi/Türkiye	Çin-Kazakistan İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: 2025-2026 Borç Dinamiği, Orta Koridor Gelişimı ve Çok Vektörlü Denge Politikası
Bedri ŞAHİN	Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya	Almanya'nın Transatlantik İlişkilerinde Stratejik Dönüşüm: Tarihsel Dönüm Noktasının (Zeıtenwende) Sınırları ve Avrupa Güvenliğinin Geleceği
Gaukhar KAPBAROVA Alma BAYJANOVA	Özbekali Janibekov Güney Kazakistan Pedagoji Üniversitesi, Kazakistan Özbekali Janibekov Güney Kazakistan Pedagoji Üniversitesi, Kazakistan	XX. Yüzyılın 1920–1930'lu Yıllarında Kazakistan'da Eğitim ve Maarif Faaliyetleri: Tarihsel Bir İnceleme
Çulpan YARKAYEVA	Özel Kazan Müzik Stüdyosu	Ana Dil, Müzik ve Kültürel Hafıza İlişkisi: Tatar Müziği Örneğinde Kültürel Aktarım / Mother Tongue, Musıc And Cultural Memory: Cultural Transmıssıon In The Case Of Tatar Musıc
Shukurova Lobar SHERBAYEVNA	Kamoliddin Behzod Ulusal Güzel Sanatlar ve Tasarım Enstitüsü, Özbekistan	Xvı. Yüzyıl Şeybanîler Dönemi Buhara'sında Medrese ve Camilerin Kentsel Mekânın Şekillenmesindeki Rolü
Hatice ŞENGELEN	Sosyolog, Aile Danışmanı / Almanya	Kuşaktan Kuşağa: Göç Mücadelesinde Kültürel Miras, Toplumsal Dayanışma ve Geleceğin İnşası

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Musa Yavuz ALPTEKİN Mümin AYPARÇASI Nisanur ATALAN	Journalism and Mass Communication University/ Uzbekistan Bağımsız Araştırmacı Sosyolog	Halk Türkülerinden Şarkılara Doğu Karadeniz Müziğinde Gelin ve Aşk Temalarındaki Değişimin Analizi

6. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Bülent Derviş

23 Temmuz 2026/ saat: 19:15-20:45

Zoom Id: 898 6474 6595 | **Password:** 069554

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
Ismail H. YAVUZCAN	Tübingen Üniversitesi	Almanya'da İslam Din Dersinin Entegrasyona Katkısı
Ismail H. YAVUZCAN	Tübingen Üniversitesi	Gadamer'in Hermenoytik Konuşma Yaklaşımı Müslüman–Hristiyan Diyaloğunda İmkânlar ve Sınırlar Hermenoytik Bir Deneme
Rasmiyya ABDULLAYEVA Malak ALİYEVA	Prof. Dr. Azerbaycan Bilim ve Eğitim Bakanlığı Ekonomi Enstitüsü Azerbaycan Bilim ve Eğitim Bakanlığı Ekonomi Enstitüsü	Pasif Sosyal Güvenlikten Aktif İstihdam Programlarına Geçiş: İnsan Potansiyelinirin Aktifleştirilmesi
Yusuf ÖZÇELİK	Serbest Araştırmacı Almanya	Sömürgeci Bilginin Yeniden Dolaşıma Sokulması: Werner von Siemens'in Kaukasusreisen'inin 1943 Fleischhack Baskısında Azerbaycan Türklerinin Temsili
Bulent DERVİŞ, Rejhan RAHMAN	Prof. Dr. International Vision University, North Macedonia Dr. Harran University, Türkiye	Kuzey Makedonya'da Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İstihdamın Kısa Dönemli Seyri 2022-2024
Shafiga RAHİMLİ	Dokuz Eylül Üniversitesi	Hizmetin Geç İşlemesinden Dolayı İdarenin Sorumluluğu

7. Oturum

Oturum Başkanı: Alsu SHAMSUTOVA

23 Temmuz 2026/ saat: 21:00-22:30

Zoom Id: 860 3143 6477 | **Password:** 289138

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
İlhan SÜZGÜN	Marmara Üniversitesi/ Türkiye	Tanzimat Edebiyatında "Halk İçin Edebiyat" İdealinin Sınırları: Okur Sosyolojisi ve Yapısal Kısıtlar
Muhammad Gulzaib CHAUDHARY Saima SARWAR Alvina Sabah IDREES	Bağımsız Araştırmacı/ Pakistan Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore, Pakistan Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore, Pakistan	Assessing the Judicial Efficiency of District Courts in Pakistan: An Empirical Evidence Using Extended Linear Programming Technique
Rumeysa SAVRAN	University of Technology Nuremberg/ Germany	Persona-Based Evaluation of DeepSeek's Narrative Adaptation on the Uyghur Issue: Examining AI Responses to Politically Sensitive Human Rights Questions
Rumeysa SAVRAN	University of Technology Nuremberg/ Germany	Can Large Language Models Detect Propaganda Techniques? A Comparative Analysis of AI-Based Evaluation of Political Narratives
Alsu SHAMSUTOVA	Tatar Kültür, Sanat, Eğitim, Sosyal Dayanışma Derneği	Yabancı Dil Öğretiminde Konuşma Becerilerini Pekiştirmede Portfolyo Hazırlama Metodu (A1-A2 Seviyesi) / The Portfolıo Method: Enhancing Speakıng Skılls In Foreıgn

Yazarlar	Kurum	Konu Başlığı
		Language Teachıng (A1-A2 Proficiency Levels)
Sinan İLZE	Dr. Serbest Araştırmacı/ Almanya	Mercedes-Benz Group AG'nin Tarihsel Gelişimi

İçindekiler

ABSTRACTS **1**

1907 Yılı Prizren Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı ve Belediye Hizmetleri **2**

Ahmet Caner ÇATAL 2

1323 (1907-1908) Tarihli Priştine Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı ve Belediye Hizmetleri **4**

Şenay ATAM 4

Ümmügülsüm CANDEĞER 4

Kavala Cemaat-i İslâmiyesi Şer'iyye Sicillerinde Sosyo-Ekonomik Yapı (1913-1923) **7**

Mehmet ÇANLI 7

Ayın Tarihi Dergisinde 1952 Abd Başkanlık Seçimleri ve Seçimin Kore Savaşı'na Yansımaları **9**

İbret DAL 9

Wingate Anaerobik Test Öncesi Açlık ve Tokluk Durumunun Performans Çıktıları ile Glisemik Yanıta Etkisi **11**

Ayşe Gökçe ULAŞ 11

Fatih ÇATIKKAŞ 11

Sportif Yetenek Seçiminde Bütünsel Yaklaşım ve Uzun Vadeli Planlama **13**

Ahmet Gökhan YAZICI 13

Societal Impact of Artificial Intelligence and Academic Research Combined: a Systematic Review **15**

Mehmet Akın BULUT 15

Spor'da Yapay Zekâ Destekli Büyük Veriyi Anlamak **17**

Vahdet ALAEDDİNOĞLU 17

Üniversite Öğrencilerinin Yüzme Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi **19**

Kübra ÖZDEMİR 19

Ahmet Gökhan YAZICI 19

Gamze GÜNEY 19

Levent ÖNAL 19

Yunus Emre ÇİNGÖZ 19

Bumin Kağan ÖZDEMİR 19

Lisansüstü Flüt Tezlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi **21**

(2021-2026) **21**

Ahmet KORKMAZ 21

Devlet Korolarında Çalışan Sol Klarnet İcracılarının Mikrotonal Performans Bağlamında Ağızlık (Bek) Tercihleri **23**

Aykut UÇAKÇI 23

Serkan ÇELİK 23

Bel ve Boyun Fıtığı Yaşayan Yetişkinlerde Yoga ve Türk Müziği Destekli Müzik Terapisinin Günlük

Yaşam Üzerindeki Etkileri **26**
İlknur Güneş SAFA 26
Serkan ÇELİK 26
Elif Simge ÖZ 29
Yaşlıların Yerel Yaşam Durumlarına Bağlı Profilleri: Uşak İli Örneği **31**
Sevcan SEVİMLİ 31
Halime DURKUT 31
Saliha Esra ERYILMAZ AYDIN 31
Eda KILINÇ İŞLEYEN 31
Şule Sidre ÖZTÜRK 31
İnvaziv Girişimlerde Hasta Güvenliğinde Güncel Yaklaşımlar: Hemşirelik Perspektifi **33**
Halime DURKUT 33
Kerim KAÇAR 33
Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Duygu Düzenleme Güçlükleri ile Romantik İlişki Bağımlılığı Arasındaki İlişki **36**
İbrahim DALBUDAK 36
Seda EVYAPAN AYDIN 36
Sporun Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile Davranış Bozukluğu Olan Çocuklar Üzerindeki Etkisi **38**
İrfan TANER 38
Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Sporda İnsan Haklarına İlişkin Tutumları **40**
Şıhmehmet YİĞİT 40
İbrahim DALBUDAK 40
Antrenör ve Sporcular Arasındaki İlişkinin Sporcuların Performans ve Motivasyonuna Etkilerinin İncelenmesi **42**
Mustafa ŞAHİN 42
Şıhmehmet YİĞİT 42
Ortaokul Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Katılım Motivasyonu ile Okul İklimi Arasındaki İlişki .. **44**
Sergen AKGÜL 44
Fikret RAMAZANOĞLU 44
Futsal (Salon Futbolu) Sporcularında Beslenme Durumu, Tutum ve Davranışların Antrenman Performansı ile İlişkisinin Değerlendirilmesi **47**
Mustafa ŞAHİN 47
Biopolymer-Based Strategies for Sustainable Mycotoxin Management in Cereal Grains: Current Advances, Challenges, and Future Perspectives **49**
Tuba Arjumend 49
Microbial Volatile Organic Compounds: Emerging Roles in Agriculture, Food Security, and Biotechnology **50**
Tuba Arjumend 50
Tabish Abdul Razzaq 50

Dr. Samia Iqbal 50
Muhammad Zubair 50
Research into the Technological Process for the Production of Ajvar by using Peppers from Krusha e Madhe.... 52
Dafina Llugaxhiu Krasniqi 52
Endrita Haziri 52
Gonxhe Kajtazi Çitaku....52
Alush Musaj 52
Bahtir Hyseni....52
Tika's Soft Power in North Macedonia: Humanitarian aid Efforts in the Balkans 54
Nur ÇELİK EFŞAN....54
The Digital Transformation of Social Development: an Analysis of the Kades Application 56
Nur ÇELİK EFŞAN....56
Appeasement 2.0: Lessons from the 1930s for Modern Global Conflicts Evaluating the Thin Line between Diplomatic Negotiation and Strategic Surrender in the 21st Century 57
Ahmad RAZA KHAN....57
Anam Saleem 57
Humanity Beyond Borders: Managing Global Challenges through Cooperation and Inclusive Governance.... 58
Fouzia GHANI 58
Romantic Relationships and Unconscious Partner Representations: a Contemporary Review of Jung's Concepts of the Anima and Animus (2020–2026).... 59
Ferah Diba İzgi....59
Visibility Pressure in Working Life: A New Source of Psychological Strain in the Era of Digitalization 61
Yeşim SIRAKAYA....61
Professional Identity Anxiety in the Age of Artificial Intelligence: A Conceptual Evaluation of Changing Perceptions of Expertise in Working Life.... 63
Yeşim SIRAKAYA....63
Critique of Structures and Identity: The Historical Sociology of Cultural Memory in the Thought of Abdelkader Djeghloul.... 65
Soumia CHAHBİ 65
Ahmed RENİMA 65
The Role of Anxiety in Shaping Academic Confidence among Undergraduate Students.... 67
Ishrat FATIMA 67
Noshaba Aziz....67
Biochar Co-Application with Nitrogen and Phosphorus Fertilizers Modulates Maize Growth and Physiological Performance by Reshaping Soil P Pools.... 68
Mohsin MAHMOOD....68
Yang ZHIPING 68
Mitigation of Water Stress in *Nigella sativa* L. Through Fe-Chelated Lysine: Effects on Growth, Yield,

and Antioxidative Defense Mechanisms 69

Anam AYYOUB.....69

Ahmed Salah Elrys.....69

Effect of Halo Electrons on the Quasilinear Evolution of Combined Wave-Spectrum of Electron-Ion Mirror Instability in the Solar Wind 70

Shahzad AHMAD 70

Muhammad KALEEM.....70

Adnan KHAN.....70

Exploration of Plant-Based Resistance Breakers of *Moringa oleifera* for MDR Bacteria 71

Hamna AHMAD 71

Umar Farooq GOHAR 71

Hamid MUKHTAR.....71

A Green Innovation, ESG Awareness, And Investment Intention: Meditating Role of Trust and Reputation 73

Dr. Ali Raza Elahi.....73

Zahra Zainab.....73

Çanakkale Savaşı'nın Türk ve Azerbaycan Edebiyatında Kolektif Hafıza, Şehitlik İdeali ve Kültürel Kimlik Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi 75

Terane Turan REHİMLİ.....75

Kazak Toplumunda Gönüllülük Kültürü: Geleneksel Değerlerden Modern Gönüllülük Uygulamalarina ve Good Way Deneyimi..... 78

Indira AKHMETOVA 78

Hacı Ahmet ŞİMŞEK.....78

Milli Hafızanın Mimarlari: "Azerbaycan" Gazetesinde (1918–1920) Kültür, Sanat ve Bilim İnsanları 80

Hayat ŞAMIYEVA.....80

Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918-1920 Yılları Arasındaki Gazetecilik Faaliyetlerinde Millî Devletçilik, Maarifçilik ve Kültür Meseleleri 82

Aynura HUSEYNOVA.....82

Almatı Aglomerasyonu'nda Eğitim Göçü ve Yükseköğretim Kurumlarının Bölgesel Dağılımı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri..... 85

Gaukhar KAPBAROVA.....85

Meyrzhan ABDEZOV 85

Avrupa'da İslam Toplumu Millî Görüş (Igmg) Çocuk Kulübü'nde Dinî-Millî Aidiyetin Toplumsal İnşası: Berger & Luckmann Perspektifinden Bir Okuma..... 87

Abdullahim İNAM.....87

Avrupa'da Igmg Çocuk Kulübü'nde Dinî-Millî Aidiyetin İnşası: Sosyal İnşacılık (Berger & Luckmann) ve Habitus (Bourdıeu) Kavramları Işığında Karşılaştırmalı Bir Okuma..... 90

Abdullahim İNAM.....90

Farabi'nin Devlet Kurgusu ve Başkan 93

Pasha GULUZADE.....93

Çin-Kazakistan İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: 2025-2026 Borç Dinamiği, Orta Koridor Gelişimi ve Çok Vektörlü Denge Politikası 95

Bedri ŞAHİN 95

Hacı Ahmet ŞİMŞEK.....95

Almanya`nın Transatlantik İlişkilerinde Stratejik Dönüşüm: Tarihsel Dönüm Noktasının (Zeitenwende) Sınırları ve Avrupa Güvenliğinin Geleceği 98

Bedri ŞAHİN 98

XX. Yüzyılın 1920–1930'lu Yıllarında Kazakistan'da Eğitim ve Maarif Faaliyetleri: Tarihsel Bir İnceleme.....102

Gaukhar KAPBAROVA.....102

Alma BAYJANOVA 102

Ana Dil, Müzik ve Kültürel Hafıza İlişkisi: Tatar Müziği Örneğinde Kültürel Aktarım 104

Çulpan YARKAYEVA 104

XVI. Yüzyil Şeybanîler Dönemi Buhara'sinda Medrese ve Camilerin Kentsel Mekânin Şekillenmesindeki Rolü 106

Lobar SHERBAYEVNA.....106

Kuşaktan Kuşağa: Göç Mücadelesinde Kültürel Miras, Toplumsal Dayanışma ve Geleceğin İnşası 108

Hatice ŞENGELEN.....108

Halk Türkülerinden Şarkılara Doğu Karadeniz Müziğinde Gelin ve Aşk Temalarındaki Değişimin Analizi 111

Musa Yavuz ALPTEKİN.....111

Mümin AYPARÇASI 111

Nisanur ATALAN.....111

Almanya'da İslam Din Dersinin Entegrasyona Katkısı 113

İsmail H. YAVUZCAN.....113

Gadamer'in Hermenoytik Konuşma Yaklaşımı Müslüman–Hristiyan Diyaloğunda İmkânlar ve Sınırlar Hermenoytik Bir Deneme.....116

Ismail H. YAVUZCAN.....116

Pasif Sosyal Güvenlikten Aktif İstihdam Programlarina Geçiş: İnsan Potansiyelinin Aktifleştirilmesi 120

Rasmiyya ABDULLAYEVA.....120

Malak ALIYEVA.....120

Sömürgeci Bilginin Yeniden Dolaşıma Sokulması: Werner von Siemens'in Kaukasusreisen'inin 1943 Fleischhack Baskısında Azerbaycan Türklerinin Temsili 123

Yusuf ÖZÇELİK.....123

Kuzey Makedonya'da Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İstihdamın Kısa Dönemli Seyri 2022-2024 125

Bülent DERVİŞ 125

Rejhan RAHMAN.....125

Hizmetin Geç İşlemesinden Dolayi İdarenin Sorumluluğu 127

Shafiga RAHİMLİ 127

Tanzimat Edebiyatında "Halk İçin Edebiyat" İdealinin Sınırları: Okur Sosyolojisi ve Yapısal Kısıtlar **130**

İlhan SÜZGÜN 130

Assessing the Judicial Efficiency of District Courts in Pakistan: An Empirical Evidence Using Extended Linear Programming Technique **132**

Muhammad GULZAIB CHAUDHARY 132

Saima Sarwar 132

Alvina Sabah Idrees 132

Persona-Based Evaluation of DeepSeek's Narrative Adaptation on the Uyghur Issue: Examining AI Responses to Politically Sensitive Human Rights Questions **133**

Rumeysa SAVRAN 133

Can Large Language Models Identify State-Sponsored Propaganda? A Comparative Evaluation Across Different Media Sources **135**

Rumeysa SAVRAN 135

Yabancı Dil Öğretiminde Konuşma Becerilerini Pekiştirmede Portfolyo Hazırlama Metodu (A1-A2 Seviyesi) **137**

Alsu SHAMSUTOVA 137

Mercedes-Benz Group AG'nin Tarihsel Gelişimi **140**

Sinan İLZE 140

Full Papers **143**

1323 (1907-1908) Tarihli Priştine Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı Ve Belediye Hizmetleri **144**

Şenay ATAM 144

Ümmügülsüm CANDEĞER 144

The Socioeconomic Structure of Kavala During The Period 1913-1922, According To Shari'a Court Records **160**

Mehmet ÇANLI 160

Ayın Tarihi Dergisinde 1952 ABD Başkanlık Seçimleri ve Seçimin Kore Savaşı'na Yansımaları **176**

İbret DAL 176

Üniversite Öğrencilerinin Yüzme Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi **193**

Kübra ÖZDEMİR 193

Ahmet Gökhan YAZICI 193

Gamze GÜNEY 193

Levent ÖNAL 193

Yunus Emre ÇİNGÖZ 193

Bumin Kağan ÖZDEMİR 193

Lisansüstü Flüt Tezlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi **204**

(2021-2026) **204**

Ahmet KORKMAZ 204

Devlet Korolarında Çalışan Sol Klarnet İcracılarının Mikrotonal Performans Bağlamında Ağızlık (Bek) Tercihleri 216

Aykut UÇAKÇI 216

Serkan ÇELİK 216

Bel ve Boyun Fıtığı Yaşayan Yetişkinlerde Yoga Ve Türk Müziği Destekli Müzik Terapisinin Günlük Yaşam Üzerindeki Etkileri 227

İlknur Güneş SAFA 227

Serkan ÇELİK 227

Yaşlıların Yerel Yaşam Durumlarına Bağlı Profilleri: Uşak İli Örneği 240

Sevcan SEVİMLİ 240

Halime DURKUT 240

Saliha Esra ERYILMAZ AYDIN 240

Eda KILINÇ İŞLEYEN 240

Şule Sidre ÖZTÜRK 240

Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Duygu Düzenleme Güçlükleri İle Romantik İlişki Bağımlılığı Arasındaki İlişki 257

İbrahim DALBUDAK 257

Seda EVYAPAN AYDIN 257

Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Sporda İnsan Haklarına İlişkin Tutumları 268

Şıhmehmet YİĞİT 268

Examination of the Effects of the Relationship Between Coaches and Athletes on Athletes' Performance and Motivation 275

Mustafa ŞAHİN 275

Şıhmehmet YİĞİT 275

Evaluation of the Relationship Between Nutritional Status, Attitudes, and Behaviors and Training Performance in Futsal (Indoor Football) Athletes 281

Mustafa ŞAHİN 281

Biopolymer-Based Strategies for Sustainable Mycotoxin Management in Cereal Grains: Current Advances, Challenges, and Future Perspectives 290

Tuba Arjumend 290

Microbial Volatile Organic Compounds: Emerging Roles in Agriculture, Food Security, and Biotechnology 317

Tuba Arjumend 317

Tabish Abdul Razzaq 317

Dr. Samia Iqbal 317

Muhammad Zubair 317

Appeasement 2.0: Lessons from the 1930s for Modern Global Conflicts Evaluating the Thin Line between Diplomatic Negotiation and Strategic Surrender in the 21st Century 341

Ahmad RAZA KHAN 341

Anam Saleem 341

Humanity Beyond Borders: Managing Global Challenges through Cooperation and Inclusive

Governance **360**

Fouzia GHANI 360

Visibility Pressure in Working Life: A New Source of Psychological Strain in the Era of Digitalization **373**

Yeşim SIRAKAYA 373

Professional Identity Anxiety in the Age of Artificial Intelligence: A Conceptual Evaluation of Changing Perceptions of Expertise in Working Life **385**

Yeşim SIRAKAYA 385

A Green Innovation, ESG Awareness, And Investment Intention: Meditating Role of Trust and Reputation **397**

Dr. Ali Raza Elahi 397

Zahra Zainab 397

Çanakkale Savaşı'nın Türk ve Azerbaycan Edebiyatında Kolektif Hafıza, Şehitlik İdeali ve Kültürel Kimlik Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi **420**

Terane Turan REHİMLİ 420

Milli Hafizanin Mimarlari: "Azerbaycan" Gazetesinde (1918–1920) Kültür, Sanat ve Bilim İnsanları **429**

Doç. Dr. Hayat ŞAMIYEVA 429

Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918-1920 Yılları Arasındaki Gazetecilik Faaliyetlerinde Millî Devletçilik, Maarifçilik ve Kültür Meseleleri **444**

Aynura HUSEYNOVA 444

Almatı Aglomerasyonu'nda Eğitim Göçü ve Yükseköğretim Kurumlarının Bölgesel Dağılımı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri **454**

Gaukhar KAPBAROVA 454

Meyrzhan ABDEZOV 454

XX. Yüzyılın 1920–1930'lu Yıllarında Kazakistan'da Eğitim ve Maarif Faaliyetleri: Tarihsel Bir İnceleme **462**

Gaukhar KAPBAROVA 462

Alma BAYJANOVA 462

Halk Türkülerinden Şarkılara Doğu Karadeniz Müziğinde Gelin ve Aşk Temalarındaki Değişimin Analizi **467**

Musa Yavuz ALPTEKİN 467

Mümin AYPARÇASI 467

Nisanur ATALAN 467

Hizmetin Geç İşlemesinden Dolayi İdarenin Sorumluluğu **494**

Shafiga RAHİMLİ 494

Assessing the Judicial Efficiency of District Courts in Pakistan: An Empirical Evidence Using Extended Linear Programming Technique **508**

Muhammad GULZAIB CHAUDHARY 508

Saima Sarwar 508

Alvina Sabah Idrees 508

Yabancı Dil Öğretiminde Konuşma Becerilerini Pekiştirmede Portfolyo Hazırlama Metodu (A1-A2 Seviyesi) 542

Alsu SHAMSUTOVA 542

Sportif Yetenek Seçiminde Bütünsel Yaklaşım ve Uzun Vadeli Planlama 547

Ahmet Gökhan YAZICI 547

Spor 'da Yapay Zekâ Destekli Büyük Veriyi Anlamak 556

Doç. Dr. Vahdet ALAEDDİNOĞLU 556

Ortaokul Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Katılım Motivasyonu ile Okul İklimi Arasındaki İlişki 570

Sergen AKGÜL 570

Fikret RAMAZANOĞLU 570

ABSTRACTS

1907 Yılı Prizren Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı ve Belediye Hizmetleri

Ahmet Caner ÇATAL

Assistant Prof.**,** Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye/TÜRKİYE

Özet

Bu çalışma, Osmanlı Arşivi'nde yer alan TFR.I. KV, 156/15585 fon koduna kayıtlı 25 Mart 1907 (10.02.1325) tarihli Prizren Belediyesi bütçe defteri esas alarak Osmanlı taşra belediyelerinin mali yapısını, gelir kaynaklarını, harcama önceliklerini ve sundukları belediye hizmetlerini incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, II. Meşrutiyet öncesinde Balkan şehirlerinde belediye teşkilatlarının mali kapasitesini ve yerel yönetim anlayışını arşiv verileri ışığında değerlendirmektir.

Çalışmada bütçe kayıtları nicel analiz yöntemiyle incelenmiş; gelir ve gider kalemleri sınıflandırılarak belediyelerin ekonomik yapısı ile hizmet alanları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda Prizren Belediyesi gelirlerinin büyük ölçüde hayvan, kantar ve zebhiye rüsumları gibi vergiler ile belediyeye ait emlak kiraları, gazhane ve eczahane işletmelerinden elde edilen gelirlerden ve para cezalarından oluştuğu tespit edilmiştir. Harcamaların ise yalnızca idarî personel maaşlarıyla sınırlı kalmadığı; sağlık hizmetleri, şehir temizliği, yol, kaldırım, çeşme ve köprü tamiratı, belediye emlakının bakımı, sosyal yardım faaliyetleri ve yoksul hastaların tedavisi gibi geniş bir hizmet alanına yöneldiği görülmüştür.

Elde edilen bulgular, Osmanlı taşra belediyelerinin yalnızca vergi toplayan idarî kurumlar olmadığını; sağlık, sosyal yardım, altyapı ve kent hizmetlerini yürüten çok yönlü yerel yönetim kuruluşları hâline geldiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, Osmanlı belediyeciliğinin modernleşme sürecini Balkan taşrası özelinde arşiv belgelerine dayalı nicel verilerle ortaya koyarak yerel yönetim tarihi literatürüne özgün katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Prizren Belediyesi, Bütçe

The Financial Structure and Municipal Services of Ottoman Provincial Municipalities According to the 1907 Prizren Municipality Budget

Abstract

This study examines the financial structure, revenue sources, expenditure priorities, and municipal services of Ottoman provincial municipalities based on the **Prizren Municipal Budget Register**, dated **25 March 1907 (10 Safar 1325 AH)**, preserved in the **Ottoman Archives** under the reference code **TFR.I. KV, 156/15585**. The primary aim of the research is to evaluate the financial capacity and local governance practices of municipal administrations in Balkan cities prior to the Second Constitutional Period in light of archival evidence.

The study employs a quantitative analysis of the budget records by classifying revenue and expenditure items and comparatively assessing the municipalities' economic structures and service areas. The analysis reveals that the principal sources of revenue for the Prizren Municipality consisted of taxes and fees such as livestock, weighing (kantar), and slaughterhouse (zebhiye) duties, as well as income derived from municipal real estate rentals, the municipal gasworks and pharmacy, and monetary fines. The expenditure records indicate that municipal spending was not limited to administrative personnel salaries; rather, it extended to a broad range of public services, including healthcare, urban sanitation, the maintenance and repair of roads, pavements, fountains, and bridges, the upkeep of municipal properties, social welfare activities, and the medical treatment of impoverished patients.

The findings demonstrate that Ottoman provincial municipalities were not merely administrative bodies responsible for tax collection; they had evolved into multifaceted local government institutions providing healthcare, social assistance, infrastructure, and urban public services. By presenting archival-based quantitative evidence on the modernization of Ottoman municipal administration in the Balkan provinces, this study offers an original contribution to the historiography of Ottoman local government.

Keywords: Ottoman State, Prizren Municipality, Budget

1323 (1907-1908) Tarihli Priştine Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı ve Belediye Hizmetleri

Şenay ATAM

Assoc. Prof., Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye/TÜRKİYE

Ümmügülsüm CANDEĞER

Assoc. Prof., Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye/TÜRKİYE

Özet

Osmanlı Devleti'nde modern belediye teşkilatı XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tanzimat reformlarının etkisiyle kurulmaya başlamış; önce İstanbul ve önemli liman şehirlerinde, daha sonra ise taşra şehirlerinde yaygınlaşmıştır. Kosova Vilayeti'ne bağlı Priştine Belediyesi de bu süreçte teşkil edilen taşra belediyelerinden biridir.

Bu çalışma, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan TFR.I.KV. 158/15761 numaralı ve 4 Mayıs 1909 (4 Mayıs 1325) tarihli belgeyi esas almaktadır. Söz konusu belgede 1323 (1907) mali yılına ait Priştine Belediyesi gelir ve gider bütçesi yer almaktadır. Araştırmanın temel amacı, Priştine Belediyesi'nin gelir kaynaklarını, gider dağılımını ve belediye hizmetlerini bütçe verileri üzerinden değerlendirerek II. Meşrutiyet öncesi Osmanlı taşra belediyeciliğinin mali ve kurumsal yapısını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda bütçe kayıtları nicel ve nitel analiz yöntemleriyle incelenmiş; elde edilen bulgular Osmanlı belediyeciliği literatürü ile Priştine'nin idarî ve sosyoekonomik yapısı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre Priştine Belediyesi'nin gelirleri ağırlıklı olarak hayvan, kantar ve zebhiye rüsumları ile belediye emlak gelirlerinden oluşmaktadır. Bunun yanında gazhane ve eczahane gibi belediye işletmeleri de belediye bütçesine önemli katkı sağlamaktadır. Belediye giderlerinin ise yalnızca idarî personel maaşlarından ibaret olmadığı; sağlık hizmetleri, şehir temizliği, yol ve kaldırım yapımı, belediye mülklerinin bakım ve onarımı, şehir aydınlatması, sosyal yardım faaliyetleri ve yoksul hastaların tedavisi gibi geniş bir hizmet alanını kapsadığı tespit edilmiştir. Doktor, eczacı, cerrah, sıhhiye müfettişi ve aşı memuru gibi sağlık personeline ayrılan ödenekler ile belediye hastanesi, eczahanesi ve gazhanesine yapılan harcamalar, Priştine Belediyesi'nin klasik belediye hizmetlerinin ötesine geçen kurumsallaşmış bir şehir yönetimi anlayışına ulaştığını göstermektedir.

Sonuç olarak çalışma, Priştine Belediyesi bütçesinin yalnızca mali kayıtlar içeren bir muhasebe belgesi olmadığını; aynı zamanda II. Meşrutiyet öncesinde Osmanlı taşra belediyelerinin ekonomik yapısını, belediye hizmetlerini, sosyal belediyecilik uygulamalarını ve modernleşme sürecini yansıtan önemli bir idarî kaynak niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Böylece

makale, Priştine örneği üzerinden Osmanlı belediyeciliğine ilişkin literatüre arşiv belgelerine dayalı, veri temelli ve özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Priştine, Kosova Vilayeti, II. Meşrutiyet, Şehir Tarihi, Yerel Yönetimler

The Financial Structure and Municipal Services of Ottoman Provincial Local Government According to the Pristına Municipality Budget Dated 1323 (1907-1908)

Abstract

Modern municipal organisations in the Ottoman Empire were established in the second half of the 19th century. Municipalities, which began to take on urban services from the Tanzimat period onwards, were established first in port cities and major commercial centres, particularly in Istanbul, during a period of intensifying economic relations with Europe, and subsequently in provincial towns. The Municipality of Pristina, part of the Kosovo Vilayet, was one of the municipalities established in this context.

This study is based on document TFR.I.KV. 158/15761, dated 4 May 1909 (4 May 1325), held in the Presidential Ottoman Archives. The document in question contains the revenue and expenditure budget of the Municipality of Pristina for the financial year 1323 (1907). The primary aim of the research is to elucidate the financial and institutional structure of Ottoman provincial local government prior to the Second Constitutional Era by evaluating Pristina Municipality's revenue sources, expenditure distribution, and municipal services using budget data. To this end, the budget records were examined using quantitative and qualitative analytical methods; the findings were evaluated within the framework of the literature on Ottoman local government and the administrative and socio-economic structure of Pristina.

According to the research findings, the revenues of Pristina Municipality consist primarily of fees for livestock, weighing and slaughter, as well as income from municipal property. In addition, municipal enterprises such as the gasworks and the pharmacy also make a significant contribution to the municipal budget. It has been established that the municipality's expenditure is not limited to administrative staff salaries alone; it covers a wide range of services, including healthcare, street cleaning, road and pavement construction, the maintenance and repair of municipal property, street lighting, social welfare activities and the treatment of indigent patients. The funds allocated to healthcare personnel—such as doctors, pharmacists, surgeons, health inspectors and vaccination officers—along with expenditure on the municipal hospital, pharmacy and gasworks, demonstrate that the Municipality of Pristina has achieved an institutionalised approach to urban management that goes beyond traditional municipal services.

In conclusion, this study demonstrates that the budget of the Municipality of Pristina is not merely an accounting document containing financial records; it also constitutes an important administrative source reflecting the economic structure, municipal services, social municipal practices and the process of modernisation of Ottoman provincial municipalities prior to the Second Constitutional Era. Thus, through the example of Pristina, the article makes an original, data-driven and archive-based contribution to the literature on Ottoman local government.

Keywords: Pristina, Kosovo Vilayet, Second Constitutional Period, Urban History, Local Government

Kavala Cemaat-i İslâmiyesi Şer'iyye Sicillerinde Sosyo-Ekonomik Yapı (1913-1923)

Mehmet ÇANLI

Prof. Dr., Hitit University, TÜRKİYE

Özet

Bu çalışma, Osmanlı döneminde Balkan şehirlerinden biri olan Kavala'da faaliyet gösteren Cemaat-i İslâmiyesi'nin sosyo-ekonomik yapısını şer'iyye sicilleri temelinde incelemektedir. Araştırmanın ana amacı, Kavala şer'iyye mahkemesi kayıtları üzerinden Müslüman cemaatin toplumsal organizasyonunu, aile ilişkilerini, ekonomik faaliyetlerini ve şehir içindeki konumunu bütüncül bir perspektifle ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma, Osmanlı arşiv kaynakları arasında önemli bir yer tutan şer'iyye sicillerini birincil kaynak olarak ele almakta ve mikro tarih yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmektedir.

Kavala, Osmanlı döneminde hem stratejik liman konumu hem de tütün ticareti ve bölgesel ekonomik ağlar içerisindeki rolü nedeniyle önemli bir şehir olmuştur. Bu nedenle şehirdeki Müslüman cemaatin sosyal ve ekonomik yapısının incelenmesi, yalnızca yerel tarih açısından değil, aynı zamanda Balkanlar'daki Osmanlı şehir toplumlarının genel işleyişini anlamak açısından da önem taşımaktadır. Şer'iyye sicillerinde yer alan kayıtlar, özellikle aile hukuku, miras davaları, vasi tayinleri, borç-alacak ilişkileri, taşınmaz mülkiyeti, ticari anlaşmazlıklar ve vakıf işlemleri gibi çok çeşitli alanlarda yoğun bilgi sunmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular, Kavala Cemaat-i İslâmiyesi'nin oldukça düzenli bir sosyal yapı içerisinde varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aile kurumunun merkezî bir rol oynadığı, miras ve vasi kayıtlarının toplumsal düzenin korunmasında önemli bir işlev gördüğü tespit edilmiştir. Ekonomik açıdan ise borç ilişkileri, gayrimenkul işlemleri ve ticari faaliyetlerin şehir ekonomisinin temel dinamiklerini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Özellikle vakıf sistemi hem sosyal dayanışmayı hem de ekonomik sürekliliği sağlayan önemli bir kurum olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, Kavala şer'iyye sicilleri üzerinden Müslüman cemaatin sosyal ve ekonomik yapısını detaylı biçimde analiz ederek, Balkan Osmanlı şehir tarihine ve taşra toplumlarının işleyişine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, Osmanlı şehir toplumlarında hukuk, ekonomi ve sosyal yapının birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Müslüman Toplumu, Osmanlı Kent Toplumu, Vakıf Sistemi

The Socio-Economic Structure of the Kavala Muslim Community in Sharia Court Records (1913–1923)

Abstract

This study examines the socio-economic structure of the Cemaat-i İslâmiyesi in Kavala, one of the Balkan cities of the Ottoman Empire, based on Ottoman Sharia court records (şer'iyye sicilleri). The main aim of the research is to analyze the social organization, family relations, economic activities, and urban position of the Muslim community in Kavala through a holistic perspective, using the records of the Sharia court. In this context, the study treats the şer'iyye sicilleri—an important category of Ottoman archival sources—as primary sources and evaluates them within a micro-historical approach.

Kavala was an important Ottoman city due to its strategic port location, its role in the tobacco trade, and its integration into regional economic networks. Therefore, examining the social and economic structure of the Muslim community in the city is significant not only for local history but also for understanding the functioning of Ottoman urban societies in the Balkans. The Sharia court records provide rich and multilayered data in various fields, including family law, inheritance cases, guardianship appointments, debt-credit relations, property ownership, commercial disputes, and waqf (endowment) activities.

The findings of this study reveal that the Cemaat-i İslâmiyesi of Kavala had a well-organized and structured social system. The family institution played a central role, while inheritance and guardianship records were crucial for maintaining social order. Economically, debt relations, real estate transactions, and commercial activities constituted the main dynamics of urban economic life. In addition, the waqf system emerges as a key institutional structure that ensured both social solidarity and economic continuity.

In conclusion, this study provides a comprehensive analysis of the socio-economic structure of the Muslim community in Kavala through Sharia court records, contributing to the history of Ottoman Balkan cities and the functioning of provincial societies. The findings demonstrate that law, economy, and social structure formed an integrated and interdependent system in Ottoman urban society.

Keywords: Muslim Community, Ottoman Urban Society, Waqf System

Ayın Tarihi Dergisinde 1952 Abd Başkanlık Seçimleri ve Seçimin Kore Savaşı'na Yansımaları

İbret DAL

Independent Researcher-Öğretmen/ TÜRKİYE

Özet

Bu çalışmada *"Ayın Tarihi Dergisinde 1952 ABD Başkanlık Seçimleri ve Seçimin Kore Savaşı'na Yansımaları"* hususu ele alınmıştır. 25 Haziran 1950 tarihinde başlayan ve 27 Temmuz 1953 tarihinde imzalanan Panmunjom Ateşkes Anlaşmasına kadar yaklaşık 37 ay süren Kore Savaşı'nın dünya kamuoyuna çok farklı yansımaları olmuştur. *Soğuk Savaş Dönemi'*nin bu ilk sıcak çatışmasında Kuzey Kore, Çin Halk Cumhuriyeti ve SSCB Komünist ideolojiyi temsil ederken özgür dünyayı (!) Güney Kore ve ABD başta olmak üzere BM Kuvvetleri temsil etmiştir.

Tarafların zaman içerisinde farklı pozisyonlara evirildiği savaşta kesin bir sonuç almak günden güne zorlaşınca birinci yılın sonundan itibaren barış arayışları başlamıştır. Savaşın ikinci yılı dolarken Müttefiklerin patronu durumundaki ABD'de başkanlık seçimleri heyecanı başlamış ve başkan adaylarının seçim kampanyalarına doğal olarak Kore Savaşı da yansımıştır. Cumhuriyetçi Parti adına General Eisenhower, Demokrat Parti adına Vali Stevenson'ın yarıştığı seçimlerde müstakbel başkanların Kore Savaşı'na dair vaatleri öne çıkmıştır. Kore'de devam eden savaşın nedeninin Demokrat Partili mevcut başkanı Truman olduğunu ve Amerikan çıkarları açısından gereksiz bulduğunu söyleyen Eisenhower, iktidara geldiğinde savaşı hızlı ve onurlu bir şekilde bitirme sözü vermiştir. Demokratların adayı Stevenson ise Amerikan askerlerinin Alaska'da, Spokene'de veya Omaha'da savaşmaya mecbur kalmamak için Kore'de çarpıştıklarını söylemiş ve Amerikan Milli Güvenliği imkân verir vermez Kore'den dönmeyi vadetmiştir. 4 Kasım'a kadar sürdürülen kampanya sonucunda Cumhuriyetçilerin adayı Eisenhower büyük bir siyasi zafer kazanmış ve hem Temsilciler Meclisi'nde hem de Kongre'de ezici bir üstünlük sağlamıştır.

Başkan seçildikten sonra Güney Kore'ye bir ziyaret gerçekleştiren General Eisenhower, sadece Amerikan üsleri ile bir İngiliz kıtasını ziyaret etmiş, bu durum günlerdir kendisine umut bağlayan ve onu sokaklarda bekleyen yerli halk üzerinde tam bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Bununla da kalmayan yeni Başkan Eisenhower, sonraki süreçte Güney Kore yönetimini ateşkese zorlayarak yarattığı hayal kırıklığını daha da derinleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1952 ABD Başkanlık Seçimleri, Kore Savaşı

The 1952 Us Presidentıal Election and Its Impact on the Korean War in the History of the Month Magazine

Abstract

This study examines the "1952 U.S. Presidential Election and the Reflections of the Election on the Korean War in *Ayın Tarihi* (History of the Month) Magazine." The Korean War, which began on June 25, 1950, and lasted approximately 37 months until the signing of the Panmunjom Armistice Agreement on July 27, 1953, had vastly different repercussions for the global public. In this first hot conflict of the Cold War era, North Korea, the People's Republic of China, and the USSR represented communist ideology, while the "free world" was represented by South Korea and the UN Forces, led primarily by the United States.

As it became increasingly difficult to achieve a decisive result in a war where the parties evolved into different positions over time, peace efforts began toward the end of the first year. As the second year of the war drew to a close, the excitement of the presidential elections began in the United States, the patron of the Allies, and the Korean War was naturally reflected in the election campaigns of the presidential candidates. In the race between General Eisenhower for the Republican Party and Governor Stevenson for the Democratic Party, the promises of the prospective presidents regarding the Korean War came to the fore. Eisenhower, who argued that the ongoing war in Korea was caused by the incumbent Democratic President Truman and deemed it unnecessary for American interests, promised to end the war quickly and honorably once he came to power. The Democratic candidate, Stevenson, claimed that American soldiers were fighting in Korea to avoid having to fight in Alaska, Spokane, or Omaha, and pledged to withdraw from Korea as soon as American national security permitted. As a result of the campaign, which continued until November 4, Republican candidate Eisenhower achieved a great political victory, securing an overwhelming majority in both the House of Representatives and the Congress.

After being elected president, General Eisenhower visited South Korea; however, he visited only American bases and a British unit, a situation that caused total disappointment among the local people who had pinned their hopes on him and waited for him in the streets for days. Furthermore, the new President Eisenhower subsequently deepened this disappointment by forcing the South Korean administration to accept an armistice.

Keywords: 1952 US Presidential Election, Korean War

Wingate Anaerobik Test Öncesi Açlık ve Tokluk Durumunun Performans Çıktıları ile Glisemik Yanıta Etkisi

Ayşe Gökçe ULAŞ
Manisa Celal Bayar University, TÜRKİYE

Fatih ÇATIKKAŞ
Prof. Dr., Manisa Celal Bayar University, TÜRKİYE

Özet

Bu araştırmada, Wingate Anaerobik Testi (WAnT) öncesindeki açlık ve tokluk durumlarının sporcuların performans çıktıları ile glisemik yanıtları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Kısa süreli ve yüksek yoğunluklu anaerobik performansın ölçülmesinde kullanılan WAnT protokolü öncesinde besin zamanlamasına yönelik standardizasyon boşluğunu doldurmayı amaçlayan çalışmaya, bisiklet ergometresine aşina 9 erkek katılımcı dahil edilmiştir.

Araştırma, katılımcıların gece açlığı ile orta glisemik yük içeren kişiselleştirilmiş Türk kahvaltısından 90 dakika sonra teste tabi tutulduğu iki ayrı oturum şeklinde randomize ve çapraz tasarımda yürütülmüştür. Katılımcıların interstisyel sıvı glikoz seviyeleri FreeStyle Libre 2 sensörüyle sürekli takip edilmiş, parmak ucu glikometresiyle anlık ölçümler alınmıştır. Elde edilen veriler JASP yazılımı kullanılarak Tek Yönlü ve İki Yönlü Tekrarlı Ölçümler ANOVA testleri ile analiz edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, açlık ve 90 dakikalık tokluk koşulları arasında relatif zirve güç, relatif ortalama güç ve yorgunluk indeksi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Ancak 90 dakikalık tokluk koşulunda performans değerlerinin sayısal olarak bir miktar daha yüksek olduğu görülmüştür. Glisemik yanıt incelendiğinde, test sırasındaki glikoz değişimlerinde zaman ana etkisi anlamlı bulunurken, koşul ana etkisi ve koşul-zaman etkileşimi istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Dinlenim glikoz düzeylerinin WAnT sonrası 10. dakikadaki değerlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak; açlık ya da öğün sonrası 90 dakikalık geçiş süresinin anaerobik performans çıktılarını doğrudan büyük ölçüde etkilemediği, ancak glisemik akış açısından farklılıklar barındırdığı görülmüştür. 90 dakikalık tokluk süresinin egzersiz sonrası glikoz teminini daha verimli kılabileceği göz önüne alınarak, anaerobik testler öncesinde tamamen açlık yerine besin zamanlamasına dikkat edilmesinin önerilebileceği düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Anaerobik Kapasite, Son Öğün Zamanı, Wingate Anaerobik Test, Glikoz, Glisemik akış

The Effect of Pre-Test Fasting and Fed States on Performance Outputs and Glycemic Response in the Wingate Anaerobic Test

Abstract

In this study, the effects of pre-test fasting and fed states on athletes' performance outputs and glycemic responses were examined. Aiming to fill the standardization gap regarding nutrient timing before the Wingate Anaerobic Test (WAnT) protocol used to measure short-term, high-intensity anaerobic performance, the study included 9 male participants familiar with bicycle ergometers.

The research was conducted in a randomized crossover design consisting of two separate sessions in which participants were subjected to testing following overnight fasting and 90 minutes after a personalized Turkish breakfast containing a moderate glycemic load. Participants' interstitial fluid glucose levels were continuously monitored using a FreeStyle Libre 2 sensor, and instant blood glucose measurements were taken with a fingertip glucometer. The obtained data were analyzed using One-Way and Two-Way Repeated Measures ANOVA tests utilizing the JASP software.

According to the analysis results, no statistically significant difference was found between the fasting and 90-minute fed conditions in terms of relative peak power, relative mean power, and fatigue index. However, it was observed that performance values were slightly higher numerically in the 90-minute fed condition. When examining the glycemic response, while the main effect of time on glucose changes during the test was significant, the main effect of condition and the condition-time interaction were not statistically significant. It was determined that resting glucose levels were significantly higher compared to the values at the 10th minute post-WAnT.

In conclusion, it was observed that the 90-minute transition period after fasting or a meal did not directly affect anaerobic performance outputs to a large extent, but contained differences in

terms of glycemic flux. Considering that the 90-minute fed period could make post-exercise glucose supply more efficient, it was suggested that attention should be paid to nutrient timing rather than complete fasting before anaerobic tests.

Keywords: Anaerobic Capacity, Last Meal Timing, Wingate Anaerobic Test, Glucose, Glycemic Flux

Sportif Yetenek Seçiminde Bütünsel Yaklaşım ve Uzun Vadeli Planlama

Ahmet Gökhan YAZICI

Prof. Dr., Atatürk University, TÜRKİYE

Özet

Sportif yetenek seçimi, yalnızca mevcut performans düzeyinin değerlendirilmesiyle sınırlı kalmayıp bireyin gelecekteki gelişim potansiyelini de dikkate alan çok boyutlu bir süreçtir. Bu derleme çalışmasının amacı, sportif yetenek seçiminde bütünsel yaklaşım ile uzun vadeli planlama anlayışını güncel literatür doğrultusunda değerlendirmek ve sürdürülebilir sporcu gelişimine yönelik temel ilkeleri ortaya koymaktır. Çalışmada fiziksel, fizyolojik, biyolojik, psikolojik, bilişsel ve çevresel faktörlerin birlikte değerlendirilmesini esas alan bütünsel yetenek yaklaşımı ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Ayrıca stratejik planlama, uzun vadeli sporcu gelişim programları, performans izleme sistemleri, veri temelli karar verme süreçleri ve etik ilkelerin sportif yetenek seçimine katkıları incelenmiştir. Derleme kapsamında, sporcu seçiminde yalnızca kısa dönem performans göstergelerinin yeterli olmadığı; bireysel gelişim hızı, biyolojik olgunlaşma, motivasyon, psikolojik dayanıklılık ve eğitim süreçlerinin birlikte değerlendirilmesinin daha doğru sonuçlar sağlayacağı vurgulanmaktadır. Bunun yanında teknolojik gelişmeler doğrultusunda dijital performans takip sistemleri, objektif ölçme araçları ve çok disiplinli değerlendirme ekiplerinin kullanımının seçim süreçlerinin doğruluğunu artırdığı belirtilmektedir. Uzun vadeli planlama yaklaşımının sporcuların performans sürekliliğini desteklediği, sakatlık riskini azalttığı, yetenek kaybını önlediği ve spor organizasyonlarının sürdürülebilir başarı elde etmelerine katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Sonuç olarak sportif yetenek seçiminin bilimsel veriler ışığında bütünsel, etik, objektif ve uzun vadeli bir sistem anlayışıyla yürütülmesi gerektiği; disiplinlerarası iş birliği, düzenli performans izleme ve bireyselleştirilmiş gelişim programlarının geleceğin başarılı sporcularının yetiştirilmesinde temel unsurlar olduğu ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sportif Yetenek Seçimi, Bütünsel Yaklaşım, Uzun Vadeli Sporcu Gelişimi, Performans Değerlendirme, Stratejik Planlama, Sporcu Gelişimi

Holistic Approach and Long-Term Planning in Sports Talent Selection

Abstract

Talent identification in sport is a multidimensional process that extends beyond evaluating current performance and aims to determine an individual's long-term developmental potential. The purpose of this review is to examine holistic approaches and long-term planning strategies in sports talent identification in light of current scientific literature and to present the fundamental principles that support sustainable athlete development. The review discusses a comprehensive talent identification framework that integrates physical, physiological, biological, psychological, cognitive, and environmental factors. Furthermore, strategic planning, long-term athlete development models, performance monitoring systems, evidence-based decision-making processes, and ethical principles are examined regarding their contributions to effective talent identification. The findings indicate that relying solely on short-term performance indicators is insufficient for identifying athletic potential. Instead, biological maturation, individual growth trajectories, motivation, psychological resilience, learning capacity, and educational processes should be evaluated collectively to improve the accuracy of selection decisions. The review also highlights that advance in sports technology, digital performance monitoring systems, objective assessment tools, and multidisciplinary evaluation teams have significantly enhanced the effectiveness and reliability of talent identification programs. Long-term planning is emphasized as a critical component for maintaining athletic performance, reducing injury risk, preventing talent loss, and supporting sustainable success within sports organizations. Moreover, individualized athlete development programs combined with continuous monitoring and systematic evaluation contribute substantially to maximizing athletic potential throughout different developmental stages. In conclusion, effective sports talent identification should be based on a holistic, scientific, objective, ethical, and long-term framework. Interdisciplinary collaboration, continuous performance monitoring, and individualized development strategies are considered essential elements for identifying and developing future elite athletes while ensuring sustainable sporting success.

Keywords: Sports Talent İdentification, Holistic Approach, Long-Term Athlete Development, Performance Assessment, Strategic Planning, Athlete Development

Societal Impact of Artificial Intelligence and Academic Research Combined: a Systematic Review

Mehmet Akın BULUT

Assistant Prof., İbni Haldun University/ TÜRKİYE

Abstract

The rapid adoption of artificial intelligence (AI) in higher education and broader society has created an urgent need to systematically synthesize evidence on its multifaceted impacts. Generative AI is reshaping academic practices across research, teaching, and scientific dissemination. While AI offers transformative potential for personalized learning, accessibility, and administrative efficiency, its integration is outpacing the development of mature institutional safeguards. Critical concerns have emerged regarding academic integrity, algorithmic bias, data privacy, and equitable access. Despite growing scholarly attention, systematic governance frameworks remain underdeveloped, creating a gap between rapid technological adoption and institutional capacity to manage ethical implications. This systematic review addresses this gap by synthesizing current evidence on AI's role in higher education, its ethical and societal implications, and emerging governance approaches.

This PRISMA-compliant systematic review employed a comprehensive search strategy across three databases: SciSpace Deep Search, SciSpace Full Text, and Google Scholar. Seventeen queries were executed across two thematic domains: AI in higher education (adoption, pedagogy, ethics) and AI's broader societal transformation (governance, equity, policy). The search yielded 1,678 records. After removing 369 duplicates, 500 unique records underwent two-stage screening. Abstract screening excluded 192 records based on PICO-derived inclusion criteria (Population: higher education institutions and stakeholders; Intervention: AI technologies; Comparison: pre-AI practices or alternative approaches; Outcomes: educational, ethical, or governance impacts). Full-text assessment of 308 articles resulted in 11 exclusions due to insufficient relevance or methodological quality, yielding 297 studies for qualitative synthesis. Included studies comprised systematic reviews, empirical surveys, case studies, and conceptual analyses published between 2015 and 2025, with geographic representation spanning Western, Asian, African, and Latin American contexts.

The 297 included studies revealed accelerating global research interest in AI's educational applications and ethical implications. Study designs included systematic reviews (n=89), empirical surveys (n=76), case studies (n=54), bibliometric analyses (n=31), and conceptual frameworks (n=47). Geographic contexts spanned global higher education (n=142), specific national systems (n=98), and institutional case studies (n=57). Four research questions structured the synthesis. First, regarding AI adoption in institutions, studies documented

widespread integration of AI for personalized learning, automated assessment, and administrative efficiency, with over 90% of respondents in one study using AI to support academic activities; however, adoption patterns varied by faculty seniority, disciplinary context, and institutional resources. Second, concerning ethical and social implications, privacy concerns, academic integrity threats, and algorithmic bias emerged as dominant challenges, with excessive AI reliance potentially impairing critical thinking and knowledge development. Third, with respect to societal transformation, AI's impact extended beyond education to workforce preparation and digital equity, with evidence of persistent access disparities. Fourth, on governance frameworks, institutional responses remained predominantly reactive rather than strategic, with fewer than one-third of institutions in reviewed studies establishing formal policies or audit mechanisms. Leading universities demonstrated convergence around ethical principles but varied in implementation approaches.

This systematic review reveals that while AI offers substantial potential to enhance educational outcomes through personalization, efficiency, and innovation, its responsible integration requires comprehensive governance frameworks that balance technological advancement with ethical accountability. The evidence demonstrates a critical mismatch between rapid AI adoption and institutional preparedness, with governance capacity, ethics literacy, and equity considerations lagging behind technical implementation. Key implications for practice include the necessity of establishing AI ethics governance committees, developing mandatory AI literacy programs for faculty and students, implementing transparent evaluation mechanisms, and ensuring equity-oriented approaches that address digital divides. For policy, findings underscore the need for holistic, integrated frameworks that unite technical innovation with ethical accountability and equity. Future research should address identified gaps in longitudinal impact assessment, cross-cultural governance models, and the effectiveness of specific interventions to mitigate bias and promote equitable access. The synthesis provides a foundation for evidence-based policy development and highlights the imperative for interdisciplinary collaboration to ensure AI serves as a tool for inclusive educational advancement rather than a source of deepening inequality.

Keywords: Artificial Intelligence, Higher Education, Academic Integrity, AI Governance, Educational Technology

Spor'da Yapay Zekâ Destekli Büyük Veriyi Anlamak

Vahdet ALAEDDİNOĞLU

Assoc. Prof., Atatürk University, TÜRKİYE

Özet

Spor endüstrisi, dijital dönüşümün etkisiyle büyük veri analitiği ve yapay zekâ teknolojilerinin yoğun biçimde kullanıldığı disiplinlerden biri hâline gelmiştir. Sensörler, giyilebilir teknolojiler, görüntü işleme sistemleri, biyometrik ölçüm cihazları ve dijital platformlar aracılığıyla elde edilen yüksek hacimli veriler; sporcuların performanslarının değerlendirilmesi, sakatlık risklerinin tahmin edilmesi, antrenman süreçlerinin kişiselleştirilmesi ve stratejik karar mekanizmalarının geliştirilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, spor sektöründe büyük veri ve yapay zekâ teknolojilerinin kullanım alanlarını kavramsal ve uygulamalı boyutlarıyla değerlendirmek, veri yönetimi süreçlerini açıklamak ve geleceğe yönelik gelişim alanlarını ortaya koymaktır. Çalışmada büyük verinin temel özellikleri, yapay zekâ yaklaşımları, spor verilerinin üretim kaynakları, performans analizi, maç taktikleri, karar destek sistemleri, biyometrik izleme uygulamaları, veri ön işleme süreçleri, model doğrulama yöntemleri, şeffaflık ve yorumlanabilirlik ilkeleri ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Ayrıca veri güvenliği, mahremiyet, etik sorumluluklar ve hukuki düzenlemeler çerçevesinde spor ekosisteminde karşılaşılan temel sorunlar değerlendirilmiştir. Bulgular, yapay zekâ destekli büyük veri analitiğinin sporcuların performans gelişimini desteklediğini, sağlık ve güvenlik süreçlerini iyileştirdiğini, antrenör ve yöneticilerin karar verme doğruluğunu artırdığını ve spor organizasyonlarında operasyonel verimliliğe önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte veri kalitesi, algoritmik önyargılar, açıklanabilirlik, veri güvenliği ve etik yönetim konularının sürdürülebilir uygulamalar açısından kritik öneme sahip olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak spor sektöründe büyük veri ve yapay zekâ teknolojilerinin bütünleşik kullanımı; bilimsel temelli performans yönetimini güçlendiren, rekabet avantajı sağlayan ve geleceğin akıllı spor ekosisteminin oluşturulmasına katkı sunan stratejik bir dönüşüm alanı olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Veri, Yapay Zekâ, Spor Analitiği, Performans Analizi, Karar Destek Sistemleri, Biyometrik İzleme, Veri Yönetimi

Understanding AI-Powered Big Data in Sports

Abstract

The sports industry has become one of the leading fields experiencing rapid digital transformation through the integration of artificial intelligence (AI) and big data analytics. Massive datasets generated from wearable technologies, sensors, computer vision systems, biometric devices, and digital platforms provide valuable opportunities for evaluating athletic performance, predicting injury risks, optimizing personalized training programs, and supporting strategic decision-making processes. The aim of this study is to examine the applications of big data and artificial intelligence in the sports sector from both conceptual and practical perspectives while discussing data management processes and future development opportunities. The study reviews the fundamental characteristics of big data, AI methodologies, sources of sports data, performance monitoring, tactical analysis, decision support systems, biometric monitoring, data preprocessing techniques, model validation, transparency, and explainable artificial intelligence. Furthermore, data privacy, security, ethical responsibilities, and legal frameworks associated with AI-driven sports analytics are comprehensively discussed. The findings indicate that AI-supported big data analytics significantly contributes to improving athlete performance, reducing injury risks, enhancing health monitoring, strengthening evidence-based coaching decisions, and increasing operational efficiency within sports organizations. However, the successful implementation of these technologies depends heavily on high-quality data, transparent algorithms, explainable AI models, ethical governance, and effective data security policies. The study concludes that the integration of artificial intelligence and big data represents a strategic transformation for modern sports by supporting scientific performance management, improving competitive advantage, facilitating sustainable decision-making, and promoting the development of intelligent sports ecosystems. Future advancements are expected to further enhance personalized athlete management, predictive analytics, and digital innovation across professional and amateur sports environments.

Keywords: Artificial İntelligence, Big Data, Sports Analytics, Performance Analysis, Decision Support Systems, Biometric Monitoring, Data Management.

Üniversite Öğrencilerinin Yüzme Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Kübra ÖZDEMİR

Assoc. Prof., Atatürk University, TÜRKİYE

Ahmet Gökhan YAZICI

Prof. Dr. Atatürk University, TÜRKİYE

Gamze GÜNEY

Assoc. Prof., Ardahan University, TÜRKİYE

Levent ÖNAL

Assoc. Prof., Atatürk University, TÜRKİYE

Yunus Emre ÇİNGÖZ

Assoc. Prof., Bayburt University, TÜRKİYE

Bumin Kağan ÖZDEMİR

PhD Candidate/ TÜRKİYE

Özet

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin yüzme becerilerinin cinsiyet, üniversite, sınıf düzeyi ve yüzme eğitimi alma durumu gibi farklı değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile yürütülmüştür. Çalışma grubunu Atatürk Üniversitesi, Bayburt Üniversitesi, Ardahan Üniversitesi ve Erzurum Teknik Üniversitesinde öğrenim gören toplam 908 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ile 12 maddeden oluşan Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız örneklemler t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre ölçeğin yüksek düzeyde güvenirliğe sahip olduğu belirlenmiştir (Cronbach Alpha=.969). Erkek öğrencilerin yüzme becerileri öz değerlendirme puanlarının kadın öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde daha önce yüzme eğitimi alan öğrencilerin yüzme becerisi puanlarının eğitim almayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve bu değişkenin en yüksek etki büyüklüğüne sahip olduğu belirlenmiştir. Üniversitelere göre yapılan karşılaştırmalarda öğrencilerin yüzme becerilerinin anlamlı farklılık gösterdiği, en yüksek ortalamanın Bayburt Üniversitesi öğrencilerine ait olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyine göre yapılan analizlerde ise ikinci sınıf

öğrencilerinin puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, üniversite öğrencilerinin yüzme becerilerini etkileyen en önemli değişkenin yüzme eğitimi alma durumu olduğu, bunu cinsiyetin izlediği, üniversite ve sınıf düzeyinin ise daha sınırlı düzeyde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda üniversitelerde yüzme eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve öğrencilerin yüzme becerilerini geliştirmeye yönelik uygulamalı eğitimlerin artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yüzme, Beceri, Öğrenim

An Analysis of University Students' Swimming Skills in Terms of Various Variables

Abstract

The aim of this research is to examine the swimming skills of university students in terms of different variables such as gender, university, grade level and swimming education status. The research was conducted using the survey model, a quantitative research method. A total of 908 university students studying at Atatürk University, Bayburt University, Ardahan University and Erzurum Technical University comprised the study group. In the research, the Personal Information Form and the Swimming Skills Self-Assessment Scale consisting of 12 items were used as data collection tools. In the analysis of the data, descriptive statistics, independent samples t-test, and one-way analysis of variance (ANOVA) were applied. According to the research results, it has been determined that the scale has a high level of reliability (Cronbach Alpha=.969). It was determined that male students' self-assessment scores for swimming skills were significantly higher than those of female students. Similarly, it was determined that the swimming skill scores of students who had previously received swimming training were significantly higher than those of students who had not received training, and this variable had the highest effect size. In the comparisons made according to the universities, it was found that the swimming skills of the students showed significant differences, and the highest average belonged to the students of Bayburt University. In analyses conducted by grade level, it was determined that second-grade students had higher scores. When evaluated in general, it has been concluded that the most important variable affecting the swimming skills of university students is the state of receiving swimming education, followed by gender, while university and grade level are effective at a more limited level. In line with the findings obtained, it is proposed to expand swimming education programs at universities and to increase practical trainings aimed at improving students' swimming skill.

Keywords: Swimming, Skill, Learning

Lisansüstü Flüt Tezlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (2021-2026)

Ahmet KORKMAZ

Research Assistant, Osmaniye Korkut Ata University, TÜRKİYE

Özet

Lisansüstü tezler, bir bilim alanındaki araştırma eğilimlerini, çalışma konularını ve akademik gelişimi ortaya koyan önemli bilimsel kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda flüt eğitimi alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, alanın mevcut durumunun değerlendirilmesi ve gelecekte yapılacak araştırmalara yön vermesi bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın problem durumu, Türkiye'de 2021-2026 yılları arasında flüt eğitimi alanında hazırlanan lisansüstü tezlerin tür, yıl, üniversite, enstitü ve konu değişkenleri bakımından nasıl bir görünüm sergilediği sorusuna dayanmaktadır. Araştırmanın amacı, söz konusu tezleri belirlenen ölçütler doğrultusunda inceleyerek alanın genel görünümünü ortaya koymak ve araştırmacılara veri ile kaynak oluşturmaktır. Araştırma, durum tespitine yönelik nitel bir çalışma olup doküman analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında "Flüt Eğitimi" anahtar kelimesiyle yapılan tarama sonucunda ulaşılan 1900-2026 yılları arasındaki toplam 98 lisansüstü tez oluştururken, örneklemini 2021-2026 yılları arasında tamamlanan 28 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edilmiş, tezler tür, üniversite, enstitü, yıl ve konu değişkenleri bakımından incelenmiştir. Verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmış; elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle tablolaştırılarak betimsel analiz çerçevesinde yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, flüt eğitimi alanında 2021-2026 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tezlerin tür, yıl, üniversite, enstitü ve konu değişkenleri bakımından mevcut durumu ortaya konulmuştur. Elde edilen bulguların, flüt eğitimi alanındaki araştırma eğilimlerinin değerlendirilmesine katkı sağlayacağı, alandaki bilgi birikiminin sistematik biçimde ortaya konulmasına yardımcı olacağı ve gelecekte yürütülecek bilimsel araştırmalar için yol gösterici bir kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Flüt Eğitimi, Yüksek Lisans Tezleri, Doktora Tezleri, Sanatta Yeterlik Tezleri

An Examination of Postgraduate Flute Theses in Terms of Various Variables

(2021-2026)

Abstract

Postgraduate theses are among the most important scholarly resources that reveal research trends, research topics, and the academic development of a scientific field. In this context, examining postgraduate theses in the field of flute education with respect to various variables is important for evaluating the current state of the field and providing guidance for future research. This study addresses the question of how postgraduate theses completed in the field of flute education in Türkiye between 2021 and 2026 are distributed according to thesis type, year, university, institute, and subject area. The aim of the study is to examine these theses based on predetermined criteria, present an overall picture of the field, and provide researchers with data and a reference source. The study was designed as qualitative research and conducted using the document analysis method. The population of the study consisted of 98 postgraduate theses identified through a search of the Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center database using the keyword “Flute Education” and completed between 1900 and 2026. The sample consisted of 28 postgraduate theses completed between 2021 and 2026. The data were obtained from the YÖK National Thesis Center database, and the theses were examined in terms of thesis type, university, institute, year, and subject area. The data were analyzed using content analysis, and the findings were presented in tables with frequencies and percentages and interpreted through descriptive analysis. The results of the study revealed the current status of postgraduate theses in the field of flute education completed between 2021 and 2026 in terms of thesis type, year, university, institute, and subject area. The findings are expected to contribute to the evaluation of research trends in flute education, facilitate the systematic presentation of the existing body of knowledge, and serve as a valuable reference for future scientific research.

Keywords: Flute Education, Master’s Theses, Doctoral Theses, Proficiency Theses İn Art

Devlet Korolarında Çalışan Sol Klarnet İcracılarının Mikrotonal Performans Bağlamında Ağızlık (Bek) Tercihleri

Aykut UÇAKÇI

PhD Candidate, İzmir Kâtip Çelebi University, TÜRKİYE

Serkan ÇELİK

Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi University, TÜRKİYE

Özet

Etimolojik açıdan incelendiğinde, "klarnet" sözcüğü Fransızca kökenli *clarine* (küçük çan) kelimesine dayanmakta olup, trompet için kullanılan *clarion* terimiyle tarihsel bir ilişki içerisindedir. Enstrümanın geniş ses aralığına ve özellikle tiz notalarda trompet tınısını andıran karakteristik bir yapıya sahip olması, orkestral kullanımının ilk dönemlerinde küçük trompet partilerini icra etmesine imkân tanımıştır. Bu bağlamda, "trompetçik" anlamındaki *clarinetta* terimi, enstrümanın tarihsel isimlendirme sürecini doğrudan etkilemiştir.

Günümüzde klarnet; Fransız (**Boehm**) ve Alman (**Albert**) sistemleri olarak iki ana formda sınıflandırılmakta olup, küresel çapta farklı müzikal türlerde icra edilmektedir. Türkiye coğrafyasında klarnetin kurumsallaşması ise Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl batılılaşma politikalarıyla doğrudan ilintilidir. II. Mahmud döneminde 1826 yılında Mehterhane'nin kapatılarak yerine **Mızıka-i Hümayun**'un kurulması, Batı müziği formlarının ve enstrümanlarının Türk müzik kültürüne eklemlenmesinde bir kırılma noktası oluşturmuştur.

Klasik Türk müziği makam sistemi içerisinde yer alan ve mikrotonal aralıklar olarak tanımlanan "komalar", standart klarnet anahtar sistemleri ile teknik olarak tam bir karşılık bulma noktasında zorluklar barındırmaktadır. Bu teknik kısıtlamalar nedeniyle, Türk müziği icrasında mikrotonal aralıkların elde edilmesine olanak sağlayan **sol klarnet** tercih edilmektedir. İcracılar, bek (ağızlık) ile kamış arasındaki mesafeyi (açıklığı) kullanarak, "açık" veya "kapalı" bek tercihleri üzerinden bu mikrotonal geçişleri optimize etmektedir. Bu ağızlıklar derlin, bakalit, kristal, cam, ağaç gibi farklı materyallerden ve kullanıcı tercihine göre 6 numaradan, 11 ya da 12 numaraya kadar sınıflandırılır. Numaralandırma kıstası ağızlık ile kamış arasındaki boşluğa göre nitelendirilmekte olup, sayı arttıkça bu aralıkta açılmaktadır. Örneğin 6 numara bir ağızlık kapalıyken, 11 numara açık bir ağızlık olarak sınıflandırılmaktadır. Bu seçim icracının dudak yapısına ve çaldığı müzik türüne göre değişiklik göstermektedir.

Türkiye'de Klasik Türk müziği icra geleneklerini korumakla yükümlü olan devlet koroları (ilk olarak 1975 yılında kurulan İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu ile başlayan süreçte), klarneti repertuvarlarına dahil ederek bu enstrümanın geleneksel müzik içerisindeki yerini pekiştirmiştir. Günümüzde 7 farklı ilde faaliyet gösteren devlet korolarında görevli sol klarnet icracılarıyla gerçekleştirilen bu çalışma; kullanılan ağızlık (bek) modellerinin teknik değişkenlerini analiz etmeyi ve icracıların bu tercihlerinin mikrotonal pratikler üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde, icracıların ağızlık (bek) tercihleri ve bu seçimlerin arkasındaki motivasyonlar derinlemesine incelenerek temel araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun 'orta kapalı' kategorisinde yer alan 7 veya 8 numaralı ağızlıkları tercih ettikleri saptanmıştır. İcracılar, bu spesifik bek modellerini tercih etmelerindeki temel motivasyonları; icra kolaylığı sağlaması ve mikrotonal geçişlerde entonasyon sapmalarını minimize ederek ses doğruluğunu koruma gerekliliği olarak ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak bu çalışma, Türk müziğinde kullanılan sol klarnet 'in mikrotonal icrâ pratiklerindeki ağızlık işlevini ortaya koyarak literatüre katkı sağlamayı, mikronotal performans bağlamında gelecekteki organolojik ve performans araştırmalarına kaynak oluşturmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sol Klarnet, Devlet Koroları, Ağızlık, Türk Müziği, Mikrotonal

Mouthpiece Preferences of G Clarinet Performers in Turkish State Choirs: an Investigation within the Context of Microtonal Performance

Abstract

From an etymological perspective, the term *clarinet* derives from the French word *clarine* ("little bell") and bears a historical relationship to the term *clarion*, which was used to denote a type of trumpet. Owing to its wide pitch range and its characteristic trumpet-like timbre, particularly in the upper register, the instrument was initially employed to perform the higher trumpet parts in orchestral settings. In this context, the Italian term *clarinetto*, meaning "little trumpet," directly influenced the historical naming of the instrument.

Today, the clarinet is broadly classified into two principal systems, namely the French (Boehm) system and the German (Albert) system, both of which are performed in a wide variety of musical traditions worldwide. The institutionalization of the clarinet in Türkiye is closely associated with the Ottoman Empire's nineteenth-century westernization reforms. During the reign of Sultan Mahmud II, the abolition of the Mehterhane in 1826 and the establishment of the *Mızıka-i Hümayun* marked a significant turning point in the incorporation of Western musical forms and instruments into Turkish musical culture.

Within the modal system (*makam*) of Turkish classical music, the microtonal intervals known as *komas* cannot be produced with complete technical accuracy using the standard key mechanisms of the clarinet. Consequently, the G clarinet has become the preferred instrument for the performance of Turkish music, as it facilitates the production of these microtonal intervals. Performers optimize microtonal execution by utilizing the tip opening—the distance between the mouthpiece and the reed—and by selecting either more open or more closed mouthpieces. These mouthpieces are manufactured from various materials, including Delrin, Bakelite, crystal, glass, and wood, and are generally classified according to opening sizes ranging from No. 6 to No. 11 or 12. This numerical classification is determined by the distance between the mouthpiece tip and the reed; as the number increases, the tip opening becomes wider. For example, a No. 6 mouthpiece is considered relatively closed, whereas a No. 11 mouthpiece is regarded as relatively open. The choice of mouthpiece varies according to the performer's embouchure characteristics and the musical genre being performed.

State choirs, which are responsible for preserving and promoting the performance traditions of Turkish classical music in Türkiye, have played a significant role in reinforcing the position of the clarinet within the traditional repertoire. This institutional process began with the establishment of the Istanbul State Turkish Classical Music Choir in 1975. The present study was conducted with G clarinet performers employed in state choirs currently operating in seven different provinces of Türkiye. It aims to analyze the technical characteristics of the mouthpieces used by these performers and to examine the influence of their mouthpiece preferences on microtonal performance practices. Semi-structured interviews were conducted to explore the performers' mouthpiece preferences and the motivations underlying these choices in depth. The analysis revealed that the majority of participants preferred No. 7 or No. 8 mouthpieces, which are classified as medium-closed. According to the participants, these mouthpieces were primarily preferred because they facilitate performance and help minimize intonation deviations during microtonal transitions, thereby ensuring greater pitch accuracy.

In conclusion, this study seeks to contribute to the existing literature by elucidating the functional role of the mouthpiece in the microtonal performance practices of the G clarinet in Turkish music. Furthermore, it is expected to serve as a reference for future organological and performance-oriented research focusing on microtonal performance practices.

Keywords: G Clarinet, State Choirs, Mouthpiece, Turkish Music, Microtonality

Bel ve Boyun Fıtığı Yaşayan Yetişkinlerde Yoga ve Türk Müziği Destekli Müzik Terapisinin Günlük Yaşam Üzerindeki Etkileri

İlknur Güneş SAFA

PhD Candidate, İzmir Kâtip Çelebi University, Türkiye

Serkan ÇELİK

Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi University, Türkiye

Özet

Bel ve boyun fıtığı, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini, fiziksel işlevselliğini ve psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkileyen yaygın kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları arasında yer almaktadır. Kronik ağrı, hareket kısıtlılığı, uyku sorunları ve stres gibi faktörler bireylerin yaşam kalitesinde belirgin düşüşlere neden olabilmektedir. Son yıllarda tamamlayıcı ve destekleyici tedavi yöntemleri arasında yer alan yoga ve müzik terapisi uygulamalarının ağrı yönetimi, gevşeme ve psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu etkiler gösterdiği belirtilmektedir.

Bu çalışmada, bel ve boyun fıtığı yaşayan yetişkinlerde yoga ve Türk müziği destekli müzik terapisinin günlük yaşam üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, 35–65 yaş aralığında bel ve/veya boyun fıtığı tanısı bulunan 15 bireyle yürütülmüştür. Çalışma kapsamında katılımcılar 12 hafta boyunca haftada iki gün 60 dakikalık gerçekleştirilen Hatha Yoga temelli yoga seanslarına katılmıştır. Seanslar; fiziksel duruşlar (asanalar), nefes çalışmaları (pranayama), gevşeme teknikleri ve beden farkındalığını geliştirmeye yönelik uygulamalardan oluşmuştur.

Yoga seansları sırasında nefes egzersizleri, Türk müziğinin ritmik ve düzenleyici özelliklerinden yararlanılarak desteklenmiştir. Özellikle yavaş tempolu ve dinlendirici yapıya sahip Türk müziği eserlerinin ritmik yapısı, katılımcıların nefes alışverişlerini düzenlemelerine, bedensel gevşemelerini artırmalarına ve zihinsel odaklanmalarına yardımcı olmuştur. Nefes farkındalığı çalışmaları sırasında müziğin ritmik akışı ile solunum temposu eşleştirilerek katılımcıların daha kontrollü ve derin nefes almaları teşvik edilmiştir.

Seansların son bölümünde pasif müzik terapi uygulanmış ve ağrı yönetimini desteklemek amacıyla geleneksel Türk müziğinin belirli makamlarından seçilmiş enstrümantal eserler dinletilmiştir. Bu kapsamda, huzur ve sakinlik hissi oluşturduğu bilinen Uşşak makamı, içsel dengeyi destekleyen Hüseyni makamı, zihinsel rahatlama ve dengeyle ilişkilendirilen Rast makamı ile duygusal gevşemeyi artırdığı düşünülen Nihavend makamından seçilmiş enstrümantal eserler kullanılmıştır. Türk müziği makamlarının duygu durumunu düzenleyici

ve gevşemeyi destekleyici özelliklerinden yararlanılarak katılımcıların ağrı algılarının azaltılması, stres düzeylerinin düşürülmesi ve yaşam kalitelerinin artırılması hedeflenmiştir.

Araştırmada veriler, uygulama öncesi ve sonrasında uygulanan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ile Nordic Kas-İskelet Sistemi Anketi (Nordic Musculoskeletal Questionnaire-NMQ) aracılığıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu katılımcıların yoga ve Türk müziği destekli müzik terapisine ilişkin deneyimlerini, ağrı algılarındaki değişimleri, günlük yaşam aktivitelerine yansımalarını ve uygulamaya yönelik görüşlerini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Nordic Kas-İskelet Sistemi Anketi ise katılımcıların özellikle bel ve boyun bölgelerindeki kas-iskelet sistemi yakınmalarını ve bu yakınmaların günlük yaşam üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, yoga ve Türk müziği destekli müzik terapi uygulamalarının birlikte kullanılmasının katılımcıların ağrı algılarında azalma, hareket kabiliyetlerinde artış, günlük yaşam aktivitelerinde iyileşme, stres düzeylerinde düşüş ve genel yaşam kalitelerinde artış sağladığını göstermiştir. Sonuç olarak, yoga ve Türk müziği makamlarına dayalı müzik terapisinin bel ve boyun fıtığı yaşayan yetişkinlerde fiziksel ve psikolojik iyilik halini destekleyen etkili bir tamamlayıcı yaklaşım olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzik Terapisi, Yoga Terapisi, Bel Fıtığı, Boyun Fıtığı, Türk Müziği Makamları

The Effects of Yoga and Turkish Music-Supported Music Therapy on Daily Life in Adults With Lumbar and Cervical Disc Herniation

Abstract

Lumbar and cervical disc herniation are among the most common musculoskeletal disorders that negatively affect individuals' daily living activities, physical functioning, and psychological well-being. Chronic pain, movement limitations, sleep disturbances, and stress may lead to a significant decline in quality of life. In recent years, yoga and music therapy, recognized as complementary and supportive treatment approaches, have been reported to produce positive effects on pain management, relaxation, and psychological well-being.

The aim of this study was to investigate the effects of yoga and Turkish music-supported music therapy on the daily lives of adults with lumbar and cervical disc herniation. The study was conducted with 15 individuals aged 35–65 years who had been diagnosed with lumbar and/or cervical disc herniation. As part of the study, participants attended Hatha Yoga–based sessions lasting 60 minutes, twice a week for 12 weeks. The sessions consisted of physical postures (asanas), breathing exercises (pranayama), relaxation techniques, and practices designed to enhance body awareness.

During the yoga sessions, breathing exercises were supported by utilizing the rhythmic and regulatory characteristics of Turkish music. In particular, the rhythmic structure of slow-tempo and soothing Turkish musical pieces helped participants regulate their breathing patterns, enhance physical relaxation, and improve mental focus. During breathing awareness exercises, participants were encouraged to breathe more deeply and in a more controlled manner by synchronizing their breathing rhythm with the flow of the music.

In the final part of each session, passive music therapy was implemented, and instrumental compositions selected from specific maqams of traditional Turkish music were played to support pain management. In this context, the Uşşak maqam, known for promoting peace and tranquility; the Hüseyni maqam, associated with inner balance; the Rast maqam, linked to mental relaxation and stability; and the Nihavend maqam, believed to enhance emotional relaxation, were utilized. By benefiting from the mood-regulating and relaxation-promoting characteristics of Turkish musical maqams, the study aimed to reduce participants' pain perception, decrease stress levels, and improve their quality of life.

Data were collected before and after the intervention using a Semi-Structured Interview Form and the Nordic Musculoskeletal Questionnaire (NMQ). The semi-structured interview form was used to explore participants' experiences with yoga and Turkish music-supported music therapy, perceived changes in pain, reflections on daily living activities, and overall opinions regarding the intervention. The Nordic Musculoskeletal Questionnaire was administered to assess musculoskeletal symptoms, particularly in the lumbar and cervical regions, and their effects on daily living activities. The findings indicated that the combined use of yoga and Turkish music-supported music therapy resulted in reduced pain perception, improved mobility, enhanced daily living activities, lower stress levels, and better overall quality of life. Consequently, yoga combined with Turkish maqam-based music therapy may be considered an effective complementary approach to supporting the physical and psychological well-being of adults with lumbar and cervical disc herniation.

Keywords: Music Therapy, Yoga Therapy, Lumbar Disc Herniation, Cervical Disc Herniation, Turkish Musical Maqams

Eğitimde Müzik ve Matematik İlişkisine Yönelik Ulusal Çalışmaların Tematik İncelenmesi (2002- 2026)

Elif Simge ÖZ

Yüksek Lisans Öğrencisi/ TÜRKİYE

Özet

Müzik ve matematik, örüntü, ölçü, sayı, oran ve düzen gibi ortak kavramsal yapılara sahip iki disiplin olarak eğitim süreçlerinde birbirini destekleyen alanlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle müzik temelli etkinliklerin matematik öğrenme süreçleriyle ilişkilendirilmesi, özellikle erken çocukluk ve temel eğitim düzeylerinde dikkat çeken bir araştırma konusu haline gelmiştir. Bu araştırmanın amacı, eğitimde müzik ve matematik ilişkisine yönelik Türkiye'de yapılmış ulusal çalışmaların tematik olarak incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmalar; yayın türü, yıl, disiplin alanı, ele alınma gerekçeleri, yöntemsel özellikleri, örneklem/çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri, temel bulgular, sonuçlar ve öneriler bakımından değerlendirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Google Akademik ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında "matematik ve müzik" anahtar kelimeleriyle yapılan taramalar sonucunda ulaşılan ve eğitim alanıyla ilişkili olduğu belirlenen 22 çalışma ile 10 lisansüstü tezden oluşmaktadır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmış; elde edilen çalışmalar belirlenen temalar doğrultusunda sınıflandırılmış, karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, eğitimde müzik ve matematik ilişkisine yönelik ulusal literatürün genel eğilimlerini ortaya koyarak alandaki bilgi birikiminin bütüncül biçimde değerlendirilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın, disiplinler arası öğretim uygulamalarının geliştirilmesine, mevcut çalışmalar arasındaki benzerlik ve farklılıkların görülmesine ve gelecekte yapılacak araştırmalara yöntem, konu ve örneklem seçimi bakımından rehberlik etmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik Eğitimi, Matematik Eğitimi, Disiplinler Arası Öğrenme

A Thematic Analysis of National Studies on the Relationship Between Music and Mathematics in Education (2002–2026)

Abstract

Music and mathematics are two disciplines that support each other in educational processes, as they share common conceptual structures such as patterns, measurement, numbers, ratios, and order. Therefore, associating music-based activities with mathematics learning processes has become a noteworthy research topic, particularly at the early childhood and basic education levels. The aim of this study is to conduct a thematic analysis of national studies carried out in Turkey on the relationship between music and mathematics in education. For this purpose, the studies were evaluated in terms of publication type, year, disciplinary field, rationale, methodological characteristics, sample/study group, data collection tools, data analysis methods, key findings, conclusions, and recommendations. The study employed document analysis, one of the qualitative research methods. The sample of the study consisted of 22 studies and 10 graduate theses that were identified as related to the field of education through searches conducted in Google Scholar and the YÖK National Thesis Center databases using the keyword “mathematics and music.” Descriptive analysis was used to analyze the data; the identified studies were classified, compared, and interpreted in line with the predetermined themes. The findings obtained from the study are expected to contribute to a holistic evaluation of the existing body of knowledge by revealing the general trends in the national literature on the relationship between music and mathematics in education. In addition, the study is expected to serve as a guide for developing interdisciplinary teaching practices, identifying similarities and differences among existing studies, and informing future research in terms of methodology, topic, and sample selection.

Keywords: Music Education, Mathematics Education, Interdisciplinary Learning

Yaşlıların Yerel Yaşam Durumlarına Bağlı Profilleri: Uşak İli Örneği

Sevcan SEVİMLİ

Asst. Prof. Uşak University, TÜRKİYE

Halime DURKUT

Uşak University, TÜRKİYE

Saliha Esra ERYILMAZ AYDIN

Dr. Uşak University, TÜRKİYE

Eda KILINÇ İŞLEYEN

Assoc. Prof., Uşak University, TÜRKİYE

Şule Sidre ÖZTÜRK

Gerontolog, Meram State Hospital, TÜRKİYE

Özet

Amaç: Bu çalışmada Uşak ilinde ikamet eden yaşlıların yaşam durumunun görüntüsü, yaşlılıkta yaşam durumuna etki eden faktörler ve yaşam durumuna müdahale olanakları gibi unsurların belirlemesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma, nicel araştırma yöntemiyle yapılmıştır. Veriler, IBM SPSS sürüm 22 ile değerlendirilmiştir. Veri analizinde frekans, yüzde, ortalama ± standart sapma kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan yaşlıların yaş ortalaması 68,36±8,64 olup, %57,3'ü kadın, %70,9'u evli ve %58,8'i ilkokul mezunudur. Katılımcıların %53,6'sı emeklidir, %51,7'si asgari ücretten düşük gelir grubundadır. Yaşlıların %88,9'u ev sahibi olup %53,2'si müstakil evlerde yaşamaktadır. Bireylerin %55,3'ü oturduğu evi, %53,6'sı ise yaşadığı çevreyi kendi yaş grubuna uygun bulmaktadır. Sağlık durumundan memnuniyet oranı %41,2'dir. Katılımcılarda kronik hastalık (%57,5), unutkanlık (%53,6) ve düzenli ağrı kesici kullanımı (%73,5) yüksek orandadır. Sosyal açıdan, %62,6'sının hobisi bulunmamakta, %57,9'u hiç tatil yapmamakta ve %34,4'ü devletin sunduğu yaşlılık imkânlarını bildiğini belirtmektedir.

Sonuç: Sonuç: Uşak ilinde yaşayan yaşlı bireylerin barınma koşulları genel olarak olumlu görünmekle birlikte, düşük gelir düzeyi, kronik hastalıkların yaygınlığı ve düzenli ağrı kesici kullanımı önemli ekonomik ve sağlık gereksinimlerine işaret etmektedir. Ayrıca sosyal etkinliklere katılımın ve yaşlılara yönelik hizmetlere ilişkin farkındalığın düşük olması, aktif

yaşlanmayı destekleyen sosyal programların geliştirilmesi ve mevcut hizmetlerin görünürlüğünün artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geriatri, Yaşlı Sağlığı, Yaşam Durumu, Sosyal Katılım

Profiles of Older Adults Based on Their Local Living Conditions: the Case of Uşak Province

Abstract

Objective: This study aimed to determine the living conditions of older adults residing in Uşak province, the factors affecting their living conditions in old age, and potential intervention opportunities to improve these conditions.

Methods: This study was conducted using a quantitative research design. Data were analyzed using IBM SPSS version 22. Frequency, percentage, and mean ± standard deviation were used in the data analysis.

Results: The mean age of the participants was 68.36±8.64 years; 57.3% were female, 70.9% were married, and 58.8% had completed primary school education. Of the participants, 53.6% were retired, and 51.7% had an income below the minimum wage. Most older adults (88.9%) owned their homes, and 53.2% lived in detached houses. Furthermore, 55.3% considered their homes and 53.6% considered their neighborhood suitable for their age group. The rate of satisfaction with health status was 41.2%. Chronic diseases (57.5%), forgetfulness (53.6%), and regular use of pain medication (73.5%) were highly prevalent among participants. Socially, 62.6% reported having no hobbies, 57.9% had never taken a vacation, and only 34.4% stated that they were aware of government services and opportunities available for older adults.

Conclusion: Although the housing conditions of older adults living in Uşak appear generally favorable, low income levels, the high prevalence of chronic diseases, and regular pain medication use indicate significant economic and health-related needs. In addition, low levels of social participation and limited awareness of services available for older adults highlight the need for social programs that promote active aging and increase the visibility and accessibility of existing services.

Keywords: Geriatrics, Elderly Health, Living Conditions, Social Participation

İnvaziv Girişimlerde Hasta Güvenliğinde Güncel Yaklaşımlar: Hemşirelik Perspektifi

Halime DURKUT

Uşak University, TÜRKİYE

Kerim KAÇAR

Dokuz Eylül University, TÜRKİYE

Özet

Amaç: Bu derlemenin amacı, invaziv girişimlerde hasta güvenliğinin sağlanmasına yönelik güncel yaklaşımları hemşirelik perspektifinden değerlendirmek; hasta güvenliğini etkileyen klinik, teknolojik ve etik faktörleri güncel literatür doğrultusunda incelemektir. Ayrıca dijital sağlık teknolojileri, yapay zeka destekli klinik karar sistemleri ve yenilikçi bakım uygulamalarının invaziv girişimlerde güvenli bakımın geliştirilmesine katkılarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu çalışma anlatı (narratif) derleme yöntemiyle hazırlanmıştır. Derleme kapsamında 2021–2026 yılları arasında yayımlanan ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir. Literatür taramasında invaziv girişimler, hasta güvenliği, cerrahi güvenlik, kesici-delici alet yaralanmaları, dijital sağlık teknolojileri, yapay zeka destekli klinik karar sistemleri ve hemşirelik bakımına ilişkin güncel yayınlar değerlendirilmiştir. Bulgular hasta güvenliği kültürü, risk yönetimi, kanıta dayalı uygulamalar ve teknolojik dönüşüm çerçevesinde sentezlenmiştir.

Bulgular: İncelenen çalışmalar, invaziv girişimlerde hasta güvenliğinin yalnızca teknik beceriyle değil; multidisipliner ekip iş birliği, standart bakım protokollerine uyum ve güçlü bir güvenlik kültürü ile sağlanabildiğini göstermektedir. Cerrahi güvenlik kontrol listelerinin uygulanması, doğru hasta-doğru işlem doğrulaması, aseptik tekniklere uyum ve enfeksiyon kontrol önlemleri komplikasyonların önlenmesinde temel uygulamalar olarak öne çıkmaktadır. Minimal invaziv teknolojiler, elektronik sağlık kayıtları, yapay zekâ destekli klinik karar sistemleri ve akıllı hasta izlem teknolojileri risklerin erken belirlenmesini ve klinik karar süreçlerinin desteklenmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte veri güvenliği, hasta mahremiyeti, algoritmik yanlılık ve sağlık profesyonellerinin dijital yetkinlikleri önemli etik ve yönetsel sorunlar olarak varlığını sürdürmektedir. Bu doğrultuda, invaziv girişimlerde hasta güvenliğinin sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi; kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarının standart ve sistematik olarak uygulanmasını gerektirmektedir. İşlem öncesinde hasta kimliğinin doğrulanması, risk değerlendirmesinin yapılması, el hijyeni ve aseptik tekniğe uyulması, uygun malzeme ve güvenli uygulama yöntemlerinin kullanılması temel güvenlik uygulamalarını

oluştururken; gereksiz invaziv girişimlerin önlenmesi, kateter ve diğer invaziv araçların endikasyonlarının düzenli olarak gözden geçirilmesi, bakım paketleri ve kontrol listelerinin kullanılması, hasta ve ailesinin bakım sürecine aktif katılımının sağlanması, uygulamaların kayıt altına alınması ve güvenlik göstergelerinin sürekli izlenmesi sürdürülebilir hasta güvenliğini desteklemektedir. Ayrıca hemşirelerin güncel kanıtlara dayalı eğitimlerle desteklenmesi, klinik yetkinliklerinin düzenli olarak değerlendirilmesi ve kalite iyileştirme süreçlerine aktif katılımlarının sağlanması, invaziv girişimlere bağlı komplikasyonların azaltılmasına ve bakım kalitesinin artırılmasına önemli katkı sunmaktadır. Bu kapsamda hemşireler; risk değerlendirmesi, enfeksiyon kontrolü, hasta savunuculuğu, güvenli bakımın koordinasyonu ve dijital teknolojilerin etkin kullanımında kilit role sahiptir.

Sonuç: İnvaziv girişimlerde hasta güvenliğinin sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi için kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarının yaygınlaştırılması, güvenlik kültürünün güçlendirilmesi, dijital sağlık teknolojilerinin etik ilkeler doğrultusunda kullanılması ve hemşirelerin teknolojik yetkinliklerinin artırılması gerekmektedir. Multidisipliner iş birliği ve yenilikçi bakım yaklaşımlarının desteklenmesi, önlenebilir komplikasyonların azaltılmasına ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnvaziv Girişimler, Hasta Güvenliği, Hemşirelik, Enfeksiyon Kontrolü, Dijital Sağlık

Current Approaches to Patient Safety in Invasive Procedures: A Nursing Perspective

Abstract

Aim: The aim of this review is to evaluate current approaches to ensuring patient safety in invasive procedures from a nursing perspective; to examine the clinical, technological, and ethical factors affecting patient safety in line with current literature. Furthermore, it aims to reveal the contributions of digital health technologies, artificial intelligence-supported clinical decision systems, and innovative care practices to the improvement of safe care in invasive procedures.

Method: This study was prepared using a narrative review method. National and international studies published between 2021 and 2026 were examined within the scope of the review. In the literature review, current publications on invasive procedures, patient safety, surgical safety, sharp instrument injuries, digital health technologies, AI-assisted clinical decision systems, and nursing care were evaluated. The findings were synthesized within the framework of patient safety culture, risk management, evidence-based practices, and technological transformation.

Findings: The studies reviewed show that patient safety in invasive procedures can be ensured not only through technical skill but also through multidisciplinary team collaboration, adherence to standard care protocols, and a strong safety culture. The application of surgical safety checklists, correct patient-correct procedure validation, adherence to aseptic techniques, and infection control measures stand out as fundamental practices in preventing complications. Minimally invasive technologies, electronic health records, AI-assisted clinical decision systems, and smart patient monitoring technologies enable early identification of risks and support clinical decision-making processes. However, data security, patient privacy, algorithmic bias, and the digital competencies of healthcare professionals remain significant ethical and managerial issues. Accordingly, the sustainable development of patient safety in invasive procedures; Evidence-based nursing practices require standard and systematic application. Basic safety practices include verifying patient identity before the procedure, conducting risk assessments, adhering to hand hygiene and aseptic techniques, and using appropriate materials and safe application methods. Furthermore, preventing unnecessary invasive procedures, regularly reviewing the indications for catheters and other invasive devices, using care packages and checklists, ensuring active participation of the patient and their family in the care process, documenting procedures, and continuously monitoring safety indicators support sustainable patient safety. In addition, supporting nurses with up-to-date evidence-based training, regularly evaluating their clinical competencies, and ensuring their active participation in quality improvement processes significantly contribute to reducing complications related to invasive procedures and improving the quality of care. In this context, nurses play a key role in risk assessment, infection control, patient advocacy, coordination of safe care, and the effective use of digital technologies.

Conclusion: To sustainably improve patient safety in invasive procedures, it is necessary to promote evidence-based nursing practices, strengthen a safety culture, use digital health technologies in accordance with ethical principles, and enhance nurses' technological competencies. Supporting multidisciplinary collaboration and innovative care approaches will significantly contribute to reducing preventable complications and improving the quality of healthcare services.

Keywords: Invasive Procedures, Patient Safety, Nursing, İnfection Control, Digital Health

Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Duygu Düzenleme Güçlükleri ile Romantik İlişki Bağımlılığı Arasındaki İlişki

İbrahim DALBUDAK

Assoc. Prof., Uşak University, TÜRKİYE

Seda EVYAPAN AYDIN

Uşak University, TÜRKİYE

Özet

Bu araştırmanın amacı, spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin duygu düzenleme güçlükleri ile romantik ilişki bağımlılıkları arasındaki ilişkileri incelemektir.

Araştırma kesitsel ve ilişki arayıcı desende yürütülmüş olup çalışmaya 183 gönüllü birey dahil edilmiştir. Araştırmanın evreni, Uşak üniversitesinde spor bilimleri fakültesindeki okuyan ve 18 yaş üzeri en az bir kere romantik ilişki deneyimi olan yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Araştırmada katılımcılardan veri toplamak amacıyla sosyodemografik bilgi formu, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) ve Romantik İlişki Bağımlılığı Ölçeği (RİBÖ) kullanılarak toplanmıştır. Verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle analizlerde Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi ve Spearman korelasyon analizi uygulanmış, anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir. DDGÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,900 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, DDGÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,674-0,822 aralığında değişmektedir. RÜBÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,906 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, RİBÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,787-0,895 aralığında değişmektedir. Duygu düzenleme güçlüğü ile romantik ilişki bağımlılığı arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,248$; $p=0,001$).

Sonuç olarak, spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin duygu düzenleme güçlükleri ve romantik ilişki bağımlılıkları arasındaki ilişkide anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılacaktır. Romantik ilişkinin uygu düzenleme güçlükleri üzerinde etkili olduğunu bahsedebiliriz.

Anahtar kelimeler: Duygu Düzenleme Güçlüğü, Romantik İlişki Bağımlılığı, Spor Bilimleri Öğrencileri

The Relationship Between Emotion Regulation Difficulties and Romantic Relationship Dependence among Students in the Faculty of Sport Sciences

Abstract

The aim of this study was to examine the relationship between difficulties in emotion regulation and romantic relationship dependence among students enrolled in a Faculty of Sport Sciences.

The study was conducted using a cross-sectional correlational design and included 183 voluntary participants. The study population consisted of adult students aged 18 years and older who were enrolled in the Faculty of Sport Sciences at Uşak University and had experienced at least one romantic relationship. Data were collected using a sociodemographic information form, the Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS), and the Romantic Relationship Dependence Scale (RRDS). Since the data were not normally distributed, the Mann–Whitney U test, Kruskal–Wallis test, and Spearman correlation analysis were employed. The level of statistical significance was set at $p < 0.05$. The Cronbach's alpha coefficient for the DERS was 0.900, while the coefficients for its subdimensions ranged from 0.674 to 0.822. The Cronbach's alpha coefficient for the RRDS was 0.906, with coefficients for its subdimensions ranging from 0.787 to 0.895. A statistically significant positive relationship was found between difficulties in emotion regulation and romantic relationship dependence ($r = 0.248$, $p = 0.001$).

In conclusion, the findings indicate a significant relationship between difficulties in emotion regulation and romantic relationship dependence among students enrolled in the Faculty of Sport Sciences. Higher levels of difficulty in emotion regulation were associated with higher levels of romantic relationship dependence. These findings suggest that emotion regulation difficulties may constitute an important factor associated with dependence in romantic relationships among sport sciences students.

Keywords: Difficulties in Emotion Regulation, Romantic Relationship Dependence, Sport Sciences Students

Sporun Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile Davranış Bozukluğu Olan Çocuklar Üzerindeki Etkisi

İrfan TANER

Independent Researcher, TÜRKİYE

Özet

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile davranış bozuklukları, çocukların akademik başarılarını, sosyal ilişkilerini ve günlük yaşam becerilerini olumsuz etkileyen önemli nörogelişimsel sorunlar arasında yer almaktadır. Güncel çalışmalar, düzenli fiziksel aktivite ve bilişsel hareket temelli egzersizlerin bu çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerini anlamlı düzeyde desteklediğini göstermektedir. Spor; yalnızca fiziksel gelişime katkı sağlayan bir etkinlik değil, aynı zamanda dikkat, odaklanma, dürtü kontrolü, problem çözme ve öz düzenleme becerilerini geliştiren tamamlayıcı bir uygulamadır.

Planlı ve düzenli sportif etkinlikler, çocukların enerjilerini kontrollü biçimde kullanmalarını desteklerken dikkat sürelerinin uzamasına, odaklanma becerilerinin gelişmesine ve aşırı hareketliliğin azalmasına katkı sağlamaktadır. Grup temelli aktiviteler ise kurallara uyma, sıra bekleme, iş birliği yapma, empati geliştirme ve etkili iletişim becerilerinin kazanılmasını desteklemektedir. Düzenli egzersizin kaygı düzeyini azalttığı, bilişsel performansı artırdığı ve dürtüsel davranışların kontrolünü kolaylaştırdığı bildirilmektedir.

Davranış bozukluğu bulunan çocuklarda sporun saldırganlık, öfke ve şiddet eğilimlerini azaltmada etkili olduğu; duygusal dengeyi, problem çözme becerilerini ve stresle başa çıkma kapasitesini geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca sportif başarı deneyimleri özgüveni artırarak akran ilişkilerini güçlendirmekte ve sosyal uyumu desteklemektedir.

Sonuç olarak spor, DEHB ve davranış bozukluğu olan çocuklarda fiziksel gelişimin yanı sıra bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimi destekleyen etkili ve güvenilir bir tamamlayıcı yaklaşımdır. Çocukların yaş, gelişim düzeyi ve ilgi alanlarına uygun sportif etkinliklere yönlendirilmeleri; eğitim, rehabilitasyon ve psikososyal destek programlarının önemli bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: DEHB, Davranış Bozukluğu, Spor, Bilişsel Hareket, Çocuk Gelişimi,

Fiziksel Aktivite

The Effects of Sport on Children with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) and Behavioral Disorders

Abstract

Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) and behavioral disorders are among the major neurodevelopmental problems that adversely affect children's academic achievement, social relationships, and daily living skills. Recent studies have shown that regular physical activity and cognitive-motor exercises significantly support the cognitive, social, and emotional development of these children. Sport is not merely an activity that contributes to physical development; it also serves as a complementary approach that may enhance attention, concentration, impulse control, problem-solving, and self-regulation skills.

Planned and regular sports activities help children channel their energy in a controlled manner while contributing to longer attention spans, improved concentration, and reduced hyperactivity. Group-based activities also support the development of rule-following, turn-taking, cooperation, empathy, and effective communication skills. Regular exercise has been reported to reduce anxiety levels, improve cognitive performance, and facilitate the control of impulsive behaviors.

In children with behavioral disorders, participation in sports has been shown to contribute to reductions in aggression, anger, and violent tendencies while improving emotional regulation, problem-solving skills, and the capacity to cope with stress. In addition, experiences of achievement in sports may enhance self-confidence, strengthen peer relationships, and promote social adjustment.

In conclusion, sport represents an effective and reliable complementary approach that supports not only physical development but also the cognitive, social, and emotional development of children with ADHD and behavioral disorders. Children should be encouraged to participate in sports activities appropriate to their age, developmental level, and interests, and such activities should be considered an important component of educational, rehabilitation, and psychosocial support programs.

Keywords: ADHD, Behavioral Disorders, Sport, Cognitive-Motor Exercise, Child Development, Physical Activity

Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Sporda İnsan Haklarına İlişkin Tutumları

Şıhmehmet YİĞİT

Assoc. Prof., Uşak University, TÜRKİYE

İbrahim DALBUDAK

Assoc. Prof., Uşak University, TÜRKİYE

Özet

Bu çalışmanın amacı spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin sporda insan haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesidir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini 2025-2026 eğitim ve öğretim yılında spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerine yönelik yapılmış bir araştırmadır. Çalışmaya 123 kadın 234 erkek olmak üzere toplam 357 kişi katılmıştır. Sporda insan hakları tutum ölçeği (SİHTÖ) kullanılmıştır. SİHTÖ 3 alt boyuttan oluşmaktadır: Kişilik hakları alt boyutu (Madde 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12). Alt boyuttan 12 ile 60 arasında puan alınabilir. Sosyal haklar alt boyutu (Madde 13-14-15-16-17-18-19-20-21). Alt boyuttan 9 ile 45 arasında puan alınabilir. Dayanışma hakları alt boyutu (Madde 22-23-24-25-26-27-28-29). Alt boyuttan 8 ile 40 arasında puan alınabilir. SİHTÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,942 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, SİHTÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,835-0,912 aralığında değişmektedir. SİHTÖ ve tüm alt boyutlar oldukça güvenilir kategorisindedir. Normal dağılım varsayımı sağlanamadığı için "Mann Whitney-U Testi" ve "Kruskal-Wallis k-örneklem tek-yönlü ANOVA" parametrik olmayan testler ile gruplar arası farklılıklar, "Dunn-Bonferroni Post-Hoc Testi" ile de farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığı test edilmiştir. Analizler 95% güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda demografik özellikler incelendiğinde, katılımcıların yaş, cinsiyet ve gelir düzeyi bakımından farklılık gösterdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, İnsan Hakları, Öğrenci

Attitudes of Students in the Faculty of Sports Sciences Towards Human Rights in Sports

Abstract

The aim of this study is to examine the attitudes regarding human rights in sports among individuals in faculties of sports sciences. The survey model, a quantitative research method, was employed in the study. The study population consisted of individuals in faculties of sports sciences during the 2025-2026 academic year. A total of 357 participants—123 women and 234 men—took part in the study. The "Attitude Scale towards Human Rights in Sports" (SİHTÖ) was used. The SİHTÖ consists of three sub-dimensions: the personal rights sub-dimension (Items 1–12), with scores ranging from 12 to 60; the social rights sub-dimension (Items 13–21), with scores ranging from 9 to 45; and the solidarity rights sub-dimension (Items 22–29), with scores ranging from 8 to 40. The Cronbach's alpha internal consistency value for the SİHTÖ was found to be 0.942. Additionally, the Cronbach's alpha coefficients for the sub-dimensions ranged from 0.835 to 0.912. The SİHTÖ and all its sub-dimensions demonstrated high reliability. As the data did not meet the assumption of normal distribution, non-parametric tests—specifically the Mann-Whitney U test and the Kruskal-Wallis k-sample one-way ANOVA—were used to analyze differences between groups, while the Dunn-Bonferroni post-hoc test was used to determine the specific groups between which the differences occurred. The analyses were conducted at a 95% confidence level. The research findings indicate that demographic characteristics vary according to age, gender, and income level.

Keywords: Sports, Human Rights, Student

Antrenör ve Sporcular Arasındaki İlişkinin Sporcuların Performans ve Motivasyonuna Etkilerinin İncelenmesi

Mustafa ŞAHİN

Dr. Independent Researcher, TÜRKİYE

Şıhmehmet YİĞİT

Assoc. Prof., Uşak University, TÜRKİYE

Özet

İnsanların birbirleri ile olan ilişkilerinin temel belirleyicisi aralarındaki iletişimdir. Yazılı kaynaklarda çok farklı anlamlarda kullanılan iletişim kavramının tek ve geçerli bir tanımını yapmak oldukça güç, olmakla birlikte iletişimi, "iki kişinin duygu, düşünce ve bilgilerini paylaşarak birbirini anlaması ile ilgili bir süreç" olarak tanımlayabiliriz (Püsküllüoğlu, 1995). Spor ortamında, sporcu ve antrenör arasındaki ilişki sporcuların gerek psikososyal gerekse fiziksel gelişimleri açısından önemlidir (Jowett ve Cockerill, 2003). Antrenör ve sporcu ilişkisini olumlu şekilde geliştirmek sağlıklı ve düzgün iletişim sağlamak, sporcunun birçok konuda gelişimini sağlarken motivasyonunu en üst seviyeye taşır. Spor motivasyonu sağlamak antrenörün üzerinde durması gereken temel görevlerinden biridir. Antrenör sporcusunun özelliklerini, Kişilik Yapısını, Spora yönelmesinin nedenlerini, Aile yapısını, Değer yargılarını, Yaşam biçimini ve Gereksinmelerini, Ekonomik durumunu, Toplumdaki yerini, Arkadaşlık ilişkilerini bilmek zorundadır. Tüm bunların yanı sıra, her sporcu için güdüleme biçimini, düzeyini ve yöntemini de bilmelidir. Bu özelliklere göre, spor motivasyonu yapacak olan antrenörlerin yeterli alan bilgisine sahip olmanın yanında psikoloji, sosyoloji ve iletişim konularında da yeterli bilgiye sahip olmalıdır (Doğan, 2005). Antrenörlerin olumlu davranışları, sporcuların özgüvenini, motivasyonunu ve performansını artırırken, olumsuz davranışlar negatif sonuçlar doğurabilir. Antrenörlerin davranışları, sporcuların stresle başa çıkma yeteneklerini ve genel psikolojik sağlıklarını etkilemektedir. Destekleyici ve anlayışlı bir antrenör, sporcuların stres seviyelerini azaltarak daha iyi performans göstermelerine yardımcı olabilmektedir. Öte yandan, baskıcı ve eleştirel bir antrenör yaklaşımı, sporcuların kaygı düzeylerini artırabilir ve performanslarını olumsuz yönde etkileyebilir (Jowet ve Cockerill, 2003).

Anahtar kelimeler: Antrenör, Sporcu, İletişim

Examination of the Effects of the Relationship Between Coaches and Athletes on Athletes' Performance and Motivation

Abstract

Communication is the fundamental determinant of relationships between people. While it is quite difficult to provide a single and valid definition of the concept of communication, which

is used in many different meanings in written sources, we can define communication as "a process involving two people understanding each other by sharing their feelings, thoughts, and information. In the sports environment, the relationship between athlete and coach is important for both the psychosocial and physical development of athletes.

Developing a positive coach-athlete relationship and ensuring healthy and proper communication improves the athlete's development in many areas and maximizes their motivation. Providing sports motivation is one of the fundamental tasks that a coach must focus on. The coach must know the athlete's characteristics, personality structure, reasons for engaging in sports, family structure, values, lifestyle and needs, economic situation, place in society, and friendships. In addition to all this, the coach must also know the type, level, and method of motivation for each athlete. According to these characteristics, coaches who will provide sports motivation should have sufficient knowledge not only in their field but also in psychology, sociology, and communication. Positive behaviors of coaches increase the self-confidence, motivation, and performance of athletes, while negative behaviors can lead to negative results. Coaches' behaviors affect athletes' ability to cope with stress and their overall psychological health. A supportive and understanding coach can help athletes perform better by reducing their stress levels. On the other hand, a repressive and critical coaching approach can increase athletes' anxiety levels and negatively affect their performance.

Keywords: Coach, Athlete, Communication

Ortaokul Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Katılım Motivasyonu ile Okul İklimi Arasındaki İlişki

Sergen AKGÜL
Sakarya University of Applied Sciences, TÜRKİYE

Fikret RAMAZANOĞLU
Prof. Dr., Sakarya University of Applied Sciences, TÜRKİYE

Özet

Araştırmanın amacı, Mardin ilinde ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonları ile okul iklimine yönelik algıları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada öğrencilerin fiziksel aktivite motivasyonu ve okul iklimi algısı düzeylerinin belirlenmesi, söz konusu değişkenlerin cinsiyet, sınıf düzeyi ve düzenli fiziksel aktivite yapma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya konulması ve okul iklimi algısının fiziksel aktiviteye katılım motivasyonunu yordama gücünün değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma, nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel tarama modeliyle yürütülecektir. Araştırma kapsamında herhangi bir deneysel müdahale uygulanmayacak, öğrencilerin mevcut motivasyon ve algı düzeyleri sayısal veriler aracılığıyla incelenecektir. Araştırmanın verileri, kişisel bilgi formu, Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği ve Ortaokul Öğrencileri İçin Okul İklimi Ölçeği kullanılarak toplanacaktır. Kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, düzenli fiziksel aktivite yapma durumu, haftalık fiziksel aktivite süresi, okul takımı veya spor kulübüne katılımı ve lisanslı sporcu olma durumu gibi bilgilere yer verilecektir. Ölçek uygulamaları gerekli kurum izinleri alındıktan sonra gönüllü öğrencilerle gerçekleştirilecek, veli veya vasi onamı bulunan öğrenciler araştırmaya dâhil edilecektir. Araştırmanın örneklemini Mardin ilindeki ortaokullarda 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören yaklaşık 300 öğrenci oluşturacaktır. Katılımcıların basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenmesi ve cinsiyet ile sınıf düzeyi bakımından dengeli bir dağılım sağlanması planlanmaktadır. Verilerin analizinde öncelikle eksik veri, uç değer, hatalı kodlama ve tutarsız yanıt kontrolleri yapılacaktır. Ölçeklerin güvenirliğini belirlemek amacıyla Cronbach alfa katsayıları hesaplanacaktır. Öğrencilerin motivasyon ve okul iklimi algı düzeylerini belirlemek için aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerden yararlanılacaktır. Cinsiyet ve düzenli fiziksel aktivite yapma durumuna göre karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t-testi, sınıf düzeyine göre karşılaştırmalarda tek yönlü ANOVA kullanılacaktır. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve düzeyi Pearson korelasyon analiziyle, okul ikliminin fiziksel aktivite motivasyonunu yordama gücü regresyon analiziyle incelenecektir. Araştırma sonucunda olumlu okul iklimi algısına sahip öğrencilerin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonlarının daha yüksek çıkması beklenmektedir. Düzenli fiziksel aktivite yapan öğrencilerin motivasyon puanlarının daha yüksek olması ve okul ikliminin fiziksel aktivite

motivasyonunu anlamlı düzeyde yordaması öngörülmektedir. Elde edilecek bulgular doğrultusunda okul sporlarının çeşitlendirilmesi, güvenli fiziksel etkinlik alanlarının artırılması, öğretmen ve akran desteğinin güçlendirilmesi, öğrenci katılımını teşvik eden okul iklimi uygulamalarının geliştirilmesi ve ailelerin fiziksel aktivite süreçlerine daha etkin biçimde katılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel Aktivite, Katılım Motivasyonu, Mardin, Ortaokul Öğrencileri, Okul İklimi

The Relationship Between Physical Activity Participation Motivation and School Climate Among Middle School Students

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between middle school students' motivation to participate in physical activity and their perceptions of school climate in Mardin Province, Türkiye. The study aims to determine students' levels of physical activity motivation and perceptions of school climate, to identify whether these variables differ according to gender, grade level, and participation in regular physical activity, and to evaluate the predictive power of school climate perceptions on motivation to participate in physical activity.

The study will be conducted using the correlational survey model, one of the quantitative research approaches. No experimental intervention will be implemented within the scope of the study; instead, students' existing levels of motivation and perceptions will be examined through numerical data. Data will be collected using a Personal Information Form, the Physical Activity Participation Motivation Scale, and the School Climate Scale for Middle School Students. The Personal Information Form will include information such as students' gender, age, grade level, participation in regular physical activity, weekly duration of physical activity, participation in a school team or sports club, and licensed athlete status.

The scales will be administered to volunteer students after obtaining the necessary institutional permissions, and only students with parental or guardian consent will be included in the study. The sample will consist of approximately 300 students enrolled in the 5th, 6th, 7th, and 8th grades at middle schools in Mardin Province. Participants will be selected using a simple random sampling method, and a balanced distribution in terms of gender and grade level will be sought.

Prior to data analysis, the data will be checked for missing values, outliers, incorrect coding, and inconsistent responses. Cronbach's alpha coefficients will be calculated to determine the reliability of the scales. Arithmetic mean, standard deviation, minimum, and maximum values will be used to determine students' levels of physical activity motivation and perceptions of

school climate. Independent-samples t-tests will be used for comparisons based on gender and participation in regular physical activity, while one-way ANOVA will be used for comparisons across grade levels. The direction and strength of the relationships between variables will be examined using Pearson correlation analysis, and the predictive power of school climate on physical activity participation motivation will be evaluated through regression analysis.

It is expected that students with more positive perceptions of school climate will have higher motivation to participate in physical activity. Students who engage in regular physical activity are also expected to have higher motivation scores, and school climate is anticipated to significantly predict motivation to participate in physical activity. Based on the findings, it is recommended that schools diversify their sports activities, increase the availability of safe physical activity spaces, strengthen teacher and peer support, develop school climate practices that encourage student participation, and promote more active family involvement in physical activity processes.

Keywords: Physical Activity, Participation Motivation, Mardin, Middle School Students, School Climate

Futsal (Salon Futbolu) Sporcularında Beslenme Durumu, Tutum ve Davranışların Antrenman Performansı ile İlişkisinin Değerlendirilmesi

Mustafa ŞAHİN

Dr., Independent Researcher, TÜRKİYE

Özet

Bu çalışmanın amacı Futsal (Salon Futbolu) Sporcularında Beslenme Durumu, Tutum ve Davranışların Antrenman Performansı ile İlişkisinin Araştırılarak incelenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesidir. Çalışma Adana Cafer Recai Gizer lisesinde 2025-2026 eğitim öğretim döneminde sporu yapan 24 kız 52 erkek olmak üzere toplam 76 sporcu katılmıştır. Çalışmada demografik bilgi formu ile Tekkurşun, Demir ve Cicioğlu (2019) tarafından geliştirilen Sağlıklı Beslenmeye İlişkin Tutum ölçeği, 4 alt boyuttan ve 21 maddeden oluşmaktadır. 1, 2 ,3, 4 ve 5 numaralı maddeler beslenme hakkında bilgi, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11 numaraları maddeler beslenmeye yönelik duygu, 12, 13, 14, 15 ve 16 numaralı maddeler olumlu beslenme alışkanlığı, 17, 18, 19, 20 ve 21 numaralı maddeler ise kötü beslenme alışkanlığı ifade etmektedir. 2019 yılında geliştirilen sağlıklı beslenmeye ilişkin tutum ölçeği 5'li likert tiptedir. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 20 ve 21 numaralı maddeler bu ölçekte yer alan olumsuz ifadelerdir. Katılımcıların yaşlarına göre BHB ve BYD alt faktör toplam puanları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Fakat 18 yaşındaki katılımcıların olumlu ve kötü beslenme alt faktör toplam puanları ve SBİTÖ genel toplam puanları 14-17 yaş grubu katılımcılardan daha yüksek elde edilmiştir ($p\leq0,05$). Katılımcıların SBİTÖ genel toplam puanları ve alt faktör toplam puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Katılımcıların BYD ve KB alt faktör toplam puanları VKİ sınıflarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Fakat VKİ sınıfı tanımlamasına göre normal kilolu kabul edilen katılımcıların SBİTÖ genel toplam puanları, BHB ve OB alt faktör toplam puanları normal kilolu olmayan bireylerden daha yüksek elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Futsal, Beslenme Hakkında Bilgi, Performans

Evaluation of the Relationship Between Nutritional Status, Attitudes, and Behaviors and Training Performance in Futsal (Indoor Football) Athletes

Abstract

The aim of this study is to investigate and evaluate the relationship between nutritional status, attitudes, and behaviors and training performance in futsal (indoor football) athletes. The study included a total of 76 athletes (24 girls and 52 boys) who participated in the sport during the 2025-2026 academic year at Adana Cafer Recai Gizer High School. In this study, a demographic information form and the Attitude Towards Healthy Eating scale developed by Tekkurşun, Demir, and Cicioğlu (2019) consist of 4 sub-dimensions and 21 items. Items 1, 2, 3, 4, and 5 represent knowledge about nutrition; items 6, 7, 8, 9, 10, and 11 represent feelings towards nutrition; items 12, 13, 14, 15, and 16 represent positive eating habits; and items 17, 18, 19, 20, and 21 represent poor eating habits. The attitude towards healthy eating scale developed in 2019 is a 5-point Likert type scale. Items 6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 20, and 21 are the negative statements included in this scale. There was no statistically significant difference in the total scores of the BHB and BYD sub-factors according to the age of the participants ($p>0.05$). However, the total scores of the positive and poor nutrition sub-factors and the overall total score of the SBİTÖ (School of Healthy Eating) were higher in 18-year-old participants than in the 14-17-year-old participants ($p\leq0.05$). There was no statistically significant difference in the overall total scores and sub-factor total scores of the SBİTÖ according to the gender of the participants. There was no statistically significant difference in the total scores of the BYD and KB sub-factors of the participants according to their BMI class. However, the overall total scores of the SBİTÖ and the total scores of the BHB and OB sub-factors were higher in participants considered to be of normal weight according to the BMI class definition than in individuals who were not of normal weight.

Keywords: Futsal, Information about Nutrition, Performance

Biopolymer-Based Strategies for Sustainable Mycotoxin Management in Cereal Grains: Current Advances, Challenges, and Future Perspectives

Tuba Arjumend

Dr., Uşak University, TÜRKİYE

Abstract

Mycotoxin contamination remains an important food and feed safety problem, particularly in cereal grains, which can be contaminated by toxigenic fungi before harvest and during storage and processing. Aflatoxins, deoxynivalenol, zearalenone, fumonisins, ochratoxin A, and trichothecenes are among the major mycotoxins of concern. Conventional strategies for mycotoxin control include physical separation, chemical detoxification, biological degradation, and the use of inorganic adsorbents. Although these approaches can reduce contamination, several limitations remain, including incomplete removal, possible nutrient losses, formation of undesirable degradation products, and environmental concerns.

In recent years, biopolymers obtained from renewable biological resources have attracted increasing attention as alternative materials for mycotoxin management. Chitosan, β-glucans, alginate, cellulose, pectin, starch and their modified derivatives possess functional groups and structural characteristics that can interact with mycotoxins through hydrogen bonding, electrostatic interactions, hydrophobic interactions and physical entrapment. In particular, yeast-derived β-glucans have demonstrated affinity toward zearalenone, while alginate-based microspheres and chitosan-based materials have shown potential for the removal of different mycotoxins.

Recent research has also moved toward composite materials, biochar–biopolymer systems, nano-structured materials and integrated adsorption–degradation approaches. However, much of the available evidence is still based on simplified laboratory systems, and adsorption performance can change substantially with pH, temperature, toxin concentration, polymer structure and food matrix composition. Therefore, standardized testing using naturally contaminated cereal grains is needed before these materials can be widely applied.

This review summarizes recent advances in biopolymer-based mycotoxin management, discusses the mechanisms affecting toxin–polymer interactions, evaluates current limitations, and highlights future opportunities for developing sustainable, selective and multifunctional materials for cereal safety.

Keywords: Biopolymers, Cereal Grains, Mycotoxins, Adsorption, Biosorption, Chitosan, B-Glucan, Alginate, Sustainable Food Safety, Mycotoxin Management

Microbial Volatile Organic Compounds: Emerging Roles in Agriculture, Food Security, and Biotechnology

Tuba Arjumend

Dr., Uşak University, TÜRKİYE

Tabish Abdul Razzaq

Food Technologist, Scientfic Officer/Qarshi Research International (Pvt) Ltd. Pakistan

Dr. Samia Iqbal

Physiotherapist, Pakistan

Muhammad Zubair

PhD candidate, Zhejiang University, China

Abstract

Microbial volatile organic compounds (mVOCs) are chemically diverse, low-molecular-weight metabolites released by bacteria, fungi, yeasts, and other microorganisms. Beyond their roles in microbial odors and food aromas, mVOCs mediate microbial communication, plant–microbe interactions, pathogen suppression, stress tolerance, food quality, and biotechnology. Their effects include antimicrobial activity, modulation of plant signaling, induction of systemic resistance, alteration of root architecture, nutrient acquisition, and regulation of microbial communities.

Growing demand for sustainable agriculture has increased interest in mVOCs as alternatives or complements to synthetic fertilizers and pesticides. Compounds including acetoin, 2,3-butanediol, dimethyl disulfide, dimethyl trisulfide, indole, terpenoids, ketones, alcohols, and esters can promote plant growth and exhibit antifungal, nematicidal, insecticidal, and defense-inducing activities. In food systems, mVOCs offer potential applications in postharvest disease control, microbial contamination detection, mycotoxin-risk monitoring, shelf-life extension, and natural flavor and aroma production.

Advances in headspace solid-phase microextraction, gas chromatography–mass spectrometry, proton-transfer-reaction mass spectrometry, ion mobility spectrometry, electronic noses, biosensors, metabolomics, and artificial intelligence enable increasingly sensitive volatilome characterization. However, practical applications remain constrained by microbial strain, substrate, environmental conditions, concentration, volatilization, formulation stability, and ecological context.

This review examines mVOC diversity, biosynthetic origins, ecological functions, analytical approaches, and applications in agriculture, food systems, and biotechnology, emphasizing plant growth promotion, biocontrol, food safety, fermentation, postharvest management, diagnostics, and sustainable biomanufacturing. Future research should integrate volatilomics, synthetic biology, microbiome engineering, controlled-release technologies, machine learning, and field-scale validation to develop reliable and environmentally responsible mVOC-based technologies.

Keywords: Microbial Volatile Organic Compounds, Mvocs, Volatilome, Plant–Microbe Interactions, Biocontrol, Food Security, Food Safety, Postharvest Disease, Fermentation, Biosensors, Sustainable Agriculture, Biotechnology

Research into the Technological Process for the Production of Ajvar by using Peppers from Krusha e Madhe

Dafina Llugaxhiu Krasniqi

Dr., University "Isa Boletini" in Mitrovica, Kosovo

Endrita Haziri

University "Isa Boletini" in Mitrovica, Kosovo

Gonxhe Kajtazi Çitaku

University "Isa Boletini" in Mitrovica, Kosovo

Alush Musaj

University "Isa Boletini" in Mitrovica, Kosovo

Bahtir Hyseni

Dr., University "Isa Boletini" in Mitrovica, Kosovo

Abstract

Ajvari is a sauce or salad made from sweet pepper, a specialty of traditional Balkan cuisine. In Kosovo, the preparation of ajvar is not just a food process, but a family and cultural tradition that preserves the identity and heritage of generations.

The purpose of this research was to analyze the technological process of Ajvar production from peppers originating from Krusha e Madhe, with a focus on the evaluation of chemical and microbiological parameters during processing and final products. This research covers the main technological stages of ajvar production, starting with the selection and roasting of peppers, followed by peeling, grinding, boiling, and the addition of supplementary components, culminating in the final stabilized product ready for consumption. To evaluate the chemical quality of Ajvar, specific analyses were performed, including: determination of sugar by the DNS method and tartarates, determination of fat by using the Soxhlet method and identification of molds in pepper and eggplant and in ajvar as a final product. The results showed that red pepper has a higher sugar content compared to eggplant, in agreement with data reported in the literature. An increase in sugar concentration was observed in ajvar as a result of cooking and water evaporation, contributing to the concentration of soluble solids and influencing the product's flavor and energy value. Fat analysis using the Soxhlet method confirmed very low fat content in the raw materials, whereas Ajvar exhibited a significantly higher fat content due to the addition of oil during processing. From a microbiological perspective, mold growth was

observed only in samples with non-hermetic sealing, highlighting the importance of proper sealing for food safety. Overall, when correctly applied, the traditional ajvar production process ensures a high- quality, safe product with stable nutritional values.

Keywords: Ajvar, Krusha E Madhe, Peppers, Process, Technology

Tika's Soft Power in North Macedonia: Humanitarian aid Efforts in the Balkans

Nur ÇELİK EFŞAN

PhD Candidate, University of Belgrade

Abstract

In international relations literature, the concept of "soft power," introduced by Joseph Nye in the late 1980s, is used as the opposite of "hard power," which is military force. Soft power refers to influencing other states, gaining dominance in international relations, and achieving a broad sphere of influence in the long term, through socio-economic, socio-political, cultural, and diplomatic means, without resorting to violence, and by providing assistance to those in need around the world. In this method, states develop a concentrated opinion about other states, enter a sphere of influence, or conduct productive work through increased coordination in international collaborations. The key element here is that the party using soft power acts as a dominant actor, influencing the other nation through its own actions. States sometimes use soft power through humanitarian aid. Indeed, humanitarian aid is emergency support provided to victims of crises such as natural disasters, epidemics, acts of terrorism and violence, economic crises, anarchist actions and political disturbances and wars with the aim of saving lives, alleviating suffering and protecting basic living standards. It is based entirely on the value of human life, without discrimination based on language, religion, race or political views. The prominent role of the Republic of Türkiye and TIKA is clearly observable in the Balkans. TİKA, Turkish Cooperation and Coordination Agency Presidency uses soft power to preserve Turkish culture in the Ottoman-era territories in the Balkan countries, to play a regulatory role, and to establish cultural and economic cooperation. In the Balkans, the use of soft power is of great importance for Turkey in terms of addressing the needs of the Turkish minority population and, on the other hand, protecting historical and cultural heritage. By observing firsthand the differences in physical and social development between the Macedonian and Albanian sides, particularly in Skopje, separated by the historic Stone Bridge dating back to the Ottoman era, the vital importance of TIKA undertaking this mission is clearly visible. Indeed, the Muslim side, considered the Turkish/Albanian side, seems to have been neglected by the Macedonian Government, while the historical artifacts there have managed to survive under the protection of the Turkish Government. It is known that TİKA, within the framework of diplomatic relations with the Government of North Macedonia, has donated medical equipment and supplies to a public hospital in Macedonia, met the technical equipment needs of the Constitutional Court of North Macedonia, provided technical equipment support to the courthouse in Gostivar, a city with a large Turkish population, and carried out projects such as distributing beehives to support beekeeping activities in villages in Radoviš and Štip, where

there is also a high concentration of Turkish population. Its work shows that TIKA is one of the leading institutions in humanitarian aid in the Balkans, carrying out its activities in regions with a high Turkish population. The aim of this study is to shed light on TIKA's humanitarian aid efforts and its work on Turkish history and cultural heritage in North Macedonia, one of the most strategically important countries in the Balkans and a region that most intensely preserves Turkish cultural heritage with the goal of improving the socio-economic conditions of Turkish

Compatriots. While doing so, the Turkish government strives to keep every element of Turkish identity alive, and also to provide assistance that eases the burden on the Macedonian government, thereby guaranteeing the presence of Turks in the country. The study includes a literature review and an analysis of TIKA's activities in the Balkans, as documented on the institution's websites.

Keywords: TİKA, Balkans, North Macedonia, Humanitarian Aid, Soft Power

The Digital Transformation of Social Development: an Analysis of the Kades Application

Nur ÇELİK EFŞAN

PhD Candidate, University of Belgrade

Abstract

The traditional development approach was adopted in the 1950s as an economically based approach brought about by rapid industrial production. However, rapid economic developments have led to transformation because they disregarded regional disparities in development, the adaptation of regions to development, and, most importantly, the human capital factor. After the 1980s, it was concluded that development could not be sustainable without a human-centered approach, and with the increase in ecological and sociological problems in the world, development began to be addressed from a social perspective. Social development is not a component or an alternative to economic development; it is development itself. No development program that is not human-centered is sustainable. Today, the deformation of human rights and freedoms is hindering social development. Women are a crucial building block in both the economic and social dimensions of societal development. In this sense, protecting women's rights and freedoms is important for the continuation of the family institution and the provision of social welfare. Violence against women is a bleeding wound in society and one of the biggest obstacles to social development. Designed as a digital weapon in the fight against violence against women, the KADES application is a mobile app designed to protect women by reporting violence to law enforcement and helping them avoid it. KADES is a mobile application designed to act as a shield to protect women from violence, ensuring the sustainability of the family, a fundamental building block of society. The KADES application ensures the constitutional protection of women's rights. In doing so, it offers women opportunities for shelter, escape from violence, and security. It does this through the state as a social service/social development public policy tool. The aim of this study is to reveal the functionality and vital function of the KADES application, launched in 2018 as a protective/preventive digital measure in protecting women against violence, a crucial component of social development. Qualitative research techniques were used in the study, and a literature review was conducted.

Keywords: KADES, Social Development, Digitalisation, Woman, Violence

Appeasement 2.0: Lessons from the 1930s for Modern Global Conflicts Evaluating the Thin Line between Diplomatic Negotiation and Strategic Surrender in the 21st Century

Ahmad RAZA KHAN

Assistant Prof., Government College University, Lahore, Pakistan

Anam Saleem

Government College University, Lahore, Pakistan Pakistan

Abstract

This research paper examines the question of whether modern diplomacy towards aggressive states is a strategy or a new form of appeasement. It uses the Munich Agreement of 1938 as a historical example and makes explicit parallels with "salami-slicing" the act of territorial expansion, which is currently being attempted, for instance in Crimea and South China Sea.

The paper discusses the following three significant structural differences between the 1930s and the 21st century: (1) The presence of nuclear weapons and mutually assured destruction; (2) Deep economic interdependence; (3) Information warfare and influence on public opinion. The study acknowledges that this has changed nothing of the essence, and that appeasing an aggressive force may stave off the war but build it up and make it more expensive.

One of the key issues is the difference between good and bad negotiation and giving in. The paper highlights, using comparative case studies of the Munich agreement (1938) and the Cuban missile crisis (1962), the conditions of success and failure of diplomacy. It also suggests guidelines to help discern when an aggressor's demands are ultimately insatiable so that policy makers can draw meaningful “red lines.”

The paper argues that early and unified deterrence is the most important dimension of democratic states' interests, rather than indecisive diplomacy. Its message is clear and strong: the logic of appeasement – that of settling for peace in the short term and instability in the long term – remains seductive today. You can't always expect history to repeat itself, but when you understand 1938, you won't have a modern Munich.

Keywords: Appeasement, Munich Agreement, Deterrence, Diplomacy, Strategic Surrender, Revisionist Powers, nuclear weapons, International Security, Salami-Slicing, 21st-Century Conflicts

Humanity Beyond Borders: Managing Global Challenges through Cooperation and Inclusive Governance

Fouzia GHANI

Professor/Chairperson at the Department of Political Science, Government College University Lahore-Pakistan

Abstract

The world we live in today is highly connected. At the same times human beings are facing number of challenges across the globe. Global challenges like climate change, economic inequality, human insecurity, human displacement, migration and cyber threat have impacted national borders. These problems affect countries with their security, peace and sustainable development. No one country can solve all these problems by itself. So we really need countries to work together and have ways of making decisions to manage these problems.

This paper looks at how countries working and making fair decisions to coup with global problems. It also looks at how we can keep people safe with all these above-mentioned challenges. This research paper aims at to find out the mechanism through which humanity can be protected by evolving international cooperative institutions and inclusive governance beyond the borders. The paper contends that coordination among states, IGOs, NGOs, academia and active civil society can help an effective response to tackle these challenges. We need to ensure social justice and equal participation for everyone so that human well being human welfare and development.

This study follows a qualitative and analytical research approach to get the inferences and to make conclusion. Thus, the paper concludes that the future of humanity depends on us working collectively beyond national borders. There is a need to renew the cooperative mechanism in which human dignity, justice and shared responsibility framework may be more protected even through policy making.

Keywords: Humanity, Inclusive Governance, Cooperative Multilateralism, Human Security, Sustainable Development

Romantic Relationships and Unconscious Partner Representations: a Contemporary Review of Jung's Concepts of the Anima and Animus (2020–2026)

Ferah Diba İzgi

PhD Candidate, Postdam University, Germany

Abstract

Romantic relationships are shaped by unconscious psychological processes, early relationship experiences and internal representational systems, as well as by individuals' conscious choices. The concepts of anima and animus, which were developed within Carl Gustav Jung's theory of analytical psychology, were introduced to explain the opposing psychological aspects of the individual and the unconscious images held regarding romantic partners. This study aims to examine the theoretical and clinical implications of these concepts within the context of romantic relationships, in light of literature published between 2020 and 2026. Using a narrative literature review method, this study analyses the intersection of the Jungian approach with partner selection, romantic idealisation, projection processes and relationship dynamics. The findings suggest that, in contemporary literature, the concepts of anima and animus are being re-evaluated, not merely through traditional gender-based explanations, but also as symbolic structures that elucidate an individual's unconscious relationship patterns, processes of psychological integration and perceptions of partners. However, the study identifies difficulties in the empirical measurement of these concepts and issues regarding their compatibility with contemporary approaches to gender as significant limitations. The study concludes that, although the anima and animus concepts provide a theoretical framework for understanding the psychodynamic aspects of romantic relationships, future research should examine these concepts alongside empirical variables such as attachment styles, personality traits, and relationship satisfaction.

Keywords: Anima, Animus, Jungian Analytical Psychology, Romantic Relationships, Projection

Romantik İlişkiler ve Bilinçdışı Partner Temsilleri: Jung'un Anima ve Animus Kavramlarının Güncel Bir İncelemesi (2020–2026)

Özet

Romantik ilişkiler, bireylerin bilinçli seçimlerinin yanı sıra bilinçdışı psikolojik süreçler, erken dönem ilişki deneyimleri ve içsel temsil sistemlerince biçimlenmektedir. Carl Gustav Jung'un analitik psikoloji kuramı kapsamında geliştirilen anima ve animus kavramları, bireyin karşıt psikolojik yönlerini ve romantik partnerlere ilişkin bilinçdışı imgelerini açıklamak amacıyla ortaya konmuştur. Bu çalışma, 2020 ile 2026 yılları arasında yayımlanan literatür ışığında, bu kavramların romantik ilişkiler bağlamındaki kuramsal ve klinik sonuçlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Anlatı türünde bir literatür derlemesi yöntemi kullanan çalışma, Jungçu yaklaşımın partner seçimi, romantik idealizasyon, projeksiyon süreçleri ve ilişki dinamikleriyle kesişimini analiz etmektedir. Bulgular, güncel literatürde anima ve animus kavramlarının yalnızca geleneksel toplumsal cinsiyet temelli açıklamalar üzerinden değil, aynı zamanda bireyin bilinçdışı ilişki örüntülerini, psikolojik bütünleşme süreçlerini ve partner algısını açıklayan sembolik yapılar olarak yeniden değerlendirildiğini göstermektedir. Bu çerçevede çalışma, anima ve animus kavramlarını güncel ilişki biliminin ampirik değişkenleriyle doğrudan eşitlememekte; bunları farklı açıklama düzeylerinde işleyen tamamlayıcı kuramsal yapılar olarak ele almaktadır. Bununla birlikte çalışma, bu kavramların ampirik olarak ölçülmesindeki güçlükleri ve çağdaş toplumsal cinsiyet yaklaşımlarıyla uyumuna ilişkin sorunları önemli sınırlılıklar olarak belirlemektedir. Çalışma, anima ve animus kavramlarının romantik ilişkilerin psikodinamik yönlerini anlamak için kuramsal bir çerçeve sunmakla birlikte, gelecekteki araştırmaların bu kavramları bağlanma stilleri, kişilik özellikleri ve ilişki doyumu gibi ampirik değişkenlerle birlikte incelemesi gerektiği sonucuna ulaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anima, Animus, Jungçu Analitik Psikoloji, Romantik İlişkiler, Projeksiyon

Visibility Pressure in Working Life: A New Source of Psychological Strain in the Era of Digitalization

Yeşim SIRAKAYA

Assoc. Prof., St. Clements University, United Kingdom

Abstract

Digital technologies have transformed working life by increasing flexibility, accelerating communication, and enabling location-independent work. Alongside these advantages, they have gradually reshaped organizational expectations of employees. In many workplaces today, success is no longer evaluated solely by completing assigned tasks accurately and on time. Employees are increasingly expected to respond quickly to messages, remain visible on digital platforms, participate actively in online meetings, and maintain continuous engagement in organizational communication channels. Although these expectations are rarely stated in formal policies, they often become implicit organizational norms. Consequently, many employees may feel that performing their duties effectively is no longer sufficient; they also need to demonstrate continuously that they are available, active, and fully engaged in organizational processes. This paper conceptualizes visibility pressure as an emerging psychosocial risk associated with digital working life. Visibility pressure refers to the psychological strain employees experience when they feel obliged not only to accomplish their work but also to make their work constantly visible by signaling accessibility, activity, and organizational involvement. The concept is developed by integrating insights from the literature on digital presenteeism, technostress, electronic performance monitoring, constant connectivity, and impression management. A review of existing research indicates that these concepts have generally been examined independently, while the broader psychological pressure to remain continuously visible has not yet been adequately conceptualized within organizational psychology. The paper argues that digitalization has created two complementary dimensions of performance evaluation. Actual performance reflects employees' genuine contribution through their knowledge, skills, and professional effort. Visible performance, by contrast, refers to the extent to which those contributions are recognized in digital work environments. Indicators such as online availability, response time to messages, participation in virtual meetings, and activity on organizational platforms increasingly function as signals of visible performance. However, these indicators do not necessarily represent employees' actual productivity or work quality. As the distinction between actual and visible performance becomes increasingly blurred, employees may devote more attention and cognitive resources to appearing productive than to producing meaningful outcomes. Over time, maintaining visibility itself may become an additional work demand. From a theoretical perspective, visibility pressure may contribute to attentional overload, increased cognitive demands, blurred

work-life boundaries, reduced perceptions of psychological safety, and emotional exhaustion. It may also strengthen employees' need to prove their commitment, increase fear of making mistakes, and encourage the postponement of rest and recovery. Furthermore, the growing use of AI-supported performance evaluation systems and digital monitoring technologies suggests that visibility pressure is likely to become an even more significant challenge in future workplaces. In conclusion, this paper identifies visibility pressure as an underexplored consequence of digitalization and proposes it as a new conceptual area within organizational psychology. By distinguishing between actual and visible performance, it offers a broader perspective for understanding employee behavior in digitally connected workplaces and provides a theoretical foundation for future empirical research on digitalization and employee well-being.

Keywords: Visibility Pressure, Digital Working Life, Organizational Psychology, Technostress, Digital Presenteeism

Professional Identity Anxiety in the Age of Artificial Intelligence: A Conceptual Evaluation of Changing Perceptions of Expertise in Working Life

Yeşim SIRAKAYA

Assoc. Prof., St. Clements University, United Kingdom

Abstract

The rapid advancement of artificial intelligence (AI) is transforming working life not only technologically but also psychologically. Although current discussions largely focus on the impact of automation on employment, less attention has been paid to how AI is reshaping employees' psychological relationship with their professions. For many individuals, an occupation represents more than a source of income; it is closely linked to personal identity, social status, professional expertise, and perceived competence. As AI becomes capable of performing increasingly complex tasks, employees are beginning to question not only the future of their jobs but also the meaning and value of their professional expertise. This emerging concern extends beyond the traditional fear of job loss. This paper examines this transformation through the concept of professional identity anxiety, defined as the psychological uncertainty arising from concerns about whether one's knowledge, experience, and professional expertise will remain valuable in the age of AI. As AI is increasingly used in analysis, reporting, content generation, and decision-support processes, many professionals are confronted with a fundamental question: "What makes my expertise unique?" Accordingly, the impact of AI should be understood not only as a challenge to employment but also as a catalyst for redefining professional identity. The paper develops a conceptual framework by integrating research on professional identity, job insecurity, technology anxiety, self-efficacy, career adaptability, and lifelong learning. It argues that employees are adapting not only to new technologies but also to changing definitions of professional expertise. In this context, technical knowledge alone may no longer distinguish professionals. Instead, uniquely human capabilities- including creativity, ethical judgment, empathy, critical thinking, and the ability to manage complex social interactions- are likely to become increasingly important components of professional identity. From this perspective, AI is viewed not as a force that replaces expertise but as one that transforms its nature and boundaries. Theoretical evidence suggests that this transformation may increase uncertainty, weaken perceptions of self-efficacy, and intensify concerns about future careers. However, organizations that foster psychological safety and continuous learning may help employees view these changes as opportunities for professional growth rather than threats. Therefore, successful digital transformation requires not only technological investment but also reskilling initiatives, lifelong learning opportunities, and organizational practices that support employees' professional identities. In conclusion, this

paper shifts the focus of AI debates from the future of jobs to the future of professional identity. Examining AI through the lens of expertise, professional belonging, and psychological adaptation offers a more comprehensive understanding of its impact on employees. The paper provides a theoretical foundation for future empirical and conceptual research in industrial and organizational psychology.

Keywords: Artificial İntelligence, Professional İdentity, Employee Psychology, Technology Anxiety, Career Adaptability

Critique of Structures and Identity: The Historical Sociology of Cultural Memory in the Thought of Abdelkader Djeghloul

Soumia CHAHBİ

Dr., Higher Normal School of Bouzareah, Algeria

Ahmed RENİMA

Prof. Dr., University of Oran 1 Ahmed Ben Bella, Algeria

Abstract

This study seeks to explore the intellectual legacy of the Algerian sociologist and anthropologist Abdelkader Djeghloul, as one of the most prominent founders of the historical sociology school in Algeria. The scientific significance of his intellectual project lies in its methodological ability to transcend superficial descriptive approaches to social reality, by linking present phenomena to their deep historical roots, thereby bridging the epistemological gap between history and sociology.

The central problem of this research revolves around how Djeghloul employed the historical-sociological method to deconstruct the mechanisms of colonial hegemony and reconstruct the concept of "Algerian subjectivity." The study also aims to highlight the efficacy of his analytical concepts in interpreting the profound structural transformations of society, and the role of his theories in understanding the dialectical interplay between the cultural and the social within the context of the "long durée" which goes beyond momentary and superficial analyses. To achieve this, the paper adopts a critical analytical approach based on the tools of historical sociology, with a special focus on a close reading of his central works, particularly his book The Cultural History of Algeria, sociological study.

The influence of critical sociology, especially Pierre Bourdieu's model, is clearly evident in shaping Djeghloul's research consciousness and formulating his own mechanisms for critiquing hegemony and deconstructing authoritarian structures. The analysis extends to include the sociology of "new men," tracing the emergence of social groups linked to colonial structures and modern educational systems, and their contribution to transforming mental and behavioral structures and reshaping the Algerian social landscape. The study also discusses the phenomenon of "respectable thieves" as a model of parallel power or the "counter-state" in resisting colonial administration a phenomenon that reveals forms of indirect popular resistance and the parallel social structures that emerged under occupation.

Furthermore, the research examines Djeghloul's profound vision of cultural memory and the problematics of identity, attempting to trace the features of Algerian cultural multiplicity away

from linear and simplistic ideological narratives. Through this path, Djeghloul seeks to restore the complexity and cultural richness of Algerian society, emphasizing the cumulative and interactive nature of identity over time. The study concludes that the intellectual project of Abdelkader Djeghloul represents an authentic attempt to "historicize" the sociological mind, making it an indispensable reference for understanding the complexities of contemporary Algerian identity and the dynamics of major social transformation in post-colonial phases.

Keywords: Historical Sociology, Cultural Memory, Algerian İdentity, Colonial Hegemony, Abdelkader Djeghloul, Counter-State, New Men, Long Durée

The Role of Anxiety in Shaping Academic Confidence among Undergraduate Students

Ishrat FATIMA

Bahauddin Zakariya University Multan, Pakistan

Noshaba Aziz

Shandong University of Technology P.R China

Abstract

This study investigates the relationship between anxiety and academic confidence among university students, with particular focus on learners at Bahauddin Zakariya University, Multan. The primary aim was to examine the extent to which anxiety influences students' confidence in their academic abilities and performance. A total of 100 students were selected through convenience sampling, including an equal proportion of male (n = 50) and female (n = 50) participants from diverse academic disciplines. Anxiety levels were measured using the Oetting adaptation of the Beck Anxiety Inventory, while academic confidence was assessed through a standardized Academic Confidence Scale.

The findings revealed significant gender and demographic variations. Female students reported higher levels of anxiety compared to male students, whereas students from rural backgrounds exhibited greater anxiety than their urban counterparts. In contrast, male students demonstrated higher levels of academic confidence than female students. Correlation analysis indicated a moderate, negative, and statistically significant relationship between anxiety and academic confidence, suggesting that increased anxiety is associated with reduced academic self-confidence.

Overall, the results underscore the adverse impact of anxiety on students' academic self-belief and highlight the importance of integrating psychological support systems within higher education institutions. Implementing targeted interventions may help reduce anxiety levels and enhance students' academic confidence and overall performance.

Keywords: Anxiety, Higher Education Institutions, Academic Confidence

Biochar Co-Application with Nitrogen and Phosphorus Fertilizers Modulates Maize Growth and Physiological Performance by Reshaping Soil P Pools

Mohsin MAHMOOD

Dr. Shanxi Agricultural University, Taiyuan, China

Yang ZHIPING

Prof. Dr., Shanxi Agricultural University, Taiyuan, China

Abstract

Nutrient limitation, particularly of phosphorus (P) and nitrogen (N), remains a major constraint on maize (*Zea mays L.*) productivity in tropical and subtropical soils due to high P fixation and N losses. This study investigated the interactive effects of biochar (BC), N, and P fertilization on maize growth, biochemical responses, and soil P fractionation at Hainan University, China. Seven treatments (control, BC, N, P, BC-N, BC-P, and BC-NP) were established in a randomized complete block design. Biochar application significantly enhanced plant height and grain yield compared with the control. Combined treatments, particularly BC-P and BC-NP, markedly increased chlorophyll, carbohydrates, and soluble sugars, indicating improved photosynthetic performance. Antioxidant enzyme activities also rose substantially, with catalase (CAT), peroxidase (POD), and superoxide dismutase (SOD) increased under BC-NP. Proline accumulation doubled compared to the control, demonstrating enhanced osmotic adjustment and redox stability. Nutrient uptake analysis showed the highest P assimilation in BC-P (15.5 mg plant^{-1}) and balanced N-P use efficiency in BC-NP. Sequential fractionation revealed that BC-P and BC-NP enriched labile and stable P pools: Ca_2-P and Ca_8-P increased by up to 165% under P fertilization, while Ca_{10}-P, Fe-P, and Al-P were most abundant in BC-NP, reflecting strengthened mineral-bound P stabilization. Total inorganic and total P levels peaked in integrated treatments (786.9 and 986.0 mg kg^{-1}, respectively), whereas BC alone promoted organic P stabilization (306.3 mg kg^{-1}). Correlation and random forest analyses identified chlorophyll, carbohydrate, and peroxidase activity as dominant predictors of total soil P ($R^2 = 0.49$), underscoring the strong physiological coupling between nutrient assimilation and P cycling. Overall, biochar co-applied with N and P fertilizers improved maize productivity, nutrient retention, and biochemical resilience, offering an efficient and sustainable strategy for optimizing P management and soil fertility in maize-based systems.

Keywords: Biochar–Fertilizer Interaction, Maize Physiology, Antioxidant Defense, Phosphorus Fractionation, Nutrient Use Efficiency.

Mitigation of Water Stress in *Nigella sativa* L. Through Fe-Chelated Lysine: Effects on Growth, Yield, and Antioxidative Defense Mechanisms

Anam AYYOUB

College of Life Sciences, Sichuan Agricultural University, Ya'an, China

Ahmed Salah Elrys

College of Agriculture, University of Al Dhaid, Al Dhaid, Sharja, United Arab Emirates

Abstract

A lack of freshwater hampers crop productivity. Various strategies are being used to mitigate the adverse effects of water stress on agricultural plant seed production and quality. In this study, black cumin (Nigella sativa L.) plants were fertigated with Fe-chelated Lysine (Fe-Lys) at various levels (0.25% Fe-Lys, 0.5% Fe-Lys, 0.25% $FeSO_4$, 0.5% Lysin and 1.0% Lysin) as a foliar spray for the induction of plant performance in comparison to different levels of Lys and FeSO4 in black cumin (Nigella sativa L.) plants grown under water stress and normal irrigation conditions. Water scarcity harmed plant development and seed output, resulting in lower water and nutrient intake and changes in many physio-biochemical characteristics. In black cumin plants, Fe-Lys fertigation was found to be efficient in minimizing the negative effects of restricted water availability on grain output. It was linked to increased photosynthetic efficiency, water relations, antioxidative defense mechanisms, and lower lipid peroxidation. Improved content of non-enzymatic antioxidants and antioxidant enzyme activity were linked to Fe-Lys-induced improvements in antioxidative mechanisms. Foliar-fertigation with Fe-Lys enhanced the concentration of many amino acids, including Lys, as well as nutrient absorption in black cumin plants. Finally, 0.25 % Fe-Lys treatment was shown to alleviate the adverse effects of water stress for improved grain production in black cumin, which may also be employed as an essential environmentally friendly source of Fe and Lysine to meet Fe and Lysine requirements.

Keywords: Water Stress, Water Relations, Fe-Lysin Levels, Seed Yield, Nutrient Uptake, Black Cumin

Effect of Halo Electrons on the Quasilinear Evolution of Combined Wave-Spectrum of Electron-Ion Mirror Instability in the Solar Wind

Shahzad AHMAD

Dr., GC University Lahore, Pakistan

Muhammad KALEEM

National College of Business Administration and Economics, Lahore, Pakistan

Adnan KHAN

National College of Business Administration and Economics, Lahore, Pakistan

Abstract

Recent spacecraft missions have revealed that electrons in the expanding solar wind exist in a decomposed state, exhibiting non-thermal features such as temperature anisotropy. This anisotropy can trigger various instabilities, which play a crucial role in maintaining thermodynamic equilibrium in plasma systems where collisions are rare. One such instability is the purely growing electron-ion mirror instability, which occurs when the perpendicular temperature is greater than the parallel temperature $(T_\perp > T_\parallel)$ in high plasma beta regimes. The dispersion characteristics of this instability, including growth rate and instability domain, are presented in both linear and quasilinear phases. Bi-Maxwellian distributions are assumed for ions, core electrons, and halo electrons, with initial temperatures allowed varying over time. A moment-based quasilinear theory is used to derive self-consistent equations, including the dispersion relation, dynamical temperature relations, and wave-energy density equation. As the combined electron-ion mirror instability evolves, the growth rate decreases, while the associated wave-energy density increases. The initial temperature anisotropy ratio of ions, core electrons, and halo electrons influences the relaxation and saturation of the distribution and wave intensity. Additionally, changes in the halo electron population in the expanding solar wind impact the instability evolution, with higher halo electron densities leading to increased growth rates, wave-energy density, and earlier relaxation of ion and electron distributions.

Keywords: Thermodynamic Equilibrium, Temperature Anisotropy, High Plasma Beta Regimes

Exploration of Plant-Based Resistance Breakers of *Moringa oleifera* for MDR Bacteria

Hamna AHMAD

Government College University Lahore- Pakistan

Umar Farooq GOHAR

Dr., Government College University Lahore- Pakistan

Hamid MUKHTAR

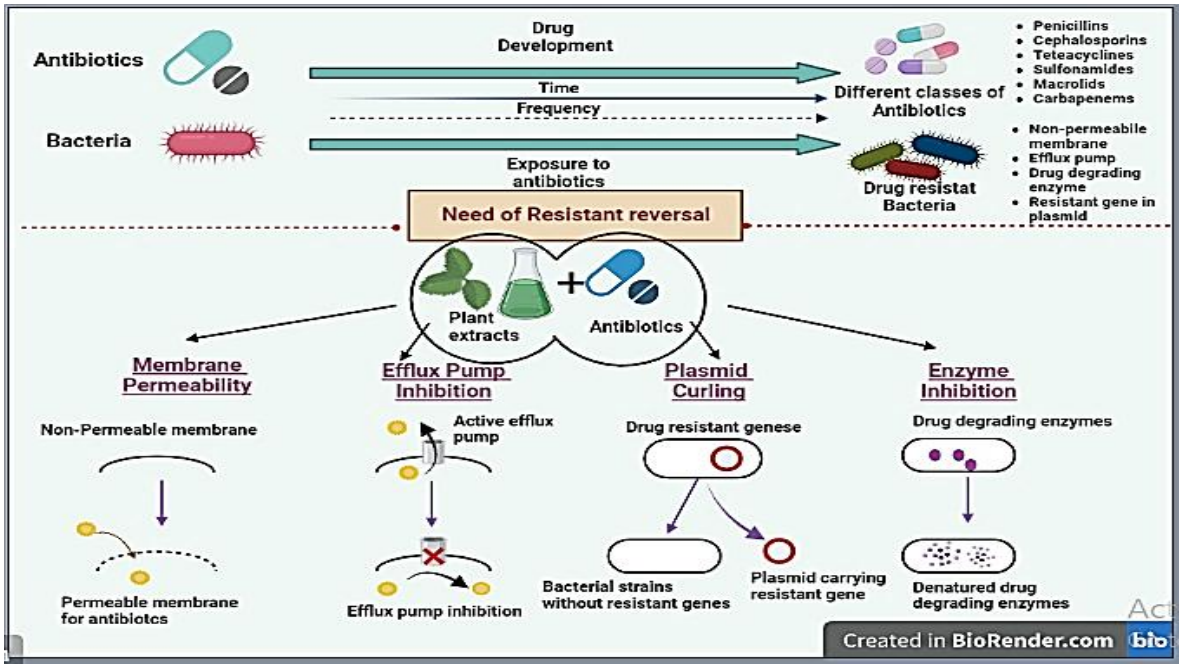
Government College University Lahore- Pakistan

Abstract

MDR (Multidrug resistance) is an emerging hazard to the human health care system globally which causes serious problems to the development of novel drug discoveries. Mechanisms of antibiotic confrontation lead to the inefficacy of existing drugs. So, there is a crucial requirement for the development of new drugs for combating multi-drug resistance. Secondary metabolites or phytochemicals from plants have proved capable of combating the MDR. In the following study, our aim was to confirm the presence of secondary metabolites in the *Moringa oleifera leaf* extracts and to find out plant-based resistance breakers in synergism with antibiotics against five different MDR bacteria. For phytochemical analysis, respective tests were performed to confirm the presence of particular secondary metabolites. Seven antibiotics belonging to almost every class of antibiotics were used against each bacterium. Co-trimoxazole, Cefoxitin, and Penicillin were resistant to *MRSA*. When used in combination with extracts of plant a revolution in the zone sizes was perceived such as for Cefoxitin up to the sensitive range by the aqueous extract. Levofloxacin, Imipenem, and Ciprofloxacin become resistant to sensitive for *Enterococcus faecalis.* Looking at, *Acinetobacter baumannii* as well as *Klebsiella pneumoniae* an alteration in zone sizes was witnessed for different antibiotics in combination with plant extracts but they seemed incompetent to fall in the sensitive range. For, *Pseudomonas aeruginosa,* no change in the size of zones was perceived before or after using plant extracts.

Keywords: MDR (Multidrug resistance), Phytochemicals, EPI (Efflux pump inhibitors), Antibiotic resistance reversal, Antibiotics; Plant extracts

Ghraphical Abstract

Antibiotics
Bacteria
Drug Development
Time
Frequency
Exposure to antibiotics
Different classes of Antibiotics
Penicillins
Cephalosporins
Teteacyclines
Sulfonamides
Macrolids
Carbapenems
Drug resistat Bacteria
Non-permeabile membrane
Efflux pump
Drug degrading enzyme
Resistant gene in plasmid
Need of Resistant reversal
Plant extracts
Antibiotics
Membrane Permeability
Efflux Pump Inhibition
Plasmid Curling
Enzyme Inhibition
Non-Permeable membrane
Permeable membrane for antibiotcs
Active efflux pump
Efflux pump inhibition
Drug resistant genese
Bacterial strains without resistant genes
Plasmid carrying resistant gene
Drug degrading enzymes
Denatured drug degrading enzymes
Created in BioRender.com

A Green Innovation, ESG Awareness, And Investment Intention: Meditating Role of Trust and Reputation

Dr. Ali Raza Elahi

(Corresponding Author) Assistant Professor, In-Charge Department of International Relations, Government College University, Lahore, Pakistan

Zahra Zainab

PhD Scholar (Political Science), Visiting Lecturer, Department of International Relations, Government College University, Lahore, Pakistan

Abstract

Purpose: The purpose of this study is to examine the impact of green innovation and ESG (Environmental, Social, and Governance) awareness on investment intention. It assesses the influence of sustainable practices on investor perceptions and decision-making, providing insights for firms and policymakers to promote sustainable growth and attract long-term investors.

Design: Structured questionnaires with primary data collected through a quantitative research approach were used to gather the primary data on individual and potential investors, which was analyzed through Structural Equation Modelling to test both direct and mediating relationships among the variables.

Findings: The green innovation capability and ESG awareness influence investor trust, perceived firm reputation, attitude toward investing (ATTI) that in turn affect investment intention are the specific objectives of this study. Moreover, it examines the mediating effects of these three mechanisms on strengthening the relationship between sustainability practices and investment intention. The objective of this paper is to explore how green innovation capability and ESG awareness positively affect investor trust, firm reputation, and attitude toward green investment so that it leads to investment intention. Moreover, it enriches the relationship between sustainability practices and financial performance through these three mediating mechanisms.

Theoretical Contribution: This paper adds value to the existing literature on green innovation and ESG awareness and its influence on investors' perceptions. By recognizing the role of trust,

reputation and investor attitudinal characteristics in financial investment behavior, it reinforces sustainability and behavioral perspectives.

Practical Implications: This study has important implications for organizations, policy makers and financial institutions by highlighting the need for clear ESG communication and true green initiatives. It enables sustainable development, reinforces investor security, and promotes responsible and informed long-term investment decisions.

Keywords: Green Innovation Capability, ESG Awareness, Investor Trust, Firm Reputation, Attitude toward Green Investment, Investment Intention, Sustainability.

Çanakkale Savaşı'nın Türk ve Azerbaycan Edebiyatında Kolektif Hafıza, Şehitlik İdeali ve Kültürel Kimlik Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi

Terane Turan REHİMLİ

Prof. Dr., Kıbrıs Irak Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu, Türkiye

Özet

Çanakkale Savaşı, Türk ve Azerbaycan edebiyatlarında kolektif hafızanın kurucu unsurlarından biri olarak, tarihsel deneyimin edebî temsiller aracılığıyla yeniden üretilmesini sağlayan merkezi bir anlatı alanı oluşturur. Bu çalışma, Çanakkale Savaşı'nın edebî yansımalarını Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Şehitlerine adlı eseri ile Azerbaycan şiir geleneğinde Zalimhan Yakub, Oktay Rza, Vahid Aziz, Ramiz Gusarçaylı, Terane Turan Rahimli ve Akif Ahmedgil gibi şairlerin metinleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Araştırmanın amacı, savaşın yalnızca tarihsel bir olay değil, aynı zamanda kültürel kimlik ve ortak hafıza üretiminde işlev gören bir sembolik yapı olduğunu ortaya koymaktır. Mehmet Akif Ersoy'un şiirinde şehitlik kavramı metafizik bir yükseliş ve milli bilincin kurucu unsuru olarak ele alınırken, Azerbaycan şiirinde aynı tema Türk dünyasının birlik ve dayanışma ideali çerçevesinde yeniden anlamlandırılmaktadır. Özellikle Karabağ Savaşı ile Çanakkale arasında kurulan poetik paralellikler, tarihsel sürekliliğin edebî düzlemdeki yansımalarını güçlendirmektedir. Zalimhan Yakub'un destansı anlatımı, Oktay Rza'nın tarihsel hafıza vurgusu, Vahid Aziz'in kültürel birlik yaklaşımı ve Ramiz Gusarçaylı'nın eleştirel tarih bilinci bu bağlamda dikkat çekmektedir. Terane Turan Rahimli'nin şiirlerinde ise Çanakkale, modern Türk dünyası kimliğinin sembolik bir referans noktası olarak yeniden üretilmektedir. Bu çerçevede Çanakkale, yalnızca geçmişe ait bir savaş değil, güncel kimlik tartışmalarını besleyen dinamik bir hafıza mekânıdır. Edebî metinlerde kullanılan metaforik ve sembolik dil, savaşın fiziksel gerçekliğini aşarak onu kolektif bilinçte kalıcı bir mitosa dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, edebiyatın tarih yazımıyla kesişen işlevini görünür kılmaktadır. Kahramanlık, vatanseverlik ve şehitlik temaları ulus inşa süreçlerinin estetik ve ideolojik yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Türk ve Azerbaycan edebiyatları arasındaki ortak sembolik yapı, transnasyonel bir kültürel süreklilik üretmektedir. Bu nedenle Çanakkale, disiplinlerarası çalışmalar için tarih, edebiyat ve kültürel bellek kesişiminde yeniden yorumlanan bir araştırma nesnesi niteliği taşımaktadır.

Bu bağlamda çalışma, savaş edebiyatının yalnızca estetik bir alan değil, aynı zamanda toplumsal kimlik inşasında belirleyici bir ideolojik zemin olduğunu vurgulamaktadır. Elde edilen bulgular, Çanakkale anlatısının Türk dünyasında ortak değerler sistemi oluşturduğunu ve edebî üretimde süreklilik kazandığını göstermektedir. Böylece çalışma, karşılaştırmalı edebiyat perspektifinden yeni yorum imkânları sunmaktadır. Bu sonuçlar, uluslararası akademik literatürde Çanakkale çalışmalarına disiplinlerarası bir katkı niteliği taşımaktadır ve

gelecekte yapılacak araştırmalar için kuramsal bir çerçeve önermektedir. Ayrıca edebiyatın hafıza oluşturmadaki rolü daha derinlemesine analiz edilmeye açıktır ve disiplinlerarası çalışmalar için önemli bir alan sunar olarak.

Anahtar kelimeler: Çanakkale Savaşı, Türk Edebiyatı, Azerbaycan Edebiyatı, Kolektif Hafıza, Kültürel Kimlik, Mehmet Akif Ersoy, Savaş Edebiyatı, Karabağ, Şehitlik, Karşılaştırmalı Edebiyat

The Gallipoli War in Turkish and Azerbaijani Literature in The Context of Collective Memory, The Ideal of Martyrdom, and Cultural Identity: A Comparative Analysis

Abstract

The Gallipoli War constitutes one of the foundational elements of collective memory in Turkish and Azerbaijani literatures, forming a central narrative field that enables the historical experience to be reproduced through literary representations. This study comparatively examines the literary reflections of the Gallipoli War through Mehmet Akif Ersoy's work Çanakkale Şehitlerine and the texts of poets such as Zalimhan Yakub, Oktay Rza, Vahid Aziz, Ramiz Gusarçaylı, Tarana Turan Rahimli, and Akif Ahmedgil within the Azerbaijani poetic tradition. The aim of the research is to reveal that the war is not only a historical event but also a symbolic structure functioning in the production of cultural identity and collective memory. In Mehmet Akif Ersoy's poem, the concept of martyrdom is addressed as a metaphysical elevation and a constitutive element of national consciousness, whereas in Azerbaijani poetry the same theme is reinterpreted within the framework of the ideal of unity and solidarity of the Turkic world. In particular, the poetic parallels established between the Karabakh War and Gallipoli strengthen the reflections of historical continuity on the literary level. The epic narrative of Zalimhan Yakub, Oktay Rza's emphasis on historical memory, Vahid Aziz's approach to cultural unity, and Ramiz Gusarçaylı's critical historical awareness are noteworthy in this context. In the poems of Tarana Turan Rahimli, Gallipoli is reproduced as a symbolic reference point of modern Turkic identity. Within this framework, Gallipoli is not merely a war belonging to the past, but a dynamic memory space that feeds current identity debates. The metaphorical and symbolic language used in literary texts transforms the physical reality of war beyond itself, turning it into a lasting myth in collective consciousness. This transformation makes visible the function of literature intersecting with historiography. Themes of heroism, patriotism, and martyrdom are evaluated as aesthetic and ideological reflections of nation-building processes. The shared symbolic structure between Turkish and Azerbaijani literatures produces a transnational cultural continuity. Therefore, Gallipoli holds the quality of a research object reinterpreted at the intersection of history, literature, and cultural memory for interdisciplinary studies.

In this context, the study emphasizes that war literature is not only an aesthetic field but also a determining ideological ground in the construction of social identity. The findings obtained show that the Gallipoli narrative creates a common system of values in the Turkic world and gains continuity in literary production. Thus, the study offers new interpretative possibilities from the perspective of comparative literature. These results constitute an interdisciplinary contribution to the Gallipoli studies in international academic literature and propose a theoretical framework for future research. Furthermore, the role of literature in memory formation is open to deeper analysis and presents an important field for interdisciplinary studies as.

Keywords: Gallipoli War, Turkish Literature, Azerbaijani Literature, Collective Memory, Cultural İdentity, Mehmet Akif Ersoy, War Literature, Karabakh, Martyrdom, Comparative Literature

Kazak Toplumunda Gönüllülük Kültürü: Geleneksel Değerlerden Modern Gönüllülük Uygulamalarina ve Good Way Deneyimi

Indira AKHMETOVA

Dr., Buketov Karaganda National Research University, Kazakhstan

Hacı Ahmet ŞİMŞEK

Dr., Kastamonu University, TÜRKIYE

Özet

Bu çalışma, Kazak toplumunda gönüllülük kültürünün tarihsel kökenlerini, günümüzdeki dönüşümünü ve üniversite temelli gönüllülük uygulamalarını incelemektedir. Araştırmanın amacı, geleneksel dayanışma kültürü ile modern gönüllülük faaliyetleri arasındaki sürekliliği ortaya koymaktır. Kazak halkının asar, üme ve jylu gibi karşılıklı yardımlaşma gelenekleri, toplumsal dayanışmanın temel unsurları olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada tarihsel analiz, doküman incelemesi ve durum çalışması yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın uygulama kısmında Karaganda Buketov Ulusal Araştırma Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Good Way Gönüllülük Merkezi örnek olay olarak ele alınmıştır. Merkezin yaşlılar, engelli bireyler, dar gelirli aileler, kadınlar ve çocuklara yönelik gönüllülük faaliyetleri değerlendirilmiş; bu çalışmaların öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincini, liderlik becerilerini ve toplumsal katılımını geliştirdiği belirlenmiştir. Bulgular, geleneksel değerlerin modern gönüllülük anlayışıyla bütünleşmesinin sürdürülebilir sosyal kalkınmaya ve sivil toplumun güçlenmesine önemli katkılar sağladığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gönüllülük, Good Way, Kazak Toplumu, Sosyal Dayanışma, Sosyal Hizmet

Volunteerism Culture in Kazakh Society: From Traditional Values to Modern Volunteering Practices and the Good Way Experience

Abstract

This study explores the historical foundations and contemporary transformation of volunteerism in Kazakh society, with particular attention to university-based volunteer initiatives. The research aims to examine the continuity between traditional forms of mutual assistance and modern volunteer practices. Traditional customs such as asar, üme, and jylu are

presented as enduring expressions of social solidarity and collective responsibility. The study employs historical analysis, document analysis, and a case study approach. As an example of contemporary volunteerism, the Good Way Volunteer Center at Karaganda Buketov National Research University is analyzed. The center's activities supporting older adults, people with disabilities, low-income families, women, and children demonstrate the practical contribution of volunteerism to community well-being. The findings indicate that participation in Good Way projects strengthens students' social responsibility, civic engagement, leadership skills, and professional competencies in social work. Integrating traditional values with modern volunteer initiatives contributes to sustainable social development and the strengthening of civil society. The study offers practical recommendations for universities and organizations seeking to expand volunteerism as an instrument of social development.

Keywords: Volunteerism, Good Way, Kazakh Society, Social Solidarity, Social Work

Milli Hafızanın Mimarlari: "Azerbaycan" Gazetesinde (1918–1920) Kültür, Sanat ve Bilim İnsanları

Hayat ŞAMIYEVA

Assoc. Prof. Azerbaijan National Academy of Sciences, Azerbaijan

Özet

Bu çalışma, 1918–1920 yılları arasında faaliyet gösteren Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin (AHC) resmî yayın organı olan "Azerbaycan" gazetesi ekseninde, dönemin entelektüel elitini ve millî kimliğin inşasındaki "insan" unsurunu incelemeyi amaçlamaktadır. Siyasi çalkantıların ve bağımsızlık mücadelesinin gölgesinde yayın hayatını sürdüren "Azerbaycan" gazetesi, yalnızca bir haber kaynağı olmanın ötesinde; dönemin kültür, sanat ve bilim öncülerini topluma tanıtan dinamik bir iletişim platformu ve hafıza mekânı işlevi görmüştür. Çalışmada; gazete sütunlarında yer alan portre-yazılar, biyografik incelemeler ve entelektüel tartışmalar nitel araştırma yöntemleri kullanılarak çözümlenmiştir. Bu bağlamda, dönemin önde gelen aydınlarının fikrî mirasları ve basın tarihindeki izleri, metin analizi ve tarihsel-karşılaştırmalı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bu kapsamda; millî hafızanın ve kültürel kimliğin yeniden inşa sürecinde rol oynayan edebiyatçı, sanatçı ve bilim insanlarının topluma sunuluş biçimleri ile bu şahsiyetlerin birer "millî mimar" olarak üstlendikleri roller analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, gazetenin dönemin entelektüel birikimini kayıt altına alarak geleceğe aktaran bir köprü vazifesi gördüğünü ve insan odaklı bir millî uyanış stratejisi izlediğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda, "Azerbaycan" gazetesinde kültür ve sanat insanlarının portrelerine yer verilmesinin sıradan bir biyografik bilgilendirmenin ötesinde, yeni kurulan devletin kültürel rönesans hamlesinin köşe taşlarından biri olduğu tespit edilmiştir. Gazetenin, geçmiş ile gelecek arasında güçlü bir bağ kurarak "insan ve toplum" ilişkilerini basının özgün diliyle yeniden yapılandırdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, "Azerbaycan" Gazetesi, Millî Hafıza, Portre Yazıcılığı, Entelektüel Elit, Millî Kimlik

Architects of National Memory: Cultural, Artistic, and Scientific Figures in the "Azerbaijan" Newspaper (1918–1920

Abstract

This study aims to examine the intellectual elite of the period and the role of the "human" element in the construction of national identity, with a particular focus on the Azerbaijan newspaper, the official publication of the Azerbaijan Democratic Republic (ADR), which operated between 1918 and 1920. Continuing its publication amid political turmoil and the struggle for independence, the Azerbaijan newspaper functioned not only as a source of news but also as a dynamic communication platform and a site of collective memory that introduced leading figures in culture, the arts, and science to society.

In the study, portrait articles, biographical accounts, and intellectual discussions published in the newspaper were analyzed using qualitative research methods. In this context, the intellectual legacies of prominent figures of the period and their contributions to the history of the press were examined through textual analysis and historical-comparative approaches. Particular attention was paid to the ways in which writers, artists, and scientists who played a role in the reconstruction of national memory and cultural identity were presented to society, as well as to the roles they assumed as "national architects."

The findings reveal that the newspaper served as a bridge that documented the intellectual heritage of the period and transmitted it to future generations, while also pursuing a human-centered strategy of national awakening. The study concludes that the inclusion of portraits of cultural and artistic figures in the Azerbaijan newspaper went beyond ordinary biographical reporting and constituted one of the cornerstones of the newly established state's cultural renaissance. The newspaper is shown to have reconstructed the relationship between "individual and society" through the distinctive language of the press, while establishing a strong connection between the past and the future.

Keywords: Azerbaijan Democratic Republic, Azerbaijan Newspaper, National Memory, Portrait Writing, Intellectual Elite, National Identity

Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918-1920 Yılları Arasındaki Gazetecilik Faaliyetlerinde Millî Devletçilik, Maarifçilik ve Kültür Meseleleri

Aynura HUSEYNOVA

Azerbaijan University of Languages, Azerbaijan

Özet

Üzeyir Hacıbeyli (1885-1948), Azerbaycan profesyonel müziğinin ve millî operasının kurucusu, seçkin bir müzikolog, gazeteci, oyun yazarı, eğitimci ve toplum adamıdır. Yalnızca bir besteci olarak değil, aynı zamanda XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan toplumsal düşüncesinin şekillenmesinde önemli rol oynayan aydınlardan biri olarak da tanınmaktadır. 1908 yılında sahnelenen Leylâ ile Mecnun operasıyla Müslüman Doğu'nun ilk operasını bestelemiş; Arşın Mal Alan, O Olmasın, Bu Olsun ve Köroğlu gibi eserleriyle Azerbaycan müzik kültürünü uluslararası düzeyde tanıtmıştır. Ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti Millî Marşı'nın bestecisidir.

Bunun yanı sıra Üzeyir Hacıbeyli, zengin bir gazetecilik mirasına sahip önemli bir fikir ve kalem adamıdır. Özellikle 1918-1920 yıllarında Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti döneminde yayımlanan Azerbaycan gazetesinin en üretken yazarlarından biri olarak faaliyet göstermiş; "Hacıbeyli Üzeyir", "Mizrab" ve "Filankes" müstear adlarıyla siyasî, toplumsal, kültürel ve eğitim konularında çok sayıda makale kaleme almıştır.

Bu çalışmada Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918-1920 yılları arasında Azerbaycan gazetesinde yayımlanan gazetecilik yazıları incelenmektedir. Araştırmanın temel amacı, yazarın millî devletçilik, maarifçilik, dil politikası, millî kimlik, Rus emperyalizmi ve sömürgecilik anlayışına ilişkin değerlendirmeleri ile tiyatro, müzik ve kültür meselelerine dair görüşlerini gazetecilik yazıları temelinde bilimsel açıdan analiz etmektir. Hacıbeyli yalnızca seçkin bir besteci değil, aynı zamanda döneminin önde gelen gazetecilerinden biri olarak Azerbaycan toplumunun siyasî, toplumsal ve kültürel gelişimine ilişkin güncel sorunları basın aracılığıyla kamuoyuna taşımıştır.

Araştırma kapsamında yazarın Eğri Yol, Maarif Yolunda, Mühim Meseleler, İzlenimler (Təəssürat), Millîleşmek, Zurna, Tiyatro ve Müzik, Hüseyin Ereblinski, Arşın Mal Alan ve diğer gazetecilik yazıları içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışmada Hacıbeyli'nin millî istiklâl ve devletçilik anlayışı, eğitim ve maarif sisteminin geliştirilmesine ilişkin görüşleri, ana dilini millî kimliğin temel göstergesi olarak değerlendirmesi, millî kültürün korunması ve geliştirilmesine yönelik düşünceleri, tiyatro ve müziğin toplumun manevî gelişimindeki rolü ile Rus emperyalizminin millî gelişim sürecine etkilerine dair değerlendirmeleri bilimsel açıdan incelenmiştir.

Araştırmada tarihsel-karşılaştırmalı yöntem, betimsel analiz ve metin çözümlemesi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular, Üzeyir Hacıbeyli'nin gazetecilik mirasının Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti döneminin siyasî, toplumsal ve kültürel hayatını yansıtan önemli tarihî kaynaklardan biri olduğunu; aynı zamanda millî ideolojinin, maarifçilik düşüncesinin ve kültürel gelişim anlayışının oluşumuna önemli katkılar sağladığını ortaya koymaktadır. Hacıbeyli'nin devletçilik, eğitim, ana dili, millî kültür ve vatandaşlık sorumluluğuna ilişkin ileri sürdüğü görüşler günümüzde de bilimsel ve toplumsal önemini korumakta olup Azerbaycan basın ve düşünce tarihi araştırmaları açısından değerli bir inceleme alanı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üzeyir Hacıbeyli, Gazetecilik, Millî Devletçilik, Eğitim, Dil Politikası, Millî Kimlik, Kültür, Tiyatro, Müzik

National Statehood, Enlightenment, and Cultural Issues in Uzeyir Hajibeyli's Journalism (1918-1920)

Abstract

Uzeyir Hajibeyli (1885-1948) was the founder of Azerbaijani professional music and the national opera tradition, as well as a distinguished musicologist, journalist, playwright, educator, and public intellectual. He is recognized not only as an outstanding composer but also as one of the leading intellectuals who played a significant role in shaping Azerbaijani social and political thought in the early twentieth century. With the premiere of Leyli and Majnun in 1908, he composed the first opera in the Muslim East. Through such works as Arshin Mal Alan, If Not That One, Then This One (O Olmasın, Bu Olsun), and Koroghlu, he introduced Azerbaijani musical culture to the international stage. He is also the composer of the National Anthem of the Republic of Azerbaijan.

In addition to his achievements in music, Hajibeyli left a rich journalistic legacy. During the period of the Azerbaijan Democratic Republic (1918-1920), he was one of the most prolific contributors to the newspaper Azerbaijan, publishing numerous articles under the pseudonyms "Hajibeyli Uzeyir," "Mizrab," and "Filankes." His writings addressed a wide range of political, social, cultural, and educational issues and made a substantial contribution to the intellectual discourse of the period.

This article examines Uzeyir Hajibeyli's journalistic writings published in the newspaper Azerbaijan between 1918 and 1920. The primary objective of the study is to analyze his views on national statehood, enlightenment and education, language policy, national identity, Russian imperialism and colonial policy, as well as theatre, music, and culture through a systematic examination of his journalistic works. Hajibeyli was not only an eminent composer but also a

prominent publicist who actively addressed the pressing political, social, and cultural issues of Azerbaijani society through the press.

The study analyzes the content of Hajibeyli's articles, including The Wrong Path, On the Path of Enlightenment, Important Issues, Impressions, Nationalization, Zurna, Theatre and Music, Huseyn Arablinski, Arshin Mal Alan, and other journalistic writings. Particular attention is devoted to his conception of national independence and statehood, his views on the development of education and public enlightenment, his understanding of the mother tongue as the principal marker of national identity, his ideas concerning the preservation and advancement of national culture, the role of theatre and music in the moral development of society, and his assessment of the impact of Russian imperialism on Azerbaijan's national development.

The research employs historical-comparative, descriptive-analytical, and textual analysis methods. The findings demonstrate that Hajibeyli's journalistic legacy constitutes an important historical source reflecting the political, social, and cultural life of the Azerbaijan Democratic Republic. Furthermore, his writings made a significant contribution to the formation of national ideology, the development of enlightenment thought, and the conceptualization of cultural progress. His ideas on statehood, education, the mother tongue, national culture, and civic responsibility continue to retain both scholarly and practical relevance, making his journalistic heritage an important subject of research in the history of Azerbaijani journalism and intellectual thought.

Keywords: Uzeyir Hajibeyli, Journalism, National Statehood, Enlightenment, Education, Language Policy, National İdentity, Culture, Theatre, Music

Almatı Aglomerasyonu'nda Eğitim Göçü ve Yükseköğretim Kurumlarının Bölgesel Dağılımı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Gaukhar KAPBAROVA

Uzbekali Janibekov South Kazakhstan Pedagogical University, Kazakhstan

Meyrzhan ABDEZOV

Deputy Director of the Specialized Boarding School in Tolebi District, Turkestan Region, Kazakhstan

Özet

Bu makalede, Almatı Aglomerasyonu'nda iç göçün, özellikle eğitim amaçlı göçün hızlanmasına neden olan faktörler ile bu sürecin kentleşme, sosyal altyapı ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri bilimsel açıdan incelenmektedir. Son yıllarda yükseköğretim kurumlarının, bilimsel araştırma merkezlerinin ve iş gücü piyasasının Almatı'da yoğunlaşması, gençlerin eğitim amacıyla kente yönelmesini hızlandırmış; bu durum ise aglomerasyon alanında demografik, sosyal ve ekonomik baskının artmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda konut talebinin yükselmesi, ulaşım sisteminin aşırı yüklenmesi, teknik ve sosyal altyapının kapasite sınırlarını zorlaması gibi sorunlar daha belirgin hâle gelmiştir.

Araştırmanın amacı, Almatı Aglomerasyonu'nda eğitim göçünün oluşumunu etkileyen faktörleri belirlemek, bu göçün bölgesel sosyoekonomik gelişmeye olan etkilerini değerlendirmek ve yükseköğretim sisteminin mekânsal açıdan daha dengeli yapılandırılmasına yönelik bilimsel temelli öneriler geliştirmektir. Bu kapsamda eğitim göçüne ilişkin istatistiksel veriler, yükseköğretim kurumlarının mekânsal dağılımı ve bölgeler arasındaki eğitim kapasitesi farklılıkları kapsamlı bir biçimde analiz edilmiştir. Ayrıca uluslararası uygulamalar ışığında, önde gelen üniversitelerin bölgesel kampüs ve şubelerinin yaygınlaştırılması, bölgesel üniversitelerin araştırma kapasitesinin güçlendirilmesi, akademik hareketliliğin dengeli biçimde düzenlenmesi ve yükseköğretim politikalarının bölgesel ihtiyaçlarla uyumlu hâle getirilmesine yönelik öneriler değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, yükseköğretim sisteminin mekânsal açıdan daha dengeli yapılandırılmasının eğitim göçündeki aşırı yoğunlaşmanın azaltılmasına, bölgelerdeki beşerî sermayenin güçlendirilmesine, bölgeler arası sosyoekonomik dengenin sağlanmasına ve Almatı Aglomerasyonu'nun sürdürülebilir gelişimine önemli katkılar sağlayacağını göstermektedir. Elde edilen bulguların ve sunulan önerilerin, Kazakistan'da aglomerasyon politikalarının, bölgesel kalkınma stratejilerinin ve yükseköğretim sisteminin geliştirilmesine bilimsel katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Almatı Aglomerasyonu, Eğitim Göçü, İç Göç, Kentleşme, Yükseköğretim, Bölgesel Kalkınma, Aglomerasyon Politikası, Mekânsal Denge

Educational Migration and the Regional Distribution of Higher Education Institutions in the Almaty Agglomeration: Challenges and Proposed Solutions

Abstract

This article examines, from a scientific perspective, the factors that have accelerated internal migration in the Almaty Agglomeration, particularly migration for educational purposes, and the effects of this process on urbanization, social infrastructure, and regional development. In recent years, the concentration of higher education institutions, scientific research centers, and labor market opportunities in Almaty has intensified the movement of young people to the city for educational purposes. This trend has, in turn, increased demographic, social, and economic pressures across the agglomeration. As a result, problems such as rising demand for housing, excessive pressure on the transportation system, and the growing strain on the capacity of technical and social infrastructure have become increasingly apparent.

The aim of the study is to identify the factors influencing educational migration in the Almaty Agglomeration, assess its effects on regional socioeconomic development, and develop evidence-based recommendations for a more spatially balanced organization of the higher education system. Within this framework, statistical data on educational migration, the spatial distribution of higher education institutions, and disparities in educational capacity among regions were comprehensively analyzed. In addition, drawing on international practices, the study evaluates proposals concerning the expansion of regional campuses and branches of leading universities, the strengthening of the research capacity of regional universities, the more balanced regulation of academic mobility, and the alignment of higher education policies with regional needs.

The findings indicate that a more spatially balanced higher education system could make a significant contribution to reducing the excessive concentration of educational migration, strengthening human capital in the regions, improving socioeconomic balance among regions, and promoting the sustainable development of the Almaty Agglomeration. The findings and recommendations presented in this study are expected to provide a scientific contribution to the development of agglomeration policies, regional development strategies, and the higher education system in Kazakhstan.

Keywords: Almaty Agglomeration, Educational Migration, Internal Migration, Urbanization, Higher Education, Regional Development, Agglomeration Policy, Spatial Balance

Avrupa'da İslam Toplumu Millî Görüş (Igmg) Çocuk Kulübü'nde Dinî-Millî Aidiyetin Toplumsal İnşası: Berger & Luckmann Perspektifinden Bir Okuma

Abdullahim İNAM

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya

Özet

Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın Gerçekliğin Sosyal İnşası eserinde ortaya koyduğu bilgi sosyolojisi yaklaşımı, toplumsal gerçekliğin dışsallaştırma (externalization), nesnelleştirme (objectivation) ve içselleştirme (internalization) süreçleriyle diyalektik biçimde üretildiğini öne sürer. Bu çalışma, söz konusu kuramsal çerçeveyi Avrupa Millî Görüş Teşkilatı'na bağlı İslam Toplumu Millî Görüş (IGMG) bünyesindeki IGMG Çocuk Kulübü'ne uygulayarak, 3-13 yaş grubundaki çocuklarda dinî-teşkilatsal aidiyet duygusunun nasıl toplumsal olarak inşa edildiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın problemi, kurumsallaşmış bir çocuk yapılanmasının, Berger&Luckmann'ın kavramsallaştırdığı ikincil sosyalleşme sürecinde nasıl bir "anlam dünyası" (symbolic universe) inşa ettiği ve bu dünyanın çocuk zihninde nasıl "verili gerçeklik" hâline geldiği sorusu etrafında şekillenmektedir. Kulübün üyelik kartı, doğum günü ritüelleri, Gökkuşağı dergisi, masal-hikâye anlatıcılığı ve düzenli etkinlik takvimi gibi pratikleri, kurama göre birer habitüalizasyon (habitualization) aracı olarak değerlendirilmekte; tekrarlanan bu eylemler zamanla kurumsallaşarak çocuğun günlük yaşam dünyasının (Lebenswelt) parçası hâline gelmektedir.

Yöntem olarak, IGMG Çocuk Kulübü'nün resmî internet sitesi (igmgcocuk.org) ve kurumsal tanıtım materyalleri nitel doküman analizi yöntemiyle incelenmiş; elde edilen veriler Berger&Luckmann'ın önemli ötekiler (significant others), meşrulaştırma (legitimation) ve inandırıcılık yapıları (plausibility structures) kavramları temel alınarak IGMG ve Avrupa Millî Görüş üzerine yapılmış güncel akademik çalışmalarla karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiştir.

Bulgular, kulübün vizyonunun- ebeveyn ve dinî görevlilerin "önemli ötekiler" rolü üstlendiği bir ortamda- çocuğa sunulan sembolik evreni içselleştirmesini sağlayacak bir inandırıcılık yapısı oluşturmayı hedeflediğini göstermektedir. Kulübün misyonu ise, dışsallaştırılan dinî-kültürel pratiklerin (dua, kıssa, bayram kutlamaları) tekrar yoluyla nesnelleştirilmesi ve nihayetinde çocuk tarafından "kendiliğinden doğru" olarak içselleştirilmesi şeklinde okunabilmektedir. Bu süreç, Berger&Luckmann'ın deyişiyle bireyin "toplumsal olarak inşa edilmiş gerçekliği" kendi öznel bilincinin bir parçası hâline getirmesiyle sonuçlanmaktadır.

Ayrıca yakın tarihli saha araştırmaları, üçüncü-dördüncü kuşak Avrupalı Müslüman gençler arasında yaşanılan ülkeye aidiyetin güçlendiğini, ancak çocukluk döneminde içselleştirilen dinî-teşkilatsal sembolik evrenin de varlığını sürdürdüğünü ortaya koymakta; bu da erken dönem inşa süreçlerinin uzun vadeli etkilerinin sosyolojik olarak yeniden sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, göçmen dinî örgütlerin çocuk odaklı yapılarının, Berger&Luckmann'ın diyalektik inşa modeli çerçevesinde, bireysel kimliğin toplumsal olarak üretildiği somut bir vaka sunduğunu savunmakta; fenomenolojik bilgi sosyolojisi ile göç/din sosyolojisi literatürleri arasında özgün bir köprü kurmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnşacılık, Berger & Luckmann, IGMG Çocuk Kulübü, İçselleştirme, İkincil sosyalleşme, Dinî Aidiyet

The Social Construction of Religious and National Belonging in the IGMG Children's Club in Europe: A Reading from the Perspective of Berger & Luckmann

Abstract

The sociology of knowledge approach developed by Peter L. Berger and Thomas Luckmann in *The Social Construction of Reality* argues that social reality is dialectically produced through the processes of externalization, objectivation, and internalization. Drawing on this theoretical framework, the present study aims to analyze how a sense of religious and organizational belonging is socially constructed among children aged 3–13 within the IGMG Children's Club, operating under the Islamic Community Millî Görüş (IGMG) in Europe.

The central research problem concerns how an institutionalized organization for children constructs a "symbolic universe" within the process of secondary socialization, as conceptualized by Berger and Luckmann, and how this universe comes to be perceived by children as a "given reality." Practices employed by the club—including membership cards, birthday rituals, the *Gökkuşağı* magazine, storytelling and fairy-tale narration, and a regular schedule of activities—are interpreted within this theoretical framework as instruments of habitualization. Through repetition, these practices gradually become institutionalized and incorporated into the child's everyday lifeworld (*Lebenswelt*).

Methodologically, the official website of the IGMG Children's Club (igmgcocuk.org) and its institutional promotional materials were examined through qualitative document analysis. The resulting data were analyzed on the basis of Berger and Luckmann's concepts of significant others, legitimation, and plausibility structures, and comparatively evaluated in relation to recent academic studies on IGMG and the Millî Görüş movement in Europe.

The findings suggest that the club's vision seeks to establish a plausibility structure that facilitates children's internalization of the symbolic universe presented to them within an environment in which parents and religious officials assume the role of "significant others." The club's mission can likewise be interpreted as a process through which externalized religious and cultural practices—such as prayer, religious narratives, and celebrations of religious festivals—are objectivated through repetition and ultimately internalized by children as "self-evidently true." In Berger and Luckmann's terms, this process culminates in the incorporation of a "socially constructed reality" into the individual's subjective consciousness. Recent field studies further indicate that identification with the country of residence has strengthened among third- and fourth-generation Muslim youth in Europe, while the religious and organizational symbolic universe internalized during childhood continues to retain its significance. This persistence makes it necessary to reconsider sociologically the long-term implications of early processes of identity construction.

In conclusion, this study argues that child-oriented structures established by migrant religious organizations provide a concrete case through which the social production of individual identity can be examined within Berger and Luckmann's dialectical model of social construction. In doing so, the study seeks to establish an original connection between the phenomenological sociology of knowledge and the sociological literature on migration and religion.

Keywords: Social Constructionism, Berger & Luckmann, IGMG Children's Club, Internalization, Secondary Socialization, Religious Belonging

Avrupa'da Igmg Çocuk Kulübü'nde Dinî-Millî Aidiyetin İnşası: Sosyal İnşacılık (Berger & Luckmann) ve Habitus (Bourdıeu) Kavramları Işığında Karşılaştırmalı Bir Okuma

Abdullahim İNAM

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya

Özet

Göçmen dinî örgütlerin çocuklara yönelik kurumsal yapılanmaları, bireysel kimliğin toplumsal olarak nasıl üretildiğine dair sosyoloji literatüründe iki temel kuramsal damarla açıklanabilmektedir: Bunlar Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın bilgi sosyolojisi temelli sosyal inşacılık yaklaşımı ve Pierre Bourdieu'nün pratik teorisinin merkezinde yer alan habitus kavramlarıdır. Bu çalışma, Avrupa Millî Görüş Teşkilatı'na bağlı İslam Toplumu Millî Görüş (IGMG) bünyesindeki IGMG Çocuk Kulübü'nü, bu iki kuramsal çerçeveyi karşılaştırmalı biçimde kullanarak incelemeyi ve 3-13 yaş grubundaki çocuklarda dinî-teşkilatsal aidiyet duygusunun nasıl şekillendiğini çok boyutlu olarak tartışmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın problemi, tek bir kuramsal merceğin kurumsal sosyalleşme sürecinin yalnızca bir katmanını (bilinçli anlam inşası ya da bedenselleşmiş, örtük eğilimler) açıklayabildiği, oysa çocukluk döneminde edinilen dinî-teşkilatsal aidiyetin hem bilişsel-sembolik hem de bedensel-dispozisyonel bir süreç olarak birlikte ele alınması gerektiği tespitinden hareket etmektedir. Berger&Luckmann perspektifinden kulübün üyelik ritüelleri, dergi (Gökkuşağı), masal-hikâye anlatıcılığı ve etkinlik takvimi, habitüalizasyon ve içselleştirme yoluyla bir sembolik evren inşa eden araçlar olarak okunurken, Bourdieu perspektifinden aynı pratikler, çocuğun bedeninde ve algı-değerlendirme şemalarında yerleşen, kendiliğinden ve çoğu zaman fark edilmeden işleyen bir habitus üretim mekanizması olarak değerlendirilmektedir.

Yöntem olarak, IGMG Çocuk Kulübü'nün resmî internet sitesi (igmgcocuk.org) ve kurumsal tanıtım materyalleri nitel doküman analizi yöntemiyle taranmış; elde edilen bulgular, bir yandan Berger&Luckmann'ın önemli ötekiler, meşrulaştırma ve inandırıcılık yapıları kavramları, diğer yandan Bourdieu'nün habitus, sermaye (özellikle dinî-kültürel sermaye) ve alan (champ) kavramları temel alınarak çift kuramlı bir çerçevede yorumlanmıştır. Bu okuma, IGMG ve Avrupa Millî Görüş üzerine yürütülmüş güncel akademik çalışmalarla karşılaştırmalı biçimde desteklenmiştir.

Bulgular, kulübün vizyon ve misyonunun iki düzeyde işlediğini göstermektedir: Berger&Luckmann çizgisinde çocuk, tekrarlanan pratikler yoluyla teşkilatsal-dinî anlam dünyasını bilinçli biçimde "doğal gerçeklik" olarak içselleştirirken, Bourdieu çizgisinde aynı pratikler, çocuğun beğeni, tutum ve davranış eğilimlerine sinen, çoğunlukla bilinçdışı bir

yatkınlıklar sistemi (habitus) olarak yerleşmektedir. Bu iki süreç birbirini dışlamamakta, tamamlayıcı biçimde işleyerek aidiyetin hem "anlamlandırılan" hem de "bedenselleşe"n bir olgu olarak kalıcılaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca güncel saha araştırmaları, üçüncü-dördüncü kuşak Avrupalı Müslüman gençlerde yaşanılan ülkeye aidiyetin güçlenmesine rağmen çocuklukta kazanılan dinî-teşkilatsal habitusun kalıcılığını koruduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, göçmen dinî örgütlerin çocuk odaklı yapılarının incelenmesinde tekil kuramsal yaklaşımların yetersiz kalabileceğini; sosyal inşacılık ve habitus kavramlarının birlikte kullanılmasının, kimlik ve aidiyet inşasının hem bilişsel hem bedensel boyutlarını yakalayan daha bütüncül bir sosyolojik analiz imkânı sunduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnşacılık, Habitus, Bourdieu, Berger & Luckmann, IGMG Çocuk Kulübü, Dinî Aidiyet.

The Construction of Religious and National Belonging in the IGMG Children's Club in Europe: A Comparative Reading in Light of Social Constructionism (Berger & Luckmann) and Habitus (Bourdieu)

Abstract

The institutional structures established by migrant religious organizations for children can be examined through two major theoretical traditions in the sociological literature on the social production of individual identity: Peter L. Berger and Thomas Luckmann's sociology-of-knowledge-based approach to social constructionism and Pierre Bourdieu's concept of habitus, which lies at the core of his theory of practice. This study aims to examine the IGMG Children's Club, operating within the Islamic Community Millî Görüş (IGMG), which is affiliated with the Millî Görüş movement in Europe, through a comparative application of these two theoretical frameworks and to provide a multidimensional discussion of how religious and organizational belonging is shaped among children aged 3–13.

The research problem is based on the premise that a single theoretical lens can account for only one dimension of institutional socialization—either the conscious construction of meaning or embodied and implicit dispositions—whereas religious and organizational belonging acquired during childhood needs to be addressed simultaneously as both a cognitive-symbolic and an embodied-dispositional process. From the perspective of Berger and Luckmann, the club's membership rituals, its *Gökkuşağı* magazine, storytelling practices, and regular schedule of activities are interpreted as instruments through which a symbolic universe is constructed by means of habitualization and internalization. From a Bourdieusian perspective, however, the same practices are understood as mechanisms for the production of habitus: a system of spontaneous and often unrecognized dispositions embedded in the child's body and in schemes of perception and evaluation.

Methodologically, the official website of the IGMG Children's Club (igmgcocuk.org) and its institutional promotional materials were examined through qualitative document analysis. The findings were interpreted within a dual-theoretical framework drawing, on the one hand, on Berger and Luckmann's concepts of significant others, legitimation, and plausibility structures and, on the other, on Bourdieu's concepts of habitus, capital—particularly religious and cultural capital—and field (*champ*). This analysis was further supported through comparison with recent academic studies on IGMG and the Millî Görüş movement in Europe.

The findings indicate that the club's vision and mission operate on two interrelated levels. In Berger and Luckmann's framework, children internalize the organization's religious meaning-world as a "natural reality" through repeated practices. In Bourdieu's framework, the same practices become embedded as a largely unconscious system of dispositions shaping children's tastes, attitudes, and behavioral tendencies—that is, as habitus. These two processes are not mutually exclusive; rather, they operate in a complementary manner, enabling belonging to become enduring both as a consciously interpreted and as an embodied phenomenon. Recent field studies further suggest that, although identification with the country of residence has strengthened among third- and fourth-generation Muslim youth in Europe, the religious and organizational habitus acquired during childhood continues to retain a certain degree of persistence.

In conclusion, this study argues that singular theoretical approaches may be insufficient for examining the child-oriented structures of migrant religious organizations. The combined use of social constructionism and the concept of habitus offers a more comprehensive sociological framework capable of capturing both the cognitive and embodied dimensions of the construction of identity and belonging.

Keywords: Social Constructionism, Habitus, Bourdieu, Berger & Luckmann, IGMG Children's Club, Religious Belonging

Farabi'nin Devlet Kurgusu ve Başkan

Pasha GULUZADE

Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan

Özet

Ebu Nasr el-Farabi 870 ile 950 yılları arasında yaşamış İslam filozoflarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. O, klasik Yunan felsefesi, özellikle Yunan siyaset felsefesi ile İslam`ı uzlaştırmaya çalışan ilk filozoflardan biri olarak tarihe geçmiştir. Ebu Nasr el-Farabi`nin siyaset ve devlet felsefesi üzerine ortaya koyduğu görüşler ve yazdığı eserlerde ileri sürdüğü fikirler hala kendi önemini korumaktadır. Onun özellikle toplumsallaşma, din ve başkan ilişkileri üzerine kurguladığı görüşleri ve ya düşüncelerinin hala kendi etkisini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Devlete ilişkin ortaya koyduğu görüşlerinde düşünürün Yunan felsefi düşününden etkilendiğini de kabul etmek gerekmektedir. Ebu Nasr el-Farabi kurguladığı siyasi sistem içinde toplumsal ahlaka pek yer ayırmamayı tercih etmektedir. Bu yüzden düşünür toplumun iyi veya kötü olmasını daha çok başkana bağlı bir şekilde açıklaya çalışmaktadır. Farabi böylece kendi ideal devletindeki başkan modelini de tasvir etmiş olmaktadır. Düşünür eserlerinde özellikle ilk başkanın hangi kriterlere sahip olması gerektiğini üzerinde durmuştur. Ondan sonra gelecekler olanların da ilk başkanı örnek almaları ve yönetimi ona uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini önermektedir. Böylece toplumun daha iyi bir şekilde yönetilebileceğine inanmaktadır. Ebu Nasr el-Farabi`nin toplum algısı, ideal devleti nasıl kurguladığı ve onun özellikleri, yönetim şekli ve toplum yapısı, değer sistemleri onun siyaset felsefesinin odak noktasını teşkil etmektedir. Tüm bunları başkandan hareketle temellendirmek bu çalışmadaki esas gayedir.

Anahtar kelimeler: Başkan, Toplum, Düşünce, Kurgu

Farabi's Concept of The Society and the Leader

Abstract

Abu Nasr al-Farabi is an Islamic philosopher who lived between 870 and 950. He is remembered in history as one of the first philosophers to attempt to reconcile classical Greek philosophy, particularly Greek political philosophy, with Islam. Abu Nasr al-Farabi's views on political and state philosophy, and the ideas he put forward in his writings, still retain their importance today. It is possible to say that his views and thoughts, especially those concerning socialization, religion, and the relationship between the state and the president, still exert their

influence. It must also be acknowledged that the thinker was influenced by Greek philosophical thought in his views on the state. Abu Nasr al-Farabi prefers not to give much importance to social morality within the political system he devised. Therefore, the thinker attempts to explain whether a society is good or bad primarily in terms of its dependence on the president. In this way, Abu Nasr al-Farabi also describes the model of the president in his ideal state. The thinker who explains the good or bad of society in terms of the chieftain and also describes the model of leader in his ideal state. In his works, he especially emphasized on what criteria the chieftain and those who will come after him should have. Abu Nasr al-Farabi's perception of society, how he constructs his ideal state and its characteristics, form of government and social structure, value systems carve out the focal point of his political philosophy. Justify all these via the chieftain is the main purpose of this study.

Keywords: Leader, Society, Thought, Fiction

Çin-Kazakistan İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: 2025-2026 Borç Dinamiği, Orta Koridor Gelişimi ve Çok Vektörlü Denge Politikasi

Bedri ŞAHİN

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya

Hacı Ahmet ŞİMŞEK

Assistant Prof., Kastamonu University, TÜRKIYE

Özet

Bu makale, Çin Halk Cumhuriyeti ile Kazakistan arasındaki ikili ilişkilerin 2025-2026 döneminde niteliksel bir dönüşüm geçirdiğini sistematik bir biçimde analiz etmektedir. Çalışma, özellikle Kazakistan'ın Çin kaynaklı borç dinamikleri, Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) çerçevesinde Orta Koridor'un (Trans-Hazar Uluslararası Taşıma Rotası) operasyonel ve stratejik gelişimi ile Astana yönetiminin çok vektörlü denge politikasının kesişim noktalarını merkeze alarak, ilişkilerin jeopolitik, ekonomik ve diplomatik boyutlarını ele almaktadır. Rusya-Ukrayna savaşının tetiklediği bölgesel jeopolitik kaymalar, Çin'in Orta Asya'daki nüfuzunu güçlendirmiş ve Kazakistan'ı Avrasya'da kritik bir lojistik, enerji ve ticaret düğümü konumuna yükseltmiştir. Araştırmanın temel bulgularından biri, Kazakistan'ın Çin'e yönelik borç stokunda gözlenen hızlı artıştır. 2025 yılında alınan yeni kredilerle borç hacminin önemli ölçüde genişlediği, 2026 yılında ise Çin iç piyasasında gerçekleştirilen ilk panda bond ihracıyla bu finansal ilişkinin kurumsallaştığı ve çeşitlendiği tespit edilmiştir. Bu borç akışı, geleneksel enerji iş birliğinden yenilenebilir enerji, hidrojen teknolojileri, madencilik ve ileri teknoloji transferine uzanan geniş bir spektruma yayılmaktadır. Aynı dönemde ikili ticaret hacminin rekor seviyelere ulaşması, Çin'in Kazakistan'ın en büyük ticaret ortağı ve yatırımcı konumunu pekiştirmiştir. Orta Koridor kapsamında tamamlanan ve planlanan altyapı projeleri - üçüncü demiryolu bağlantısı, sınır geçiş kapasitelerinin artırılması ve multimodal lojistik merkezler - Çin mallarının Avrupa'ya Rusya'yı baypas ederek ulaşım sürelerini kısaltmış, Kazakistan'ın transit gelirlerini ve jeoekonomik önemini artırmıştır. Çalışma, Kazakistan'ın "orta güç" statüsünü koruma stratejisi bağlamında çok vektörlü dış politikasını teorik ve ampirik düzeyde incelemektedir. Bir yandan Çin ile siyasi güven, stratejik ortaklık ve ekonomik entegrasyon derinleşirken, diğer yandan Rusya ile tarihsel bağlar ve Batı ile ekonomik - diplomatik ilişkiler dengeli bir biçimde sürdürülmektedir. 2025 Çin - Orta Asya Zirvesi ile Tokayev - Xi görüşmelerinde imzalanan çok sayıda anlaşma, ikili ilişkilerin kurumsallaşma düzeyini ve karşılıklı siyasi desteği yansıtmaktadır. Bununla birlikte, artan borç bağımlılığı potansiyeli, sınır bölgelerinde yerel ekonomik-sosyal gerilimler, çevresel sürdürülebilirlik kaygıları ve toplumsal algıdaki hassasiyetler (Xinjiang bağlamı dahil) önemli meydan okumalar olarak öne çıkmaktadır. Teorik katkı açısından makale, realist güç dengesi yaklaşımlarıyla liberal

ekonomik karşılıklı bağımlılık teorisini sentezleyerek "dengeli bağımlılık" kavramını önermektedir. Bu kavram, Kazakistan'ın Çin ile derinleşen ekonomik ilişkilerini jeopolitik özerkliğini korumanın bir aracı olarak kullanma kapasitesini açıklamaktadır. Araştırma, resmi istatistikler, ikili anlaşma metinleri, liderler arası diplomatik belgeler ve ikincil akademik kaynaklara dayanan kapsamlı bir nitel analiz metodolojisi benimsemiştir. Sonuç olarak, 2025-2026 dönemi Çin-Kazakistan ilişkilerinde "yeni bir dönem" olarak nitelendirilebilir. Bu yakınlaşma, kısa vâdede ekonomik büyüme ve altyapı gelişimi açısından fırsatlar sunsa da, orta ve uzun vâdede borç sürdürülebilirliği, ekonomik çeşitlendirme, toplumsal meşruiyet ve jeopolitik risk yönetimi açısından dikkatli politika tasarımı gerektirmektedir. Çalışma, Orta Asya'da büyük güç rekâbeti, küresel tedarik zinciri güvenliği ve gelişmekte olan devletlerin çok kutuplu uluslararası sistemdeki stratejik konumlanmaları bakımından önemli teorik ve politik çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin-Kazakistan Ilişkileri, Borç Dinamikleri, Kuşak Ve Yol Girişimi, Orta Koridor, Cok Vektörlü Diplomasi, Jeopolitik Denge, Borç Sürdürülebilirliği, Orta Asya Jeopolitiği

A New Era in China–Kazakhstan Relations: Debt Dynamics, Middle Corridor Development, and Multi-Vector Balancing Policy in 2025–2026

Abstract

This article systematically analyzes the qualitative transformation of bilateral relations between the People's Republic of China and Kazakhstan during the 2025–2026 period. The study focuses particularly on the intersection of Kazakhstan's China-related debt dynamics, the operational and strategic development of the Middle Corridor (Trans-Caspian International Transport Route) within the framework of the Belt and Road Initiative (BRI), and Astana's multi-vector balancing policy. Accordingly, the geopolitical, economic, and diplomatic dimensions of bilateral relations are examined. Regional geopolitical shifts triggered by the Russia–Ukraine war have strengthened China's influence in Central Asia and elevated Kazakhstan's position as a critical logistics, energy, and trade hub in Eurasia.

One of the key findings of the study is the rapid increase in Kazakhstan's outstanding debt to China. It is found that the volume of debt expanded significantly with new loans obtained in 2025, while in 2026, the issuance of Kazakhstan's first panda bond in the Chinese domestic market institutionalized and diversified this financial relationship. This flow of financing extends beyond traditional energy cooperation to encompass renewable energy, hydrogen technologies, mining, and advanced technology transfer. During the same period, bilateral trade reached record levels, further consolidating China's position as Kazakhstan's largest trading partner and investor.

Within the framework of the Middle Corridor, completed and planned infrastructure projects—including a third railway connection, increased border-crossing capacities, and multimodal logistics centers—have facilitated the transportation of Chinese goods to Europe by bypassing Russia and reducing transit times, thereby increasing Kazakhstan's transit revenues and geo-economic significance. The study examines Kazakhstan's multi-vector foreign policy at both theoretical and empirical levels within the context of its strategy to preserve its status as a "middle power." While political trust, strategic partnership, and economic integration with China have deepened, Kazakhstan has simultaneously maintained its historical ties with Russia and its economic and diplomatic relations with the West in a balanced manner.

The numerous agreements signed during the 2025 China–Central Asia Summit and the Tokayev–Xi meetings reflect the growing institutionalization of bilateral relations and mutual political support. Nevertheless, the potential for increasing debt dependence, local economic and social tensions in border regions, concerns regarding environmental sustainability, and sensitivities in public perceptions—including those related to the Xinjiang context—remain significant challenges.

From a theoretical perspective, the article synthesizes realist approaches to the balance of power with liberal theories of economic interdependence and proposes the concept of "balanced interdependence." This concept explains Kazakhstan's capacity to use deepening economic relations with China as a means of preserving its geopolitical autonomy. The study adopts a comprehensive qualitative analysis methodology based on official statistics, bilateral agreement texts, diplomatic documents exchanged between political leaders, and secondary academic sources.

Overall, the 2025–2026 period can be characterized as a "new era" in China–Kazakhstan relations. Although this rapprochement offers opportunities for economic growth and infrastructure development in the short term, it requires careful policy design in the medium and long term with regard to debt sustainability, economic diversification, social legitimacy, and geopolitical risk management. The study provides significant theoretical and policy implications for great-power competition in Central Asia, global supply-chain security, and the strategic positioning of developing states within an increasingly multipolar international system.

Keywords: China–Kazakhstan Relations, Debt Dynamics, Belt and Road Initiative, Middle Corridor, Multi-Vector Diplomacy, Geopolitical Balancing, Debt Sustainability, Central Asian Geopolitics

Almanya`nın Transatlantik İlişkilerinde Stratejik Dönüşüm: Tarihsel Dönüm Noktasının (Zeitenwende) Sınırları ve Avrupa Güvenliğinin Geleceği

Bedri ŞAHİN

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Yurt Dışı Personel) Almanya

Özet

Bu makale, 2022 yılında Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya yönelik başlattığı tam ölçekli saldırgan savaşın tetiklediği "Zeitenwende" (tarihsel dönüm noktası) sürecinde Almanya'nın transatlantik ilişkilerindeki evrilmeyi ve bu evrilme sürecinde karşılaştığı yapısal zorlukları teorik ve ampirik bir perspektiften sistematik olarak analiz etmektedir. Olaf Scholz koalisyonundan Friedrich Merz liderliğindeki yeni koalisyona geçiş döneminde (2025-2026), Berlin'in ABD ile stratejik uyum arayışı, NATO bünyesindeki yük paylaşımı baskıları ile Avrupa özerk savunma kapasitesi inşası arasındaki gerilim, Alman dış politikasının temel ontolojik paradigmasını sorgulamaya açmaktadır. Çalışma, liberal uluslararası düzenin aşınması, otoriter revizyonist güçlerin (özellikle Rusya-Çin ekseninin) yükselişi ve ABD'nin "America First" doktrini eksenindeki dış politika yöneliminin yarattığı çok boyutlu baskılar altında, Almanya'nın klasik "ticaret devleti" (Wirtschaftsmacht) kimliğinden "güvenlik aktörü" (Sicherheitsmacht) kimliğine geçişinin teorik ve pratik boyutlarını ele almaktadır. Yöntemsel çerçeve olarak nitel vaka analizi, süreç izleme tekniği ve birden fazla veri kaynağının çapraz doğrulanması benimsenmiştir. Birincil kaynaklar arasında Alman federal hükûmet strateji belgeleri, NATO resmi raporları, düşünce kuruluşu yayınları ve üst düzey elit görüşmeleri yer almaktadır. Analitik olarak neorealist ittifak teorisi ile liberal kurumsalcılığın sentezi kullanılmış; bu sayede Almanya'nın "güvenlik bağımlılığı" (security dependence) ile "ekonomik karşılıklı bağımlılık" (economic interdependence) arasındaki yapısal ikilem aydınlatılmıştır. Araştırmanın temel bulguları, Zeitenwende'nin söylemsel düzeyde önemli bir paradigma kayması yarattığını, ancak operasyonel ve kurumsal düzeyde önemli sınırlılıklar sergilediğini ortaya koymaktadır. Alman Ordusu'nun personel temini ve operasyonel kapasite sorunları, 100 milyar Euro'luk özel savunma fonunun 2027'de tükenme ihtimali, savunma sanayiinde ölçekleme ve tedarik zinciri zorlukları ile stratejik kültürdeki değişimin yavaşlığı, bu sınırlılıkların en belirgin tezahürleridir. ABD'deki siyasi değişimlerin tetiklediği transatlantik güven erozyonu- Alman kamuoyunda ABD algısının "stratejik ortak"tan "ekonomik tehdit" algısına kayması- Berlin'i hem Avrupa'da liderlik rolüne hem de Çin'e yönelik "de-risking" politikalarına zorlamaktadır. Çalışma, Almanya'nın stratejik adaptasyon sürecinde üç temel engelle karşılaştığını teorik olarak ileri sürmektedir: Birincisi, iç politik-ekonomik kısıtlar; bunlar arasında ordoliberal bütçe disiplini geleneği, güçlü sanayi lobilerinin direnci ve makroekonomik durgunluk baskısı öne çıkmaktadır. İkincisi, Avrupa Birliği içi

uyumsuzluklar; özellikle Fransa ile stratejik özerklik vizyonları arasındaki farklar ile Doğu ve Batı Avrupa üyeleri arasındaki öncelik ayrışmaları bu uyumsuzlukları derinleştirmektedir. Üçüncüsü, küresel sistemik dönüşümler; Çin'in Rusya'ya sağladığı dolaylı destek, Hint-Pasifik bölgesindeki güç mücadelesi ve çok kutuplu dünya düzeninin hız kazanması, Almanya'nın konumunu yapısal olarak zorlaştırmaktadır. Bu engeller, Almanya'yı uzun yıllar süren "serbest binici" eleştirilerinden kurtaramamış; bilakis Avrupa'nın kolektif caydırıcılık ve savunma kapasitesini zayıflatmıştır. Araştırma, sürdürülebilir bir Zeitenwende için savunma harcamalarının Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'nın yüzde 2'sinin ötesine (yüzde 3 hedefi civarına) çıkarılmasının, Avrupa savunma sanayi entegrasyonunun ve "istekli koalisyonlar" (coalitions of the willing) yaklaşımının zorunlu olduğunu ampirik olarak savunmaktadır.Teorik katkı bağlamında bu çalışma, "stratejik kültür" literatürüne Almanya özelinde derinlik kazandırmakta ve orta büyüklükteki güçlerin hegemonik rekâbet dönemlerinde adaptasyon stratejilerine ilişkin kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Pratik politika çıkarımları açısından ise Almanya'nın transatlantik köprüsünü muhafaza ederken Avrupa stratejik özerkliğini güçlendirmesinin, NATO'nun kurumsal dayanıklılığı ve kurallara dayalı liberal uluslararası düzenin sürdürülebilirliği için kritik bir değişken olduğu vurgulanmaktadır. Makale, 2026-2030 dönemi için somut politika önerileri içermekte; bunlar arasında hibrit tehditlere karşı ulusal ve Avrupa ölçeğinde dayanıklılık inşası, kritik tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi, ileri savunma teknolojilerine yatırımlar ve çok taraflı platformlarda proaktif diplomatik angajman yer almaktadır. Sonuç itibarıyla, Almanya'nın Zeitenwende sürecindeki başarısı, söylemsel taahhütlerden operasyonel kapasite inşasına ve kaynak tahsisine geçişteki siyasi iradeye ve kurumsal reform iradesine bağlıdır. Aksi takdirde, Avrupa güvenlik mimarisinde kalıcı bir güç boşluğu oluşma riski artacak ve Almanya'nın uluslararası sistemdeki konumu stratejik bir belirsizliğe sürüklenecektir. Bu araştırma, uluslararası ilişkiler disiplinine, post-hegemonik dönemde müttefiklik dinamikleri, orta güçlerin rolü ve stratejik adaptasyon literatürüne bütüncül bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zeitenwende, Transatlantik İlişkiler, Alman Dış Politikası, Avrupa Güvenliği, NATO Yük Paylaşımı, De-risking Stratejisi

Strategic Transformation in Germany's Transatlantic Relations: The Limits of the *Zeitenwende* and the Future of European Security

Abstract

This article systematically analyzes, from both theoretical and empirical perspectives, the evolution of Germany's transatlantic relations in the context of the *Zeitenwende* ("historic turning point") triggered by the Russian Federation's full-scale war of aggression against Ukraine in 2022, as well as the structural challenges Germany has encountered throughout this transformation. During the transition from the coalition government led by Olaf Scholz to the

new coalition under Friedrich Merz in 2025–2026, Berlin's pursuit of strategic alignment with the United States, the pressures of burden-sharing within NATO, and the tension surrounding the development of an autonomous European defense capacity have called into question the fundamental ontological paradigm of German foreign policy.

Against the multidimensional pressures generated by the erosion of the liberal international order, the rise of authoritarian revisionist powers—particularly the Russia–China axis—and the foreign policy orientation of the United States under the "America First" doctrine, the study examines the theoretical and practical dimensions of Germany's transition from its traditional identity as a "trading state" and economic power (*Wirtschaftsmacht*) toward that of a "security power" (*Sicherheitsmacht*). Methodologically, the study employs qualitative case analysis, process tracing, and the cross-validation of multiple data sources. Primary sources include strategic documents issued by the German federal government, official NATO reports, think-tank publications, and interviews with senior-level elites. Analytically, the study adopts a synthesis of neorealist alliance theory and liberal institutionalism, thereby illuminating Germany's structural dilemma between "security dependence" and "economic interdependence."

The principal findings indicate that the *Zeitenwende* has generated a significant paradigm shift at the discursive level but continues to display substantial limitations at the operational and institutional levels. The Bundeswehr's difficulties in personnel recruitment and operational readiness, the prospect of the €100 billion special defense fund being exhausted by 2027, challenges related to scaling up the defense industry and securing supply chains, and the slow pace of change in Germany's strategic culture constitute the most visible manifestations of these limitations. The erosion of transatlantic trust triggered by political developments in the United States—reflected in a shift in German public perceptions of the United States from a "strategic partner" toward an "economic threat" —has placed increasing pressure on Berlin both to assume a stronger leadership role in Europe and to pursue more comprehensive "de-risking" policies toward China.

The study theoretically identifies three major obstacles confronting Germany's process of strategic adaptation. The first consists of domestic political and economic constraints, including the tradition of ordoliberal fiscal discipline, resistance from powerful industrial lobbies, and pressures arising from macroeconomic stagnation. The second concerns internal divergences within the European Union, particularly differences between German and French visions of strategic autonomy and diverging security priorities between Eastern and Western European member states. The third derives from global systemic transformations, including China's indirect support for Russia, intensifying power competition in the Indo-Pacific, and the accelerating transition toward a multipolar international order. These obstacles have prevented Germany from fully overcoming long-standing accusations of "free-riding" and, more importantly, have contributed to weaknesses in Europe's collective deterrence and defense capacity.

The study empirically argues that a sustainable *Zeitenwende* requires defense expenditure to rise beyond 2 percent of gross domestic product—toward approximately 3 percent—alongside deeper integration of the European defense industry and greater reliance on "coalitions of the willing." In terms of its theoretical contribution, the article adds depth to the strategic culture literature through the German case and proposes a conceptual framework for understanding the adaptation strategies of middle powers during periods of hegemonic competition. From a policy perspective, it emphasizes that Germany's ability to preserve the transatlantic bridge while simultaneously strengthening European strategic autonomy constitutes a critical variable for both NATO's institutional resilience and the sustainability of the rules-based liberal international order.

The article also offers concrete policy recommendations for the 2026–2030 period, including strengthening resilience against hybrid threats at both the national and European levels, diversifying critical supply chains, investing in advanced defense technologies, and pursuing proactive diplomatic engagement through multilateral platforms. Ultimately, Germany's success in implementing the *Zeitenwende* will depend on its political and institutional willingness to move beyond rhetorical commitments toward the development of operational capabilities and sustained resource allocation. Failure to achieve such a transition would increase the risk of a lasting power vacuum within the European security architecture and could push Germany's position in the international system toward prolonged strategic uncertainty. In this respect, the study seeks to make a comprehensive contribution to the international relations literature on alliance dynamics in the post-hegemonic era, the role of middle powers, and processes of strategic adaptation.

Keywords: *Zeitenwende*, Transatlantic Relations, German Foreign Policy, European Security, NATO Burden-Sharing, De-risking Strategy

XX. Yüzyılın 1920–1930'lu Yıllarında Kazakistan'da Eğitim ve Maarif Faaliyetleri: Tarihsel Bir İnceleme

Gaukhar KAPBAROVA

South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov, Kazakhstan

Alma BAYJANOVA

South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov, Kazakhstan

Bu çalışma, XX. yüzyılın 1920–1930'lu yıllarında Kazakistan'daki eğitim ve öğretim sisteminin oluşum ve gelişim sürecini tarihsel bir bakış açısıyla incelemektedir. Araştırmada, Sovyet yönetiminin eğitim alanında uyguladığı reformların siyasal, toplumsal ve kültürel temelleri değerlendirilirken, millî aydınların eğitim alanındaki girişimleri ile özellikle Türkistan Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren "Talap" Cemiyetinin eğitim faaliyetlerine sağladığı katkılar ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, dönemin eğitim politikalarının temel yönelimlerini ortaya koymak, okuma yazma seferberliğinin uygulanma sürecini değerlendirmek, öğretmen yetiştirme alanında karşılaşılan sorunları belirlemek ve millî okullar için ders kitabı hazırlama çalışmalarının özelliklerini incelemektir. Araştırmanın temel kaynaklarını Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Devlet Arşivi'nde muhafaza edilen Eñbekşi Qazaq gazeteleri ile dönemin millî aydınlarının eserleri oluşturmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde tarihsel-genetik yöntem, karşılaştırmalı analiz ve metin çözümlemesi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları, Kazakistan'daki eğitim sisteminin şekillenmesinde okuma yazma kampanyaları, millî okulların yaygınlaştırılması, öğretmen yetersizliği, öğretim materyallerindeki eksiklikler ve eğitim içeriklerinin Sovyet ideolojisi doğrultusunda yeniden yapılandırılmasının belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca "Talap" Cemiyetinin ders kitabı hazırlama, bilimsel konferanslar düzenleme, etnografik materyaller toplama, yeni alfabe ve yazım kursları açma ile gençlerin eğitimini destekleme yönündeki faaliyetlerinin millî eğitim sisteminin gelişimine önemli katkılar sağladığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak araştırma, XX. yüzyılın ilk çeyreğinde uygulanan eğitim politikalarının yalnızca idarî düzenlemelerden ibaret olmadığını, aynı zamanda Kazak toplumunun kültürel dönüşümüne, millî okul sisteminin güçlenmesine ve pedagojik düşüncenin gelişimine önemli katkılarda bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Eğitim ve Maarif, Okuma Yazma Seferberliği, Talap Cemiyeti, Millî Okul, Öğretmen Yetiştirme, Ders Kitapları, Eğitim Tarihi

Education and Educational Activities in Kazakhstan during the 1920s and 1930s: A Historical Examination of the Twentieth Century

Abstract

This study examines the formation and development of the education system in Kazakhstan during the 1920s and 1930s from a historical perspective. While evaluating the political, social, and cultural foundations of the reforms implemented by the Soviet administration in the field of education, particular attention is paid to the educational initiatives of national intellectuals and, especially, to the contributions of the "Talap" Society, which operated in the Turkestan Republic, to educational activities.

The study aims to identify the main orientations of educational policies during the period, assess the implementation of literacy campaigns, determine the problems encountered in teacher training, and examine the characteristics of efforts to prepare textbooks for national schools. The principal sources of the research consist of archival documents preserved in the Central State Archive of the Republic of Kazakhstan, the newspapers *Aq Jol* and *Eñbekşi Qazaq*, and works written by the national intellectuals of the period. The data were analyzed through the historical-genetic method, comparative analysis, and textual analysis.

The findings indicate that literacy campaigns, the expansion of national schools, shortages of qualified teachers, deficiencies in instructional materials, and the restructuring of educational content in accordance with Soviet ideology played a decisive role in shaping Kazakhstan's education system. The study also finds that the activities of the "Talap" Society—including the preparation of textbooks, organization of scientific conferences, collection of ethnographic materials, establishment of courses on the new alphabet and orthography, and support for the education of young people—made significant contributions to the development of the national education system.

In conclusion, the study demonstrates that the educational policies implemented during the first quarter of the twentieth century were not limited to administrative reforms but also contributed significantly to the cultural transformation of Kazakh society, the strengthening of the national school system, and the development of pedagogical thought.

Keywords: Education and Enlightenment, Literacy Campaign, Talap Society, National School, Teacher Training, Textbooks, History of Education

Ana Dil, Müzik ve Kültürel Hafıza İlişkisi: Tatar Müziği Örneğinde Kültürel Aktarım

Çulpan YARKAYEVA

Independent Researcher, Azerbaijan

Özet

Günümüzde ana dil, müzik ve kültürel hafıza arasındaki ilişki, kültürel kimliğin korunması ve aktarılması açısından giderek daha önemli hale gelmektedir. Küreselleşme sürecinde ana dil ve milli müzik, kültürel sürekliliğin temel araçları olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Tatar müziği örneğinde ana dil ve müziğin kültürel aktarımındaki rolünü incelemek; aile, eğitim ve çağdaş sanatın bu süreçteki etkisini değerlendirmektir. Temel yaklaşım, kültürel mirasın yalnızca korunması değil, aynı zamanda çağdaş sanat ve eğitim aracılığıyla yeniden üretilmesidir.

Son yıllarda Tataristan'da geleneksel Tatar müziği, pop, caz ve elektronik aranjman yapılarak yeni ifade biçimleri kazanmıştır. Genç sanatçılar milli müzik unsurlarını modern estetikle birleştirirken, Aydar Fayzrakhmanov yönetimindeki Tatar Filarmoni Halk Müziği Topluluğu, Allüki Kuray Stüdyosu ve Tatar Çocuk Filarmonisi gibi kurumlar kültürel mirasın aktarımında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca Tatarca çocuk medya projeleri ile Kültür ve Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenen programlar, ana dilde kültürel üretimin desteklemektedir.

Pedagojik deneyimimde de yetişkin piyano öğrencilerinin Tatar müziğine ilgisinin arttığı gözlemlenmektedir. Bazı ailelerin derslerin Tatarca yürütülmesini istemesi, ana dilin müzik eğitimi yoluyla yaşatılmasına verilen önemi göstermektedir. Tataristan'da iki resmi dil bulunmasına rağmen eğitimde Rusça ağırlıklıdır; bu nedenle müzik, Tatarcanın kullanımını destekleyen önemli bir ortam haline gelmektedir.

Türkiye ile karşılaştırıldığında, her iki toplumda aile bağları, gelenekler ve milli müzik kültürel kimliğin temel unsurlarıdır. Bu ortaklıklar, kültürel diyaloğu güçlendirmekte ve akademik-sanat iş birliklerine zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak ana dil ve müzik, yalnızca kültürel hafızayı korumakla kalmayıp, aynı zamanda onu çağdaş bağlamda yeniden üreten temel unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tatar dili, Kültürel hafıza, Tatar müzik eğitimi, Kültürel miras, Modern sanatçı Aydar Fayzrakhmanov.

Mother Tongue, Music and Cultural Memory: Cultural Transmission in the Case of Tatar Music

Abstract

Today, the relationship between mother tongue, music, and cultural memory has become increasingly significant in terms of preserving and transmitting cultural identity. In the era of globalization, the mother tongue and national music emerge as key tools of cultural continuity. This study aims to examine the role of the mother tongue and music in cultural transmission through the example of Tatar music, and to evaluate the contribution of family, education, and contemporary art to this process. The main approach is that cultural heritage should not only be preserved but also recreated through contemporary art and education.

In recent years, traditional Tatar music in Tatarstan has been combined with pop, jazz, and electronic music, gaining new forms of expression. While young musicians integrate national musical elements with modern aesthetics, institutions such as the Tatar Philharmonic Folk Music Ensemble led by Aydar Fayzrakhmanov, the Allüki Kuray Studio, and the Tatar Children's Philharmonic play an important role in cultural transmission. In addition, Tatar-language children's media projects and state programs supported by the Ministry of Culture and Education support cultural production in the mother tongue.

In my pedagogical experience, an increasing interest in Tatar music among adult piano students has been observed. The fact that some families request lessons to be conducted in Tatar shows the importance given to maintaining the mother tongue through music education. Although there are two official languages in Tatarstan, Russian dominates education; therefore, music becomes an important environment that supports the use of Tatar in everyday and educational contexts.

In comparison with Turkey, family ties, traditions, and national music are fundamental elements of cultural identity in both societies. These common values strengthen cultural dialogue and create a basis for artistic and academic collaboration. In conclusion, the mother tongue and music are not only tools for preserving cultural memory but also key elements that reproduce it in a contemporary context.

Keywords: Tatar Language, Cultural Memory, Tatar Music Education, Cultural Heritage, Aydar Fayzrakhmanov

XVI. Yüzyil Şeybanîler Dönemi Buhara'sinda Medrese ve Camilerin Kentsel Mekânin Şekillenmesindeki Rolü

Lobar SHERBAYEVNA

Assoc. Prof. Kamoliddin Behzod National Institute of Fine Arts and Design, Uzbekistan

Özet

XVI. yüzyıl Şeybanîler dönemi, Buhara tarihinde kentin siyasi, dinî, ilmî ve kültürel bir merkez olarak şekillendiği önemli aşamalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde Buhara, Mâverâünnehir'in önde gelen şehirlerinden biri hâline gelmiş; şehirde dinî-eğitsel hayat, ticari ilişkiler, zanaatkârlık ve şehircilik süreçleri aktif biçimde gelişmiştir. Kentte inşa edilen medrese ve camiler yalnızca ibadet, eğitim ve dinî öğretim mekânları olarak değil, aynı zamanda kentsel mekânı düzenleyen temel mimari, toplumsal ve sembolik merkezler olarak da işlev görmüştür. Bu makalede Şeybanîler döneminde oluşan mimari çevre, özellikle Mir Arab Medresesi, Kalan Camii, Poyi Kalan külliyesi ve bunlarla ilişkili şehircilik süreçleri ele alınmaktadır. Araştırmada tarihsel-karşılaştırmalı, sanat tarihi, mimari-kompozisyonel ve mekânsal analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. İnceleme, medrese ve camilerin Buhara'nın merkezî kesiminin şekillenmesinde, dinî-eğitsel faaliyetlerin örgütlenmesinde ve ticaret yolları, çarşılar, meydanlar ile kamusal alanlarla bütünleşerek şehir hayatının düzenlenmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca bu yapılar, hükümdarlık düşüncesi, İslami değerler, ilmî gelenekler ve şehir topluluğunun gündelik hayatı arasındaki ilişkiyi de yansıtmıştır. Makalede medrese ve camilerin Buhara şehir siluetini şekillendirmedeki sanatsal, işlevsel, ideolojik ve şehircilik açısından taşıdığı önem ortaya konulmaktadır. Özellikle dinî yapıların şehir merkezi, ticaret alanları ve kamusal meydanlarla ilişkisi, Buhara mekânının bütüncül bir sistem olarak geliştiğini göstermektedir. Sonuç olarak Şeybanîler döneminde medrese ve camilerin yalnızca dinî merkezler olmadığı, aynı zamanda Buhara'nin toplumsal, kültürel, sembolik ve mekânsal yapısını şekillendiren temel unsurlardan biri olduğu ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Buxoro, Shayboniylar Davri, Madrasa, Masjid, Shahar Makoni

The Role of Madrasas and Mosques in Shaping Urban Space in Sixteenth Century Bukhara during the Shaybanid Period

Abstract

The Shaybanid period of the sixteenth century represents one of the important stages in the history of Bukhara, when the city developed as a political, religious, scholarly, and cultural center. During this period, Bukhara became one of the leading cities of Transoxiana, where religious and educational life, trade relations, craftsmanship, and urban development actively progressed. Madrasahs and mosques built in the city functioned not only as places of worship, education, and religious instruction, but also as major architectural, social, and symbolic centers that organized the urban space. This article analyzes the architectural environment formed during the Shaybanid period, with particular attention to the Mir Arab Madrasah, the Kalyan Mosque, the Poi Kalyan ensemble, and the urban processes connected with them. The study applies historical-comparative, art-historical, architectural-compositional, and spatial analysis methods. The analysis shows that madrasahs and mosques played an important role in shaping the central part of Bukhara, organizing religious and educational activity, and regulating urban life through their close connection with trade routes, bazaars, squares, and public spaces. These buildings also expressed the relationship between political authority, Islamic values, scholarly traditions, and the everyday life of the urban community. The article reveals the artistic, functional, ideological, and urban significance of madrasahs and mosques in shaping the historical image of Bukhara. As a result, it argues that during the Shaybanid period, madrasahs and mosques were not only religious centers, but also key factors in the formation of Bukhara's social, cultural, symbolic, and spatial structure.

Keywords: Bukhara, Shaybanid Period, Madrasah, Mosque, Urban Space

Kuşaktan Kuşağa: Göç Mücadelesinde Kültürel Miras, Toplumsal Dayanışma ve Geleceğin İnşası

Hatice ŞENGELEN

Sociologist, Family Counselor, Germany

Özet

Bu çalışma, Avrupa'da yaşayan Türk toplumunun yaklaşık altmış yıllık göç serüvenini kuşaklar arası aktarım, kültürel miras, aile yapısı ve toplumsal dayanışma ekseninde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hareket noktası, devletin en küçük sosyal kurumu olan ailenin korunması, kuşaklar arasındaki kültürel sürekliliğin sağlanması ve göç deneyiminin toplumsal hafızaya dönüştürülmesidir. Araştırma kapsamında Anadolu e.V. Derneği tarafından yürütülen Projekt Migration (2000–2026) arşivleri temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Çalışma, 1960'lı yıllarda başlayan iş gücü göçünden günümüze kadar uzanan süreçte birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak Türk göçmenlerin yaşam deneyimlerini nitel araştırma yöntemi çerçevesinde değerlendirmektedir. Araştırmada doküman analizi, sözlü tarih görüşmeleri, arşiv belgeleri, göç temalı sergiler, aile anlatıları ve kültürel hafıza kayıtları birlikte analiz edilmiştir. Veriler, tematik içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş; göçün yalnızca ekonomik bir hareketlilik olmadığı, aynı zamanda kimlik, aidiyet, kültürel devamlılık ve toplumsal bütünleşme süreçlerini kapsayan çok katmanlı bir sosyal olgu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları, ilk kuşak göçmenlerin ekonomik refah ve daha iyi yaşam koşulları beklentisiyle Avrupa'ya geldiklerini; ancak zaman içerisinde yalnızca ekonomik güçlüklerle değil, yabancılaşma, kültürel uyum baskısı, ayrımcılık, psikolojik manipülasyon, yalnızlık ve değersizlik duygusu gibi önemli sosyal ve psikolojik sorunlarla da karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Göçün ilk yıllarında yaşanan dil yetersizliği, ağır çalışma koşulları ve sosyal dışlanma, bireylerin ruh sağlığını ve aile içi ilişkilerini doğrudan etkilemiştir. İkinci ve sonraki kuşaklarda ise göç olgusunun ekonomik boyutundan ziyade kimlik inşası ön plana çıkmaktadır. Bu kuşaklar bir taraftan yaşadıkları ülkenin sosyal normlarını benimserken diğer taraftan ailelerinden devraldıkları kültürel değerleri koruma çabası içerisinde bulunmaktadır. Sosyolojik literatürde "çift yönlü sosyalleşme" olarak tanımlanan bu süreç, bireyin iki farklı kültürel sistem arasında denge kurmasını gerektirmektedir. Araştırma ayrıca dijitalleşme, bireyselleşme ve modern yaşam biçimlerinin kuşaklar arası iletişim mesafesini artırdığına dikkat çekmektedir. Buna rağmen aile kurumunun, kültürel mirasın aktarımında en güçlü sosyal mekanizma olduğu belirlenmiştir. Büyüklerin yaşam tecrübeleri ile genç kuşakların yenilikçi bakış açılarının bir araya gelmesi, kültürel sürdürülebilirliğin ve toplumsal dayanışmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışmada Anadolu e.V. Derneği tarafından gerçekleştirilen göç temalı sergiler, arşiv çalışmaları ve kültürel faaliyetlerin yalnızca tarihî belge üretmediği; aynı zamanda kolektif hafızayı canlı tutarak Avrupa Türk toplumunun sosyal

sermayesini güçlendirdiği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda kültürel etkinliklerin, gönüllülük faaliyetlerinin ve sivil toplum çalışmalarının göçmen toplumların sosyal bütünleşmesinde stratejik bir rol üstlendiği değerlendirilmektedir. Araştırmanın temel sonucu, göçün yalnızca ekonomik başarı hikâyeleri üzerinden okunamayacağıdır. Asıl miras; aile bağları, kültürel değerler, dil, ortak hafıza, toplumsal dayanışma ve kuşaklar arasında aktarılan yaşam deneyimleridir. Bu mirasın korunması, hem Avrupa'daki Türk toplumunun kimliğinin sürdürülebilirliği hem de gelecek kuşakların aidiyet duygusunun güçlendirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Sonuç olarak çalışma, geçmişin tecrübesi ile bugünün imkânlarını buluşturan toplumların geleceği daha sağlam inşa edebileceğini savunmaktadır. Göçün bireylerde oluşturduğu psikolojik yüklerin, sosyal destek mekanizmaları, güçlü aile yapısı, kültürel hafıza çalışmaları ve sivil toplum faaliyetleri aracılığıyla azaltılabileceği değerlendirilmektedir. Bu yönüyle araştırma, Avrupa'daki Türk diasporasının sosyolojik gelişimini açıklayan ve kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasının önemini ortaya koyan özgün bir nitel araştırma niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç Sosyolojisi, Türk Diasporası, Kuşaklar Arası Aktarım, Kültürel Miras, Aile Kimliği, Avrupa Türkleri

From Generation to Generation: Cultural Heritage, Social Solidarity, and the Construction of the Future in the Struggle of Migration

Abstract

This study aims to examine the approximately sixty-year migration experience of the Turkish community living in Europe through the lenses of intergenerational transmission, cultural heritage, family structure, and social solidarity. The principal point of departure of the research is the protection of the family as the smallest social institution of the state, the maintenance of cultural continuity across generations, and the transformation of migration experience into collective social memory.

The archives of *Projekt Migration* (2000–2026), conducted by Anadolu e.V., were used as the primary data source for the study. Within a qualitative research framework, the study evaluates the life experiences of first-, second-, third-, and fourth-generation Turkish migrants from the beginning of labor migration in the 1960s to the present day. Documentary analysis, oral history interviews, archival records, migration-themed exhibitions, family narratives, and records of cultural memory were analyzed together. The data were examined through thematic content analysis. The findings demonstrate that migration should not be understood solely as a form of economic mobility, but rather as a multilayered social phenomenon encompassing identity, belonging, cultural continuity, and social integration.

The findings indicate that first-generation migrants came to Europe with expectations of economic prosperity and improved living conditions. Over time, however, they encountered not only economic difficulties but also significant social and psychological challenges, including alienation, pressure to adapt culturally, discrimination, psychological manipulation, loneliness, and feelings of worthlessness. During the early years of migration, limited language proficiency, demanding working conditions, and social exclusion directly affected individuals' psychological well-being and intra-family relationships.

Among the second and subsequent generations, identity construction has become more prominent than the economic dimension of migration. While these generations adopt the social norms of the countries in which they live, they also seek to preserve the cultural values inherited from their families. This process, described in the sociological literature as "dual socialization," requires individuals to establish a balance between two distinct cultural systems. The study also draws attention to the ways in which digitalization, individualization, and modern lifestyles have increased the communicative distance between generations.

Despite these developments, the family has been identified as the most powerful social mechanism for the transmission of cultural heritage. Bringing together the life experiences of older generations and the innovative perspectives of younger generations constitutes a fundamental basis for cultural sustainability and social solidarity. The study further demonstrates that migration-themed exhibitions, archival initiatives, and cultural activities organized by Anadolu e.V. do more than produce historical documentation; they also strengthen the social capital of the Turkish community in Europe by keeping collective memory alive. In this context, cultural activities, volunteering, and civil society initiatives are considered to play a strategic role in the social integration of migrant communities.

The main conclusion of the study is that migration cannot be interpreted solely through narratives of economic success. Its principal legacy lies in family ties, cultural values, language, shared memory, social solidarity, and the life experiences transmitted across generations. Preserving this heritage is critically important both for sustaining the identity of the Turkish community in Europe and for strengthening the sense of belonging among future generations.

In conclusion, the study argues that societies capable of bringing together the experiences of the past with the opportunities of the present are better positioned to build a more resilient future. It further suggests that the psychological burdens associated with migration can be alleviated through social support mechanisms, strong family structures, cultural memory initiatives, and civil society activities. In this respect, the research constitutes an original qualitative study that contributes to understanding the sociological development of the Turkish diaspora in Europe and highlights the importance of transmitting cultural heritage from one generation to the next.

Keywords: Sociology of Migration, Turkish Diaspora, Intergenerational Transmission, Cultural Heritage, Family Identity, Turks in Europe

Halk Türkülerinden Şarkılara Doğu Karadeniz Müziğinde Gelin ve Aşk Temalarındaki Değişimin Analizi

Musa Yavuz ALPTEKİN

Assoc. Prof. Journalism and Mass Communication University/ Uzbekistan

Mümin AYPARÇASI

Dr., Independent Researcher, TÜRKİYE

Nisanur ATALAN

Sociologist, TÜRKİYE

Özet

Bu çalışma, Doğu Karadeniz müziğinde "gelin" ve "aşk" temalarının halk türkülerinden modern pop şarkılarına geçiş sürecinde nasıl değiştiğini incelemektedir. Bütün toplumlarda kadınlar demografik olarak toplumun kabaca yarısını oluşturmaktadır. Ne var ki hayatın diğer alanlarında durum çok farklıdır. En öne çıkan alanlardan ekonomik, sosyal ve siyasi olarak kadınlar derece derece erkeklerin gerisinde kalmaktadırlar. Bunun sebebi toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz bir şekilde oluşmuş olmasıdır. Türkiye'de de kadınlar bölge bölge değişmekle birlikte, eşitsiz toplumsal cinsiyet rolleri gereği toplumsal hayatta erkeklerin gölgesinde kalmaktadırlar. Nitel ve metin analizi yöntemleriyle yürütülen araştırmada, 50 türkü ve 50 pop şarkısı incelenmiştir. Şarkılar da prensip olarak 2000 sonrası yazılan müzik eserleri olarak kategorize edilmiştir. İnceleme sonucunda, 50 türkünün yüzde 10'unda kadınların, yüzde 36'sında "kız"ların müziğin konusu oldukları görülmüştür. İncelenen 50 şarkının hiç birinde kadınlar ne doğrudan ne de bir kadın ismi üzerinden dolaylı olarak konu edilmiştir. Bulgulara göre, halk türkülerinde kadın ve "gelin" figürü belirgin biçimde temsil edilirken (yaklaşık yüzde 10), modern şarkılarda bu temaların yerini erkek merkezli, kadını eleştiren söylemler almıştır. Aşk anlayışı da değişmiş; türkülerin sembolik, örtük ve duygusal anlatımı, pop şarkılarda doğrudan, cinsel içerikli ve yüzeysel bir dile dönüşmüştür. Halk müziğinde ayrılıkların nedeni aile baskısı ve toplumsal geleneklerden, modern şarkılarda bireysel güvensizlik ve duygusal kırılmalar öne çıkmaktadır. Karadeniz müziğinin bir parçası olan 50 türkü ve 50 şarkıda eş ve anne olarak kadın temasının incelendiği bu çalışma, müziğin kültürel süreklilik kadar toplumsal değişimi de yansıttığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Karadeniz, Müzik Kültürü, Toplumsal Cinsiyet, Gelin, Aşk

An Analysis of the Change in Bride and Love Themes in Eastern Black Sea Music From Folk Songs to Songs

Abstract

This study examines how the themes of “bride” and “love” in Eastern Black Sea music have changed from folk songs to modern pop songs. In all societies, women constitute roughly half of the population demographically. However, the situation is very different in other areas of life. In prominent areas such as economics, social life, an **Evaluation of the Relationship Between** d politics, women lag behind men to varying degrees. This is due to the unequal formation of gender roles. In Turkey, although varying from region to region, women remain in the shadow of men in social life due to unequal gender roles. The research, conducted using qualitative and textual analysis methods, examined 50 folk songs and 50 pop songs. The songs were categorized as musical works written after 2000. The analysis revealed that in 10% of the 50 folk songs, women were the subject of the music, and in 36%, “girls” were the subject. In none of the 50 songs were women mentioned directly or indirectly through a woman's name. According to the findings, while women and the “bride” figure are prominently represented in folk songs (approximately 10 percent), these themes have been replaced by male-centered, misogynistic discourses in modern songs. The understanding of love has also changed; the symbolic, veiled, and emotional expression of folk songs has transformed into a direct, sexually explicit, and superficial language in pop songs. In folk music, the reasons for separation stem from family pressure and social traditions, while in modern songs, individual insecurity and emotional breakdowns are prominent. This study, which examines the theme of women as wives and mothers in 50 folk songs and 50 other songs that are part of Black Sea music, shows that music reflects both cultural continuity and social change.

Keywords: Eastern Black Sea Region, Music Culture, Gender, Bride, Love

Almanya'da İslam Din Dersinin Entegrasyona Katkısı

İsmail H. YAVUZCAN

Dr., Center for Islamic Theology, University of Tübingen, Germany

Özet

Almanya'da devlet okullarında okutulan İslam Din Dersi'nin yapısını, öngörülerini ve müslüman öğrencilerin kimlik ve aidiyet duygularını nasıl etkilediğini ve yerlileşmeye katkısı analize muhtactir ir. Resmi araştırma, analizleri, din dersi müfredatlarını ve uzmanların da görüşlerini dikkate alarak tematik bir analiz pek yapılmamıştır. Almanya'da müslüman nüfusun devlet nezdindeki kabulün en önemli göstergelerinden biri de devlet okullarında okutulan İslam din dersidir. Analizimin sonucu olarak, Almanya'da bazı eyaletlerinden okutulan İslam din dersinin öğrenciyi hayata olumlu bakan bilinçli ve kişilikli bir birey olarak yetiştirmesi öngörülmektedir. Bunun için öğretilen dinin, Almanya'da yaşama uygun ve İslam inancına ve Almanya şartlarına mutabık olarak öğretilmesi hedeflenmektedir. Gelinen süreçte eğitimciler Alman üniversitelerinde yetiştirilmekte ve sağlanan eğitim-öğretim İslam'ın yerleşik toplumsal gerçeklerle barışık bir İslam anlayışın önünü açmaktadır. Bu çerçevede diğer derslerde de olduğu gibi öğrencilerin eleştirel ve muhakemeci kapasitesini geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bunu yaparken, öğrenci edindiği tarihsel ve sosyal mirası da eleştirel gözle tartışma imkanını edinmektedir. Camilerde okutulan din dersi genellikle taklit ve ezber üzerinden işlenmektedir. Gerek Türk yetkililer gerekse Türk-Müslüman sivil toplum kuruluşları bu gerçeklerle yüzleşip, Almanya merkezli iki dilli ve kültürlü bir geleceğin inşasını nasıl olacağı sorusuyla karşı karşılar. Ancak bazı ebeveynlerin farklı sosyalleşme yapıları ile dini ya da etnik yönelimlerine bağlı olarak taleplerin ve beklentilerin değiştiği söylenebilir: bazıları İslam'ın ana dilde (çoğunlukla Türkçe) öğretilmesini isterken, bazıları belirli İslami kuruluşlarla iş birliği talep etmektedir. Diğerleri öğretmenlerin daha iyi yetiştirilmesini arzularken, bir kısmı ise "yüzeysel öğretimi" eleştirmekte ya da öğretmenlerin eğitim düzeyine yönelik eleştirilerle de örtüşen şekilde daha güçlü bir bilgi odaklılık talep etmektedir. Ancak dikkat çekici olan, ebeveynlerin İslam dersini camilerde verilen İslami eğitimle bir rekabet unsuru olarak görmemeleridir. Bununla birlikte Almanya'da doğan ve sosyalleşen gençlerin İslam algılarının ne kadar 'yerli' olabileceği tartışmaya açıktır.

Entegrasyon ve yerli olma sürecini değerlendirirken geçmiş 65 senelik iş göçün dönüm noktalarına bakmak gerekmektedir. Almanya'da müslümanların yoğun olarak yerleşmesi 1960lı yıllara dayanmaktadır. Alman devletin işçi gücünü ihtiyacı tedarik etme amacıyla muhtelif devletlerle anlaşmalar yapılmıştır. Bu çerçevede İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye ile antlaşmalar yapılmıştır. Buna dayanarak işçiler gelmeye başlamıştır. Ancak gelen iş gücü yeterli olmamıştır. Berlin'de 1961 yılında inşa edilen Berlin duvarı bu yetersizliği daha da artırmıştır. 70lerde yeni bir döneme girilip, 'misafir işçilerin

memleketlerine dönmeyip Almanya'da kalmaya ve hatta ailelerini de yanlarına getirmeye başlaması, 1973 sonbaharındaki petrol krizi ve sendikaların misafir işçi alımına yönelik artan eleştirisi sebepleriyle hükümet işe alım yasağı (Anwerbestopp) koymaya karar vermiştir' (Aslan, 2021, S. 98). Ailelerin gelmesiyle birlikte artık gitgide bir Türkiye kökenli nüfus oluşmaya başlamıştır, hatta Alman-Türklerden bahsedilmeye başlanmıştır.

1980ler ve 1990lar yürütülen siyasi tartışmalar 'Gastarbeiter' (misafir işçiler) kavramı üzerinden yürütülmüştür. Bu ise zımnen 1960lar ve sonrasında Almanya'ya göç eden Türkler ve ailelerin Almanya'da geçici bir süre için bulunduklarını ifade etmektedir. Ancak 2000li yılların başına gelinince Alman siyaseti, akademik çevreler ve Alman ve Türk toplumun da bir kesimi artık kalıcı oldukları gerçeğini kabullenmeye başlamıştır. Ve Alman hükümeti tarafından görevlendirilen bir komisyon, Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunıu tespit etmiş göç ve entegrasyon siyasetin yeniden tanımlanması istemişti (Berschin, 2001). Bu ise artık 2015 yılına kadar Türkiyeli müslümanlardan oluşan Almanya'da kalıcı bir müslüman azınlığın olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Din Dersi, Entegrasyon, Diaspora, Yerlilik, Kimlik, Almanya

The Contribution of Islamic Religious Education to Integration in Germany

Abstract

The structure and objectives of Islamic Religious Education offered in German state schools, as well as its effects on Muslim students' sense of identity and belonging and its contribution to their becoming locally rooted in German society, require systematic analysis. To date, relatively few thematic studies have examined this issue by jointly considering official research and analyses, religious education curricula, and expert assessments. One of the most significant indicators of the institutional recognition of the Muslim population by the German state is the provision of Islamic Religious Education in state schools.

The analysis indicates that Islamic Religious Education, currently offered in several German federal states, is intended to educate students as self-aware and well-rounded individuals who approach life with a positive outlook. To this end, the aim is to teach Islam in a manner compatible both with Islamic beliefs and with the social conditions of life in Germany. At the present stage, teachers are being trained at German universities, and the educational framework that has emerged is contributing to the development of an understanding of Islam that is compatible with the established social realities of German society. As in other school subjects, the aim is to strengthen students' capacities for critical thinking and reasoning. In this process, students are also given the opportunity to critically engage with the historical and social heritage they have inherited.

Religious education provided in mosques, by contrast, is often based predominantly on imitation and memorization. Both Turkish authorities and Turkish-Muslim civil society organizations therefore face the question of how to construct a Germany-centered future characterized by bilingualism and biculturalism. At the same time, parental expectations vary according to different patterns of socialization and religious or ethnic orientations. Some parents prefer Islam to be taught in their mother tongue, most commonly Turkish, while others favor cooperation with particular Islamic organizations. Some call for better-qualified teachers, whereas others criticize what they perceive as "superficial instruction" and demand a stronger emphasis on substantive religious knowledge, a concern that often overlaps with criticism of teachers' levels of professional training. Notably, however, parents generally do not regard Islamic Religious Education in schools as being in competition with Islamic instruction provided in mosques. Nevertheless, the extent to which the understanding of Islam developed by young people born and socialized in Germany can be described as genuinely locally rooted remains open to debate.

Any assessment of integration and the process of becoming locally rooted must also take into account the major turning points in approximately sixty-five years of labor migration to Germany. The substantial settlement of Muslims in Germany dates back to the 1960s. In response to its demand for labor, the German state concluded recruitment agreements with several countries, including Italy, Spain, Portugal, Greece, Yugoslavia, and Türkiye. These agreements initiated large-scale labor migration. Nevertheless, the available labor force remained insufficient, and the construction of the Berlin Wall in 1961 further intensified this shortage. A new phase began in the 1970s. As "guest workers" increasingly chose not to return to their countries of origin and instead began bringing their families to Germany, while the oil crisis of autumn 1973 and growing criticism from trade unions intensified opposition to further labor recruitment, the government decided to introduce a recruitment ban (*Anwerbestopp*) (Aslan, 2021, p. 98). With the arrival of families, a permanent population of Turkish origin gradually emerged, and references to German Turks increasingly entered public discourse.

During the 1980s and 1990s, political debates continued to revolve around the concept of the *Gastarbeiter* ("guest worker"), implicitly suggesting that Turks and their families who had migrated to Germany since the 1960s were only temporary residents. By the beginning of the 2000s, however, German political actors, academic circles, and sections of both German and Turkish society increasingly began to acknowledge the permanence of these communities. A commission appointed by the German government concluded that Germany had become a country of immigration and called for a redefinition of migration and integration policy (Berschin, 2001). This development reflected the growing recognition that Germany had become home to a permanent Muslim minority, a substantial part of which consisted of Muslims of Turkish origin, well before the major migration developments of 2015.

Keywords: Islamic Religious Education, Integration, Diaspora, Local Rootedness, Identity, Germany.

Gadamer'in Hermenoytik Konuşma Yaklaşımı Müslüman–Hristiyan Diyaloğunda İmkânlar ve Sınırlar Hermenoytik Bir Deneme

Ismail H. YAVUZCAN

Dr., Center for Islamic Theology, University of Tübingen, Germany

1960'lardan beri Müslümanların toplumsal varlığı hem çoğunluk toplumunu hem de azınlığı kendi özleri ve kendi varoluşları üzerine düşünmeye zorlamakta ve onları ontolojik düzeyde başka hiçbir olgunun yapamadığı kadar birbirine bağlamaktadır. Birbirimizle nasıl ilişki kuracağımız sorusu, bizi genel olarak varlık üzerine düşünmeye yöneltmelidir. Çünkü yabancı olanla karşılaşmada hem kendimize hem de yabancı olana dair sorular uyanır: Kendimi nasıl görüyorum, ötekini nasıl görüyorum? Beni ben yapan nedir? Yaptıklarımın anlamı nedir? Ve temel soru: Özellikle kültürel olarak farklı olan kişi, benimkinden farklı dinî, siyasî veya kültürel anlamlandırmalar ortaya koyduğunda, ben varlığın anlamıyla nasıl ilişki kuruyorum?

Göc hem yerlesik toplumu hem de azınlığı kendi özleri ve kendi varoluşları üzerine düşünmeye zorlamakta ve onları ontolojik düzeyde başka hiçbir olgunun yapamadığı kadar birbirine bağlamaktadır. Birbirimizle nasıl ilişki kuracağımız sorusu, bizi genel olarak varlık üzerine düşünmeye yöneltmelidir. Çünkü yabancı olanla karşılaşmada hem kendimize hem de yabancı olana dair sorular uyanır: Kendimi nasıl görüyorum, ötekini nasıl görüyorum? Beni ben yapan nedir? Yaptıklarımın anlamı nedir? Ve temel soru: Özellikle kültürel olarak farklı olan kişi, benimkinden farklı dinî, siyasî veya kültürel anlamlandırmalar ortaya koyduğunda, ben varlığın anlamıyla nasıl ilişki kuruyorum?

Burada yalnızca karşılıklı hoşgörüye veya genel geçer değerlere işaret etmek yeterli değildir. Bence Müslümanların varlığı tam da bu nedenle huzursuzluk veya korku yaratmaktadır; çünkü genel geçer bağlayıcılıkları ve kesinlikleri sorgulamaktadır. Schelling'in dediği gibi: "Yaşamın korkusu yaratıkları merkezlerinden dışarı iter." Bu ise hem kendimizi hem de ötekini sorgulamak için bir imkândır.

Gadamer'in Hermenoytiği:

Kültürlerarası Anlamanın Bir Yaklaşımı

Dinî veya etnik açıdan farklı olanla karşılaşma, merak uyandırır ama aynı zamanda güvensizlik de yaratır. O, bizi neyin bizi biz yaptığını sorgulamaya sevk eder — yeniden anlamaya başlarız. *Wahrheit und Methode* (Hakikat ve Yöntem) adlı eserinde Hans-Georg Gadamer, her anlamanın hermenötik bir duruma gömülü olduğunu ve bu durumun "karşımızda duran bir şey olmaması ve bu nedenle nesnel bir bilgiye konu edilememesi" ile karakterize edildiğini söyler. Dolayısıyla "anlamak" özel bir meydan okumadır; çünkü bu durum nesneleştirilemez. Ancak bu, karşılaşmada ve konuşmada kendimizi yeniden anlamamız için bir imkân da sunar.

Bundan çıkan görev, kendi hermenötik ufkumuzu aydınlatmaktır; fakat bu hiçbir zaman tam olarak tamamlanamaz. Anlamanın durumsallığı nedeniyle, tarihsel objektivizmin hedeflediği türden bir tarihsel anlama mümkün değildir. Çünkü anlayan kişi, anlamak istediği şeyin etki tarihinin içinde zaten durmaktadır — ve bu etki tarihini aşarak geçmişi doğrudan görebilmesini sağlayacak hiçbir yöntem yoktur.

Buradan Almanya'daki Müslümanlık için ne çıkarılabilir? Bence çok şey. Her şeyden önce, hepimizin kendi etki tarihimizin farkına varmamız gerektiği; ötekinden, kendi tarihini aşmasını veya geçmişi ve bugünü doğrudan kavramasını beklemenin kesinlikle mümkün olmadığıdır.

Karşılaşma, kendimizi yeniden anlamamızı mümkün kılar. Şimdinin ufkuna, "geçmişle karşılaşma ve geldiğimiz geleneği anlama" dahildir. Evet, şimdinin ufku, "şimdinin ufku olmaksızın" tarihsel ufku hiç de kavrayamaz. Hem şimdiyi hem de "özbilincimizin tarihsel derinliğini" kapsayan bu ufukta, "yorumcu ile eserin sahibi arasındaki giderilemez fark"a rağmen bir "uçurum" yoktur — çünkü tarihsel mesafe her zaman "kökenin ve geleneğin sürekliliğiyle doldurulmuştur; bütün gelenek bize bu ışık altında görünür." Bu ufka doğru "göç ederiz" ve o da bizimle göç eder. Dolayısıyla biz — Hristiyanlar ve Müslümanlar — birlikte "göç edebilir", böylece kendi ufkumuzu genişletme "kazancını" elde edebiliriz.

Anlama, "kendinde var olduğu sanılan ufukların kaynaşması sürecidir"; burada kendi "şimdiki anlama ufkumuz" tarihsel ufku kavrar. Hem şimdiyi hem de "özbilincimizin tarihsel derinliğini" kapsayan bu ufukta, "yorumcu ile eserin sahibi arasındaki giderilemez fark"a rağmen bir "uçurum" yoktur — çünkü tarihsel mesafe her zaman "kökenin ve geleneğin sürekliliğiyle doldurulmuştur; bütün gelenek bize bu ışık altında görünür." Bu ufka doğru "göç ederiz" ve o da bizimle göç eder. Dolayısıyla biz — Hristiyanlar ve Müslümanlar — birlikte "göç edebilir", böylece kendi ufkumuzu genişletme "kazancını" elde edebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Hermenoytik, Gadamer, Göc, Ufuklarin Kaynasmasi, Anlama, Azinlik

Gadamer's Hermeneutic Approach to Conversation: Possibilities and Limits in Muslim–Christian Dialogue — A Hermeneutic Essay

Abstract

Since the 1960s, the social presence of Muslims has compelled both the majority society and Muslim minorities to reflect on their own identities and modes of existence, while connecting them to one another at an ontological level in a manner that few other phenomena have achieved. The question of how we relate to one another should therefore lead us to reflect more broadly on being itself. In encountering what is foreign, questions arise concerning both ourselves and the other: How do I perceive myself, and how do I perceive the other? What makes me who I am? What is the meaning of what I do? And, most fundamentally, how do I

relate to the meaning of being when a culturally different person produces religious, political, or cultural interpretations that differ from my own?

Migration compels both the established society and minority communities to reflect upon their own identities and modes of existence, while simultaneously connecting them at an ontological level in a way that few other phenomena can. The question of how we should relate to one another should direct us toward reflection on being more generally. For in encountering the foreign or unfamiliar, questions arise concerning both ourselves and the other: How do I see myself, and how do I see the other? What makes me who I am? What is the meaning of my actions? And the fundamental question remains: How do I relate to the meaning of being, particularly when a culturally different person offers religious, political, or cultural interpretations that diverge from my own?

It is not sufficient here merely to appeal to mutual tolerance or universally accepted values. In my view, the presence of Muslims generates unease or fear precisely because it calls supposedly universal forms of validity and certainty into question. As Schelling states, “The fear of life itself drives creatures out of their center.” Yet this also creates an opportunity to question both ourselves and the other.

Gadamer’s Hermeneutics: An Approach to Intercultural Understanding- Encountering someone who is religiously or ethnically different arouses curiosity, but it may also generate uncertainty and mistrust. Such an encounter prompts us to question what makes us who we are—and, in doing so, we begin to understand anew. In *Wahrheit und Methode* (*Truth and Method*), Hans-Georg Gadamer argues that every act of understanding is embedded within a hermeneutic situation characterized by the fact that it “does not stand before us as an object” and therefore cannot become the subject of objective knowledge. “Understanding” consequently constitutes a particular challenge precisely because the situation itself cannot be fully objectified. At the same time, however, this creates an opportunity to understand ourselves anew through encounter and conversation.

The task that follows is to illuminate our own hermeneutic horizon, although this can never be accomplished completely. Because understanding is always situated, the type of historical understanding sought by historical objectivism is ultimately unattainable. The person who seeks to understand already stands within the effective-history (*Wirkungsgeschichte*) of that which is to be understood, and there is no method that would enable the interpreter to transcend this historical situatedness and gain direct access to the past.

What, then, can be derived from this for Muslim life in Germany? In my view, a great deal. Above all, it requires each of us to become conscious of our own effective-history. It is therefore impossible to expect the other to transcend his or her own history or to apprehend either the past or the present from a completely direct and unmediated standpoint.

Encounter makes it possible for us to understand ourselves anew. The horizon of the present includes an “encounter with the past” and an understanding of the tradition from which we come. Indeed, the historical horizon cannot be comprehended independently of the horizon of

the present. Within a horizon that encompasses both the present and the "historical depth of our self-consciousness," there is no unbridgeable "chasm," despite the "irreducible difference between the interpreter and the author of the work." Historical distance is continually mediated through the continuity of origin and tradition, and tradition itself becomes visible to us within this horizon. We "move into" this horizon, and it moves with us. Consequently, we—Christians and Muslims—can move together toward one another and thereby gain the possibility of expanding our respective horizons.

Understanding is the "process of the fusion of horizons" that are initially presumed to exist independently of one another, whereby our own "present horizon of understanding" engages with and incorporates the historical horizon. Within this horizon, which encompasses both the present and the "historical depth of our self-consciousness," there is no unbridgeable divide despite the "irreducible difference between the interpreter and the author of the work." Historical distance is always mediated by the continuity of origin and tradition, through which tradition becomes intelligible to us. We enter into this horizon, and the horizon itself moves with us. Christians and Muslims can therefore move together through this hermeneutic process, gaining the possibility of broadening their own horizons through encounter and dialogue.

Keywords: Hermeneutics, Gadamer, Migration, Fusion of Horizons, Understanding, Minority

Pasif Sosyal Güvenlikten Aktif İstihdam Programlarina Geçiş: İnsan Potansiyelinin Aktifleştirilmesi

Rasmiyya ABDULLAYEVA

Prof Dr., Institute of Economics, Ministry of Science and Education of Azerbaijan

Malak ALIYEVA

Institute of Economics, Ministry of Science and Education of Azerbaijan

Özet

Günümüzde hükümetlerin sosyal politika alanındaki temel yönelimlerinden biri, sosyal güvenlik sisteminin güçlendirilmesidir. Sosyal güvenlik; dar gelirli kesimlerin sosyal durumunun iyileştirilmesine, yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasına, sosyal adalet ile kamu güvenliğinin sağlanmasına hizmet etmektedir. Ancak çağdaş dönemde sosyal güvenlik yalnızca sosyal yardımların ve desteklerin sunulmasıyla sınırlı kalmamaktadır. XXI. yüzyılda uluslararası kuruluşlar ve devletler, pasif sosyal yardım mekanizmalarından ziyade bireylerin ekonomik bağımsızlığını sağlamaya yönelik aktif yaklaşım modeline öncelik vermektedirler.

Aktif yaklaşım, düşük gelirli bireylerin iş gücü piyasasına katılım olanaklarını genişletmekte, onların topluma yeniden entegrasyonunu hızlandırmakta ve insan potansiyelinden daha verimli biçimde yararlanılmasına imkân tanımaktadır. Aynı zamanda bu model, kamu bütçesi kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlamakta ve sosyal yükün azaltılmasına olumlu katkı sunmaktadır.

Son yıllarda Azerbaycan'da da insan potansiyelinin geliştirilmesi ve istihdamın artırılması, hükümetin sosyal politikasının temel öncelik alanlarından biri hâline gelmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Hedefe Yönelik Devlet Sosyal Yardımı Programı çerçevesinde kendi kendine istihdam programlarının kapsamı genişletilmiş, Devlet İstihdam Ajansı tarafından işsiz ve iş arayan bireylere yönelik mesleki eğitim kursları ile çeşitli eğitim programları düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, sosyal korumaya daha fazla ihtiyaç duyan bireyler için kota kapsamında istihdam alanları oluşturulmuştur. Böylece Azerbaycan'da sosyal politikada aktif istihdam modelinin uygulanması giderek yaygınlaşmaktadır.

Araştırmada karşılaştırmalı ve istatistiksel analiz ile sistematik yaklaşım yöntemlerinden yararlanılarak, pasif sosyal güvenlik mekanizmalarından aktif iş gücü piyasası programlarına geçiş sürecinde mevcut sorunlar incelenmiştir. Ayrıca insan potansiyelinin etkinleştirilmesi amacıyla kendi kendine istihdam programlarının geliştirilmesinin ve sosyal girişimciliğin desteklenmesinin gerekliliği temellendirilmiştir.

Araştırma sonuçları, uzun süreli pasif sosyal yardımların insan potansiyelinin verimli kullanımını olumsuz etkilediğini ve devletin sosyal harcamalarını artırdığını göstermektedir. Buna karşılık aktif istihdam programları, ekonomik faaliyetliliğin artmasına, vatandaşların iş gücü piyasasına entegrasyonuna ve sosyal refahın güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Araştırmanın teorik ve pratik önemi, elde edilen bulgular ile ileri sürülen önerilerin Azerbaycan'da sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesi, insan potansiyelinin güçlendirilmesi ve yeni kurumsal mekanizmaların oluşturulması yönünde kullanılabilecek nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım, Aktif Istihdam, Insan Potansiyeli, Kendi Kendine Istihdam

From Passive Social Security to Active Employment Programs: Activating Human Potential

Abstract

One of the main directions of contemporary governmental social policy is the strengthening of the social security system. Social security serves to improve the social conditions of low-income populations, reduce poverty and income inequality, and ensure social justice and public security. However, at the present stage, social security is no longer limited to the provision of social benefits and assistance. In the twenty-first century, international organizations and states increasingly prioritize an active approach model aimed at ensuring individuals' economic independence rather than relying solely on passive social assistance mechanisms.

The active approach expands opportunities for low-income individuals to participate in the labor market, accelerates their reintegration into society, and enables more efficient utilization of human potential. At the same time, this model allows for more effective use of public budget resources and contributes positively to reducing the social burden.

In recent years, the development of human potential and the increase of employment opportunities have become among the key priorities of social policy in Azerbaijan. For this purpose, the scope of self-employment programs within the Targeted State Social Assistance Program has been expanded, while the State Employment Agency has organized vocational training courses and various educational programs for unemployed and job-seeking individuals. In addition, quota-based jobs have been created for people in greater need of social security. Thus, the implementation of the active employment model within Azerbaijan's social policy has been steadily expanding.

The study employs comparative and statistical analysis, as well as a systematic approach, to investigate the existing challenges in the transition from passive social security mechanisms to

active labor market programs. Furthermore, the study substantiates the importance of improving self-employment programs and promoting social entrepreneurship to activate human potential.

The findings demonstrate that long-term passive social assistance negatively affects the efficient utilization of human potential and increases public social expenditure. In contrast, active employment programs contribute to greater economic activity, facilitate citizens' integration into the labor market, and strengthen social welfare.

The theoretical and practical significance of the study lies in the fact that the obtained findings and proposed recommendations may be utilized in improving the social security system in Azerbaijan, developing human potential, and forming new institutional mechanisms.

Keywords: Social Protection, Social Benefits, Active Employment, Human Potential, Self-Employment

Sömürgeci Bilginin Yeniden Dolaşıma Sokulması: Werner von Siemens'in Kaukasusreisen'inin 1943 Fleischhack Baskısında Azerbaycan Türklerinin Temsili

Yusuf ÖZÇELİK

(Master of Arts Humboldt Universität Berlin), Independent Researcher, Germany

Özet

Bu çalışma, Werner von Siemens'in Kafkasya seyahatlerine ilişkin anılarından derlenen ve Kurt Fleischhack editörlüğünde II. Dünya Savaşı sırasında bağımsız olarak 1942 yılında yayımlanan Kaukasusreisen adlı eserde Azerbaycan Türklerinin temsilini postkolonyal söylem analizi çerçevesinde incelemektedir. Araştırmanın temel savı, Siemens'in yalnızca bireysel gözlemlerini aktaran bir mühendis ve seyyah olmadığı; Rus İmparatorluğu'nun Kafkasya'da ürettiği sömürgeci bilgi ve terminolojiyi büyük ölçüde benimseyerek yeniden üreten bir söylem kurduğudur. Eserde Azerbaycan Türkleri çoğunlukla Rus idaresinin kullandığı etnik kategorilerle tanımlanmakta; teknik yeterlilik, çalışma disiplini ve medeniyet anlayışı bakımından Avrupalı aktörlerle hiyerarşik biçimde karşılaştırılmaktadır.

Çalışma ayrıca Siemens'in Rus yönetiminden aldığı maden işletme imtiyazları ile metinde kurduğu söylem arasındaki ilişkiyi tartışmaktadır. Böylece ekonomik çıkar, teknik modernleşme ve sömürgeci temsil arasındaki etkileşim ortaya konulmaktadır.

Bunun yanında, eserin Kurt Fleischhack tarafından 1942 yılında yeniden yayımlanmasının tarihsel bağlamı da değerlendirilerek, editoryal seçimin dönemin Alman kamuoyunda Kafkasya'ya yönelik ilginin arttığı savaş koşullarıyla olası ilişkisi tartışılmaktadır. Sonuç olarak Kaukasusreisen, yalnızca bir seyahatname değil, sömürgeci bilginin üretimi, dolaşımı ve yeniden dolaşıma sokulması açısından değerlendirilmesi gereken tarihsel bir metin olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Kafkasya, Azerbaycan Türkleri, Tatar, Werner von Siemens, Sömürgeci bilgi; Rus emperyalizmi

Colonial Knowledge Revisited: The Representation of Azerbaijani Turks in the 1942 Fleischhack Edition of Werner von Siemens' Kaukasusreisen

Abstract

This study examines the representation of Azerbaijani Turks in Kaukasusreisen, a collection of Werner von Siemens' memoirs on his journeys through the Caucasus, edited by Kurt Fleischhack and published as an independent volume in 1942 during the Second World War. Employing a postcolonial discourse analysis, the paper argues that Siemens was not merely an engineer and traveler documenting his personal observations, but also a producer and transmitter of colonial discourse that largely adopted and reproduced the terminology and epistemological framework of the Russian Empire in the Caucasus.

In the text, Azerbaijani Turks are predominantly described through ethnic categories employed by the Russian imperial administration and are hierarchically positioned in relation to European actors with regard to technical competence, work ethic, and notions of civilization. The study further explores the relationship between Siemens' economic interests—particularly the mining concessions granted by the Russian authorities—and the colonial discourse constructed in his narrative, demonstrating the interaction between economic interests, technological modernization, and colonial representation.

Furthermore, the historical context of the republication of Kaukasusreisen under the editorship of Kurt Fleischhack in 1942 is critically examined. The paper discusses the possible relationship between this editorial decision and the growing German political and strategic interest in the Caucasus during the Second World War. Rather than treating the text solely as a travel narrative, the study argues that Kaukasusreisen should be understood as a historical document reflecting the production, circulation, and recirculation of colonial knowledge.

Keywords: Russia, Caucasus, Azerbaijani Turks, Tatars, Werner von Siemens, Colonial Knowledge, Russian Imperialism

Kuzey Makedonya'da Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İstihdamın Kısa Dönemli Seyri 2022-2024

Bülent DERVİŞ

Prof. Dr., International Vision University, North Macedonia

Rejhan RAHMAN

Dr., Harran University, TÜRKİYE

Özet

Doğrudan yabancı yatırımlar, küçük ve dışa açık ekonomiler için yalnızca sermaye girişi sağlayan bir araç değildir. Aynı zamanda üretim kapasitesi, ihracat yapısı ve istihdam piyasası üzerinde dönüştürücü etkiler yaratması beklenen bir kalkınma mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Kuzey Makedonya örneğinde bu beklenti, özellikle Teknolojik Sanayi Geliştirme Bölgeleri, düşük vergi oranları, yatırım teşvikleri ve Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinin yarattığı kurumsal uyum baskısı nedeniyle daha görünür hâle gelmektedir. Bununla birlikte, doğrudan yabancı yatırım girişlerindeki artışın istihdam piyasasına aynı hız ve derinlikte yansıyıp yansımadığı ayrıca incelenmesi gereken bir sorudur. 2022-2024 dönemi, Kuzey Makedonya'ya yönelen doğrudan yabancı yatırımlar ile istihdam göstergeleri arasındaki kısa dönemli ilişkiyi değerlendirmek için güncel bir zemin sunmaktadır. UNCTAD, Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Ofisi, OECD, Avrupa Komisyonu ve ilgili kurumsal raporlardan yararlanılarak nicel değerlendirme ile belge analizi birlikte kullanılmaktadır. UNCTAD verilerine göre ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırım girişi 2022'de 785 milyon dolar, 2023'te 625 milyon dolar, 2024'te ise 1,358 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. Aynı dönemde istihdam edilen kişi sayısı 2022'de 692.034, 2023'te 688.296 ve 2024'te 694.506 olarak gerçekleşmiş, işsizlik oranı ise sırasıyla %14,4, %13,1 ve %12,4 düzeyinde seyretmiştir. Bu görünüm, 2024 yılında doğrudan yabancı yatırım girişlerinde belirgin bir artış yaşanmasına rağmen istihdam göstergelerindeki iyileşmenin daha sınırlı kaldığına işaret etmektedir. Bu nedenle Kuzey Makedonya'da yatırım hacmi ile istihdam üretimi arasında otomatik ve doğrusal bir ilişki kurmak yeterli değildir. Yatırımın sektörel niteliği, serbest bölge teşviklerinin yapısı, beceri uyumsuzluğu, dış göç, düşük işgücüne katılım ve AB uyum sürecindeki kurumsal kapasite birlikte değerlendirilmelidir. 2022-2024 dönemine odaklanan değerlendirme, Kuzey Makedonya'da doğrudan yabancı yatırımların kısa dönemde istihdam piyasasına nasıl yansıdığını incelemekte ve yatırım temelli istihdam üretme kapasitesinin yalnızca hacimsel artışla değil, yapısal koşullarla birlikte açıklanması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Makedonya, doğrudan yabancı yatırım, istihdam, işsizlik, AB adaylık süreci.

Foreign Direct Investment and the Short Term Trajectory of Employment in North Macedonia, 2022-2024

Abstract

Foreign direct investment is not merely an instrument that provides capital inflow for small and externally open economies. It is also evaluated as a development mechanism expected to create transformative effects on production capacity, export structure and the employment market. In the case of North Macedonia, this expectation becomes more visible especially because of Technological Industrial Development Zones, low tax rates, investment incentives and the institutional harmonization pressure created by the European Union candidacy process. Nevertheless, whether the increase in foreign direct investment inflows is reflected in the employment market with the same speed and depth is a question that requires separate examination. The 2022-2024 period provides a current basis for evaluating the short term relationship between foreign direct investment directed to North Macedonia and employment indicators. By drawing on UNCTAD, the State Statistical Office of North Macedonia, OECD, the European Commission and relevant institutional reports, quantitative assessment and document analysis are used together. According to UNCTAD data, foreign direct investment inflows into the country were 785 million dollars in 2022, 625 million dollars in 2023, and rose to 1.358 billion dollars in 2024. In the same period, the number of employed persons was 692,034 in 2022, 688,296 in 2023 and 694,506 in 2024, while the unemployment rate stood at 14.4%, 13.1% and 12.4%, respectively. This picture indicates that although there was a marked increase in foreign direct investment inflows in 2024, the improvement in employment indicators remained more limited. Therefore, it is not sufficient to establish an automatic and linear relationship between investment volume and employment generation in North Macedonia. The sectoral nature of investment, the structure of free zone incentives, skills mismatch, emigration, low labour force participation and institutional capacity in the EU harmonization process should be evaluated together. The assessment focusing on the 2022-2024 period examines how foreign direct investment in North Macedonia is reflected in the employment market in the short term and shows that the capacity to generate investment-based employment should be explained not only through quantitative increase, but also together with structural conditions.

Keywords: North Macedonia, Foreign Direct İnvestment, Employment, Unemployment, EU Candidacy Process

Hizmetin Geç İşlemesinden Dolayi İdarenin Sorumluluğu

Shafiga RAHİMLİ

Dokuz Eylül University, Türkiye

Özet

Bu çalışma, kamu hizmetlerinin geç işlemesinden kaynaklanan zararlar nedeniyle idarenin hukuki sorumluluğunu idare hukuku perspektifinden incelemektedir. Kamu hizmetlerinin düzenli, sürekli, etkili ve zamanında yürütülmesi, hukuk devleti ilkesinin ve kamu yararının temel gereklerinden biridir. İdarenin hizmeti hiç sunmaması, geç sunması veya gereği gibi yerine getirmemesi durumunda ortaya çıkan hizmet kusuru, bireylerin maddi ve manevi zararlara uğramasına neden olabilmektedir. Özellikle hizmetin geç işlemesi, idarenin kamu hizmetlerini makul süre içinde yerine getirmemesi sonucu ortaya çıkan ve uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir hizmet kusuru türüdür. Bu bağlamda çalışmanın amacı, hizmetin geç işlemesi kavramını hizmet kusuru çerçevesinde değerlendirmek, idarenin sorumluluğunun hukuki temellerini ortaya koymak ve konuya ilişkin yargısal yaklaşımları incelemektir.

Araştırmada doktrinsel inceleme yöntemi kullanılmış; Türk idare hukuku literatürü, Danıştay kararları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ve karşılaştırmalı hukuk kaynakları değerlendirilmiştir. Çalışmada hizmet kusurunun unsurları, hizmetin hiç işlememesi, geç işlemesi ve kötü işlemesi biçimindeki görünüm şekilleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca İngiliz hukukunda önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen Gorringe v. Calderdale Metropolitan Borough Council kararı incelenerek kamu otoritelerinin ihmale dayalı sorumluluğuna ilişkin yaklaşımlar değerlendirilmiştir.

İnceleme sonucunda, hizmetin geç işlemesinin idarenin kusura dayalı sorumluluğunun en önemli görünümlerinden biri olduğu tespit edilmiştir. İdarenin kamu hizmetlerini zamanında yerine getirmemesi; bireylerin hak kaybına uğramasına, ekonomik zararların ortaya çıkmasına, kamu güvenliğinin tehlikeye düşmesine ve idareye duyulan güvenin zedelenmesine yol açabilmektedir. Danıştay içtihatları, kamu hizmetinin yürütülmesi için gerekli teşkilatın kurulması, yeterli personel ve araçların hazır bulundurulması, hizmetin etkin biçimde denetlenmesi ve gecikmelerin önlenmesi yükümlülüklerinin idareye ait olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yükümlülüklerin ihlali durumunda meydana gelen zararlar bakımından idarenin tazmin sorumluluğu doğmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları da devletin pozitif yükümlülükleri kapsamında kamu makamlarının makul sürede ve etkili biçimde hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Sonuç olarak, hizmetin geç işlemesi yalnızca idari bir aksaklık değil, bireysel hakları ve kamu yararını doğrudan etkileyen önemli bir hukuki sorundur. Bu nedenle etkin yargısal denetim, tam yargı davaları ve tazmin mekanizmaları aracılığıyla idarenin hesap verebilirliğinin

güçlendirilmesi, kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve hukuk devleti ilkesinin korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İdare Hukuku, Hizmet Kusuru, Geç Işlem, Idarenin Sorumluluğu, Tam Yargı Davası

Liability of the Administration for the Delayed Performance of Public Services

Abstract

This study examines the legal liability of administration arising from damage caused by the delayed performance of public services from the perspective of administrative law. The regular, continuous, effective, and timely provision of public services constitutes one of the fundamental requirements of the rule of law and the principle of public interest. Failure of the administration to provide a service, delays in its performance, or the improper execution of public services may give rise to a service fault, resulting in material and moral damages for individuals. Delayed performance represents a common form of service fault that occurs when public services are not carried out within a reasonable period. Accordingly, the aim of this study is to evaluate the concept of delayed performance within the framework of service fault, identify the legal foundations of administrative liability, and analyze judicial approaches concerning this issue.

The study employs a doctrinal research method and examines Turkish administrative law literature, decisions of the Council of State, case law of the European Court of Human Rights, and comparative legal sources. The constituent elements of service fault and its manifestations in the form of non-performance, delayed performance, and improper performance are analyzed in detail. Furthermore, the landmark English case Gorringe v. Calderdale Metropolitan Borough Council is examined to evaluate approaches to negligence-based liability of public authorities.

The findings indicate that delayed performance is one of the most significant forms of fault-based administrative liability. The administration's failure to provide public services in a timely manner may lead to violations of individual rights, economic losses, threats to public safety, and a decline in public confidence in public institutions. The jurisprudence of the Turkish Council of State demonstrates that the administration is responsible for establishing the necessary organizational structure, ensuring adequate personnel and resources, effectively supervising service delivery, and preventing unreasonable delays. Failure to fulfill these obligations may result in liability for damage suffered by individuals.

The case law of the European Court of Human Rights also emphasizes the state's positive obligations, requiring public authorities to act effectively and within a reasonable time.

Consequently, delayed performance should not be regarded merely as an administrative deficiency but as a significant legal issue directly affecting individual rights and the public interest. Strengthening administrative accountability through effective judicial review, full remedy actions, and compensation mechanisms is therefore essential for improving the quality of public services and safeguarding the rule of law.

Keywords: Administrative Law, Service Fault, Delayed Performance, Administrative Liability, Full Remedy Action

Tanzimat Edebiyatında "Halk İçin Edebiyat" İdealinin Sınırları: Okur Sosyolojisi ve Yapısal Kısıtlar

İlhan SÜZGÜN

Assistant Prof., Marmara University, Türkiye

Özet

Tanzimat Dönemi, Türk edebiyatında edebî üretimin toplumsal bir işleve bağlandığı ilk dönemlerden biridir. Bu dönemin aydınları, edebiyatı toplumun eğitilmesi, yeni düşüncelerin yaygınlaştırılması ve modernleşme sürecinin desteklenmesi amacıyla işlevsel bir araç olarak değerlendirmiştir. Gazete başta olmak üzere tiyatro, hikâye ve roman gibi türler aracılığıyla geniş halk kitlelerine ulaşma düşüncesi, Tanzimat edebiyatının temel ideallerinden biri hâline gelmiştir. Ancak alanyazındaki çalışmalar büyük ölçüde yazarların söylem ve niyetlerine odaklanmış, bu dönemde kaleme alınan metinlerin hedeflediği okur kitlesiyle fiilen buluşup buluşmadığı sorusu yeterince ele alınmamıştır. Oysa okuryazarlık oranları, eğitim imkânları, basım ve dağıtım koşulları ile okuma alışkanlıkları birlikte değerlendirildiğinde, Tanzimat aydınlarının ulaşmayı hedeflediği "halk" ile edebiyatın fiilî okur çevresi arasında dikkate değer bir mesafenin bulunduğu görülmektedir. Bu durum, Tanzimat edebiyatının kime seslenebildiğini de yeniden düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın temel sorusu, Tanzimat'ta sıkça dile getirilen "halk için edebiyat" anlayışının dönemin toplumsal koşulları içerisinde ne ölçüde karşılık bulduğudur.

Araştırma, Tanzimat aydınlarının edebiyata yüklediği toplumu eğitme işlevini okur sosyolojisi perspektifinden incelemektedir. Bu kapsamda Şinasi, Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi'nin edebiyat anlayışları; dönemin okuryazarlık verileri, yayıncılık faaliyetleri ve okuma kültürüne ilişkin göstergelerle birlikte değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel tezi, Tanzimat aydınlarının halkı dönüştürmenin başlıca araçlarından biri olarak gördükleri edebiyatın, dönemin yapısal koşulları nedeniyle hedeflediği okur kitlesiyle beklenen ölçüde buluşamadığıdır. Nitel araştırmaya dayanan çalışmanın ön bulguları, Tanzimat edebiyatının halka seslenme idealinin düşünsel düzeyde güçlü, toplumsal karşılık bakımından ise sınırlı kaldığını; bu durumun yazarların niyetinden ziyade okuryazarlık düzeyi, eğitim imkânları ve yayıncılık altyapısı gibi yapısal etkenlerden kaynaklandığını göstermektedir. Böylece çalışma, Tanzimat edebiyatını okur kitlesi üzerinden değerlendiren alternatif bir okuma önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Edebiyatı, Okur Sosyolojisi, Halk ve Edebiyat, Okuryazarlık

The Limits of the "Literature for the People" Ideal in Tanzimat Literature: Reader Sociology and Structural Constraints

Abstract

The Tanzimat Period was one of the earliest periods in Turkish literature in which literary production was linked to a social function. The intellectuals of this period regarded literature as a functional tool for educating society, disseminating new ideas and supporting the process of modernisation. The idea of reaching broad sections of the public through genres such as newspapers, theatre, short stories and novels became one of the fundamental ideals of Tanzimat literature. However, studies in the field have largely focused on the writers' discourses and intentions, whilst the question of whether the texts written during this period reached their intended readership has not been sufficiently addressed. Yet, when literacy rates, educational opportunities, printing and distribution conditions, and reading habits are considered together, it becomes apparent that there was a significant gap between the 'people' the Tanzimat intellectuals aimed to reach and the literature's actual readership. This situation necessitates a re-examination of whom Tanzimat literature was addressing. Consequently, the central question of this research is to what extent the concept of 'literature for the people'—frequently articulated during the Tanzimat—found resonance within the social conditions of the period.

This study examines the function of educating society—which the Tanzimat intellectuals ascribed to literature—from the perspective of reader sociology. In this context, the literary philosophies of Şinasi, Namık Kemal and Ahmet Mithat Efendi are assessed in conjunction with literacy data from the period, publishing activities and indicators relating to reading culture. The central thesis of the study is that literature—which the Tanzimat intellectuals regarded as one of the primary tools for transforming the people—failed to reach its intended readership to the extent expected, owing to the structural conditions of the period. The preliminary findings of this study, which is based on qualitative research, indicate that the ideal of Tanzimat literature to speak to the people was strong at an intellectual level but limited in terms of social impact; this situation stemmed not so much from the authors' intentions as from structural factors such as literacy levels, educational opportunities and the publishing infrastructure. The study thus proposes an alternative interpretation of Tanzimat literature, one that evaluates it through the lens of its readership.

Keywords: Tanzimat Literature, Sociology of the Reader, the People and Literature, Literacy

Assessing the Judicial Efficiency of District Courts in Pakistan: An Empirical Evidence Using Extended Linear Programming Technique

Muhammad GULZAIB CHAUDHARY

Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore-Pakistan

Saima Sarwar

Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore, Pakistan

Alvina Sabah Idrees

Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore, Pakistan

Abstract

Objective: The present study focuses on measuring efficiency of district courts of Punjab, Pakistan taking into consideration various measures of productivity.

Research Gap: To our knowledge, quantitatively analysis of these issues is not done so far dealing the efficiency issue of the Justice System both at higher and lower level of Judiciary in Pakistan. Therefore, this study embraces this novelty in itself by measuring the efficiency of lower courts in Punjab' judiciary system considering the judges' caseloads, administrative staff, and court expenses.

Design/Methodology/Approach: The study adopted frontier approach i.e., Data Envelopment Analysis for the calculation of efficiency estimates for 36 Districts of Punjab using the dataset for the year 2020-21.

The Main Findings: Registration (Filing) of new cases in civil courts is found to be the most restrictive exogenous factors causing delays in the case disposition.

Theoretical / Practical Implications of the Findings: The most important implication of this study is to highlight the existing bottlenecks in the courts at district level. By calculating pure, overall and scale efficiency of courts, the judicial bodies can have better understanding whether it's the issue of human and physical resources or the size of courts itself causing high rate of pendency of cases in district courts of Punjab.

Originality/Value: This study is innovative which discussed the quality of judicial services. Very few studies empirically estimate the efficiency of Pakistani courts at District level. Hence this shows a significant contribution of this study to existing literature.

Keywords: Civil and Criminal Justice, Non-Parametric Analysis, Case Pendency

Persona-Based Evaluation of DeepSeek's Narrative Adaptation on the Uyghur Issue: Examining AI Responses to Politically Sensitive Human Rights Questions

Rumeysa SAVRAN

University of Technology Nuremberg/ Germany

Abstract

Large Language Models (LLMs) are increasingly used as information sources for politically and socially sensitive topics. While previous studies have primarily focused on factual accuracy, safety, and bias, less attention has been paid to whether these systems adapt their responses according to the perceived identity of the user. Such adaptive behavior is particularly important when addressing politically sensitive issues involving human rights, ethnic minorities, and state narratives.

This study investigates whether DeepSeek, a Chinese-developed large language model, modifies its responses to questions concerning Uyghur Turks based on different user personas. The Uyghur issue represents a suitable case study because it remains one of the most internationally debated human rights topics while also reflecting the official narratives promoted by the People's Republic of China. Understanding whether LLMs present different narratives depending on user identity provides valuable insights into algorithmic governance, information control, and AI ethics.

The research adopts a qualitative comparative design using persona-based prompting. Multiple synthetic personas were constructed to represent users with different demographic, political, cultural, and geographical backgrounds. These personas interacted with DeepSeek by asking identical questions related to Uyghur Turks, including issues of cultural identity, human rights allegations, detention camps, religious freedom, and international criticism. By keeping the prompts constant while varying only the persona descriptions, the study isolates the potential influence of user identity on generated responses.

The collected outputs were analyzed through thematic content analysis, focusing on variations in framing, language, emphasis, omission of information, neutrality, and alignment with official state narratives. Particular attention was given to whether responses demonstrated differences in the presentation of controversial information, the acknowledgement of human rights concerns, or the reproduction of politically sensitive narratives.

The findings suggest that DeepSeek exhibits varying degrees of narrative adaptation across different personas. While the core factual structure of many responses remains relatively stable, differences emerge in tone, framing, contextual emphasis, and the level of detail provided.

Certain personas receive responses that more closely reflect official Chinese discourse, whereas others receive comparatively more balanced or internationally framed explanations. These observations indicate that adaptive response generation may extend beyond personalization for usability purposes and instead influence how politically sensitive information is communicated.

The study contributes to ongoing discussions on AI governance, transparency, algorithmic accountability, and the societal implications of large language models. It further highlights the importance of evaluating not only what AI systems generate, but also for whom different narratives are generated. As LLMs become influential intermediaries in global information ecosystems, persona-based auditing offers a valuable methodological approach for identifying hidden biases and narrative adaptation mechanisms. The findings provide implications for policymakers, AI developers, and researchers concerned with trustworthy artificial intelligence, digital rights, and the governance of politically sensitive AI systems.

Keywords: Large Language Models, DeepSeek, Uyghur Turks, Artificial Intelligence, AI Governance, Algorithmic Bias, Narrative Adaptation, Persona-Based Evaluation, Human Rights, China

Can Large Language Models Identify State-Sponsored Propaganda? A Comparative Evaluation Across Different Media Sources

Rumeysa SAVRAN

University of Technology Nuremberg/ Germany

Abstract

Large Language Models (LLMs) are increasingly used to summarize news, explain political developments, and evaluate information encountered online. As concerns regarding misinformation, disinformation, and state-sponsored influence operations continue to grow, users are beginning to rely on AI systems to assess the credibility and objectivity of news content. Despite this growing reliance, relatively little empirical research has examined whether LLMs can consistently identify propaganda techniques across media originating from different political and ideological environments.

This study investigates the capacity of contemporary LLMs—including ChatGPT, Claude, Gemini, DeepSeek, and Qwen—to detect propaganda characteristics in news articles published by media organizations representing diverse geopolitical contexts. The dataset will include articles from Chinese state media, Russian state media, and internationally recognized Western news organizations covering comparable political events. To minimize topic-related variation, articles addressing similar international developments will be selected whenever possible.

Each article will be presented to the participating LLMs using identical prompts requesting an evaluation of potential propaganda characteristics, persuasive communication techniques, framing strategies, emotional language, source credibility, and the likelihood that the content reflects state-sponsored messaging. A secondary experiment will remove publisher identifiers to examine whether model assessments are influenced by the reputation of the news source rather than by the textual content itself.

The research employs qualitative content analysis supported by a structured evaluation framework assessing consistency, transparency of reasoning, confidence, neutrality, and evidence-based justification. Rather than determining whether a particular media outlet constitutes propaganda, the study focuses on how different AI systems perform analytical evaluation and whether comparable standards are applied across different geopolitical contexts.

The expected findings will contribute to discussions surrounding AI-assisted media literacy, algorithmic accountability, and the responsible use of generative AI in information verification. As LLMs increasingly function as intermediaries in the consumption and interpretation of news, understanding their analytical behavior is essential for evaluating their reliability in politically sensitive environments.

Beyond its empirical findings, the study proposes a comparative methodology for assessing AI-based propaganda detection that may be extended to future research involving misinformation, influence operations, strategic communication, and digital governance. The research seeks to contribute to the broader interdisciplinary literature at the intersection of artificial intelligence, political communication, international security, and computational social science.

Keywords: Large Language Models, Artificial Intelligence, Propaganda Detection, State Media, Political Communication, Misinformation, Disinformation, AI Governance, Computational Social Science, Media Analysis

Yabancı Dil Öğretiminde Konuşma Becerilerini Pekiştirmede Portfolyo Hazırlama Metodu (A1-A2 Seviyesi)

Alsu SHAMSUTOVA

Dr., Tatar Kültür, Sanat, Eğitim, Sosyal Dayanışma Derneği, Türkiye

Özet

Günümüzde yabancı dil öğretiminde öğrencilerin yalnızca dil bilgisi kurallarını öğrenmeleri yeterli değildir. Malum ki, dil öğreniminin temel amacı, hedef dili gerçek, günlük yaşamda etkili bir şekilde kullanabilmeyi öğretmek ve sağlamak. Bu nedenle konuşma becerisi, dil öğrenme sürecinin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Çalışmamız, yabancı dil öğretiminde konuşma becerilerinin geliştirilmesinde 'Portfolyo hazırlama' metodunun A1-A2 seviyesindeki öğrenciler üzerindeki etkisini ele almaktadır.

Başlangıç seviyesindeki öğrenciler, sınırlı kelime bilgisi, telaffuz sorunları, hata yapma korkusu ve özgüven eksikliği gibi nedenlerle konuşma becerisini geliştirmekte zorlanabilmektedir. 'Portfolyo hazırlama' metodu, öğrencilerin belirli bir zaman dilimi boyunca gerçekleştirdikleri çalışmaları sistemli bir şekilde bir araya getirdikleri öğrenci merkezli bir değerlendirme ve öğrenme yaklaşımıdır. Bu yöntem yardımıyla öğrenciler kendi gelişimlerini takip edebiliyorlar, eksik yönlerini fark edebiliyorlar ve bu metot öğrenme sürecinde daha aktif rollere üstlenebilmekte yardımcı oluyor. Yabancı dil öğretiminde kullanılan portfolyolar; ses kayıtları, video çalışmaları, rol yapma etkinlikleri, öz değerlendirme formları ve öğretmen geri bildirimleri gibi çeşitli materyalleri içerebilir.

A1-A2 seviyesinde portfolyo uygulamaları özellikle konuşma becerisinin geliştirilmesine önemli rol oynuyor. Öğrenciler düzenli olarak hazırladıkları ses ve video kayıtları aracılığıyla konuşma pratiği yapmayı öğreniyorlar, kendi performanslarını değerlendirme fırsatını buluyorlar ve zaman içerisinde başarıyla ilerlemelerini gözlemleyebiliyorlar. Örneğin, portfolyo hazırlarken yapılmış olan çalışmalar, öğrencilerin konuşma kaygısını azaltmaya, özgüvenlerini artırmaya da yardım ediyor ve dili gerçek iletişim durumlarında kullanmalarına da destek oluyor. Bunun yanında öğretmenler de öğrencilerin gelişim süreçlerini görüyor ve bu daha ayrıntılı ve objektif bir şekilde değerlendirme yapmalarını sağlıyor.

Sonuç olarak, portfolyo hazırlama metodunu, A1-A2 seviyesindeki yabancı dil öğrencilerinin konuşma becerilerini geliştirmede etkili ve işlevsel bir yöntem olarak kullanmamız gerekmektedir. Bu metot öğrencilerin aktif katılımını sağlıyor ve destekliyor, onları korkusuz bir şekilde bireysel öğrenmeye öğretiyor ve kendilerini de sürekli değerlendirme imkânı sunuyor: böyle avantajlar sunuyor. Özellikle dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte

elektronik portfolyoların yabancı dil öğretiminde daha yaygın kullanılacağı ve konuşma becerisinin geliştirilmesinde önemli bir araç olmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Öğretimi, Konuşma Becerisi, Portfolyo, A1-A2 Seviyesi, Dil Öğrenimi, Öğrenci Merkezli Öğrenme

The Portfolio Method: Enhancing Speaking Skills in Foreign Language Teaching (A1-A2 Proficiency Levels)

Abstract

In contemporary foreign language education, it is no longer sufficient for learners to acquire only grammatical knowledge. The primary goal and objective of language instruction is to enable students to communicate effectively and confidently in everyday, real-life situations using the target language. Consequently, speaking competence is widely recognized as one of the most important components of the language learning process. This study investigates the effectiveness of the 'Portfolio method' in enhancing the speaking skills of learners at the A1-A2 proficiency levels.

Learners at the beginner level often encounter difficulties in developing speaking skills due to limited vocabulary, pronunciation challenges, fear of making mistakes, and low self-confidence. The portfolio method represents a learner-centred approach to both learning and assessment, in which students systematically collect and document evidence of their learning over a specified period. This approach enables learners to monitor their own progress, identify areas requiring improvement, and assume greater responsibility for their learning. In foreign language education, portfolios may include a wide range of materials, such as audio recordings, video presentations, role-play activities, self-assessment forms, reflective journals, and teacher feedback.

Portfolio-based learning is particularly effective in fostering speaking skills at the A1-A2 levels. Through the regular preparation of audio and video recordings, learners engage in continuous speaking practice, evaluate their own performance, and observe their linguistic development over time. Portfolio activities also help reduce speaking anxiety, strengthen learners' self-confidence, and encourage the use of the target language in authentic communicative contexts. Furthermore, portfolios provide teachers with comprehensive evidence of learners' progress, enabling more systematic, objective, and formative assessment throughout the learning process.

In conclusion, 'The Portfolio method' can be regarded as an effective and practical instructional strategy for improving the speaking skills of A1-A2 foreign language learners. It promotes active learner participation, supports autonomous learning, encourages continuous

self-reflection, and creates opportunities for ongoing self-assessment. Given the rapid development of digital technologies, electronic portfolios (e-portfolios) are expected to become increasingly widespread in foreign language education and to continue serving as an important pedagogical tool for the development of speaking competence.

Keywords: Foreign Language Teaching, Speaking Skills, Portfolio Method, A1-A2 Proficiency Levels, Language Learning, Learner-Centred Learning, E-Portfolio

Mercedes-Benz Group AG'nin Tarihsel Gelişimi

Sinan İLZE

Dr., Mercedes Benz AG, Stuttgart-Baden Würtemberg, Germany

Özet

Mercedes-Benz Group AG, kökenleri 19. yüzyılın sonlarında içten yanmalı motor teknolojisinin öncüleri olan Gottlieb Daimler ve Carl Benz tarafından kurulan ayrı girişimlere dayanan, Alman otomotiv sanayisinin en etkili kurumlarından biridir. Şirketin tarihsel gelişimi, teknolojik yenilikler, kurumsal birleşmeler, küreselleşme süreçleri ve sürdürülebilir mobiliteye yönelim eksenlerinde incelenebilir.

1883 yılında Gottlieb Daimler ve Wilhelm Maybach, yüksek devirli içten yanmalı motorlar geliştirmeye yönelik çalışmalar başlatmış; bu girişimler daha sonra Daimler-Motoren-Gesellschaft (1890) şirketinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Aynı dönemde Carl Benz tarafından kurulan Benz & Cie., 1886 yılında dünyanın ilk pratik otomobillerinden biri kabul edilen Benz Patent-Motorwagen'i üretmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'daki ekonomik kriz ve rekabet baskıları, iki şirketi birleşmeye yöneltmiştir.

1926 yılında Daimler-Motoren-Gesellschaft ile Benz & Cie. birleşerek Daimler-Benz AG adı altında faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu birleşmeyle birlikte "Mercedes-Benz" markası doğmuş ve kısa sürede lüks otomobil, ticari araç ve mühendislik kalitesinin küresel sembollerinden biri hâline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında şirket Alman savaş ekonomisinin bir parçası olarak askeri araç ve motor üretiminde yer almıştır. Savaş sonrasında üretim tesislerinin önemli bölümü zarar görmüş olsa da şirket, 1950'lerden itibaren yeniden yapılanarak Avrupa'nın en güçlü otomotiv üreticilerinden biri olmuştur.

1960–1990 döneminde Daimler-Benz; binek otomobiller, kamyonlar, otobüsler ve endüstriyel motorlar alanlarında büyümüş; aynı zamanda yüksek teknoloji ve havacılık sektörlerine de yatırım yapmıştır. Bu süreçte şirket, Alman ihracat ekonomisinin önde gelen aktörlerinden biri hâline gelmiştir.

1998 yılında Daimler-Benz, Amerikan otomotiv şirketi Chrysler Corporation ile birleşerek DaimlerChrysler AG adını almıştır. Bu birleşme, dönemin en büyük sınır ötesi şirket birleşmelerinden biri olarak değerlendirilmiştir.

Ancak beklenen sinerjiler tam olarak gerçekleşmemiş; kurumsal kültür farklılıkları, finansal performans sorunları ve stratejik uyumsuzluklar nedeniyle birleşme istenilen sonuçları vermemiştir. Sonuç olarak Chrysler'in büyük bölümü 2007 yılında elden çıkarılmıştır.

Chrysler'dan ayrılmanın ardından şirket yeniden Daimler AG adını kullanmaya başlamıştır. Bu dönemde Mercedes-Benz markası küresel premium otomobil pazarındaki konumunu güçlendirmiş; elektrikli mobilite, dijitalleşme ve otonom sürüş teknolojilerine yönelik yatırımlar hız kazanmıştır.

Şirket ayrıca Çin, Kuzey Amerika ve diğer yükselen pazarlarda üretim ve satış ağlarını genişletmiş; ticari araç faaliyetleriyle dünyanın en büyük kamyon üreticilerinden biri olmayı sürdürmüştür.

2021 yılında şirket kapsamlı bir yeniden yapılanma süreci başlatmıştır. Ticari araç faaliyetleri ayrı bir şirket olarak yapılandırılmış ve Daimler Truck Holding AG adıyla borsada işlem görmeye başlamıştır. Bunun ardından Daimler AG'nin kurumsal adı 2022 yılında Mercedes-Benz Group AG olarak değiştirilmiştir.

Günümüzde Mercedes-Benz Group AG, faaliyetlerini lüks otomobiller ve hafif ticari araçlar üzerine yoğunlaştırmaktadır. Şirket, elektrikli araç stratejisi kapsamında EQ serisini geliştirmekte, karbon nötrlüğü hedefleri doğrultusunda üretim süreçlerini dönüştürmekte ve yazılım tabanlı mobilite çözümlerine yatırım yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mercedes-Benz Group AG, Daimler-Benz, Otomotiv Sanayisi, Şirket Tarihi, Teknolojik Yenilik, Elektrikli Mobilite, Sürdürülebilir Mobilite, Alman Sanayisi

The Historical Development of Mercedes-Benz Group AG

Abstract

Mercedes-Benz Group AG is one of the most influential institutions in the German automotive industry, with origins tracing back to the separate enterprises established by Gottlieb Daimler and Carl Benz, both pioneers of internal combustion engine technology in the late nineteenth century. The historical development of the company can be examined through the interconnected processes of technological innovation, corporate mergers, globalization, and the transition toward sustainable mobility.

In 1883, Gottlieb Daimler and Wilhelm Maybach began working on the development of high-speed internal combustion engines. These initiatives subsequently laid the foundations for the establishment of Daimler-Motoren-Gesellschaft (DMG) in 1890. During the same period, Benz & Cie., founded by Carl Benz, produced the Benz Patent-Motorwagen in 1886, widely regarded as one of the world’s first practical automobiles. Following the First World War, the economic crisis in Germany and increasing competitive pressures encouraged the two companies to pursue closer cooperation and, eventually, a merger.

In 1926, Daimler-Motoren-Gesellschaft and Benz & Cie. merged to form Daimler-Benz AG. The merger also gave rise to the “Mercedes-Benz” brand, which rapidly became one of the global symbols of luxury automobiles, commercial vehicles, and engineering excellence.

During the Second World War, the company became part of the German war economy and was involved in the production of military vehicles and engines. Although a substantial proportion of its production facilities were damaged during the war, the company underwent a major reconstruction process from the 1950s onward and re-emerged as one of Europe's leading automobile manufacturers.

Between the 1960s and the 1990s, Daimler-Benz expanded its activities in passenger cars, trucks, buses, and industrial engines while also investing in high-technology and aerospace industries. During this period, the company became one of the leading actors in Germany's export-oriented economy.

In 1998, Daimler-Benz merged with the American automotive company Chrysler Corporation and adopted the corporate name DaimlerChrysler AG. This transaction was regarded as one of the largest cross-border corporate mergers of its time.

However, the anticipated synergies were not fully realized. Differences in corporate culture, financial performance problems, and strategic incompatibilities prevented the merger from achieving its intended objectives. Consequently, the majority of Chrysler's operations were divested in 2007.

Following the separation from Chrysler, the company resumed operations under the name Daimler AG. During this period, the Mercedes-Benz brand strengthened its position in the global premium automobile market, while investments in electric mobility, digitalization, and autonomous driving technologies accelerated.

The company also expanded its production and sales networks in China, North America, and other emerging markets, while continuing to maintain a major position in the global commercial vehicle industry and remaining one of the world's leading truck manufacturers.

In 2021, the company initiated a comprehensive corporate restructuring process. Its commercial vehicle operations were separated into an independent company, Daimler Truck Holding AG, which subsequently began trading on the stock exchange. Following this restructuring, Daimler AG changed its corporate name to Mercedes-Benz Group AG in 2022.

Today, Mercedes-Benz Group AG primarily focuses its operations on luxury passenger cars and light commercial vehicles. As part of its electric mobility strategy, the company continues to develop its EQ product range, transform its production processes in line with carbon-neutrality objectives, and invest in software-based mobility solutions.

Keywords: Mercedes-Benz Group AG, Daimler-Benz, Automotive Industry, Corporate History, Technological Innovation, Electric Mobility, Sustainable Mobility, German Industry

Full Papers

1323 (1907-1908) Tarihli Priştine Belediyesi Bütçesine Göre Osmanlı Taşra Belediyeciliğinin Mali Yapısı Ve Belediye Hizmetleri

The Financial Structure and Municipal Services of Ottoman Provincial Local Government According to the Pristına Municipality Budget Dated 1323 (1907-1908)

Şenay ATAM

Assoc. Prof, Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye/TÜRKİYE

Ümmügülsüm CANDEĞER

Assoc. Prof, Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye/TÜRKİYE

Giriş

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin idarî, malî ve toplumsal yapısında köklü dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Tanzimat'la birlikte merkezî idarenin taşra üzerindeki denetimini güçlendirmeye yönelik reformlar yalnızca vilayet teşkilatını değil, şehir yönetimini de yeniden şekillendirmiştir. Artan nüfus, ticaret hacmindeki genişleme, ulaşım ve haberleşme imkânlarının gelişmesi, salgın hastalıklar ve kentleşme olgusunun hız kazanması, klasik dönem şehir yönetimi anlayışının yetersiz kalmasına neden olmuş; bu durum modern belediye teşkilatlarının kurulmasını zorunlu hâle getirmiştir. 1855 yılında İstanbul'da Şehremaneti'nin kurulmasıyla başlayan modern belediyecilik uygulamaları[1], 1864 Vilayet Nizamnamesi ve sonraki düzenlemelerle taşraya yayılmış; belediyeler temizlik, sağlık, bayındırlık, ulaşım, aydınlatma, sosyal yardım ve şehir ekonomisinin düzenlenmesi gibi geniş görev alanlarına sahip yerel yönetim kurumları hâline gelmiştir[2]. Bununla birlikte Osmanlı taşra belediyelerinin mali yapısı, gelir kaynakları ve sundukları hizmetlerin şehir ölçeğinde nasıl şekillendiğine ilişkin arşiv belgelerine dayalı çalışmaların sayısı sınırlı kalmıştır. Özellikle belediye bütçelerini esas alan araştırmalar, taşra belediyelerinin kurumsal işleyişini ve hizmet kapasitesini ortaya koyması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.

Osmanlı belediyeciliği üzerine yapılan çalışmalar, daha çok belediye teşkilatının kuruluş süreci, hukuki gelişimi ve belediye mevzuatı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Son yıllarda taşra belediyelerine ilişkin araştırmalarda artış görülmekle birlikte, mevcut çalışmaların önemli bir

[1] İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880),* TTK, Ankara 2011, 30-31; Betül Argunhan, "İstanbul Şehremaneti (1855-1858)", *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, C.2, S.1, s. 150.

[2] Erdoğan Öner, İstanbul Şehremâneti (Belediyesi)'nin Kuruluşu ve 1917 Yılı Bütçesi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yay., Ankara 2008, s. 24.

bölümü belediye teşkilatının genel gelişimini ele almakta[3], şehir ölçeğinde ayrıntılı bütçe analizlerine ise sınırlı ölçüde yer verilmektedir. Özellikle belediye gelir ve giderlerinin şehir ekonomisi, belediye hizmetleri ve yerel yönetim anlayışıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmesi, Osmanlı şehir tarihine yeni bakış açıları kazandırabilecek niteliktedir. Taşra belediyelerinin mali kapasitesinin incelenmesi, yalnızca belediye muhasebesini değil, aynı zamanda şehirlerin ekonomik yapısını, kamu yatırımlarını, sosyal yardım faaliyetlerini ve sağlık hizmetlerinin örgütlenmesini de anlamaya katkı sağlamaktadır. Bu bakımdan belediye bütçeleri, şehir tarihinin ekonomik ve idarî boyutunu birlikte değerlendirmeye imkân veren temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Bu çalışma, Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1323 (1907-1908) tarihli Priştine Belediyesi bütçesini esas alarak belediyenin mali yapısını, gelir kaynaklarını, harcama önceliklerini ve sunduğu belediye hizmetlerini incelemektedir. Bunun yanında, belediye teşkilatına ilişkin tayin, terfi, ödüllendirme, maaş, sağlık hizmetleri ve belediye faaliyetlerini konu alan arşiv belgeleri de değerlendirilerek bütçe verileri kurumsal gelişim süreci içerisinde ele alınmıştır. Böylece belediyenin yalnızca bir yıllık mali görünümü değil, XIX. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın başlarına kadar uzanan idarî gelişimi de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle belediye reislerinin tayinleri, belediye tabipleri ve eczacılarının görevleri, belediyeye ait taşınmazlar, askerî hastane olarak kullanılan belediye hanı, belediye gelirlerinin tahsili ve merkezî idare ile belediye arasındaki yazışmalar, bütçede görülen mali verilerin tarihî arka planını açıklamaya imkân vermektedir.

1323 (1907-1908) yılı bütçesi incelendiğinde Priştine Belediyesi'nin gelirlerinin büyük ölçüde hayvan, kantar ve zebhiye rüsumları ile belediye emlakından elde edilen gelirlerden oluştuğu; buna karşılık sağlık hizmetleri, şehir temizliği, yol ve kaldırım yapımı, belediye emlakının bakım ve onarımı, gazhane ve eczahane işletmeleri ile sosyal yardım faaliyetlerine önemli miktarda kaynak ayırdığı görülmektedir. Doktor, eczacı, cerrah, sıhhiye müfettişi ve aşı memuru gibi uzman sağlık personelinin belediye kadrosunda yer alması, belediye hastanesi için yapılan harcamalar ve kuduz hastalarının tedavisi amacıyla Selanik veya Dersaadet'e sevk edilmeleri için bütçeden ödenek ayrılması, belediyenin klasik belediyecilik hizmetlerinin ötesine geçen kapsamlı bir kamu hizmeti anlayışına sahip olduğunu göstermektedir[4].

Çalışmada, Priştine Belediyesi bütçesi yalnızca gelir ve gider cetveli olarak değerlendirmemektedir. Bütçe verileri şehir ekonomisi, belediye teşkilatı ve yerel hizmetler çerçevesinde analiz edilmiş, Osmanlı taşra belediyeciliğinin kurumsal yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece arşiv belgelerine dayalı nicel veriler ile belediye teşkilatına ilişkin idarî yazışmalar birlikte değerlendirilmiştir. XX. yüzyıl başlarında Balkanlar'daki Osmanlı

[3] Uğur Avcı, "Osmanlı Taşrasında Belediye Teşkilatının Kuruluşu: Karacasu Belediyesi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Haziran 2024, Cilt 10, S. 2, s. 71-90; Sezin Dirihan, "Osmanlı Taşra Merkezlerinde Modern Belediyelerin Ortaya Çıkışı: 19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Ankara Örneği", *Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi,* C. 6, S. 1, s. 1-15.

[4] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).

şehirlerinden biri olan Priştine Belediyesi'nin mali kapasitesi, hizmet öncelikleri ve şehir yönetimindeki rolü incelenmiştir.

1. Osmanlı İdaresinde Priştine

Kosova Vilayeti'nin önemli sancak merkezlerinden biri olan Priştine, Balkan Yarımadası'nın merkezinde, Kosova Ovası üzerinde yer almakta olup tarih boyunca askerî, idarî ve ticarî açıdan stratejik bir konuma sahip olmuştur. Doğu ile Batı arasında uzanan tarihî ulaşım yollarının kavşak noktasında bulunması, şehrin erken dönemlerden itibaren bölgesel bir merkez olarak gelişmesini sağlamıştır. Priştine, 1389 yılında meydana gelen I. Kosova Savaşı'nın ardından Osmanlı hâkimiyetine girmiş olmakla birlikte, şehrin Osmanlı idaresine kesin olarak bağlanması II. Murad döneminde, 1448 yılında gerçekleşmiştir. 1455 yılı itibarıyla Rumeli Beylerbeyiliği'ne bağlı sancaklardan biri hâline gelen Priştine, Osmanlı idarî teşkilatı içerisinde uzun yıllar önemli bir konumunu korumuştur[5]. XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Neveberde ve Vulçıtrın kazalarıyla birlikte Malik Paşa'nın idaresinde bir müdürlük olarak yönetilen Priştine, 1822 yılında Üsküp'e bağlanmıştır[6]. Tanzimat döneminde gerçekleştirilen idarî düzenlemeler sonucunda Priştine, Neveberde ve Vulçıtrın kazalarından oluşan bir sancak hâline getirilmiş ve 1845 yılı itibarıyla kaymakamlıkla idare edilen önemli bir taşra merkezi olmuştur[7]. İdarî merkez olmasının sağladığı avantaj sayesinde nüfus, ticaret ve şehirleşme bakımından kendisine bağlı kazalara göre daha hızlı gelişme göstermiştir[8]. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da gerçekleştirdiği idarî düzenlemeler kapsamında 1877 yılında Kosova Vilayeti'nin kurulmasıyla birlikte Priştine, yeni teşkil edilen vilayetin ilk merkezi olmuştur[9].

1877-1888 yılları arasında vilayet merkezi olarak görev yapan şehir, vilayet merkezinin 1888 yılında Üsküp'e taşınmasının ardından mutasarrıflık merkezi olarak önemini sürdürmüş ve 1912 yılına kadar Kosova Vilayeti'nin en önemli sancak merkezlerinden biri olmuştur[10]. Bu dönemde Priştine, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da uyguladığı merkezîleşme politikalarının ve modern taşra yönetimi anlayışının en belirgin şekilde görüldüğü şehirlerden biri hâline gelmiştir. İncelenen dönemde Priştine Sancağı; Priştine merkez kazasının yanı sıra Mitroviçe, Vulçıtrın, Gilan ve Preşova kazalarından meydana gelmekteydi. Balkan iç bölgelerini Üsküp, Selanik, Niş ve Adriyatik hinterlandına bağlayan ulaşım yolları üzerinde bulunması, şehrin

---

[5] Machıel Kiel, "Priştine", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 34, İstanbul 2001, s. 346; Seda Şahin Ahmetaj, *İdarî ve Sosyal Yapı Bakımından Priştine Sancağı (1877-1912)*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bursa 2025, s. 10.

[6] BOA, HAT, 339/19419, 5 Mayıs 1822 (13 Şaban 1237).

[7] Gülin Öztürk, Şenay Karaçam Atam, "Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılın Ortalarında Priştine", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 30, 2011, s. 286.

[8] Yıldırım H. Ağanoğlu, *1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi (Üsküp, Priştine, Prizren, İpek, Yenipazar, Taşlıca)*, Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yay., İstanbul 2000, s. 410.

[9] Ahmet Caner Çatal, İsa Kalaycı, "Kosova Vilayeti'nde Meydana Gelen Adlî Olaylar (1876-1880)", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 25, s. 112; Nurettin Birol, "19. Yüzyılın Sonlarında Kosova Vilayetinin Etnik, İdari, Siyasi ve Sosyal Durumu ve Vali Halil Rıfat Paşa'nın Faaliyetleri", *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, C. 10, S. 28, 244.

[10] Rizay İskender, (Skender Rizaj), "Kosova Vilâyeti Teşkilâtı", *VII. Türk Tarih Kongresi*, 25-29 Eylül 1970, Ankara (II. Cilt), s. 666-667.

ticaret ve ulaştırma faaliyetlerinin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca geniş tarım arazileri ve hayvancılığa elverişli coğrafi yapısı, sancak ekonomisinin temelini oluştururken, Priştine çarşısı çevre kazaların ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir ticaret merkezi niteliği kazanmıştır[11].

Bu ekonomik canlılık belediye maliyesine de doğrudan yansımıştır. Priştine Belediyesi'nin gelirleri arasında özellikle hayvan rüsumu, kantar rüsumu, belediyeye ait emlaklardan elde edilen kira gelirleri ile belediye işletmelerinden sağlanan gelirler önemli bir yer tutmaktadır. Buna karşılık belediye bütçesinde sağlık hizmetleri, şehir altyapısı, temizlik, imar faaliyetleri ve sosyal yardım harcamalarına ayrılan ödenekler, XX. yüzyılın başlarında Priştine Belediyesi'nin gelişmiş bir yerel yönetim anlayışına sahip olduğunu göstermektedir[12].

Priştine, aynı zamanda farklı dinî ve etnik toplulukların birlikte yaşadığı çok kültürlü bir Osmanlı şehriydi. Müslümanlar, Ortodokslar, Katolikler ve Yahudiler şehir hayatının sosyal ve ekonomik yapısını birlikte şekillendirmiş; camiler, medreseler, mektepler, kiliseler ve diğer kamu yapıları kentin kültürel kimliğinin oluşmasına önemli katkılarda bulunmuştur[13]. XIX. yüzyıl boyunca merkezîleşme politikalarının etkisiyle idarî teşkilat, belediye örgütü, eğitim kurumları ve güvenlik birimleri yeniden düzenlenmiş; böylece Priştine, Osmanlı Devleti'nin son dönem taşra yönetiminin en gelişmiş ve en iyi örgütlenmiş sancak merkezlerinden biri olarak öne çıkmıştır.

2. Priştine Belediyesi'nin Teşkilatı

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen idarî reformlar doğrultusunda taşra belediyeleri, şehirlerin temizlik, sağlık, bayındırlık ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeniden teşkilatlandırılmıştır. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile başlayan süreç, 1877 Vilayet Belediye Kanunu ve sonraki düzenlemelerle kurumsal bir nitelik kazanmış; belediyeler yerel hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu idarî birimler hâline gelmiştir. Kosova Vilayeti'nin önemli sancak merkezlerinden biri olan Priştine'de de belediye teşkilatı bu düzenlemeler çerçevesinde şekillenmiş, XX. yüzyılın başlarına gelindiğinde gelişmiş bir idarî ve teknik kadroya sahip kurumsal bir yapıya ulaşmıştır.

1323 (1907-1908) tarihli Priştine Belediyesi bütçesi, belediye teşkilatının ulaştığı kurumsal seviyeyi açık biçimde ortaya koymaktadır. Bütçede belediye reisi, kâtip, sandık emini, ikinci kâtip, müfettiş, çavuş, tabip, cerrah, eczacı, sıhhiye müfettişi, aşı memuru, gazhane memuru, hastane memuru, gazhane hademeleri, eczahane hademesi, odacı ve saatçi gibi çok sayıda görevliye maaş tahsis edilmiştir. Bu kadro, Priştine Belediyesi'nin yalnızca vergi tahsil eden veya temizlik hizmeti sunan bir kurum olmadığını; sağlık, teknik hizmetler, belediye işletmeleri ve şehir yönetimini birlikte yürüten kapsamlı bir yerel yönetim teşkilatı olduğunu göstermektedir[14].

[11] Şemseddin Sami, *Kamûsü'l-A'lâm*, C. 2, İstanbul 1889, s. 1498-1499; Rizay İskender, "Kosova Vilâyeti", s. 668.
[12] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).
[13] Şemseddin Sami, *Kamûsü'l-A'lâm*, s. 1498.
[14] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).

2.1. Belediye Reisleri ve İdarî Yapı

Priştine Belediyesi'ne ilişkin arşiv belgeleri incelendiğinde, belediye reisliği makamının merkezî idare tarafından yakından takip edildiği anlaşılmaktadır. Belediye reisinin yalnızca mahallî eşraf arasından seçilen sembolik bir görevli olmadığı, şehir yönetiminin başarısından doğrudan sorumlu görüldüğü dikkat çekmektedir. Nitekim 1296 (1879) tarihli bir belgede mevcut belediye reisinin görevini gereği gibi yerine getiremediği belirtilmiş, belediye işlerinin sağlıklı yürütülebilmesi amacıyla dışarıdan ehil bir belediye reisinin aylık 750 kuruş maaşla görevlendirilmesi teklif edilmiştir. Bu belge, Osmanlı merkezî idaresinin belediye yönetiminde liyakat ilkesine önem verdiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir[15].

İzleyen yıllarda belediye reislerinin yalnızca idarî görevlerle değil, ekonomik meselelerle de doğrudan ilgilendikleri görülmektedir. 1320 (1902) tarihli bir telgrafta Priştine Belediye Reisi, askerî iaşe müteahhitlerine rakip olarak oluşturulan şirket sayesinde fiyatların düşürülebileceğini merkeze bildirmektedir. Belediye reisinin şehir ekonomisi ve iaşe politikalarıyla doğrudan ilgilenmesi, belediyenin ekonomik düzenleyici rolünü göstermektedir[16].

Yine 1324 (1906) tarihli başka bir telgrafta Belediye Reisi Mehmed Şerif, Hükûmet Konağı inşası için belediyeden ödünç alınan paranın belediyeye geri ödenmesini talep etmektedir. Bu yazışma, belediye bütçesinin yalnızca mahallî hizmetlerde değil, devlet yatırımlarında da kaynak olarak kullanıldığını ve belediye reisinin belediye maliyesini koruma sorumluluğunu üstlendiğini göstermektedir[17].

1323 yılı (1907-1908) bütçesinin sonunda yer alan tasdik mazbatasında ise Belediye Reisi Sudi Efendi'nin yanı sıra belediye meclisini oluşturan üyelerin isimleri tek tek kaydedilmiştir. Böylece belediye kararlarının kolektif biçimde alındığı ve bütçenin meclis kararıyla onaylandığı anlaşılmaktadır. Merkezî idarenin belediye reislerinin çalışmalarını ödüllendirdiği de görülmektedir. 1905 tarihli bir belgede Belediye Reisi Sudi Efendi'nin belediyeye yaptığı hizmetler dolayısıyla beşinci rütbeden Mecidî Nişanı ile taltif edilmesi istenmiştir. Bu durum, başarılı belediye yöneticilerinin devlet tarafından ödüllendirilerek teşvik edildiğini göstermektedir[18].

2.2. Belediye Kalem Teşkilatı

Priştine Belediyesi'nin idarî teşkilatı içerisinde kalem hizmetleri önemli bir yer tutmaktadır. Bütçede kâtip, sandık emini ve ikinci kâtip için düzenli maaş tahsis edilmiştir[19]. Arşiv belgeleri de bu teşkilatın hareketli bir personel yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Belediye Meclisi eski kâtibi Numan Efendi'nin Gilan Tahrirat Kâtipliği'ne atanması, belediye personelinin yalnızca belediye bünyesinde değil, vilayet teşkilatı içerisinde de kariyer

[15] BOA, ŞD., 1965/31, 11 Mart 1879 (17 Rebiülevvel 1296).
[16] BOA, TFR.I.KV., 4/307, 6 Ocak 1903, (6 Şevval 1320).
[17] BOA, TFR.I.ŞKT., 103/10234, 2 Ocak 1907 (17Zilkade 1324).
[18] BOA, DH.MKT. 1008/32, 20 Eylül 1905 (20 Recep1323).
[19] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).

yapabildiğini ortaya koymaktadır[20]. Benzer şekilde, Priştine önemli personel kaynaklarından biri olduğunu göstermektedir[21].

2.3. Belediye Meclisi

1323 (1907-1908) yılı bütçesinin sonunda belediye bütçesini onaylayan meclis üyelerinin isimlerinin tek tek yazılmış olması, Priştine Belediyesi'nde karar alma mekanizmasının belediye meclisi aracılığıyla yürütüldüğünü göstermektedir. Belediye Reisi Sudi Efendi başkanlığında Abdurrahim Efendi, Karabet Efendi, Osman Efendi, Molla Salih, Hacı Üzeyir, Sahak Ağa, Kamil Bey, İbrahim Efendi, Salih Ağa, Ahmed Ağa, Selim Ağa, Ferhad Ağa, Süleyman Ağa, Emin Ağa, Şükrü Ağa ve Arif Efendi'nin bütçeyi tasdik eden üyeler arasında yer almaları, belediye yönetiminde Müslüman ve gayrimüslim üyelerin birlikte görev yaptığını göstermektedir. Bu durum, Priştine'nin çok dinli ve çok kültürlü toplumsal yapısının belediye idaresine de yansıdığını göstermesi bakımından önemlidir[22].

2.4. Sağlık Teşkilatı (Tabip, Eczacı, Cerrah ve Hastane)

Priştine Belediyesi'nin XX. yüzyıl başındaki teşkilat yapısı içerisinde en gelişmiş birimlerden biri sağlık teşkilatıdır. 1323 (1907-1908) tarihli belediye bütçesi, belediye kadrosunda tabip, eczacı, cerrah, sıhhiye müfettişi, aşı memuru ve hastane memuru gibi uzman personelin görev yaptığını göstermektedir. Tabip için yıllık 9.600 kuruş, eczacı için 7.200 kuruş, sıhhiye müfettişi için 2.400 kuruş, aşı memuru için 1.800 kuruş, cerrah için ise 1.200 kuruş maaş tahsis edilmiştir. Bunun yanında belediye hastanesinde tedavi gören yoksul hastaların yiyecek ve ilaç giderleri için 2.000 kuruş, eczahaneye alınacak ilaçlar için ise ayrıca 8.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Bu veriler belediyenin sağlık hizmetlerinin yalnızca personel maaşlarından ibaret olmadığını; teşhis, tedavi ve ilaç teminine yönelik kurumsal bir sağlık organizasyonu oluşturduğunu göstermektedir[23].

Arşiv belgeleri de bu kurumsal yapıyı desteklemektedir. Belediye Tabibi Mehmed Kamil Efendi'nin başarılı hizmetlerinden dolayı rütbe ile taltif edilmesinin teklif edilmesi, sağlık personelinin devlet tarafından ödüllendirildiğini göstermektedir. Bunun yanında belediye tabibi Osman Ali Efendi'nin maaşının nizamname hükümlerine göre ödenmesi hususunda Kosova Vilayeti'ne gönderilen yazı, belediye tabiplerinin özlük haklarının merkezî idare tarafından korunduğunu ortaya koymaktadır. Belediye tabiplerinin tayinleri de doğrudan merkez tarafından takip edilmiştir[24]. Nitekim Belediye Tabibi Ohannes Tekfur Efendi'nin tayinine ilişkin yazışmalar ile Karabet İstepan'ın Üsküp'e atanma talebi, belediye sağlık

[20] BOA, DH.MKT., 1635/54, 6 Temmuz 1889 (8 Zilkade 1306).
[21] BOA, DH.MKT., 554/3, 5 Ağustos 1902, (29 Rebiülahir 1320).
[22] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).
[23] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).
[24] BOA, DH.MKT., 2571/2, 24 Aralık 1901 (13 Ramazan 1319).

personelinin yalnızca Priştine ile sınırlı olmayan bir idarî sistem içerisinde değerlendirildiğini göstermektedir[25].

Sağlık teşkilatına ilişkin belgeler yalnızca personel yönetimini değil, tıbbî uygulamaların denetimini de ortaya koymaktadır. Belediye Tabibi Mehmed Kâmil Efendi tarafından hazırlanan verem ilacının hastalara uygulanmasının sakıncalı bulunmasına ilişkin belge, merkezî idarenin belediye sağlık hizmetlerini bilimsel ve idarî bakımdan kontrol ettiğini göstermektedir[26]. Bu yönüyle Priştine Belediyesi sağlık teşkilatı, yalnızca yerel bir sağlık birimi değil, Osmanlı sağlık bürokrasisinin taşradaki uzantısı niteliğindedir. Belediye bütçesinde kuduz köpek tarafından ısırılan kişilerin Selanik veya Dersaadet'e gönderilmeleri için 1.500 kuruş harcırah ayrılmış olması, dönemin sağlık politikalarının yalnızca yerel tedaviyle sınırlı kalmadığını; ihtiyaç hâlinde hastaların daha gelişmiş sağlık merkezlerine sevk edildiğini göstermektedir[27]. Böylece Priştine Belediyesi'nin koruyucu sağlık, tedavi hizmetleri ve salgın hastalıklarla mücadele alanlarında etkin bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

2.5. Belediye Personelinin Tayin, Terfi ve Taltifleri

Priştine Belediyesi'ne ait arşiv belgeleri, belediye personel rejiminin düzenli bir kariyer sistemi içerisinde işlediğini göstermektedir. Belediye görevlilerinin tayinleri, terfileri, maaşları ve ödüllendirilmeleri doğrudan merkezî idare tarafından takip edilmiştir. Belediye Meclisi eski kâtibi Numan Efendi'nin Gilan Tahrirat Kâtipliği'ne, Belediye Kâtibi Cemal Efendi'nin ise Preşova Tahrirat Kâtipliği'ne atanması, belediye memurlarının vilayet bürokrasisinin diğer kademelerine geçiş yapabildiklerini göstermektedir[28].

Başarılı personelin ödüllendirilmesine de önem verilmiştir. Belediye Reisi Sudi Efendi'nin belediyeye yaptığı hizmetlerden dolayı Mecidî Nişanı ile taltif edilmesi, Belediye Tabibi Mehmed Kâmil Efendi ile Belediye Eczacısı Osman Abdurrahman Efendi'nin rütbe ile ödüllendirilmeleri bu uygulamanın örnekleridir[29]. Buna karşılık disiplin kurallarına aykırı davranan görevliler hakkında da idarî işlem yapılmıştır. Belediye Eczacısı İlya Anesti Efendi'nin bir yüzbaşıyı darp etmesi üzerine görevine devamının uygun görülmemesi[30], belediye personeli üzerinde etkin bir disiplin mekanizmasının bulunduğunu göstermektedir. Bu belgeler birlikte değerlendirildiğinde Priştine Belediyesi'nin personel politikasının liyakat, hizmet başarısı ve disiplin esasları üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla belediye teşkilatı, sıradan mahallî görevlilerden oluşan bir yapı değil; merkezî idare tarafından sürekli denetlenen profesyonel bir kamu kurumu görünümündedir.

[25] BOA, TFR.I.ŞKT., 70/7000, 21 Ağustos 1905 (19 Cemaziyelahir 1323); BOA, TFR.I.ŞKT., 98/9773, 5 Ekim 1906 (16 Şaban 1324).
[26] BOA, Y.MTV., 187/5, 18 Şubat 1899 (7 Şevval 1316).
[27] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).
[28] BOA, DH.MKT., 1635/54, 6 Temmuz 1889 (8 Zilkade 1306); BOA, DH.MKT., 554/3, 5 Ağustos 1902 (29 Rebiülahir 1320).
[29] BOA, DH.MKT., 1008/32, 20 Eylül 1905 (20 Recep 1323); BOA, DH.MKT., 2160/93, 16 Ocak 1889 (4 Ramazan 1316).
[30] BOA, ZB., 345/13, 28 Mart 1904 (11 Muharrem 1322).

3. Belediye Maliyesi ve Merkezî İdare ile İlişkiler

Priştine Belediyesi'nin mali yapısı yalnızca bütçe cetvellerinden değil, merkezî idare ile yapılan yazışmalardan da izlenebilmektedir. Bu belgeler belediye maliyesinin vilayet ve merkez tarafından sürekli denetlendiğini göstermektedir. 1323 yılı (1907-1908) bütçesinin sonunda yer alan tasdik mazbatasında bütçenin Selanik Rumeli Vilayetleri Umum Müfettişliği'ne gönderilmesi emredilmiş, belediye gelirlerinin kanuna uygun şekilde harcanıp harcanmadığının araştırılması istenmiştir. Bu uygulama, belediye bütçelerinin yalnızca belediye meclisi tarafından değil, merkezî denetim mekanizması tarafından da kontrol edildiğini göstermektedir[31].

Belediye maliyesinin karşılaştığı önemli sorunlardan biri de diğer kamu kurumlarının belediye kaynaklarını kullanmasıdır. Belediye mülkiyetindeki bir hanın yaklaşık altı yıl boyunca askerî hastane olarak kullanılması ve kira bedellerinin belediyeye ödenmemesi üzerine belediye reisinin merkeze başvurması, belediyenin mali haklarını koruma çabasını göstermektedir. Aynı şekilde Hükûmet Konağı'nın inşası için belediyeden alınan borcun geri ödenmesine ilişkin yazışmalar, belediye bütçesinin zaman zaman devlet yatırımlarının finansmanında da kullanıldığını ortaya koymaktadır[32].

Merkezî idarenin belediye gelirleri üzerindeki denetimi de dikkat çekmektedir. Kantar rüsumuna ilişkin müzayede belgeleri, belediyenin en önemli gelir kalemlerinden biri olan ticaret vergilerinin doğrudan devlet kontrolünde tahsil edildiğini göstermektedir. Nitekim bütçede 20.500 kuruş ile kantar rüsumu, hayvan rüsumundan sonra ikinci büyük gelir kalemini oluşturmaktadır[33].

4. Belediye Mülkleri ve İşletmeleri (Gazhane, Han ve Eczahane)

Priştine Belediyesi'nin en dikkat çekici özelliklerinden biri, gelir sağlayan belediye işletmelerine sahip olmasıdır. 1323 yılı (1907-1908) bütçesinde gazhane gelirleri 10.000 kuruş, eczahane gelirleri ise 15.000 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bu gelirler belediyenin yalnızca vergi tahsil eden bir kurum olmadığını, aynı zamanda iktisadî faaliyet yürüten işletmeleri de yönettiğini göstermektedir. Gazhane yalnızca gelir sağlayan bir işletme olmayıp şehir aydınlatmasının da temelini oluşturmaktaydı. Bütçede gaz lambalarının yakılması için gazyağı alımına ayrıca ödenek ayrılması, modern şehircilik uygulamalarının Priştine'de hayata geçirildiğini göstermektedir. Eczahane ise hem belediyeye gelir sağlamakta hem de belediye hastanesi ve şehir halkının ilaç ihtiyacını karşılamaktadır. Bunun yanında bütçede belediyenin emlak ve akarlarının bakım ve onarımı için 7.702 kuruş ayrılmış olması, belediyenin mülklerini ekonomik bir kaynak olarak değerlendirdiğini göstermektedir[34].

[31] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).
[32] BOA, BEO, 323/24181, 20 Kasım 1893 (11 Cemaziyelevvel 1311); BOA, BEO, 348/26073; BOA, TFR.I.ŞKT., 103/10234, 2 Ocak 1907, (17 Zilkade 1324).
[33] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).
[34] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).

5. Belediye Hizmetlerinin Kurumsal Gelişimi

1323 (1907-1908) yılı belediye bütçesi, Priştine Belediyesi'nin kurumsal gelişmişlik düzeyini ortaya koyan önemli veriler sunmaktadır. Bütçe kayıtlarına göre belediye: tabip, eczacı ve cerrah gibi uzman personelden oluşan bir sağlık teşkilatına, düzenli işleyen belediye kalemlerine, gazhane ve eczahane gibi belediye işletmelerine, hastane hizmetlerine, sosyal yardım faaliyetlerine ve teknik personelin görev yaptığı bir idari yapıya sahiptir. Bu durum, belediye teşkilatının klasik belediye hizmetlerinin ötesine geçerek uzmanlaşmış ve kurumsallaşmış bir yapıya ulaştığını göstermektedir. Nitekim belediyenin görev alanı yalnızca temizlik hizmetleri ve vergi tahsilatıyla sınırlı değildir. Yol ve kaldırım yapımı ile bakım ve onarımı, belediye binalarının tamiri, şehir aydınlatmasının sağlanması, sağlık hizmetlerinin yürütülmesi, yoksul hastaların tedavi giderlerinin karşılanması, kuduz vakalarının hastanelere sevki, belediyeye ait taşınmazların idaresi ve şehir ekonomisinin düzenlenmesine yönelik çeşitli faaliyetler belediyenin sorumluluk alanı içerisinde yer almaktadır. Söz konusu hizmet çeşitliliği, Priştine Belediyesi'nin XX. yüzyılın başlarında modern Osmanlı taşra belediyeciliğinin gelişmiş örneklerinden biri hâline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu veriler, Priştine Belediyesi'nin mali kaynaklarını planlı ve etkin biçimde kullanan, merkezî idarenin denetimine tabi, uzman personel istihdam eden ve hizmet alanını sürekli genişleten kurumsal bir şehir yönetimine sahip olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle Priştine Belediyesi, II. Meşrutiyet öncesi Osmanlı taşra belediyelerinin ulaştığı kurumsal gelişmişlik düzeyini yansıtan önemli örneklerden biri olarak değerlendirilebilir[35].

6. Priştine Belediyesinin Gelirlerinin Analizi

1323 (1907-1908) tarihli Priştine Belediyesi bütçesi, belediyenin mali yapısının büyük ölçüde düzenli vergi gelirlerine dayandığını göstermektedir. Toplam 123.431 kuruş olarak hesaplanan gelirlerin 95.378 kuruşu (%77,27) mukannine, 28.053 kuruşu (%22,73) ise gayrimukannine gelirlerden oluşmaktadır. Bu oranlar, Priştine Belediyesi'nin mali sürdürülebilirliğini büyük ölçüde sürekli gelir kaynakları üzerine inşa ettiğini ortaya koymaktadır[36].

Tablo 1. 1323 (1907-1908) Mali Yılı Priştine Belediyesi Gelir Kalemleri ve Tahmini Gelir Tutarları (Kuruş)

Gelir	Tutar (Kuruş)
Hayvan Rüsumu	38150
İcarat	21078
Kantar Rüsumu	20500
Eczahane Hasılatı	15000
Gazhane Hasılatı	10000

[35] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).
[36] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).

Haftalık Sergi	4424
Tanzifat	4200
Zebhiye	3350
Hasılat-ı Müteferrika	2700
Dellaliye	2300

6.1. Hayvan Rüsumu

Bütçenin en büyük gelir kalemini 38.150 kuruş ile hayvan rüsumu oluşturmaktadır. Bu tutar toplam belediye gelirlerinin %30,91'ine karşılık gelmektedir. Gelirlerin yaklaşık üçte birinin bu kalemden sağlanması, Priştine ekonomisinde hayvancılık ve hayvan ticaretinin belirleyici rolünü göstermektedir. Kosova Ovası'nın geniş mera alanları ve Priştine'nin çevre kazaların hayvan pazarlarını kendisine bağlayan bir merkez olması, bu yüksek geliri açıklamaktadır. Osmanlı taşra belediyelerinde rüsûm-ı erbaa içerisinde yer alan hayvan rüsumu temel gelir kaynaklarından biri olmakla birlikte, Priştine örneğinde bu verginin toplam gelir içindeki oranı birçok taşra belediyesine göre oldukça yüksektir. Bu durum şehrin ekonomik karakterinin tarım-hayvancılık ekseninde şekillendiğini göstermektedir.

6.2. İcarat Gelirleri

Belediyeye ait taşınmazlardan elde edilen 21.078 kuruşluk icarat geliri toplam gelirlerin %17,08'ini oluşturmaktadır. Bu oran, belediyenin yalnızca vergi gelirlerine dayanmadığını; han, dükkân ve diğer akarlarından düzenli kira geliri elde ettiğini göstermektedir. Belediye mülkiyetindeki hanın askerî hastane olarak kullanılması ve kira bedellerinin tahsil edilememesine ilişkin arşiv belgeleri de belediye taşınmazlarının mali yapı açısından taşıdığı önemi doğrulamaktadır.

6.3. Kantar Rüsumu

Üçüncü büyük gelir kalemi 20.500 kuruş ile kantar rüsumudur. Bu kalem toplam gelirin %16,61'ini oluşturmaktadır. Kantar rüsumu, şehir pazarlarında tartılan ticari mallardan alınan vergiyi ifade etmekte olup, Priştine'nin yalnızca üretim merkezi değil, aynı zamanda önemli bir ticaret merkezi olduğunu göstermektedir. Arşiv belgelerinde kantar rüsumunun müzayede yoluyla işletildiğine ilişkin kayıtlar da belediyenin ticari faaliyetler üzerindeki denetimini ortaya koymaktadır. Kantar rüsumunun hayvan rüsumundan sonra ikinci sırada yer alması, şehir ekonomisinde ticaret ve pazarlama faaliyetlerinin ulaştığı hacmi göstermektedir.

6.4. Eczahane Hasılatı

Bütçede dikkat çeken gelir kalemlerinden biri 15.000 kuruşluk eczahane hasılatıdır. Bu tutar toplam gelirin %12,15'ine karşılık gelmektedir. Eczahanenin yalnızca sağlık hizmeti sunan bir kurum olmayıp belediyeye gelir sağlayan ekonomik bir işletme niteliğinde olması Osmanlı

taşra belediyeleri açısından dikkat çekicidir. Belediyenin aynı zamanda eczahane giderleri ve ilaç alımları için önemli ödenek ayırması, sağlık hizmetlerinin kamu hizmeti ile belediye işletmeciliğini birleştiren bir anlayış içerisinde yürütüldüğünü göstermektedir.

6.5. Gazhane Hasılatı

10.000 kuruşluk gazhane geliri, toplam bütçenin %8,10'unu oluşturmaktadır. Gazhane, belediyenin şehir aydınlatmasını sağlayan teknik bir işletmesi olmasının yanında aynı zamanda gelir getiren ekonomik bir kuruluş niteliğindedir. Bütçede gazyağı alımı için ayrıca ödenek ayrılması, gazhanenin belediye hizmetlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu durum, Priştine Belediyesi'nin XIX. yüzyıl sonlarında işletmeci belediyecilik anlayışını benimsediğini ortaya koymaktadır.

6.6. Tanzifat ve Haftalık Sergi Resimleri

Gayrimukannine gelirleri arasında yer alan haftalık sergi resmi (4.424 kuruş, %3,58) ile tanzifat resmi (4.200 kuruş, %3,40) şehir ekonomisinin canlılığını göstermektedir. Haftalık sergi resmi, düzenli kurulan pazar ve panayırların belediye gelirlerine katkısını yansıtırken; tanzifat resmi, temizlik hizmetlerinin finansmanına yönelik özel bir gelir kaynağı niteliğindedir. Böylece belediye, sunduğu bazı hizmetlerin finansmanını doğrudan bu hizmetlerle ilişkili gelirlerden sağlamaktadır.

6.7. Zebhiye ve Dellaliye Rüsumları

Zebhiye rüsumu (3.350 kuruş, %2,71) ve dellaliye rüsumu (2.300 kuruş, %1,86) belediye gelirlerinin daha küçük ancak düzenli kalemleri arasında yer almaktadır. Zebhiye rüsumu şehir mezbahalarının faaliyet hacmini ve et ticaretini; dellaliye rüsumu ise alım-satım işlemleri ile müzayedelerin yoğunluğunu göstermektedir. Bu gelirler şehir ekonomisinin günlük işleyişini yansıtan önemli göstergelerdir.

6.8. Hasılat-ı Müteferrika, Çalgı Tezkiresi, Kontrato ve Para Cezaları

Hasılat-ı müteferrika (2.700 kuruş, %2,19), çalgı tezkiresi (1.135 kuruş, %0,92), kontrato pul resmi (134 kuruş, %0,11) ve para cezaları (460 kuruş, %0,37) toplam bütçe içerisinde sınırlı bir paya sahip olmakla birlikte belediyenin düzenleyici ve denetleyici fonksiyonlarını göstermektedir. Özellikle çalgı tezkiresi gelirleri şehir eğlence hayatının belediye tarafından ruhsatlandırıldığını, kontrato resmi ise resmî sözleşmelerin belediye maliyesine katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Priştine Belediyesi'nin gelir yapısı incelendiğinde dört temel kaynağın öne çıktığı görülmektedir:

Tablo 2. 1323 (1907-1908) Mali Yılı Priştine Belediyesi Gelir Kalemlerinin Tutar ve Toplam Gelir İçindeki Oransal Dağılımı

Gelir Kalemi	Tutar (Kuruş)	Toplam Gelire Oranı

Hayvan Rüsumu	38.150	%30,91
İcarat	21.078	%17,08
Kantar Rüsumu	20.500	%16,61
Eczahane Hasılatı	15.000	%12,15

Bu dört gelir kalemi toplam bütçenin %76,75'ini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Priştine Belediyesi'nin mali yapısı esas olarak hayvancılık, ticaret, belediye taşınmazları ve belediye işletmeleri üzerine kurulmuştur. Bu sonuç, Osmanlı taşra belediyelerinin genel mali yapısıyla da uyumludur. XIX. yüzyıl sonlarında taşra belediyelerinin temel gelir kaynaklarını rüsûm-ı erbaa (hayvan, kantar, kile ve zebhiye) oluşturmakta, belediyeler özellikle bu vergilere büyük ölçüde bağımlı bulunmaktadır[37]. Priştine Belediyesi de bu genel yapıyı paylaşmakla birlikte, eczahane ve gazhane gibi belediye işletmelerinden elde ettiği yüksek gelirler sayesinde birçok taşra belediyesinden ayrılmaktadır. Bu durum, Priştine Belediyesi'nin yalnızca vergi tahsil eden bir kurum değil; işletmeleri aracılığıyla kendi mali kaynaklarını çeşitlendiren ve şehir ekonomisinde doğrudan rol üstlenen gelişmiş bir yerel yönetim modeli sergilediğini göstermektedir.

7. Priştine Belediyesinin Giderleri

1323 (1907-1908) tarihli Priştine Belediyesi bütçesi incelendiğinde, toplam giderlerin 123.431 kuruş olduğu ve gelirlerle tam bir denge içerisinde düzenlendiği görülmektedir. Giderlerin 52.080 kuruşu (%42,20) mukannine, 71.351 kuruşu (%57,80) ise gayrimukannine giderlerden oluşmaktadır. Bu dağılım, belediye bütçesinin yalnızca düzenli personel giderlerinden ibaret olmadığını; yatırım, sağlık, sosyal yardım ve şehir hizmetlerine yönelik harcamaların bütçede önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Özellikle gayrimukannine giderlerin mukannine giderlerden daha yüksek olması, Priştine Belediyesi'nin hizmet üretimine ağırlık veren aktif bir mali politika izlediğini ortaya koymaktadır[38].

7.1. Personel Giderleri

Priştine Belediyesi bütçesinin en önemli harcama alanlarından biri personel maaşlarıdır. Belediye teşkilatında belediye reisi, kâtip, ikinci kâtip, sandık emini, tabip, eczacı, cerrah, sıhhiye müfettişi, aşı memuru, gazhane memuru, hastane memuru, çavuş, odacı, gazhane hademeleri ve diğer yardımcı personel için düzenli maaş ödenmiştir. Bu durum belediyenin farklı uzmanlık alanlarına sahip geniş bir kadroyla hizmet verdiğini göstermektedir.

Personel yapısı incelendiğinde en yüksek maaşların sağlık personeline ayrıldığı görülmektedir. Belediye tabibine yıllık 9.600 kuruş, belediye eczacısına 7.200 kuruş, sıhhiye müfettişine 2.400 kuruş, aşı memuruna 1.800 kuruş ve cerraha 1.200 kuruş maaş ödenmiştir. Sağlık personeline

[37] Bkz. Şeyhmus Bingül, "Osmanlı Taşra Belediyelerinde Bütçe Krizi: 'Rüsûm-ı Erbaa Örneği'". OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S. 46, 2019, s. 55.
[38] BOA, TFR.I.KV. 158/15761, 17 Nisan 1907 (4 Rebiülevvel 1325).

ayrılan bu yüksek ödenekler, belediyenin sağlık hizmetlerini temel kamu hizmetlerinden biri olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Belediye reisi ve idarî personelin maaşlarının yanı sıra teknik ve sağlık personeline yapılan ödemeler birlikte değerlendirildiğinde, Priştine Belediyesi'nin profesyonel bir yerel yönetim teşkilatına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

7.2. Yatırım Harcamaları

Bütçede yatırım niteliğindeki harcamalar önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle kaldırımların yapımı ve tamiri için ayrılan 15.149 kuruş, belediyenin şehir altyapısına verdiği önemi açıkça göstermektedir. Bu tutar toplam bütçenin yaklaşık %12,27'sine karşılık gelmekte olup, sağlık harcamalarından sonra en büyük yatırım kalemlerinden biridir. Osmanlı şehirlerinde XIX. yüzyılın sonlarında başlayan modern şehircilik uygulamalarının Priştine'de de sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.

Belediyeye ait bina ve emlakın inşa ve tamiri için ayrılan 7.702 kuruş, kamu binalarının korunmasına yönelik önemli bir yatırım olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanında belediye araçlarının bakımı, gazhane tesislerinin işletilmesi ve çeşitli teknik giderler de yatırım harcamalarının önemli unsurlarını oluşturmaktadır. Bu durum belediyenin yalnızca günlük hizmetleri yürütmekle yetinmeyip şehir altyapısının uzun vadeli gelişimine de kaynak ayırdığını göstermektedir.

7.3. Sağlık Harcamaları

Priştine Belediyesi bütçesinde sağlık hizmetleri en fazla kaynağın ayrıldığı alanlardan biridir. Personel maaşlarının yanı sıra belediye eczahanesine alınacak ilaçlar için 8.000 kuruş, belediye hastanesinde tedavi gören yoksul hastaların yiyecek ve tedavi giderleri için 2.000 kuruş, kuduz köpek tarafından ısırılan kişilerin Selanik veya Dersaadet'e gönderilmeleri amacıyla 1.500 kuruş ödenek ayrılmıştır. Ayrıca belediye hastanesinin çeşitli ihtiyaçları da bütçeden karşılanmıştır.

Bu harcamalar birlikte değerlendirildiğinde, sağlık hizmetlerinin yalnızca personel maaşlarından ibaret olmadığı görülmektedir. Belediye, koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi hizmetleri, ilaç temini ve sevk sistemi gibi birbirini tamamlayan unsurları aynı bütçe içerisinde finanse etmiştir. Bu durum XX. yüzyıl başlarında Priştine Belediyesi'nin modern belediyecilik anlayışını benimsediğini göstermektedir.

7.4. Sosyal Yardım Harcamaları

Priştine Belediyesi bütçesinde sosyal yardım harcamaları dikkat çekici bir yer tutmaktadır. Belediye yalnızca şehir altyapısını geliştirmeyi değil, toplumun korunmaya muhtaç kesimlerine destek sağlamayı da görevleri arasında görmektedir. Gureba hastalarının tedavi giderleri, fakirlerin ihtiyaçları, cenaze ve defin masrafları ile çeşitli yardım ödenekleri bunun açık göstergesidir. Bu harcamalar, belediyenin klasik belediye hizmetlerini sosyal refah anlayışıyla birleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Özellikle kuduz hastalarının daha gelişmiş sağlık merkezlerine gönderilmesi için bütçeden kaynak ayrılması, belediyenin halk sağlığını yalnızca şehir sınırları içerisinde değil, daha geniş bir sağlık sistemi içerisinde değerlendirdiğini göstermektedir. Böylece belediye, sosyal yardım ile sağlık hizmetlerini bütünleşik bir kamu hizmeti olarak yürütmüştür.

7.5. Altyapı Harcamaları

Priştine Belediyesi'nin en önemli faaliyet alanlarından biri şehir altyapısıdır. Kaldırımların yapımı ve tamiri, belediye binalarının bakımı, gaz lambalarının çalıştırılması için gazyağı temini, tanzifat arabalarının işletilmesi ve çeşitli teknik harcamalar altyapı hizmetlerinin temelini oluşturmaktadır.

Özellikle şehir aydınlatmasına yönelik giderler, Priştine'de modern belediyeciliğin önemli göstergelerinden biridir. Gazhane yalnızca gelir sağlayan bir belediye işletmesi değil; aynı zamanda şehir aydınlatmasının temel kurumu olarak faaliyet göstermektedir. Gaz lambalarının yakılması için ayrılan ödenek, belediyenin gece güvenliğine ve şehir yaşamının düzenlenmesine verdiği önemi göstermektedir.

Kaldırımlar için ayrılan yüksek yatırım tutarı ile birlikte değerlendirildiğinde, Priştine Belediyesi'nin altyapı politikası, şehir estetiğini geliştirmeye, ulaşımı kolaylaştırmaya ve kamu sağlığını korumaya yönelik bütüncül bir anlayışa dayanmaktadır.

7.6. Belediye İşletmelerine Yapılan Harcamalar

Priştine Belediyesi'nin en dikkat çekici özelliklerinden biri, gelir sağlayan işletmelerini aynı zamanda düzenli yatırımlarla desteklemesidir. Gazhane ve eczahane bütçede yalnızca gelir kalemi olarak değil, gider kalemi olarak da yer almaktadır. Eczahane için ilaç alımı, personel maaşları ve çeşitli işletme giderleri karşılanırken; gazhane için memur maaşları, hademe ücretleri, bakım giderleri ve gazyağı alımı bütçeden finanse edilmiştir.

Bu durum belediye işletmelerinin kâr amacıyla faaliyet gösteren bağımsız kuruluşlar olmadığını; şehir hizmetlerinin sürdürülebilirliğini sağlayan kamu işletmeleri niteliğinde olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, Priştine Belediyesi işletmelerinden elde ettiği gelirleri yeniden bu işletmelerin geliştirilmesine ve şehir hizmetlerinin finansmanına yönlendirmiştir. Bu yaklaşım, XX. yüzyıl başlarında Osmanlı taşra belediyelerinde görülen mali yönetim anlayışının önemli özelliklerinden biridir.

SONUÇ

1323 (1907-1908) tarihli bütçe verileri ve döneme ait arşiv belgeleri birlikte değerlendirildiğinde, Priştine Belediyesi'nin II. Meşrutiyet öncesi dönemde klasik taşra belediyeciliği anlayışının ötesine geçen kurumsal ve mali bir kapasiteye ulaştığı görülmektedir. İnceleme sonucunda belediye harcamalarının temelde beş ana alanda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bunlar personel giderleri, şehir altyapısı ve yatırımlar, sağlık hizmetleri, sosyal yardım faaliyetleri ve belediye işletmeleridir. Bu dengeli harcama dağılımı, kurumun yalnızca vergi toplayan ve temizlik işlerini yürüten bir idare olmadığını; sağlık, altyapı, sosyal refah ve

iktisadi işletmeciliği entegre şekilde yöneten çok yönlü bir yerel yönetim modeli sergilediğini ortaya koymaktadır.

Belediye hizmetlerinin niteliği incelendiğinde öne çıkan en önemli alanlardan biri sağlık teşkilatıdır. Kadroda tabip, eczacı, cerrah, sıhhiye müfettişi ve aşı memuru gibi uzman personelin istihdam edilmesi; belediye hastanesinin işletilmesi, ilaç alımlarına düzenli ödenek ayrılması ve ileri tedavi gerektiren kuduz vakalarının Selanik veya Dersaadet'e sevk edilmesi, koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin kurumsallaştığını göstermektedir. Ayrıca bütçede gureba hastalarının bakımı, muhtaçlara yönelik yardım ödenekleri (bikis maaşları), yolcu ihtiyaçları ve cenaze-defin giderleri için ayrılan kaynaklar, Osmanlı taşra belediyeciliğinde sosyal refah ve "sosyal belediyecilik" anlayışının bu dönemde belirgin bir boyut kazandığını kanıtlamaktadır.

Altyapı ve şehircilik faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde, yol ve kaldırım yapım-onarımına ayrılan yüksek ödenekler, belediye mülklerinin bakımı ve özellikle gazhane işletmesi aracılığıyla sağlanan şehir aydınlatması, Priştine'de modern şehircilik standartlarının uygulandığını göstermektedir. Gazhane ve eczahane gibi birimlerin hem kamu hizmeti üreten hem de belediyeye gelir sağlayan işletmeler olarak kurgulanması, altyapı yatırımlarının ekonomik sürdürülebilirlik ilkesiyle planlandığını yansıtmaktadır.

1907 yılı, Osmanlı Devleti'nin ekonomik bakımdan önemli güçlüklerle karşı karşıya bulunduğu, aynı zamanda siyasî ve idarî sorunların yoğunlaştığı bir döneme rastlamaktadır. Bu süreçte birçok taşra belediyesi, sınırlı mali kaynaklar ve kurumsal yetersizlikler nedeniyle temel belediye hizmetlerini dahi yerine getirmekte güçlük çekmiştir. Buna karşılık 1323 (1907-1908) yılı Priştine Belediyesi bütçesi, belediyenin mali kaynaklarını belirli bir plan çerçevesinde kullandığını, uzman personel istihdam ettiğini, merkezî idare ile koordinasyon içerisinde faaliyet gösterdiğini ve hizmet alanını çeşitlendirecek ölçüde kurumsal bir kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir.

Bu yönüyle 1323 (1907-1908) tarihli Priştine Belediyesi bütçesi, yalnızca belediyenin gelir ve giderlerini gösteren bir muhasebe cetveli değildir. Aynı zamanda XX. yüzyılın başlarında Balkanlar'da Osmanlı taşra belediyeciliğinin ulaştığı idarî örgütlenme, hizmet çeşitliliği ve kurumsal gelişmişlik düzeyini yansıtan temel bir tarihî kaynak niteliğindedir. Bütçede yer alan gelir kalemleri, harcama öncelikleri ve personel yapısı birlikte değerlendirildiğinde, Priştine Belediyesi'nin klasik belediye hizmetlerinin ötesine geçen, modern şehir yönetimi anlayışını büyük ölçüde benimsemiş bir taşra belediyesi olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BEO (Bâb-ı Âlî Evrak Odası): 323/24181; 348/26073.

DH.MKT (Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemi): 554/3; 1008/32; 1635/54; 2160/93; 2571/2.

HAT (Hatt-ı Hümâyun): 339/19419.

ŞD (Şûrâ-yı Devlet Evrakı): 1965/31.

TFR.I.KV (Rumeli Müfettişliği Kosova Evrakı): 4/307; 158/15761.

TFR.I.ŞKT (Rumeli Müfettişliği Şifre Kalemi Evrakı): 70/7000; 98/9773; 103/10234.

Y.MTV (Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı): 187/5.

ZB (Zaptiye Nezâreti Belgeleri): 345/13.

Tetkik Eserler

Ağanoğlu, Yıldırım H. 1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi (Üsküp, Priştine, Prizren, İpek, Yenipazar, Taşlıca). İstanbul: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2000.

Ahmetaj, Seda Şahin. İdarî ve Sosyal Yapı Bakımından Priştine Sancağı (1877-1912). Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2025.

Argunhan, Betül. "İstanbul Şehremaneti (1855-1858)." Kırıkkale Hukuk Mecmuası 2, no. 1 (2022): 149-180. https://izlik.org/JA56PH78DR.

Avcı, Uğur. "Osmanlı Taşrasında Belediye Teşkilatının Kuruluşu: Karacasu Belediyesi." Tarih ve Gelecek Dergisi 10, no. 2 (2024): 71-90. http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1486713.

Bingül, Şeyhmus. "Osmanlı Taşra Belediyelerinde Bütçe Krizi: 'Rüsûm-ı Erbaa' Örneği." OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, no. 46 (2019): 43-69.

Birol, Nurettin. "19. Yüzyılın Sonlarında Kosova Vilayetinin Etnik, İdari, Siyasi ve Sosyal Durumu ve Vali Halil Rıfat Paşa'nın Faaliyetleri." AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi 10, no. 28 (2022): 233-257. https://doi.org/10.31126/akrajournal.1118849.

Çatal, Ahmet Caner, ve İsa Kalaycı. "Kosova Vilayeti'nde Meydana Gelen Adlî Olaylar (1876-1880)." Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 11, no. 25 (2014): 101-124.

Dirihan, Sezin. "Osmanlı Taşra Merkezlerinde Modern Belediyelerin Ortaya Çıkışı: 19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Ankara Örneği." Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi 6, no. 1 (2023): 1-15. https://doi.org/10.46373/hafebid.1356553.

İskender, Rizay (Skender Rizaj). "Kosova Vilâyeti Teşkilâtı." İçinde VII. Türk Tarih Kongresi (25-29 Eylül 1970), II. Cilt, 663-676. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1973.

Karaçam Atam, Şenay, ve Gülin Öztürk. “Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılın Ortalarında Priştine.” Türklük Bilimi Araştırmaları, no. 30 (2011): 277-300. https://izlik.org/JA56XX22ZY.

Kiel, Machiel. “Priştine.” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 34. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Ortaylı, İlber. Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.

Öner, Erdoğan. İstanbul Şehremâneti (Belediyesi)'nin Kuruluşu ve 1917 Yılı Bütçesi. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, 2008.

Sami, Şemseddin. Kamûsü'l-A'lâm. Cilt 2. İstanbul: Mihran Matbaası, 1889

The Socioeconomic Structure of Kavala During The Period 1913-1922, According To Shari'a Court Records

Mehmet ÇANLI

Prof. Dr., Hitit University, TÜRKİYE

Introduction

Kavala is located on the northern coast of the Aegean Sea, between Thessaloniki and Dedeağaç. Thanks to its strategic location, it has been an important port and transit hub throughout history.[1] The city, which came under Ottoman rule in the late 14th century, was administered as a kaza for a long time. It gained particular administrative and economic importance in the 19th century as part of the Drama Sanjak within the Thessaloniki Vilayet.

The region's strategic location elevated Kavala beyond the status of a mere local settlement, transforming it into a critical hub for commercial and military relations between the Balkans and the Aegean basin. Political developments in the late 19th and early 20th centuries shifted the balance of power in the Balkan region. This process, coupled with the Balkan Wars, led to Kavala's separation from Ottoman rule. The city, which was occupied by Bulgaria in 1912, soon came under Greek control and was definitively ceded to Greece under the 1913 Treaty of Bucharest.[2]

This study examines, in three chronological periods, the reflections of the political and administrative changes that took place in Kavala between 1913 and 1922 on the socio-economic structure, based on the sharia court records. The first period covers the Bulgarian occupation from 1913 to 1913 and from 1916 to 1918. The second period covers the Allied/French military administration from 1918 to 1920, and the final period covers the Greek administration from 1920 to 1922. During this process, the study analyzes—in light of Shari'a court records—how property relations, economic activities, issues related to family law, and the local social order were affected by these administrative changes.

Within this general framework, the process of administrative and social transformation that emerged in Kavala following the Bulgarian occupation of 1912 is evaluated through the establishment and initial practices of the Cemaat-i İslâmiye organization.

[1] İsmail Arslan, "19. Yüzyılda Balkanlar'da Bir Liman Şehri: Kavala," History Studies 2, no. 3 (2010): 27-33.
[2] Bülent Yıldırım, "Balkan Savaşları'nda Bulgar Ordusu ve Komitacıların Batı Trakya'daki Faaliyetleri," History Studies 6, no. 2 (2014): 143-160.

1. The Establishment of the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) and Its Early Records

Following the Ottoman Empire's withdrawal from the Balkans, Cemaat-i Islamiye (Muslim Community Councils) organizations were established to meet the religious and social needs of the Muslim population remaining in the region. These structures began a process of institutionalization, particularly after the 1877–1878 Russo-Turkish War and with the signing of the Treaty of Berlin. During this process, muftis both administered religious services and assumed the administrative representation of the community. A 1881 regulation established a systematic structure for community councils, and a 1885 directive further strengthened this institutional framework.[3]

During the Balkan Wars, following the Bulgarian occupation of Kavala on November 9, 1912, the Islamic Community Organization ([4]) was established in the region on December 2, 1912, in accordance with international treaties. The community council consisted of religious scholars and prominent citizens of the city, while the muftis assumed executive responsibilities. The muftis were responsible for managing education, endowments, matters related to Sharia courts, and issues concerning orphans.

The institutionalization of the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) organization in Kavala was delayed due to the administrative disorder and financial shortfalls caused by the Bulgarian occupation. Furthermore, the conditions of the occupation and the power struggles between old and new leaders made the process even more difficult. After taking control of the community's endowment revenues beginning in 1915[5] , the organization began to operate in a more orderly manner.

To properly assess the community's application of Islamic law, it is necessary to briefly examine the Balkan Wars and the political developments that followed. While the Balkan Wars were ongoing, the Bulgarians first occupied the region on November 9, 1912, and this occupation lasted for about eight months. With the Treaty of Bucharest, signed on August 10, 1913, Kavala and its surroundings were officially ceded to Greece.[6] However, the Bulgarian occupation continued de facto in the region for some time afterward.

Geographically located in Eastern Macedonia, Kavala is closely linked, from a political and strategic standpoint, to developments in Western Thrace. As part of Bulgaria's policy to gain access to the Aegean Sea, the region between Dedeağaç and Kavala holds strategic importance. For this reason, although the region was ceded to Greece under the Treaty of Bucharest, it was

[3] Ayşe Zişan Furat, "Balkanlar'da Cemaat-i İslamiyelerin Teşekkülü (1878–1918)," OTAM (Orta Doğu Araştırmaları Dergisi) 33 (Bahar 2013): 67-87.
[4] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Adalar Şerʿiyye Sicili Defteri, defter no. 71, Cemaat-i İslamiye Karar Defteri, karar no. 1, 1 (2 Aralık 1912).
[5] BOA. VGM-ŞSC-d-71, Decision No. 4, p. 3 (March 16, 1915).
[6] Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı," Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 5 (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992), 23-25.

reoccupied by Bulgaria for a second time on July 1, 1916, during World War I[7] , and this situation persisted until September 1918. Political uncertainty then prevailed in the region until June 1919. From the time of the Treaty of Bucharest until that date, Greek administration in the region continued only symbolically.

The region was subsequently transferred to French military administration on behalf of the Allied Powers. This period spanned from June 1919 to May 1920. With the Treaty of Sèvres, the region was definitively ceded to Greece. Throughout this process, clashes occurred between Bulgarian, Greek, and Turkish guerrilla groups amid the power vacuum that had emerged in the region. Additionally, beginning in late 1915, a portion of the Muslim population in the region was conscripted by the Ottoman Empire. Furthermore, there was participation from the region in the units formed by Fuat Balkan, who operated on behalf of the Government of Western Thrace.

Within this historical context, the Shari'a records of the Kavala Islamic Community will be examined. First, a general introduction to these records—both in terms of their physical form and content—will be provided.

a: General Overview of the Shari'a Registry Ledgers

The Islamic Community of Kavala has documented the activities it has carried out since its founding in four ledgers. One of these is a minutes ledger. This ledger has been excluded from the analysis. The others are ledgers pertaining to the application of Sharia law. The ledgers examined in this study have been cataloged by the General Directorate of Foundations Archives under the heading "Adalar Sharia Register" with the following numbers: 71 (Resolution Ledger), 119, 153, and 156. These ledgers will be presented not in numerical order but according to the historical chronology in which they were kept.

Ledger No. 156 consists of two sections. The first section begins on September 1, 1913, and ends in June 1916. A total of 158 entries were recorded during this period. The second section begins in June 1919 and concludes on March 20, 1920. This section contains 127 rulings.

When evaluated as a whole, the first section pertains to the Bulgarian occupation and the subsequent period of uncertainty. No records of stamp duty or fees were found in the entries kept during this period. Furthermore, the number of entries for the years 1914 and 1915 is quite limited. These entries continued until July 1916, when the Bulgarians' second occupation began. The second section covers the period of the French occupation forces acting on behalf of the Allied Powers. During this period, particularly in 1919, there are very few entries.

Ledger No. 119 is also divided into two periods. The first section pertains to the second period of Bulgarian occupation between 1916 and 1918 and consists of 18 entries. The second section primarily contains entries from 1921 and consists of 63 entries.

[7] BOA. VGM-ŞSC-156, No. 1, pp. 1, 2 (September 1, 1913).

Finally, Register No. 153 begins in April 1920 and ends in June 1922. This register contains a total of 485 entries. In short, it consists of records kept during the period of Greek administration in the region.

2. Analysis of Records from the Bulgarian Occupation Periods

Upon examining the court records pertaining to the first Bulgarian occupation of the region and the subsequent period of uncertainty, it is evident that the most numerous category of cases involves the appointment of guardians and proceedings concerning orphans. In addition, disputes related to inheritance, marriage, divorce, marriage permits, endowments, and religious officials, as well as alimony, complaints, and other legal proceedings, were also recorded. The numerical distribution of case types is shown in the table below.

Table 1: Records Kept During the First Bulgarian Occupation

Cases	Number of Files	Percentage (%)
Provisions Regarding Guardians and Orphans	59	37.3
Inheritance cases	23	14.6
Divorce	16	10.1
Marriage	16	10.1
Cases involving foundations and religious personnel	15	9.5
Marriage permits	10	6.3
Alimony	6	3.8
Complaints	4	2.5
Other	9	5.7
Total	**158**	**100.0**

As shown in Table 1, a total of 158 rulings were identified for the period under review. The largest portion of these consists of rulings concerning guardians and orphans, with these cases accounting for 37.3% of the total records. This situation can be viewed as a natural consequence of the mass displacement of children who were left without parents due to the Balkan Wars and the subsequent events , as well as banditry. The court appointed a large number of guardians to protect orphaned children, manage their property, and safeguard their rights. The protection of orphans' property was carried out by family councils in areas where the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) was established.

Inheritance cases account for 14.6% of cases involving guardians and orphans. A notable aspect of the records related to inheritance cases is that a large proportion of the deceased were young people who died in the war or were killed by gangs. Another noteworthy aspect of inheritance cases is as follows. Initially, all assets left behind by the deceased in inheritance cases were recorded in the Sharia registers ([8]); however, later on—likely due to security concerns stemming from the environment of war and conflict—individuals' assets were not included in the records.[9] These records were kept as separate documents and prepared for submission to official authorities.

Divorce and marriage cases each account for 10.1 percent. The vast majority of divorces did not result from marital disputes. They were primarily divorce petitions filed by the spouses of men who were killed in battle by Bulgarian and Greek bands or who went missing after joining the militia movements in Anatolia and Western Thrace. It was noted that there is a distinction in the records regarding requests for divorce or permission to remarry. For example, while some women whose spouses had died applied to the court for a divorce based on witness testimony, others requested permission to remarry so they could marry again.

Cases involving endowments and religious officials, as listed in the table, also stand out with a 9.5% share. When these four case groups are evaluated together, they account for approximately 44.3% of the total records. This indicates that issues related to family law and endowment administration were among the court's areas of jurisdiction. Cases involving endowments primarily concern the appointment of old and new trustees. For example, Ahmet Rasim Efendi, a trustee of the Kabristan Endowment, was removed from office for abusing his position to gain financial benefit.[10] Similarly, a new trustee was appointed to replace the trustee of the İbrahim Paşa Mosque Endowment after he migrated to Istanbul.[11]

The employment of religious officials, whose salaries were paid from endowment revenues, is mentioned, albeit sparingly, in the Shari'a court records. Such matters mostly concern complaints filed by religious officials against one another. Appointment records are found in the decision register of the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils).

Another point to note is that among the types of cases with lower rates are marriage permits (6.3%), complaints (2.5%), and other cases (5.7%). Although these cases are numerically less frequent, they highlight the diversity of social life and legal needs in the region.

When the distribution of cases is evaluated as a whole, it becomes clear that a significant portion of the disputes brought before the court were a reflection of the security issues arising from the Balkan Wars and the activities of Bulgarian and Greek guerrilla groups in the region, as well as the social consequences these events caused . In particular, among the most common

[8] BOA. VGM-ŞSC-156, No. 8, p. 8, September 25, 1913.
[9] BOA. VGM-ŞSC-156, No. 38, pp. 30–31, November 9, 1914; No. 92, p. 81, November 7, 1915; No. 110, pp. 94, 95, November 23, 1915; No. 18, p. 163, September 25, 1919; No. 59, pp. 216, 217, October 15, 1919; BOA. VGM-ŞSC-119, No. 7, p. 40, January 24, 1921.
[10] BOA. VGM-ŞSC-156, No. 18, p. 18, June 22, 1914.
[11] BOA. VGM-ŞSC-156, No. 51, p. 202, October 2, 1919.

types of cases the court handled were divorce petitions filed by women whose husbands had been missing for long periods due to military service or had lost their lives in wars and conflicts; requests for permission to remarry; alimony claims; and applications for the appointment of guardians for orphaned children.

However, not all events that occurred during the occupation period were directly reflected in the court records. In contrast, records from the period of French military administration—established following the withdrawal of Bulgarian forces from the region in September 1918—clearly document the oppression, human rights violations, and hardships endured during the Bulgarian occupation. For example, a notable case involves Hasan, a Turkish collaborator during the Bulgarian occupation, who, under pressure from a Bulgarian officer, harassed a woman and forced her to marry him; after the occupation ended, the woman filed a petition to annul the marriage.[12] This situation also demonstrates that Shari'a court records are not merely legal documents but also important historical sources reflecting the social and political conditions of the era.

3. Records from the French Military and Greek Administration Periods

After the Bulgarians withdrew from the region in July 1918, the French established a military administration here on behalf of the Allied Powers. Indeed, according to the Shari'a court records, due to the uncertainty prevailing between July 1918 and May 1919, no proceedings were conducted other than a few cases.[13] Starting in May 1919, alongside the French military administration, Greek authorities also began to play a more active role in the region than before. The most striking example of this was the reestablishment of the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) organization in the region, which resumed its activities under supervision.[14]

Based on the records in the examined ledgers, Sharia cases during this period began on June 15, 1919, and continued uninterrupted until June 1922. The subjects of the cases during this period were similar to the rulings mentioned above. However, it should be noted that the French military occupation of the region lasted until the Treaty of Sèvres in May 1920. The cases examined from that date until June 1922 took place during the period of independent Greek administration. For this reason, it would be appropriate to evaluate the cases of the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) Sharia Court as two distinct periods.

a. Cases Heard During the French Military Administration Period

Cases during this period began on June 15, 1919, and continued until May 26, 1920. The general breakdown of these rulings is as follows:

Table 2: Cases Heard During the French Military Administration Period

[12] BOA. VGM-ŞSC-156, No. 56, p. 207, September 29, 1919.
[13] BOA. VGM-ŞSC-119, p. 30.
[14] BOA. VGM-ŞSC-71, p. 64, May 30, 1919.

Subject of the Case	Number	Percentage (%)
Guardianship	56	17.83%
Complaints	4	1.27%
Dowry	13	4.14%
Appointments of Endowment and Religious Officials	27	8.60%
Inheritance	81	25.80%
Divorce	19	6.05%
Alimony	24	7.64%
Marriage Leave	24	7.64%
Marriage	10	3.18%
Other	56	17.83%
Grand Total	**314**	**100.00%**

According to Table 2, there were a total of 314 rulings during the period under review. The distribution of rulings by subject matter indicates that the court's caseload is concentrated in certain types of cases and matters. Upon examining the distribution, inheritance cases account for the largest share. With a total of 81 cases, inheritance cases account for 25.80% of all cases. In other words, approximately one in every four cases relates to inheritance law. This indicates that disputes regarding the division of an estate, the determination of the estate's assets, the establishment of heirs' rights, and similar matters were among the court's most significant areas of focus during the review period.

Guardianship proceedings, which rank second, account for approximately one-fifth of the total caseload with 56 cases (17.83%). The fact that matters related to guardianship law are at this level indicates that proceedings aimed at ensuring legal representation for minors, legally incapacitated individuals, or those in need of protection have reached a significant volume. This result reveals that the court is significantly engaged not only with contested cases but also with judicial activities of a protective nature.

The "Other" category (information on holidays and religious matters, power of attorney), which accounts for the same proportion (17.83%), is also noteworthy. This group, consisting of 56 cases, comprises various cases and matters not classified under a separate heading in the table. The fact that it accounts for a relatively high proportion indicates that the court's scope of activity is not limited solely to the types of cases listed in the table, but that it also handles a large number of matters and proceedings of various legal natures.

Cases related to endowment and religious official appointments rank fourth with 27 cases (8.60%). This percentage indicates that such proceedings occupy a regular place within the court's jurisdiction. As noted above, appointments of religious officials and endowment trustees were generally recorded in the community's decision register. Such appointments mentioned in the court records typically involve complaints filed by religious officials against one another and, generally, appointments passed from father to son following a death. It can be said that these types of applications, particularly those evaluated under non-contentious proceedings, have continued with a certain degree of consistency.

Alimony and marriage license cases each account for 24 cases (7.64%), showing an equal distribution. While alimony cases highlight the significant role of disputes regarding the regulation of financial obligations arising from family law, the fact that applications for marriage permits occur at the same rate indicates that marriage procedures requiring permission have a certain level of intensity.

Divorce cases account for a moderate share, totaling 19 cases (6.05%). Although divorce cases are among the first types of cases that come to mind when the public thinks of family courts, this table shows that the proportion of divorce cases remains lower than that of inheritance and guardianship proceedings. Divorces generally appear to have been granted due to reasons stemming from war and occupation. This situation is also closely related to the issue of obtaining a marriage license . The request for a marriage license from the court was made to ensure that it would not prevent the woman from remarrying. Obtaining a divorce decree is a separate matter.

Mehir cases are limited to 13 cases (4.14%). Considering that such cases may vary depending on specific periods or regional characteristics, the current rate indicates that they occupy a relatively small but noteworthy place within the court's total caseload.

Marriage proceedings, meanwhile, account for a low percentage with 10 cases (3.18%). In contrast, complaint filings constitute the least common case type in the table, with only 4 cases (1.27%). This result indicates that complaint-based filings had a limited impact on the court's caseload during the review period.

When the subject categories are evaluated within a broader framework, inheritance, guardianship, and other categories together account for 193 cases, representing 61.46% of the total cases. Consequently, approximately two-thirds of the court's caseload is concentrated in these three areas. In contrast, the total number of family law cases—including divorce, alimony, marriage, and marriage permits—amounts to 77 cases (24.52%), indicating that roughly one in every four cases pertains to family law. The remaining cases—involving endowments, the appointment of religious officials, dowries, and complaints—account for a more limited share, totaling 44 cases (14.02%).

A significant portion of these cases pertains to social and economic problems arising from the Balkan Wars and the massacres and oppression carried out in the region by Bulgarian and Greek bands. In particular, issues such as inheritance disputes arising from men failing to return from

military service or remaining unaccounted for over long periods, the issuance of divorce certificates to women, the granting of permission to remarry, alimony claims, and the appointment of guardians for orphaned children were among the matters most frequently encountered by the court. Many events that occurred during the Bulgarian occupation were not directly reflected in the court records.

During the period of French military administration, from June 1919 to May 1920, 314 cases were heard in the Sharia court. A significant portion of these cases involved issues arising during the war years and the Bulgarian occupation that had not been resolved at that time. A significant portion of the women who applied to the court for divorce and permission to remarry refrained from explicitly stating that their husbands had joined the militia or served in the Ottoman Army during World War I. For this reason, the petitions submitted to the court generally cited reasons such as the husband having run away from home, having been killed in the war, or having been missing for a long time. Examples of this nature are frequently encountered in the Kavala court records after 1920.

One notable detail in records kept during the French military occupation is that, although the region had been ceded to Greece under the Treaty of Bucharest, many members of the local Muslim population were conscripted by the Ottoman Empire beginning in late 1915. In addition, the local Muslim population joined the units of Fuat Balkan, who was recruiting soldiers on behalf of the Government of Western Thrace. Court records contain extensive information on this matter. For example, it is evident that many soldiers conscripted from the region in 1916 and sent to the Egyptian Front ([15]), the Arabian Front ([16]), the Baalbek Front ( ), the Suez Canal Front ([17]), the Damascus Front ([18]), the Galician Front ([19]), and other fronts ([20]) did not return and were martyred.

Furthermore, court records also contain information regarding individuals who joined the militia forces of the Western Thrace Turkish Government and were either martyred or left the region to participate in the National Struggle in Anatolia[21] .[22] For example, Militia Officer Alişan Efendi did not return to his hometown after Western Thrace was ceded to Greece; instead, he fell ill in Istanbul and passed away there.[23] Furthermore, the court records contain information that the Bulgarians and Greeks abducted[24] or forcibly conscripted[25] certain

[15] BOA. VGM-ŞSC-d-119, No. 50, p. 122, April 26, 1921; CB. BOA. VGM-ŞSC-d-153, No. 84, p. 259.
[16] BOA. VGM-ŞSC-d-119, No. 51, p. 114.
[17] BOA. VGM-ŞSC-d-153, No. 35, June 20, 1920.
[18] BOA. VGM-ŞSC-d-153, No. 14, May 15, 1920.
[19] BOA. VGM-ŞSC-d-153, No. 48.
[20] BOA. VGM-ŞSC-d-119, No. 64, p. 141.
[21] BOA. VGM-ŞSC-d-119, No. 54, p. 119, June 13, 1921. In 1919, a man named İbrahim fled the region to Anatolia to join the War of Independence.
[22] BOA. VGM-ŞSC-d-153, No. 42, p. 221; No. 78, August 25, 1920.
[23] BOA. VGM-ŞSC-d-153, No. 6, p. 193.
[24] BOA. VGM-ŞSC-d-119, No. 24, p. 63, February 3, 1921.
[25] BOA. VGM-ŞSC-d-119, No. 49, p. 120, April 20, 1921.

individuals from the Muslim population in the region, and that some of them died while on duty.

On the other hand, a large portion of the cases listed in the table under "Other" involve the granting of power of attorney. In these power-of-attorney cases, it is evident that individuals who were serving in the military or had left the region to work within the Istanbul, Anatolia, and Western Thrace Government[26] granted power of attorney to their relatives in order to manage their affairs. For example, Mehmet Cemil, son of Abdurrahman—a haberdasher and militia soldier from the Hamidiye Neighborhood—appointed Hüsnü, son of Ahmet, as his proxy to manage his affairs.[27]

b: Records Kept During the Greek Administration

French military administration in the region came to an end in May 1920. With the signing of the Treaty of Sèvres on May 10, 1920, the region was ceded to Greece.[28] Although it appears that the Greek administration initially pursued a relatively moderate policy toward the local population during this period, it is understood that beginning in 1920, it moved toward establishing tighter control over the institutional structures of the Muslim community. In this context, the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) organization and its affiliated endowments and educational institutions, in particular, began to be closely monitored.

During this period as well, the community continued to resolve issues related to the civil law of the Muslim population. However, the community's activities were directly influenced by the National Struggle being waged in Anatolia and Turkish-Greek relations. This situation is clearly evident in the community's decision register and the court records of the period. The decision ledgers and court records from this period primarily document appointments of religious officials, teachers, translators, and certain staff members. There are no entries in the decision ledger for the year 1921.

The court records, on the other hand, contain numerous cases related to inheritance, alimony, marriage permits, guardianship, and other matters of family law. As in previous periods, these cases were aimed at resolving legal issues that arose during and after the Balkan Wars. It is noteworthy that no explicit negative statements regarding the Greek administration are found in the records.

A breakdown of the cases heard in the Kavala Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) court during this period is provided below.

Table 3: Records Kept During the Greek Administration

[26] Nevzat Gündağ, *1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 116-123.
[27] BOA. VGM-ŞSC-d-119, No. 14, p. 13, October 10, 1917.
[28] Baskın Oran, *The Western Thrace Issue in Turkish-Greek Relations,* Bilgi Publishing House, Ankara, 1986.

Subject	Number	Percentage (%)
Appointment of a Guardian	77	23.55%
Divorce	22	6.73%
Alimony	27	8.26%
Dowry	17	5.20%
Marriage	5	1.53%
Marriage Leave	27	8.26%
Inheritance	123	37.61%
Endowment, Appointment of Religious Officials and Staff	14	4.28
Complaints	2	0.61%
Announcement of holidays and religious observances	5	1.53
Proxy	2	0.61%
Bequest	2	0.61%
Other (debts and credits, medical leave)	4	1.22%
Total	**327**	**100.00%**

Table 3 contains a total of 327 records. Inheritance cases account for a high proportion with 123 records (37.61%). The high number of inheritance cases suggests that the distribution of property after death is often a source of dispute among family members. However, in the ledgers we examined, inheritance records primarily concern the estates of men who died during and after the Balkan Wars, and efforts were made to settle these cases during that period.

Records regarding the appointment of guardians, which rank second, number 77 (23.55%) and constitute approximately one-fourth of the total records. Although this figure includes guardianship cases involving orphans, matters related to adoption, coming of age, and child support for orphans have also been included in the overall total. This proportion demonstrates that practices aimed at protecting orphans and children without guardians held a significant place in the Turkish and Muslim community of Kavala. The frequent use of the guardianship institution reveals that the courts served not only as dispute-resolving bodies but also as institutions performing a social protection function. This situation is noteworthy in terms of the preservation of family structure and the effectiveness of the legal representation mechanism.

Alimony and marriage license records each rank third with 27 cases (8.26%). Although alimony is generally viewed as the transfer of financial obligations arising from divorce or intra-family

support duties to the courts, it manifests differently in Kavala society. These are financial claims made by the spouses of men who died in wars or occupations, or by the spouses of men who joined militia forces in Western Thrace and Anatolia and did not return.

On the other hand, the wives of men who died or did not return as a result of wars and occupations have filed lawsuits seeking alimony in order to remarry or to have their marriages annulled. There are 27 such cases. The fact that marriage license records account for the same proportion indicates that the institution of marriage was subject not only to social but also to legal oversight.

Divorce cases account for 22 entries (6.73%), representing a moderate level of frequency. The fact that the divorce rate is lower than that of inheritance and guardianship cases may reflect the importance placed on preserving family unity, or it may be explained by the view that divorce is considered a last resort from both a social and religious perspective. As noted above, according to the records in the registers, very few divorce cases stem from domestic disputes. The remaining cases were filed by individuals whose spouses had been abducted by bandits, Greek, and Bulgarian gangs.

Mahr cases constitute another notable group, with 17 entries (5.20%). Since mahr represents the economic dimension of the marriage contract, these cases reflect claims aimed at protecting the financial rights arising from the marriage contract. The fact that mahr disputes are evaluated alongside divorce and alimony cases demonstrates that the economic aspect of family law plays a significant role in practice. The mehir cases observed in the region, much like inheritance and alimony cases, primarily involve lawsuits filed by women whose spouses died during periods of war and occupation.

A total of 14 cases (4.28%) were identified as involving endowment trustees and the appointment of religious officials and staff. These records demonstrate the administrative functions of the qadi courts regarding the management of endowment institutions, the appointment of mosque officials, and the administration of public services. Appointments of religious officials and personnel assigned to the Cemaat-i İslamiye (Muslim Community Councils) organization were primarily recorded in the decision register. Whenever any issue arose regarding an appointment or assignment, it was addressed in court.

In contrast, marriages (1.53%), announcements of holidays and religious observances (1.53%), other proceedings (1.22%), complaints, powers of attorney, and gifts and wills (each 0.61%) are represented at very low rates. Marriage proceedings were very rare due to the political and economic conditions of the period. In particular, the low number of power-of-attorney and gift-and-will transactions may indicate that such legal dispositions were carried out through mutual agreement between the parties or that the need for formal registration was more limited.

Overall, approximately 61% of the records pertain solely to inheritance and the appointment of executors. This indicates that the courts' primary area of activity was the protection of property and the representation of individuals lacking legal capacity. In contrast, when family law matters—including divorce, alimony, dowry, and marriage—are considered collectively, they

account for approximately 22% of the total records. This ratio reveals that family law is also one of the courts' key areas of work, though it is not as dominant as inheritance and guardianship.

In conclusion, this statistical distribution shows that during the period under review, the courts' primary function was not merely to resolve disputes, but also to operate as a multifaceted legal authority that regulates family structure, enforces inheritance law, administers the guardianship system, and fulfills public-administrative duties. In particular, the high number of inheritance and guardianship cases clearly demonstrates that the protection of assets in society, the intergenerational transfer of property, and ensuring legal representation for individuals in need of protection constituted the courts' most important areas of activity. These findings also provide important indicators for assessing the social, economic, and legal structure of the period.

CONCLUSION

This study demonstrates that the changes in political sovereignty that took place in Kavala between 1912 and 1922 profoundly affected not only the administrative structure but also the social, economic, and legal life of the Muslim community. An examination of the Shari'a court records ( ) from three successive periods of rule—the Bulgarian occupation, the French military administration, and the subsequent Greek administration—clearly demonstrates that these court records are not merely legal documents but also serve as sources of social history that illustrate the effects of war on society.

One of the study's most significant findings is that the Kavala Cemaat-i İslâmiye became the fundamental institution ensuring the legal and administrative continuity of the Muslim community following the Ottoman Empire's withdrawal from the region. In the power vacuum created by the end of Ottoman rule, the Cemaat-i İslâmiye not only carried out religious services but also preserved the community's institutional memory by assuming responsibility for the administration of waqfs, educational activities, family law, inheritance proceedings, the protection of orphans, and Sharia judicial services. This situation demonstrates that the Ottoman legal tradition continued to exist to a certain extent despite the change in sovereignty.

The statistical distribution of court records directly reveals the war's actual impact on society. It is no coincidence that inheritance cases and the appointment of guardians reached their highest rates during all three periods examined. As a result of the Balkan Wars, World War I, and armed conflicts in the region, a large number of men either lost their lives or were unable to return home for long periods. As a natural consequence, the women, children, and heirs left behind sought legal protection. The high number of guardianship appointments made specifically for orphaned children indicates that one of the war's most severe social consequences was the fragmentation of the family structure.

At the same time, a significant portion of divorce, alimony, and marriage license cases did not stem from traditional domestic disputes. As evident from the records, the vast majority of women filed lawsuits because their husbands had gone missing in the war, been conscripted,

joined militia forces, or had not been heard from for many years. Consequently, family law cases emerged as legal solutions to social problems directly created by the war and the conditions of occupation.

The marked increase in inheritance cases, particularly during the French and Greek periods of administration, is also noteworthy. The primary reason for this is that estate proceedings left unresolved during the war years began to be finalized in the courts as the political environment stabilized to some extent. Consequently, the rise in the number of cases indicates the resolution of legal issues carried over from the war period rather than the emergence of new disputes.

One of the key findings of this study is how different administrations are reflected in court records. Most of the oppression and human rights violations that occurred during the Bulgarian occupation were not directly recorded in the court records. In contrast, records from the period of French military administration—which began after the Bulgarians withdrew from the region—clearly document these events. This demonstrates that court records indirectly reflect not only legal proceedings but also the political climate of oppression during that era.

It is noteworthy that records from the Greek administration period contain no direct negative statements directed at the administration. This situation could be explained by the Greek administration's increased oversight of the courts, or it may suggest that the Cemaat-i İslâmiye adopted a more cautious language in its records in order to continue its activities. Consequently, the points where the records remain silent are also significant from a historical interpretation perspective.

Cases involving waqf administration and religious officials also demonstrate that the Cemaat-i İslâmiye operated not only as a court but also as an administrative organization. Administrative procedures— —such as the oversight of waqf revenues and the appointment of imams, muezzins, teachers, and other personnel reveal that the institution ensured the continuity of the community's religious and educational life.

The power-of-attorney transactions recorded in the court records also reflect the military and political conditions of the period. The fact that many individuals, due to their service in the Ottoman Army, within the Government of Western Thrace, or in the ranks of the National Struggle in Anatolia, granted power of attorney to their relatives to manage their property and legal affairs demonstrates how the war shaped everyday legal practices.

One of the study's significant methodological findings is that the Shari'a registers are not merely court records in the classical sense. These registers provide detailed information on population movements, migrations, war casualties, military activities, banditry, waqf administration, local bureaucracy, and family structure. Consequently, these registers serve as primary sources for research in social history, legal history, administrative history, and demographic history.

When evaluated alongside statistical data, the fact that the types of cases showed a high degree of similarity across the three administrative periods is also a significant finding. Although

administrations changed, the fundamental legal needs of society remained unchanged; issues related to inheritance, guardianship, and family law continued to be the primary focus of the courts. This situation demonstrates that the Cemaat-i İslâmiye courts continued to apply the civil law of the Muslim community independently of political authorities.

In conclusion, this study reveals that the changes in administration in Kavala did not completely eliminate the functioning of legal institutions; on the contrary, the Ottoman legal tradition was adapted to new political conditions and sustained through the Cemaat-i İslâmiye. The Shari'a court records illustrate the effects of war and occupation on society not only through statistics but also through the breakdown of family structures, the rise in the number of orphans, inheritance disputes, economic uncertainties, and mechanisms of social solidarity. In this regard, the study constitutes an important legal and social history research project that explains the transformation of the Muslim community in the Balkans—specifically in Kavala—during the war years.

REFERENCES

Archival Sources

Presidential Directorate of State Archives, Ottoman Archives (BOA). General Directorate of Foundations, Shari'a Registers Collection (VGM-ŞSC).

(BOA). VGM-ŞSC-d-71. Adalar Shari'a Register, Islamic Community Decision Register.

(BOA). VGM-ŞSC-d-119. Kavala Shari'a Register.

(BOA). VGM-ŞSC-d-153. Kavala Shari'a Registry Ledger.

(BOA). VGM-ŞSC-156. Kavala Shari'a Registry Ledger.

Books

Gündağ, Nevzat. 1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Oran, Baskın. Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1986.

Encyclopedia Entry

Küçük, Cevdet. "Balkan Savaşı." Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 5, 23-25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992.

Articles

Arslan, İsmail. "19. Yüzyılda Balkanlar'da Bir Liman Şehri: Kavala." History Studies 2, no. 3 (2010): 27-33.

Furat, Ayşe Zişan. “Balkanlar’da Cemaat-i İslamiyelerin Teşekkülü (1878–1918).” OTAM (Orta Doğu Araştırmaları Dergisi) 33 (Bahar 2013): 67-87.

Yıldırım, Bülent. “Balkan Savaşları’nda Bulgar Ordusu ve Komitacıların Batı Trakya’daki Faaliyetleri.” History Studies 6, no. 2 (2014): 143-160.

Ayın Tarihi Dergisinde 1952 ABD Başkanlık Seçimleri ve Seçimin Kore Savaşı'na Yansımaları

The 1952 US Presidential Electıon and its Impact on the Korean War in the History of the Month Magazine

İbret DAL

Independent Researcher/ Türkiye

Giriş

Kore Savaşı, 25 Haziran 1950'de Kuzey Kore askeri birliklerinin Güney Kore'yle sınırı oluşturan 38. Paralel Dairesini geçmesiyle başlamış ve 27 Temmuz 1953'te imzalanan Panmunjom Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasıyla da sona ermiştir.[1] II. Dünya Savaşı esnasında bir Japon sömürgesi olan Kore Yarımadası[2] II. Dünya Savaşı sonrasında fiilen bölünerek 38. Paralelin kuzeyi SSCB'nin, güneyi ise ABD'nin kontrolüne girmiştir.[3] Aynı devletler kurulacak yeni bir hükümetle hâlihazırdaki bölünmüşlüğü sona erdirmeyi taahhüt etmişlerse de Soğuk Savaş Dönemi'ne girilmesiyle birlikte bölünmüşlük kalıcı bir hal almıştır.[4] ABD, birleşik bir Kore Devleti kurulması hususunu 1947 yılında Birleşmiş Milletler gündemine taşıyarak Kore Yarımadası genelinde yapılması planlanan seçimlere destek olunmasını istemiş, fakat diktatörlüğe evirilen Kuzey Kore'de seçimlerin gerçekleşmesine SSCB mâni olmuştur. Bu süreçte hem Kuzey hem de Güney Kore Hükümetleri kendilerini tüm Kore halkının temsilcisi olarak görmüşler ve bu yüzden de Kore Yarımadası'nı kendi egemenliklerinde birleştirme gayretinde olmuşlardır. Bu yönüyle bakıldığında 25 Haziran 1950 tarihinde Kore'de patlak veren savaş, sanki birbirini yok etme kararlılığında olan iç savaş gibidir.[5]

Coğrafi konumu ve jeopolitik önemine bakıldığında, Asya kıtasının en stratejik noktalarından birinde yer alan Kore Yarımadası, kıtaya doğu taraftan ayak basmak için adeta bir sıçrama tahtası görevi görmektedir.[6] Japon Adaları'na yakınlığından dolayı Kore Yarımadası, hem Asya Pasifik hem de Uzakdoğu'nun kontrol altında tutulmasında önemli bir kilit taşı işlevi

[1] Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih,* Filiz Kitabevi, İstanbul 1985, s. 508-509.
[2] Çağrı Erhan, "Demokrat Parti Dönemi-1" içinde *Türk Dış Politikası*, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s. 547.
[3] Steven W. Hook, John Spanier, *Amerikan Dış Politikası; İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze,* çev. Özge Zihnioğlu Tanrılı, İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, İstanbul 2014, s. 64.
[4] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1945),* Kronik Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 346.
[5] Hook ve Spanier, *age,* s. 64.
[6] Armaoğlu, *age,* s. 346.

yapmaktadır.[7] Kore Yarımadası'nın doğusunda Japon Denizi, batısında ise Sarı Deniz vardır. Çin, Yarımada'nın kuzeyinde, Rusya ise kuzeydoğusunda konumlanmıştır.[8] Kore'nin sahip olduğu bu stratejik konum onun için hem paha biçilmez avantajlar hem de hayati riskler taşımaktadır. Zira Mim Kemal Öke'ye göre Kore tarihinin en belirgin özelliklerinden biri de ona coğrafyası tarafından hazırlanan birtakım tuzaklardır.[9] Kore Yarımadası'nda jeopolitiğin hazırladığı tuzak ve trajediye ideoloji de damgasını vurunca bu durum 1950'de atılan düğüm ile varlığını günümüze kadar sürdürmüştür.[10]

Yapılan Literatür taramasında Kore Savaşı ile ilgili birçok araştırmanın yapıldığı görülmüş ancak 1952 ABD Başkanlık Seçimleri ve Seçimlerin Kore Savaşı'na yansıması hususunu *Ayın Tarihi* dergisi ekseninde ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın temel amacı, 1952 ABD Başkanlık Seçim Kampanyası esnasında ve seçimlerden sonra meydana gelen gelişmeleri aynı zamanda belgesel bir dergi[11] özelliği taşıyan *Ayın Tarihi* dergisinden azami ölçülerde yararlanarak değerlendirmektir.

Kuzey Kore birliklerinin 25 Haziran 1950 sabahı iki ülkenin sınırını oluşturan 38. Paralel Dairesini geçerek Güney Kore topraklarını işgal etmesiyle başlayan süreçten[12] büyük bir endişe duyan BM Güvenlik Konseyi, konuyu aynı gün öğle saatlerinde gündemine almış ve her iki taraftan da düşmanlıklara derhal son vermelerini talep etmiştir.[13] BMGK'nin böylesi bir karar vermesi bir bakıma Güney Kore'nin, Kore halkının tek meşru temsilcisi olduğuna hükmetmesi anlamına gelmekteydi. Bu durum aynı zamanda Kuzey Kore'nin davranışının da gayrimeşru olması demekti. Fakat Konsey, Kuzey Kore askeri birliklerine karşı doğrudan güç kullanma çağrısı yapmamış, bunun yerine böyle bir ihtimali ima etmekle yetinmiştir.[14] Kuzey Kore Hükümeti, BMGK'nin bu kararına karşılık aynı tarihte radyo aracılığı ile kendi kamuoyuna bir açıklama yapmıştır. Açıklamada Çin ve SSCB gibi devletlerin toplantıda bulunmaması gerekçe gösterilerek BMGK'de Kore ile ilgili alınan karar yasadışı olarak nitelendirmiştir. Üstelik BMGK'yi de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni görmezlikten gelmekle suçlamıştır. Yaşanan gelişmelerin bir iç savaş olarak nitelendirildiği açıklamada, bu durumun Güney Kore Lideri Syngman Rhee'nin hatalarından kaynaklandığı ileri sürülmüştür.[15] ABD Başkanı Truman da aynı gün yaptığı bir açıklama ile Kuzey Kore'nin tecavüzünü komünizmin dünya çapında yaygınlaşmasının bir yansıması olarak nitelendirmiş ve bu saldırganlığın BM

[7] Erhan Çifci, *Şark Cephesi'nden Kore'ye Bir Türk Generali Tahsin Yazıcı'nın Askerlik Serüveni,* Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 152.
[8] Robert B. Hall, "Kore", Grolier International Americana, C. 9, Medya Holding A.Ş., İstanbul 1993, s. 70.
[9] Mim Kemal Öke, *Unutulan Savaşın Kronolojisi Kore 1950-1953*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1990, s. 19.
[10] Ali Denizli, *Kore Harbi'nde Türk Tugayları,* Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 6.
[11] E. Semih Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları,* Berikan Yayınevi, Ankara 2020, s.129.
[12] Cengiz Atlı, *Arşiv Belgelerine Göre Kore Savaşında Türk Ordusu (1950-1953),* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2020, s. 6.
[13] James F. Schnabel, Robert J. Watson, The Joint Chiefs of Staff and National Policy Volume III 1950-1951 The Korean War Part One, Washington DC: Office of Joint History Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1998, s. 33.
[14] Caner Kur, "The Hıstorıcal Role Of The Unıted Natıons On The Korean Penınsula: The Case Of The Korean War and South Korea" içinde, *The Unıted Natıons And Its Conflıct Resolutıon Role*, ed. Muharrem Hilmi Özev, Aydın Erdoğan, Istanbul University Press, İstanbul 2019, s. 43-44.
[15] Mevlüt Samet Yıldız, Pravda Gazetesinde Kore Savaşı. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2021, 67.

Sözleşmesi'nin açıkça ihlali olduğunu belirterek BM'nin muhtemel bir müdahalesinin de sinyalini vermiştir.[16]

BMGK, 7 Temmuz 1950'de aldığı bir kararla Kore'de bulunan Birleşmiş Milletler Silahlı Güçleri'ni tek bir komuta altında sevk ve idare etmek istemiş, [17] bu bağlamda ABD öncülüğünde *"Birleşmiş Milletler Komutanlığı"* kurulmasını kararlaştırılmıştır.[18] Ardından ABD'nin Uzakdoğu Kuvvetleri Başkomutanı MacArthur, 8 Temmuz 1950 tarihinde BMGK'nin kararı ve talebine istinaden Kore'deki BM Kuvvetleri'nin başkomutanı olarak tayin edilmiştir.[19] 1950 yılının temmuz ve ağustos aylarında cephede hızlanan çatışmaları stratejik öneme sahip yerleri alarak bitirmek isteyen Başkomutanı General MacArthur, bu amaçla 15 Eylül 1950 tarihinde İnchon Limanı'na başarılı bir çıkarma gerçekleştirmiştir.[20] Yaklaşık iki hafta süren çatışmaların ardından önce İnchon, ardından da başkent Seul'u Komünistlerden arındıran BM Kore Kuvvetleri Başkomutanı General MacArthur, şehri Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'ye teslim etmek amacıyla 28 Eylül akşamı buraya gelmiştir.[21] 29 Eylül günü de Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee ve hükümeti Seul'a taşınmıştır.[22]

İnchon Limanı çıkarması, Çin'in savaşa girme hazırlıklarını hızlandırmış,[23] bu bağlamda 15 Ekim günü sınırı geçen 2.500 Çin askeri BM Kuvvetleriyle savaşa tutuşmuştur.[24] 25 Kasım'da başlayıp 1 Aralık 1950 tarihine kadar devam eden Kunu-ri Muharebeleri ise Kore Savaşının en çetin ve en yıkıcı safhalarından birini oluşturmuştur.[25] 1951 yılı haziran ayında birinci yılını dolduran Kore Savaşı'nı durdurmaya yönelik olarak ilk somut adım[26] 10 Temmuz'da Kaesong'ta atılmış ve yine ilk resmi ateşkes müzakerelerine de aynı yerde başlanması hususunda görüş birliğine varılmıştır.[27] Ne var ki Kaesong'ta başlayan görüşmeler başarıya ulaşamamış,[28] bu yüzden de aynı yılın ekim ayından itibaren ateşkes görüşmeleri için merkez olarak Panmunjom seçilmiştir.[29]

1952 ABD Başkanlık Seçimleri ve Kore Savaşı'nın Propagandalara Yansımaları

Amerika Birleşik Devletleri'nde 4 Kasım 1952 tarihinde yapılması gereken başkanlık seçimleri için partilerin aday gösterme süreçleri temmuz ayında sonuçlanmıştır. Bu bağlamda başkan adayını ilk belirleyenler Cumhuriyetler olmuş, 11 Temmuz'da Chicago'da yapılan delege

[16] Kur, *age,* s. 44.
[17] Mehmet Sedat Erkan, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Kore Savaşı, Önemi, Öncesi ve Sonrası ile İlgili Değerlendirme,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2009, s. 66.
[18] Kur, *age,* s. 45.
[19] *Kore'de Türk Muharebeleri,* ATESE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 23.
[20] *Kore'de Cereyan Eden Muharebelerden Alınacak Dersler,* s. 166-167.
[21] "Kore Meselesi, Seul", *Ayın Tarihi,* S. 202(1950), s. 62-63.
[22] Denizli, *age,* s. 35.
[23] Edwin H. Simmons, "Frozen Chosın U.S. Marines at the Changjin Reservoir" içinde *U.S. Marines in the Korean War*, ed. Charles R. Smith, (Washington, D.C: History Division United States Marine Corps 2007), 214.
[24] Ayın Tarihi, "Birleşmiş Milletler, Lake Success", 204 (1950), 120.
[25] Denizli, *Kore Harbi'nde,* 115.
[26] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Washington", 211 (1951), 122-123.
[27] Milliyet, "Kore'de Mütareke İçin İlk Müspet Adım Atıldı", 09 Temmuz 1951, s.1-3.
[28] Vatan, "Kore'de Mütareke Görüşmeleri Kesildi", 5 Ağustos 1951, s.1.
[29] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Munsan", 215 (1951), s. 97.

seçimlerinde çoğunluğun oyunu alan General Dwight D. Eisenhower, Başkan adayı olarak ipi göğüslemiştir.[30] Demokratların başkan adayını belirleme süreçleri biraz daha geç sonuçlanmış, 26 Temmuz 1952 tarihinde Chicago'da yapılan delege seçimlerinin üçüncü turunda Illinois Valisi Adlai Stevenson Demokrat Parti'nin resmi Başkan Adayı olmayı hak kazanmıştır.[31] Bu sonuçlara göre Amerika Birleşik Devletleri'nin 34. Başkan'ını seçmek için 4 Kasım 1952 tarihinde yapılacak olan seçimlerde Demokratların adayı güçlü bir hatip olarak bilinen Illinois Valisi Stevenson (1900-1965), Cumhuriyetçilerin adayı ise eski savaş kahramanı General Eisenhower (1890-1969) olmuştur.[32]

İktidara geldikleri takdirde iç ve dış siyasette izleyecekleri politikalara dair ilk bilgilendirmeleri 6 Ağustosta Los Angeles'ta yapan General Eisenhower, bütün icraatlarını *"Bu iş Birleşik Amerika için faydalı mıdır?"* kriterinden hareketle yapacağı sözünü vermiştir.[33] Bu bağlamda 4 Eylül 1952'de Philadelphia'da yaptığı bir konuşmada Kore Savaşı konusunda Truman yönetimini şiddetle eleştiren General Eisenhower, barışı temin edecek ve olası Komünist saldırılarını önleyecek 10 maddelik bir programdan bahsetmiştir. Eisenhower, yapılacak ilk işin Washington'da güvene layık bir yönetimin kurulması olduğunu ifade ederek sözlerine şöyle devam etmiştir: *"Barışa yönelik olarak açtığımız mücadeleyi kazanmak için Washington'daki yarışı kazanmamız şarttır."* Konuşmasına Truman yönetimini eleştirerek devam eden Eisenhower, *"İkinci Dünya Savaşı'nı kazandığımız zaferi müteakiben devam eden yedi senelik zaman zarfında mevcut hükümet bizi tehlikeli bir şekilde Üçüncü Dünya Savaşı'na yaklaştırmıştır."* Kore Savaşı konusunda izlenen politikaya dair eleştirilerine devam eden Eisenhower, *"Kore Savaşı'na sürüklenişimizin sebebi mevcut hükümetin tehlikeyi küçümsemesi ve Birleşik Amerika'nın zayıf kalmasına müsaade edişidir. Kore Harbi'ne girmiş bulunuyoruz çünkü Güney Kore Cumhuriyeti'nin kurulması için yapılan yardıma müteakip Kuzey Kore'nin kuvvetli olduğunu bile bile Güney Kore'deki savunma kuvvetlerinin kâfi derecede kuvvetlendirilmesi ihmal edildi. Kore Harbi ile karşı karşıyayız çünkü Truman idaresi Çin'in Komünistlerin eline geçmesine razı oldu ve Uzakdoğu'yu ihmal etti. İçinde bulunduğumuz atom devrinde patlayacak bir dünya harbinden muzaffer olarak çıkmak imkânsızdır. Üçüncü Dünya Harbi'ni kazanmanın en iyi yolu ise onu önlemektir."*[34]

---

[30] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Chicago", 224 (1952), s. 124.

[31] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Chicago", 224 (1952), s. 135-136.

[32] Mustafa C. Sadakaoğlu ve Özgür Emek Korkmaz, Geleneksel ve Dijital Kitle İletişim Araçları Bakımından 1952 ve 2008 ABD Başkanlık Seçim Kampanyaları, İnsan İnsan, 36.

[33] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Los Angeles", 225 (1952), 174.

[34] Bilahare General Eisenhower, sulh programının maddelerini şu şekilde saymıştır.

1. Washington'da güvene layık bir yönetim tesis etmek
2. Hataları zafer şeklinde göstermeyecek bir yönetimi iktidara taşımak
3. Amaçların ne olduğunu açık ve müspet bir şekilde saptamak
4. Avrupa, Güney Amerika, Orta Doğu, Asya ve Afrika'da müttefiklerle karşılıklı çıkarlara dayalı bağlar oluşturmak
5. Özgür yaşamak hakkına sahip olmak ve bunu yalnız ve yalnız barışçı araçlarla desteklemek
6. Birleşmiş Milletleri sürekli olarak desteklemek
7. Ekonomik olarak daha güçlü olmak
8. Birleşik Amerika'nın askeri bakımdan çok güçlü olmasını teminle beraber, genel bir silahsızlanma için çalışmak

Demokratların Başkan Adayı Stevenson ise 9 Eylül akşamı San Francisco'da yaptığı bir açıklamada, dünyanın dört bir yanından örnekler vererek uzun uzadıya Komünizm tehdidinden bahsetmiş ve sözü Kore Savaşı'na getirmiştir. Savaşa müdahale etmekle Asya'da güvenlik sisteminin kurulması yolunda ilk adımı attıklarını anlatan Stevenson böyle bir tecavüze karşı koydukları için iftihar ettiklerini söylemiştir. Bu savaşta ortak güvenlik sisteminin etkili olduğunun ilk kez kanıtlandığını ifade eden Stevenson, yapılan bütün eleştirilere rağmen tarihin Kore Savaşı'nı fuzuli olarak kaydetmeyeceğini iddia etmiştir.[35] Öte yandan Cumhuriyetçilerin adayı General Eisenhower, 19 Eylül akşamı televizyonlarda yaptığı bir açıklamada kendi kanaatine göre Kore'de zaferi temin edebilecek bir programın ana hatlarından söz etmiştir. Eisenhower konuşmasında savaşı kesin bir şekilde kazanmanın mümkün olmadığını bu yüzden de ön saflarda Güney Korelilerin savaşacağı bir düzenlemeye gidilmesi gerektiğini, savaş eğitimlerinin buna yönelik olarak yapılmasının lüzumunu söylemiş ve ancak bu şekilde Amerikan askerlerinin daha az kayıp vereceğini sözlerine eklemiştir.[36] Kore Savaşı hususunda Demokrat Parti'nin izlediği politikayı eleştirenlere 30 Eylül günü Chicago'da yaptığı bir konuşmayla cevap veren Demokratların Adayı Stevenson *"Er ya da geç savaşı kabul etmek mecburiyetindeydik. Ne kadar çok beklemiş olsaydık savaş o derece çetin ve uzun olacaktı. Japonya tehdide uğramadan ve Doğu Asya Komünistlerin eline düşmeden evvel düşmanı Kore'de durdurmak hatta Cumhuriyetçi şefler tarafından bile büyük bir arzu ile tasvip edilmişti. Onlar şimdi bunun hemen hemen bir ihanet olduğuna sizi inandırmak istiyorlar."* demiştir.[37]

1952 yılının ekim ayına gelindiğinde ABD Başkanlık seçimlerinde son düzlüğe girilmiş ve Uzakdoğu'da devam etmekte olan savaş, seçimlerin en önemli dış politika konularından birini oluşturmaya devam etmiştir. Nitekim Cumhuriyetçilerin adayı General Eisenhower, 2 Ekim 1952 tarihinde Michigan'da yaptığı bir açıklamada Kore Savaşı'na başlangıcından beri muhalefet ettiklerini ancak elde edilen başarının tek başına Demokratlara mal edilemeyeceğini, zira söz konusu başarılara kendilerinin de katkıda bulunduklarını söylemiştir. Buna dayanak olarak da gerek Temsilciler Meclisi'nde gerekse Kongre'deki oylamalarda verdikleri destekleri gösteren Eisenhower, *"Şimdi devir dış dünyaya karşı birlik olduğumuzu gösterme zamanıdır, dostlarımız da politikamızın devamlılığına itimat edebileceklerini bilmelidirler."* demiş ve böylece iktidara geldiklerinde Kore Savaşı konusunda bir politika değişikliğine gidilmeyeceği kanaatinin oluşmasını sağlamak istemiştir. Eisenhower ayrıca başkan seçildiği takdirde Demokratların Parlamento Şefleri ile işbirliği yapmak ve dış politikalarının temelinin kurulmasına onları gerçek bir ortak yapmak istediklerini sözlerine eklemiştir.[38]

Seçimlerin son turnesine 7 Ekim'de Detroit'te başlaması beklenen Demokratların Başkan Adayı Vali Stevenson'ın gündeminde daha çok Komünizmle mücadele olup mevcut Başkan

9. Takip edeceğimiz politikada ihanet ve itimadımızı suiistimal edecekleri hükümetten uzaklaştırmak
10. Eşitsizlik, farklılıklar, fakirlik ve diğer toplumsal dertlerle şiddetli bir şekilde mücadele etmek. Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Philadelphia", 226 (1952), 183.

[35] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, San Francisco", 226 (1952), 184-185.
[36] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Kansas City", 226 (1952), 192-193.
[37] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Chicago", 226 (1952), 200.
[38] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Michigan", 227 (1952), 174.

Truman'ın takip ettiği usul üzere Cumhuriyetçilere yükleneceği düşünülmektedir.[39] Görev süresi dolmakta olan Başkan Truman da aynı gün verdiği bir beyanatta, Cumhuriyetçilerin Adayı General Eisenhower için, başkanlığa muktedir olduğu yönünde geçmişte yaptığı açıklamadan dolayı çok pişman olduğunu söylemiş ve onun inandığını zannettiği bütün dış politika ve milli savunma ilkelerine ihanet ettiğini ifade etmiştir. Atom bombasının kullanılıp kullanılmaması hususunda bir karar verme mevkiinde olacak bir kişinin bu ve buna benzer her türlü konularda siyasi baskılara karşı koyacak vasıflara sahip olması gerektiğini savunan Truman, oysa Cumhuriyetçilerin adayı General Eisenhower'ın bunun yerine Kore'deki ölüleri kullandığını iddia etmiştir.[40] Demokratların Başkan Adayı Stevenson için 11 Ekim'de New York eyaletinin merkezi Albany'de bir açıklama yapan Truman kendi hükümetinin Kore politikasını eleştiren General Eisenhower'a yüklenmiş ve özetle şunları söylemiştir: *Uğruna mücadele ettiğimiz bir davada özellikle ordularımızın hararetli bir safhada bulunduğu sırada ülkemizin iman ve maneviyatını zayıflatabilecek herhangi bir hareketin bir general tarafından ve bilhassa bir general değil* (Eisenhower'ı kastederek) *onun tarafından yapılmış olmasına akıl erdiremiyorum."*[41]

Cumhuriyetçilerin Adayı General Eisenhower 14 Ekim akşamı San Antonia'da yaptığı bir konuşmada Kore'de istikrarın sağlanabilmesi için Kremlin'in özgür dünyayı tahrik etmeye cesaret edemeyeceği bir azim ve kuvvete malik olmakla mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Eisenhower, girişeceği mücadele için bu azmi yaşatmaya ve kuvveti sürdürmeye yemin ettiğini sözlerine eklemiştir.[42] Öte yandan Demokratların Adayı Stevenson, 15 Ekim'de Spokene'de yaptığı bir açıklamada Cumhuriyetçilerin adayı General Eisenhower'ın Kore Savaşı'ndaki Amerikan askerleri yerine Güney Koreli askerlerin ikamesi hususundaki önerisine şiddetle karşı çıkmıştır. Stevenson konuşmasını şöyle tamamlamıştır: *"Askerlerimiz Alaska'da, Spokene'de veya Omaha'da savaşmaya mecbur kalmamak için Kore'de çarpışmaktadırlar. Milli güvenliğimiz imkân verir vermez onlar da Kore'den döneceklerdir. Bu itibarla onların erken dönmeleri teklifini ben şahsen esefle karşılıyorum."* Demokrat Parti'nin adayı Stevenson'ı desteklemek için gittiği yurt gezisi esnasında 17 Ekim'de Lawrence'ta yaptığı bir konuşmada Başkan Truman şunları söylemiştir: *"General Eisenhower Kore hususunda sahte vaatlerde bulunarak Komünistlere yardım etmekte ve başkan seçilmek için ulusun güvenliğini tehlikeye düşürmeyi ister görünmektedir. Eisenhower'ın teklif ettiği savunma harcamalarının kısılması ve Amerikan silahlı güçlerinin Kore'den çekilerek onların yerinin Güney Korelilere bırakılması, ordumuzun gücünü zayıflatır. Kore'de savaş için Güney Koreli birlikler yetiştirmek Demokrat Parti'nin de hedefleri arasında yer almaktadır. Fakat General şunu iyi bilmelidir ki, Komünist tecavüzü Kore üzerinde toplandığı sürece Kore sadece Güney Korelilerin savunmasına bırakılamaz."*[43]

[39] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Sprinfield, İllinois", 227 (1952), 177.
[40] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Glorado Springs", 227 (1952), 177-178.
[41] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Albany, New York", 227 (1952), 179.
[42] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, San Antonia, Texas", 227 (1952), 182.
[43] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Spokene Washington", 227 (1952), 182.
[43] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Lawrence, Massachusetts", 227 (1952), 184-185.

Kore Savaşı'nı hızlı ve onurlu bir şekilde bitirmeyi vadeden Cumhuriyetçilerin Başkan Adayı General Eisenhower, bu amaçla başkan seçildikten hemen sonra Kore'ye bir seyahat gerçekleştireceğini söylemiştir. General Eisenhower, 27 Ekim'de Pittsburgh'ta yaptığı açıklamada Demokrat Parti Adayı *"Anlaşmazlığa son verilecek yer Moskova'dır."* şeklindeki açıklamasını da sert bir şekilde eleştirmiş ve böyle bir yaklaşımın harbi davet etmek olduğunu iddia etmiştir.[44] Eisenhower, 29 Ekim'de New York'ta yaptığı bir konuşmada ise başkan seçilmesi halinde Güney Korelilerin daha fazla kendi başlarına savaşmalarını sağlayacak planını uygulamaya koymayı ümit ettiğini söylemiştir. General Eisenhower, sözlerini şöyle tamamlamıştır: *"Amerikan kuvvetleri her nerede ve her ne zaman lazım olursa hava ve denizden desteklemek suretiyle hür dünya büyük seyyar ihtiyat kuvvetlerini temin etmek gibi hakiki maksada hizmet imkânını vermek için Koreliyi kendi cephelerini savunmaya hazırlamalıyız. Böyle bir planı yapmak için Kore'ye bir seyahat gerçekleştirmek şarttır. Onun içindir ki başkan seçilince Kore'ye gideceğim."*[45]

Cumhuriyetçilerin Başkan Adayı General Eisenhower'ın savaşı bitirmek için Kore'ye gideceği yönündeki tartışmalara 29 Ekim'de Chicago'da yaptığı bir açıklama ile mevcut Başkan Truman da katılmış ve bunun hiçbir şekilde meseleyi halledemeyeceğini öne sürmüştür. Truman'a göre Kore Savaşı'nı bitirmenin üç yolu vardır. Bunlar:

1. Kore'yi terk edip Müttefik Kuvvetleri oradan çekmek ki, bu yola hiçbir zaman başvurulamayacağı bellidir.

2. Komünist Çin ve Rusya'ya saldırmak suretiyle Kore Savaşı'nı genişletmek. Bu hususta da hükümetin kararı bilinmektedir. Kore Sava'nın genişletilmesine ve belki de dünya savaşına neden olmasına taraftar değiliz.

3. Kore'deki Müttefik Kuvvetleri takviye etmek ve bunları daha çok destekleyerek Komünistler üzerindeki baskıyı arttırarak onurlu bir ateşkes imzalamak. En doğru yolun da bu olduğuna şüphe yoktur.[46]

4 Kasım 1952 ABD Başkanlık Seçimleri ve Sonuçları

4 Kasım 1952 tarihinde yapılan ABD başkanlık seçimlerini, Cumhuriyetçilerin adayı Dwight D. Eisenhower'ın kazanmış ve bu durum bir gün sonra 17.10 itibarı ile resmiyet kazanmıştır. Seçim sonuçlarına göre Temsilciler Meclisinde Demokratların 189 sandalyesine karşın Cumhuriyetçiler 199 sandalye kazanmışlardır.[47] General Eisenhower'ın başkanlığa seçildiği duyulur duyulmaz, Amerika'nın yeni başkanının yakın bir gelecekte Kore'yi ziyaret edeceği yönündeki haberler cephedeki bilhassa Amerikalı askerler arasında hızla yayılmıştır. Yeni başkanın seçildiğini bir teftiş gezisi sırasında öğrenen 8. Ordu Komutanı General Van Fleet durumdan duyduğunu memnuniyeti ifade etmiştir.[48] Kore'de bulunan Amerikan askerleri

[44]Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Pittsburgh", 227 (1952), 188.
[45] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, New York", 227 (1952), 189.
[46] Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Chicago", 227 (1952), 189.
[47] Ayın Tarihi, "Amerika Birleşik Devletleri, New York", 228 (1952), s. 275-276.
[48] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 228 (1952), s. 204.

arasında bir kişi daha vardır ki onun açısından seçim sonuçları oldukça heyecan vericidir. Söz konusu kişi General Eisenhower'ın 32 yaşında olan oğlu Binbaşı John Eisenhower'dır. Seçim haberlerini beş subay arkadaşı ile birlikte bir çadırın içinde bulunan radyodan takip eden oğul Eisenhower, babasının seçimi kazanmaya yakın olduğunu anladığı andaki tepkisi sakin bir tavırla *"Umarım ihtiyar seçimi kazanır."* şeklinde olmuştur.[49] Öte yandan Kore'de bulunan bütün Amerikan askerleri seçim yayınlarını Seul'daki BM Askeri Radyosu'ndan takip etmişlerdir. Radyo spikerinin Demokratların adayı Stevenson'ın artık kendileri için ümit kalmadığı yönündeki mesajını okur okumaz *"yaşasın"* sesleri arşıâlâya yükselmiştir. Kore'deki Eski Kral Sarayı'nda bulunan havacılar garnizonunda dinlenmekte olan Demokrat ve Cumhuriyetçi askerler seçim sonuçlarını birbirlerine içki ikram ederek kutlamışlardır. Artık herkes yeni Başkan Eisenhower'ın Kore'ye gelme hususundaki sözünü tutup tutmayacağına odaklanmıştır.[50]

Bu arada Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee yeni Başkanı Kore'ye davet etmiş, bu davete 7 Kasım günü cevap veren Eisenhower ise ona gönderdiği telgrafta şu cevabı vermiştir: *"Samimi davetiniz için teşekkürler. Kore'ye ziyaret tarihimi size önceden bildireceğimden emin olabilirsiniz."*[51] Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, yeni ABD Başkanı Eisenhower'ı karşılama hazırlıkları yapmak amacıyla 21 Kasım'da Liman şehri Pusan'dan ayrılarak başkent Seul'a gitmiştir.[52] Bu bağlamda 25 Kasım günü Seul sokaklarında yaklaşık olarak 10.000 kişilik bir öğrenci grubunun katılımıyla Eisenhower'ı karşılama töreni provası icra edilmiştir. Öğrenciler geçit resmi esnasında ellerinde *"Hür Kore'nin birleşmesini istiyoruz", "Kızıl Çinlileri kovun"* ve *"Kuzey Kore'nin kukla ordusunu mağlup edin"* gibi pankartlar taşımışlardır. Öğrenci bandosunun eşlik ettiği geçit resmi, polis kordonunun arkasında yer alan binlerce insan tarafından büyük bir ilgi ve merakla izlenmiştir.[53]

Yeni ABD Başkanı Eisenhower'ın Kore Ziyareti ve Yaşanan Hayal Kırıklıkları

1952 yılının kasım ayında Amerika'da yapılan başkanlık seçimlerinin heyecan yarattığı ülkelerden ilki nasıl ki ABD ise, ikincisi de hiç kuşku yok ki Güney Kore olmuştur. Güney Kore halkı ABD'yi bir kurtarıcı olarak gördüğü için başkan seçilecek kişiyi de o kurtarıcının ete kemiğe bürünmüş hali olarak tahayyül etmişlerdir. Eisenhower'ın başkan seçildikten sonra Kore'ye bir ziyaret gerçekleştireceği yönündeki haberlerin yayılması üzerine daha kasım ayından itibaren Güney Kore'deki resmi ve gayrı resmi bütün çevreleri büyük bir heyecan almıştır. Bu bağlamda kalabalık bilhassa liselerde okuyan ve çoğunluğu kızlardan oluşan kalabalık öğrenci gruplarına resmi karşılama provaları yaptırılmış, Cumhurbaşkanı Syngman Rhee hükümeti ile birlikte Seul'a gelerek çeşitli ön hazırlıklara girişmişlerdir.[54]

[49] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Tokyo", 228 (1952), s. 204-205.
[50] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 228 (1952), s. 205.
[51] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Pusan", 228 (1952), s. 205.
[52] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Pusan", 228 (1952), s. 210.
[53] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 228 (1952), s. 211.
[54] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 228 (1952), s. 211.

Beklenen ziyaretini 5 Aralık 1952 tarihinde gerçekleştiren ABD'nin Yeni Başkanı Eisenhower, ziyaret programına sadece Güney Kore'de bulunan bir Amerikan hava üssü, bir bahriye silahendaz tümeni ile bir de İngiliz imparatorluk tümenini almıştır.[55] Eisenhower'ın bu ziyareti Güney Kore halkı ve yöneticileri üzerinde kelimenin tam anlamıyla bir hayal kırıklığı ve şaşkınlık yaratmıştır. Zira ziyaretin çok kısa ve gizli tutulmasına gücenen halk, belki de haklı olarak bu davranışıyla yeni seçilen ABD Başkanı'nın kendilerini küçümsediği hissine kapılmışlardır. Halkı teskin etmeye çalışan hükümet ise söz konusu ziyaretin Güney Kore ile savaşın geleceğini tayin etmesi bakımından taşıdığı öneme dikkat çekmeye çalışmıştır. Güney Koreliler General Eisenhower'ı en içten duygularla karşılayıp ağırlamak için çok gayret sarf etmişlerse de müstakbel başkan hiçbir toplantıya, kabul resmine katılmayarak ve dahası herhangi bir açıklamada da bulunmayarak halka tam bir sukutuhayale uğratmıştır. Oysa General Eisenhower'ı Seul'da karşılamak için 4 Aralık günü yaklaşık olarak 500.000 kişi toplanmıştır. Çoğunun elbiseleri dökülmüş ve perişan bir halde bulunan bu zavallı halk kitlesi, aralık ayının dondurucu soğuğunda saatlerce beklemiş ancak Eisenhower'ı görmeyi başaramamışlardır. Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee ve Kabinesi müstakbel başkanı kabul için toplantı halinde bulunmuşlarsa da General Eisenhower ortalıklarda görünmemiştir. Diğer taraftan dünyanın her yerinden Kore'ye gelen 15 millete mensup askerler General Eisenhower'ı havaalanında karşılamışlardır. Alfabetik sıraya göre dizilen kıtaları denetleyen General Eisenhower, zaman zaman durarak askerlere sorular çeşitli yöneltmiştir. Son olarak da söz konusu kıtalar Eisenhower'ın onuruna bir geçit resmi düzenlemişlerdir.[56]

Ateşkes Çabaları ve ABD ile Güney Kore'nin Görüş Ayrılığına Düşmesi

Kore Savaşı'nın üçüncü yılını doldurduğu 1953 yılı haziran ayı, bilhassa ateşkes müzakereleri açısından oldukça hareketli geçmiştir. Panmunjom'da bulunan teknokratlar ateşkesin hukuki ve teknik yönlerine odaklanırken muhtelif başkentlerdeki kudretli liderler de bunun siyasi yansımalarıyla meşgul olmuşlardır. Cephede devam eden savaşlarsa hem eski şiddetini hem de sürekliliğini yitirmiştir. Öte yandan mayıs ayının sonlarına doğru BM Heyeti tarafından Güney Kore Hükümeti'nden habersiz bir şekilde yapılan mütareke teklifi tam bir buhrana neden olmuştur. Bu sebeple Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, Dışişleri Bakanı ve eşinin yardımıyla hazırladığı Kore bunalımı ile ilgili muhtırayı görüşmek için 1 Haziran günü hükmet üyeleriyle çok önemli bir toplantı yapmıştır. Cumhurbaşkanı Rhee, söz konusu muhtırasında ülkelerine geri dönmek istemeyen savaş esirleri hususundaki son Müttefik teklifinin geri alınmasını hem ABD Başkanı Eisenhower hem de BM'den resmen istemiştir.[57] Güney Kore Dışişleri Bakanı ise aynı gün bir duyuru yayınlayarak: *"Yapılacak bir mütarekeden sonra harp esirlerine nezaret etmek üzere gelecek olan herhangi yabancı askeri birlik Kore'ye ancak kaybetmek suretiyle girebilir. Harp esirlerinin mübadelesine aracılık etmesi düşünülen tarafsız milletler komisyonu çalışmalarına iştirak edecek olan yabancı birliklerin Kore topraklarına girmesine mukavemet edeceğiz."* demiştir. Söz konusu tarafsız milletler komisyonunun da

[55] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Tokyo", 229 (1952), s. 177.
[56] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 229 (1952), s. 177-178.
[57] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Tokyo", 235 (1953), s. 86.

İsviçre, İsveç, Polonya ve Çekoslovakya'dan oluştuğu zannedilmektedir.[58] Öte yandan BM ve Komünist Mütareke Heyetleri dokuz günlük bir aradan sonra 4 Haziran günü Panmunjom'daki görüşme masasına yeniden oturmuşlardır. Komünistlerin Müttefikler teklifine cevap verme durumunda olması bu toplantıya oldukça önemli bir anlam yüklemiştir. Ancak toplantı bir saat 13 dakika sürmüş ve akabinde Müttefik Temsilcisi General Harrison'ın talebi üzerine bir başka tarihe ertelenmiştir. Görüşmeleri selameti açısından taraflar son derece ketum davranmışlar ve bu yüzden Müttefiklerin teklifine Komünistlerin nasıl bir cevap verdiği anlaşılamamıştır. Bu arada Güney Kore Hükûmeti bir muhtıra yayınlayarak Müttefikleri Kore'de barışı sağlamak için ülkesinin ulusal çıkarlarını çiğnemekle itham etmiştir.[59]

Müttefiklerin ateşkes konusundaki son teklifine dair duyduğu rahatsızlığı hemen her platformda dillendiren Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, 5 Haziran 1953 tarihinde direkt olarak ABD Başkanı Eisenhower'ı hedef alan bir açıklama yapmış ve *"Hâlihazırdaki mütareke akdinin imzalanması yalnız Kore'nin değil, Amerika'nın da satılmış olduğunu ifade edecektir."* demiştir. Aynı gün BM Başkomutanı Mark Clark ile muhtemel bir ateşkes sözleşmesi karşısında Güney Kore'nin durumunun ne olacağı hususunda 45 dakikalık bir görüşme gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Rhee, nispeten sakinleşmiş ve söz konusu ziyaret mütareke ümitlerini yeniden yeşertmiştir.[60]

ABD ile Güney Kore Yönetimi Arasındaki Gerginliğin Artması

BM Heyeti tarafından ateşkesle ilgili olarak ileri sürülen yeni teklif, Güney Kore yönetimi ile Amerikan Hükümeti arasında başlayan gerginliği gitgide tırmandırmıştır. Bu bağlamda Güney Kore'nin Washington Büyükelçiliği 5 Haziran gecesi bir bildiri yayınlamış ve BM'nin ortaya attığı mütareke teklifinin Güney Kore Hükümeti tarafından kabul edilmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir. Bu bildiri ile Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'nin Kore'de yaptığı açıklama arasındaki açık benzerliği soran bir gazeteciye büyükelçi şu yanıtı vermiştir: *"Amerika bizim mukabil tekliflerimizi kabul etmezse mütarekeyi imzalamayacağız."*[61] Kore'de

[58] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Pusan", 235 (1953), s. 86.
[59] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Tokyo", 235 (1953), s. 87.
[60] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 235 (1953), s. 88.
[61] Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'nin beyanatını esas olarak aldığı iddiasıyla cuma akşamı Güney Kore Büyükelçiliği tarafından Washington'da yayınlanan tebliğin metni aşağıdadır:

"Birleşmiş Milletlerin teklifi hükümetimizce şayanı kabul değildir. Bu itibarla mukabil teklif olarak Kore'den Birleşmiş Milletler ve komünist kuvvetlerin aynı zamanda çekilmelerini ileri sürüyoruz. Şu şartla ki, bu çekilişten evvel Güney Kore Cumhuriyeti ile Amerika arasında karşılıklı bir savunma paktı akdolunmalıdır. Karşılıklı savunma paktı şu hükümleri ihtiva etmelidir:

1. Kore Yarımadası bir devletin veya devletlerin hücumuna uğradığı zaman Amerika otomatik olarak Kore'nin yanında yer almalıdır.

2. Kore'ye silah ve cephane verilecektir. Bu teslimatın Kore cephesinde hizmet gören bütün Amerikan kuvvetlerinin yerini tutmaya imkân verecek miktarda olması lazımdır.

3. Amerikan Hava ve Deniz Kuvvetleri bizzat kora kuvvetleri tecavüzü defedecek hale gelinceye kadar oldukları yerlerde kalacaklardır.

Bu teklifler kabul edilmediği takdirde Kore Hükümeti savaşa devama kendisini mezun sayacaktır. Biz savaşın mütareke veya sulh gibi geçici hal tarzlarına şayanı tercih olduğuna kani bulunuyoruz. Arzumuz -kabul edilirse- bu savaşta müttefiklerimizi yanımızda görmektir. Fakat öyle olmasa da Güney Kore meseleyi kendi bildiği

ateşkes anlaşması için BM tarafından sunulan son tekliflerin kabul edilemeyeceğine dair Güney Kore Hükümetince yayınlanan tebliğ, Washington'da büyük bir heyecan yaratmıştır. Konuya ilişkin olarak resmi çevrelerin de sükûnet tavsiyesinde bulunması de durumun gerginliğini daha da arttırmıştır. Bu konuda Washington'a gelen haberlere bakılırsa Kore'de Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, General Mark Clark ve ABD Büyükelçisi arasında gerçekleşen görüşmeler oldukça gürültülü ve tartışmalı oluştur. Söz konusu görüşmeler sırasında Cumhurbaşkanı Rhee, pozisyonunu kesinlikle değiştirmemiş ve muhataplarının ileri sürdüğü delil ve iddialara hiçbir şekilde hak vermemiştir. Güvenilir bir kaynağın verdiği bilgiye göre Cumhurbaşkanı Rhee, ateşkesten evvel ABD'den gerekli olan güvenceleri alamazlarsa savaşa devam edeceklerini ifade etmiştir. Amerikalı müzakereciler ise Cumhurbaşkanı Rhee'ye böyle bir güvence vermeye yetkilerinin bulunmadığını söylemişlerdir.[62]

Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'nin Ateşkes Karşıtı Tutumunu Yumuşatması

Birçok gözlemci Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'nin bir olupbitti ile karşı karşıya kaldığını anladığını ve bu yüzden de 8 Haziran'da ateşkes şartlarını fiilen kabul ettiğini gösteren birtakım davranışlar sergilemeye başladığını düşünmektedir. Buna kanıt olarak da halkı kuzeye doğru yürümeye teşvik eden ilanları Seul duvarlarından toplatmasını göstermektedirler. Üstelik Rhee, Güney Kore'ye ait radyolar aracılığı ile ABD Başkanı Eisenhower'ın kendisine göndermiş olduğu mesajı da yayımlattırmıştır. Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, ABD Kuvvetleri önünde yaptığı bir açıklamada ise BM Kuvvetleri'nin Kore'de kalacaklarına dair ümidini koruduğunu ifade etmiştir. Bu durum Amerika'nın Tokyo'da Güney Kore ile bir savunma paktı imza etmek niyetinin güvencesi olarak algılanmıştır. Cumhurbaşkanı Syngman Rhee başta olmak üzere Güney Kore'nin yetkili bütün devlet adamları, Kore'yi ikiye ayırmış olarak bırakan bir mütarekeyi şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Bununla birlikte aynı kişiler ABD Başkan'ı Eisenhower'ın mesajında açıkça işaret ettiği durumu da anlamışlardır. Cumhurbaşkanı Rhee, 8 Haziran günü 1. Amerikan

istikamette halledecektir. Her hal ve karda Kore'nin ilanihaye iki bölünmüş vaziyetinin bize hayat hakkı tanımadığına kaniyiz. Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Washington", 235 (1953), s. 89.

[62] Aslına bakılırsa bizzat Amerikan yönetimi de dün olduğu gibi bugün de BM çerçevesi dışında bir Asya ülkesi ile herhangi bir anlaşma imzalamaya hazır değildir. Müzakerelerin bu noktaya takılıp kaldığı anlaşılmaktadır. Filhakika henüz resmen ifade edilmemiş olmakla beraber Eisenhower doktrini Truman doktrini gibi Asya kıtası ülkelerinde herhangi bir taahhüde girmeyi ve Filipinler'de Aluetien Adaları ile Okinava ve Japonya'dan geçen adalar hattını müdafaa ile iktifayı amir bulunmaktadır. Bununla beraber Amerika'nın veya Birleşmiş Milletlerin mütareke akdedilince Kore'yi kendi mukadderatına terk etmek niyetinde olmadıklarının her halde Başkan Rhee tarafından idrak edileceği hakkında Washington resmi mahfillerinde elan bir ümit vardır. 16 Güney Kore tümeninin memleketi müdafaa için silah ve cephane ihtiyacı olduğu teslim edilmekte ve Amerika'nın bu malzemeyi temine hazır olduğundan şüphe edilmemektedir. Lakin pek uzak bir ihtimal olan büyük bir siyasi değişiklik dışında Amerika Hükümeti'nin Kore Harbini tasfiye için elinden gelen her şeyi yapacağı muhakkaktır. Eisenhower bu gayeyi daha seçim kampanyasında işaret etmiş bulunmaktadır ve iktidara geldiğinden beri bunu dış siyasetinin bir numaralı hedefi haline getirmiştir. Washington'dan bildirildiğine göre Başkan Eisenhower bugün ileri gelen siyasi ve askeri yardımcıları ile yaptığı ani toplantıdan sonra çok müsait bir safhaya girmiş olan Kore mütareke şartlarını kabul etmesini acilen Güney Kore Reisicumhuru Syngman Rhee'den istemiştir. Güney Kore'nin mütareke görüşmelerini boykot ederek harbe devam etmek üzere Reisicumhur Eisenhower'ın Syngman Rhee'ye bazı tekliflerde bulunduğu sanılmaktadır. Bugünkü toplantı hakkında Beyaz Saray'dan resmi beyanat verilmemişse de resmi çevreler Reisicumhur Eisenhower'ın mütareke görüşmelerini desteklemesi için Syngman Rhee'yi iknaa çalıştığı kanaatindedir. Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Washington", 235 (1953), s. 89-90.

Kolordusu Kuvvetleri'ne yaptığı ziyaret sırasında düzenlediği basın toplantısında mütareke şartlarını kabule henüz karar vermediğini ifade etmiştir. Seul'daki gözlemcilere göre, Rhee'nin bu beyanatı onun tutumunda bir az da olsa yumuşama olduğunu göstermekte ve yapılacak olan bir ateşkese açıkça karşı çıkmayacağı anlamı taşımaktadır.[63] Nitekim onun kendi halkına hitap ederek Kore'deki Müttefikleri tahrik edecek düşmanca hareketlere girişmekten kaçınmalarını talep etmesi bu durumu destekler niteliktedir. Üstelik o, bütün Kore Polisi'ne ateşkes görüşmelerine karşı yapılabilecek gösteri yüzüşlerine engel olmaları hususunda talimat bile vermiştir. [64]

Güney Kore'nin Ateşkes Karşıtı Tutumunu Tekrar Sertleştirmesi

Güney Kore'nin başkenti Seul'dan New York'a ulaşan haberlere göre Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, Kore mütarekesinin imzalanmasına engel olmak için ABD Başkanı Eisenhower'a son bir kez müracaatta bulunma arzusundadır. Zira Güney Koreli üst düzey siyasi çevreler, Washington'a gidip böyle bir talebi Başkan Eisenhower'a iletilmesi hususunda ona baskı yapmaktadırlar.[65] Diğer taraftan yapılması düşünülen ateşkes anlaşmasına karşı 9 Haziran'da Seul'da bir gösteri yürüyüşü tertip edilmiştir. Bu yürüyüş sırasında hıçkıra hıçkıra ağlayan Koreli kız öğrenciler, Müttefik gazetecilerin bulunduğu mahalleye kadar giderek muhtemel bir ateşkes anlaşması aleyhine çeşitli broşürler dağıtmışlardır.[66]

Güney Kore'nin mütarekeye muhalefet etmesi ve İsviçre'nin de Güney Kore'nin rızası olmadan toplantıya katılmak istememesi yüzünden 10 Haziran sabahı başlaması düşünülen görüşmeler gerçekleşememiştir. Bu nedenle Bern'de toplanan İsviçre Federal Konseyi, Polonya, İsveç, Çekoslovakya ve Hindistan'dan meydana gelen Mütareke Komisyonu'na katılmama yönünde bir karar almıştır. İsviçre'nin tarafsız mütareke komisyonundan çekilmesi Hindistan'ın da aynı istikamette bir karar almasına zemin hazırlamıştır.[67]

BM Komutanı Mark Clark, 22 Haziran'da Tokyo'da yaptığı kısa açıklamada, *"Mütarekenin imzalanmasını Komünistlere bağlıdır."* demiştir. Güney Kore Dışişleri Bakanı Pyong Yung ise gazetecilere daha beterine hazırlandıkları yönünde bir beyanat vermiştir. *"Bu sözlerinizle Güney Kore'nin Komünist Çin ve Kuzey Kore'yle savaşa devam edeceğini mi kastediyorsunuz?"* şeklindeki bir soruya karşılık Dışişleri Bakanı: *"Evet, sözlerim bu manaya gelebilir, Güney Kore intihara zorlanabilir." demiştir.* Diğer taraftan Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, BM Komutanı Mark Clark ile görüşmeden az önce *United Pres* muhabirine şöyle bir açıklama yapmıştır: *"Mütareke imzalandığı takdirde, Güney Kore Ordusu'nu BM Komutanlığı emrinden alacağım. Fakat böyle zecri (zorlayıcı) bir tedbire lüzum kalmayacağını ümit ederim. Bu hususta gereken emirleri vermeden evvel BM Komutanlığına keyfiyeti elbette ihbar edeceğim. Fakat hala buna lüzum kalmayacağı ümidindeyim."*[68]

[63] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Tokyo", 235 (1953), s. 93.
[64] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 235 (1953), s. 94.
[65] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, New York", 235 (1953), s. 95.
[66] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 235 (1953), s. 96.
[67] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Tokyo", 235 (1953), s. 96-97.
[68] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Tokyo", 235 (1953), s. 102.

Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'nin Panmunjom Ateşkesi Konusundaki Tutumu

Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee ta en başından itibaren mütarekeye karşı bir tutum sergilemiştir. Konuyla ilgili olarak 22 Temmuz 1953 tarihinde basına bir demeç veren Rhee, Mr. Robertson ile vardıkları anlaşma gereği yapılacak bir ateşkes anlaşmasını imzalamayacaklarını ancak böyle bir anlaşmanın imzalanmasına karşı da çıkmayacaklarını dile getirmiştir. Bunun en önemli koşulunun Robertson'un Washington'a döndükten sonra orada bulunan yetkililere daha önce kendisiyle yapılan anlaşmayı onaylatması olduğunu söyleyen Rhee, bu konuda ondan haber beklediklerini söylemiştir. Üzerinde uzlaştıkları anlaşmanın şarta bağlı olduğunu söyleyen Rhee, *"Eğer BM bizim yaşamaya devam etme arzumuzu nazarı dikkate almazsa biz de kendimizi bu anlaşmaya bağlı addetmeyeceğiz."* şeklinde konuşmuştur.[69] Öte yandan Syngman Rhee'nin bir sözcüsünün 23 Temmuz'da yaptığı bir açıklamaya göre cumhurbaşkanı, Güney Kore ile ABD arasında mütarekeye ilişkin anlaşmazlıkların kısa bir süre içerisinde halledileceği kanaatini taşımaktadır. Sözcü, Syngman Rhee'nin Eisenhower'a bizzat gönderdiği bir mektupta ateşkesi ihlal etmeyeceğini taahhüt ettiğini açıklamış ve şöyle demiştir: *"Syngman Rhee'nin mektubunun yanlış anlaşılmamış olmasını temenni ederim. Fakat Cumhur reisinin mütarekeye riayet hususunda yapmış olduğu vaadin mütarekenin kayıtsız şartsız kabulü şeklinde tefsir edilmiş olması esef edilecek bir durumdur. Çünkü mütarekenin kabulü Amerika tarafından bazı şartların yerine getirilmesine bağlıdır."*[70] Son olarak Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, 25 Temmuz günü ABD Dışişleri Bakanı Foster Dulles'ten aldığı yeni bir teminata istinaden mütarekeyi ihlal etmeyeceğine dair bir de belge imza etmiştir.[71]

SONUÇ

25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore askerlerinin Güney Kore'yle sınırı oluşturan 38. Paralel Dairesini geçmesiyle başlayan ve 27 Temmuz 1953 tarihinde imzalanan Panmunjom Ateşkes Anlaşmasıyla sona eren Kore Savaşı, üç yılı aşkın bir süre bütün dünyayı meşgul etmiştir. Uzakdoğu'da patlak veren ve başlangıçta iç çatışmayı andıran bu savaş, kısa süre içerisinde

---

[69] Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee daha sonra şunları anlatmıştır: *"Mütarekeden sonra Kore'nin karşılaşacağı en mühim mesele, silahlı Komünist mütecavizlerin topraklarımızı terk etmelerini sağlamak olacaktır. Bu yoldaki gayretlerinizin tahakkukunu siyasi konferansın başlamasını takip edecek 90 günlük devre için geciktirmeyi kabul ettik. Bu devre zarfında Birleşmiş Milletlerin mütecavizi çekilmeyi ikna etmesi gerekmektedir. Bu devre sonunda müttefikler bir muvaffakiyet sağlayamazlarsa biz kendi başımıza harekete geçmekte serbest olacağız. Bu takdirde Birleşik Amerika'nın müşterek hedefe varmak için ya tekrar bizimle beraber savaşa devam etmesini veya bizim tek başımıza dövüşebilmemiz için daha büyük bir maddi yardım sağlamasını istediğimizi söylemeliyim. Bu arada General Harrison'ın Komünist delegelerinin Panmunjom'daki beyanatlarında arz etmiş oldukları 10 maddeyi kabul ettiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Gördüğünüz gibi biz ne kadar iş birliği etmeye çalışırsak o nispette karışıklıklarla karşılaşıyoruz. Bunu müteakip mütareke akdinin arifesinde Komünistlerin büyük bir taarruza girişmelerinin sebebini izah eden Cumhurreisi şunları söylemiştir:*

1. Komünistler tecavüzlerine kendi seçecekleri bir zamanda devam etmek maksadıyla mümkün olduğu kadar derine nüfuz ödetmek istiyorlar.

2. Bu taarruzun diğer bir sebebi de psikolojiktir. Bu suretle Komünistler yorgun düşmediklerini ve ilerlemekte oldukları sırada Müttefiklerin mütareke akdini istedikleri kanaatini uyandırmaya çalışmaktadırlar." Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 236 (1953), s. 85.

[70] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 236 (1953), s. 86.

[71] Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 236 (1953), s. 87.

ideolojik bir boyut kazanmış ve bütün dünyanın odağı haline gelmiştir. Çatışmanın bir tarafında Komünist ideolojiyi temsil eden Kuzey Kore, Çin Halk Cumhuriyeti ve SSCB varken, diğer tarafında özgür dünyayı temsil eden Güney Kore ve ABD başta olmak üzere BM Kuvvetleri yer almıştır.

Savaşın başladığı haziran ayından eylül ortalarına kadar güneydeki Pusan Liman şehri hariç neredeyse bütün Kore'yi işgal eden Kuzey Kore Kuvvetleri'ni ta en kuzeye sürüp savaşı kısa sürede bitirmek isteyen General MacArthur, 15 Eylül'de Seul yakınlarındaki İnchon Limanı'na başarılı bir çıkarma gerçekleştirmiştir. Ancak bundan sonraki süreç beklendiği gibi hızlı ve başarılı değil beklenenden daha yavaş ve kanlı bir şekilde ilerlemiştir. Savaş, ikinci yılını doldururken hem dünyanın eski ilgisini kaybetmiş hem de taraflar arasında bıkkınlığa ve kesin zafer inancının kaybolmasına neden olmuştur. Bu arada da ABD'de 1952 Başkanlık Seçimleri yarışı başlamış ve doğal olarak seçimlerin en önemli tartışma konularından birini Kore'de devam eden savaş oluşturmuştur.

İktidara geldiğinde Kore Savaşı'nı hızlı ve onurlu bir şekilde bitirme sözü veren II. Dünya Savaşı'nın Kudretli Generali ve Cumhuriyetçilerin Başkan Adayı Eisenhower, başta Güney Koreliler olmak üzere bütün dünyada büyük bir beklenti ve umuda neden olmuştur. Bunun için seçimleri kazandığında ilk iş olarak Kore'ye bir ziyaret gerçekleştireceğini ve yapılacakları yerinde tespit edeceğini vurgulamıştır. Beklenen ziyaretini henüz görevi devralmadan 5 Aralıkta gerçekleştiren yeni Başkan Eisenhower, Kore'de bulunan birkaç Amerikan üssü ile bir İngiliz birliğini ziyaret etmiş fakat kendisini karşılamak için Seul sokaklarında bekleyen 500 binden fazla insana, günlerdir karşılama provaları yapan öğrencilere ve Başkanlık Sarayı'nda toplantı halinde bekleyen hükümete tam anlamıyla sukutuhayal yaşatmıştır.

Yaşanan bu hayal kırıklığı mayıs ayının sonlarına doğru BM Heyeti tarafından Güney Kore Hükümeti'nden habersiz bir şekilde yapılan mütareke teklifi ile tam bir buhrana dönüşmüştür. Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, 5 Haziran 1953 tarihinde direkt olarak ABD Başkanı Eisenhower'ı hedef alan bir açıklama yapmış ve *"Hâlihazırdaki mütareke akdinin imzalanması yalnız Kore'nin değil, Amerika'nın da satılmış olduğunu ifade edecektir."* demiştir. Güney Kore'nin Washington Büyükelçisi ise aynı günün akşamı daha da ileri giderek *"Amerika bizim mukabil tekliflerimizi kabul etmezse mütarekeyi imzalamayacağız" demiştir.*

Sonuç olarak kendi isteklerini dikkate almayan böylesi bir mütarekeye en başından beri karşı olan Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, anlaşmayı imzalamayacaklarını ancak imzalanmasına karşı da çıkmayacaklarını söyleyerek kerhen onay vermiştir. Bütün bunlar göstermektedir ki demokrasi, temel insan hakları ve özgürlükler için savaşıyormuş gibi görünen ABD, aslında sadece kendi çıkarları için mücadele etmekte ve çıkarları ile verdiği sözler arasında kaldığında ise arkasına bile bakmadan kendi çıkarlarını tercih etmektedir. Bu durum bize Atatürk'ün dış politikayı uygularken yalnızca kendi milli gücümüze dayanmamız gerektiği ilkesinin ne kadar evrensel ve çağlar ötesi olduğunu göstermesi bakımından oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1945),* Kronik Yayıncılık, İstanbul 2022.

Atlı, Cengiz. *Arşiv Belgelerine Göre Kore Savaşında Türk Ordusu (1950-1953),* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2020.

Çifci, Erhan. *Şark Cephesi'nden Kore'ye Bir Türk Generali Tahsin Yazıcı'nın Askerlik Serüveni,* Dergâh Yayınları, İstanbul 2015.

Denizli, Ali. *Kore Harbi'nde Türk Tugayları,* Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.

Edwin H. Simmons, "Frozen Chosın U.S. Marines at the Changjin Reservoir" içinde *U.S. Marines in the Korean War*, ed. Charles R. Smith, (Washington, D.C: History Division United States Marine Corps 2007).

Erhan, Çağrı. "Demokrat Parti Dönemi-1" içinde *Türk Dış Politikası*, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.

Erkan, Mehmet Sedat, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Kore Savaşı, Önemi, Öncesi ve Sonrası ile İlgili Değerlendirme,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2009.

Hall, Robert B. "Kore", Grolier International Americana, C. 9, Medya Holding A.Ş., İstanbul 1993.

Hook, Steven W. ve John Spanier, *Amerikan Dış Politikası; İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze,* çev. Özge Zihnioğlu Tanrılı, İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, İstanbul 2014.

Kore'de Cereyan Eden Muharebelerden Alınacak Dersler.

Kore'de Türk Muharebeleri, ATESE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

Kur, Caner. "The Hıstorıcal Role Of The Unıted Natıons On The Korean Penınsula: The Case Of The Korean War and South Korea" içinde, *The Unıted Natıons And Its Conflıct Resolutıon Role*, ed. Muharrem Hilmi Özev, Aydın Erdoğan, Istanbul University Press, İstanbul 2019.

Öke, Mim Kemal *Unutulan Savaşın Kronolojisi Kore 1950-1953*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1990.

Sadakaoğlu, Mustafa C. ve Özgür Emek Korkmaz, Geleneksel ve Dijital Kitle İletişim Araçları Bakımından 1952 ve 2008 ABD Başkanlık Seçim Kampanyaları, İnsan İnsan, 36.

Schnabel, James F. ve Robert J. Watson, The Joint Chiefs of Staff and National Policy Volume III 1950-1951 The Korean War Part One, Washington DC: Office of Joint History Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1998.

Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih,* Filiz Kitabevi, İstanbul 1985.

Yalçın, E. Semih. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları,* Berikan Yayınevi, Ankara 2020.

Yıldız, Mevlüt Samet. Pravda Gazetesinde Kore Savaşı. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2021.

Ayın Tarihi Dergisi

Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", S. 202 (1950).

Ayın Tarihi, "Birleşmiş Milletler, Lake Success", 204 (1950).

Ayın Tarihi, "Birleşmiş Milletler, Lake Success", 204 (1950).

Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Washington", 211 (1951).

Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Munsan", 215 (1951).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Los Angeles", 225 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Philadelphia", 226 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, San Francisco",

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Kansas City", 226 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Chicago", 226 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Michigan", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Sprinfield, İllinois", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Glorado Springs", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Albany, New York", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, San Antonia, Texas", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Lawrence, Massachusetts", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Spokene Washington", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Pittsburgh", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, New York", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Birleşik Amerika Devletleri, Chicago", 227 (1952).

Ayın Tarihi, "Amerika Birleşik Devletleri, New York", 228 (1952).

Ayın Tarihi, "Kore Meselesi, Seul", 228 (1952).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Tokyo”, 228 (1952).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Pusan”, 228 (1952).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Tokyo”, 229 (1952).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Seul”, 229 (1952).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Tokyo”, 235 (1953).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Pusan”, 235 (1953).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Seul”, 235 (1953).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Washington”, 235 (1953).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, New York”, 235 (1953).

Ayın Tarihi, “Kore Meselesi, Seul”, 236 (1953).

Üniversite Öğrencilerinin Yüzme Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi[1]

An Analysis of University Students' Swimming Skills in Terms of Various Variables

Kübra ÖZDEMİR

Assoc. Prof., Atatürk University, Türkiye

Ahmet Gökhan YAZICI

Prof. Dr., Atatürk University, Türkiye

Gamze GÜNEY

Assoc. Prof., Ardahan University, Türkiye

Levent ÖNAL

Assoc. Prof., Atatürk University, Türkiye

Yunus Emre ÇİNGÖZ

Assoc. Prof., Bayburt University, Türkiye

Bumin Kağan ÖZDEMİR

PhD Candidate/Türkiye

GİRİŞ

Günümüzde spor faaliyetleri yaşamın her alanında yer almaktadır. Son yıllarda toplumlarda yaşanan değişimler spora olan ilginin artmasına olanak sağlamıştır. Sağlıklı bir toplum olmakta ve evren ile bütünleşmekte spor branşları oldukça önemlidir. Geçmişi çağlar öncesine dayanan yüzme ise toplumların gelişmesiyle birlikte yaygınlaşan branşlar arasında yer almaktadır. Diğer branşlara istinaden yüzme su içinde gerçekleştirilmesiyle ile hayati tehlikesi ve bazı insanların sudan korkması nedeni ile de yapılması zor bir branştır. Araştırmamızda üniversite öğrencilerinin yüzme bilip bilmemesinden hareketle farklı değişkenler açısından yüzme beceri ile ilişkiyi değerlendirmek için görüşlerine başvurularak incelenmek istenmiştir.

[1] Bu çalışma Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından SBA-2024-14726 proje koduyla desteklenmiştir.

Spor bireye belli bir yaşam disiplini verir. Bu yaşam disiplinini en iyi sağlayan sporlardan birisi de yüzme sporudur. İnsan doğasının en kolay uyum sağladığı spor dalı olması nedeniyle de çok ileri yaşlara kadar da uygulanabilir spor dallarından birisidir (Çebi, 2021). Suyun içinde yapılması gereken bir spor dalı olduğu için ve yerçekiminin neredeyse sıfıra indiği bir ortamda tüm vücut kaslarının belirli bir ahenk ve uyum içinde, aktif bir şekilde kullanılmak zorunda kalındığı (Gönener, 2019) yüzme sporunun bireyin fiziksel gelişimine katkılarının yanı sıra psikolojik destek sağlayarak mental olarak ta gelişmesine olanak tanıyan spor branşlarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Bireyi tanımlayan fiziksel ölçümlerin doğru gelişmesinde de oldukça etkili olan yüzme; bireyin özgüven duygusunu ve kendini doğru ifade edebilme becerisine de pozitif katkı sağlamaktadır (Urartu, 1995). Beceri, bir kişinin belirli bir alanda uzmanlaşmış bilgiye sahip olması ve bir eylemi doğru bir şekilde gerçekleştirmesi anlamına gelir (Özer, 2007). Beceri bir başka tanımı ise, bir kişinin belirli bir zaman diliminde maksimum güven ve minimum enerji veya çaba harcayarak bir sonuca ulaşma yeteneğidir (Guthrie, 1952). Problem çözme yeteneğinin bir ifadesidir. Problemleri analiz etme ve eylemi bir problem çözme aracı olarak kullanmak için kaynakları organize etme becerisi ne kadar yüksekse, performans düzeyi de o kadar yüksektir (Higgins, 1991). Yürüme ve koşma yetişkinler için normal aktiviteler olmasına rağmen, 18 aylık bir çocuk için çok becerikli aktiviteler olarak kabul edilir (Özer, 2007). Yüzme, belirli teknikleri kullanarak suda belirli bir mesafeyi mümkün olan en kısa sürede kat etmeyi amaçlayan bir dizi aktivitedir. Bu mesafeyi kat etmek için kişi kollarını ve bacaklarını suyun içinde düzenli bir şekilde hareket ettirmelidir. Tüm bu hareketler yüzmeyi oluşturur (Dedemli, 2021).

Yüzme, fiziksel ve zihinsel nitelikleri geliştirmek için temel sporlardan biridir. Yüzme dayanıklılık, hız, çeviklik, esneklik, koordinasyon ve el becerisini geliştirir. Dostça ve rekabetçi bir ortamda fiziksel aktivite uygulayarak özgüven oluşturmanın harika bir yoludur. Yüzme, kişiliğin fizyolojik, zihinsel, sosyolojik ve psikolojik gelişimini amaçlayan sporlar arasında özel bir yere sahiptir (Urartu, 1995). Yüzme sadece bir spor olarak değil, aynı zamanda verimli bir boş zaman aktivitesi, kuvvet antrenmanı, rehabilitasyon süreçleri ve hatta belirli kasların simetrik ve dengeli gelişimi için de uygundur. Yüzmede aktiviteye dahil olmayan hiçbir kas grubu yoktur ve suda çok az kuvvetle yüzerken bile çok az eforla vücudun hareketini sağlayabilirsiniz. Yüzme aynı zamanda güven ve disiplin aşılamaktadır. (Bozdoğan 2003). Yüzme insan doğasının bir parçası olduğu için küçük yaşlarda başlanabilir ve yaşlılıkta da devam edilebilir. Yüzme, yaşam için bir spor olmasıyla karakterize edilir. Çoğu insanın sağlık sorunları yaşadığı hemen her durumda bireysel olarak veya gruplar halinde uygulayabileceği faydalı bir spordur. Suda olmak, suyun kaldırma kuvvetinin yarattığı yerçekiminin azalması nedeniyle eklemleri rahatlatır. Yüzme, büyük kas gruplarının birlikte çalıştığı bir spordur ve diğer organlar için de çok faydalıdır (Atasoy, 2018). Yüzme antrenmanının diğer spor dallarındaki antrenmanlarla karşılaştırılması, akciğerlerin yaşamsal kapasitesinin oldukça geliştiğini ve arttığını göstermektedir. Vücut yüzey alanına bağlı olarak akciğer difüzyonunun ve akciğerlerin toplam kapasitesinin antrenman sırasında çok yüksek olduğu bilinmektedir (Stager & Tanner, 2004). Ayakta duran bir kişinin kalp atış hızı ile yatay pozisyondaki bir kişinin kalp atış hızını karşılaştırırsanız, yatay pozisyondaki kişinin hacminin çok daha yüksek olduğunu görürsünüz. Bunun nedeni, yatay pozisyonda kalbin daha fazla kanla dolmasıdır. Bu

nedenle yüzmenin kan dolaşımı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir (Gökhan ve ark., 2011)

Alanyazın incelendiğinde yüzme branşı ile ilgili su içi ölçümlerin yoğunluğu ya da antropometrik ölçümlerin yaygın olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin (belli bir yaşa geldikten) sonra yüzme becerilerini ile olan ilişkisini inceleyen çalışmalar hem ulusal içi hem uluslararası literatürde yok denecek kadar azdır. Bundan hareketle yapılacak olan bu çalışma, öğrencilerin yüzme becerilerini farklı değişkenler açısından incelenerek tespit edilmesi sağlanacaktır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin yüzme becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesini amaçlayan nicel bir çalışmadır. Çalışma, betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modeli, mevcut durumun olduğu şekliyle ortaya konulmasına ve değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesine olanak sağlamaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'de yer alan dört farklı üniversitede (Atatürk Üniversitesi, Bayburt Üniversitesi, Ardahan Üniversitesi ve Erzurum Teknik Üniversitesi) öğrenim gören toplam 1000 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılar, gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Veri toplama sürecinin ardından eksik hatalı formları çıkarılmış; analizler geçerli kabul edilen 908 katılımcının verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Örneklemde kadın ve erkek öğrenciler yer almakta olup, ayrıca farklı sınıf düzeylerinden ve yüzme eğitimi alma durumlarına göre heterojen bir yapı sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu", Üniversite Öğrencilerinin Yüzme Becerilerinin belirleyebilmek amacıyla ise; Arıkan ve İnce tarafından 2023 yılında geliştirilen "Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği" kullanılacaktır. 5 li Liket Tipi, Tek boyut ve 12 maddeden oluşan ölçekte olumsuz veya ters maddeler bulunmamaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygunluğu çarpıklık ve basıklık değerleri ile incelenmiştir. Daha sonra betimsel istatistikler (ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde) hesaplanmıştır. İki grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklemler t-testi, ikiden fazla grup karşılaştırmalarında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlı farklılıkların tespit edildiği durumlarda etki büyüklüğünü

belirlemek amacıyla Cohen's d ve eta kare (η^2) değerleri raporlanmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeğine İlişkin Güvenirlik ve Betimsel İstatistikler

Ölçek	n	Madde Sayısı	Ort.	ss	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach Alpha
YBÖDÖ	908	12	2.63	1.23	0.36	-1.04	.969

Tablo 1'de Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeğine ilişkin betimsel istatistikler ve iç tutarlılık sonuçları sunulmuştur. Analizler, araştırma kapsamındaki dört üniversitede öğrenim gören toplam 908 öğrenci üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin ortalama puanı 2.63 (SS = 1.23) olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, öğrencilerin yüzme becerilerini genel olarak düşük ile orta düzey arasında algıladıklarını göstermektedir. Ölçeğin dağılım özellikleri incelendiğinde çarpıklık (0.36) ve basıklık (-1.04) değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmüştür. Bu bulgu, ölçek puanlarının normal dağılıma yakın bir yapı sergilediğini ve parametrik analizlerin kullanılabileceğini göstermektedir. Güvenirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha katsayısı .969 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, ölçeğin çok yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu ve araştırma grubunda güvenilir ölçümler ürettiğini göstermektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	511	56.3
	Erkek	397	43.7
Üniversite	Atatürk Üniversitesi	583	64.2
	Bayburt Üniversitesi	156	17.2
	Ardahan Üniversitesi	138	15.2
	Erzurum Teknik Üniversitesi	31	3.4
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	284	31.3
	2. Sınıf	261	28.7
	3. Sınıf	116	12.8
	4. Sınıf	247	27.2

Yüzme Eğitimi Alma Durumu	Evet	304	33.5
	Hayır	604	66.5

Tablo 2'de katılımcıların demografik özellikleri sunulmuştur. Araştırmaya toplam 908 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların %56.3'ü kadın (n=511), %43.7'si erkeklerden (n=397) oluşmaktadır. Üniversite dağılımı incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gördüğü (%64.2), bunu Bayburt Üniversitesi (%17.2), Ardahan Üniversitesi (%15.2) ve Erzurum Teknik Üniversitesi'nin (%3.4) izlediği görülmektedir. Sınıf düzeyi açısından en yüksek katılım birinci sınıf öğrencilerinden (%31.3) gelirken, öğrencilerin %66.5'inin daha önce yüzme eğitimi almadığı, %33.5'inin ise yüzme eğitimi aldığı belirlenmiştir.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Cinsiyet	**n**	**Ort.**	**SS**	**t**	**p**	**Cohen's d**
Kadın	511	2.05	.86	-9.56	<.01	.66
Erkek	397	2.62	.87			

Tablo 3 katılımcıların Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklemler t-testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları, erkek öğrencilerin yüzme becerisi puanlarının (Ort.=2.62, SS=.87), kadın öğrencilerin puanlarından (Ort.=2.05, SS=.86) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir (t=-9.56, p<.01). Etki büyüklüğü incelendiğinde Cohen's d değerinin .66 olduğu görülmektedir. Bu değer, cinsiyet değişkeninin yüzme becerileri üzerinde orta düzeyin üzerinde bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bulgular, erkek öğrencilerin yüzme becerilerini kadın öğrencilere kıyasla daha yüksek düzeyde değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Yüzme Eğitimi Alma Durumuna Göre Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Yüzme Eğitimi Alma Durumu	**N**	**Ort.**	**SS**	**t**	**p**	**Cohen's d**
Evet	308	2.93	.72	16.60	<.01	1.17
Hayır	600	2.00	.83			

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği puanlarının yüzme eğitimi alma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Daha önce yüzme eğitimi alan öğrencilerin yüzme becerisi puanlarının (Ort.=2.93, SS=.72), yüzme eğitimi almayan öğrencilerin puanlarından (Ort.=2.00, SS=.83) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan bağımsız örneklemler t-testi sonucunda bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu

saptanmıştır (t=16.60, p<.01). Ayrıca etki büyüklüğü incelendiğinde Cohen's d değerinin 1.17 olduğu görülmekte olup, bu değer yüzme eğitimi alma durumunun yüzme becerileri üzerinde çok büyük düzeyde bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, yüzme eğitiminin öğrencilerin algılanan yüzme becerilerinin gelişiminde önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Üniversitelere Göre Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Üniversite	N	Ort. ± SS	F	p	η²	Fark
Atatürk Üniversitesi[1]	583	2.25 ± .91				
Bayburt Üniversitesi[2]	156	2.63 ± .82				
Ardahan Üniversitesi[3]	138	2.15 ± .94	9.06	<.01	.03	2>1,3
Erzurum Teknik Üniversitesi[4]	31	2.44 ± .86				
Toplam	908	2.33 ± .90				

Not. Post-hoc Tukey HSD testi uygulanmıştır. 1=Atatürk Üniversitesi, 2=Bayburt Üniversitesi, 3=Ardahan Üniversitesi, 4=Erzurum Teknik Üniversitesi.

Tablo 5'te görüldüğü üzere, öğrencilerin Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği puanları öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F=9.06, p<.01, η^2 =.03). Ortalama puanlar incelendiğinde en yüksek yüzme becerisi puanının Bayburt Üniversitesi öğrencilerine (Ort. = 2.63 ± 0.82), en düşük puanın ise Ardahan Üniversitesi öğrencilerine (Ort.=2.15 ± 0.94) ait olduğu görülmektedir. Post-hoc karşılaştırmalar sonucunda Bayburt Üniversitesi öğrencilerinin yüzme becerisi puanlarının Atatürk Üniversitesi ve Ardahan Üniversitesi öğrencilerinin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü (η^2=.03) üniversite değişkeninin yüzme becerileri üzerinde düşük düzeyde ancak istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Sınıf Düzeyine Göre Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Sınıf Düzeyi	n	Ort. ± SS	F	p	η²	Fark
1. Sınıf	281	2.68 ± 1.20				
2. Sınıf	263	2.78 ± 1.23				
3. Sınıf	115	2.62 ± 1.25	4.16	.06	.014	2>4
4. Sınıf	249	2.41 ± 1.22				
Toplam	908	2.63 ± 1.22				

Tablo 6'da görüldüğü üzere, öğrencilerin Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği puanları sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F=4.16, p=.06, η^2=.014). Ortalama puanlar incelendiğinde en yüksek puanın 2. sınıf öğrencilerinde, en düşük puanın ise 4. sınıf öğrencilerinde olduğu görülmektedir. Post-hoc analiz sonucunda 2. sınıf öğrencilerinin yüzme becerisi puanlarının 4. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğünün düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Çoklu Karşılaştırma

Değişken	**Test**	**Test İstatistiği**	**p**	**Etki Büyüklüğü**
Cinsiyet	t-testi	-9.56	<.01	0.66
Yüzme Eğitimi	t-testi	16.60	<.01	1.17
Üniversite	ANOVA	9.06	<.01	.03
Sınıf Düzeyi	ANOVA	4.16	.06	.014

Tablo 7 incelendiğinde, Yüzme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği puanlarının cinsiyet, yüzme eğitimi alma durumu, üniversite ve sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Analiz sonuçları içerisinde en güçlü etkinin yüzme eğitimi alma durumuna ait olduğu belirlenmiş (t=16.60, p<.01, d=1.17) ve yüzme eğitimi alan öğrencilerin yüzme becerilerini eğitim almayan öğrencilere göre belirgin düzeyde daha yüksek değerlendirdikleri saptanmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından erkek öğrencilerin puanlarının kadın öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüş (t=-9.56, p<.01, d=.66) ve bu değişkenin orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin yüzme becerilerinin öğrenim gördükleri üniversiteye göre farklılaştığı (F=9.06, p<.01, η^2=.03) ve bu farklılığın temel olarak Bayburt Üniversitesi öğrencilerinin daha yüksek puanlarından kaynaklandığı görülmüştür. Benzer şekilde sınıf düzeyine göre de anlamlı farklılık tespit edilmiş (F=4.16, p=.06, η^2=.014), ancak bu değişkenin etki büyüklüğünün oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin yüzme becerilerini açıklamada en önemli değişkenin yüzme eğitimi alma durumu olduğu, bunu cinsiyetin izlediği, üniversite ve sınıf düzeyinin ise daha sınırlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin yüzme becerilerinin cinsiyet, üniversite, sınıf düzeyi ve yüzme eğitimi alma durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular literatür çerçevesinde değerlendirildiğinde, özellikle yüzme eğitiminin ve cinsiyetin yüzme becerileri üzerindeki etkisi dikkat çekmektedir.

Araştırma bulgularına göre erkek öğrencilerin yüzme becerisi puanlarının kadın öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç, fiziksel aktiviteye katılım ve motor beceri gelişiminde cinsiyete bağlı farklılıkların olabileceğini belirten çalışmalarla

benzerlik göstermektedir. Sallis ve arkadaşları (2000), erkek bireylerin fiziksel aktiviteye katılım düzeylerinin genellikle daha yüksek olduğunu ve bunun motor beceri gelişimini olumlu yönde etkileyebileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde Barnett ve arkadaşları (2016), motor yeterlilik ile fiziksel aktivite arasındaki ilişkinin çocukluk ve genç yetişkinlik döneminde karşılıklı olarak güçlendiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda erkek öğrencilerin daha fazla su aktivitelerine katılım göstermesi, yüzme becerilerinin daha yüksek algılanmasına katkı sağlamış olabilir.

Çalışmada yüzme eğitimi alma durumunun yüzme becerileri üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, beceri öğreniminin sistematik eğitim ve tekrar ile geliştiğini vurgulayan motor öğrenme kuramlarıyla uyumludur. Maglischo (2003), yüzme performansının teknik öğrenme, su hissi ve düzenli antrenmanla doğrudan ilişkili olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Seifert ve Chollet (2010), yüzmede teknik becerilerin geliştirilmesinde yapılandırılmış antrenman programlarının kritik rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu çerçevede yüzme eğitimi alan öğrencilerin daha yüksek beceri düzeyine sahip olmaları beklenen bir durumdur.

Üniversiteler arasında gözlenen farklılıklar, öğrencilerin spor tesislerine erişimi, fiziksel aktivite olanakları ve üniversite spor kültürü ile ilişkili olabilir. Literatürde üniversite ortamının fiziksel aktivite davranışları üzerinde belirleyici olduğu belirtilmektedir (Keating et al., 2005). Bu durum, farklı üniversitelerde yüzme olanaklarının ve spor katılım kültürünün değişkenlik göstermesinin sonuçlara yansıdığını düşündürmektedir.

Sınıf düzeyine göre elde edilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin yüzme becerilerinde anlamlı ancak düşük düzeyde farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu sonuç, motor becerilerin zaman içinde kendiliğinden değil, düzenli pratik ve öğrenme deneyimi ile geliştiğini vurgulayan Stodden ve arkadaşlarının (2008) motor yeterlilik gelişim modelini destekler niteliktedir. Özellikle sistematik yüzme eğitimi almayan bireylerde sınıf düzeyinin tek başına belirleyici bir faktör olmadığı söylenebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışmanın sonuçları yüzme becerilerinin en güçlü belirleyicisinin yüzme eğitimi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, yapılandırılmış öğrenme ortamlarının motor beceri gelişimindeki önemini vurgulayan literatür ile uyumludur (Maglischo, 2003; Seifert et al., 2010). Ayrıca cinsiyet ve çevresel fırsatların da beceri düzeyleri üzerinde etkili olabileceği görülmektedir.

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin yüzme becerilerinin cinsiyet, üniversite, sınıf düzeyi ve yüzme eğitimi alma durumu gibi değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin yüzme becerilerine ilişkin öz değerlendirme puanlarının orta düzeye yakın olduğu belirlenmiştir.

Cinsiyet değişkeni açısından erkek öğrencilerin yüzme becerisi puanlarının kadın öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, erkek öğrencilerin yüzme deneyimi ve suya yönelik fiziksel aktivite katılım düzeylerinin daha fazla olabileceğine işaret etmektedir.

Yüzme eğitimi alma durumu incelendiğinde, daha önce yüzme eğitimi alan öğrencilerin almayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek yüzme becerisi puanlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, yüzme eğitiminin öğrencilerin beceri düzeylerinin gelişiminde belirleyici ve güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Üniversite değişkenine göre öğrencilerin yüzme becerileri anlamlı farklılık göstermiş, en yüksek ortalamanın Bayburt Üniversitesi öğrencilerine ait olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyi açısından ise öğrencilerin yüzme becerilerinde anlamlı farklılıklar bulunmakla birlikte, etkinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Genel olarak elde edilen sonuçlar, üniversite öğrencilerinin yüzme becerilerini açıklamada en önemli değişkenin yüzme eğitimi alma durumu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu değişkeni cinsiyet takip ederken, üniversite ve sınıf düzeyinin daha sınırlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Üniversitelerde yüzme becerilerinin geliştirilmesine yönelik seçmeli dersler, sertifika programları ve uygulamalı yüzme eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır.

2. Yüzme beceri düzeyi düşük olan öğrencilere yönelik başlangıç seviyesinde ücretsiz veya düşük maliyetli eğitim programları planlanarak öğrencilerin su güvenliği ve temel yüzme becerileri desteklenmelidir.

3. Üniversite kampüslerinde bulunan yüzme havuzlarının kullanımını artıracak sportif ve rekreatif etkinlikler düzenlenmeli, öğrencilerin yüzmeye katılımını teşvik edecek uygulamalar geliştirilmelidir.

4. Yüzme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olabilecek cinsiyet, düzenli fiziksel aktivite alışkanlığı, daha önce yüzme eğitimi alma durumu, sosyoekonomik düzey ve sportif geçmiş gibi değişkenler dikkate alınarak farklı hedef gruplara yönelik programlar hazırlanmalıdır.

5. Gelecekte yapılacak araştırmalarda yalnızca öz değerlendirme ölçekleri değil, uygulamalı yüzme performans testleri ve teknik beceri değerlendirmeleri de kullanılarak daha kapsamlı sonuçlara ulaşılması önerilmektedir.

6. Farklı üniversitelerde ve farklı yaş gruplarında gerçekleştirilecek çok merkezli çalışmalarla yüzme becerilerinin ülke genelindeki durumu karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

7. Boylamsal ve deneysel araştırmalar yapılarak düzenli yüzme eğitiminin öğrencilerin fiziksel uygunluk, yaşam kalitesi, özgüven, su güvenliği farkındalığı ve psikososyal gelişimleri üzerindeki uzun dönem etkileri araştırılmalıdır.

8. Elde edilen bulgular doğrultusunda üniversiteler ile yerel yönetimler iş birliği içerisinde yüzme sporunun yaygınlaştırılmasına yönelik sürdürülebilir projeler geliştirilmeli ve yaşam boyu fiziksel aktivite alışkanlıklarını destekleyen politikalar oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Arıkan, G., & İnce, U. (2023). Yüzme becerileri öz değerlendirme ölçeğinin türk dili ve kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *ROL Spor Bilimleri Dergisi, 4*(2), 644–656.

Atasoy, H. (2018). *Yüzme antrenmanlarının 8-10 yaş performans grubu yüzücülerinin serbest stil dereceleri ile bazı antropometrik ve motorik özellikler üzerindeki etkisinin incelenmesi*. İstanbul gelişim üniversitesi. Sağlık bilimleri enstitüsü, 31- 32.

Barnett, L. M., Lai, S. K., Veldman, S. L. C., Hardy, L. L., Cliff, D. P., Morgan, P. J., Zask, A., Lubans, D. R., Shultz, S. P., & Okely, A. D. (2016). Correlates of gross motor competence in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine, 46*(11), 1663–1688. https://doi.org/10.1007/s40279-016-0495-z

Bozdoğan A, Özüak A, 2003. *Stilleriyle temel yüzme,* 1. Baskı, İstanbul: İlpress Basım & Yayın.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K., Akgün, E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.

Çebi, C. (2021). *13-16 yaş gruplarındaki erkek çocuklarının monopalet ve yüzme branşlarındaki dayanıklılık çalışmalarının kritik yüzme hızına etkisinin incelenmesi.* Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Yüksek Lisan Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi: İstanbul.

Dedemli, S. (2021). *Rekreaktif amaçlı yüzme sporu yapan 8-14 yaş arası çocukların, mutluluk, boş zaman tutumu ve yaşam tatmin düzeylerinin belirlenmesi ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Gliner, J. A., Morgan, G. A., & Leech, N. L. (2015). *Araştırmanın tanımları, amaçları ve boyutları,* Ankara: Nobel Yayınları.

Gökhan, İ., Kürkçü, R., & Devecioğlu, S. (2011). Yüzme egzersizinin solunum fonksiyonları, kan basıncı ve vücut kompozisyonu üzerine etkisi. *Journal of Clinical and Experimental Investigations, 2*(1), 35-41. https://doi.org/10.5799/ahinjs.01.2011.01.0207

Gönener, A. (2019). *Yüzme antrenörler, sporcular için.* Ankara: akademisyen kitapevi.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Guthrie, E. R. (1952). *Öğrenme psikolojisi* (Rev. ed.). New York: Harper ve Kardeşler.

Higgins, S. (1991). Motor skill acquisition. *Physical therapy, 71*(2), 123-139.

Keating, X. D., Guan, J., Piñero, J. C., & Bridges, D. M. (2005). A meta-analysis of college students' physical activity behaviors. *Journal of American College Health, 54*(2), 116–126. https://doi.org/10.3200/JACH.54.2.116-126

Maglischo, E. W. (2003). Swimming fastest. Human Kinetics.

Özer, K. (2007). *Çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Stager, J. M., & Tanner, D. A. (2004). *Central adaptations: heart, blood, and lung.* Handbook of sports medicine and science, swimming, ın stager, j.m, 25-29. Blackwell Publishing.

Sallis, J. F., Prochaska, J. J., & Taylor, W. C. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Medicine & Science in Sports & Exercise, 32*(5), 963–975. https://doi.org/10.1097/00005768-200005000-00014

Seifert, L., Button, C., & Chollet, D. (2010). A multi-dimensional approach to the skill analysis of swimming. *Journal of Human Sport and Exercise, 5*(2), 198–211. https://doi.org/10.4100/jhse.2010.52.05

Stodden, D. F., Goodway, J. D., Langendorfer, S. J., Roberton, M. A., Rudisill, M. E., Garcia, C., & Garcia, L. E. (2008). A developmental perspective on the role of motor skill competence in physical activity: An emergent relationship. Quest, 60(2), 290–306. https://doi.org/10.1080/00336297.2008.10483582

Urartu Ü. (1995). Yüzme bilim ve teknoloji. *Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Teknolojisi ve Yüksekokulu, 6*(2).

Lisansüstü Flüt Tezlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (2021-2026)

An Examination of Postgraduate Flute Theses in Terms of Various Variables (2021-2026)

Ahmet KORKMAZ

Research Assistant, Osmaniye Korkut Ata University, Türkiye

GİRİŞ

Müzik eğitimi bütünlüklü bir yapıya sahip olmakla birlikte, genel, özengen ve mesleksel olarak nitelendirilen üç temel amaca ve üç ana kitleye yönelik olarak tasarlanıp gerçekleştirilir ve hangi amaca daha çok yönelikse o doğrultuda bir nitelik kazanır. Genel müzik eğitimi herkes için gerekli ve zorunlu olduğundan ayırım yapılmaksızın tüm bireylere yöneliktir. Özengen müzik eğitimi, müziği bir hobi olarak yapmak isteyen, ilgili, istekli, gönüllü ve yatkın amatörlere hitap eder. Mesleksel müzik eğitimi ise müziği sürekli bir görev, iş veya uğraş alanı olarak seçen ve bunun gerektirdiği yeterlikleri kazanmaya yetenekli olduğunu kanıtlayan profesyonellere yöneliktir. Ancak bu üç tür birbirinden bağımsız ve kopuk değildir; genelden özele ve özgüle doğru bir açılım gösterirler. *Aralarında sıkı ilişkiler, ortak sınır bölgeleri ve belli ortak alanlar bulunur.* Bu nedenle genel, özengen ve mesleksel müzik eğitimi birbirini etkiler, destekler, tamamlar ve bütünler (Uçan, 2005 s. 3).

Mesleki müzik eğitiminin verildiği lisans düzeyindeki kurumlarda gerçekleştirilen müzik eğitiminin en önemli boyutlarından biri çalgı eğitimidir. Lisans düzeyindeki çalgı eğitimi; eğitim fakülteleri, güzel sanatlar fakülteleri ve devlet konservatuvarlarında başlar ve enstitülere bağlı olarak lisansüstü programlar kapsamında devam eder. Türkiye'de lisans programlarının devamı niteliğindeki lisansüstü çalgı eğitimi; yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik gibi türlere ayrılmaktadır. Ülkemizde çalgı ve çalgı eğitimi alanlarındaki lisansüstü programlar, alanlarında bilimsel araştırma yaparak bilgiye erişen, değerlendiren, yorumlayan, üreten ve mesleki konuda derin bilgi kazanan uzman öğretim elemanlarının yetiştirilmesini hedeflemektedir (Gençel Ataman, 2009 s. 342).

Müzik eğitimi alanında flüt dışında birbiriyle ilişkili ya da ilişkisiz birçok konuda lisansüstü tez bulunmakta olup bu çalışmaların alana ve araştırmacılara katkı sağladığı düşünülmektedir. Akademik disiplinlerin gelişimi literatürleriyle ilişkili olduğundan, araştırmaların tasnif edilmesi yeni araştırmacılara sürecin her aşamasında yol gösterici olacaktır. Literatür taramasında; ulusal bilimsel makalelerin çeşitli parametrelerle incelendiği çalışmalara, lisansüstü tez bibliyografyalarına, tezlerin enstitü türlerine göre karşılaştırıldığı araştırmalara ve Türkiye'deki müzik konferanslarını ele alan çalışmalara rastlanmıştır. Bu bulgular,

Türkiye'de müzik bilimi ve eğitimi alanındaki akademik üretimin çok boyutlu olarak sorgulandığını göstermektedir (Soycan, 2021 s. 2155).

Çalgı eğitimi, bireysel olarak yürütülen uzun soluklu bir süreçtir. Bu süreçte çalgının fiziksel özellikleri, çalgıya özgü teknik kavramlar ve çalgı çalmaya ilişkin incelikler aktarılmaktadır. Çalgı eğitimi, zorlu ve uzun bir süreci kapsar; bu süreç, çalgı çalmanın gerçekleşebilmesi için bazı becerilerin sistematik biçimde kazanılmasını gerektirir. Müzik eğitimi içinde davranışsal ve içeriksel açıdan önemli bir boyut olan çalgı eğitiminde, çalgının tanınması, çalabilmeye yönelik temel davranışların kavranması ve bu davranışların düzenli ile etkin olması beklenir (Orhan, Arıcı Kethüda, 2025 s. 289).

Flüt eğitimi, amatör (özengen) eğitim sürecinin yanı sıra çalgı eğitiminin alt boyutlarından biri olan "mesleki flüt eğitimi" kapsamında ele alınmaktadır. Ülkemizde mesleki eğitim veren kurumlar olan güzel sanatlar liseleri, konservatuvarlar ve eğitim fakültelerinin müzik bölümlerinde, flüt eğitimi belirli bir müfredat doğrultusunda öğretilmektedir. Mesleki müzik eğitiminin önemli bir kolunu oluşturan çalgı eğitimi ise, çalgının öğrenciye tanıtılması, doğru tekniklerle ve etkili bir biçimde çalmanın öğretilmesi ve bu becerilerin geliştirilmesini hedefleyen planlı bir öğretim sürecini içermektedir. Mesleki flüt eğitiminde öğrenciye kazandırılması hedeflenen teknikler, temel ve ileri düzey olmak üzere iki ana başlıkta toplanmaktadır. Temel teknikler; diyafram kontrolü, doğru duruş ve tutuş, üfleme, tek dil ile non legato, legato ve staccato çalmayı içerirken; ileri düzey teknikler, çift ve üç dil çalma, portato ve vibratodan oluşmaktadır. Öğrencinin bu becerileri kazanması, mesleki çalgı eğitiminin pedagojik amaçlarına ulaşması ve müzikal ifadesini geliştirmesi açısından temel bir rol oynar (Gültekin ve Öz, 2025 s. 106, 107).

1.1. Problem Durumu

Araştırmanın problem cümlesi "Türkiye'de 2021-2026 yılları arasında "Flüt Eğitimi" alanında yazılmış lisansüstü tezler **çeşitli değişkenler açısından nasıl bir görünüm sergilemektedir?"** şeklinde oluşturulmuştur.

1.2. Alt Problemler

1. Flüt eğitimi alanında yazılmış tezler türlerine göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?

2. Flüt eğitimi alanında yazılmış tezler yıllarına göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?

3. Flüt eğitimi alanında yazılmış tezler yapıldıkları üniversitelere göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?

4. Flüt eğitimi alanında yazılmış tezler yapıldıkları enstitülere göre nasıl bir görünüm sergilemektedir?

5. Flüt eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı nasıldır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırma, 2021-2026 yılları arasında flüt eğitimi alanında yayımlanmış lisansüstü tezleri tür, yıl, üniversite, enstitü ve konu ölçütleri çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu tezlerin frekans ve yüzdelik dağılımları analiz edilerek alanın mevcut durumu ve eğilimleri tespit edilecektir. Araştırma ayrıca, bu alanda yapılacak yeni çalışmalara kaynaklık etmeyi de hedeflemektedir. Ayrıca alanın genel görünümünü ortaya koyarak araştırmacı ve uygulayıcılara gelecekte yürütülecek çalışmalar için yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır (Korkmaz & Ödemiş, 2026, s. 560).

1.4. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi, 2021-2026 yılları arasında flüt eğitimi alanındaki lisansüstü tezlerin durumunu ve eğilimlerini ortaya koyması, alandaki boşlukları belirlemesi ve gelecek çalışmalara kaynak oluşturmasıdır. Bu sayede flüt eğitimi alanının gelişimine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma:

Türkiye'de 2021-2026 yılları arasında "Flüt Eğitimi" alanında yapılan lisansüstü tezler ve konuyla ilgili ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman analizi modeli ile gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik olarak incelenmesini kapsayan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada veri kaynağını YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde erişime açık flüt eğitimi alanındaki lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden yararlanılmış, analiz sonucunda oluşturulan kategoriler frekans ve yüzde değerleriyle sunularak betimsel analiz çerçevesinde yorumlanmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden belirlenen temalar doğrultusunda düzenlenerek yorumlanmış, bulguların daha anlaşılır biçimde sunulabilmesi amacıyla frekans ve yüzde değerlerinden yararlanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu doğrultuda flüt eğitimi alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin türleri, yapıldıkları üniversiteler, enstitüler, yıllar ve konu alanlarına göre genel görünümü ortaya konulmuştur.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 1900-2026 yılları arasında ses eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezlerin tamamı oluştururken, örneklemini ise 2021-2026 yılları arasında flüt eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezleri oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada YÖK Ulusal Tez merkezine kayıtlı 2021-2026 yılları arasında "Flüt Eğitimi" alanında yazılmış lisansüstü tezleri incelenmiştir. Flüt eğitimi alanında yazılmış lisansüstü çalışmalar belirlenen 5 ayrı kriterde ele alınmış olup, bu kriterlere bulgular bölümünde yer verilmiştir. Her bir alt problem için ayrı bir tablo oluşturularak bu kriterler incelenmiştir. Bu araştırmada içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel süreç; benzerlik gösteren verileri, belirli konu ve kavramlar çerçevesinde gruplandırarak bunları okuyucuya anlamlı bir şekilde ifade etmektir (Karataş, 2015).

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde 2021-2026 yılları arasında Ulusal Tez Merkezinin veri tabanında bulunan ve "Flüt Eğitim," kelime grubunu içeren lisansüstü tezler incelenmiş olup tezlerin frekans ve yüzdelik analizlerine yer verilmiştir.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 1. *Tez Türlerine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı*

TEZ TÜRÜ	**f**	**%**
Yüksek lisans	21	72,4
Doktora	4	13,8
Sanatta Yeterlik	4	13,8
TOPLAM	**29**	**100**

Tablo 1'e göre incelenen 29 tezin 21 (**%72,4)'ü** yüksek lisans, 4 (**%13,8)'i** doktora ve 4 (**%13,8)'i** sanatta yeterlik düzeyindedir. Bu durum, flüt eğitimi alanındaki lisansüstü çalışmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde yoğunlaştığını, doktora ve sanatta yeterlik düzeyindeki çalışmaların ise oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 2. *Tez Yıllarına Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı*

YILLAR	**Yüksek Lisans**		**Doktora**		**Sanatta Yeterlik**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
2021	2	6,90	0	0,00	1	3,45	3	10,34
2022	4	13,79	0	0,00	1	3,45	5	17,24
2023	2	6,90	2	6,90	1	3,45	5	17,24

2024	11	37,93	1	3,45	0	0,00	12	41,38
2025	1	3,45	1	3,45	1	3,45	3	10,34
2026	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
TOPLAM	**21**	**72,4**	**4**	**13,8**	**4**	**13,8**	**29**	**100**

Tablo 2'de yer alan veriler, lisansüstü tez üretiminin yıllara göre dağılımında zamansal bir dalgalanma eğilimi bulunduğunu göstermektedir; 2021 yılında %10,3'lük oranla (3 tez) sınırlı bir seyir izleyen akademik üretim, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %17,2'şer oranlarla (beşer tez) ivme kazanmış, özellikle 2024 yılında %37,9'luk oranla (11 tez) en üst seviyeye ulaşmış, 2025 yılında %10,3'e (3 tez) ve 2026 yılında ise %3,4'lük (1 tez) orana gerileyerek düşüş eğilimi göstermiştir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

"Flüt Eğitimi" alanında yapılan 17 üniversitede toplam 29 lisansüstü tez yapılmıştır. Lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımına tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. *Tezlerin Üniversitelere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı*

ÜNİVERSİTELER	**Yüksek Lisans**		**Doktora**		**Sanatta Yeterlik**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**F**	**%**
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	0	0,0	1	3,45	0	0,0	1	3,45
Bursa Uludağ Üniversitesi	3	10,34	0	0,0	0	0,0	3	10,34
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	1	3,45	1	3,45
Gazi Üniversitesi	1	3,45	2	6,9	0	0,0	3	10,34
İnönü Üniversitesi	1	3,45	1	3,45	0	0,0	2	6,9
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45

Dokuz Eylül Üniversitesi	0	0,0	0	0,0	1	3,45	1	3,45
İstanbul Okan Üniversitesi	0	0,0	0	0,0	1	3,45	1	3,45
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	6,9	0	0,0	0	0,0	2	6,9
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	6,9	0	0,0	0	0,0	2	6,9
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	2	6,9	0	0,0	0	0,0	2	6,9
Akdeniz Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
Mersin Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
Balıkesir Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
Mersin Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
Marmara Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
Anadolu Üniversitesi	0	0,0	0	0,0	1	3,45	1	3,45
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi	1	3,45	0	0,0	0	0,0	1	3,45
TOPLAM	**21**	**72,4**	**4**	**13,8**	**4**	**13,8**	**29**	**100**

Tablo 3'e göre lisansüstü tezlerin kurumsal dağılımı incelendiğinde, çalışmaların 20 farklı üniversitede şekillendiği görülmektedir. Tabloya göre en fazla tez üretiminin Bursa Uludağ Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirildiği, bu kurumları sırasıyla Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin takip ettiği anlaşılmaktadır.

Bursa Uludağ Üniversitesi'nde toplam 3 (%10,34) lisansüstü çalışma yapılmış olup, bu çalışmaların tamamı yüksek lisans düzeyindedir. Gazi Üniversitesi'nde ise toplam 3 (%10,34) lisansüstü çalışma bulunmaktadır; bunların 1 (%3,45)'inin yüksek lisans, 2 (%6,90)'sinin ise doktora düzeyinde olduğu görülmektedir. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde ikişer (%6,90) lisansüstü çalışma yapılmış olup, bu kurumların tamamındaki çalışmalar yüksek lisans düzeyinde yoğunlaşmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi'nde ikişer (%6,90) tez çalışması bulunmuş; bu kurumlardan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi birer yüksek lisans ve sanatta yeterlik, İnönü Üniversitesi ise birer yüksek lisans ve doktora çalışmasıyla temsil edilmiştir.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde ise birer (%3,45) yüksek lisans tez çalışması yapıldığı görülmektedir.

Sanatta yeterlik ve doktora türündeki çalışmaların kurumsal dağılımı incelendiğinde; doktora düzeyindeki çalışmaların Gazi Üniversitesi (2), İnönü Üniversitesi (1) ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (1) bünyesinde yer aldığı görülmektedir. Sanatta yeterlik düzeyindeki çalışmalar ise Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (1), Dokuz Eylül Üniversitesi (1), İstanbul Okan Üniversitesi (1) ve Anadolu Üniversitesi (1) olmak üzere farklı kurumlar arasında dağılım göstermektedir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. *Tezlerin Enstitülere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı*

ENSTİTÜLER	**Yüksek Lisans**		**Doktora**		**Sanatta Yeterlik**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Eğitim Bilimleri	12	41,38	3	10,35	0	0,00	15	51,72
Lisansüstü Eğitim	2	6,90	1	3,45	2	6,90	5	17,24
Güzel Sanatlar	4	13,79	0	0,00	2	6,90	6	20,69
Sosyal Bilimler	2	6,90	0	0,00	0	0,00	2	6,90
Müzik ve Güzel Sanatlar	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
TOPLAM	**21**	**72,4**	**4**	**13,8**	**4**	**13,8**	**29**	**100**

Tablo 4'e göre yapılan 21 (%72,42) yüksek lisans düzeyindeki tez çalışmasının 12 (%41,38)'sinin Eğitim Bilimleri Enstitülerinde, 4 (%13,79)'ünün Güzel Sanatlar Enstitülerinde, 2 (%6,90)'sinin Lisansüstü Eğitim Enstitülerinde, 2 (%6,90)'sinin Sosyal Bilimler Enstitülerinde ve 1 (%3,45)'inin Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitülerinde yürütülmüş tezler olduğu görülmektedir. Yapılan 4 (%13,79) doktora tez çalışmasının 3 (%10,34)'ünün Eğitim Bilimleri Enstitülerinde ve 1 (%3,45)'inin Lisansüstü Eğitim Enstitülerinde yürütülmüş tezler olduğu görülmektedir. Yapılan 4 (%13,80) sanatta yeterlik düzeyindeki tez çalışmasının ise 2 (%6,90)'sinin Güzel Sanatlar Enstitüsü tarafından ve 2 (%6,90)'sinin Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde yapılmış olduğu görülmektedir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 5. *Konularına Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı*

TEZ KONULARI	**Yüksek Lisans**		**Doktora**		**Sanatta Yeterlik**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**F**	**%**
Müzikli Dramatizasyon	0	0,00	1	3,45	0	0,00	1	3,45
Öz Düzenlemeli Öğrenme	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
Türkü Düzenlemeleri	2	6,90	0	0,00	1	3,45	3	10,34
Flütte Modern Teknikler/Flüt Teknikleri	2	6,90	0	0,00	1	3,45	3	30,34
İçerik İnceleme	8	27,59	0	0,00	0	0,00	8	27,59
Öğretim Yöntemi	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
Gelişmiş Flüt Teknikleri	0	0,00	0	0,00	1	3,45	1	3,45
Çevrimiçi Eğitim	0	0,00	1	3,45	0	0,00	1	3,45
Performans Kaygısı	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
Metot Karşılaştırması	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45

Eğitimci Görüşleri	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
Teknoloji Destekli Eşlik Kullanımı	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
Ders Program Taslağı	0	0,00	1	3,45	0	0,00	1	3,45
Öğretmen Görüşü	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
Müzikal Analiz	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
Flüt Egzersizlerinin Karşılaştırılması	0	0,00	0	0,00	1	3,45	1	3,45
Yardımcı Aparat Kullanımının Başarı ve Tutum Açısından inceleme	0	0,00	1	3,45	0	0,00	1	3,45
Beden Koordinasyonu ve Nefes Teknikleri İlişkisi	1	3,45	0	0,00	0	0,00	1	3,45
TOPLAM	**21**	**72,4**	**4**	**13,8**	**4**	**13,8**	**29**	**100**

Tablo 5'e göre en çok "İçerik İnceleme" üzerine toplam 8 (%27,59) çalışma bulunmaktadır. "Türkü Düzenlemeleri" ve "Flütte Modern Teknikler/Flüt Teknikleri" konularında 3'er (%10,34) çalışma yapılmıştır. "Müzikli Dramatizasyon", "Öz Düzenlemeli Öğrenme", "Öğretim Yöntemi", "Performans Kaygısı", "Metot Karşılaştırması", "Eğitimci Görüşleri", "Teknoloji Destekli Eşlik Kullanımı", "Öğretmen Görüşü", "Müzikal Analiz" ve "Beden Koordinasyonu ve Nefes Teknikleri İlişkisi" konularında 1'er (%3,45) yüksek lisans çalışması yer almaktadır. "Çevrimiçi Eğitim", "Ders Program Taslağı", "Yardımcı Aparat Kullanımının Başarı ve Tutum Açısından İnceleme" ve "Gelişmiş Flüt Teknikleri" konularında ise 1'er (%3,45) doktora veya sanatta yeterlik çalışması bulunduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada YÖK Ulusal Tez merkezine kayıtlı 2021-2026 yılları arasında "Flüt Eğitimi" alanında yapılan yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik tezleri ele alınmıştır. Ulaşılan bu

tezler belirlenen 5 kritere göre incelenmiş ve buna bağlı olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.1. Sonuçlar

4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Tablo 1'e göre incelenen 29 tezin 21 (%72,4)'ü yüksek lisans, 4 (%13,8)'i doktora ve 4 (%13,8)'i sanatta yeterlik düzeyindedir. Bu durum, flüt eğitimi alanındaki lisansüstü çalışmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde yoğunlaştığını, doktora ve sanatta yeterlik düzeyindeki çalışmaların ise oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Sonuç olarak, ilgili alandaki akademik üretimin büyük ölçüde yüksek lisans seviyesinde gerçekleştirildiği ve ileri düzey araştırmaların artırılmasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

4.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Tablo 2'de yer alan veriler doğrultusunda, flüt eğitimi alanındaki lisansüstü tez üretiminin yıllar içinde belirgin bir dalgalanma gösterdiği anlaşılmaktadır. 2021 yılında düşük bir ivmeyle başlayan çalışmalar, 2024 yılında en yüksek seviyesine ulaşarak önemli bir artış kaydetmiştir. Ancak 2025 ve 2026 yıllarında üretim sayısının yeniden düşüş eğilimine girdiği görülmektedir.

4.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Tablo 3'e göre incelenen 29 lisansüstü tezin 20 farklı üniversitede gerçekleştirildiği ve dağılımın geniş bir kurumsal yelpazeye yayıldığı görülmektedir. En yüksek tez üretimi 3'er (%10,34) çalışma ile Bursa Uludağ Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi bünyesinde gerçekleşirken; bu kurumları 2'şer (%6,90) çalışmayla Muğla Sıtkı Koçman, Necmettin Erbakan, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Mimar Sinan Güzel Sanatlar ve İnönü üniversiteleri takip etmektedir. Kalan 13 üniversitede ise birer (%3,45) lisansüstü çalışma yapıldığı, ayrıca doktora (%13,8) ve sanatta yeterlik (%13,8) düzeyindeki araştırmaların yalnızca belirli birkaç kurumda toplandığı anlaşılmaktadır.

4.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Tablo 4'e göre incelenen lisansüstü tezlerin enstitü dağılımında en yüksek pay 15 (%51,72) çalışma ile Eğitim Bilimleri Enstitülerine aittir; bunu sırasıyla 6 (%20,69) çalışma ile Güzel Sanatlar Enstitüleri ve 5 (%17,24) çalışma ile Lisansüstü Eğitim Enstitüleri takip etmektedir. Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki araştırmaların ağırlıklı olarak Eğitim Bilimleri Enstitülerinde yürütüldüğü, sanatta yeterlik çalışmalarının ise Güzel Sanatlar ve Lisansüstü Eğitim enstitüleri arasında eşit olarak paylaşıldığı görülmektedir.

4.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Tablo 5'te yer alan bulgular, flüt eğitimi alanındaki lisansüstü tezlerin konu bakımından geniş bir çeşitlilik gösterdiğini ancak belirli başlıklar altında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Araştırmaların en yüksek oranda (%27,59) "İçerik İnceleme" konusunda yapıldığı, bunu "Türkü Düzenlemeleri" ve "Flütte Modern Teknikler/Flüt Teknikleri" konularının izlediği

görülmektedir. Sonuç olarak, yüksek lisans düzeyindeki çalışmaların daha çok mevcut içeriklerin analizi ve genel yöntemler üzerinde odaklandığı; doktora ve sanatta yeterlik düzeyinde ise çevrimiçi eğitim, ders programı tasarımı ve teknik odaklı özel alanların tercih edildiği söylenebilir.

4.2. Öneriler

1- Farklı flüt eğitimi ve icra yöntemlerinin öğrencilerin teknik gelişimine etkisini karşılaştıran çalışmaların yapılması, enstrüman öğreniminde karşılaşılan performans sorunlarının çözümüne yönelik yeni yaklaşımların araştırılması ve çalgı eğitiminin bireysel beceri üzerindeki etkilerinin incelenmesi önerilmektedir.

2- Araştırmacıların flüt eğitimi alanındaki çalışmalarında müzik teknolojilerini, dijital eşlik sistemlerini, öz düzenlemeli öğrenme modellerini ve diğer ileri araştırma yöntemlerini etkin bir şekilde kullanmaları önerilmektedir.

3- Çeşitli flüt eğitimi uygulamaları, repertuvar çeşitliliği, türkü düzenlemeleri ve modern icra teknikleri üzerine kapsamlı araştırmalar yapılması önerilmektedir; bu araştırmalar eğitim süreçlerinin etkinliğini değerlendirerek daha verimli öğretim yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

4- Lisansüstü tez danışmanları tarafından flüt eğitimi alanında özgün, yenilikçi ve içeriğe dayalı incelemelerin ötesine geçen deneysel veya model geliştirme odaklı tez çalışmalarının yapılması teşvik edilmelidir.

5- Mevcut çalışmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde gerçekleştirildiği görüldüğünden, özellikle doktora ve sanatta yeterlik düzeyinde flüt eğitimi odaklı, nitelikli ve kapsamlı tezlerin sayısının artırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Gençel Ataman, Ö. (2009). *Ülkemizde Flüt ve Flüt Eğitimi Alanlarında Yapılan Lisansüstü Tezler*. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 17*(1), 341–352.

Gültekin, E., & Öz, B. (2024). *Müzik Sanatı ve Eğitiminde Çağdaş Yaklaşımlar VIII.* B. Çokamay & B. Öz (Ed.), 105–136. Eğitim Yayınevi.

Karataş, Z. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 62–80.

Korkmaz, B. C., & Ödemiş, M. H. (2026). *Türkiye'de Yürütülmüş Olan Suça Sürüklenen Çocuk Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Bibliyometrik Analiz*. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 37*(2), 555–574.

Orhan, Ş., & Arıcı Kethüda, D. (2025). *Enstrümantal Müzik Eğitiminde Öğrenme Stratejilerinin Flüt Öğrencileri Açısından İncelenmesi*. *Turkish Studies - Educational Sciences, 20*(2), 287–307.

Soycan, M. (2021). *Türkiye'de 2010–2020 Yılları Arasında Yapılan Flüt Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: İçerik Analizi*. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*(3), 2153–2187.

Uçan, A. (2005). *İnsan ve Müzik: İnsan ve Sanat Eğitimi*. Evrensel Müzikevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yükseköğretim Kurulu. (2026). *YÖK Ulusal Tez Merkezi.*

Devlet Korolarında Çalışan Sol Klarnet İcracılarının Mikrotonal Performans Bağlamında Ağızlık (Bek) Tercihleri

Mouthpiece Preferences of G Clarinet Performers in Turkish State Choirs: An Investigation Within The Context of Microtonal Performance

Aykut UÇAKÇI

PhD Candidate, İzmir Katip Çelebi University, Türkiye

Serkan ÇELİK

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi University, Türkiye

1. GİRİŞ

Türk makam müziği, Batı müziğinin eşit aralıklı (tampere) ses sisteminden farklı olarak mikrotonal perde yapısına dayanan ve makam karakterinin büyük ölçüde perde ilişkileri ile şekillendiği köklü bir müzik geleneğidir. Bu sistem içerisinde makamların karakteristik yapısının doğru biçimde ortaya konulabilmesi, yalnızca notaların seslendirilmesine değil, mikrotonal aralıkların estetik ve teknik özelliklerine uygun olarak icra edilmesine bağlıdır. Bu nedenle entonasyon, Türk makam müziğinde yalnızca teknik doğruluğu ifade eden bir unsur değil, aynı zamanda müzikal anlatımı ve makam kimliğini belirleyen temel performans ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim "*İnsan sesinin ya da herhangi bir sazın, istenen perdeyi (ton) tam ya da tama yakın verebilmesi*" entonasyon olarak tanımlanmaktadır (Sözer, 1986'dan akt. Taş, 2020, aktaran Şahinoğlu, 2022). Türk musikisinde kullanılan mikrotonal perdelerin doğru biçimde seslendirilebilmesi; icracının işitsel yeterliliği, teknik becerisi, çalgının fiziksel özellikleri ve kullanılan ekipmanların niteliği arasında hassas bir uyum gerektirmektedir. Bu doğrultuda Şahinoğlu, klarnet icrasında entonasyonu etkileyen unsurlar arasında çalgının yapısal özelliklerinin yanı sıra bek (ağızlık), kamış, dudak tekniği, nefes kontrolü ve dudak-bek koordinasyonunun belirleyici rol oynadığını vurgulamaktadır. Ayrıca aynı çalışmada "*Bek klarnette elde edilen tonun kalitesine etki eden en önemli bölümdür.*" ifadesiyle ağızlığın yalnızca ses üretimini sağlayan bir parça olmadığı, aynı zamanda entonasyon ve performans kalitesini doğrudan etkileyen temel organolojik bileşenlerden biri olduğu belirtilmektedir (Şahinoğlu, 2022, s. 303).

Türk makam müziğinde mikrotonal perdelerin doğru biçimde icra edilebilmesi, yalnızca icracının müzikal bilgi ve teknik yeterliliğine değil, aynı zamanda kullanılan çalgının yapısal özellikleri ile yardımcı ekipmanların performansa uygunluğuna da bağlıdır. Bu bağlamda, Türk müziği icrasında yaygın olarak kullanılan Albert sistem sol klarnet, mikrotonal seslerin elde edilmesinde sağladığı teknik olanaklar nedeniyle diğer klarnet türlerinden ayrılmaktadır. Çeliksu, "*Türkiye'de genellikle Türk Müziği icrası için 'sol klarnet' tercih edilmektedir. Klasik*

Batı Müziği'nde kullanılan 'si bemol klarnet' için birçok eğitim kitabı mevcut olmasına rağmen Türk Müziği icrasında kullanılan 'sol klarnet' için bu konuda yapılan çalışma sayısı çok azdır." ifadesiyle, sol klarnetin Türk müziğindeki yaygın kullanımına karşın bu alandaki bilimsel ve metodolojik çalışmaların sınırlılığına dikkat çekmektedir. (Çeliksu, 2018, s. v). Bu durum, yalnızca eğitim materyalleri açısından değil, sol klarnet performansını etkileyen organolojik unsurların da yeterince araştırılmadığını göstermektedir.

Sol klarnet performansını doğrudan etkileyen temel organolojik bileşenlerden biri ağızlık (bek) seçimidir. Bekin uç açıklığı, iç yapısı ve kamış ile oluşturduğu fiziksel ilişki; ses rengi, entonasyon, artikülasyon ve mikrotonal perde üretimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Nitekim Çeliksu, **"***Açık bek ile koma seslerini üflemek kapalı beklere kıyasla daha kolaydır çünkü açık bek ile çıkan sesi değiştirme olanağı kapalı beklere göre daha fazladır. Bu sebepten dolayı Türk Müziği icracıları genelde açık bek kullanmayı tercih etmektedirler***."** ifadeleriyle açık bek kullanımının mikrotonal perde üretimindeki avantajına dikkat çekmektedir (Çeliksu, 2018, s. 91). Benzer şekilde **"***Türk musikisi icrası için genellikle açık bek tercih edilmektedir. Bunun sebebi mücennep aralığının bu şekilde daha rahat elde edilebileceği düşüncesidir. Ancak bu durum bek-dudak-kulak koordinasyonuna olumsuz yönde etki etmektedir. Bu husus, icracının ustalık düzeyi ile ilgilidir."* (Şahinoğlu, 2022, s. 303).

Türk müziğinde sol klarnetin yaygın biçimde kullanılmasına ve bek seçiminin icra üzerindeki belirleyici etkisinin uzun yıllardır icracılar tarafından kabul edilmesine rağmen, bu tercihin hangi teknik ve müzikal gerekçelere dayandığına ilişkin bilimsel veriler oldukça sınırlıdır. Mevcut çalışmalar ağırlıklı olarak klarnetin yapısal özellikleri, eğitim yöntemleri, entonasyon problemleri ve ağızlıkların fiziksel nitelikleri üzerine yoğunlaşırken, profesyonel icracıların performans deneyimlerini merkeze alan araştırmaların sayısı oldukça azdır. Özellikle devlet korolarında görev yapan sol klarnet sanatçılarının farklı bek modellerini hangi performans ölçütlerine göre tercih ettikleri, bu tercihlerin mikrotonal perde üretimi, ses rengi, entonasyon ve icra konforu üzerindeki etkileri ile kurumsal icra anlayışına nasıl yansıdığı literatürde bütüncül bir yaklaşımla ele alınmamıştır. Bu durum, bek tercihinin yalnızca organolojik bir unsur olarak değil, aynı zamanda Türk makam müziğinin icra estetiğini şekillendiren performans bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, Devlet Klasik Türk Müziği korolarında görev yapan sol klarnet icracılarının mikrotonal performans bağlamında bek tercihlerini belirlemek ve bu tercihlerin arkasında yer alan teknik, organolojik ve performansa ilişkin gerekçeleri ortaya koymaktır. Bu doğrultuda araştırmada, profesyonel icracıların bek seçimini etkileyen ölçütler ile bu tercihlerin mikrotonal perde üretimi, entonasyon ve icra pratiğine yansımaları nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmanın, Devlet Klasik Türk Müziği korolarındaki güncel icra pratiğine ilişkin özgün veriler sunarak sol klarnet literatürüne katkı sağlaması ve bu alanda yürütülecek gelecekteki organolojik ve performans odaklı araştırmalara bilimsel bir zemin oluşturması amaçlanmaktadır.

2. KLARNETİN TÜRK MÜZİĞİNE GİRİŞİ ve YAYGINLAŞMASI

Klarnetin Türk müziğine girişi, XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen askerî ve kültürel modernleşme hareketleriyle yakından ilişkilidir. II. Mahmud döneminde 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından Mehterhâne kapatılmış ve yerine Mızıka-i Hümâyun kurulmuştur. Üstündağ ve Kurtaslan, bu süreci açıklarken "*Bu dönemde yapılan yeniliklere örnek olarak Mehterhane'nin yerine Mızıka-i Hümayun'un 1826 yılında kurulması gösterilmektedir."* ifadesine yer vermektedir (Üstündağ ve Kurtaslan, 2024, s. 1364). Aynı sayfada, Batılılaşma hareketleri doğrultusunda geleneksel askerî çalgıların yerini flüt ve klarnet gibi Batı kökenli nefesli çalgıların almaya başladığı belirtilmektedir (Üstündağ ve Kurtaslan, 2024, s. 1364).

Mızıka-i Hümâyun yalnızca askerî bir bando olarak değil, aynı zamanda bir müzik eğitim kurumu olarak da önemli bir işlev üstlenmiştir. Araştırmacılar, *"Muzika-i Humayun isimli askeri bando aynı zamanda müzik okulu olarak da hizmet vermektedir."* ifadesiyle bu kurumsal yapıyı vurgulamaktadır (Üstündağ ve Kurtaslan, 2024, s. 1365). Aynı süreçte Giuseppe Donizetti'nin yönetiminde yürütülen eğitim faaliyetleri ile Mızıka-i Hümâyun'a getirilen klarnetçi Francesco sayesinde klarnet eğitimi sistemli hâle gelmiş, yetiştirilen icracılar aracılığıyla zamanla **"Türk Klarnet Okulu"** olarak adlandırılan bir icra geleneği oluşmuştur (Üstündağ ve Kurtaslan, 2024, s. 1365).

Klarnetin Türk müziğine uyarlanma süreci, makam müziğinin kendine özgü perde sistemi nedeniyle belirli güçlükler içermiştir. Nitekim Çağrı, "Klarnetin Türk Müziğindeki uygulaması pek kolay olmamıştır. Bunda Türk Müziğinin tonal sistemi önemli etkendir." ifadeleriyle bu güçlüğün temel nedenini açıklamaktadır (Çağrı, 2006, s. 29). Bu değerlendirme, klarnetin Türk müziğinde yaygınlaşmasının yalnızca çalgının Osmanlı müzik kurumlarına girmesiyle değil, aynı zamanda makam müziğinin ses sistemine uyarlanabilmesiyle mümkün olduğunu göstermektedir.

Türk müziğine uyarlanma sürecinde öne çıkan isimlerden biri İbrahim Efendi'dir. Çağrı, *"İbrahim Efendi Türk Müziğinin tonal sistemini klarnete başarıyla uygulamıştır."* ifadesiyle İbrahim Efendi'nin bu süreçteki öncü rolünü vurgulamaktadır (Çağrı, 2006, s. 29). Bu yönüyle İbrahim Efendi, klarnetin Batı kökenli teknik yapısını Türk makam müziğinin icra anlayışıyla buluşturan ilk icracılar arasında değerlendirilebilir.

Klarnetin Türk müziğindeki yaygınlaşmasına ilişkin tarihsel süreç de Çağrı tarafından açık biçimde ortaya konulmaktadır. Araştırmacı, **"***Klarnet ilk kez 1800'lü yılların sonuna doğru Türk Müziği icrasında kullanılmıştır."* ve *"Klarnetin ilk kez Türk Müziğinde icra edilmesi 'Klarnet İbrahim Efendi' tarafından gerçekleştirilmiştir."* ifadelerine yer vermektedir (Çağrı, 2006, s. 29). Bu bilgiler, klarnetin Osmanlı müzik kurumlarında tanınmasının ardından kısa sürede Türk müziği icra geleneğine dâhil edildiğini ve bu dönüşümün bireysel icracılar aracılığıyla gerçekleştiğini göstermektedir.

Cumhuriyet döneminde ise bu icra geleneği daha geniş bir çevreye yayılmıştır. Üstündağ ve Kurtaslan, Şükrü Tunar'ın Türk müziği klarnet üslubunun gelişiminde belirleyici bir rol

üstlendiğini; Mustafa Kandıralı, Barbaros Erköse, Hüsnü Şenlendirici ve Serkan Çağrı gibi sanatçıların ise bu geleneğin sürdürülmesinde önemli katkılar sağladığını belirtmektedir (Üstündağ ve Kurtaslan, 2024, s. 1366). Böylece sol klarnet, yalnızca tarihsel olarak benimsenen bir çalgı değil, aynı zamanda Türk müziği icra geleneğinin karakteristik sesini temsil eden temel nefesli çalgılardan biri hâline gelmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, Devlet Klasik Türk Müziği Korolarında görev yapan sol klarnet icracılarının mikrotonal performans bağlamında kullandıkları beklere (ağızlıklara) ilişkin tercihlerini, bu tercihleri etkileyen teknik, organolojik ve sanatsal faktörleri kendi deneyimleri doğrultusunda ortaya koymayı amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve belge incelemesi gibi veri toplama teknikleri aracılığıyla olguların doğal ortamlarında bütüncül bir bakış açısıyla incelenmesini sağlayan araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmada **olgubilim (fenomenoloji) deseni** benimsenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e göre olgubilim deseni, bireylerin farkında oldukları ancak ayrıntılı biçimde açıklamakta zorlandıkları olgulara ilişkin yaşantılarını, deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları ortaya çıkarmayı amaçlayan bir nitel araştırma desenidir. Bu desenin temel amacı, bireylerin belirli bir olguya ilişkin öznel deneyimlerini derinlemesine inceleyerek söz konusu olgunun özünü ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 72).

Bu araştırmada incelenen temel olgu, profesyonel sol klarnet icracılarının mikrotonal icra sürecinde geliştirdikleri bek tercihleri ile bu tercihlere yükledikleri anlamlardır. Araştırmanın amacı yalnızca hangi beklerin tercih edildiğini belirlemek değildir. Bunun yanında, katılımcıların bek seçimlerini etkileyen ölçütlerin, kişisel deneyimlerinin, icra alışkanlıklarının, eğitim süreçlerinin ve kurumsal çalışma ortamlarının bu tercihlere nasıl yön verdiğini ortaya koymaktır. Dolayısıyla araştırma, katılımcıların yaşantılarından hareketle ortak anlam yapılarını açıklamayı hedeflediğinden olgubilim deseni araştırmanın amacıyla doğrudan örtüşmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler, katılımcıların deneyimlerini kendi bakış açılarıyla yansıtmalarına olanak sağlayacak şekilde yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmış ve ortaya çıkan bulgular temalar hâlinde analiz edilerek yorumlanmıştır. Böylece mikrotonal performans sürecinde bek tercihini etkileyen bireysel ve mesleki deneyimlerin bütüncül biçimde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Devlet Klasik Türk Müziği korolarında görev yapan profesyonel sol klarnet icracıları oluşturmaktadır. Çalışma grubu, nitel araştırmalarda bilgi açısından zengin durumların derinlemesine incelenmesine olanak

sağlayan **amaçlı örnekleme** yöntemlerinden **ölçüt örnekleme** tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek, ölçüt örneklemeyi, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ya da araştırmanın doğası gereği var olan ölçütleri karşılayan bireylerin araştırmaya dâhil edilmesi olarak tanımlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 112). Bu araştırmada katılımcıların belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler esas alınmıştır:

- Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı Devlet Klasik Türk Müziği korolarında aktif olarak görev yapıyor olmak,
- Sol klarneti profesyonel düzeyde icra ediyor olmak,
- Mesleki deneyime sahip olmak,
- Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmek.

Bu ölçütler doğrultusunda belirlenen katılımcılar, araştırmanın amacı kapsamında bek tercihleri ve mikrotonal performans deneyimlerine ilişkin ayrıntılı bilgi sağlayabilecek nitelikte bireylerden oluşmaktadır. Araştırmada etik ilkeler doğrultusunda katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş, görüşler **K1, K2, K3…** biçiminde kodlanarak sunulmuştur.

3.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinin tercih edilmesindeki temel amaç, görüşmelerden elde edilen verileri yalnızca betimlemek değil, katılımcıların ifadelerinde yer alan ortak anlam örüntülerini ortaya çıkarmaktır. Bilgin, içerik analizini **"mesajda, bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik 'ikinci bir okuma'"** olarak tanımlamaktadır (Bilgin, 2006, s. 1). Bu doğrultuda araştırmada, katılımcıların bek tercihlerine ilişkin görüşleri yalnızca ifade düzeyinde değerlendirilmemiş; bu tercihlerin arkasındaki teknik, organolojik ve performansa ilişkin gerekçeler de analiz edilmiştir.

Analiz süreci, görüşme kayıtlarının eksiksiz biçimde yazıya aktarılmasıyla başlamıştır. Elde edilen metinler araştırmacı tarafından birden fazla kez okunarak veriye bütüncül biçimde hâkim olunmuş, ardından araştırmanın amacı doğrultusunda anlamlı ifadeler belirlenerek kodlanmıştır. Benzer içerik taşıyan kodlar ortak özelliklerine göre bir araya getirilmiş ve temalar oluşturulmuştur. Bu süreçte kategoriler önceden belirlenmemiş, doğrudan görüşme verilerinden hareketle geliştirilmiştir.

Bilgin, içerik analizinin temelinde **"çıkarsama/çıkarım (inference) esasına"** dayandığını belirtmektedir (Bilgin, 2006, s. 1). Bu araştırmada da oluşturulan temalar yalnızca katılımcıların söylediklerini sınıflandırmak amacıyla kullanılmamış; ifadeler arasındaki ilişkiler değerlendirilerek bek tercihlerini etkileyen ortak eğilimler ve farklılaşan yaklaşımlar yorumlanmıştır. Bu doğrultuda analiz süreci, katılımcı görüşlerinden hareketle geliştirilen temalar üzerinden yürütülmüş ve araştırmanın bulguları tematik bir yapı içerisinde yorumlanmıştır

4. BULGULAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Klasik Türk Müziği korolarında görev yapan sol klarnet sanatçılarıyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizi sonucunda, katılımcı görüşlerinin üç temel tema etrafında toplandığı belirlenmiştir. Bunlar; **(i) bek tercihini belirleyen teknik ölçütler, (ii) mikrotonal performansta bekin işlevi ve (iii) kurumsal icra pratiğinin bek tercihine etkisi** olarak belirlenmiştir. Bulgular, katılımcı ifadelerinden elde edilen doğrudan alıntılar doğrultusunda sunulmuştur.

4.1. Bek Tercihini Belirleyen Teknik Ölçütler

Görüşmelerden elde edilen veriler, sol klarnet icracılarının bek tercihini tek bir ölçüte göre yapmadıklarını göstermektedir. Katılımcılar, bek seçiminde ağızlık açıklığı, kamışla uyumu, ton karakteri, entonasyon, ses kontrolü ve çalınacak müzikal ortam gibi birbiriyle ilişkili birçok teknik değişkeni birlikte değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle profesyonel icracılar açısından bek seçiminin yalnızca ses rengiyle ilgili olmadığı, mikrotonal icranın gerektirdiği teknik yeterliliği doğrudan etkileyen bir unsur olduğu vurgulanmıştır.

Bu durumu katılımcılardan biri şu ifadelerle açıklamaktadır:

"Bekin kamışla olan mesafesi bizim küçük aralıkları bulmamızda fayda sağlıyor. Biz aslında beklerin, ağızlıkların yapısını yani dünyadaki yapısını bozarak icra imkânı sağlamaya çalışıyoruz kendimize. Çünkü klasik Batı müziğinde üfleme sabit... Türk müziği icra edebilmek için ise biz maalesef caz bekleri veya o bekleri biraz daha açarak yani kamış ile bekin mesafesini açarak kullanıyoruz."

Bu görüş, ağızlık geometrisinin yalnızca ton üretimini değil, makam müziğinin gerektirdiği koma seslerinin elde edilmesini de doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Benzer biçimde başka bir katılımcı ise bek açıklığının icra ortamına göre değişmesi gerektiğini vurgulayarak şu değerlendirmede bulunmuştur:

"Bek, mesela genellikle açık bek... topluluklarda tercih edemiyorsun. Çünkü bastırıyor ve yüklenerek çalmak lazım... Yoksa akort düşecek ve problem olacak... Si bemolde kullandığım bek, sol klarnette aynı şeyi vermiyor."

Bu ifadeler, bek tercihinin standart bir seçim olmadığını; kullanılan klarnetin özellikleri, topluluk dengesi ve bek–kamış uyumu doğrultusunda yeniden şekillendiğini göstermektedir.

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, bek tercihinin yalnızca bireysel alışkanlıklara göre değil, icra edilen müzik türü ve performans ortamına göre de değiştiği görülmektedir. Özellikle açık veya kapalı bek tercihi, icracının görev aldığı topluluk, ses dengesi ve repertuvarın teknik gereksinimleri doğrultusunda farklılaşmaktadır. Bu durum, bek seçiminin standart bir uygulamadan ziyade, icra bağlamına göre yeniden şekillenen teknik bir karar olduğunu göstermektedir.

Bu durumu katılımcılardan biri şu sözlerle ifade etmektedir:

"Düğün müzisyeni ise düğünlerde icra ediyor ise genellikle asma davulun yanında çalmak zorunda olduğu için klarneti daha yüksek ses çıkarabilen bir bek, yani daha açık bir bek kullanıyor. Ama orkestralarda çalmak için caz beklerinin açıklığında veya caz beklerinden bir miktar daha açık bekler kullanıyoruz. Bunun sebebi de küçük aralıklardaki o koma değerlerini yakalayabilmek."

Bu görüş, aynı çalgıyı kullanan iki icracının, farklı icra ortamlarında farklı bek özelliklerine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Dolayısıyla katılımcılar açısından bek tercihi yalnızca ses yüksekliğiyle değil, entonasyon doğruluğu ve mikrotonal perde üretimiyle de ilişkilendirilmektedir.

Bir başka katılımcı ise açık bek kullanımının her zaman avantaj sağlamadığını, özellikle kurumsal topluluklarda ses dengesinin korunmasının öncelikli olduğunu şu ifadelerle dile getirmektedir:

"Bek çok uzun bir konu aslında… Genellikle açık bek, yani çok açık 'meydan beki' topluluklarda tercih edemiyorsun. Çünkü bastırıyor ve yüklenerek çalmak lazım… Yoksa akort düşecek ve problem olacak."

Bu değerlendirme, kurumsal topluluklarda bireysel ses gücünden çok topluluk içerisindeki tını bütünlüğü ve akort dengesinin önemsendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bek tercihi, yalnızca icracının kişisel beğenisini yansıtan bir unsur değil; aynı zamanda topluluk içinde üstlenilen müzikal rolün de belirleyicisi olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcıların bir kısmı ise bek seçiminde belirli marka ve modellerin zaman içerisinde ortak bir referans hâline geldiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte aynı marka ve model beklerin her sol klarnette aynı sonucu vermediği, hatta aynı icracının farklı çalgılarda farklı bek ayarlarına ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Bu durum, bek tercihinin standart kalıplarla açıklanamayacağını; kullanılan çalgının fiziksel özellikleri, icracının ağız yapısı ve hedeflenen ses karakteri doğrultusunda kişiselleştiğini göstermektedir.

4.2. Mikrotonal Performansta Bekin İşlevi

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, bek tercihinin temel belirleyicisinin mikrotonal performans gereksinimleri olduğu görülmektedir. Özellikle Türk makam müziğinde kullanılan koma seslerinin doğru entonasyonla icra edilebilmesi, katılımcılar tarafından bek seçimini doğrudan etkileyen temel ölçütlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Görüşmelerde, mikrotonal seslerin elde edilmesinde yalnızca dudak tekniğinin yeterli olmadığı; bekin açıklığı, kamışla olan uyumu ve icracının uyguladığı üfleme tekniğinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği ortak bir görüş olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcılardan biri bu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır:

"Bekin kamışla olan mesafesi bizim küçük aralıkları bulmamızda fayda sağlıyor. Biz aslında beklerin, ağızlıkların yapısını yani dünyadaki yapısını bozarak icra imkânı sağlamaya çalışıyoruz kendimize... Türk müziği icra edebilmek için ise biz maalesef caz bekleri veya o

bekleri biraz daha açarak yani kamış ile bekin mesafesini açarak kullanıyoruz. Bunun sebebi de küçük aralıklardaki o koma değerlerini yakalayabilmek."

Bu ifade, katılımcıların beki yalnızca ses rengini değiştiren bir ekipman olarak görmediklerini; mikrotonal perde üretimini kolaylaştıran teknik bir araç olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Özellikle "küçük aralıkları bulmak" ve "koma değerlerini yakalayabilmek" ifadeleri, bek tercihinin doğrudan makam müziğinin ses sistemiyle ilişkilendirildiğini göstermektedir.

Benzer şekilde başka bir katılımcı da mikrotonal icranın yalnızca ekipmanla açıklanamayacağını, kullanılan bekin icracının fiziksel kontrolüyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

"Biz aslında beklerin yapısını değiştirerek kendimize icra imkânı sağlamaya çalışıyoruz. Klasik Batı müziğinde üfleme daha sabittir. Türk müziğinde ise dudak hareketleri ve bek açıklığı birlikte düşünülmek zorundadır."

Bu değerlendirme, mikrotonal performansın standart bir klarnet tekniğinden farklı olarak, icracının ekipman üzerinde çeşitli uyarlamalar yapmasını gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar açısından başarılı bir mikrotonal performans; doğru bek, uygun kamış ve gelişmiş dudak kontrolünün birlikte çalışmasıyla mümkün olmaktadır.

Görüşmelerde dikkat çeken bir diğer bulgu ise mikrotonal icrada tek tip bir bek kullanımının bulunmadığıdır. Katılımcılar, aynı makamın veya aynı eserin farklı icracılar tarafından farklı bek özellikleriyle seslendirilebildiğini; bu nedenle bek tercihinin kişisel deneyim, ağız yapısı ve yıllar içerisinde geliştirilen icra alışkanlıkları doğrultusunda şekillendiğini ifade etmişlerdir.

4.3. Kurumsal İcra Pratiğinin Bek Tercihine Etkisi

Görüşmelerden elde edilen bulgular, bek tercihinin yalnızca çalgının teknik özellikleriyle açıklanamayacağını; görev yapılan kurum, repertuvar yapısı ve topluluk içerisindeki icra anlayışının da bu tercihi önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Katılımcılar, özellikle Devlet Klasik Türk Müziği korolarında bireysel performanstan çok topluluk dengesi, akort bütünlüğü ve ortak tını anlayışının ön planda olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle tercih edilen beklerin, yalnızca güçlü bir ses elde etmeye değil, topluluk içerisinde dengeli ve kontrollü bir icraya imkân vermesi beklenmektedir.

Bu durumu katılımcılardan biri şu sözlerle ifade etmektedir:

"Klasik formda eserler icra ettiğimizde klarneti biraz geri planda tutuyoruz... Klarnetin sesi yapısı gereği daha parlak, daha kıvrak ve volümü oldukça yüksek bir çalgı. Bundan ötürü klasik formdaki eserlerde diğer sazları geride bırakmaması için klarneti biraz geri plana çekiyoruz."

Bu değerlendirme, kurumsal topluluklarda bek tercihinin yalnızca bireysel beğeniye göre değil, eserin karakteri ve topluluk içerisindeki ses dengesi dikkate alınarak yapıldığını göstermektedir.

Benzer şekilde bir başka katılımcı, farklı repertuvarların farklı icra anlayışları gerektirdiğini vurgulayarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

"İlk dönemlerde inanılmaz ağır bir repertuvar vardı... O dönemlerde klarnet bu konserde olmasın deniliyordu... Çünkü klasik koroda gerçekten saray müziği anlamında ben de klarneti çok tercih etmem."

Bu görüş, sol klarnetin kurumsal yapılardaki kullanımının repertuvarın müzikal karakteriyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıya göre bazı eserlerde klarnetin geri planda tutulması ya da hiç kullanılmaması, çalgının yetersizliğinden değil, geleneksel icra anlayışının korunmasına yönelik estetik bir tercih olarak değerlendirilmektedir.

Buna karşılık katılımcılar, uygun üslup ve kontrollü bir icra anlayışı benimsendiğinde sol klarnetin farklı repertuvarlarda da başarılı biçimde kullanılabileceğini vurgulamaktadır. Nitekim bir katılımcı bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır:

"Klasik koroda, klasik gibi çalarsan olmayacak diye bir şey yok. Klasik de çalarsın, tasavvuf da çalarsın... Nereye, hangi topluluğa girsem hemen onlara göre ayak uydururum."

Bu bulgu, profesyonel sol klarnet icracılarının bek ve icra tercihlerini sabit kurallar üzerinden değil; repertuvar, topluluk yapısı ve kurumsal beklentiler doğrultusunda şekillendirdiklerini göstermektedir. Dolayısıyla kurumsal deneyim, teknik yeterlilik kadar bek tercihini belirleyen önemli değişkenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada, Devlet Klasik Türk Müziği korolarında görev yapan sol klarnet icracılarının mikrotonal performans bağlamındaki bek tercihleri nitel araştırma yaklaşımıyla incelenmiştir. Elde edilen bulgular, profesyonel icracıların bek tercihlerini yalnızca bireysel alışkanlıklar doğrultusunda değil; mikrotonal perde üretimi, entonasyon, topluluk dengesi ve icra edilen repertuvarın gereklilikleri doğrultusunda şekillendirdiklerini ortaya koymuştur. Bu yönüyle araştırma bulguları, bek tercihinin yalnızca organolojik bir unsur değil, doğrudan performansı etkileyen teknik bir bileşen olduğunu göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular, Çağrı'nın Türk müziğinde klarnetin makam müziğinin perde sistemine uyarlanmasının kolay olmadığına ilişkin değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Çağrı'nın, *"Klarnetin Türk Müziğindeki uygulaması pek kolay olmamıştır. Bunda Türk Müziğinin tonal sistemi önemli etkendir."* ifadesi (Çağrı, 2006, s. 29), katılımcıların özellikle koma seslerinin elde edilmesinde bek açıklığı, kamış uyumu ve dudak kontrolünü birlikte değerlendirmeleriyle paralellik göstermektedir.

Benzer biçimde Şahinoğlu (2022), Türk müziğinde mikrotonal seslerin elde edilmesinde dudak kontrolünün belirleyici olduğunu belirtmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen sanatçılar ise bu değerlendirmeyi genişleterek yalnızca dudak tekniğinin yeterli olmadığını; bek açıklığı, kamış özellikleri ve çalgının fiziksel yapısının da mikrotonal performans üzerinde belirleyici rol oynadığını ifade etmişlerdir. Bu yönüyle araştırma, mevcut literatüre yalnızca teknik

açıklamalar sunmamakta; profesyonel icracı deneyimlerini de ortaya koyarak literatüre uygulamaya dayalı yeni veriler kazandırmaktadır.

Araştırmanın dikkat çeken bir diğer bulgusu, profesyonel sol klarnet icracıları arasında tek tip veya ideal bir bek tercihinin bulunmamasıdır. Katılımcılar, bek seçiminin kullanılan klarnetin yapısı, kamış özellikleri, embouchure yapısı, repertuvar ve icra edilen müzikal ortam doğrultusunda değiştiğini ifade etmişlerdir. Bu bulgu, Kılıç'ın (2013) ağızlık seçiminde yorumcunun fiziksel özellikleri ve beklentilerinin belirleyici olduğuna ilişkin değerlendirmeleriyle benzerlik göstermektedir.

Kurumsal icra pratiği açısından değerlendirildiğinde ise Devlet Klasik Türk Müziği korolarında görev yapan sanatçıların bek tercihlerini bireysel performanstan çok topluluk dengesi, ortak tını anlayışı ve repertuvarın karakterine göre şekillendirdikleri belirlenmiştir. Bu durum, bek tercihinin yalnızca teknik bir ekipman seçimi olmadığını; aynı zamanda kurumsal icra kültürü içerisinde gelişen performans pratiğinin bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, daha önce çoğunlukla organolojik özellikler veya teknik icra üzerine odaklanan araştırmalardan ayrılarak, bek tercihini profesyonel icra deneyimi üzerinden değerlendirmesi bakımından özgün bir katkı sunmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, bek tercihinin yalnızca bir ekipman seçimi olmadığını; Türk makam müziğinin mikrotonal yapısını doğru biçimde icra edebilmek için icracı, çalgı ve performans ortamı arasındaki etkileşimle şekillenen dinamik bir performans pratiği olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar* (3. bs.). Siyasal Kitabevi.

Çağrı, S. (2006). *Avrupa'da ve Türkiye'de klarnetin tarihsel gelişimi ve Türk müziğinde kullanılan G (Sol) klarnetin yapım özellikleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çeliksu, A. (2018). *Türk müziğinde sol klarnet eğitimi ve icrası üzerine bir yöntem önerisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gazimihal, M. R. (1955). *Türk askerî muzıkaları tarihi*. Maarif Basımevi.

Kılıç, K. (2013). Klarnet ağızlıklarının önemi ve farklılıkları. *Sanat Eğitimi Dergisi*, **1**(2), 82–95.

Merriam, A. P. (1964). *The anthropology of music*. Northwestern University Press.

Şahinoğlu, M. (2022). Türk müziğinde klarnet icrasında mikrotonal seslerin elde edilmesine yönelik teknik yaklaşımlar. *Akademik Sanat Dergisi*, **7**(13), 307–320.

Üstündağ, F., & Kurtaslan, H. (2024). Türkiye'de sol klarnetin gelişim süreci ve yapım ustalarının sol klarnete ilişkin görüşleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, **15**, 1362–1378.

Bel ve Boyun Fıtığı Yaşayan Yetişkinlerde Yoga Ve Türk Müziği Destekli Müzik Terapisinin Günlük Yaşam Üzerindeki Etkileri

The Effects of Yoga and Turkish Music-Supported Music Therapy on Daily Life in Adults with Lumbar and Cervical Disc Herniation

İlknur Güneş SAFA

PhD Candidate, İzmir Katip Çelebi University, Türkiye

Serkan ÇELİK

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi University, Türkiye

GİRİŞ

Bel ve boyun fıtığı, yetişkinlerde en sık görülen kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları arasında yer almakta olup fiziksel işlevsellik, psikolojik iyilik hâli ve günlük yaşam aktivitelerini olumsuz etkileyebilmektedir. Kronik ağrı, hareket kısıtlılığı ve yaşam kalitesinde azalma, bu hastalıklarda en sık karşılaşılan sorunlar arasında yer almaktadır (Hartvigsen et al., 2018; Vos et al., 2020).

Günümüzde bel ve boyun fıtığının tedavisinde cerrahi ve farmakolojik yöntemlerin yanı sıra yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen tamamlayıcı yaklaşımlara ilgi giderek artmaktadır. Özellikle egzersiz temelli uygulamalar ile zihin-beden bütünlüğünü destekleyen yöntemlerin rehabilitasyon sürecine katkı sağlayabileceği bildirilmektedir (Qaseem et al., 2017).

Yoga; bedensel duruşlar, kontrollü solunum ve gevşeme tekniklerini bir araya getiren bütüncül bir uygulamadır. Düzenli yoga uygulamalarının kronik bel ve boyun ağrısını azaltabildiği, fonksiyonel kapasiteyi artırabildiği ve psikolojik iyilik hâlini destekleyebildiği belirtilmektedir (Cramer et al., 2013; Wieland et al., 2017). Benzer şekilde müzik terapisi de gevşeme, stresin azaltılması ve ağrı yönetiminde tamamlayıcı bir yaklaşım olarak kullanılmaktadır. Özellikle pasif müzik terapisinde kullanılan yavaş tempolu eserlerin solunum düzeni ve gevşeme üzerinde olumlu etkiler oluşturabileceği bildirilmektedir (Koelsch, 2014; Bradt et al., 2016).

Türk müziğinin makam temelli yapısı tarih boyunca sağlık uygulamalarında kullanılmış olup günümüzde özellikle gevşeme ve duygusal dengeyi destekleyici yönüyle dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Hatha Yoga ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin birlikte uygulandığı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu araştırmada, bel ve boyun fıtığı tanısı bulunan yetişkinlerde Hatha Yoga ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin ağrı algısı, hareket kabiliyeti, stres düzeyi, günlük yaşam aktiviteleri ve yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yoga ve Müzik Terapisi

Yoga; beden, nefes ve zihni bütünleştiren tamamlayıcı bir uygulama olup kas kuvveti, esneklik, postür ve beden farkındalığını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmalar, düzenli yoga uygulamalarının kronik kas-iskelet sistemi rahatsızlıklarında ağrının azaltılması, hareket kabiliyetinin artırılması ve yaşam kalitesinin geliştirilmesine katkı sağlayabileceğini göstermektedir (Woodyard, 2011; Wieland et al., 2017).

Müzik terapisi ise bireyin fiziksel, psikolojik ve bilişsel iyilik hâlini desteklemek amacıyla müziğin planlı biçimde kullanılmasına dayanmaktadır. Özellikle pasif müzik terapisinde yavaş tempolu eserlerin gevşemeyi artırdığı, stresi azalttığı ve ağrı algısını hafifletebildiği bildirilmektedir (Bruscia, 2014; Koelsch, 2014). Yoga sonrasında uygulanan pasif müzik terapisinin gevşeme sürecini destekleyerek rehabilitasyon programlarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.2. Türk Müziğinin Terapötik Özellikleri

Türk müziği, tarihsel süreçte tedavi amacıyla kullanılan kültürel unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle Uşşak, Hüseynî, Rast ve Nihavend makamlarının gevşeme ve duygusal dengeyi destekleyebileceği ifade edilmektedir. Bu etkiler kesin tedavi edici özellikler olarak değerlendirilmemekle birlikte, kültürel olarak tanıdık müziklerin bireylerde güven, rahatlama ve terapiye uyumu artırabileceği bildirilmektedir (Ak, 2014; Koelsch, 2014).

Bu araştırmada yoga uygulamalarının ardından söz konusu makamlardan seçilen eserler pasif dinleme yöntemiyle uygulanmış ve fiziksel gevşemenin psikolojik rahatlama ile desteklenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Bel ve Boyun Fıtığında Yoga ve Türk Müziği Destekli Müzik Terapisi

Bel ve boyun fıtığı; kronik ağrı, hareket kısıtlılığı ve yaşam kalitesinde azalmaya neden olan yaygın kas-iskelet sistemi rahatsızlıklarıdır. Güncel rehabilitasyon yaklaşımları yalnızca ağrının giderilmesini değil, bireyin fiziksel ve psikolojik iyilik hâlinin birlikte desteklenmesini hedeflemektedir (Geneen et al., 2017; Hartvigsen et al., 2018).

Bu doğrultuda yoga ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin birlikte uygulanmasının kas gerginliğinin azaltılması, gevşemenin desteklenmesi, stres düzeyinin düşürülmesi ve günlük yaşam aktivitelerinin kolaylaştırılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ancak bu uygulamalar standart tıbbi tedavinin yerine geçen yöntemler değil, rehabilitasyon sürecini destekleyen tamamlayıcı yaklaşımlar olarak değerlendirilmelidir (Qaseem et al., 2017).

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, bel ve/veya boyun fıtığı tanısı bulunan 15 yetişkin birey oluşturmaktadır. Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemi doğrultusunda belirlenmiş ve araştırmaya gönüllülük esasına göre dâhil edilmiştir.

Araştırmaya katılan bireylere çalışma başlamadan önce araştırmanın amacı, uygulama süreci ve gönüllü katılım ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Uygulama süresince programa düzenli katılım gösteren ve araştırma sürecini tamamlayan katılımcılar değerlendirmeye alınmıştır.

Bu araştırmada, bel ve boyun fıtığı tanısı bulunan yetişkinlerde Hatha Yoga temelli egzersiz programı ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin günlük yaşam üzerindeki etkilerini kapsamlı biçimde değerlendirmek amacıyla karma yöntem araştırma deseni kullanılmıştır. Karma yöntem, nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarının aynı çalışma kapsamında bütünleştirilmesiyle araştırma probleminin farklı boyutlarıyla incelenmesine olanak sağlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell & Plano Clark, 2018).

Araştırmanın nicel boyutunda katılımcıların kas-iskelet sistemi yakınmalarındaki değişimler değerlendirilirken, nitel boyutunda katılımcıların uygulama sürecine ilişkin deneyimleri, algıları ve görüşleri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla incelenmiştir. Böylece yalnızca sayısal veriler değil, katılımcıların uygulamaya ilişkin öznel deneyimleri de değerlendirilerek araştırmanın daha kapsamlı ve bütüncül biçimde yorumlanması amaçlanmıştır.

Bu araştırmada karma yöntem deseni benimsenmiştir. Bu doğrultuda nicel ve nitel veriler aynı araştırma sürecinde eş zamanlı olarak toplanmış, ayrı ayrı analiz edilmiş ve elde edilen bulgular yorumlama aşamasında bütünleştirilmiştir.

2.2. Uygulama Süreci

Araştırmada uygulanan müdahale programı 12 hafta boyunca yürütülmüş, uygulamalar haftada iki gün gerçekleştirilmiş ve her seans yaklaşık 60 dakika sürmüştür.

Seansların ilk bölümünde Hatha Yoga yaklaşımına uygun olarak hazırlanan asana uygulamaları, kontrollü nefes egzersizleri (pranayama) ve gevşeme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yoga uygulamasının tamamlanmasının ardından katılımcılara pasif müzik terapisi uygulanmış ve bu kapsamda Türk müziğinin Uşşak, Hüseynî, Rast ve Nihavend makamlarından seçilen eserler dinletilmiştir.

Program hazırlanırken katılımcıların fiziksel kapasiteleri ve güvenliği ön planda tutulmuş, tüm uygulamalar bireylerin sağlık durumları dikkate alınarak planlanmıştır. Uygulamanın temel amacı; yoga aracılığıyla fiziksel gevşemeyi desteklemek, Türk müziği destekli pasif müzik terapisi ile de zihinsel ve duygusal rahatlamayı güçlendirmektir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nicel verilerin toplanmasında Nordic Musculoskeletal Questionnaire (NMQ) kullanılmıştır. NMQ, bireylerde kas-iskelet sistemi yakınmalarının anatomik bölgelere göre

değerlendirilmesini sağlayan, yaygın olarak kullanılan bir ölçme aracıdır. Ölçek aracılığıyla katılımcıların bel, boyun ve diğer vücut bölgelerine ilişkin kas-iskelet sistemi şikâyetleri belirlenmiştir (Kuorinka et al., 1987).

Nitel verilerin elde edilmesinde ise araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların yoga ve Türk müziği destekli pasif müzik terapisine ilişkin deneyimleri, uygulamanın günlük yaşamlarına etkileri, fiziksel ve psikolojik değişimlere yönelik algıları ile programa ilişkin değerlendirmeleri ayrıntılı biçimde kayıt altına alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen nicel veriler uygun istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma) hesaplanmış, gerekli durumlarda karşılaştırmalı analizlerden yararlanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel veriler ise tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Öncelikle görüşme kayıtları yazılı metne dönüştürülmüş, ardından kodlama işlemi gerçekleştirilmiş ve benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Elde edilen temalar araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmış ve doğrudan katılımcı ifadeleriyle desteklenmiştir.

Araştırmanın son aşamasında nicel ve nitel bulgular birlikte değerlendirilmiş; Hatha Yoga temelli egzersiz programı ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin katılımcıların kas-iskelet sistemi yakınmaları, günlük yaşam aktiviteleri ve uygulamaya ilişkin deneyimleri üzerindeki etkileri bütüncül bir yaklaşımla yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, bel ve boyun fıtığı tanısı bulunan yetişkinlere uygulanan 12 haftalık Hatha Yoga temelli egzersiz programı ve Türk müziği destekli pasif müzik terapisi sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır. Araştırmada elde edilen nicel ve nitel veriler ayrı ayrı analiz edilmiş, daha sonra birlikte değerlendirilmiştir. Nitel verilerin analizi sonucunda katılımcı görüşleri ortak özellikle temalar altında sınıflandırılmıştır.

3.1. Türk Müziği Destekli Müzik Terapisine İlişkin Bulgular

Türk müziği destekli pasif müzik terapisine ilişkin görüşlerin analizi sonucunda, katılımcı ifadelerinin gevşeme hissinin artması, ağrı algısında azalma, dikkatin ağrıda uzaklaşması, stres düzeyinde azalma ve kültürel yakınlık hissi temaları altında toplandığı belirlenmiştir.

Katılımcılar, yoga uygulamalarının ardından dinletilen Türk müziğinin gevşeme sürecini desteklediğini ve uygulama sonrasında kendilerini daha sakin hissettiklerini ifade etmişlerdir. Görüşmelerde özellikle Uşşak, Hüseynî, Rast ve Nihavend makamlarından seçilen eserlerin dinlenmesinin zihinsel rahatlama sağladığı, stres düzeyini azalttığı ve uygulama sonrasında dinlenmiş hissettirdiği yönünde görüşler öne çıkmıştır. Bazı katılımcılar, Türk müziğinin

kültürel olarak kendilerine yakın geldiğini, bu nedenle uygulama sürecine uyum sağlamalarının kolaylaştığını ifade etmiştir. Ayrıca müzik dinletisinin yoga uygulamasından sonra gerçekleştirilmesinin gevşeme sürecini desteklediği yönünde görüşler bildirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin tematik analizi sonucunda, Türk müziği destekli pasif müzik terapisine ilişkin katılımcı görüşlerinin ağrı algısında azalma, fiziksel rahatlama, gevşeme hissinin artması, dikkatin ağrıdan uzaklaşması ve günlük yaşam aktivitelerine katılımın kolaylaşması temaları altında toplandığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Müzik Seansı Sırasında Bildirilen Duygusal Etkiler (N = 15)

Duygusal Etki	F	%
Sakinlik / huzur	3	86,7
Mutluluk / keyif	9	60,0
Duygusal rahatlama	8	53,3
Nostalji	5	33,3
Duygusal yoğunluk artışı	4	26,7

Tablo 2'de müzik seansı sırasında ortaya çıkan duygusal etkiler yer almaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun sakinlik ve huzur hissettiğini belirtmesi, müzik terapisinin duygusal düzenleme üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Nostalji ve duygusal yoğunluk gibi duyguların ifade edilmesi, müziğin bireysel yaşam öyküleriyle bağlantılı bir deneyim sunduğunu göstermektedir.

Tablo 3*:* Müzik terapide rahatlamayı artıran müziksel öğeler (N = 15)

Müziksel Öğe	F	%
Yavaş tempo	22	78,6
Ney sesi	18	64,3
Keman sesi	14	50,0
Tanıdık ezgi-makam	13	46,4
Düşük ses düzeyi	11	39,3

Tablo 3, müzik terapide rahatlamayı artıran müziksel öğeleri göstermektedir. Yavaş tempo ve ney sesi gibi öğelerin ön plana çıkması, sesin ritmik ve yumuşak özelliklerinin zihinsel sakinleşmeyi desteklediğini göstermektedir. Tanıdık ezgilerin etkili bulunması, müziğin yalnızca işitsel değil, aynı zamanda duygusal ve anımsatıcı bir işlev gördüğünü düşündürmektedir.

Tablo 4. Türk Müziği Destekli Pasif Müzik Terapisine İlişkin Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar	Katılımcılar
Ağrı algısında azalma	Ağrının hafiflemesi, ağrının daha az hissedilmesi	K1, K3
Fiziksel rahatlama	Kas gerginliğinde azalma, bedensel rahatlama	K2, K3
Gevşeme hissi	Sakinleşme, dinlenmiş hissetme	K1, K5
Dikkatin ağrıdan uzaklaşması	Müziğe odaklanma, ağrıyı daha az fark etme	K1, K4
Günlük yaşam aktivitelerine katılım	Hareket etmede kolaylık, günlük aktivitelere daha rahat katılım	K3, K6

Katılımcılar, uygulamanın ilk haftalarında ağrıya daha fazla odaklandıklarını; ilerleyen haftalarda ise yoga sonrasında gerçekleştirilen Türk müziği destekli pasif müzik terapisiyle birlikte gevşeme hislerinin arttığını ve ağrıyı daha az hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Ağrı algısında azalma ve dikkatin ağrıdan uzaklaşması temasına ilişkin olarak katılımcılardan biri görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K1: "Bel ağrılarımın azaldığını dördüncü haftadan sonra görmeye başladım. Dinlediğim müzikle ağrılarımı fark etmedim, odaklanmam müziğe oldu."

Fiziksel rahatlama ve günlük yaşam aktivitelerine katılım temasına ilişkin olarak bir başka katılımcı ise deneyimini şu ifadelerle dile getirmiştir:

K3: "İlk haftalarda ağrılarıma odaklanarak devam ediyordum fakat üçüncü haftadan sonra bedensel rahatlama yaşamaya başladım. Artık ağrılarım daha az ve günlük yaşam aktivitelerime katılma oranım yükseldi."

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde, uygulama sürecinin ilerleyen haftalarında fiziksel rahatlama hissi, ağrının daha az hissedilmesi, dikkatin müziğe yönelmesi ve günlük yaşam aktivitelerine katılımın kolaylaşmasına ilişkin görüşlerin ön plana çıktığı belirlenmiştir

3.2. Günlük Yaşam Aktivitelerine İlişkin Bulgular

Katılımcı görüşlerinin analizi sonucunda günlük yaşam aktivitelerine ilişkin bulguların hareket kolaylığı, fonksiyonel bağımsızlığın artması, fiziksel aktiviteye katılım isteğinin artması ve hareket sırasında duyulan çekinmenin azalması temaları altında toplandığı belirlenmiştir.

Katılımcılar, uygulama sonrasında ev işleri yapma, yürüyüş, merdiven çıkma, uzun süre oturma ve ayakta durma gibi günlük yaşam aktivitelerini daha rahat gerçekleştirebildiklerini

ifade etmişlerdir. Bunun yanında hareket ederken duydukları çekinme hissinin azaldığını ve fiziksel aktivitelere katılım konusunda daha istekli olduklarını belirtmişlerdir.

3.3. Genel Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen nitel bulgular birlikte değerlendirildiğinde, katılımcı görüşlerinin fiziksel rahatlama, kas gerginliğinde azalma, hareket kabiliyetinde artış, günlük yaşam aktivitelerini daha kolay yerine getirme, gevşeme hissinin artması, stres düzeyinde azalma ve uygulamaya yönelik olumlu deneyimler üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Katılımcılar, uygulama sürecine ilişkin değerlendirmelerinde yoga ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisini birlikte deneyimlemenin fiziksel ve psikolojik açıdan olumlu bir süreç olduğunu ifade etmiş; uygulama sonrasında kendilerini daha rahat, daha sakin ve günlük yaşam aktivitelerinde daha bağımsız hissettiklerini belirtmişlerdir.

3.4. Nicel Bulgular

Araştırmaya katılan 15 bireyden elde edilen veriler incelendiğinde, yoga ve Türk müziği destekli müzik terapisi uygulamasının katılımcıların fiziksel ve psikolojik durumları üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu görülmektedir.

Ağrı düzeyindeki değişim değerlendirildiğinde katılımcıların %86,7'sinin (n=13) uygulama sonrasında ağrılarında azalma bildirdiği, %13,3'ünde (n=2) ise belirgin bir değişiklik gözlenmediği belirlenmiştir. Ağrı düzeyindeki bu iyileşme, uygulamanın katılımcıların ağrı algısını azaltmada etkili olabileceğini göstermektedir (Şekil 1).

Katılımcıların Uygulama Sonrası Ağrı Düzeyindeki Değişime İlişkin Bulgular (N = 15)

Ağrı Düzeyindeki Değişim	F	%
Ağrıda azalma	13	86,7
Değişiklik yok	2	13,3
Toplam	15	100,0

(Şekil 1).

Hareket kabiliyeti açısından değerlendirildiğinde katılımcıların %80,0'ında (n=12) hareket kabiliyetinde artış olduğu, %20,0'sinde (n=3) ise herhangi bir değişiklik olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, düzenli yoga uygulamalarının hareket fonksiyonlarını destekleyebileceğini düşündürmektedir **(Şekil 2).**

Katılımcıların Uygulama Sonrası Hareket Kabiliyetindeki Değişime İlişkin Bulgular (N = 15)

Hareket Kabiliyetindeki Değişim	F	%
Hareket kabiliyetinde artış	12	80,0
Değişiklik yok	3	20,0
Toplam	15	100,0

(Şekil 2).

Stres düzeyleri incelendiğinde katılımcıların %93,3'ünün (n=14) uygulama sonrasında stres düzeylerinde azalma yaşadığı, yalnızca %6,7'sinde (n=1) herhangi bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Bu sonuç, yoga ile birlikte uygulanan Türk müziği destekli müzik terapisinin psikolojik rahatlamaya önemli katkılar sağlayabileceğini göstermektedir (Şekil 3).

Katılımcıların Uygulama Sonrası Stres Düzeyindeki Değişime İlişkin Bulgular (N = 15)

Stres Düzeyindeki Değişim	F	%
Stres düzeyinde azalma	14	93,3
Değişiklik yok	1	6,7
Toplam	15	100,0

(Şekil 3).

Yaşam kalitesi değerlendirildiğinde katılımcıların %86,7'si (n=13) yaşam kalitesinde artış olduğunu belirtirken, %13,3'ü (n=2) herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Bu bulgu, uygulamanın bireylerin genel iyilik hâli üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir (Şekil 4).

Katılımcıların Uygulama Sonrası Yaşam Kalitesindeki Değişime İlişkin Bulgular (N = 15)

Yaşam Kalitesindeki Değişim	F	%
Yaşam kalitesinde artış	13	86,7
Değişiklik yok	2	13,3
Toplam	15	100,0

Günlük yaşam aktiviteleri bakımından ise katılımcıların %73,3'ü (n=11) günlük yaşam aktivitelerinde iyileşme yaşadığını belirtirken, %26,7'si (n=4) belirgin bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Bu sonuçlar, yoga ve Türk müziği destekli müzik terapisinin bireylerin fonksiyonel bağımsızlığını ve günlük yaşam aktivitelerine katılımını destekleyebileceğini göstermektedir **(Şekil 5).**

Katılımcıların Uygulama Sonrası Günlük Yaşam Aktivitelerindeki Değişime İlişkin Bulgular (N = 15)

Günlük Yaşam Aktivitelerindeki Değişim	F	%
Günlük yaşam aktivitelerinde iyileşme	11	73,3
Değişiklik yok	4	26,7
Toplam	15	100,0

Genel olarak değerlendirildiğinde, uygulama sonrasında en yüksek iyileşme oranının stres düzeyinde (%93,3) görüldüğü, bunu ağrı azalması (%86,7) ve yaşam kalitesindeki artışın (%86,7) izlediği belirlenmiştir. Ayrıca hareket kabiliyetindeki artış (%80,0) ve günlük yaşam aktivitelerindeki iyileşme (%73,3) da uygulamanın fonksiyonel açıdan olumlu sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir.

Uygulama Sonrası Katılımcılarda Gözlenen Genel Değişimlere İlişkin Bulgular (N = 15)

Değişken	Değişim Bildiren (n)	%	Değişiklik Olmadığını Bildiren (n)	%
Ağrı düzeyinde azalma	13	86,7	2	13,3
Hareket kabiliyetinde artış	12	80,0	3	20,0
Stres düzeyinde azalma	14	93,3	1	6,7

Yaşam kalitesinde artış	13	86,7	2	13,3
Günlük yaşam aktivitelerinde iyileşme	11	73,3	4	26,7

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, bel ve boyun fıtığı tanısı bulunan yetişkinlerde Hatha Yoga temelli egzersiz programı ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin etkileri karma yöntem yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen nicel ve nitel bulgular, katılımcıların ağrı düzeylerinde azalma, hareket kabiliyetinde artış, stres düzeyinde düşüş, yaşam kalitesinde iyileşme ve günlük yaşam aktivitelerinde olumlu değişimler yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Ağrı düzeyindeki azalma bulguları, yoga uygulamalarının kronik bel ağrısında etkili olabileceğini bildiren Cramer ve ark. (2013) ile fiziksel aktivitenin kronik ağrı yönetimindeki önemini vurgulayan Geneen ve ark. (2017) tarafından bildirilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Hareket kabiliyetindeki artış da yoga uygulamalarının esneklik, kas kuvveti ve fonksiyonel kapasiteyi geliştirebildiğini bildiren Woodyard (2011) tarafından desteklenmektedir.

Araştırmada stres düzeyindeki belirgin azalmanın, yoga uygulamalarındaki kontrollü nefes teknikleri ile uygulama sonunda gerçekleştirilen Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin birlikte kullanılmasından kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir. Katılımcı görüşlerinde de gevşeme, sakinleşme ve ağrıdan uzaklaşma deneyimlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Araştırmanın özgün yönü, yoga uygulamalarının Türk müziği destekli pasif müzik terapisi ile birlikte ele alınmasıdır. Literatürde bu iki yaklaşımı birlikte inceleyen çalışmaların sınırlı olması, araştırmanın tamamlayıcı rehabilitasyon alanına katkı sağlayabilecek nitelikte olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte araştırmanın 15 katılımcı ile yürütülmüş olması, kontrol grubunun bulunmaması ve uygulama süresinin 12 hafta ile sınırlı olması araştırmanın temel sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Gelecekte daha geniş örneklem gruplarında ve randomize kontrollü araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Bu araştırmada, bel ve boyun fıtığı yaşayan yetişkinlerde Hatha Yoga temelli egzersiz programı ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin fiziksel ve psikolojik iyilik hâli üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, uygulama sonrasında katılımcılarda ağrı düzeyinin azaldığını, hareket kabiliyetinin arttığını, stres düzeyinin düştüğünü, yaşam kalitesinin iyileştiğini ve günlük yaşam aktivitelerinin kolaylaştığını ortaya koymuştur. Nitel bulgular da nicel sonuçları desteklemiş; katılımcılar uygulama sonrasında daha rahat hareket

ettiklerini, gevşediklerini ve günlük yaşamlarını daha kolay sürdürebildiklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

* Uygun hasta gruplarında yoga uygulamalarına rehabilitasyon programlarında yer verilebilir.

* Türk müziği destekli pasif müzik terapisi, egzersiz programlarını destekleyici tamamlayıcı bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

* Daha geniş örneklemler ve kontrol gruplarıyla randomize kontrollü çalışmalar planlanabilir.

* Farklı Türk müziği makamlarının ağrı, stres ve yaşam kalitesi üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

* Multidisipliner rehabilitasyon programlarında spor bilimleri, fizyoterapi ve müzik terapisi alanlarının iş birliği desteklenebilir.

Sonuç olarak, bu araştırmadan elde edilen bulgular Hatha Yoga temelli egzersiz programı ile Türk müziği destekli pasif müzik terapisinin birlikte uygulanmasının bel ve boyun fıtığı bulunan yetişkinlerde tamamlayıcı rehabilitasyon yaklaşımı olarak değerlendirilebileceğine işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

Kuorinka, I., Jonsson, B., Kilbom, A., Vinterberg, H., Biering-Sørensen, F., Andersson, G., & Jørgensen, K. (1987). Standardised Nordic questionnaires for the analysis of musculoskeletal symptoms. Applied Ergonomics, 18(3), 233–237. https://doi.org/10.1016/0003-6870(87)90010-X

Adams, M. A., & Roughley, P. J. (2006). What is intervertebral disc degeneration, and what causes it? Spine, 31(18), 2151–2161. https://doi.org/10.1097/01.brs.0000231761.73859.2c

Akmeşe, Z. B., & Oran, N. T. (2014). Effects of progressive muscle relaxation exercises accompanied by music on low back pain and quality of life during pregnancy. Journal of Midwifery & Women's Health, 59(5), 503–509. https://doi.org/10.1111/jmwh.12176.

Cramer, H., Lauche, R., Haller, H., & Dobos, G. (2013). A systematic review and meta-analysis of yoga for low back pain. The Clinical Journal of Pain, 29(5), 450–460. https://doi.org/10.1097/AJP.0b013e31825e1492.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). Designing and conducting mixed methods research (3rd ed.). SAGE Publications.

Foster, N. E., Anema, J. R., Cherkin, D., Chou, R., Cohen, S. P., Gross, D. P., & Woolf, A. (2018). Prevention and treatment of low back pain: Evidence, challenges, and promising

directions. The Lancet, 391(10137), 2368–2383. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)30489-6.

GBD 2021 Low Back Pain Collaborators. (2023). Global, regional, and national burden of low back pain, 1990–2020. The Lancet Rheumatology, 5(6), e316–e329. https://doi.org/10.1016/S2665-9913(23)00098-X

Geneen, L. J., Moore, R. A., Clarke, C., Martin, D., Colvin, L. A., & Smith, B. H. (2017). Physical activity and exercise for chronic pain in adults: An overview of Cochrane Reviews. Cochrane Database of Systematic Reviews, 2017(4), CD011279. https://doi.org/10.1002/14651858.CD011279.pub3

George, S. Z., et al. (2021). Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy.

Hartvigsen, J., Hancock, M. J., Kongsted, A., Louw, Q., Ferreira, M. L., Genevay, S., Hoy, D., Karppinen, J., Pransky, G., Sieper, J., Smeets, R. J., & Underwood, M. (2018). What low back pain is and why we need to pay attention. The Lancet, 391(10137), 2356–2367. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)30480-X.

Knezevic, N. N., Candido, K. D., Vlaeyen, J. W. S., Van Zundert, J., & Cohen, S. P. (2021). Low back pain. The Lancet, 398(10294), 78–92. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)00733-9

Koelsch, S. (2014). Brain correlates of music-evoked emotions. Nature Reviews Neuroscience, 15(3), 170–180. https://doi.org/10.1038/nrn3666

Qaseem, A., Wilt, T. J., McLean, R. M., & Forciea, M. A. (2017). Noninvasive treatments for acute, subacute, and chronic low back pain: A clinical practice guideline from the American College of Physicians. Annals of Internal Medicine, 166(7), 514–530. https://doi.org/10.7326/M16-2367

Saper, R. B., Sherman, K. J., Delitto, A., et al. (2017). Yoga vs physical therapy vs education for chronic low back pain. Annals of Internal Medicine, 167(2), 85–94.

Şener, S., Cantürk, E., & Topal, E. E. (2024). The effects of classical music on pain and spinal mobility during stretching exercises in healthy individuals. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 23, 613–628. https://doi.org/10.38079/igusabder.1417431.

Sherman, K. J., Cherkin, D. C., Wellman, R. D., et al. (2011). A randomized trial comparing yoga, stretching, and a self-care book for chronic low back pain. Archives of Internal Medicine, 171(22), 2019–2026.

Sorkpor, S. K., Miao, H., Moore, C., Johnson, C. M., Maria, D. M. S., Pollonini, L., & Ahn, H. (2023). Listening to remotely monitored home-based preferred music for pain in older Black adults with low back pain: A pilot study of feasibility and acceptability. Pain Management Nursing, 24(5), e102–e108. https://doi.org/10.1016/j.pmn.2023.07.001.

Torlak, M. S., Ünüvar, B. S., Tüfekci, O., Gerçek, H., & Dursun, B. (2025). The effects of music listening on pain, anxiety, and quality of life in patients with chronic low back pain. Clinical and Experimental Health Sciences, 15(2), 333–339. https://doi.org/10.33808/clinexphealthsci.1552871.

Van Middelkoop, M., et al. (2011). European Spine Journal.

World Federation of Music Therapy. (2026). What is music therapy? https://www.wfmt.info/about.

World Health Organization. (2022). WHO guideline on integrated care for older people. World Health Organization.

Yaşlıların Yerel Yaşam Durumlarına Bağlı Profilleri: Uşak İli Örneği

Profiles of Older Adults Based on Their Local Living Conditions: the Case of Uşak Province

Sevcan SEVİMLİ

Dr. Öğr. Üyesi, Uşak University, TÜRKİYE

Halime DURKUT

Öğr. Gör., Uşak University, TÜRKİYE

Saliha Esra ERYILMAZ AYDIN

Öğr. Gör. Dr., Uşak University, TÜRKİYE

Eda KILINÇ İŞLEYEN

Doç Dr., Uşak University, TÜRKİYE

Şule Sidre ÖZTÜRK

Gerontolog, Meram State Hospital, TÜRKİYE

GİRİŞ

21.yüzyılda insanlık tarihinde önemli demografik dönüşümlerinden biri ortaya çıkmıştır. Tıp alanındaki gelişmelerin yanı sıra koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması ve doğum oranlarındaki düşüş ve yaşam standartlarının yükselmesi tüm dünya genelinde ortalama yaşam beklentisini her geçen gün önemli ölçüde artırmıştır. Türkiye'de de bu küresel eğilime parelel toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranı her geçen yıl artmakta ve ülkemizi demografik yaşlanma sürecine sokmaktadır. Nüfusların yaşlanması yalnızca bireysel bir biyolojik süreçle sınırlı olmayıp; sağlık, sosyal hizmetler, ekonomi ve kentsel planlamanın yanında toplumsal ilişkiler gibi hayatın tüm alanlarını kökten etkileyen çok boyutlu bir toplumsal meseledir (Özütürker, 2022; Tufan vd., 2022). Bu nedenle hem yaşlılık döneminin dinamiklerini anlamak hem de yaşlı bireylerin karşılaştığı sorunları bütüncül bir yaklaşımla ele almak gerontolojik saha araştırmalarının ve sosyal politika yapıcıların temel odak noktalarından biri hâline gelmiştir. (TUİK, 2025).

İnsanoğlunun yaşam döngüsünde doğal bir evre olan yaşlılık döneminde fizyolojik kapasitenin azalmasıyla birlikte kronik rahatsızlıklar ve pek çok sağlık problemi sıklık kazanmakta ve buna bağlı olarak da bağımlılık riski artmaktadır. Gerontolojik literatürde yaşlı bireylerin karşılaştığı sağlık problemleri ortopedik ve kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları, görme gibi duyusal kayıplar, bilişsel gerilemeler ve çoklu kronik hastalıklar etrafında yoğunlaşmaktadır (Tufan vd., 2018;

Çelik, 2017). Yaşlılıktaki fizyolojik yıpranma bireylerin bağımsız hareket etme yeteneklerini kısıtlayarak baston veya yürüteç gibi yardımcı araçların kullanımını zorunlu kılmakta aynı zamanda yoğun ilaç tüketimini ve düzenli tıbbi desteğe gereksinimi arttırma gibi sayısız yeni duruma sebep olmaktadır. Bu fiziksel kısıtlılıklar yaşlı bireylerde sağlık durumunun ötesinde psikolojik iyilik hallerini de derinden sarsarak, geleceğe yönelik kaygıları ve bedensel kötüleşme beklentilerini de artırmaktadır. Tüm bu nedenlerle yaşlı sağlığı, bireysel bir tıbbi durum olmanın ötesinde toplumun genel sağlık ve bakım sistemlerine yüklediği yapısal ve mali sorumluluklar noktasında da önem arz etmektedir (CON Wright, 2025).

Sağlık profilinin yanı sıra sosyoekonomik koşullarda yaşlı bireylerin yaşam kalitesini ve toplumsal entegrasyonunu belirleyen en temel unsurlardan birisidir. Türkiye'de yaşlı nüfusun büyük bir çoğunluğunun emekli statüsünde bulunduğu yine bu nüfusun önemli bir kısmının emekli aylıklarının asgari ücretin altında kaldığı bilinmektedir. Bireylerin çalışma yaşamlarının güvencesiz, kayıt dışı veya tarım ve serbest meslek gibi sosyal güvence olanaklarının sınırlı olduğu alanlarda geçmiş olması ya da çalışma yaşamına hiç katılmamış olmaları, yaşlılık döneminde ekonomik kırılganlığı artırarak yaşlı yoksulluğuna zemin hazırlayabilmektedir. Yine eşlerin gelir düzeylerinin de benzer şekilde düşük olması, yaşlı hanelerinin ekonomik kırılganlığını katlanarak artırmaktadır (Tufan vd., 2019; Sönmez vd., 2025). Yaşlılık döneminde ortaya çıkan bu ekonomik darlık; yaşlı bireylerin nitelikli beslenme, uygun konut koşulları ve sağlık hizmetlerine tam erişim imkânlarını kısıtlamasının yanı sıra, bireylerin sosyal hayata katılımını (tatil yapma, hobi edinme gibi yaşlı refahını artırıcı etkinlikleri) da ciddi biçimde sınırlandırmaktadır (Toper ve Özpolat, 2023; Con Wright, 2025).

Yaşlıların sosyal yaşam dinamikleri ve kamusal alanlara katılım olanaklarına bakıldığında, modern kentleşme süreçlerinin getirdiği fiziksel engeller yaşlıların mobilitesini olumsuz etkilemektedir. Kentlerde yürüme mesafelerinin kısıtlı olması, kamusal alanların ve binaların yaşlı dostu mimari standartlardan uzak tasarlanması, yaşlı bireylerin ev dışı hayata katılımını azaltmakla kalmayıp sosyal izolasyon riskini de tetiklemektedir (Avşar Arık, 2021; Toper & Özpolat, 2023).

Günümüz modern yaşamının tüm bu dezavantajlı koşul ve kısıtlamalara rağmen, Türk toplumunun tarihsel ve kültürel yapısında kök salmış olan aile bağları, akrabalık ve komşuluk ilişkileri hâlen en güçlü koruyucu mekanizmalar olarak yer almaktadır (Tufan vd., 2022; Keskin, 2026). Çocuklar, akrabalar ve yakın sosyal çevreyle kurulan olumlu ilişkiler, yaşlı bireylerin yalnızlık hissiyle baş etmesinde, yaşam kalitesini ve doyumunu artırmasında kilit bir rol oynamaktadır (Tufan vd., 2019). Bu durum, güçlü sosyal ağların ve toplumsal dayanışma ruhunun yaşlı refahı için hayati bir önem oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Toper ve Özpolat, 2023; Keskin, 2026).

Öte yandan, modern refah devletlerinde yaşlılara ve bakıma muhtaç bireylere yönelik sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak çeşitli kurumsal imkânlar ve hizmetler sunulurken yaşlı nüfusun bir kesiminin devletin sunduğu bu hak, imkân ve bakım hizmetleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir (Dalmaz, 2025; Gürer vd., 2019). Ne yazık ki bu durum, hak temelli sosyal hizmetlerin sunumu ile bu hizmetlerin hedef kitleye ulaştırılması arasında

var olan yapısal bir iletişim engelini işaret etmektedir (Dalmaz, 2025; Keskin, 2026). Yaşlı refahının yükseltilmesinde; yaşlı ayrımcılığının önlenmesi (Özkan, 2026), yetişkin eğitimi programlarının yaygınlaştırılması (Komşu, 2014) ve yaşlı hakları konusunda toplumsal bilinç düzeyinin artırılması büyük öneme sahiptir (Avşar Arık, 2021).

Bu çalışmanın temel amacı; yaşlı bireylerin sosyodemografik profillerini, ekonomik durumlarını, sağlık yüklerini, sosyal yaşam koşullarını ve kurumsal farkındalık düzeylerini güncel literatür bilgilerine göre incelemektir. Araştırma sonucunda elde edilecek bulguların; Türkiye'deki yaşlılık politikalarının şekillendirilmesine ve yaşlı dostu toplum vizyonunun hayata geçirilmesine önemli katkılar sunması beklenmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu çalışma, Uşak ilinde yaşayan 65 yaş ve üzeri bireylerin yerel yaşam koşullarıyla ilişkili profillerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve kesitsel türde nicel bir araştırma olarak yürütülmüştür. Veriler, katılımcılardan yüz yüze anket yöntemiyle toplanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, veri toplama tarihinde Uşak il sınırları içerisinde ikamet eden 65 yaş ve üzeri toplam 48.535 yaşlı birey oluşturmaktadır. Çalışmada temsil gücü yüksek bir örneklem grubuna ulaşabilmek adına evreni bilinen örneklem hesaplama yöntemi tercih edilmiştir. Tolerans gösterilebilir hata düzeyi d = 0,05 (α = 0,05) ve %95 güven aralığı esas alındığında, 48.535 kişilik evreni temsil edebilecek minimum örneklem büyüklüğü alt sınırı 381 katılımcı olarak hesaplanmıştır. Çalışma 468 yaşlı bireyin katılımıyla tamamlanmıştır

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin elde edilmesinde sosyodemografik bilgi formu ve yerel yaşlılık profili araştırması anket formu kullanılmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu: Katılımcıların temel sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılan formda yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki durum, çalışma ve emeklilik durumu, çocuk sayısı, birlikte yaşama durumu, konut sahipliği ve hane geliri gibi bireysel ve ekonomik özelliklere ilişkin sorular yer almaktadır.

Yerel Yaşlılık Profili Araştırması Anket Formu: Araştırmada, yaşlı bireylerin yerel yaşam koşullarını çok boyutlu olarak değerlendirmek amacıyla İsmail Tufan'ın gerontolojik yaşam durumu yaklaşımı temelinde hazırlanan Yerel Yaşlılık Profili Araştırması Anket Formu kullanılmıştır (Tufan vd. 2018). Form; yaşam memnuniyeti, ekonomik durum, konut ve çevre koşulları, sağlık ve işlevsellik, sosyal ilişkiler, günlük yaşam aktiviteleri, sosyal katılım, yaşlılara yönelik hizmetlere ilişkin bilgi düzeyi ve geleceğe yönelik beklentileri değerlendiren sorulardan oluşmaktadır. Formdan toplam puan elde edilmemekte, her bir alan yaşlı bireylerin yerel yaşam profillerini ortaya koymak amacıyla ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinde anketler, -araştırmacılar tarafından katılımcıların kendi evlerinde ziyaret edilmesi suretiyle yüz yüze görüşme tekniğiyle uygulanmıştır. Yanıtların güvenilirliğini artırmak ve katılımcıların yönlendirilmesini ve dış etkenlerden etkilenmesini önlemek amacıyla görüşmeler; yalnızca araştırmacı ve katılımcının bulunduğu bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Çalışma tamamen beyana dayalı nicel veri toplamayı hedeflediğinden, katılımcılara yönelik herhangi bir biyolojik, psikolojik ya da tıbbi müdahalede bulunulmamıştır. Verilerin toplanması her bir katılımcı için ortalama 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler, IBM SPSS sürüm 22 ile değerlendirilmiştir. Veri analizinde frekans, yüzde, ortalama ± standart sapma kullanılmıştır.

Etik İlkeler

Araştırma için Uşak Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 22.07.2022 tarihinde 08 Nolu Karar numarası ile etik kurul onayı alınmıştır. Araştırmaya başlamadan önce katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Ayrıca kullanılan anket formu için anket sahibinden mail yoluyla gerekli izinler alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 468 yaşlı bireyin yaş ortalaması 68,36±8,64 (65-95 yaş aralığında) olup, ortalama çocuk sayısı 2,96'dır. Katılımcıların çoğunluğunu kadınlar (%57,3) oluşturmuştur.

Eğitim düzeyine bakıldığında, bireylerin yarısından fazlasının ilkokul mezunu (%58,8) olduğu, diplomasız olanların ise %9,8 oranında bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu evli (%70,9) iken, %18,3'ü dul durumdadır.

Çalışma durumu incelendiğinde, katılımcıların yarısından fazlası emekli (%53,6), %37,2'si çalışmıyor ve %4,7'si halen çalışmaktadır. Emekli aylığı açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların yarısından fazlası asgari ücretten düşük (%51,7) maaş almaktadır.

Eşin çalışma durumu incelendiğinde, en yüksek oranın emekli olanlar (%43,4) ve çalışmayanlar (%39,7) olduğu görülmektedir. Eşin aldığı emekli aylığının da çoğunlukla asgari ücretten düşük (%42,1) olduğu belirlenmiştir.

Mesleki geçmişe bakıldığında, katılımcıların %30,1'i hiç çalışmamış, %27,4'ü serbest meslek sahibi ve %17,3'ü işçi olarak çalışmıştır**.**

Tablo 1. Yaşlı bireylerin sosyodemografik özellikleri (n= 468)

Özelikler	**n (%)**	**X ± SS (Min-Maks)**
Yaş (yıl)		68,36±8,64 (65-95)
Çocuk sayısı		2,96 (0-11)
Cinsiyet		
Erkek	200 (42,70)	
Kadın	268 (57,30)	
Eğitim Düzeyi		
Diplomasız	46 (9,80)	
İlkokul mezunu	275 (58,80)	
Ortaokul mezunu	67 (14,30)	
Önlisans mezunu	8 (1,70)	
Lisans mezunu	16 (3,40)	
Yükseklisans mezunu	2 (0,40)	
Medeni durum		
Evli	332 (70,90)	
Bekar	12 (2,60)	
Dul (boşanmış-vefat)	122 (18,30)	
Diğer	2 (0,40)	
Çalışma durumu		
Emekli	251 (53,60)	
Çalışıyor	22 (4,70)	
Çalışmıyor	174 (37,20)	
Emekli ama çalışıyor	21 (4,50)	
Emekli aylığı		
Asgari ücretten düşük	242 (51,70)	
Asgari ücretten yüksek	11 (2,40)	
Asgari ücretin iki katı ve fazlası	5 (1,10)	

Eşinin çalışma durumu	
Emekli	203 (7,90)
Çalışıyor	25 (5,30)
Çalışmıyor	186 (39,70)
Emekli ama çalışıyor	17 (3,60)
Eşinin emekli aylığı	
Asgari ücretten düşük	197 (42,10)
Asgari ücretten yüksek	6 (1,30)
Asgari ücretin iki katı ve fazlası	0 (0,00)
Meslekli alan	
Belli bir mesleki alanı yok	53 (11,30)
Devlet memuru	45 (9,60)
Hiç çalışmadı	141 (30,10)
İşçi	81 (17,30)
Özel sektörde beyaz yaka	20 (4,30)
Serbest meslek	128 (27,40)

Katılımcıların büyük çoğunluğunun ev sahibi (%88,9) olduğu, yalnızca %11,1'inin kiracı olduğu belirlenmiştir. Yaşlı bireylerin yarısından fazlası müstakil evde (%53,2), %43,4'ü apartmanda yaşamaktadır. Evlerin ortalama oda sayısı 3,40±0,84 olup, evde yaşayan kişi sayısı ortalama 2,56±1,32'dir.

Evlerin ısıtma sistemine bakıldığında, %52,8'inin kalorifer, %37,6'sının soba ile ısındığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun evinde sıcak su (%88,7) bulunmaktadır.

Yaşlıların evlerini yaşlarına uygun bulma durumuna bakıldığında, bireylerin yarısından fazlası bu görüşe katılmakta (%55,3) veya tamamen katılmaktadır (%19,2). Benzer şekilde, evin çevresini yaşlarına uygun bulanların oranı da yüksektir (%53,6 katılıyorum, %12 tamamen katılıyorum).

Evin konumu açısından katılımcıların %42,3'ü şehir merkezine yakın, %31,6'sı şehir merkezinde ve %26,1'i şehir merkezinden uzak bölgelerde yaşamaktadır.

Tablo 2. Yaşlı bireylerin yaşadığı ev özellikleri (n= 468)

Özelikler	**n (%)**	**X ± SS (Min-Maks)**
Ev kendinin mi?		
Evet	416 (88,90)	
Hayır (kiracı)	52 (11,10)	
Evin türü		
Apartman	203 (43,40)	
Gecekondu	16 (3,40)	
Müstakil	249 (53,20)	
Ev oda sayısı		3,40±0,84 (1-7)
Evde kaç kişi yaşıyor		2,56±1,32 (1-9)
Evin ısıtma tesisatı		
Kalorifer	247 (52,80)	
Soba	176 (37,60)	
Klima	12 (2,60)	
Diğer	33 (7,10)	
Evde sıcak su varlığı		
Var	415 (88,70)	
Yok	53 (11,30)	
Evin yaşa uygunluğuna katılma		
Hiç katılmıyorum	10 (2,10)	
Katılmıyorum	37 (7,90)	
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	72 (15,40)	
Katılıyorum	259 (55,30)	
Tamamen katılıyorum	90 (19,20)	
Evin konumu		
Şehir merkezinde	148 (31,60)	
Şehir merkezinden uzak	122 (26,10)	

Şehir merkezine yakın	198 (42,30)	
Evin çevresi yaşınıza uygun mu		
Hiç katılmıyorum	11 (2,40)	
Katılmıyorum	45 (9,60)	
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	105 (22,40)	
Katılıyorum	251 (53,60)	
Tamamen katılıyorum	56 (12,00)	

Katılımcıların sağlıkla ilgili değerlendirmelerine bakıldığında, bireylerin yaklaşık yarısı sağlık durumundan memnun (%41,2) olduğunu belirtirken, %26,7'si memnun olmadığını ifade etmiştir. Bedensel ve hareket yeteneği açısından en sık verilen yanıt "normal" (%42,9 ve %36,3), ruhsal durum için ise yine "normal" (%42,1) olmuştur. Katılımcıların üçte biri ise sağlık durumunu "iyi" veya "çok iyi" olarak değerlendirmiştir.

Yaşlı bireylerin %29,5'i baston veya benzeri yardımcı araçlar kullanmakta, %44,2'sinde ortopedik rahatsızlık, %57,5'inde kronik hastalık ve %45,9'unda görme sorunu bulunmaktadır. Ayrıca, %53,6'sı unutkanlık yaşamakta ve %73,5'i düzenli ağrı kesici ilaç kullanmaktadır. Kanser ya da tümör varlığı ise %6,4 oranında bildirilmiştir.

Geleceğe yönelik beklentiler incelendiğinde, katılımcıların yaklaşık üçte biri sağlık durumunun aynı kalacağını (%32,7) düşünürken, %33,5'i kötüleşeceğini, %24,8'i ise iyileşeceğini belirtmiştir. Bedensel ve hareket yeteneği açısından da benzer şekilde önemli bir kısmı kötüleşme beklentisi (%40 ve %42,9) taşımaktadır.

Sosyal yaşam açısından bakıldığında, yaşlı bireylerin yarısından fazlası haftada 3-4 gün evden çıkmakta (%51,6) ve genellikle 1-4 saat dışarıda kalmaktadır (%78,8). Katılımcıların yalnızca %14,1'i 1500 metreden fazla yürüyebilmektedir. Hobi sahibi olanların oranı %37,4 iken, çoğunluğun hobisi bulunmamaktadır (%62,6).

Aile ve sosyal ilişkilerde, çocuklarla ilişkilerin genellikle iyi (%48,5) veya çok iyi (%31,2) olduğu, arkadaş ilişkilerinde de benzer şekilde çoğunluğun iyi (%57,1) düzeyde ilişki bildirdiği görülmektedir. Çevresindekilerin yardım etme eğilimi yüksektir; katılımcıların %45,9'u kesinlikle yardım edeceklerini, %44,9'u ise yardım etmeye çalışacaklarını belirtmiştir.

Devletin yaşlılara sunduğu imkânları bilme konusunda, katılımcıların yalnızca üçte biri bilgi sahibi olduğunu (%34,4) ifade ederken, önemli bir kısmı "emin değilim" (%31,4) yanıtını vermiştir. Benzer şekilde, bakıma muhtaç yaşlılara yönelik hizmetleri bilenlerin oranı %31'de kalmıştır.

Tatil alışkanlıkları incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğu hiç tatil yapmadığını (%57,9) belirtirken, yalnızca %3,8'i her yıl düzenli olarak tatil yaptığını ifade etmiştir.

Tablo 3. Yaşlı bireylerin sağlık ile ilişkili özellikleri (n= 468)

Özelikler	**n (%)**	**X ± SS (Min-Maks)**
Sağlık durumundan memnuniyet		
Hiç memnun değilim	36 (7,70)	
Memnun değilim	89 (19,00)	
Kararsızım	150 (32,10)	
Memnunum	193 (41,20)	
Bedensel durumunu değerlendirme		
Hiç iyi değil	16 (3,40)	
İyi değil	90 (19,20)	
Normal	201 (42,90)	
İyi	127 (27,10)	
Çok iyi	34 (7,30)	
Hareket yeteneğini değerlendirme		
Hiç iyi değil	20 (4,30)	
İyi değil	102 (21,80)	
Normal	170 (36,30)	
İyi	118 (25,20)	
Çok iyi	58 (12,40)	
Ruhsal durumunu değerlendirme		
Hiç iyi değil	17 (3,60)	
İyi değil	70 (15,00)	
Normal	197 (42,10)	
İyi	138 (29,50)	
Çok iyi	46 (9,80)	
Baston vb. ekipman kullanma		
Evet	138 (29,50)	
Hayır	330 (70,50)	

Ortopedik rahatsızlık bulunması		
Evet	207 (44,20)	
Hayır	261 (55,80)	
Ortopedik ameliyat olma		
Evet	126 (26,90)	
Hayır	342 (73,10)	
Nörolojik rahatsızlık bulunma		
Evet	59 (12,60)	
Hayır	409 (87,40)	
Nörolojik ameliyat olma		
Evet	17 (3,60)	
Hayır	451 (96,40)	
Ağrı kesici ilaç kullanma		
Evet	344 (73,50)	
Hayır	124 (26,50)	
İşitme sorunu bulunması		
Evet	136 (29,10)	
Hayır	332 (70,90)	
Görme sorunu bulunması		
Evet	215 (45,90)	
Hayır	253 (54,10)	
Unutkanlık sorunu bulunma		
Evet	251 (53,60)	
Hayır	217 (46,40)	
Kronik hastalık bulunma		
Evet	269 (57,50)	
Hayır	199 (42,50)	
Kanser-tümör varlığı		

Evet	30 (6,40)	
Hayır	438 (93,60)	
Gelecekte sağlık durumunu nasıl tanımlarsın?		
Aynı kalacak	153 (32,70)	
Çok daha iyi olacak	17 (3,60)	
Çok kötü olacak	25 (5,30)	
İyi olacak	116 (24,80)	
Kötü olacak	157 (33,50)	
Gelecekte bedensel durumunu nasıl tanımlarsın?		
Aynı kalacak	134 (28,60)	
Çok daha iyi olacak	17 (3,60)	
Çok kötü olacak	17 (3,60)	
İyi olacak	113 (24,10)	
Kötü olacak	187 (40,00)	
Gelecekte hareket yeteneğinizi nasıl tanımlarsın?		
Aynı kalacak	131 (28,00)	
Çok daha iyi olacak	19 (4,10)	
Çok kötü olacak	19 (4,10)	
İyi olacak	98 (20,90)	
Kötü olacak	201 (42,90)	
Haftada evden çıkma sıklığınız nedir?		
Hiç	31 (6,60)	
1-2 gün	182 (38,90)	
3-4 gün	241 (51,60)	
5-6 gün	7 (1,90)	
7 gün	7 (1,5)	
Dışarıda kalma süresi		
1-2 saat	190 (40,60)	

3-4 saat	179 (38,20)	
5-6 saat	60 (12,80)	
6 saatten fazla	39 (8,30)	
Dışarıda yürüme mesafesi		
1500 metreden fazla	66 (14,10)	
1000-1499 metre	76 (16,20)	
500-999 metre	183 (39,10)	
499 metreden az	143 (30,60)	
Hobiniz var mı?		
Var	175 (37,40)	
Yok	293 (62,60)	
Çocuklarla ilişkiniz nasıl?		
Çok iyi	146 (31,20)	
Hiç iyi değil	6 (1,30)	
İyi	227 (48,50)	
İyi değil	11 (2,40)	
Ne iyi ne kötü	78 (16,70)	
Arkadaşlarla ilişkiniz nasıl?		
Çok iyi	112 (23,90)	
Hiç iyi değil	7 (1,50)	
İyi	267 (57,10)	
İyi değil	11 (2,40)	
Ne iyi ne kötü	71 (15,20)	
Çevrenizdekiler zor durumda size yardım ederler mi?		
Kesin hemen yardıma koşarlar	215 (45,90)	
Kesinlikle yardımcı olmazlar	11 (2,40)	
Yardım edip etmeyeceklerinden emin değilim	32 (6,80)	
Yardımcı olmaya çalışırlar	210 (44,90)	

Devletin yaşlılara sunduğu imkanları bilme durumu		
Biliyorum	161 (34,40)	
Bilmiyorum	131 (28,00)	
Çok iyi biliyorum	29 (6,20)	
Kesin birşey söylemek zor	147 (31,40)	
Bakıma muhtaç yaşlılara sunulan hizmetleri bilme durumu		
Biliyorum	145 (31,00)	
Bilmiyorum	135 (28,80)	
Çok iyi biliyorum	29 (6,20)	
Kesin birşey söylemek zor	159 (34,00)	
Tatil yapıyor musunuz?		
Hiç	271 (57,90)	
Nadir	156 (33,30)	
Sık sık	23 (4,90)	
Her yıl	18 (3,80)	

TARTIŞMA

Bu araştırmada elde edilen bulgular, Türkiye'deki yaşlı bireylerin sosyodemografik profili, ekonomik koşulları, sağlık durumları, sosyal yaşam dinamikleri ve kurumsal farkındalık düzeylerinin literatürdeki mevcut saha çalışmalarıyla büyük bir tutarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalaması (68,36) ve örneklemin çoğunluğunu kadınların oluşturması (%57,3), Türkiye'nin demografik dönüşüm sürecindeki kadın odaklı yaşlanma eğilimini net bir şekilde doğrulamaktadır (Tufan vd., 2019; TÜİK, 2025). Bu demografik gerçeklik, yaşlılık olgusunun sadece biyolojik bir süreç olmadığını, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleriyle derinlemesine şekillenen sosyolojik bir boyut içerdiğini göstermektedir. Bu bağlamda, elde edilen veriler gerontolojik açıdan çok boyutlu ve yapısal bir değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Katılımcıların yarısından fazlasının emekli (%53,6) olması ve emekli aylıklarının çoğunlukla asgari ücretten düşük (%51,7) seviyede kalması, yaşlılık döneminde ekonomik güvencesizliğin yaygın ve kronik bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Tufan vd. (2019) ile Sönmez vd. (2025) tarafından geniş bir örneklemle vurgulanan yaşlı yoksulluğu olgusuyla doğrudan uyuşmaktadır. Eşlerin emekli aylıklarının da benzer şekilde asgari ücretin altında

olması (%42,1), hane halkı düzeyindeki ekonomik kırılganlığı katlanarak artırmaktadır. Eşlerin gelir düzeylerinin karşılıklı olarak düşük olması; nitelikli beslenme, uygun konut koşulları, tam donanımlı sağlık hizmetlerine erişim ve sosyal hayata katılım (tatil yapma, hobi edinme gibi yaşlı refahını artırıcı etkinlikler) imkânlarını ciddi biçimde sınırlandırmaktadır (Toper ve Özpolat, 2023; Con Wright, 2025). Ayrıca mesleki geçmişte hiç çalışmamış ya da kayıt dışı ve güvencesiz alanlarda yer almış bireylerin oranının yüksekliği, yaşlılıkta karşılaşılan bu ekonomik sıkıntıların anlık değil, yaşam boyu süren eşitsizliklerin bir sonucu olduğuna, yani yapısal temellere dayandığına işaret etmektedir (Komşu, 2014; Özütürker, 2022).

Araştırma bulguları, yaşlı bireylerin önemli bir kısmının kronik hastalıklara (%57,5), ortopedik rahatsızlıklara (%44,2) ve görme sorunlarına (%45,9) sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların %73,5'inin düzenli ağrı kesici ilaç kullanması ve %29,5'inin baston gibi yardımcı araçlara ihtiyaç duyması, fiziksel kapasitedeki düşüşün günlük yaşam aktivitelerini doğrudan kısıtladığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, Tufan vd. (2018) ile Çelik'in (2017) saha araştırmalarıyla birebir örtüşmektedir.

Sağlık memnuniyetsizliğinin (%26,7) yanı sıra geleceğe yönelik olarak sağlık, bedensel ve hareket yeteneklerinde kötüleşme beklentisi taşıyanların oranının %40 ve üzerinde yoğunlaşması, yaşlı bireylerin geleceğe kaygıyla baktığını göstermektedir. Bu tablo, CON Wright (2025) tarafından ele alınan sosyal ve ekonomik sorunların yaşlı sağlığı üzerindeki yıpratıcı etkilerini doğrulamakta; yaşlı bireylerin sadece fizyolojik değil, aynı zamanda kapsamlı bir psikolojik ve geriatrik desteğe ihtiyaç duyduğunu gözler önüne sermektedir. Sosyal yaşam ve kamusal alana katılım olanakları değerlendirildiğinde, yaşlıların önemli bir kısmının haftada 3-4 gün evden çıkabildiği (%51,6) ve dışarıda kalma sürelerinin 1-4 saatle sınırlı kaldığı (%78,8) görülmektedir. Katılımcıların yalnızca %14,1'inin 1500 metreden fazla yürüyebilmesi Avşar Arık (2021) ile Toper ve Özpolat (2023) tarafından vurgulanan kentte yaşlanma ve yaş dostu mekan yetersizliği sorunlarıyla doğrudan ilişkilidir. Hobisi olmayanların oranının yüksekliği (%62,6) ve tatil alışkanlıklarının son derece sınırlı olması (%57,9 hiç tatil yapmamış), yaşlıların sosyal ve kültürel hayata katılım olanaklarının kısıtlılığını gözler önüne sermektedir.

Sosyal yaşam ve kamusal alana katılım olanakları değerlendirildiğinde, yaşlıların önemli bir kısmının haftada yalnızca 3-4 gün evden çıkabildiği (%51,6) ve dışarıda kalma sürelerinin 1-4 saatle sınırlı kaldığı (%78,8) görülmektedir. Katılımcıların yalnızca %14,1'inin 1500 metreden fazla yürüyebilmesi; Avşar Arık (2021) ile Toper ve Özpolat (2023) tarafından vurgulanan kentte yaşlanma, fiziksel engeller, yürüme yollarının yetersizliği ve yaş dostu mekân eksikliği sorunlarıyla doğrudan ilişkilidir. Hobisi olmayanların oranının yüksekliği (%62,6) ve tatil alışkanlıklarının son derece sınırlı olması (%57,9'un hayatı boyunca hiç tatil yapmamış olması), yaşlıların sosyal, kültürel ve dinlendirici hayata katılım imkânlarından mahrum bırakıldığını göstermektedir.

Tüm bu dezavantajlı ekonomik ve fiziksel koşullara rağmen, aile ve sosyal ilişkiler boyutunda çocuklarla ve arkadaşlarla kurulan ilişkilerin çoğunlukla "iyi" veya "çok iyi" düzeyde bildirilmesi, Türk toplumundaki geleneksel dayanışma ağlarının ve bağların önemini

koruduğunu göstermektedir. Çevredeki kişilerin yardım etme eğilimlerinin yüksek olması (%45,9 kesinlikle yardım eder, %44,9 yardım etmeye çalışır), Tufan vd. (2022) ve Keskin (2026) tarafından da detaylıca belirtildiği üzere, aile ve yakın çevre desteğinin yaşlı bireyler için en temel koruyucu kalkan olmayı sürdürdüğünü teyit etmektedir. Çocuklar, akrabalar ve yakın sosyal çevreyle kurulan bu olumlu ilişkiler, yaşlı bireylerin yalnızlık hissiyle baş etmesinde, yaşam kalitesini ve doyumunu artırmasında kilit bir rol oynamaktadır (Tufan vd., 2019; Keskin, 2026).

Bununla birlikte araştırmanın en dikkat çekici ve düşündürücü bulgularından biri, devletin yaşlılara sunduğu imkânlar ile bakıma muhtaç yaşlılara yönelik hizmetler konusunda bilgi sahibi olanların oranının üçte bir civarında kalması (%34,4 ve %31), önemli bir kesimin ise "emin değilim" yanıtını vermesidir. Ne yazık ki bu durum, hak temelli sosyal hizmetlerin sunumu ile bu hizmetlerin hedef kitleye ulaştırılması arasında var olan yapısal bir iletişim ve erişim engelini işaret etmektedir (Dalmaz, 2025; Keskin, 2026). Bu durum, sosyal devlet mekanizmaları ile yaşlı bireyler arasında bilgi akışında kopukluklar olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dalmaz (2025) ile Gürer vd. (2019) çalışmalarında, yaşlı bakım hizmetlerinin geliştirilmesinin, koruyucu ve önleyici sağlık tedbirlerinin artırılmasının ve hak temelli politikaların yaygınlaştırılmasının hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır. Elde edilen tüm bu bulgular, yaşlı refahının yükseltilmesinde; yaşlı ayrımcılığının önlenmesi (Özkan, 2026), yetişkin eğitimi programlarının yaygınlaştırılması (Komşu, 2014) ve yaşlı hakları konusunda toplumsal bilinç düzeyinin artırılması ile mevcut sosyal hizmetlerin yaşlılara ve yakınlarına ulaştırılmasında tanıtım, rehberlik ve bilinçlendirme faaliyetlerinin acilen artırılması gerektiğini gözler önüne sermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, Türkiye'deki yaşlı bireylerin sosyodemografik yapısını, ekonomik durumunu, sağlık profillerini, sosyal yaşam koşullarını ve kurumsal farkındalık düzeylerini çok boyutlu bir şekilde ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, yaşlı nüfusun önemli bir kesiminin yaşlı yoksulluğu ile karşı karşıya olduğunu, emekli aylıklarının asgari ücretin altında kaldığını ve hanelerin ekonomik açıdan ciddi bir kırılganlık yaşadığını göstermektedir

Sağlık açısından, kronik hastalıkların, ortopedik rahatsızlıkların, görme sorunlarının ve unutkanlığın yaygın olduğu; yaşlıların büyük bir kısmının düzenli ilaç kullandığı ve geleceğe yönelik bedensel/sağlık açısından kötüleşme beklentisi taşıdığı belirlenmiştir. Sosyal yaşamda ise mobilite kısıtlılıkları, yürüme mesafelerinin düşüklüğü, hobilerin ve tatil alışkanlıklarının yetersizliği dikkat çekmektedir. Buna karşın, geleneksel aile bağları ve sosyal destek ağlarının güçlü kalmaya devam ettiği görülmektedir. Son olarak, devletin yaşlılara ve bakıma muhtaç bireylere sunduğu hizmetler konusunda farkındalık düzeyinin düşük olması, hak temelli sosyal hizmetlerin duyurulmasında eksiklikler bulunduğunu gözler önüne sermektedir

Çalışma sonucunda; özellikle asgari ücretin altında emekli aylığı alan dezavantajlı yaşlılara yönelik ek sosyal yardım ve ekonomik desteklerin güçlendirilmesi, evde bakım hizmetleri yaygınlaştırılması ve bu hizmetlerin kullanımı konusunda bilgilendirme, rehberlik ve tanıtım

faaliyetlerinin arttırılması; kentsel alanlarda yürüyüş yolları gibi yaşlıların hareket kabiliyetini artıracak düzenlemeler yapılması, yaşlıların hobi edinmelerini sağlayacak kursların yerel yönetimler tarafından erişilebilir merkezlerde artırılması gibi öneriler getirilebilir.

KAYNAKÇA

Avşar Arık, I. (2021). Kentte yaşlanma ve yaş dostu kentler: Eleştirel bir değerlendirme. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, *5*(1), 47-63.

Con Wright, G. (2025). Sosyal ve ekonomik sorunların yaşlı sağlığına etkileri. *Community & Physician / Toplum ve Hekim*, *40*(1).

Çelik, M. (2017). *Çanakkale ili 50 yaş ve üzeri nüfusun sağlık durumunun ve biyo-psiko-sosyal belirleyicilerinin araştırılması,* Tıpta uzmanlık tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Dalmaz, M. (2025). Türkiye'de yaşlı hizmetlerinin gelişimi: BM Sağlıklı Yaşlanma On Yılı bağlamında bir değerlendirme. *Türkiye Sağlık Hizmetleri Araştırmaları Dergisi (TUSHAD)*, *7*(1), 15-28.

Gürer, A., Çırpan, F. K., & Özlen, N. A. (2019). Yaşlı bakım hizmetleri. *Sağlık Hizmetleri ve Eğitimi Dergisi*, *3*(1), 1-6.

Keskin, E. B. (2026). Aileden huzurevine: Türkiye'de yaşlı bakımı ve huzurevlerine yönelik toplumsal algı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *26*(71), 461-485.

Komşu, U. C. (2014). Yaşlılık, yaşlı nüfusun sorunları ve yetişkin eğitimi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *2*(1), 370-389.

Özkan, G. (2026). Yaşlılığın değişen anlamı ve yaşlı ayrımcılığı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (72), 400-418.

Özütürker, M. (2022). Postmodernizmin yaşlı yaşamına etkisi ve yaşlı sorunları. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *15*(2), 148-167.

Sönmez, S., Akdeniz, Ş., Tufan, İ., Özgür, Ö., Ayan, F. S., & Faezi, S. A. (2025). Is ageing related to poverty? A case study in Turkish older population. *Sosyoekonomi*, *33*(63), 199-212.

Toper, F., & Özpolat, A. O. (2023). Yaşlılıkta yaşam kalitesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *12*(1), 341-351.

Tufan, İ., Seeberger, B., Öztürk, S., Ayan, S., & Özgür, Ö. (2018). Antalya Yaşlılık Araştırması (AYAR©) yaşlıların sağlık durumu. *Geriatrik Bilimler Dergisi*, *1*(2), 49-60.

Tufan, İ., Kılavuz, A., Özgür, Ö., Ayan, F. S., Gürdal, F. Y., & Engin, B. (2019). Türkiye'de gerontoloji atlası: Yaşlı yoksulluğu ve yalnızlık üzerine bulgular. *Geriatrik Bilimler Dergisi*, *2*(1), 1-7.

Tufan, İ., Tiryaki, S., Doğan, M., Sönmez, S., Aytepe, A., & Öztürk, Ş. S. (2022). Türkiye'de demografik gelişmelerin sonuçları ve yaşlılıkta bakım problemi: Geleneksel derleme. *Turkiye Klinikleri Journal of Gerontology, 1*(1), 9-19.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *İstatistiklerle yaşlılar 2025*. Rapor Bülteni. 24 Temmuz 2026 tarihinde https://raporbulteni.com/139-tuik-istatistiklerle-yaslilar-2025 adresinden erişilmiştir.

Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Duygu Düzenleme Güçlükleri İle Romantik İlişki Bağımlılığı Arasındaki İlişki

The Relationship Between Emotion Regulation Difficulties and Romantic Relationship Dependence Among Students in the Faculty of Sport Sciences

İbrahim DALBUDAK

Assoc. Prof., Uşak University, Turkey

Seda EVYAPAN AYDIN

Uşak University, Türkiye

GİRİŞ

Duygular, bireyin evrimsel gelişimi boyunca şekillenen ve çevreden gelen uyaranlara ya da karşılaşılan zorluklara uyum sağlamasına yardımcı olan karmaşık süreçler olarak değerlendirilmektedir (Keltner ve Gross, 1999). Bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olan duygular, düşünce ve davranışların biçimlenmesinde belirleyici bir rol üstlenebilmektedir. Özellikle stresli ruh hali ile olumlu veya olumsuz duygusal yaşantıların söz konusu olduğu durumlarda bireyler, mevcut duygusal durumlarını değiştirmek veya kontrol altında tutmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunabilmektedir. Bu bağlamda duygu düzenleme, bireyin yaşadığı duygusal deneyimin yönünü ve yoğunluğunu kendi amaçları doğrultusunda şekillendirmesine olanak sağlayan süreçler bütünü olarak ifade edilmektedir (Koole, 2010). Duyguların düzenlenebilme özelliği; bu süreçlerin güçlü, çok boyutlu ve değişken bir yapıya sahip olmasına katkıda bulunmaktadır (Cole, Martin ve Dennis, 2004). Duygu düzenleme sürecinde birey, yaşadığı olumlu veya olumsuz duyguların ortaya çıkışını, sürekliliğini ya da yoğunluğunu değiştirebilmektedir (Gross, 1998). Bu doğrultuda duygu düzenlemenin temel amacı, bireyin belirli psikolojik sonuçlara ulaşmasını ve günlük yaşamda ihtiyaç duyduğu işlevleri yerine getirmesini desteklemektir. Duygu düzenleme kapsamında kullanılan stratejiler ise; bireyin dikkatini, sahip olduğu bilgiyi veya bedensel süreçlerini hedef almasına bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (Koole, 2010).

Romantik ilişkiler, bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olmakla birlikte, kişinin duygusal, psikolojik ve sosyal iyilik hâli üzerinde de etkili olabilmektedir. Bununla birlikte, sağlıklı bir sevgi ilişkisi ile bireyin partnerine aşırı düzeyde bağlanması arasındaki sınır her zaman net olmayabilir. Özellikle partnerin bireyin kendilik değerini, güvenlik duygusunu veya benlik algısını belirleyen temel unsur hâline gelmesi, duygusal bağımlılık olarak değerlendirilebilmektedir (Sternberg, 1986). Bu tür bir bağımlılık, romantik ilişkiler içerisinde bireyin özerkliğini sınırlayarak işlevsel olmayan ilişki örüntülerinin ortaya çıkmasına zemin

hazırlayabilir. Duygusal bağımlılığın oluşumunda güvensiz bağlanma biçimleri, olumsuz bilişsel değerlendirmeler ve düşük benlik saygısı gibi bireysel özelliklerin rol oynayabileceği belirtilmektedir. Sağlıklı romantik ilişkilerde karşılıklı saygı, bireysel sınırların korunması ve kişisel gelişimin desteklenmesi ön plandayken, duygusal bağımlılıkta bireyin kendi ihtiyaç ve hedeflerinden uzaklaşarak ilişkiye aşırı ölçüde odaklanması söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle duygusal bağımlılık, bireysel özerkliği ve psikolojik gelişimi olumsuz etkileyebilen, aynı zamanda sağlıksız ilişki dinamiklerinin devamlılığını kolaylaştırabilen bir süreç olarak ele alınmaktadır (Shaver ve Mikulincer, 2007).

Üniversite dönemi bireylerde duygusal ve romantik ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı bir gelişim dönemidir. Duygu düzenleme becerileri bireyin duygularını tanıma, yönetme ve uygun biçimde ifade edebilmesini sağlar. Duygu düzenlemede yaşanan güçlükler romantik ilişkilerde sağlıksız bağlanma ve bağımlılık davranışlarıyla ilişkili olabilir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinde duygu düzenleme güçlüğü ile romantik ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Tipi

Kesitsel

İlişki arayıcı

Araştırma Grubu

Araştırmaya toplam 183 birey katılmıştır. Katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde, örneklemin büyük çoğunluğunu 20 yaş ve altındaki bireylerin oluşturduğu görülmektedir (%67,2; n = 123). Katılımcıların %13,7'si (n = 25) 21–30 yaş aralığında, %19,1'i (n = 35) ise 31–40 yaş aralığında yer almaktadır.

Cinsiyet dağılımına bakıldığında, katılımcıların %50,8'inin (n = 93) kadın, %49,2'sinin (n = 90) erkek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, araştırma örnekleminde kadın ve erkek katılımcıların sayısal olarak birbirine oldukça yakın olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların romantik ilişki durumları incelendiğinde, %62,8'inin (n = 115) halihazırda bir romantik ilişkiye sahip olduğu, %37,2'sinin (n = 68) ise herhangi bir romantik ilişkisinin bulunmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların mevcut ya da son yaşadıkları romantik ilişkinin süresi değerlendirildiğinde, bireylerin büyük bir kısmının 1–5 yıl arasında süren bir ilişki deneyimine sahip olduğu görülmektedir (%62,3; n = 114). Katılımcıların %5,5'i (n = 10) 6–10 yıl arasında süren bir ilişki deneyimine sahipken, %32,2'si (n = 59) ise 10 yıldan daha uzun süren bir romantik ilişki deneyimi bildirmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, araştırma örnekleminin çoğunlukla genç yaş grubunda yer alan, cinsiyet açısından dengeli bir dağılım gösteren ve önemli bir kısmı romantik ilişki deneyimine sahip bireylerden oluştuğu söylenebilir.

Tablo.1. Araştırmaya Katılan 183 bireyin demografik özelliklerine göre frekans dağılımları

Değişken	**Frekans (n)**	**Yüzde (%)**
Yaş		
20 yaş veya altı	123	67,2
21-30 yaş arası	25	13,7
31-40 yaş arası	35	19,1
Cinsiyet		
Kadın	93	50,8
Erkek	90	49,2
Romantik ilişki durumu		
İlişkim var	115	62,8
İlişkim yok	68	37,2
Şu anki veya en son yaşanılan romantik ilişkisüresi		
1-5 yıl arası	114	62,3
6-10 yıl arası	10	5,5
10 yıldan fazla	59	32,2
Toplam	183	100,0

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik Bilgi Formu

Katılımcılardan yaş, cinsiyet ve ilişki deneyimleri sorulmuştur.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ)

DDGÖ kapsamında duygu düzenleme güçlüğü; duygusal tepkilerin kabul edilmemesi, hedefe yönelik davranışlarda güçlük yaşanması, dürtü kontrolünde zorlanma, duyguların farkında olamama, duygu düzenleme stratejilerine sınırlı erişim ve duygusal tepkileri yeterince açık biçimde anlamlandıramama gibi farklı boyutlar üzerinden ele alınmaktadır. Bu nedenle ölçek, yalnızca bireyin ne kadar yoğun duygu yaşadığını değil, bu duygularla karşılaştığında onları ne ölçüde işlevsel biçimde yönetebildiğini değerlendirmektedir.

Ölçek, Penner, Steinberg ve Sharp (2022) tarafından geliştirilen Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-8'in Türkçe uyarlaması olup Ekşi ve Erik (2023) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Ölçek; Amaç, Dürtü, Kabullenmeme ve Strateji olmak üzere dört alt boyuttan oluşmakta ve her alt boyutta ikişer madde bulunmaktadır. Amaç alt boyutu, olumsuz duygular yaşandığında hedefe yönelik davranışları sürdürebilme; Dürtü alt boyutu, yoğun olumsuz duygular sırasında dürtüleri kontrol edebilme; Kabullenmeme alt boyutu, yaşanan duygusal tepkileri kabul edebilme; Strateji alt boyutu ise duygu düzenlemeye yönelik etkili stratejilere erişebilme güçlüğünü değerlendirmektedir.

DDGÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,900 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, DDGÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,674-0,822 aralığında değişmektedir.

Romantik İlişki Bağımlılığı Ölçeği (RİBÖ)

Romantik İlişkilerde Bağımlılık Ölçeği (RİBÖ), bireylerin romantik ilişkilerinde partnerlerine yönelik geliştirdikleri bağımlılık düzeyini değerlendirmek amacıyla kullanılan bir ölçme aracıdır. Ölçek, Atlam, Akyel-Göven ve Yüncü (2023) tarafından romantik ilişkilerde bağımlılık düzeyini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirme çalışması kapsamında gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik analizleri sonucunda 13 maddeden ve üç faktörden oluşan bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin üç alt boyutu Kendini Adama, Yoksunluk ve Takıntı olarak belirlenmiştir. Ölçek, bireyin romantik ilişkisi içerisinde partnerine ne ölçüde duygusal ve psikolojik açıdan bağımlı hâle geldiğini belirlemeye yönelik ifadeler içermektedir. Bu kapsamda biareyin partnerinden ayrılma veya ilişkiyi kaybetme konusunda yaşadığı kaygılar, partnerine yönelik aşırı bağlılığı ve ilişki içerisinde kendi ihtiyaçlarından ödün verme eğilimi gibi özellikler değerlendirilebilmektedir.

RÜBÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,906 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, RİBÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,787-0,895 aralığında değişmektedir.

Bulgular

Tablo 2. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı özet istatistikler

Ölçek	En düşük	En yüksek	Ortalama	Standart sapma	Cronbach Alpha

Alt Boyutlar					
Amaç	**2**	**10**	**4,87**	**1,92**	**0,674**
Dürtü	**2**	**10**	**4,41**	**1,87**	**0,736**
Kabullenmeme	**2**	**10**	**4,11**	**2,09**	**0,822**
Strateji	**2**	**10**	**4,58**	**1,93**	**0,683**
Genel Ölçek					
Duygu Düzenleme Güçlüğü	**8**	**40**	**17,97**	**6,76**	**0,900**

Her bir alt boyut için örneklemden elde edilen en düşük ve en yüksek toplam puan değerleri, toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları tabloda verilmiştir. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) toplam puanları 8-40 aralığında değişmektedir. DDGÖ toplam puan ortalaması 17,97 ve standart sapması ise 6,76'dır. Normallik varsayımları için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleri gerçekleştirilmiştir. Testler sonucunda alt boyutlar ve DDGÖ toplam puanlarının normal dağılıma sahip bir popülasyondan gelmediği sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,001$).

DDGÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,900 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, DDGÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,674-0,822 aralığında değişmektedir.

Aşağıdaki tabloda DDGÖ ve alt boyutlarına ilişkin toplam puanların demografik değişkenlere göre dağılımları verilmiştir. Normal dağılım varsayımı sağlanamadığı için "Mann Whitney-U Testi" ve "Kruskal-Wallis k-örneklem tek-yönlü ANOVA" parametrik olmayan testler ile gruplar arası farklılıklar, "Dunn-Bonferroni Post-Hoc Testi" ile de farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığı test edilmiştir. Analizler 95% güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo3: DDGÖ ve alt boyutlarına ilişkin toplam puanların demografik değişkenlere göre dağılımları

		Alt Boyutlar				***Genel Ölçek***
Değişken		**Amaç**	**Dürtü**	**Kabullenmeme**	**Strateji**	**DDGÖ**
Yaş						
20 yaş veya altı	**Ortalama ± ss**	**4,98±1,96**	**4,53±1,90**	**4,15±2,14**	**4,74±2,00**	**18,40±6,94**
21-30 yaş arası		**4,52±1,75**	**4,44±1,80**	**3,80±1,73**	**4,16±1,51**	**16,92±5,72**

31-40 yaş arası		**4,74±1,86**	**3,97±1,79**	**4,17±2,20**	**4,31±1,90**	**17,20±6,83**
	p-değeri	**0,520**	**0,238**	**0,849**	**0,388**	**0,432**
Cinsiyet						
Kadın	**Ortalama ± ss**	**5,19±1,80**	**4,57±1,85**	**4,44±2,22**	**4,71±1,93**	**18,91±6,82**
Erkek		**4,53±1,99**	**4,24±1,89**	**3,77±1,91**	**4,44±1,93**	**16,99±6,59**
	p-değeri	**0,005***	**0,155**	**0,030***	**0,284**	**0,046***
Romantik ilişki durumu						
İlişkim var	**Ortalama ± ss**	**4,83±2,01**	**4,49±1,92**	**4,07±2,08**	**4,50±1,98**	**17,88±7,11**
İlişkim yok		**4,94±1,76**	**4,28±1,78**	**4,18±2,13**	**4,72±1,84**	**18,12±6,18**
	p-değeri	**0,542**	**0,447**	**0,642**	**0,235**	**0,563**
Şu anki veya en son yaşanılan romantik ilişki süresi						
1-5 yıl arası	**Ortalama ± ss**	**4,80±1,97**	**4,54±1,94**	**4,08±2,14**	**4,48±1,88**	**17,90±6,90**
6-10 yıl arası		**5,20±2,15**	**4,50±1,50**	**3,70±1,70**	**4,70±1,94**	**18,10±6,40**
10 yıldan fazla		**4,95±1,78**	**4,14±1,77**	**4,24±2,08**	**4,75±2,04**	**18,07±6,66**
	p-değeri	**0,580**	**0,332**	**0,748**	**0,662**	**0,844**

• Katılımcıların "amaç" ve "kabullenmeme" alt boyut toplam puanları ve DDGÖ genel ölçek toplam puanları katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermiştir ($p<0,005$). Buna göre, hem iki alt boyut toplam puanları hem de DDGÖ toplam puanları için kadınların toplam puan ortalamaları erkeklerden daha yüksek elde edilmiştir. Diğer alt boyutlarda ve DDGÖ'de demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar elde edilememiştir ($p>0,05$).

Romantik İlişki Bağımlılığı Ölçeği (RİBÖ)

Tablo 4. Romantik İlişki Bağımlılığı Ölçeği toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı özet istatistikler

Ölçek	En düşük	En yüksek	Ortalama	Standart sapma	Cronbach Alpha
Alt Boyutlar					
Kendini adama	5	20	10,95	3,72	0,848
Yoksunluk	5	20	11,05	4,06	0,895
Takıntı	3	12	7,36	2,57	0,787
Genel Ölçek					
Romantik İlişki Bağımlılığı	13	51	29,37	8,65	0,906

Her bir alt boyut için örneklemden elde edilen en düşük ve en yüksek toplam puan değerleri, toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları tabloda verilmiştir. Romantik İlişki Bağımlılığı Ölçeği (RİBÖ) toplam puanları 13-51 aralığında değişmektedir. RİBÖ toplam puan ortalaması 29,37 ve standart sapması ise 8,65'tir. Normallik varsayımları için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleri gerçekleştirilmiştir. Testler sonucunda alt boyut toplam puanlarının normal dağılıma sahip bir popülasyondan gelmediği sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,001$). RİBÖ genel ölçek için Kolmogorov-Smirnovtestine ilişkin p-değeri 0,054, Shapiro-Wilk için ise p-değeri 0,046 elde edilmiştir ve testlerin en az birine göre normallik varsayımını sağlamadığı için "toplam puanlar normal dağılıma sahip bir popülasyondan elde edilmiştir" hipotezi reddedilir.

RÜBÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,906 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, RİBÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,787-0,895 aralığında değişmektedir.

Aşağıdaki tabloda RİBÖ ve alt boyutlarına ilişkin toplam puanların demografik değişkenlere göre dağılımları verilmiştir. Normal dağılım varsayımı sağlanamadığı için "Mann Whitney-U Testi" ve "Kruskal-Wallis k-örneklem tek-yönlü ANOVA" parametrik olmayan testler ile gruplar arası farklılıklar, "Dunn-Bonferroni Post-Hoc Testi" ile de farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığı test edilmiştir. Analizler 95% güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5. Romantik İlişki Bağımlılığı Ölçeği ve alt boyutlarının toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı özet istatistikler

		Alt Boyutlar			*Genel Ölçek*
Değişken		**Kendini adama**	**Yoksunluk**	**Takıntı**	**RİBÖ**
Yaş					
20 yaş veya altı	**Ortalama ± ss**	**10,36±3,61**	**10,53±3,98**	**7,11±2,54**	**27,99±8,79**
21-30 yaş arası		**11,98±3,40**	**12,04±4,57**	**7,56±2,69**	**31,38±8,71**
31-40 yaş arası		**12,21±3,87**	**12,20±3,68**	**8,11±2,49**	**32,53±6,94**
	p-değeri	**0,005***	**0,024***	**0,115**	**0,003***
Cinsiyet					
Kadın	**Ortalama ± ss**	**10,41±3,69**	**11,06±3,97**	**7,31±2,47**	**28,78±8,44**
Erkek		**11,51±3,68**	**11,04±4,18**	**7,41±2,68**	**29,97±8,88**
	p-değeri	**0,042***	**0,987**	**0,812**	**0,461**
Romantik ilişki durumu					
İlişkim var	**Ortalama ± ss**	**11,58±3,70**	**12,38±3,95**	**8,11±2,32**	**32,08±7,77**
İlişkim yok		**9,88±3,53**	**8,81±3,19**	**6,09±2,47**	**24,78±8,18**
	p-değeri	**0,002***	**0,000***	**0,000***	**0,000***
Şu anki veya en son yaşanılan romantik ilişki süresi					
1-5 yıl arası	**Ortalama ± ss**	**10,49±3,35**	**10,39±3,95**	**7,21±2,61**	**28,10±8,40**
6-10 yıl arası		**12,60±4,24**	**12,90±3,23**	**8,50±2,17**	**33,00±7,77**
10 yıldan fazla		**11,56±4,18**	**12,43±4,15**	**7,46±2,54**	**32,45±8,83**
	p-değeri	**0,124**	**0,004***	**0,325**	**0,014***

• **“**Kendini adama”, “yoksunluk” alt boyut toplam puanları ve “RİBÖ” toplam puanları katılımcıların yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre 21 yaş ve üzeri katılımcıların “kendini adama”, “yoksunluk” alt boyut toplam puanları ve “RİBÖ” genel ölçek toplam puanları 20 yaş ve altı bireylere göre daha yüksek elde edilmiştir.

• Katılımcıların "kendini adama" alt boyut toplam puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermektedir ($p<0,05$) ve erkeklerde kendini adama alt boyut toplam puanları kadınlardan daha yüksek elde edilmiştir. Diğer alt boyutlar ve RİBÖ için katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilememiştir.

• Katılımcıların tüm alt boyutlar ve RİBÖ toplam puanları romantik ilişki durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$) ve şu an halihazırda romantik bir ilişkisi olan katılımcıların tim alt boyutlar ve RİBÖ toplam puanlarının ilişkisi olmayan katılımcılardan yüksek çıktığı elde edilmiştir.

• Katılımcıların "yoksunluk" alt boyut ve "RİBÖ" genel ölçek toplam puanları şu anki veya en son yaşanılan romantik ilişinin süresine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre, en az 6 yıllık bir romantik ilişki tecrübesi olan katılımcıların yoksunluk alt boyut ve RİBÖ toplam puanlarının diğer bireylerden daha yüksek çıktığı elde edilmiştir. "Kendini adama" ve "takıntı" alt boyut toplam puanları ise romantik ilişki tecrübesine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tartışma

Tablo 6: Duygu düzenleme güçlüğü ile romantik ilişkilerde bağımlılık arasındaki ilişki

	Romantik İlişkilerde Bağımlılık	Kendini Adama	Yoksunluk	Takıntı
Duygu Düzenleme Güçlüğü	0,248** (0,001)	0,282** (0,000)	0,191** (0,010)	0,088 (0,237)
Amaç	0,157* (0,034)	0,179* (0,015)	0,118 (0,111)	0,036 (0,632)
Dürtü	0,289** (0,000)	0,278** (0,000)	0,242** (0,001)	0,183* (0,013)
Kabullenmeme	0,190* (0,010)	0,236** (0,001)	0,141 (0,057)	0,027 (0,717)
Strateji	0,227** (0,002)	0,299** (0,000)	0,161* (0,029)	0,046 (0,532)

**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Duygu düzenleme güçlüğü ile romantik ilişkilerde bağımlılık arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçları Tabloda sunulmuştur.

Analiz sonuçlarına göre, duygu düzenleme güçlüğü toplam puanı ile romantik ilişkilerde bağımlılık toplam puanı arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=0,248; p=0,001). Benzer şekilde duygu düzenleme güçlüğü toplam puanı ile kendini adama (r=0,282; p<0,001) ve yoksunluk (r=0,191; p=0,010) alt boyutları arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Buna karşın takıntı alt boyutu ile duygu düzenleme güçlüğü toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (r=0,088; p=0,237).

Duygu düzenleme güçlüğünün alt boyutları incelendiğinde, amaç alt boyutunun romantik ilişkilerde bağımlılık toplam puanı (r=0,157; p=0,034) ve kendini adama alt boyutu (r=0,179; p=0,015) ile pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Buna karşılık amaç alt boyutunun yoksunluk (r=0,118; p=0,111) ve takıntı (r=0,036; p=0,632) alt boyutları ile ilişkisi anlamlı bulunmamıştır.

Dürtü alt boyutu, romantik ilişkilerde bağımlılık toplam puanı (r=0,289; p<0,001), kendini adama (r=0,278; p<0,001), yoksunluk (r=0,242; p=0,001) ve takıntı (r=0,183; p=0,013) alt boyutlarının tamamı ile pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı ilişki göstermiştir. Böylece dürtü alt boyutu, romantik ilişkilerde bağımlılığın tüm boyutlarıyla anlamlı ilişki gösteren tek alt boyut olarak dikkat çekmektedir.

Kabullenmeme alt boyutu ile romantik ilişkilerde bağımlılık toplam puanı (r=0,190; p=0,010) ve kendini adama (r=0,236; p=0,001) alt boyutu arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ancak yoksunluk (r=0,141; p=0,057) ve takıntı (r=0,027; p=0,717) alt boyutları ile anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Strateji alt boyutu ise romantik ilişkilerde bağımlılık toplam puanı (r=0,227; p=0,002), kendini adama (r=0,299; p<0,001) ve yoksunluk (r=0,161; p=0,029) alt boyutları ile pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı ilişki göstermiştir. Buna karşın takıntı alt boyutu ile strateji arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (r=0,046; p=0,532).

Duygu düzenleme güçlüğü yaşayan öğrenciler romantik ilişkilerinde daha bağımlı davranışlar gösterebilmektedir. Bulgular literatürde yer alan benzer araştırmaları desteklemektedir. Üniversite öğrencilerinde psikolojik danışmanlık hizmetlerinde duygu düzenleme becerilerinin geliştirilmesine yönelik müdahaleler romantik ilişkilerin sağlıklı yürütülmesine katkı sağlayabilir.

SONUÇ

Yaptığımız bu çalışmada;spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin duygu düzenleme güçlüğü ile romantik ilişki bağımlılığı arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır Duygu düzenleme becerilerinin geliştirilmesi öğrencilerin romantik ilişkilerini olumlu yönde destekleyebilir. Üniversitelerde koruyucu ruh sağlığı programlarında bu konuya yer verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Atlam, D., Akyel-Göven, B., & Yüncü, Z. (2023). Romantik ilişkilerde bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions, 10*(1), 52–58. https://doi.org/10.5152/ADDICTA.2023.23027

Cole, P. M., Martin, S. E., & Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: methodological challenges and directions for child development research. *Child Development*, *75*(2), 317–333.

Ekşi, H., & Erik, C. (2023). Duygu düzenleme güçlüğü ölçeği-8: Türkçe uyarlanması. *2nd International Congress of Educational Sciences and Linguists*, Warsaw, Poland.

Keltner, D., & Gross, J.J. (1999). Functional accounts of emotions. *Cognition and Emotion, 13*, 575-599

Koole, S.L. (2010). The psychology of emotion regulation: An integrativereview. In Jan DeHouwer, J. D., & Hermans, D. (Eds.), Cognition and Emotion Reviews of Current Research and Theories (pp.128-168).New York: Psychology Press.

Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2005). Attachment theory and close relationships: A decade of progress. *Journal of Social and Personal Relationships, 22*(6), 891–906.

https://doi.org/10.1177/0265407505056499

Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, *93*(2), 119–135. DOI:10.1037/0033-295X.93.2.119

Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Sporda İnsan Haklarına İlişkin Tutumları

Attitudes of Students in the Faculty of Sports Sciences Towards Human Rights in Sports

Şıhmehmet YİĞİT

Assoc. Prof.,Uşak University, TÜRKİYE

GİRİŞ

Spor günümüzde, toplumun sosyal ve kültürel altyapısında ayrım yapmaksızın bütün insanları içerisine alan evrensel bir yapıdır. Spor kavramı, birçok alanda hızlı bir değişime girmiş ve kendisiyle birlikte birçok alana da değişim yaşatmıştır. Spor sadece bireysel bir olgu değil aynı zamanda tüm toplumu içerisine alan sosyal bir yapıya mensuptur (Yıldırım vd., 2006). Spor sayesinde bireyler diğer insanlara ve kurallara saygı duymayı, başarı ve başarısızlığı kabullenmeyi, hoşgörü, sorumluluk ve dayanışma duygularını geliştirirler. Spor kişilere sevinç, üzüntü, heyecan gibi duygular aracılığıyla kendine güven hissinin kazandırılmasına yardımcı olur. Yine spor yapan bireylerin dikkati ve düşünceyi odaklama, problem çözme, yaratıcı ve üretken olma, kurallara uyma gibi özellikleri gelişmektedir (Yetim, 2000). Yapılan bazı çalışmalarda insan haklarının dünyada eğitim yoluyla korunabileceği, toplumların insanın gelişimi için spor eğitimine önem verdiği ve sporun eğitimin vazgeçilmez bir parçası olduğu ortaya konmuştur (Anın, 1991).

İnsan hakları kavramının doğal hukukun bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Buna göre insan, insan olmak sıfatıyla, yapısı gereği, vazgeçilmez, devredilmez, zamanaşımına uğramaz haklara sahiptir. Bir insanın bu haklara sahip olması, belirli bir işi yapmasına, belirli bir rolü icra etmesine veya belli görevleri yapmasına bağlı değildir, bu haklar insan olmasından dolayı sadece ona aittir (Coşkun, 2006). İnsan hakları, insanın sadece insan olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu, onun kişiliğini ve değerlerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan, üstün, evrensel ilke ve kurallar bütününe denir (Yiğittir, 2013). Temel insan hakları evrensel, bireysel, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez nitelikleri taşımaktadır (Topsakal, 2017).

Dünyada yaşanan hak ihlalleri, uluslararası belgelerde yer alan kararların hayata yansımasının ancak bireylerin hak ve sorumluluk bilinci kazanmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir. Bireyin haklarının farkında olması, gerektiğinde uygun yol ve yöntemlerle savunabilmesi, başkalarının haklarını da gözetip savunabilmesi etkili insan hakları eğitimi ile gerçekleşebilecek kazanımlardır. İnsan hakları eğitimi, ailede başlayan ve toplumsal gelişme ve değişmelere paralel olarak hayat boyu devam etmesi gereken bir süreçtir (Karagözoğlu, 2017). Tutum; duyuşsal öğe, bilişsel öğe ve davranışsal öğe olmak üzere gruplandırılabilir. Duyuşsal öğe, kişiden kişiye farklılık gösteren ve somut olarak açıklanamayan hoşlanma ya da hoşlanmama durumudur. Bilişsel öğe, bir konuda sahip olunan inanış ve bilgilerin inşa ettiği

bir durumdur. Davranışsal öğe ise bireyin sahip olduğu tutumlar etkisiyle gösterdiği davranış eğilimidir (İnceoğlu, 2004).

Bloom' (1956)'a göre, bireyler bilişsel ve duyuşsal özellikleri ile eğitim ortamına katılırlar. Katılım esnasında bireyde bulunan bilişsel özellikler; bilişsel giriş davranışları, duyuşsal özellikler; duyuşsal giriş özellikleri ile isimlendirilirler. Bilişsel giriş davranışları herhangi bir konunun öğrenilmesi için bireyde bulunması gereken ve önceki öğrenmelerinden elde edilen davranışlardır. Aynı zamanda öğrenme için ön koşul niteliği taşırlar. Bireyde bulunan duyuşsal giriş özelliklerinden kastedilen ilgi, tutum, benlik algısı ve psikolojik özellikleridir. Bu özellikler bireyin öğrenmelerini etkilediği bir gerçektir. Doğduğu andan itibaren sürekli bir şekilde hareket ve iletişim halinde olan insanoğlunun doğuştan edindiği ve sonradan öğrendiği pek çok şey bulunmaktadır. İnsanlar çok yönlü olması sebebiyle insan kavramının tanımlanması ve her yönüyle değerlendirilmesinin oldukça zor olduğu düşünülmektedir. İnsan kavramı, topluluk şeklinde belirli kültür çerçevesinde yaşamını sürdüren hem düşünebilme hem de konuşma yeteneği bulunan, yaşadığı evreni tam olarak ele alabilen, elde ettiği verilere göre değişiklik gösterebilen bir canlı olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023).

Materyal ve Metod

Araştırmada spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin sporda insan haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesidir. Araştırmanın yöntemi nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli olarak belirlenmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini 2025-2026 eğitim ve öğretim yılında spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerine yönelik yapılmış bir araştırmadır. Çalışmaya 123 kadın 234 erkek olmak üzere toplam 357 kişi katılmıştır.

Verilerin toplanması

İlk olarak araştırmanın amacına ilişkin mevcut bilgiler, literatürün taranmasıyla sistematik bir şekilde verilmiştir. Böylece konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Sporda insan hakları tutum ölçeği (SİHTÖ) kullanılmıştır. SİHTÖ 3 alt boyuttan oluşmaktadır: Kişilik hakları alt boyutu (Madde 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12). Alt boyuttan 12 ile 60 arasında puan alınabilir. Sosyal haklar alt boyutu (Madde 13-14-15-16-17-18-19-20-21). Alt boyuttan 9 ile 45 arasında puan alınabilir. Dayanışma hakları alt boyutu (Madde 22-23-24-25-26-27-28-29). Alt boyuttan 8 ile 40 arasında puan alınabilir.

Verilerin analizi

Normal dağılım varsayımı sağlanamadığı için "Mann Whitney-U Testi" ve "Kruskal-Wallis k-örneklem tek-yönlü ANOVA" parametrik olmayan testler ile gruplar arası farklılıklar, "Dunn-Bonferroni Post-Hoc Testi" ile de farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığı test edilmiştir. Analizler 95% güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Demografik Değişkenlerin Dağılımı

Değişken	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yaş		
15 – 20	168	48,2
21 – 25	108	29,3
26 – 30	55	15,1
31 veya üzeri	26	7,4
Toplam	357	100,0
Cinsiyet		
Kadın	123	33,6
Erkek	234	66,4
Toplam	357	100,0
Gelir düzeyi		
Orta düzey	321	88,9
Yüksek düzey	36	11,1
Toplam	357	100,0

Araştırma kapsamında toplam 357 katılımcının demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların yaş, cinsiyet ve gelir düzeyi bakımından farklılık gösterdiği görülmektedir.

Sporda İnsan Hakları Tutum Ölçeği (SİHTÖ)

SİHTÖ ölçeğindeki her bir sorudan 1 ile 5 arasında puan alınabilir ve 29 soru vardır. 1: hiç katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: kararsızım, 4: katılıyorum ve 5: tamamen katılıyorum şeklinde puanlama yapılmıştır. Ölçekten 29 ile 145 arası toplam puan alınabilir. Ters puanlanan madde bulunmamaktadır.

SİHTÖ 3 alt boyuttan oluşmaktadır: Kişilik hakları alt boyutu (Madde 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12). Alt boyuttan 12 ile 60 arasında puan alınabilir. Sosyal haklar alt boyutu (Madde 13-14-15-16-17-18-19-20-21). Alt boyuttan 9 ile 45 arasında puan alınabilir. Dayanışma hakları alt boyutu (Madde 22-23-24-25-26-27-28-29). Alt boyuttan 8 ile 40 arasında puan alınabilir.

Tablo 2. "SİHTÖ" ve "Alt Boyut"larının Cronbach's Alpha Değerleri

Ölçek ve Alt Ölçekleri	Cronbach's Alpha Değeri
SİHTÖ	0,942
Kişilik hakları	0,912
Sosyal haklar	0,848
Dayanışma hakları	0,835

SİHTÖ için iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayısı değeri 0,942 olarak elde edilmiştir. Ayrıca, SİHTÖ alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları 0,835-0,912 aralığında değişmektedir. SİHTÖ ve tüm alt boyutlar oldukça güvenilir kategorisindedir.

Aşağıdaki tabloda SİHTÖ ve alt boyutlarına ilişkin toplam puanların demografik değişkenlere göre dağılımları verilmiştir. Normal dağılım varsayımı sağlanamadığı için "Mann Whitney-U Testi" ve "Kruskal-Wallis k-örneklem tek-yönlü ANOVA" parametrik olmayan testler ile gruplar arası farklılıklar, "Dunn-Bonferroni Post-Hoc Testi" ile de farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığı test edilmiştir. Analizler 95% güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların "SİHTÖ" ve alt boyutları

		Kişilik hakları	Sosyal haklar	Dayanışma hakları	SİHTÖ
Yaş					
15 – 20	**Ortalama**	24,73	14,62	15,06	118,04
	St. Sapma	5,94	4,23	3,76	25,71
21 – 25	**Ortalama**	24,21	11,89	14,26	111,92
	St. Sapma	2,29	1,84	1,02	5,58
26 – 30	**Ortalama**	26,68	18,25	13,09	91,07
	St. Sapma	7,24	3,12	2,81	30,78
31 veya üzeri	**Ortalama**	18,26	10,57	11,14	84,20
	St. Sapma	4,31	1,82	2,64	12,06
	p-değeri	**0,000***	**0,000***	**0,000***	**0,000***
Cinsiyet					
Kadın	**Ortalama**	34,50	24,93	15,62	112,08
	St. Sapma	9,82	7,04	3,52	26,03
Erkek	**Ortalama**	35,20	25,96	15,32	115,36
	St. Sapma	9,02	4,95	4,07	21,34
	p-değeri	0,186	0,541	0,563	0,364
Gelir düzeyi					

Orta düzey	**Ortalama**	26,00	24,07	15,60	76,76
	St. Sapma	13,06	5,26	4,38	30,35
Yüksek düzey	**Ortalama**	37,34	21,69	23,20	86,00
	St. Sapma	6,57	4,54	5,28	4,89
	p-değeri	**0,000***	0,014*	**0,000***	**0,000***

Katılımcıların "SİHTÖ" ve alt boyut toplam puanları yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. 26 yaş ve üzeri katılımcıların "SİHTÖ" ve alt boyut toplam puanları 25 yaş veya altındaki katılımcılardan daha yüksek elde edilmiştir.

Katılımcıların "SİHTÖ" ve alt boyutlarına ilişkin toplam puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Katılımcıların "SİHTÖ" ve alt boyut toplam puanları gelir düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Yüksek gelire sahip katılımcıların "kişilik hakları", "dayanışma hakları" alt boyut ve "SİHTÖ" toplam puanları, orta gelire sahip katılımcıların toplam puanlarından daha yüksektir. Ayrıca, orta gelire sahip katılımcıların ise "sosyal haklar" alt boyut toplam puanları, yüksek gelire sahip katılımcıların toplam puanlarından daha yüksektir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonucunda demografik özellikler incelendiğinde, katılımcıların yaş, cinsiyet ve gelir düzeyi bakımından farklılık gösterdiği görülmektedir. Literatür incelenmesi sonucunda karşılaştırma yapılarak değerlendirilmiştir.

Doğar ve Çalı (2023) beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile yapmış oldukları araştırma incelendiğinde, Sporda İnsan Hakları Tutumu Ölçeği'nin alt boyutlarında anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir. Turan ve arkadaşlarının (2018)'in futbolcular üzerinde uyguladığı araştırmada kişilik ve dayanışma hakları alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamasının yanı sıra katılımcıların yaş düzeylerinde artış görüldüğünde sosyal haklar alt boyutuna ait ortalama puanda azalma olduğunu tespit etmiştir. Sotelo (1999) tarafından İspanya'da 273 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, Kadın öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu görülmüştür. Göktaş (2019), spor lisesi öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada spora yönelik tutumun, cinsiyet açısından farklı bir sonuç verdiğini ve erkek katılımcıların, kadın katılımcılardan belirgin şekilde yüksek spora yönelik olumlu tutum gösterdiğini ayrıca spora yönelik tutum ölçeğinin 3 alt boyutunda da benzer sonuçların elde edildiğini tespit etmiştir. Sporda İnsan Hakları Tutum Ölçeği ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığının belirlenmesinin yanı sıra ölçeğin alt boyutlarının cinsiyet ile arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Soyer ve diğ, 2024). Sadık (2014)'ün yapmış olduğu çalışmada sosyal haklar alt boyutunda ve dayanışma hakları alt boyutlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı lakin kişilik hakları alt boyutunda erkekler lehine anlamlı bir farklılık tespit ettiği gözlemlenmiştir. Çalışkur (2008) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada bireylerin eğitim durumunun farklılaşmasının da bireylerin değerleri üzerinde etkin bir değişken olduğunu

vurgulanmıştır Yeşil (2004) 'İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem' adlı çalışmasında insan hakları eğitiminin önemli olmasının yanında davranış boyutunun daha önemli olduğunu ortaya koymuştur. Turan ve Diğ.'nin (2018) yaptığı çalışmada; futbolcuların sporda insan haklarına karşı tutumu ve özgünlük düzeylerinin eğitim durumu değişkenine göre sosyal haklar alt boyutunda lise ve dengi mezunlarının lisans mezunlarına göre daha olumlu olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

Anın, A.C. (1991). Türkiye'de cumhuriyet devrinde beden eğitimi öğretmeni yetiştirme çalışmaları ve aşamaları. Spor ve Bilim Dergisi, 1.

Bloom, B. S. (Ed.) (1956). Taxonomy of Educational objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain. New York: Longmans, Gren and Company Inc.

Coşkun, V. (2006). İnsan Hakları, Liberal Açıdan Bir Tahlil. Ankara: Liberte Yayınları.

Çalışkur, E. A. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Değerleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Doğar, Y., & Çalı, O. (2023). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Sporda İnsan Haklarına Yönelik Tutumları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (66), 169-188.

İnceoğlu, M. (2004). Tutum algı iletişim. Ankara: Elips Kitap.

Kargın Göktaş, N., & Şentürk, H. E. (2019). Spor Lisesi Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları ile Spora Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki. Spormetre: The Journal Of Physical Education & Sport Sciences/Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 17(3), 78.

Karagözoğlu, N. (2017). İnsan hakları eğitiminde gazetelerden yararlanma. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3).

Sadık, R. (2014). Sporcuların sporda insan haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesi (Doktora Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Soyer, A., İbiş, S., & Güngör, N., B. (2024). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sporda insan hakları tutumlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi. Journal of Human Sciences, 21(1), 39-47. doi:10.14687/jhs.v21i1.6460

Sotelo M. J. (1999). Gender differences in political tolerance among adolescents, Journal of Gender Studies, 8, 211-217.

Topsakal, C. (2017). Ödev kavramı açısından yaşam hakkı. TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi, 9(36), 401-408.

Turan, M. B., Usuflu, O., Koç, K., Karaoğlu, B., & Ulucan, H. (2018). Profesyonel futbolcularda sporda insan hakları tutumu ve özgünlük düzeylerinin incelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 3(4), 1-18.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (2023). Erişim Tarihi: 02.01.2024, Erişim Adresi: https://sozluk.gov.tr/

Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(1).

Yetim, A. (2000). Sosyoloji ve spor. Ankara: Topkar Matbaacılık, Ankara.

Yıldırım, D. A., Yıldırım, E., Ramazanoğlu, F., Uçar, Ü., Tuzcuoğulları, Ö. T., Demirel, E. T. (2006). Üniversite öğrencilerinin spora bakış açıları ve spor yapma durumu, Doğu Anadolu Araştırmaları, 4(3), 49-53.

Yiğittir, S. (2013). Temel insan hak ve özgürlükleri. İçinde İsmail Acun vd. (Ed.), İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi (ss. 1-14). Ankara: PegemA.

Examination of the Effects of the Relationship Between Coaches and Athletes on Athletes' Performance and Motivation

Mustafa ŞAHİN

Dr, Independent Researcher, TÜRKİYE

Şıhmehmet YİĞİT

Assoc. Prof., Uşak University, TÜRKİYE

Introductıon

The fundamental determinant of relationships between people is communication. While it is quite difficult to give a single and valid definition of the concept of communication, which is used in many different meanings in written sources, we can define communication as "a process related to two people understanding each other by sharing their feelings, thoughts and information" (Püsküllüoğlu, 1995). In the sports environment, the relationship between the athlete and the coach is important for both the psychosocial and physical development of the athletes (Jowett and Cockerill, 2003). Developing a positive coach-athlete relationship and ensuring healthy and proper communication ensures the athlete's development in many areas and maximizes their motivation. Providing sports motivation is one of the fundamental tasks that the coach must focus on. The coach must know the athlete's characteristics, personality structure, reasons for engaging in sports, family structure, values, lifestyle and needs, economic situation, place in society, and friendships. In addition to all this, the coach must also know the type, level and method of motivation for each athlete. According to these characteristics, coaches who will provide motivation for sports should have sufficient knowledge not only in their field but also in psychology, sociology, and communication (Doğan, 2005).

Leadership is an important concept both in professional life and in a person's daily life. A leader, possessing the important quality of motivating others, is also someone who can create a sphere of influence to direct people. In sports, the coach is the leader of the athlete. They are, and must be, closely involved with many of the athlete's behaviors/attitudes/habits, from sports rules and subtle tactics to nutrition and sleep patterns, and team relationships. A coach who knows and understands their athlete well completes the first stage of developing good communication with them. A coach who expresses themselves correctly will increase the likelihood of their verbal and nonverbal messages being correctly understood by their athlete. A coach-athlete relationship built on mutual respect, love, and trust will contribute to increased success in sports. As the coach-athlete relationship develops, mutually positive interaction increases, and a positive flow occurs from the athlete to the coach and from the coach to the athlete.

One of the important concepts in this context is sportsmanship and fair play. Although the recognition of the concept of fair play, which instills nobility and grace in athletes, is increasing day by day, many unsportsmanlike behaviors are also recorded. These harm both the sport and the athlete, coach, and club. It is necessary to promote fair play behaviors as much as possible within the framework of the rules of the sport. The internalization of sportsmanlike behaviors by the athlete will be one of the important contributions to the sport. In this context, the coach-athlete relationship gains importance. The coach is the person who guides the physical, technical, tactical, and psychological development of athletes and provides training to ensure that they reach the highest level of performance. The role of coaches is not limited only to teaching skills and techniques to athletes; it is also critically important in developing their motivation, self-confidence, mental resilience, and team spirit (Sarı and Köleli, 2020). The behaviors exhibited by coaches have far-reaching effects on the performance, psychological state, and overall development of athletes (Toros and Duvan, 2011). Positive behaviors from coaches can increase athletes' self-confidence, motivation, and performance, while negative behaviors can lead to negative consequences. Coaches' behaviors affect athletes' ability to cope with stress and their overall psychological health. A supportive and understanding coach can help athletes perform better by reducing their stress levels. On the other hand, a repressive and critical coaching approach can increase athletes' anxiety levels and negatively affect their performance (Jowet and Cockerill, 2003).

Coach-Athlete Relationship

The coach, who is the leader who determines the dynamics of the team (Karakoç et al., 2011), a role model for the athlete, and a cornerstone of the sport, has significant power over the athlete (Ashley and Gretchen, 2009). Many studies examining the relationship between coach behaviors and athlete motivation emphasize the importance of the coach (Amorose and Anderson-Butcher 2007; Vallerand and Losier 1999). They share their experience and knowledge with athletes, and also guide them in their communication styles with other athletes and opponents in the team. They strive to ensure that athletes work together in unity and solidarity within the team (Güllü and Şahin, 2016).

The coach is one of the most important figures in the professional life of an amateur or professional athlete (Short and Short, 2005). The coach, who must even pay attention to their physical appearance to be a role model for their athletes (Şahin, 2011), is the person who creates an impressive and motivating dynamism for their athletes through their behavior, words, and messages; in fact, the coach is the one who instills in athletes the need to behave in accordance with fair play (Arıpınar and Donuk, 2011). The coach-athlete relationship is a concept used to describe how the athlete and the coach mutually influence each other's feelings, thoughts, and behaviors (Avcı et al., 2018). A positive coach-athlete relationship also contributes to the individual and social development of athletes. The coach-athlete relationship is often the most important and influential factor in the success of young people. This is one of the key relationships. The quality of communication and relationship between coach and athlete, and their leadership style, are crucial for athletes to achieve success. Indeed, Çalışkan (2011) measured the coach-athlete relationship in football players using the Leader-Member

Interaction (LMX) theory. For athletes to perform at a high level, they need to have good relationships with their coaches (Yıldız, 2011). As Altıntaş et al. (2013) also stated, the relationship between athlete and coach in the sports environment is important for both the psychosocial and physical development of athletes. A positive coach-athlete relationship, formed in an environment where positive relationships are established, is decisive in the development of athletes in various aspects.

In sports, especially in the communication process, the relationship established between coach and athlete plays a significant role in the physical and psychosocial development of the athlete (Jowett and Cockerill, 2002). They stated that athletic performance emerges as a function of individual and interpersonal (coach-athlete relationship) factors, and that both individual and interpersonal factors need to be developed to increase athletic success. From this perspective, the coach-athlete relationship plays a significant role in determining the athlete's psychological factors and performance achievements. For athletes to achieve high performance, they need to have a good relationship with their coaches (Yıldız, 2011). One of the psychological factors influencing high performance, frequently mentioned by researchers, is the concept of self-confidence.

Sports psychologists define self-confidence as an individual's belief in their ability to successfully complete the desired behavior. Sportive self-confidence is the belief that an individual can perform a desired behavior (Weinberg and Gould, 2003). In the literature, the concept of sportive self-confidence is explained in two dimensions: continuous sportive self-confidence and situational sportive self-confidence. Vealey (1986) defines continuous sportive self-confidence as the belief individuals generally have in their own abilities to succeed in sports; while situational sportive self-confidence refers to the belief individuals have in their abilities at certain times to succeed in sports (Çetinkaya, 2015). In order for self-confidence to develop in a sporting environment, individuals need to achieve the goals set by themselves or their environment (coach, manager, media, fans, family). As individuals achieve short-term goals, their self-confidence in the sporting environment increases rapidly (Işık, 2018). Machida et al. (2017) stated that self-confidence in sports is a critical success factor for athletes at all levels. This situation indicates that athletes with high self-confidence remain calm and relaxed even under stress, and can focus on more positive thoughts. This reveals that it is an important factor that helps (Ekinci et al., 2014). When athletes act in accordance with their self-concept, they feel safe and competent, but conversely, when their self-assessment differs from the role they have assigned themselves and they are forced to act against their wishes, their self-confidence is damaged (Çetinkaya, 2015).

Conclusıon

Performance is a non-linear developmental process shaped by the interaction of individual and team constraints. In this process, coaches are the fundamental source of social support by providing athletes with concrete, informative, emotional, and self-esteem-based support (Sheridan et al., 2014). However, coaching is based not only on physical performance but also

on ethical values. At this point, philosophy, especially as in auxiliary professions, enables coaches to ground their guidance roles on a moral foundation (Hiemstra, 1988; Wehner, 2012).

In conclusion, coaching philosophy goes beyond simply teaching technical skills; it offers a fundamental framework that fosters an ethically sensitive, meaning-oriented, and sustainable understanding of performance. This approach enables a holistic leadership model that encompasses the athlete's mental, moral, and cultural dimensions, in addition to their physical development. In terms of practical applications, coaches adopting value-based approaches in training planning, communication styles, and decision-making processes can contribute to athlete motivation, commitment, and long-term performance improvement. Future research is recommended to examine the effects of coaching philosophy on athlete well-being, ethical behavior, and performance outcomes in different sports branches and age groups using quantitative and qualitative methods.

References

Amorose, A.J., and D. Anderson-Butcher. (2007). Autonomy-supportive coaching and self-determined motivation in high school and college athletes: A test of self-determination theory. Psychology of Sport and Exercise, 8: 654–70.

Arıpınar, E., ve Donuk, B. (2011). Fair Play: Spor Yönetim ve Organizasyonlarında Etik yaklaşımlar. Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul.

Ashley E. Stirling and Gretchen A. Kerr (2009) Abused athletes' perceptions of the coach-athlete relationship. Sport in Society. 12 (2): 227-239

Avcı, K.S., Çepikkurt, F. and Kale, E. K. (2018). Examination of the relationship between coach-athlete communication levels and perceived motivational climate for volleyball players. Universal Journal of Educational Research. 6 (2): 346-353.

Çalışkan, G. (2011). Karizmatik antrenör algısının futbolcularda antrenör-sporcu ilişkisi, sporcu doyumu, takım birlikteliği ve takım bağlılığına etkileri. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çetinkaya T. (2015). Takım sporlarında sporcu kimliği ve sürekli sportif kendine güven ilişkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ekinci N.E., Özdilek Ç., Deryahanoğlu G., Üstün Ü.D. (2014). Spor yapan lise öğrencilerinin öz güven düzeylerinin incelenmesi, Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(1), 36-42.

Doğan, O. (2005). Spor psikolojisi: Antrenör–sporcu ilişkileri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güllü, S. ve Şahin, S. (2018). Milli güreşçilerin sportmenlik yönelim düzeyleri üzerine bir araştırma. Turkish Studies. 13 (18): 705-718. DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14152

Hiemstra, R. (1988). Translating personal values and philosophy into practical action. In R. G. Brockett (Ed.), Ethical issues in adult education. New York: Teachers College Press

Işık U. (2018). Profesyonel ve amatör futbolcuların sportif kendine güven ve sporcu kimlikleri arasındaki ilişki. Spor Eğitim Dergisi, 2(3), 26-35

Karakoç, Ö., Yüksek, S., Aydın, A. D., Karakoç, B., Yetiş, Ü., ve Baydil, B. (2011). Milli takım düzeyindeki erkek judocuların kulüp antrenörlerinde gözlemledikleri etik dışı davranışlar. Kastamonu Eğitim Dergisi. 19(1): 321-332

Machida M., Otten M., Magyar T.M., Vealey R.S., Ward R.M. (2017). Examining multidimensional sport-confidence in athletes and non-athlete sport performer. Journal of Sports Sciences, 35(5), 410-418.

Püsküllüoğlu. A. (1995). Türkçe Sözlük, Yapı Kredi Yayınları. Baskı, İstanbul.

Jowett S., Cockerill I. (2002). Incompatibility in the Coach–Athlete Relationship. In: Cockerill I, Ed. Solutions in Sport Psychology. London: Thompson Learning.

Jowett, S., ve Cockerill, I. M. (2003). Olympic medallists' perspective of the athlete–coach relationship. Psychology of Sport and Exercise, 4(4), 313–331.https://doi.org/10.1016/S1469-0292(02)00011-0

Sarı, İ., Köleli, N. Y. (2020). Antrenör kaynaklı destekleyici ve kısıtlayıcı güdüsel iklimin sporcuların tükenmişlik ve ahlaki karar alma tutumları ile ilişkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 31(2), 69-82.https://doi.org/10.17644/sbd.537450.

Short S.E. and Short M.W. (2005) Essay Role of the coach in the coach-athlete relationship. Medicine and Sport. Vol 366:529-530

Sheridan, D., Coffee, P., & Lavallee, D. (2014). A systematic review of social support in youth sport. International Review of Sport and Exercise Psychology, 7(1), 198–228.

Vealey R.S. (1986). Coceptualization of sport confidence and competitive orientation: preliminary investigation and instrument development. Journal of Sport Psychology, 8(3), 221–246

Wehner, K. A. (2012). Examining sports coaching philosophy: Implications for policy, pedagogy and practice (Doctoral dissertation, Deakin University).

Toros, T., Duvan, A. (2011). Eskrimcilerde algılanan antrenörlük davranışı, kolektif yeterlik ve hedef yönelimleri arasındaki ilişki. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 5(1), 1-20.

Yıldız, S.M. (2011). Relationship between leader-member echange and burnout in professional footballers. Journal of Sports Sciences, 29(14):1493-1502.

Evaluation of the Relationship Between Nutritional Status, Attitudes, and Behaviors and Training Performance in Futsal (Indoor Football) Athletes

Mustafa ŞAHİN

Dr., Independent Researcher, TÜRKİYE

Introductıon

Futsal, also known as indoor football, is an official indoor football sport recognized by the Federation Internationale de Football Association (FIFA), and while generally similar to football, it has its own unique rules (Alvurdu et al., 2016) (Barbero-Alvarez et al., 2015). Futsal is played worldwide at recreational, amateur, and professional levels (Barbero-Alvarez et al., 2008). Played on a rectangular field measuring 40 x 20 m, in 2 x 20 minute periods, the clock stops at every dead ball, thus extending the total match time to 75-90 minutes (Álvarez et al., 2002). Futsal is played at a high-intensity tempo with numerous repetitions of sudden acceleration and deceleration, rapid changes of direction, and tackling (Ari, 2020). Therefore, since aerobic-anaerobic requirements are high, well-developed aerobic endurance, anaerobic power, speed, and agility performance are important in athletes (Colantonio et al., 2020).

Soccer is a team sport involving physical contact with repeated high-intensity sprints, jogging, and walking (Tumilty, 1993). Along with genetic and training factors, nutrition is one of the most important factors affecting performance (Ruiz et al., 2005). Regular exercise creates extra nutritional needs for athletes in all sports. Total energy expenditure also increases proportionally with exercise (Maughan, 1997). Good nutrition helps optimize energy production, control, and efficiency (Kirkendall, 1993). However, irregular and inadequate nutrition is also one of the main causes of sports injuries (Eichner, 1995). Based on the fundamentals of sports physiology, specific macronutrient and micronutrient needs for athletes have been determined (Kreider et al., 2010). However, data on whether these are applied in practice are quite limited (Ruiz et al., 2005).

There is a significant relationship between nutrition and exercise; exercise increases nutritional requirements, while nutrition makes training more efficient and enhances peak performance during competition. Nutrition is an integral part of all athletes' lives (Güldemir and Bayraktaroğlu, 2020). Sports nutritionists aim to support athletes by influencing their nutritional knowledge levels, which results in improved performance. Sports nutritionists possess comprehensive knowledge of current sports nutrition recommendations and the ability to personalize advice. Consequently, the role of a sports nutritionist in contributing to peak performance is extremely valuable (Devlin, Leveritt, Kingsley, and Belski, 2017). The primary goal of sports nutrition is to ensure the athlete remains healthy and injury-free, while simultaneously maximizing their functional and metabolic adaptations within an exercise

program that prepares them to meet performance demands (Thomas, Erdman, and Burke, 2016). Adequate energy intake is a cornerstone of athlete nutrition because it supports optimal body function and determines the capacity for macronutrient and micronutrient intake (Thomas et al., 2016). Furthermore, athletes challenge their bodies through training and competition. To meet the endurance demands of their sport, athletes need sufficient fuel (Indoria and Singh, 2016). An athlete's energy requirement depends on their training and competition cycle. Other factors that increase energy needs above baseline include exposure to cold or heat, fear, stress, high altitude exposure, injury, certain medications (e.g., caffeine and nicotine), increased lean mass, and the menstrual cycle for female athletes, etc. (Thomas et al., 2016). The energy cost of a standard 90-minute match ranges from 1195 to 1700 kcal, depending on the total distance covered and playing style (Caruana Bonnici et al., 2018). A study conducted on professional football players in the English Premier League over 7 days (5 days of training/2 days of matches) indicated that they burned an average of 3000-4000 kcal per day (Anderson et al., 2017).

Method

Research Group

The research group consisted of 76 athletes (24 girls and 52 boys) who played Futsal (Indoor Football) at Adana Cafer Recai Gizer High School during the 2025-2026 academic year.

Data Collection

To collect the research data, in addition to a 5-question personal information form prepared by the researchers to determine the distribution of the participants' personal information, the Healthy Eating Attitude scale developed by Tekkurşun, Demir, and Cicioğlu (2019) was used, consisting of 4 sub-dimensions and 21 items. Items 1, 2, 3, 4, and 5 represent knowledge about nutrition; items 6, 7, 8, 9, 10, and 11 represent feelings towards nutrition; items 12, 13, 14, 15, and 16 represent positive eating habits; and items 17, 18, 19, 20, and 21 represent poor eating habits. The attitude scale towards healthy eating, developed in 2019, uses a 5-point Likert scale. Items 6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 20, and 21 are negative statements included in this scale.

Findings

Table 1. Distribution of demographic characteristics of the 76 individuals participating in the study.

Variable	Frekans (n)	Percentage (%)
Age		
14	11	14,5
15	15	19,7

16	32	42,1
17	15	19,7
18	3	3,9
Gender		
Kadın	24	31,6
Erkek	52	68,4
Height range (meters)		
1,41 – 1,50 arası	1	1,3
1,51 – 1,60 arası	9	11,8
1,61 – 1,70 arası	20	26,3
1,71 – 1,80 arası	33	43,4
1,81 – 1,90 arası	13	17,1
Weight range (kilograms)		
41 – 50 arası	6	7,9
51 – 60 arası	17	22,4
61 – 70 arası	39	51,3
71 – 80 arası	10	13,2
81 – 90 arası	4	5,3
Body Mass Index (BMI) Class		
Individuals who are not of normal weight (BMI <18.5 or BMI ≥25)	11	14,5
Normal weight (18.5 ≤ BMI < 25)	65	85,5
Total	76	100,0

A total of 76 participants were included in the study.

The age distribution of the participants ranged from 14 to 18 years, with the largest group being 16 years old (32 participants, 42.1%). This was followed by the 15 and 17 age groups (15 participants, 19.7%), while the 14 (11 participants, 14.5%) and 18 (3 participants, 3.9%) age groups had lower proportions in the sample. Regarding the gender distribution of the participants, 68.4% (52 participants) were male and 31.6% (24 participants) were female. Looking at the height variable, the majority of participants were concentrated in the 1.61–1.80

meter range (69.7%). The highest frequency was in the 1.71–1.80 meter range (33 participants, 43.4%), indicating that the sample was generally concentrated in the medium-tall height range. When weight distribution was examined, it was determined that more than half of the participants were in the 61–70 kilogram range (39 participants, 51.3%). This was followed by the 51–60 kilogram range (17 participants, 22.4%), indicating that the sample was generally concentrated in the middle weight range. Since the height and weight variables of the participants were obtained as ranges (classes) rather than direct numerical values in the Body Mass Index (BMI) calculation, the midpoint of each class was used as a representative value in the analyses. In this context, a single approximate value (class midpoint) was determined by taking the average of the lower and upper limits for each height and weight range, and the approximate BMI (kg/m²) values of the individuals were calculated. The obtained BMI values were then categorized according to the World Health Organization (WHO) classification. This approach is a common method that allows for the approximate representation of continuous variables in cases where raw individual measurements are not available, and is frequently used, especially in survey-based studies. When the distribution according to Body Mass Index (BMI) classes is examined, it is seen that the vast majority of participants are in the normal weight class (65 participants, 85.5%). Individuals who are not of normal weight (underweight, overweight, and obese) constitute 14.5% of the sample with 11 participants.

Healthy Eating Attitude Scale (HEES)

The rating scale for positive items is as follows: “Strongly Disagree”, “Disagree”, “Undecided”, “Agree”, “Strongly Agree”. Positive attitude items are scored as 1, 2, 3, 4, and 5, while negative attitude items are scored as 5, 4, 3, 2, and 1. Positive items consist of items 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 14, 15, and 16. Negative items consist of items 6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 20, and 21. The Nutritional Knowledge Test (NFT) consists of 21 items, and a total score between 21 and 105 can be obtained. The NFT has a structure composed of 4 factors. These factors are called Knowledge About Nutrition (KN), Feelings About Nutrition (FNU), Positive Eating (PE), and Poor Eating (PEM). Nutritional Knowledge (NHK): 1, 2, 3, 4, 5. (A total score between 5 and 25 can be obtained from the sub-factor.) Nutritional Feelings (MRH): 6, 7, 8, 9, 10, 11. (A total score between 6 and 30 can be obtained from the sub-factor.) Positive Nutrition (PN): 12, 13, 14, 15, 16. (A total score between 5 and 25 can be obtained from the sub-factor.) Poor Nutrition (PN): 17, 18, 19, 20, 21. (A total score between 5 and 25 can be obtained from the sub-factor.) It consists of these items.

Citation: Tekkurşun Demir, G., Cicioğlu, Hİ., (2019). Healthy Eating Attitude Scale (HEES): Validity and Reliability Study. Gaziantep University Journal of Sports Sciences, 4(2), 256-274.

Table 2. Descriptive summary statistics for SBİTÖ and subfactor total scores.

SBITÖ and its sub-factors	Lowest	Highest	Average	Stand ard sapma	Distortion	Flatness	Cronbach’s Alpha
Nutrition Information (PI)	11	25	20,17	3,27	-0,343	0,094	0,856

Nutritional Emotion (NEE)	9	29	18,69	4,59	0,249	-0,747	0,743
Positive Eating (PE)	7	25	20,00	4,15	-0,991	0,940	0,806
Malnutrition (MB)	8	25	19,88	4,24	-0,780	-0,019	0,802
SBİTÖ	49	104	78,75	12,26	-0,393	-0,327	0,882

The BHB sub-factor total scores range from 11-25, with a mean total score of 20.17 and a standard deviation of 3.27. BYD sub-factor total scores range from 9-29, with a mean total score of 18.69 and a standard deviation of 4.59. OB sub-factor total scores range from 7-25, with a mean total score of 20.00 and a standard deviation of 4.15. KB sub-factor total scores range from 8-25, with a mean total score of 19.88 and a standard deviation of 4.24. The General Healthy Eating Attitude Scale (GHEAS) total scores range from 49-104. The mean total GHEAS score is 78.75 and the standard deviation is 12.26. Skewness and kurtosis values were considered for normality assumptions. If the skewness and kurtosis values are between -2 and +2, it is concluded that the assumption of normality is met; if they are outside this range, it is concluded that the assumption of normal distribution is not met and the sample does not come from a normally distributed population (George and Mallery, 2019). The skewness values of the total scores of the SBİTÖ and its 4 sub-factors ranged from -0.991 to 0.249, and the kurtosis values ranged from -0.747 to 0.940.

It is concluded that the total scores of the SBİTÖ and its sub-factors come from a normally distributed population and the assumption of normality is met. The internal consistency Cronbach's Alpha coefficient values for the sub-factors ranged from 0.743 to 0.856. For the SBİTÖ, the internal consistency Cronbach's Alpha coefficient value was obtained as 0.882. The table below provides summary statistics of the total scores of the SBİTÖ and its sub-factors depending on demographic characteristics and approximate BMI classes. Since the assumption of normal distribution was met, differences between groups were tested using "Independent samples t-test" and "One-way analysis of variance (ANOVA)" tests, and Tukey's Post Hoc test was used to test which groups were the source of the differences. Analyses were performed at a 95% confidence level.

Table. 3. Demographic Characteristics

Değişken		BHB	BYD	OB	KB	SBİTÖ
Yaş						
14		20,90±2,98	20,09±4,61	20,63±3,72	18,81±4,19	80,45±12,16
15		19,26±4,26	19,60±5,12	20,80±3,74	19,93±3,21	79,60±12,93
16	Ortalama ± ss	20,12±3,16	17,34±4,59	18,65±4,64	19,50±5,06	75,62±12,81
17		20,26±2,76	19,00±3,72	20,73±3,28	20,60±3,33	80,60±9,70
18		22,00±2,64	22,00±3,60	24,33±1,15	24,00±1,73	92,33±6,65
	p-değeri	0,628	0,200	**0,026***	**0,039***	**0,033***
Cinsiyet						
Kadın	Ortalama ± ss	19,87±3,94	19,04±3,90	19,08±5,13	18,95±4,37	76,95±13,53
Erkek		20,30±2,94	18,53±4,90	20,42±3,59	20,30±4,15	79,57±11,67
	p-değeri	0,596	0,660	0,193	0,200	0,391
VKİ Sınıfı						
Normal kilolu olmayan birey (VKİ<18,5 veya VKİ≥25)	Ortalama ± ss	17,90±2,25	17,91±5,68	17,90±5,26	19,00±5,40	72,72±15,51
Normal kilolu (18,5≤VKİ<25)		20,55±3,27	18,83±4,42	20,35±3,87	20,03±4,05	79,76±11,46
	p-değeri	**0,012***	0,542	**0,025***	0,460	**0,045***

There was no statistically significant difference in the total scores of the Positive Nutrition and Poor Nutrition sub-factors according to the age of the participants ($p>0.05$). However, the total scores of the Positive and Poor Nutrition sub-factors and the overall total score of the Positive Nutrition and Poor Nutrition Scale (PBS) were higher in 18-year-old participants than in the 14-17-year-old participants ($p\leq0.05$). There was no statistically significant difference in the overall total scores and sub-factor total scores of the Positive Nutrition and Poor Nutrition Scale (PBS) according to the gender of the participants. There was no statistically significant difference in the total scores of the Positive and Poor Nutrition and Poor Nutrition sub-factors according to the BMI class. However, the overall total scores of the Positive Nutrition and Poor Nutrition Scale (PBS) and the total scores of the Poor Nutrition and Poor Nutrition sub-factors were higher in participants considered to be of normal weight according to the BMI class definition than in individuals who were not of normal weight. Since it was assumed that the total scores of the Positive Nutrition and Poor Nutrition Scale (PBS) and sub-factor total scores came from a population with a normal distribution, the Pearson correlation coefficient (r) was used to measure the relationships between the overall scale and its sub-factors. The correlation coefficient takes values ranging from -1 to +1. A positive value indicates a positive correlation between two variables, while a negative value indicates an inverse correlation. The closer the correlation value is to -1 and +1, the stronger the relationship. A correlation coefficient of 0 indicates no relationship between the two variables; the stronger the relationship, the closer it gets to 0. The table shows the correlation coefficient between the two variables in the cells, and the p-value for the relevant test in parentheses.

	SBİTÖ	BHB	BYD	OB	KB
SBİTÖ	1,000	0,718** (≈0,000)	0,676** (≈0,000)	0,805** (≈0,000)	0,816** (≈0,000)
BHB		1,000	0,265* (0,021)	0,562** (≈0,000)	0,467** (≈0,000)
BYD			1,000	0,292* (0,010)	0,380** (0,001)
OB					0,597** (≈0,000)
KB					1,000

**Correlation is significant at the 0.01 level.

*Correlation is significant at the 0.05 level.

According to the Pearson correlation test results, there are positive and statistically significant relationships between the SBİTÖ (School-Based Learning Outcomes) and all sub-factors. A very strong positive correlation was found between SBİTÖ and KB (r=0.816, p≈0.000). Similarly, a very strong positive and significant correlation was found between SBİTÖ and OB (r=0.805, p≈0.000). In addition, strong positive correlations were found between SBİTÖ and BHB (r=0.718, p≈0.000) and between SBİTÖ and BYD (r=0.676, p≈0.000). These findings reveal that as the total scores of the sub-factors BHB, BYD, OB, and KB increase, the total scores of the SBİTÖ tend to increase as well, or as the total scores of the sub-factors decrease, the total scores of the SBİTÖ tend to decrease.

A low-level positive and significant correlation was observed between BHB and BYD (r=0.265, p=0.021). Moderate-level positive and significant correlations were found between BHB and OB (r=0.562, p≈0.000) and between BHB and KB (r=0.467, p≈0.000). The correlation of BYD with OB was low-level positive and significant (r=0.292, p=0.010), while its correlation with KB was moderate-level positive and significant (r=0.380, p=0.001). The strongest relationship among the sub-factors was found between OB and KB (r=0.597, p≈0.000), and this relationship is considered to be moderately-highly positive. Overall, the findings show that the four sub-factors are positively and significantly related to each other.

Conclusıon And Recommendatıons

Football players can optimize their athletic performance by improving their eating habits. Healthy eating habits are essential not only for improving athletic performance but also for a healthy life throughout and after their sports careers. The primary goal of these studies on adult

football players should be to identify the sources of the nutritional errors that have emerged. Football players who start their careers at a very young age should be subjected to training programs on correct, adequate, and balanced nutrition from their first years in the sport. Inadequate and incorrect nutrition plans negatively affect the performance of football players of all ages. However, the limited number of studies in this area leads to a lack of data on this subject. This lack of data also makes it difficult to develop optimal nutrient intake plans for football players. The literature needs to increase the number of scientific studies aimed at determining the nutritional status of football players and to emphasize the importance of this issue.

REFERENCES

Álvarez, J., Giménez, L., Corona, P., Manonelles, P. (2002). Cardiovascular and Metabolic Necessities of İndoor Football: Analysis of the Competition. Apunts. Phys Educ Sports. 67:45-53.

Alvurdu, S., Köse, M. G., Cinemre, Ş. A. (2016). Futsal Oyuncularında Anaerobik Güç ile Tekrarlı Yön Değiştirme Yeteneği Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 21(1-4):29-37. 4.

Anderson, L., Orme, P., Naughton, R. J., Close, G. L., Milsom, J., Rydings, D., ... & Speakman, J. R. (2017). Energy intake and expenditure of professional soccer players of the English Premier League: evidence of carbohydrate periodization. International journal of sport nutrition and exercise metabolism, 27(3), 228-238.

Ari, Y. (2020). The Relationship between Anthropometric Characteristics and Motoric Performance of Female Futsal Players. International Journal of Applied Exercise Physiology. 9(9):11-17.

Barbero-Alvarez, J. C., Soto, V. M., Barbero-Alvarez, V., Granda-Vera, J. (2008). Match Analysis and Heart Rate of Futsal Players During Competition. Journal of Sports Sciences. 26:63–73. doi:10.1080/02640410701287289

Barbero-Alvarez, J. C., Subiela, J. V., Granda-Vera, J., Castagna, C., Gómez, M., Del Coso, J. (2015). Aerobic Fitness and Performance in Elite Female Futsal Players. Biology of Sport. 32(4):339–344.

Caruana Bonnici, D., Akubat, I., Greig, M., Sparks, A., & Mc Naughton, L. R. (2018). Dietary habits and energy balance in an under 21 male international soccer team. Research in Sports Medicine, 26(2), 168-177.

Colantonio, E., Assis Neves, T. D., Winckler, C., Fernandes Guerra, R. L. (2020). Sport Training Effect in Female College Futsal Players on Aerobic and Anaerobic Performance. Journal of Exercise Physiology Online. 23(5):46-57.

Eichner, E. R. (1995). Overtraining: Consequences and prevention. Journal of Sports Sciences. (13), 41-48.

Devlin, B. L., Leveritt, M. D., Kingsley, M., & Belski, R. (2017). Dietary intake, body composition, and nutrition knowledge of Australian football and soccer players: Implications for sports nutrition professionals in practice. International journal of sport nutrition and exercise metabolism, 27(2), 130-138.

George, D., & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference.* (Sixteenth edition). Routledge, New York, NY 10017. https://doi.org/10.4324/9780429056765

Güldemir, H. H. ve Bayraktaroğlu, E. (2020). Adölesan Amatör Futbolcuların Beslenme Durumunun Değerlendirilmesi. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 18(3), 42- 51.

Indoria, A., & Singh, N. (2016). Role of nutrition in sports: A review. Indian J Nutri, 3(2), 147.

Kreider, R. B., Wilborn, C. D., Taylor, L., Campbell, B., Almada, A. L., Collins, R., . . . ve Antonio, J.. (2010). ISSN exercise & sport nutrition review: research & recommendations. Journal of the International Society of Sports Nutrition, 7(7).

Kirkendall, D. T. (1993). Effects of nutrition on performance in soccer. Medicine and Sciences in Sports and Exercise. 25(12), 1370-1374.

Maughan, R.J. (1997). Energy and macronutrient intakes of professional football (soccer) players. British Journal of Sports Medicine, 31(1), 45-47.

Ruiz, F., Irazusta, A., Gil, S., Irazusta, J., Casis, L. ve Gil, J. (2005). Nutritional intake in soccer players of different ages. Journal of Sports Science, 23(3), 235-242

Tumilty, D. (1993). Physiological characteristics of elite soccer players. Sports Medicine, 16(2), 80-96

Thomas, D. T., Erdman, K. A., & Burke, L. M. (2016). Position of the Academy of Nutrition and Dietetics, Dietitians of Canada, and the American College of Sports Medicine: nutrition and athletic performance. Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics, 116(3), 501-528.

Biopolymer-Based Strategies for Sustainable Mycotoxin Management in Cereal Grains: Current Advances, Challenges, and Future Perspectives

Tuba Arjumend

Dr., Uşak University, TÜRKİYE

Introduction

Cereal grains are among the most important agricultural commodities worldwide and constitute a major component of both human diets and animal feeds. Wheat, maize, barley, rice, oats, rye and sorghum are valuable sources of carbohydrates, proteins, dietary fiber, minerals and other nutrients. At the same time, cereals are highly susceptible to fungal contamination during crop development, harvesting, transportation and storage. Under suitable environmental conditions, toxigenic fungi may produce secondary metabolites known as mycotoxins. These compounds can remain in agricultural products even when visible fungal growth is no longer present.

Mycotoxin contamination is therefore not simply a problem of fungal infection but a broader food-chain issue. Fungal development can occur in the field, particularly when crops experience drought, insect damage or other stresses, while storage fungi can become important when grain is inadequately dried or stored under high humidity. The global occurrence of mycotoxins in cereal grains and feed ingredients has been documented for several decades (Placinta et al., 1999; Binder et al., 2007). Fusarium-derived toxins such as deoxynivalenol (DON), zearalenone (ZEN) and fumonisins are particularly associated with cereals, whereas aflatoxins are commonly associated with *Aspergillus* species and can occur in maize and other commodities (D'Mello et al., 1999).

The importance of the problem is increased by the fact that several mycotoxins can occur simultaneously. Cereal grains may therefore contain mixtures of chemically different compounds rather than a single toxin. This makes control particularly difficult because a treatment effective against one mycotoxin may have limited activity against another. The occurrence of multiple toxins in food and feed has been reported in different geographical regions and commodities (Binder et al., 2007).

Traditional approaches to mycotoxin management include prevention of fungal growth, cleaning and sorting, physical separation, thermal processing, chemical treatment and biological degradation. Prevention remains the most desirable approach because once toxins have accumulated in grain, complete removal is difficult. Good agricultural practices, resistant cultivars, appropriate harvesting, rapid drying and proper storage can substantially reduce the risk of contamination (Kabak et al., 2006).

Nevertheless, contaminated grains cannot always be discarded, particularly in regions where cereal losses have important economic and food-security consequences. Consequently, post-harvest mitigation strategies remain necessary. Among these, adsorption has attracted considerable attention because the approach can reduce the bioavailability of mycotoxins without necessarily requiring harsh chemical treatment or high-temperature processing (Huwig et al., 2001; Acosta et al., 2025).

The principle is relatively straightforward. An adsorbent material is brought into contact with the contaminated matrix and interacts with the toxin through physical and chemical forces. However, adsorption does not necessarily mean destruction of the toxin. The toxin may remain chemically unchanged but become associated with another material. This distinction is important when evaluating whether a treatment should be described as "removal," "binding," "mitigation" or "detoxification."

Biopolymers provide an interesting alternative to conventional synthetic or mineral adsorbents. They can be obtained from renewable resources and often contain functional groups capable of interacting with organic contaminants. Chitosan, β-glucan and alginate are particularly promising because their chemical structures allow hydrogen bonding, electrostatic interactions and physical entrapment of mycotoxins. A recent review by Wang et al. (2025) highlighted these three polysaccharides as important candidates for mycotoxin mitigation and emphasized the potential of modified polysaccharides, smart materials and nano-encapsulation.

The objective of this review is to examine the current state of biopolymer-based strategies for mycotoxin management in cereal grains, with particular attention to adsorption mechanisms, major biopolymer classes, composite materials, practical limitations and future research directions.

1. Mycotoxins of Major Concern in Cereal Grains

Mycotoxins represent a chemically diverse group of fungal secondary metabolites. Among those most relevant to cereal grains are aflatoxins, DON, ZEN, fumonisins, ochratoxin A (OTA), and T-2/HT-2 toxins (Table.1 and Figure.1).

Figure 1. Major Mycotoxins in Cereal Grains and Their Fungal Sources

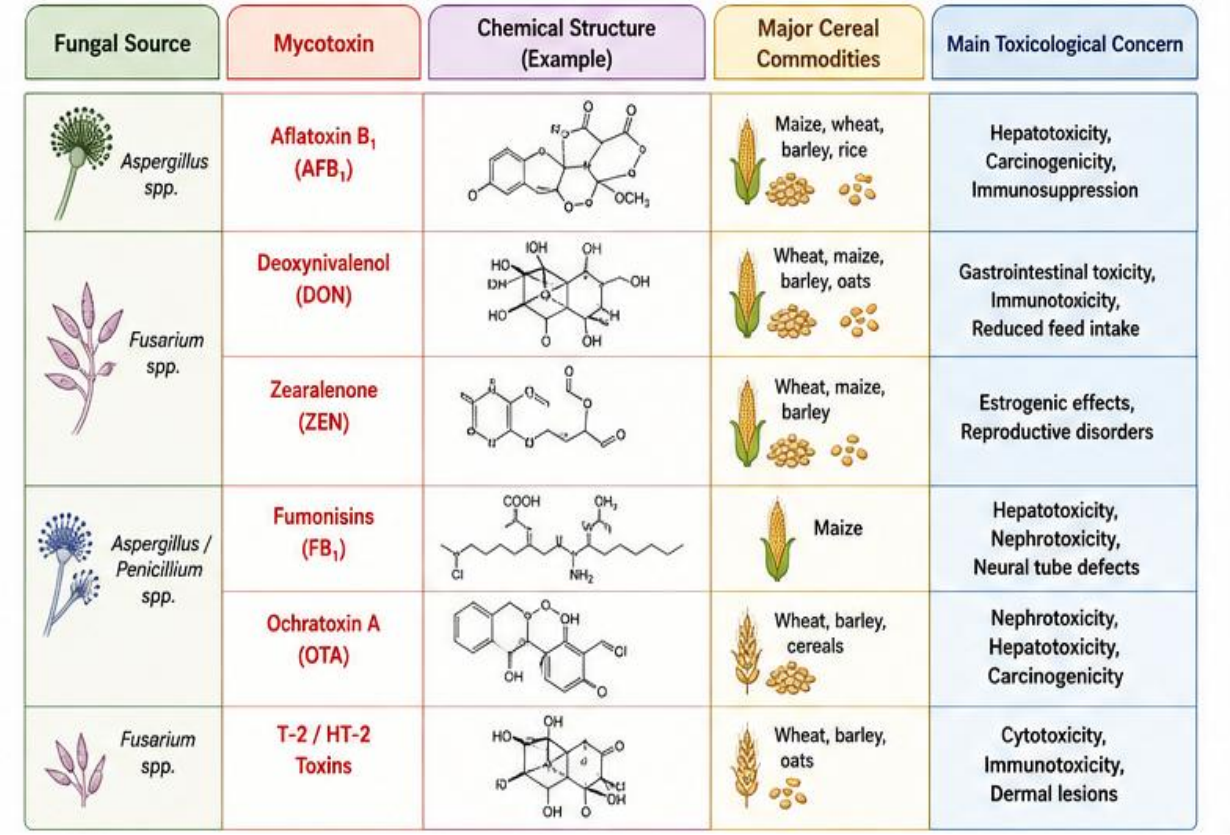

Table 1. Major Mycotoxins Associated with Cereal Grains

Mycotoxin	Major fungal source	Common cereal commodities	Major toxicological concern	Relative importance
AFB1	Aspergillus spp.	Maize, cereals	Hepatotoxicity, carcinogenicity	Very high
DON	Fusarium spp.	Wheat, maize, barley	Gastrointestinal and feed-intake effects	Very high
ZEN	Fusarium spp.	Wheat, maize	Estrogenic/reproductive effects	High
Fumonisins	Fusarium spp.	Maize	Hepatic, renal and other toxic effects	High
OTA	Aspergillus/Penicillium spp.	Wheat, barley, cereals	Nephrotoxicity	High
T-2/HT-2	Fusarium spp.	Wheat, barley, oats	Cytotoxicity and immunotoxicity	Moderate–high

1.1 Aflatoxins

Aflatoxins are mainly produced by *Aspergillus flavus* and related species. Aflatoxin B1 (AFB1) is particularly important because of its strong hepatotoxic and carcinogenic properties. Maize and other agricultural commodities may become contaminated when warm and humid conditions favor fungal growth.

Aflatoxin contamination is especially problematic because AFB1 can remain stable under many food-processing conditions. Therefore, prevention and early detection are critical components of management.

1.2 Deoxynivalenol

DON, commonly known as vomitoxin, is mainly produced by *Fusarium* species and is frequently associated with wheat, maize, barley and other cereals. It belongs to the trichothecene group and can affect feed intake and animal performance.

The physicochemical properties of DON make it relatively difficult to adsorb compared with some other mycotoxins. This illustrates why the performance of a material against one toxin cannot automatically be extrapolated to other toxins.

1.3 Zearalenone

ZEN is another important *Fusarium*-derived mycotoxin. It has estrogenic activity and is particularly associated with reproductive effects in livestock.

ZEN is also one of the most extensively studied toxins in relation to yeast-derived β-glucans. The pioneering work of Yiannikouris and colleagues demonstrated that components of the *Saccharomyces cerevisiae* cell wall can interact with ZEN (Yiannikouris et al., 2003, 2004a).

1.4 Fumonisins

Fumonisins, particularly fumonisin B1, are frequently associated with maize and maize-derived products. Their chemical structure differs considerably from that of ZEN, DON and aflatoxins. Consequently, adsorption materials developed for one group may show limited activity toward fumonisins.

1.5 Ochratoxin A

OTA is produced by several *Aspergillus* and *Penicillium* species and has been detected in cereals and cereal products. Its toxicity is associated particularly with renal effects, although other biological effects have also been reported.

1.6 T-2 and HT-2 toxins

T-2 and HT-2 toxins are trichothecenes produced mainly by *Fusarium* species. Their occurrence in cereals is generally lower than that of DON in many regions, but their toxicity makes them important contaminants.

The diversity of these compounds demonstrates the central challenge in developing a universal biopolymer-based adsorbent. Molecular size, polarity, charge, aromaticity, functional groups and three-dimensional structure all influence interaction with the polymer.

2. Current Strategies for Mycotoxin Management

Mycotoxin management is most effective when several interventions are combined.

2.1 Pre-harvest Management

Pre-harvest management plays a fundamental role in reducing mycotoxin contamination by preventing fungal infection and limiting toxin production before crop harvesting. Several agricultural practices can be applied to reduce the risk of contamination, including the use of resistant or tolerant cultivars, appropriate crop rotation, adequate irrigation, effective insect and pest control, and balanced fertilization. Biological control agents can also be used to suppress toxigenic fungal populations and reduce their ability to colonize crops. In addition, timely harvesting is important because delayed harvesting may expose cereal crops to unfavorable environmental conditions that promote fungal growth and mycotoxin formation. Maintaining overall plant health and minimizing environmental stresses, such as drought, excessive moisture, nutrient imbalance, and insect damage, can further reduce crop susceptibility to fungal infection. Therefore, an integrated pre-harvest management approach is generally more effective than relying on a single control measure, as it addresses the different factors that contribute to fungal development and mycotoxin production.

2.2 Post-harvest management

Post-harvest management is an essential component of mycotoxin control because cereal grains can remain susceptible to fungal colonization and mycotoxin production after harvesting. Appropriate handling immediately after harvest can substantially reduce the risk of contamination and prevent further deterioration of grain quality. Rapid and uniform drying is particularly important because high moisture content provides favorable conditions for the growth of storage fungi and subsequent toxin production. Cleaning and sorting can remove damaged, broken, discolored, or visibly moldy kernels, which are often more susceptible to fungal contamination and may contain higher concentrations of mycotoxins.

Proper storage under controlled temperature and relative humidity is also necessary to prevent fungal development during long-term storage. Regular monitoring of grain moisture, temperature, and storage conditions can help identify localized increases in temperature or moisture that may indicate fungal activity. In addition, adequate ventilation, appropriate storage facilities, and prevention of insect infestation are important because insects can damage kernels and create entry points for fungal infection. Where appropriate, grain should also be periodically

inspected and re-dried if moisture levels increase during storage. Although these practices cannot remove mycotoxins that have already accumulated in grain, they are highly important for preventing further fungal growth and limiting the formation of additional toxins.

Therefore, effective post-harvest management should be considered a preventive measure that complements, rather than replaces, subsequent mycotoxin mitigation and detoxification strategies.

2.3 Physical methods

Cleaning, sorting, milling, irradiation, thermal processing, and adsorption are among the main physical approaches used for mycotoxin management in cereal grains. Cleaning and sorting can reduce contamination by removing damaged, broken, or visibly contaminated kernels, while milling may redistribute or partially reduce mycotoxins depending on their location within the grain. Thermal processing and irradiation can also contribute to toxin reduction, although their effectiveness depends strongly on the stability and chemical structure of the specific mycotoxin. Adsorption is particularly attractive because it can reduce the bioavailability of certain mycotoxins without necessarily requiring extensive processing of the grain. However, the efficiency of these methods varies according to the type and concentration of the toxin, cereal commodity, processing conditions, and degree of contamination. Therefore, physical methods are generally most effective when combined with appropriate pre- and post-harvest management practices rather than used as a single control measure.

2.4 Chemical methods

Chemical treatments can include ozone, ammonia, organic acids, and other oxidizing agents that are capable of modifying or degrading certain mycotoxins. Such treatments may be effective under specific conditions, but their efficiency depends on the chemical structure of the toxin, treatment concentration, exposure time, and characteristics of the cereal matrix. In addition, excessive or inappropriate chemical treatment may affect the nutritional, sensory, and technological properties of grains and may raise concerns regarding chemical residues and the formation of potentially undesirable secondary compounds. Therefore, chemical approaches require careful optimization to achieve effective mycotoxin reduction while maintaining the safety and quality of the treated cereal products.

2.5 Biological methods

Microorganisms and enzymes can transform some mycotoxins into compounds with lower toxicity through enzymatic degradation, biotransformation, or other metabolic processes. Biological degradation is particularly attractive because it has the potential to destroy or detoxify the toxin rather than simply relocate it from one material to another. Several bacteria, yeasts, fungi, and isolated enzymes have been investigated for their ability to degrade specific mycotoxins under controlled conditions. However, enzyme stability, production cost, reaction conditions, substrate specificity, and scalability remain important challenges for practical

application. In addition, the toxicity of the resulting degradation products must be carefully evaluated before a biological treatment can be considered a reliable detoxification strategy.

2.6 Adsorption

Adsorption is one of the most extensively investigated approaches. Conventional adsorbents include activated carbon, bentonite, zeolite, aluminosilicates and other mineral materials. Huwig et al. (2001) demonstrated that the efficacy of adsorbents varies substantially according to the chemical properties of both toxin and adsorbent.

More recent research has expanded the range of materials to include natural polymers and biosorbents. A 2025 review concluded that adsorption remains attractive because of its simplicity and potential economic and environmental advantages (Acosta et al., 2025).

3. Why Biopolymers?

Biopolymers are naturally occurring polymers obtained from biological sources (Table. 2). They include polysaccharides, proteins and other macromolecules (Figure. 2).

For mycotoxin management, their major advantages include:

1. renewable origin

2. biodegradability

3. relatively low toxicity

4. availability from agricultural and biological residues

5. chemical functionality

6. possibility of modification

7. ability to form films, beads, hydrogels and nanoparticles and

8. compatibility with circular-economy approaches.

The term "biopolymer" should not, however, automatically be interpreted as synonymous with "safe" or "effective." A natural material can still interact with nutrients, alter food properties or have insufficient binding capacity.

The recent review by Wang et al. (2025) identifies chitosan, β-glucan and alginate as particularly promising natural polysaccharides and emphasizes that their performance depends on chemical structure, extraction conditions and modification.

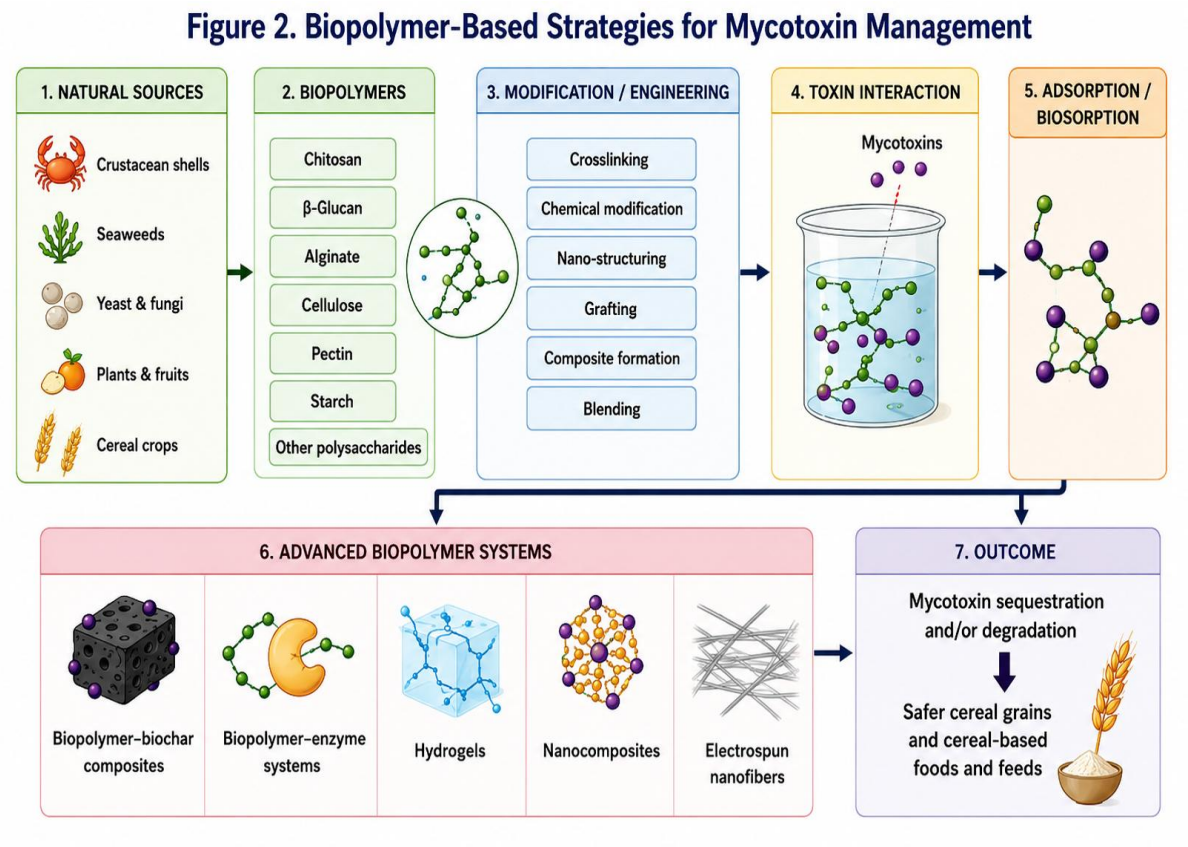

Table 2. Major Biopolymers and Their Potential for Mycotoxin Mitigation

Biopolymer	Main source	Important functional groups	Potential mechanism	Target mycotoxins	Main advantages
Chitosan	Chitin/crustacean residues	$–NH_2$, –OH	Electrostatic interaction, H-bonding	DON, AFB1, ZEN	Biodegradable, modifiable
β-Glucan	Yeast/cereal sources	–OH	H-bonding, hydrophobic interaction	ZEN, AFB1	Well-studied biosorbent
Alginate	Brown algae	–COOH, –OH	Ionic interaction, entrapment	DON and others	Hydrogel formation
Cellulose	Plant biomass	–OH	H-bonding, surface adsorption	Various	Abundant, low cost
Pectin	Fruit residues	–COOH, –OH	Electrostatic interaction	Various	Renewable

Starch	Cereal crops	–OH	Physical entrapment, H-bonding	Various	Abundant and inexpensive

5. Chitosan-Based Mycotoxin Management

Chitosan is obtained primarily through deacetylation of chitin, which is abundant in crustacean shells and other biological materials. It contains amino and hydroxyl groups that can participate in hydrogen bonding and electrostatic interactions.

The protonation of amino groups makes chitosan particularly sensitive to pH. Under acidic conditions, amino groups become positively charged, which can influence interaction with negatively charged molecules.

Chitosan can be prepared in different forms, including:

- powders
- films
- nanoparticles
- beads
- hydrogels
- membranes and
- composite materials.

This structural flexibility is particularly useful for food applications.

Recent literature indicates that chitosan may interact with mycotoxins through a combination of electrostatic interactions and hydrogen bonding (Wang et al., 2025).

Another advantage is its antimicrobial activity. Thus, chitosan may have a dual role: limiting fungal development while also contributing to toxin adsorption.

However, chitosan performance depends strongly on molecular weight, degree of deacetylation, pH and formulation. Therefore, "chitosan" should not be considered a single standardized material.

4. β-Glucans and Yeast-Derived Biopolymers

Among natural biopolymers, β-glucans have some of the clearest experimental evidence for mycotoxin interaction.

The cell wall of *Saccharomyces cerevisiae* contains substantial amounts of β-glucans. Yiannikouris et al. (2003) developed an experimental approach to investigate the interaction between yeast cell-wall components and ZEN.

Subsequently, Yiannikouris et al. (2004a) demonstrated that β-D-glucans in the yeast cell wall can adsorb ZEN.

Further studies demonstrated that the physicochemical structure of β-glucans influences their adsorption properties. Alkali extraction produced fractions with different adsorption behavior, demonstrating that polymer structure is more important than simply the total amount of glucan present.

The three-dimensional conformation of the polymer also appears to be important. Interactions between ZEN and β-glucans involve multiple weak forces rather than one single chemical bond.

This is an important concept for the design of future materials. Instead of simply increasing polymer concentration, researchers may improve performance by modifying:

- molecular weight
- branching
- porosity
- surface area
- degree of polymerization and
- accessibility of functional groups.

5. Alginate-Based Materials

Alginate is a polysaccharide derived mainly from brown algae. It contains carboxyl groups and has the ability to form hydrogels in the presence of divalent ions, particularly calcium.

This gel-forming ability makes alginate attractive for developing recoverable adsorbent materials.

Shalapy et al. (2020) investigated calcium-loaded sodium alginate/carboxymethyl cellulose microspheres for DON adsorption from corn steep liquor. The study is particularly relevant because the experiment used a relatively complex food-related matrix rather than only a simple buffer solution.

Alginate can also be combined with:

- chitosan
- cellulose

- carboxymethyl cellulose
- starch
- activated carbon and
- biochar.

These combinations may improve mechanical strength, surface area and toxin-binding capacity.

6. Cellulose, Pectin and Starch

Cellulose is the most abundant natural polymer and can be obtained from agricultural residues such as cereal straw, husks and other plant materials.

Native cellulose has limited solubility, but chemical modification can introduce additional functional groups and improve adsorption properties. Cellulose derivatives such as carboxymethyl cellulose can also be incorporated into microspheres and hydrogels.

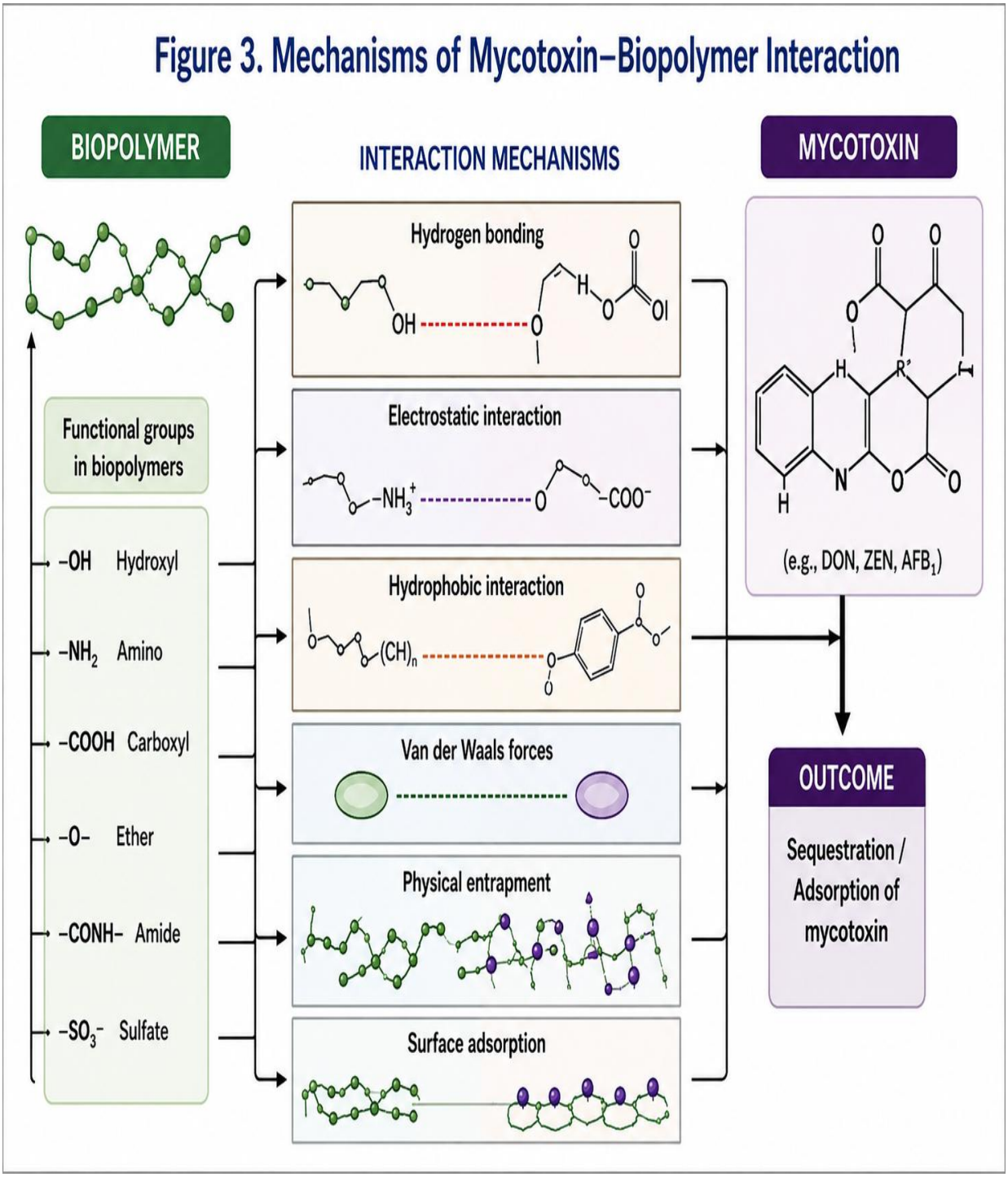
Pectin contains carboxyl groups that may participate in interactions with contaminant molecules. Its availability from fruit and vegetable processing residues also makes it attractive from a circular-economy perspective.

Starch is another abundant cereal-derived polymer. Although native starch does not necessarily provide strong mycotoxin adsorption, modification through crosslinking, oxidation or combination with other polymers can create materials with improved functionality.

The major advantage of these materials is their abundance. Agricultural residues can potentially be converted into value-added adsorbents rather than treated solely as waste.

7. Mechanisms of Mycotoxin–Biopolymer Interaction

The effectiveness of biopolymer-based materials in mycotoxin management depends largely on the interactions established between the functional groups of the polymer and the chemical structures of mycotoxins. These interactions may involve hydrogen bonding, electrostatic attraction, hydrophobic interactions, van der Waals forces, physical entrapment, and surface adsorption. The relative contribution of each mechanism depends on the properties of the biopolymer, the target mycotoxin, and the surrounding environmental conditions (Figure. 2).

The interaction between a mycotoxin and a biopolymer is generally governed by several mechanisms operating simultaneously.

7.1 Hydrogen bonding

Hydrogen bonds can form between hydroxyl, amino, and carboxyl groups of the polymer and functional groups of the mycotoxin. This mechanism is particularly relevant to polysaccharides containing abundant hydroxyl groups, such as β-glucan, cellulose, alginate, and chitosan. The number and accessibility of these functional groups can influence the strength and extent of

toxin binding. In addition, the spatial arrangement and conformation of the polymer may determine whether the functional groups are sufficiently accessible to interact with the mycotoxin molecule. Therefore, changes in polymer structure or chemical modification can potentially enhance hydrogen-bonding interactions and improve adsorption performance.

7.2 Electrostatic interactions

Electrostatic attraction depends on the charge state of both the toxin and the polymer and can play an important role in the adsorption of mycotoxins onto charged biopolymer surfaces. pH is therefore a major determinant of this interaction because it affects the ionization state of functional groups present on both the polymer and the mycotoxin. Changes in pH can consequently alter the magnitude and direction of electrostatic interactions and, in turn, influence adsorption efficiency. For example, protonation of amino groups in chitosan under acidic conditions can increase its positive surface charge and modify its interaction with ionizable mycotoxins. Therefore, optimizing pH is essential when developing biopolymer-based adsorbents, particularly for applications involving complex cereal and gastrointestinal environments.

7.3 Hydrophobic interactions

Some mycotoxins contain relatively hydrophobic regions, which can facilitate interactions with non-polar domains present in certain biopolymeric materials. Hydrophobic interactions may therefore contribute significantly to adsorption, particularly in materials containing both hydrophilic and hydrophobic regions that allow multiple binding mechanisms to occur simultaneously. These interactions are especially important for less polar mycotoxins, such as zearalenone, which exhibit a greater tendency to associate with hydrophobic surfaces. The strength of hydrophobic interactions can also be influenced by the chemical composition, surface properties, and structural organization of the adsorbent material. Consequently, modifying biopolymers to increase hydrophobic domains may enhance their affinity toward specific mycotoxins and improve overall adsorption performance.

7.4 Van der Waals forces

Although individually weak, van der Waals interactions can become significant when a large number of molecular contacts occur between the mycotoxin and the biopolymer surface. These forces arise from transient changes in electron distribution and can contribute to the overall stability of toxin–polymer complexes. Their contribution may become more pronounced when the adsorbent provides a large surface area and close contact between the polymer and mycotoxin molecules. Therefore, materials with porous structures or highly accessible surfaces may enhance these weak interactions and contribute to improved adsorption efficiency.

7.5 Physical entrapment

Hydrogels and porous materials may physically trap mycotoxin molecules within their three-dimensional structures, limiting their mobility and reducing their availability in the surrounding

matrix. The size, distribution, and connectivity of pores can influence the extent to which mycotoxin molecules enter and remain within the polymer network. Hydrogels formed from materials such as alginate and chitosan are particularly interesting because their porous structure provides multiple spaces for toxin retention. In addition, changes in swelling behavior caused by pH, ionic strength, or temperature can affect the accessibility of these internal regions. The design of pore structure and control of swelling properties are consequently important factors when developing biopolymer-based materials for mycotoxin removal.

7.6 Surface adsorption

High-surface-area materials can provide a greater number of accessible adsorption sites, increasing the contact between mycotoxin molecules and the adsorbent surface. Porous structures are particularly useful because they provide additional internal surfaces where toxins can be retained through hydrogen bonding, hydrophobic interactions, electrostatic forces, and other weak molecular interactions. Combining biopolymers with porous materials such as biochar can enhance the overall adsorption capacity by bringing together the functional groups of the biopolymer and the high surface area of biochar. This type of composite structure may also improve the stability and physical properties of the adsorbent, making it more suitable for practical mycotoxin mitigation applications.

8. Influence of pH, Temperature and Food Matrix

One of the major problems in comparing published adsorption studies is the lack of standardized experimental conditions. pH can change the charge of both the mycotoxin and the polymer. Temperature can affect molecular movement, polymer conformation and adsorption equilibrium.

The food matrix introduces an additional level of complexity.

A purified toxin dissolved in water behaves very differently from the same toxin present in wheat flour or maize. Proteins, starch, lipids and minerals may compete for binding sites.

Kihal et al. (2022) showed that adsorption capacity varies substantially among binders and mycotoxins. In their analysis, average adsorption was approximately 76% for aflatoxins but only about 35% for DON. They also emphasized that essential amino acids and vitamins may be adsorbed by some materials.

This is a critical consideration. A material should not be considered successful simply because it produces a high percentage of toxin removal in a laboratory solution.

9. Biosorption and Yeast-Based Materials

Biosorption refers to the binding of contaminants to biological materials.

Yeast-based products are among the most extensively studied biosorbents for mycotoxins.

Campagnollo et al. (2020) conducted a systematic review and meta-analysis of 31 studies investigating yeast-based products for AFB1 and AFM1 binding. Their overall estimate of binding capacity was approximately 52.1%, although considerable variation existed among studies.

This variation is important because it demonstrates that not all yeast products behave in the same way.

Factors affecting performance may include:

- yeast species
- strain
- cell-wall composition
- processing
- drying
- particle size
- toxin concentration
- pH
- temperature and
- food matrix.

Consequently, future studies should characterize the composition of yeast-derived materials rather than referring to them simply as "yeast."

10. Biopolymer Composite Materials

One of the most promising developments is the combination of different materials to obtain complementary properties.

For example:

chitosan + alginate; can provide a polyelectrolyte system with improved mechanical stability.

alginate + cellulose; can improve structural strength and create a porous matrix.

biopolymer + biochar; can combine biological functional groups with a high-surface-area carbon structure.

biopolymer + enzyme; can theoretically combine adsorption with degradation.

Composite systems are therefore particularly relevant to the development of next-generation mycotoxin materials.

11. Biochar–Biopolymer Systems

Biochar is produced through thermal conversion of biomass under limited oxygen conditions. Agricultural residues can be used as feedstocks, making biochar relevant to circular agricultural systems.

Biochar possesses a porous structure and can contain aromatic, hydroxyl, carboxyl and other surface groups.

However, untreated biochar does not necessarily have high affinity for every mycotoxin. Surface modification can therefore be used to introduce additional functional groups.

Combining biochar with a biopolymer may provide several advantages:

- increased surface area
- improved functional-group density
- better mechanical properties
- easier recovery
- improved dispersion and
- potential use of agricultural waste as a raw material.

Such systems fit well within the concept of sustainable mycotoxin management because waste biomass can potentially be converted into a functional material.

12. From Adsorption to Detoxification

One of the most important conceptual issues in mycotoxin research is the distinction between adsorption and detoxification. Adsorption immobilizes a toxin. Detoxification implies that the biological activity of the toxin is reduced or eliminated.

If a biopolymer captures AFB1 or ZEN but the toxin remains chemically unchanged, the material has achieved sequestration rather than degradation.

This distinction becomes particularly important when considering food applications.

Recent research has therefore moved toward integrated adsorption–degradation systems. Yang et al. (2025) reviewed systems in which adsorption materials concentrate mycotoxins while catalytic components subsequently promote their degradation. These systems include adsorption–photocatalysis and adsorption–biocatalysis approaches.

A possible future system can therefore be represented as:

Mycotoxin → adsorption → concentration → catalytic/enzymatic degradation → less toxic product

Such an approach may provide a stronger basis for actual detoxification.

13. Biopolymer–Enzyme Systems

Enzymes offer an alternative to simple adsorption because they can modify the chemical structure of mycotoxins.

The main difficulty is that enzymes are often sensitive to pH, temperature and food-matrix components.

Immobilizing enzymes on a biopolymer may improve their stability and allow repeated use.

A hypothetical system could contain:

biopolymer support + adsorption sites + immobilized enzyme

The polymer would first capture the toxin and bring it into proximity with the enzyme. The enzyme would then transform the toxin into a less toxic compound.

This concept represents an important direction for future research.

14. Comparison of Biopolymer-Based and Conventional Adsorbents

Conventional adsorbents such as activated carbon, bentonite, and zeolite have been widely investigated for mycotoxin management because of their adsorption capacity, low cost, and availability. However, their selectivity and effectiveness can vary considerably among different mycotoxins. Biopolymer-based materials offer several potential advantages, including biodegradability, structural flexibility, and the possibility of surface modification. More advanced systems, such as biopolymer–biochar and biopolymer–enzyme composites, may further combine adsorption with other mechanisms of toxin removal or degradation. A comparison of conventional and biopolymer-based materials is presented in Table 3.

Table 3. Comparison of Conventional and Biopolymer-Based Materials for Mycotoxin Management

Material	Main mechanism	Advantages	Limitations	Sustainability potential
Activated carbon	Surface adsorption	High surface area	Non-selective, nutrient binding	Moderate
Bentonite	Adsorption/ion exchange	Low cost	Variable efficacy	Moderate

Zeolite	Adsorption/ion exchange	Stable, inexpensive	Limited affinity for some toxins	Moderate		
Yeast β-glucan	Biosorption	Natural, biodegradable	Variable binding capacity	High		
Chitosan	H-bonding/electrostatic	Easily modified	pH-dependent	High		
Alginate	Adsorption/entrapment	Hydrogel formation	Matrix-dependent	High		
Biopolymer–biochar	Combined adsorption	High surface area + functional groups	Requires optimization	Very high		
Biopolymer–enzyme	Adsorption + degradation	Potential detoxification	Higher complexity/cost	High		

16. Advantages of Biopolymer-Based Strategies

Biopolymers offer several advantages over conventional mycotoxin adsorbents because of their renewable origin, biodegradability, functional groups, and structural flexibility. They can be obtained from agricultural, plant, microbial, and marine sources and can be processed into different forms, including films, beads, hydrogels, membranes, and nanoparticles. Their surfaces can also be modified or combined with materials such as biochar, enzymes, and minerals to improve adsorption performance. In addition, the use of agricultural residues as raw materials may support waste valorization and circular-economy approaches. The main advantages of biopolymer-based strategies are summarized in Table 4**.**

Table 4. Advantages of Biopolymer-Based Strategies for Mycotoxin Management

Renewable origin	Reduces dependence on petroleum-derived and non-renewable materials
Biodegradability	Reduces environmental persistence and facilitates environmentally friendly disposal
Functional groups	Provides multiple sites for hydrogen bonding, electrostatic interactions, hydrophobic interactions, and other toxin-binding mechanisms
Structural flexibility	Allows development of films, beads, hydrogels, membranes, nanoparticles, and other functional forms
Agricultural availability	Enables the use of abundant plant and agricultural residues as raw materials
Chemical modifiability	Allows modification of surface properties, functional groups, porosity, and adsorption capacity

Physical adaptability	Can be processed into different structures to improve stability, surface area, and handling
Compatibility with food and feed applications	Offers potential for integration into cereal-processing and animal-feed systems when safety is adequately established
Composite formation	Can be combined with biochar, enzymes, minerals, or other polymers to improve adsorption and functional performance
Potential for multifunctionality	May provide adsorption together with antimicrobial activity or enzymatic degradation in appropriately designed systems
Circular-economy potential	Supports the conversion of agricultural and food-processing residues into value-added materials

These advantages explain the growing interest in biopolymer-based systems.

15. Major Limitations

Despite their promise, several limitations must be addressed before biopolymer-based materials can be widely applied for mycotoxin management. Their performance can vary considerably depending on the type of biopolymer, target mycotoxin, food matrix, and treatment conditions. In addition, issues related to adsorption stability, nutrient interactions, production cost, scalability, and regulatory approval require further investigation.

15.1 Variable adsorption capacity

Adsorption performance differs substantially among toxins and materials. Kihal et al. (2022) demonstrated this variability across numerous experimental systems. This variation is related to differences in the chemical structure, polarity, molecular size, and functional groups of individual mycotoxins, as well as the surface properties and composition of the adsorbent. A material with high affinity for one mycotoxin may show considerably lower binding capacity toward another, making toxin-specific evaluation essential.

15.2 Limited selectivity

A material that binds mycotoxins may also interact with essential nutrients present in food and feed. This is particularly important in animal feed applications, where amino acids, vitamins, minerals, and other nutrients need to remain available for absorption and utilization. Non-selective adsorption may reduce the nutritional value of the treated product, especially when high concentrations of the adsorbent are used. Evaluating nutrient binding alongside mycotoxin removal is thus important when assessing the overall effectiveness and safety of a biopolymer-based treatment.

15.3 Desorption

The binding between a biopolymer and a mycotoxin should remain stable under relevant food-processing and gastrointestinal conditions. If the toxin is released from the adsorbent after changes in pH, temperature, or ionic conditions, the apparent reduction in toxin concentration

may not result in effective risk reduction. Desorption studies are consequently important for determining the stability of toxin–biopolymer interactions and the potential effectiveness of the treatment under real application conditions.

15.4 Matrix effects

Results obtained in aqueous buffer systems may not accurately reflect the performance of biopolymer-based adsorbents in real cereal products. Components such as starch, proteins, lipids, minerals, and dietary fiber can compete with mycotoxins for available binding sites and alter the interaction between the toxin and the adsorbent. The physical structure and composition of different cereal matrices may also influence toxin accessibility and adsorption efficiency. For this reason, promising materials should be further evaluated using cereal extracts, flour, and naturally contaminated grain under realistic processing conditions.

15.5 Lack of standardized protocols

A major weakness in the field is the use of different toxin concentrations, pH values, incubation periods, polymer concentrations and analytical methods.

The 2026 systematic review by Comunello et al. identified this problem directly. Among 48 studies included in their analysis, 58% used biosorbents, but differences in food matrices, toxin concentrations and operating parameters prevented direct comparison between materials.

15.6 Scale-up

A material that performs well in a laboratory vial may be difficult or expensive to manufacture on an industrial scale. Large-scale production requires consistent raw materials, reproducible material properties, efficient processing, and suitable storage and handling conditions. Production costs, energy requirements, equipment needs, and the ability to maintain adsorption performance during scale-up also need to be considered. These factors can determine whether a promising laboratory material is realistically suitable for commercial application.

15.7 Regulatory acceptance

Before commercial use, the safety, stability, migration potential, nutritional effects, and toxicological properties of biopolymer-based materials must be carefully evaluated. Their use in food and feed also requires compliance with relevant regulatory requirements and demonstration that the treatment does not introduce harmful residues or undesirable compounds. Clear evidence from laboratory, toxicological, and, where necessary, in vivo studies is important for establishing their safety and supporting regulatory approval.

16. Sustainability and Circular Economy

The sustainability aspect of biopolymers deserves greater attention.

Agricultural residues such as cereal straw, bran, husks and fruit-processing residues can potentially serve as raw materials for adsorbent production.

This creates a possible circular pathway:

Agricultural residue → biopolymer/biochar production → mycotoxin removal → safer food/feed

Such systems could reduce waste while producing value-added materials.

However, sustainability should be evaluated quantitatively. The production of a modified polymer may involve chemicals, energy and water. Therefore, a material should not be labeled sustainable solely because its starting material is biological.

Future research should include:

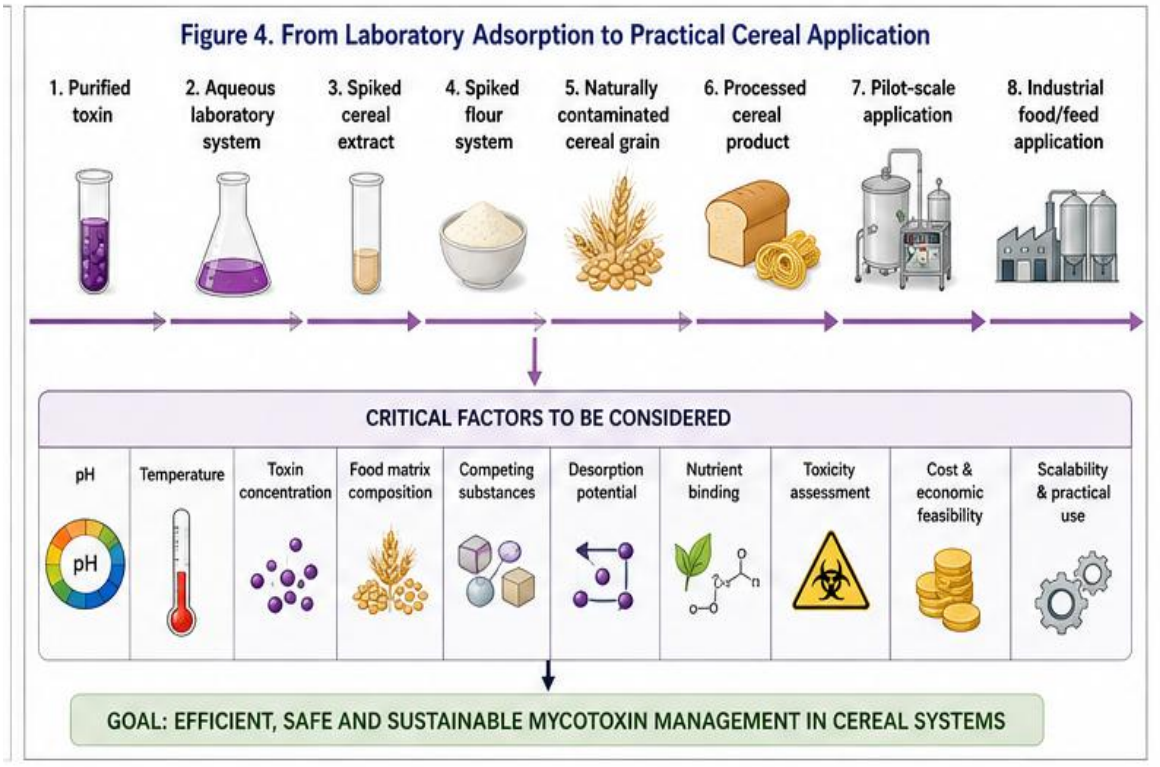
- life-cycle assessment
- energy consumption
- water requirements
- chemical use
- regeneration potential
- disposal
- biodegradation and
- overall cost.

17. Application to Cereal Grains

For practical application, biopolymer-based systems should be progressively evaluated under conditions that closely represent naturally contaminated cereal grains and commercial processing environments. Initial studies can be conducted using purified mycotoxins in aqueous solutions to determine basic adsorption capacity and identify suitable experimental conditions. Promising materials can then be tested in spiked cereal extracts and flour, where components such as starch, proteins, lipids, and minerals may influence toxin binding. The next stage should involve naturally contaminated cereal grains, as these provide a more realistic representation of the complexity and variability encountered in agricultural products. Further evaluation in processed cereal products, such as bread, pasta, breakfast cereals, and other grain-based foods, can help determine whether processing conditions affect the stability and effectiveness of the treatment. Finally, pilot-scale experiments are needed to assess material requirements, treatment efficiency, processing time, recovery, cost, and scalability. This stepwise development pathway allows researchers to determine whether the adsorption observed in simplified laboratory systems remains effective as the complexity of the food matrix increases. Analytical confirmation should be performed using validated methods such as high-performance liquid chromatography (HPLC), liquid chromatography–tandem mass spectrometry (LC-MS/MS), or enzyme-linked immunosorbent assay (ELISA), depending on the target mycotoxin and

intended application. In addition to measuring toxin reduction, future studies should evaluate possible changes in nutritional quality, sensory characteristics, nutrient binding, and the formation of degradation products to establish the overall suitability of biopolymer-based treatments for cereal safety.

A stepwise development pathway, from purified mycotoxins and laboratory systems to naturally contaminated grains, processed cereal products, and pilot- or industrial-scale applications, is presented in Figure 4.

18. Future Perspectives

The next generation of mycotoxin-management materials is likely to be multifunctional rather than based on a single polymer.

Several areas deserve particular attention.

18.1 Smart Biopolymers

Polymers could be designed to respond to pH, temperature, or specific chemical environments, allowing their adsorption properties to change according to the conditions of use. Such responsive materials may improve toxin binding under targeted food-processing or gastrointestinal conditions. Their ability to control adsorption and release could also facilitate the development of more selective and efficient mycotoxin-management systems.

18.2 Nano-structured Materials

Nanostructuring may increase surface area and improve access to functional groups, potentially enhancing the interaction between biopolymers and mycotoxin molecules. Nanoparticles, nanofibers, and other nano-structured materials can also provide improved dispersion and greater availability of adsorption sites. However, the potential toxicity, stability, accumulation, and environmental fate of nanoparticles must be carefully evaluated before their use in food and feed applications.

18.3 Molecularly Engineered Binding Sites

Selective binding sites could potentially be introduced into polymers to increase their affinity toward particular mycotoxins. Molecular design may allow the size, shape, polarity, and functional groups of binding sites to be adjusted according to the structural characteristics of the target toxin. Such approaches could improve selectivity and reduce unwanted interactions with nutrients and other components of cereal products.

18.4 Biopolymer–Biochar Composites

Biopolymer–biochar composites can combine the high surface area and porous structure of biochar with the functional groups and flexibility of polysaccharides. This combination may provide a greater number of accessible binding sites and improve the mechanical stability of the resulting material. The use of agricultural residues for biochar production also provides an opportunity to develop low-cost materials within a circular-economy framework.

18.5 Adsorption–Degradation Systems

The combination of adsorption with enzymes or catalytic systems may provide actual toxin transformation rather than simple sequestration. In such systems, the adsorbent can concentrate the mycotoxin near an active enzyme or catalytic site, facilitating its subsequent degradation. This approach may reduce the possibility of toxin release and could offer greater detoxification potential than adsorption alone.

18.6 Reusable Materials

Recoverable beads, membranes, hydrogels, and magnetic composites could reduce material consumption and improve the economic feasibility of mycotoxin treatment. Materials that maintain their adsorption capacity over several treatment cycles may also generate less waste. However, regeneration procedures must be carefully evaluated to ensure that the captured mycotoxins are safely removed and that adsorption performance is maintained.

18.7 Agricultural-Waste Valorization

Crop residues could serve as raw materials for producing both polymeric and carbon-based components used in mycotoxin adsorbents. Materials derived from wheat bran, rice husks, maize residues, straw, and other agricultural by-products could provide inexpensive and locally available resources. This approach can contribute to waste reduction while creating value-added materials for food and feed safety applications.

18.8 Standardized Testing

Standardized testing may ultimately be more important than simply developing additional adsorbent materials. Differences in experimental conditions, including pH, temperature, toxin concentration, adsorbent dose, contact time, and analytical methods, make direct comparison between published studies difficult. Establishing common testing protocols using both model systems and naturally contaminated cereal grains would improve the reliability and comparability of research findings.

19. Research Priorities

Based on the current literature, the following priorities can be proposed:

1. Standardize adsorption protocols.

2. Test materials against multiple mycotoxins simultaneously.

3. Use naturally contaminated cereal grains.

4. Evaluate nutrient adsorption alongside toxin removal.

5. Study adsorption and desorption under gastrointestinal conditions.

6. Determine whether the toxin remains biologically active after binding.

7. Develop biopolymer–biochar composites.

8. Explore enzyme immobilization on biopolymer matrices.

9. Assess regeneration and reuse.

10. Perform life-cycle and economic assessments.

11. Evaluate safety using in vivo models.

12. Develop scalable production methods.

These priorities would help move research from proof-of-concept laboratory experiments toward practical food and feed applications.

20. Conclusion

Mycotoxin contamination remains a complex challenge for cereal production and food safety. Because contamination can occur throughout the production chain and multiple mycotoxins may occur simultaneously, no single intervention is likely to provide a complete solution.

Biopolymers offer an attractive platform for developing sustainable mycotoxin-management technologies. Chitosan, β-glucans, alginate, cellulose, pectin and starch possess functional and structural properties that can facilitate toxin binding. The interaction may involve hydrogen

bonding, electrostatic forces, hydrophobic interactions, van der Waals forces and physical entrapment.

Among these materials, yeast-derived β-glucans have provided particularly useful evidence for ZEN adsorption, while alginate-based microspheres have demonstrated potential for DON removal in complex matrices. Recent reviews have expanded this field toward polysaccharide modification, biosorbents and advanced adsorption technologies.

At the same time, the current evidence should be interpreted carefully. High adsorption percentages obtained using purified toxins do not necessarily indicate effective detoxification in contaminated cereal grains. Food-matrix effects, pH, temperature, nutrient interactions, desorption and polymer stability must all be considered.

The most promising direction may therefore be the development of multifunctional biopolymer systems that combine adsorption with degradation, antimicrobial activity or catalytic transformation. The recent emergence of adsorption–degradation systems supports this direction.

Ultimately, the successful development of these technologies will depend not only on adsorption capacity but also on safety, selectivity, cost, scalability and environmental performance. The transition from laboratory-scale adsorption experiments to naturally contaminated cereal grains and pilot-scale processing should therefore become a central objective of future research.

REFERENCES

Acosta, E. R., da Silva, J. L., da Costa, Y. L. M., Cadaval Júnior, T. R. S., & Garda-Buffon, J. (2025). Adsorption techniques for mycotoxin mitigation in food: A review. *Food Additives & Contaminants: Part A, 42*(8), 1091–1120. https://doi.org/10.1080/19440049.2025.2530739

Binder, E. M., Tan, L. M., Chin, L. J., Handl, J., & Richard, J. (2007). Worldwide occurrence of mycotoxins in commodities, feeds and feed ingredients. *Animal Feed Science and Technology, 137*(3–4), 265–282. https://doi.org/10.1016/j.anifeedsci.2007.06.005

Campagnollo, F. B., Mousavi Khaneghah, A., Borges, L. L., Bonato, M. A., Fakhri, Y., Barbalho, C. B., Barbalho, R. L. C., Corassin, C. H., & Oliveira, C. A. F. (2020). In vitro and in vivo capacity of yeast-based products to bind to aflatoxins B1 and M1 in media and foodstuffs: A systematic review and meta-analysis. *Food Research International, 137*, 109505. https://doi.org/10.1016/j.foodres.2020.109505

Comunello, A. F. V., Kupski, L., & Garda-Buffon, J. (2026). Adsorbents and biosorbents applied in the mitigation of mycotoxins in food: A systematic review. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*. https://doi.org/10.1080/10408398.2026.2668094

D'Mello, J. P. F., Placinta, C. M., & Macdonald, A. M. C. (1999). Fusarium mycotoxins: A review of global implications for animal health, welfare and productivity. *Animal Feed Science and Technology, 80*(3–4), 183–205. https://doi.org/10.1016/S0377-8401(99)00059-0

Huwig, A., Freimund, S., Käppeli, O., & Dutler, H. (2001). Mycotoxin detoxication of animal feed by different adsorbents. *Toxicology Letters, 122*(2), 179–188. https://doi.org/10.1016/S0378-4274(01)00360-5

Kabak, B., Dobson, A. D. W., & Var, I. (2006). Strategies to prevent mycotoxin contamination of food and animal feed: A review. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition, 46*(8), 593–619. https://doi.org/10.1080/10408390500436185

Kihal, A., Rodríguez-Prado, M., & Calsamiglia, S. (2022). The efficacy of mycotoxin binders to control mycotoxins in feeds and the potential risk of interactions with nutrient: A review. *Journal of Animal Science, 100*(11), skac328. https://doi.org/10.1093/jas/skac328

Placinta, C. M., D'Mello, J. P. F., & Macdonald, A. M. C. (1999). A review of worldwide contamination of cereal grains and animal feed with Fusarium mycotoxins. *Animal Feed Science and Technology, 78*(1–2), 21–37. https://doi.org/10.1016/S0377-8401(98)00278-8

Shalapy, A., Zhao, S., Zhang, C., Li, Y., Geng, H., Ullah, S., Wang, G., Huang, S., & Liu, Y. (2020). Adsorption of deoxynivalenol (DON) from corn steep liquor (CSL) by the microsphere adsorbent SA/CMC loaded with calcium. *Toxins, 12*(4), 208. https://doi.org/10.3390/toxins12040208

Wang, X., You, J., Li, X., Xu, Y., Li, Z., & Wang, L. (2025). Polysaccharides: A natural solution for mycotoxin mitigation and removal. *Food Chemistry, 496*(Pt 3), 146909. https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2025.146909

Yang, X., Yao, M., Liao, W., Li, X., et al. (2025). Adsorption–degradation integrated approaches to mycotoxin removal from food matrices: A comprehensive review. *Toxins, 17*(11), 556. https://doi.org/10.3390/toxins17110556

Yiannikouris, A., Poughon, L., Cameleyre, X., Dussap, C.-G., François, J., Bertin, G., & Jouany, J.-P. (2003). A novel technique to evaluate interactions between *Saccharomyces cerevisiae* cell wall and mycotoxins: Application to zearalenone. *Biotechnology Letters, 25*, 783–789. https://doi.org/10.1023/A:1023576520932

Yiannikouris, A., François, J., Poughon, L., Dussap, C.-G., Bertin, G., Jeminet, G., & Jouany, J.-P. (2004). Adsorption of zearalenone by β-D-glucans in the *Saccharomyces cerevisiae* cell wall. *Journal of Food Protection, 67*(6), 1195–1200. https://doi.org/10.4315/0362-028X-67.6.1195

Yiannikouris, A., François, J., Poughon, L., Dussap, C.-G., Bertin, G., Jeminet, G., & Jouany, J.-P. (2004). Alkali extraction of β-D-glucans from *Saccharomyces cerevisiae* cell wall and study of their adsorptive properties toward zearalenone. *Journal of Agricultural and Food Chemistry, 52*(11), 3666–3673. https://doi.org/10.1021/jf035127x

Yiannikouris, A., André, G., Buléon, A., Jeminet, G., Canet, I., François, J., Bertin, G., & Jouany, J.-P. (2004). Comprehensive conformational study of key interactions involved in zearalenone complexation with β-D-glucans. *Biomacromolecules, 5*(6), 2176–2185. https://doi.org/10.1021/bm049775g

Yiannikouris, A., François, J., Poughon, L., Dussap, C.-G., Jeminet, G., Bertin, G., & Jouany, J.-P. (2004). Influence of pH on complexing of model β-D-glucans with zearalenone. *Journal of Food Protection, 67*(12), 2741–2746. https://doi.org/10.4315/0362-028X-67.12.2741

Microbial Volatile Organic Compounds: Emerging Roles in Agriculture, Food Security, and Biotechnology

Tuba Arjumend

Dr., Uşak University, Türkiye

Tabish Abdul Razzaq

Food Technologist, Scientfic Officer/Qarshi Research International (Pvt) Ltd. Pakistan

Dr. Samia Iqbal

Physiotherapist, Pakistan

Muhammad Zubair

PhD candidate, Zhejiang University, China

1. Introduction

Agricultural production is increasingly challenged by climate variability, soil degradation, water scarcity, emerging pests and pathogens, and the environmental impacts of intensive fertilizer and pesticide use (Savary et al., 2019; FAO, 2022). At the same time, microbial spoilage and postharvest diseases contribute substantially to food losses (FAO, 2019). These challenges have increased interest in sustainable biological strategies that can improve crop productivity, suppress pathogens, and maintain food quality.

Microorganisms produce a wide range of bioactive metabolites, including antibiotics, siderophores, enzymes, phytohormones, and volatile organic compounds (VOCs) (Schulz and Dickschat, 2007; Audrain et al., 2015). Microbial volatile organic compounds (mVOCs) include alcohols, ketones, aldehydes, esters, sulfur compounds, terpenes, and aromatic compounds. Because they can diffuse through air-filled soil pores and other environments, mVOCs enable microorganisms to influence neighboring organisms without direct physical contact (Schulz and Dickschat, 2007; Lemfack et al., 2018).

The importance of mVOCs in plant–microbe interactions was highlighted by Ryu et al. (2003), who demonstrated that volatiles produced by *Bacillus subtilis* GB03 and *Bacillus amyloliquefaciens* IN937a promoted the growth of *Arabidopsis thaliana*. Subsequent studies identified compounds such as acetoin and 2,3-butanediol as important components of bacterial volatile-mediated plant responses (Farag et al., 2006). Since then, mVOCs have been associated with plant growth promotion, induced resistance, nutrient acquisition, stress tolerance, and

suppression of phytopathogens (Bitas et al., 2013; Kanchiswamy et al., 2015; Sharifi and Ryu, 2018).

The significance of mVOCs also extends to food systems. Microbial volatiles contribute to the characteristic aromas of fermented foods, whereas spoilage microorganisms produce volatile metabolites that can serve as indicators of food deterioration (Morath et al., 2012; Fan et al., 2023). Advances in headspace sampling, solid-phase microextraction (SPME), gas chromatography–mass spectrometry (GC–MS), ion mobility spectrometry, electronic noses, and biosensors have increased the potential of mVOCs for rapid and non-destructive food-quality monitoring (Fan et al., 2023; Ramadan et al., 2025).

From a food-security perspective, mVOCs may contribute to crop protection, postharvest disease management, spoilage detection, fermentation, and sustainable production of valuable biochemicals. Their antimicrobial and signaling properties also make them promising candidates for developing biological alternatives or complements to conventional agricultural inputs (Kanchiswamy et al., 2015; Morath et al., 2012).

Therefore, this review examines mVOCs from an integrated agricultural, food-security, and biotechnology perspective, covering their biosynthesis, ecological functions, roles in plant–microbe interactions, biocontrol potential, food applications, analytical technologies, and prospects for commercialization.

2. Microbial Volatile Organic Compounds: Definition and Chemical Diversity

2.1. Definition and Characteristics

Volatile organic compounds (VOCs) are generally characterized by relatively high vapor pressure and sufficient volatility to enter the gaseous phase under environmental conditions. Microbial VOCs (mVOCs) are volatile compounds produced and released by microorganisms during primary or secondary metabolism (Schulz and Dickschat, 2007; Lemfack et al., 2014).

The term *mVOC* is operational rather than chemically restrictive and includes several structural classes, such as alcohols, aldehydes, ketones, esters, hydrocarbons, terpenoids, sulfur-containing compounds, nitrogen-containing compounds, aromatic compounds, and heterocyclic molecules (Schulz and Dickschat, 2007; Audrain et al., 2015). Microorganisms may also produce inorganic volatile compounds; however, these are generally considered separately from organic compounds in volatilome studies.

The mVOC database has provided an important resource for organizing this chemical diversity. The original database linked microbial species with their reported volatile compounds, while mVOC 2.0 substantially expanded the available information by incorporating microbial species, volatile compounds, biological effects, and mass-spectral data (Lemfack et al., 2014; Lemfack et al., 2018). These databases have contributed to a better understanding of the diversity and ecological importance of microbial volatilomes (Table 1).

Table 1. Major chemical classes of microbial volatile organic compounds and their representative functions

Chemical class	Representative compounds	Major microbial sources	Potential biological/biotechnological functions
Alcohols	2,3-Butanediol, 3-methyl-1-butanol, 1-butanol	*Bacillus*, yeasts, bacteria	Plant growth promotion, signaling, aroma, antimicrobial activity
Ketones	Acetoin, 2-heptanone, 2-nonanone	Bacteria, fungi	Plant signaling, antimicrobial activity, food aroma
Aldehydes	Acetaldehyde, 3-methylbutanal	Yeasts, bacteria	Fermentation aroma, microbial indicators
Esters	Ethyl acetate, isoamyl acetate	Yeasts, lactic acid bacteria	Fruit-like aroma, food biotechnology
Sulfur compounds	Dimethyl disulfide, dimethyl trisulfide	*Bacillus*, *Pseudomonas*, sulfur-metabolizing microbes	Antifungal activity, nutrient interactions, signaling
Terpenoids	Monoterpenes, sesquiterpenes	Fungi, actinomycetes, bacteria	Antimicrobial, ecological signaling, flavor/fragrance
Aromatic compounds	Benzaldehyde, benzothiazole	Bacteria and fungi	Antimicrobial effects, signaling, food aroma
Nitrogen-containing compounds	Indole and derivatives	Enterobacteria and other bacteria	Microbial signaling, plant responses, biofilm regulation
Furans	2-Pentylfuran and related compounds	Bacteria and fungi	Antifungal activity, aroma, signaling
Hydrocarbons	Alkanes and alkenes	Diverse bacteria and fungi	Ecological interactions, potential biomarkers

Importantly, the biological activity of an mVOC cannot be predicted solely from its chemical class. Its effects may depend on concentration, exposure duration, environmental conditions, target organism, and interactions with other compounds present in the volatile mixture (Effmert et al., 2012; Audrain et al., 2015). Consequently, the activity of a complete microbial volatilome may differ considerably from that of an individual purified compound, highlighting the importance of studying both individual mVOCs and complex volatile blends.

3. Biosynthetic Origins of mVOCs

Microbial volatile organic compound (mVOC) production is closely linked to both primary and secondary metabolism, with many compounds originating directly from glycolysis, pyruvate metabolism, amino acid and fatty acid catabolism, sulfur metabolism, and terpenoid biosynthesis rather than dedicated biosynthetic gene clusters (Schulz & Dickschat, 2007; Audrain et al., 2015) (Table 2). Accordingly, microbial volatilomes vary with species and strain, growth phase, carbon and nitrogen availability, oxygen, pH, temperature, and environmental conditions (Kanchiswamy et al., 2015; Schmidt et al., 2015). Among carbohydrate-derived

volatiles, acetoin and 2, 3-butanediol are prominent products of pyruvate metabolism in *Bacillus*, *Klebsiella*, *Enterobacter*, and other bacteria. Pyruvate is converted to acetolactate by acetolactate synthase, followed by acetoin formation through acetolactate decarboxylase and reduction of acetoin to 2, 3-butanediol by NADH-dependent butanediol dehydrogenase. Their relative production depends on strain, substrate, oxygen, pH, and intracellular redox balance (Xiao & Xu, 2007; Ji et al., 2011; Yang et al., 2017).

Acetoin and 2, 3-butanediol is particularly relevant to agricultural mVOC research because they can function as plant-active volatile signals. Bacterial volatiles containing these compounds have been shown to promote *Arabidopsis thaliana* growth and influence plant defense and physiological responses (Ryu et al., 2003; Farag et al., 2006; Kanchiswamy et al., 2015). Their importance also extends beyond ecological interactions, as both compounds have applications in food, flavor, fragrance, pharmaceutical, and chemical industries, making microbial production an important target for metabolic engineering (Cui et al., 2022). More broadly, the metabolic flexibility underlying mVOC production enables microorganisms to modify their volatile profiles according to ecological and environmental conditions, highlighting the importance of integrating microbial metabolism with environmental context when interpreting volatilome composition (Schulz & Dickschat, 2007; Audrain et al., 2015; Kanchiswamy et al., 2015; Schmidt et al., 2015).

3.1. Amino Acid-Derived Volatiles

Amino acid metabolism is another major source of microbial volatile compounds, particularly during fermentation and decomposition of protein-rich substrates. Amino acid catabolism produces diverse aldehydes, alcohols, acids, ketones, sulfur- and nitrogen-containing volatiles (Schulz & Dickschat, 2007; Smit et al., 2009). Branched-chain amino acids such as leucine, isoleucine, and valine undergo transamination, decarboxylation, and reduction to form branched-chain aldehydes and alcohols; for example, leucine contributes to 3-methylbutanal and 3-methyl-1-butanol, while phenylalanine and tryptophan metabolism can generate phenylacetaldehyde, 2-phenylethanol, indole, and related compounds (Smit et al., 2009).

These amino acid-derived volatiles are important contributors to the aroma and sensory properties of fermented foods, with their production influenced by microbial species and strain, substrate composition, fermentation conditions, and microbial interactions (Schulz & Dickschat, 2007; Smit et al., 2009). Thus, manipulating amino acid metabolism provides a potential strategy for controlling the volatile profiles and sensory characteristics of fermented products.

3.2. Fatty Acid-Derived Volatiles

Fatty acid metabolism generates diverse microbial volatiles, including aldehydes, ketones, alcohols, lactones, fatty acids, and hydrocarbons, through β-oxidation and other lipid-degradation pathways (Schulz & Dickschat, 2007). These compounds contribute to food aroma, producing fruity, buttery, green, cheesy, mushroom-like, or rancid notes depending on their structure and concentration. Lipid-derived volatiles are also relevant to food-spoilage

monitoring because changes in microbial lipid metabolism can modify food headspace VOC profiles; however, their interpretation requires consideration of both microbial activity and non-microbial lipid oxidation processes.

3.3. Sulfur Metabolism

Sulfur-containing mVOCs are highly active compounds produced through microbial degradation of sulfur-containing amino acids, particularly methionine and cysteine (Schulz & Dickschat, 2007; Audrain et al., 2015). Key examples include dimethyl sulfide (DMS), dimethyl disulfide (DMDS), and dimethyl trisulfide (DMTS); notably, DMDS can exhibit antimicrobial activity and influence plant–microbe interactions and plant sulfur metabolism (Kai et al., 2009; Kanchiswamy et al., 2015). Sulfur-derived volatiles may therefore contribute not only to microbial competition and pathogen suppression but also to nutrient cycling, plant sulfur nutrition, defense signaling, and rhizosphere microbial interactions.

3.4. Terpenoid Biosynthesis

Terpenoids are highly diverse natural products increasingly recognized as important microbial metabolites. Their biosynthesis begins with IPP and DMAPP, produced through the MVA or MEP pathways, followed by prenyltransferase and terpene-cyclase reactions (Dickschat, 2016; Avalos et al., 2022). Genome mining has revealed extensive terpene biosynthetic potential in bacteria and fungi, including volatile compounds such as geosmin and 2-methylisoborneol, which contribute to ecological interactions and communication (Dickschat, 2016; Rudolf et al., 2021; Avalos et al., 2022). Microbial terpene pathways are also valuable for producing flavors, fragrances, pharmaceutical precursors, and other high-value compounds, with metabolic engineering and synthetic biology enabling more sustainable production (Lyu et al., 2021).

Table 2. Major biosynthetic origins of microbial volatile organic compounds

Metabolic origin	Representative mVOCs	Major microbial sources	Potential significance
Carbohydrate/pyruvate metabolism	Acetoin, 2,3-butanediol, acetaldehyde	Bacillus, Enterobacter, yeasts	Plant growth promotion, signaling, flavor
Amino acid metabolism	Indole, phenylacetaldehyde, 2-phenylethanol, branched-chain aldehydes/alcohols	Bacteria, yeasts, fungi	Communication, food aroma, ecological interactions
Fatty acid metabolism	Aldehydes, ketones, alcohols, lactones	Bacteria, yeasts, fungi	Food aroma, spoilage indicators
Sulfur metabolism	DMS, DMDS, DMTS	Bacteria, fungi	Antimicrobial activity, nutrient cycling, signaling
Terpenoid metabolism	Geosmin, 2-methylisoborneol and other terpenoids	Bacteria, fungi	Ecological signaling, defense, biotechnology

4. The Microbial Volatilome and Ecological Communication

The term volatilome describes the complete collection of volatile compounds produced or emitted by an organism, microbial community, or environmental system under specific conditions. Rather than being composed simply of metabolic waste products, microbial volatiles constitute a dynamic chemical interface through which microorganisms interact with their surrounding environment. Their ability to diffuse through air-filled pores, soil, plant tissues, and headspace environments allows them to mediate interactions over distances where direct cellular contact is not required (Schulz and Dickschat, 2007; Audrain et al., 2015; Piechulla et al., 2024).

Microbial volatiles can participate in intra-species communication, inter-species microbial interactions, plant–microbe signaling, microbial competition, predator–prey interactions, stress responses, nutrient-related interactions, and microbial community assembly (Effmert et al., 2012; Bitas et al., 2013; Audrain et al., 2015). Recent research further suggests that volatile traits should be considered functional microbial traits because they can influence resource utilization, spatial interactions, competitive fitness, and community dynamics (Ledford et al., 2025).

The ecological function of an mVOC is strongly dependent on its chemical identity, concentration, exposure duration, environmental matrix, and the physiological state of the receiving organism. A single compound may therefore produce different, or even opposite, effects depending on dose and ecological context. Low concentrations of some microbial volatiles can stimulate plant growth or prime defense responses, whereas higher concentrations may inhibit plant development or become phytotoxic (Piechulla et al., 2022; Sharifi and Ryu, 2018). Similarly, a volatile that inhibits a phytopathogenic fungus may also affect non-target microorganisms within the rhizosphere. Table 3 summarizes the major ecological functions of microbial volatile organic compounds and their potential relevance to agriculture and biotechnology.

Table 3. Microbial Volatilome and Its Major Ecological Communication Functions

Ecological interaction/function	Role of microbial VOCs	Representative effects	Agricultural/biotechnological relevance
Intra-species communication	Volatiles can influence the behavior and physiology of members of the same microbial species.	Regulation of growth, metabolism, biofilm formation, and stress responses	Understanding microbial population behavior and optimizing beneficial microbial inoculants
Inter-species microbial interactions	mVOCs mediate chemical interactions between different bacterial and fungal species.	Growth stimulation, inhibition, metabolic modification, and competition	Microbial community engineering and biological control
Plant–microbe signaling	Beneficial microbial VOCs can be perceived by plants without direct contact.	Changes in root development, plant growth, hormone	Development of microbial biostimulants and plant-growth-promoting formulations

		signaling, and gene expression	
Plant defense induction	Some mVOCs activate or prime plant defense pathways.	Induction of systemic resistance and enhanced pathogen tolerance	Sustainable disease management and reduced pesticide use
Microbial competition	Volatiles can suppress neighboring microorganisms or alter their metabolism.	Inhibition of pathogens, fungi, and competing bacteria	Biological control of plant pathogens
Predator–prey interactions	Microbial VOCs can act as chemical cues for insects, nematodes, and other organisms.	Attraction, repulsion, or modification of feeding and behavior	Potential applications in pest management
Stress responses	Changes in environmental conditions can alter microbial volatile production and plant responses.	Enhanced tolerance to drought, salinity, temperature, and oxidative stress	Climate-resilient crop production
Nutrient-related interactions	mVOCs can influence nutrient availability, uptake, and microbial metabolism.	Modification of nutrient cycling and plant nutrient acquisition	Improved nutrient-use efficiency
Microbial community assembly	Volatile compounds influence which microorganisms establish and persist within a community.	Selection, coexistence, exclusion, and metabolic cooperation	Rhizosphere microbiome engineering
Long-distance chemical signaling	Volatiles can diffuse through soil pores and air spaces, allowing communication without physical contact.	Responses between spatially separated microorganisms and plants	Development of volatile-based biocontrol and signaling technologies
Plant–plant interactions	Microbial VOCs can indirectly modify volatile-mediated communication between plants.	Priming of neighboring plants and changes in defense responses	Indirect crop protection and ecosystem management

4.1. Microbe–Microbe Communication

Microbial volatiles contribute to interactions among bacteria, fungi, and other microorganisms. Volatile compounds can alter microbial growth, motility, biofilm formation, sporulation, antibiotic production, and competitive behavior (Audrain et al., 2015). In soil and other complex environments, these interactions may occur without physical contact, allowing microorganisms to detect neighboring populations and adjust their physiological responses.

Volatile-mediated interactions can therefore influence microbial community structure. For example, volatiles produced by one microorganism may inhibit competing organisms, while others may stimulate growth or alter metabolic activity. Recent work on *Pseudomonas fluorescens* complex bacteria demonstrates the broad range of volatile-mediated interactions

involving phytopathogens, pests, and plants, emphasizing that microbial VOCs can operate across multiple trophic levels (Raio, 2024).

4.2. Microbe–Plant Signaling

Plant-associated microorganisms release complex volatile mixtures that can be perceived by plants before direct physical contact or extensive root colonization occurs. Beneficial bacterial and fungal volatiles can modify plant growth, photosynthesis, root architecture, hormone signaling, defense-related gene expression, and tolerance to environmental stress (Ryu et al., 2003; Farag et al., 2006; Piechulla et al., 2022).

Recent research indicates that plant responses to microbial volatiles involve multiple interconnected signaling pathways rather than a single receptor mechanism. Hormonal pathways involving auxin, ethylene, jasmonic acid, salicylic acid, and abscisic acid may interact with calcium signaling, reactive oxygen species (ROS), mitogen-activated protein kinase (MAPK) cascades, and transcriptional regulation (Montejano-Ramírez et al., 2024; Ali et al., 2025).

Importantly, plants may respond not only to individual volatile compounds but also to volatile blends. The biological response to a microbial community can therefore differ from the response produced by an isolated compound. This highlights the importance of studying microbial volatilomes under realistic community and environmental conditions rather than relying exclusively on purified VOC experiments.

4.3. Volatiles and Microbial Community Assembly

Microbial volatile compounds may also influence the establishment and composition of microbial communities. Volatile-mediated inhibition can create chemical exclusion zones around microbial colonies, whereas growth-promoting volatiles may facilitate coexistence or metabolic cooperation. Because volatile compounds can move through soil pores and other gas-phase environments, they provide a mechanism for microorganisms to influence spatially separated populations.

Recent ecological perspectives propose that microbial volatile traits should be incorporated into trait-based approaches to microbial ecology because volatilization can influence diffusion, resource access, competition, and responses to environmental selection (Ledford et al., 2025). This concept is particularly relevant to the rhizosphere, where microbial volatiles interact with root-derived exudates and plant-emitted VOCs to create a complex chemical network.

4.4. Context Dependence of Volatile-Mediated Effects

One of the most important considerations for agricultural application is that the biological effect of an mVOC is context dependent. Its activity may change according to soil texture, moisture, temperature, pH, organic matter, oxygen availability, microbial community composition, and the presence of competing or synergistic compounds (Kanchiswamy et al., 2015; Ali et al.,

2025). Soil can also act as both a source and sink for volatile compounds, affecting their transport, persistence, and bioavailability.

Consequently, results obtained under controlled laboratory conditions may not always translate directly to agricultural soils or field environments. Recent reviews emphasize the need to investigate microbial volatiles under more realistic ecological conditions and to consider interactions among microbial VOCs, root-derived volatiles, and non-volatile root exudates (Murata, 2025).

Overall, the microbial volatilome should be viewed as a dynamic component of microbial ecological fitness and chemical communication rather than merely a collection of metabolic by-products. Understanding how microbial volatile profiles change across environmental conditions and how complex volatile mixtures affect plants and microbial communities will be essential for developing reliable agricultural applications.

5. mVOCs in Plant–Microbe Interactions

5.1. Plant growth promotion

The discovery that bacterial volatiles can stimulate plant growth established a new mechanism of plant–microbe interaction that does not require direct microbial colonization of plant tissues.

Bacterial volatiles have been reported to increase root development, shoot biomass, leaf area, lateral root formation, root hairs, nutrient acquisition, photosynthetic activity, and seed production.

Among the best-known examples are acetoin and 2, 3-butanediol produced by *Bacillus* species. Exposure to these compounds can stimulate growth through complex signaling networks involving plant hormone pathways and transcriptional changes.

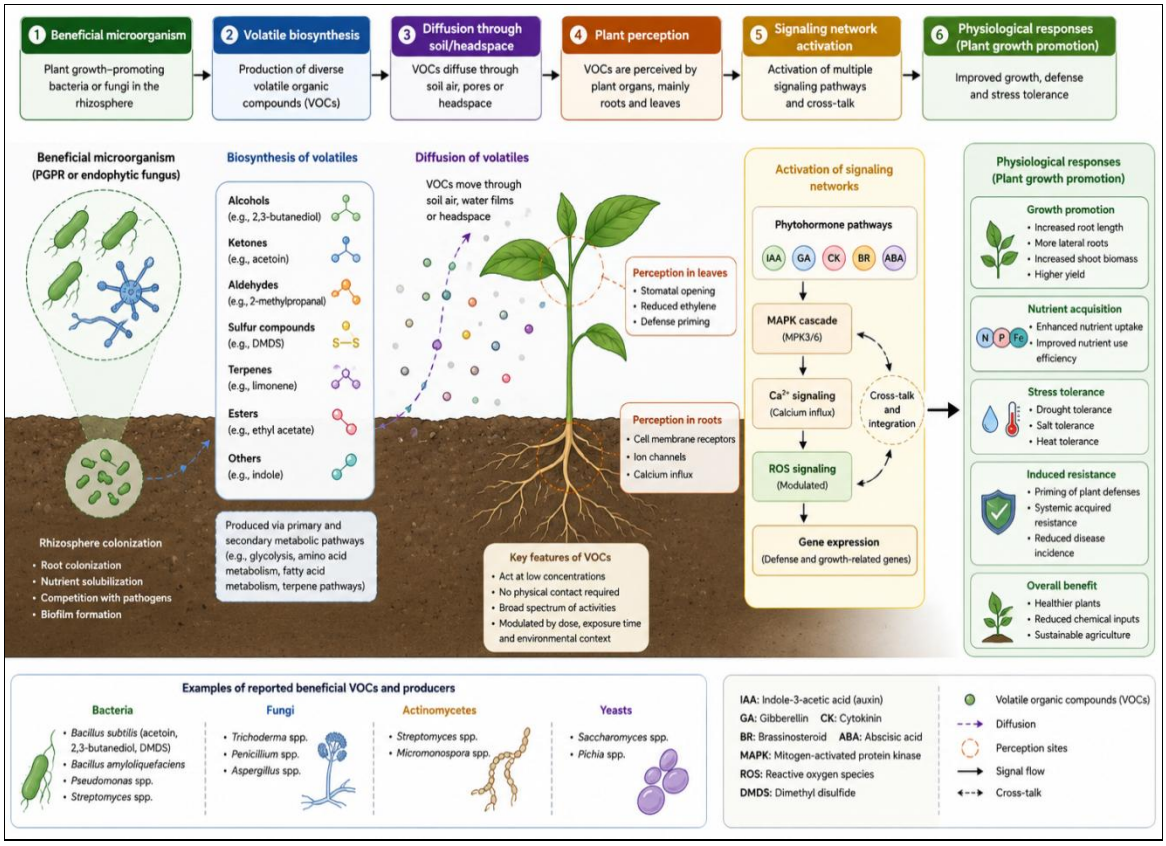

Figure 1. Proposed model of microbial volatile-mediated plant growth promotion

5.2. Hormonal regulation

Plant responses to mVOCs involve interactions among several hormonal pathways. Depending on the volatile and experimental system, jasmonic acid, salicylic acid, ethylene, auxin, cytokinins, and abscisic acid-related responses may be altered.

Rather than functioning as conventional plant hormones, mVOCs can act as external signals that modify hormone biosynthesis, perception, transport, or downstream gene expression.

This is particularly important because one volatile can influence multiple physiological pathways simultaneously. Therefore, the biological effect of mVOCs is often better described as signal-induced metabolic reprogramming rather than simple hormone replacement.

6. mVOCs as Elicitors of Plant Immunity

One of the most promising agricultural applications of microbial volatiles is induction of plant defense.

Plants exposed to beneficial microbial volatiles can activate defense-related pathways even in the absence of direct pathogen infection. This phenomenon is frequently associated with induced systemic resistance (ISR).

mVOCs may influence:

- reactive oxygen species (ROS)
- antioxidant enzymes
- phenylpropanoid metabolism
- pathogenesis-related proteins
- jasmonic acid signaling
- ethylene signaling
- secondary metabolite production
- defense gene expression.

The advantage of this mechanism is that a volatile does not necessarily need to kill the pathogen directly. Instead, it can prime the plant so that a faster or stronger response occurs following pathogen attack.

7. mVOCs as Antimicrobial and Biocontrol Agents

Microbial volatiles can inhibit bacteria, fungi, oomycetes, nematodes, and insects. Their antimicrobial effects may result from disruption of membrane integrity, interference with respiration, alteration of intracellular redox balance, inhibition of spore germination, disruption of mitochondrial function, or modulation of signaling pathways (Table 4).

Commonly reported antifungal microbial volatiles include sulfur-containing compounds, alcohols, ketones, hydrocarbons, benzothiazole-related compounds, and other aromatic molecules. Reviews of bacterial VOCs have identified compounds such as dimethyl disulfide, dimethyl trisulfide, benzothiazole, nonane, decanone, and 1-butanol among volatiles with reported antimicrobial or biocontrol activity.

Table 4. Representative microbial volatiles with agricultural potential

mVOC	Representative microbial sources	Reported activity	Potential application		
2,3-Butanediol	Bacillus spp.	Plant growth promotion	Biofertilizer/biostimulant		
Acetoin	Bacillus spp.	Plant growth promotion	Biostimulant		
Dimethyl disulfide	Several bacteria	Antifungal, nematicidal, nutrient-related effects	Biopesticide		
Dimethyl trisulfide	Bacteria	Antimicrobial activity	Crop protection		
Indole	Various bacteria	Signaling, growth and microbial interactions	Microbial engineering/signaling		

2-Pentylfuran	Bacteria/fungi	Antifungal activity	Biocontrol
Benzothiazole	Bacteria	Antimicrobial activity	Crop protection
1-Butanol	Bacteria/yeasts	Antimicrobial effects	Biocontrol/food applications
3-Methyl-1-butanol	Bacilli and yeasts	Growth/signaling/aroma	Biostimulant/food biotechnology
Ethyl acetate	Yeasts and bacteria	Aroma/solvent properties	Fermentation/food biotechnology

The agricultural potential of bVOCs has recently been reviewed specifically in the context of biopesticides and crop protection, with emphasis on antimicrobial effects, plant immunity, stress resistance, and VOC-'omics approaches.

8. Effects on Plant Pathogens

mVOCs can suppress diverse plant pathogens, including fungi, bacteria, nematodes, and insects, through direct toxicity and disruption of key physiological or behavioral processes. Against major fungal pathogens such as Fusarium, Botrytis, Alternaria, Aspergillus, Penicillium, Rhizoctonia, and Colletotrichum, mVOCs may inhibit mycelial growth, spore germination and sporulation, alter membrane integrity and mitochondrial activity, and interfere with pathogenicity; their ability to act through the vapor phase is particularly valuable for postharvest protection in enclosed storage environments. Against bacterial pathogens, volatile compounds can affect membrane function, metabolism, quorum sensing, biofilm formation, growth, and stress responses, potentially enabling more selective interference with microbial communities than broad-spectrum antimicrobials. Some mVOCs also exhibit nematicidal or insecticidal effects through olfactory receptor activation, neurotoxicity, feeding deterrence, behavioral modification, reproductive disruption, or direct toxicity, highlighting their potential as components of integrated and environmentally sustainable pest-management systems.

9. mVOCs and Abiotic Stress Tolerance

Agricultural productivity is increasingly constrained by drought, salinity, heat, nutrient deficiency, and other abiotic stresses.

Microbial VOCs can improve plant tolerance through multiple mechanisms. Studies have reported bacterial volatile-mediated improvements in drought and salinity tolerance, sulfur and iron nutrition, and plant ion homeostasis (Figure 2).

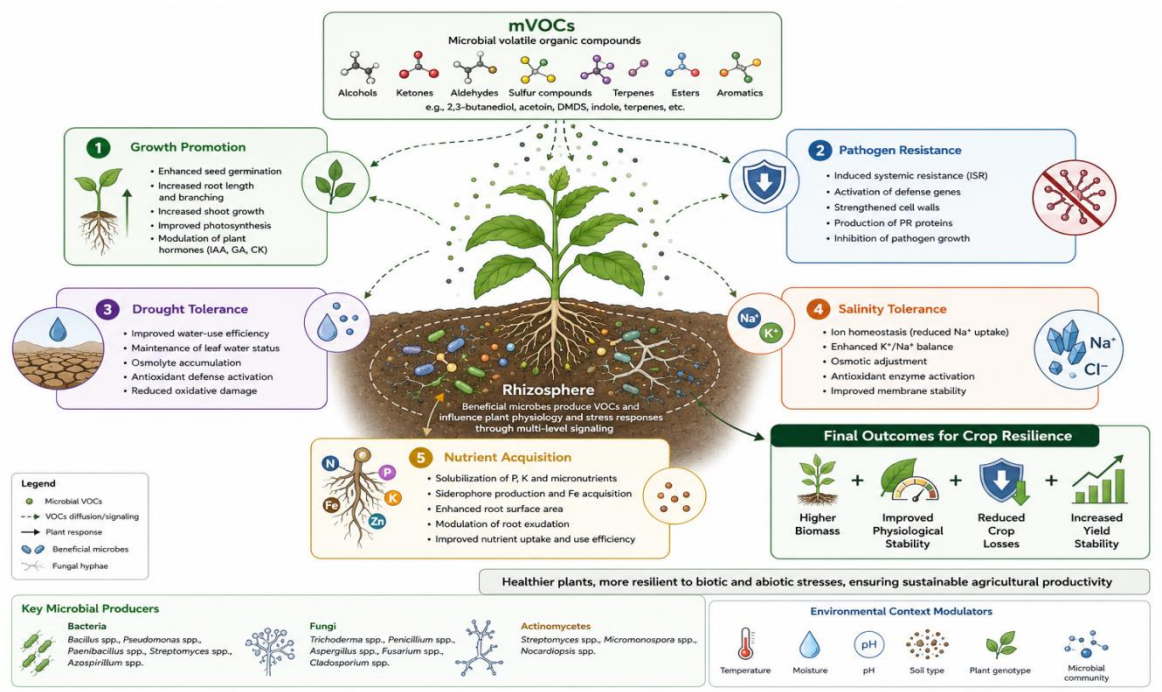

Figure 2. Integrated effects of microbial VOCs on plant resilience

10. Rhizosphere Ecology and Soil Health

The rhizosphere is a favorable environment for microbial volatile interactions because microorganisms, plant roots, and soil particles occur in close proximity. Microbial volatiles interact with root exudates, root-derived VOCs, soil organic matter, mineral surfaces, and surrounding microbial communities. Together, these chemical signals can influence microbial community structure, nutrient availability, plant defense, and root development.

However, mVOC activity observed under controlled laboratory conditions may differ substantially in soil. Factors such as pH, moisture, soil texture, organic matter, temperature, microbial diversity, and adsorption processes can affect volatile concentration, movement, and biological activity.

11. Microbial VOCs and Food Security

Food security depends on the availability, safety, quality, and stability of food supplies. Microbial volatile organic compounds (mVOCs) may contribute to these dimensions through their effects on crop productivity, plant disease suppression, stress tolerance, postharvest protection, and food-quality monitoring (Table 5).

Table 5. Contribution of microbial VOCs to food security

Food-security challenge	Potential mVOC contribution
Low crop productivity	Plant growth promotion
Plant diseases	Direct antimicrobial action

Abiotic stress	Stress tolerance and resilience
Postharvest losses	Vapor-phase pathogen control
Food spoilage	Early VOC-based detection
Mycotoxin risk	Early detection of toxigenic fungi
Food quality	Aroma and flavor formation
Dependence on synthetic chemicals	Biological alternatives
Waste valorization	Fermentative production of aroma compounds
Process monitoring	VOC-based biosensors and electronic noses

Food losses associated with microbial spoilage are particularly important because spoilage reduces the effective amount of food available to consumers. A 2024 review in *Nature Reviews Microbiology* highlighted microbial spoilage as a major contributor to food waste and emphasized the importance of improved detection and control strategies.

12. mVOCs in Food Spoilage Detection

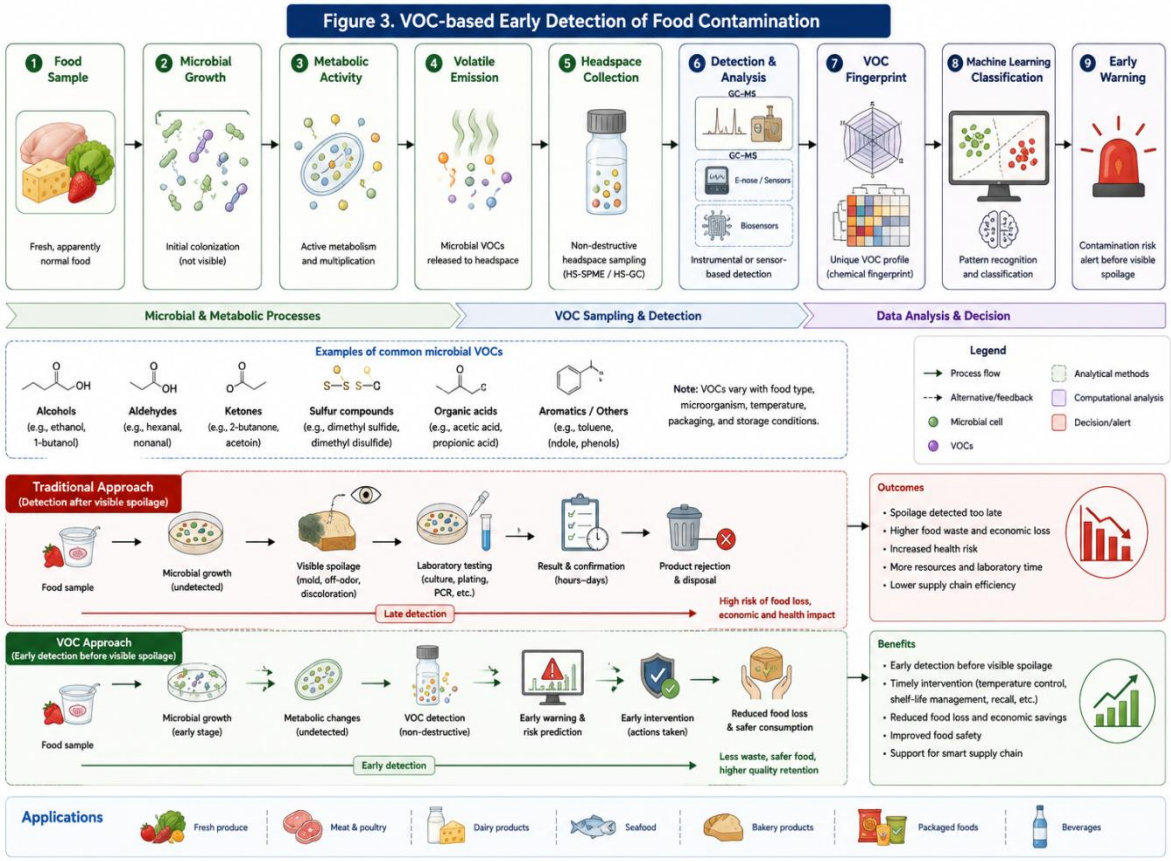
Microorganisms produce characteristic volatile signatures during growth. These signatures can change according to species, growth stage, food matrix, oxygen availability, temperature, and microbial interactions.

Consequently, the volatile profile of a food may provide an early indication of microbial contamination before visible spoilage occurs (Figure 3).

Potential applications include detection of:

- Pseudomonas spp.
- Bacillus spp.
- lactic acid bacteria
- yeasts
- molds
- Salmonella and other pathogens
- postharvest fungal infections.

Analytical approaches include headspace sampling, SPME-GC–MS, purge-and-trap, needle-trap techniques, ion mobility spectrometry, electronic noses, biosensors, and direct mass spectrometry.

13. Microbial VOCs, Mycotoxins, and Postharvest Food Safety

Mycotoxin contamination is a major food-safety concern, particularly in cereals and other commodities susceptible to toxigenic fungi.

Fungal infection can alter the volatile profile of food before extensive visible deterioration becomes apparent. Consequently, VOC biomarkers may provide an opportunity for early identification of fungal contamination and potentially mycotoxin risk.

Recent reviews have specifically examined VOC biomarkers associated with fungal infection and mycotoxin contamination in fruits and vegetables, highlighting GC–MS, electronic noses, and biosensor technologies as emerging detection platforms.

14. mVOCs in Postharvest Disease Management

Postharvest fungal diseases cause substantial losses in fruits, vegetables, grains, and other agricultural commodities.

Microbial VOCs offer several theoretical advantages for postharvest protection:

- vapor-phase activity
- reduced requirement for direct contact
- potential activity in enclosed storage

- compatibility with biological control
- reduced chemical residues
- possibility of controlled release
- potential simultaneous effects on multiple pathogens.

Beneficial microorganisms could potentially be introduced into storage environments to generate protective volatile blends, or purified/synthetic microbial volatiles could be delivered using controlled-release systems.

15. mVOCs in Food Fermentation and Flavor Biotechnology

Not all microbial volatiles are protective. Many are essential contributors to desirable food aromas.

Microorganisms are responsible for the formation of characteristic volatile compounds in:

- bread
- cheese
- yogurt
- fermented vegetables
- fermented meats
- wine
- beer
- vinegar
- traditional fermented foods.

Microbial succession during fermentation can strongly influence the accumulation of key volatile compounds and therefore sensory quality.

Microbial flavor biotechnology is particularly attractive because fermentation can provide a scalable alternative to extraction from plants or chemical synthesis (Table 6).

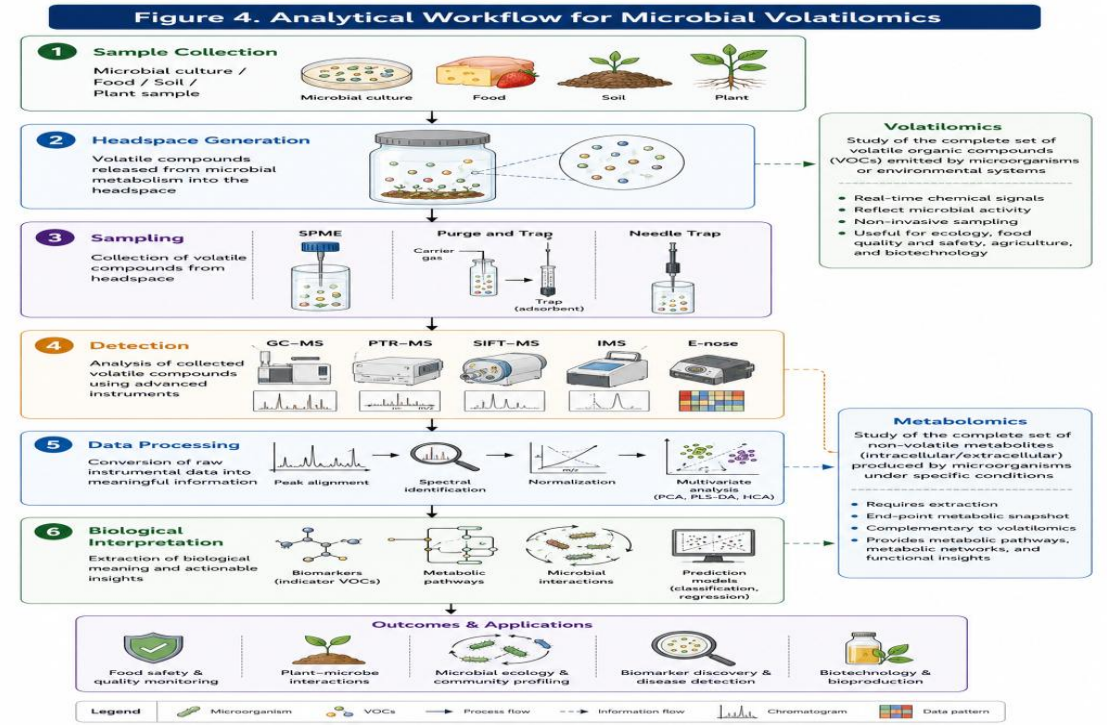
Table 6. Biotechnological applications of microbial volatile compounds

Application	Target compounds/processes	Biotechnology opportunity
Food aroma	Esters, alcohols, aldehydes	Fermentation-based natural flavors
Fragrance	Terpenes and aromatic compounds	Microbial cell factories

Agriculture	Acetoin, 2,3-butanediol	Biostimulants	
Biocontrol	Sulfur compounds, ketones, alcohols	Biofumigation/biopesticides	
Food diagnostics	VOC fingerprints	Electronic noses	
Mycotoxin screening	Fungal VOC signatures	Early-warning systems	
Fermentation monitoring	Dynamic VOC profiles	Process control	
Anaerobic digestion	VOC instability markers	Process monitoring	
Synthetic biology	Engineered volatile pathways	Precision production	
Waste valorization	Aroma compounds from food residues	Circular bioeconomy	

16. Analytical Approaches for mVOC Characterization

Accurate mVOC analysis commonly employs headspace sampling, SPME–GC–MS, and direct mass spectrometry (PTR-MS and SIFT-MS), with factors such as temperature, equilibration time, humidity, oxygen, sample mass, medium, and microbial biomass influencing measurements. GC–MS provides reliable separation and compound identification, whereas direct MS enables rapid, real-time monitoring of dynamic processes such as fermentation and microbial growth. Electronic noses and biosensors offer rapid fingerprint-based approaches for food-quality assessment, disease diagnosis, storage monitoring, fermentation control, and microbial identification, with emerging nanomaterial-based sensors further improving VOC detection (Figure 4).

17. Volatilomics, Metabolomics, and Artificial Intelligence

Volatilomics enables comprehensive characterization of microbial volatile profiles, overcoming the limitations of studies focused on individual compounds. Integrating volatilomics with metabolomics, transcriptomics, proteomics, genome mining, metagenomics, flux analysis, and machine learning can provide systems-level insights and identify VOC patterns associated with plant health, food contamination, microbial species, fermentation stages, and fungal toxicity. Databases such as the mVOC database further support computational interpretation by linking microbial species, volatile compounds, biological effects, and mass spectra.

18. Factors Affecting Microbial VOC Production

Microbial VOC production varies substantially with environmental, nutritional, and physiological conditions, making reproducibility a major challenge in mVOC research (Table 7). Therefore, VOC profiles observed under laboratory conditions may not reflect their production or biologically relevant concentrations in soil, plants, or food systems.

Table 7. Major factors controlling mVOC production and their implications

Factor	Effect on mVOC profile	Research implication
Carbon source	Changes central metabolism	Standardize substrate
Nitrogen source	Alters amino acid-derived VOCs	Report nitrogen composition
pH	Influences enzyme activity and volatilization	Include pH monitoring
Temperature	Alters metabolic rate and vapor pressure	Test realistic conditions
Oxygen	Changes fermentation and redox pathways	Define aerobic/anaerobic conditions
Growth phase	Changes primary/secondary metabolism	Use time-course sampling
Microbial density	Alters community signaling	Normalize biomass
Microbial interactions	Can activate or suppress VOC pathways	Study co-cultures
Soil matrix	Adsorption/diffusion affects availability	Validate in real soil
Food matrix	Lipids/proteins alter VOC partitioning	Validate in commodity
Humidity/water activity	Influences metabolism and volatilization	Important for storage studies

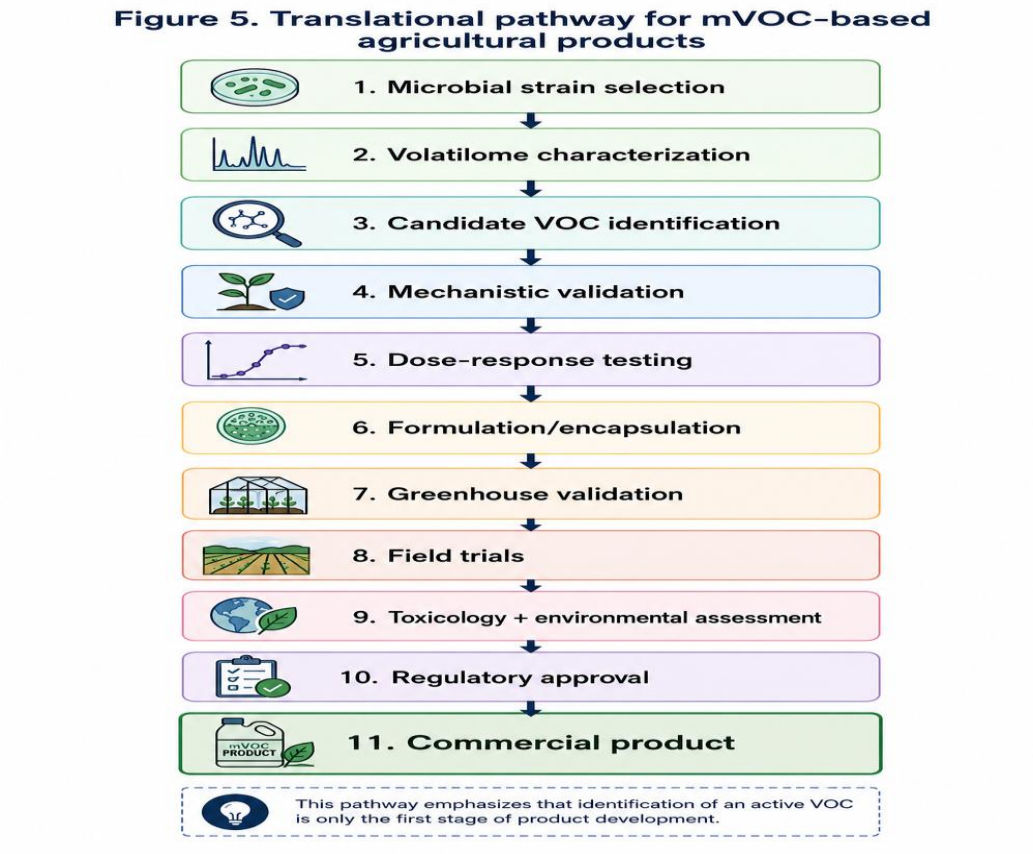
19. Laboratory Evidence Versus Field Reality

Most mVOC studies use controlled laboratory systems, such as compartmentalized assays that demonstrate volatile-mediated effects while avoiding direct microbial–plant contact. However, these systems do not fully reflect soil and agricultural environments, where VOCs may be adsorbed, dissolved, degraded, or diluted, resulting in lower plant exposure. Therefore,

greenhouse and field validation is essential to assess environmental relevance, consistency, formulation, and practical agricultural performance.

20. Formulation and Delivery Technologies

For mVOCs to become practical agricultural products, controlled and reliable delivery will be essential. Microbial inoculants can produce VOCs directly in soil or on seeds, offering continuous production, multiple metabolites, self-renewal, and compatibility with microbial consortia, but their performance may vary with colonization, environmental conditions, and competition from native microbiota. Purified VOCs provide defined chemistry, reproducible dosing, and easier mechanistic evaluation, but may face challenges related to formulation cost, volatility, rapid loss, and phytotoxicity. Encapsulation in polymeric, lipid-based, cyclodextrin-based, or other controlled-release systems can reduce evaporation and provide sustained, targeted VOC delivery, making it a promising strategy for field application (Figure 5).

21. Safety, Ecotoxicology, and Regulatory Considerations

Natural origin does not guarantee mVOC safety; candidate compounds should therefore be assessed for toxicity, phytotoxicity, inhalation exposure, environmental persistence and fate, non-target effects, sensory impacts, and residues. Regulatory requirements also vary among microbial inoculants, metabolites, biopesticides, food additives, flavoring agents, and diagnostic biomarkers, making ethical, environmental, and regulatory considerations essential alongside biological efficacy.

22. mVOC-Based Precision Agriculture

mVOC technologies could add a biological monitoring layer to precision agriculture by linking plant or soil VOC signatures with sensors, AI, disease prediction, and targeted management, while VOC monitoring in stored grain could enable early fungal-risk detection and timely intervention. Integration with wireless sensors and artificial intelligence may ultimately support continuous monitoring, reduce unnecessary pesticide use, and improve intervention timing.

23. Microbial VOCs and Synthetic Biology

Synthetic biology can shift mVOC research from passive discovery toward rational engineering by optimizing biosynthetic enzymes, metabolic pathways, precursor and cofactor supply, heterologous expression, enzyme activity, and fermentation conditions. Combining pathway reconstruction, metabolic modeling, protein engineering, automated screening, and machine learning could enable the development of programmable microorganisms as efficient, tailored volatile-producing cell factories.

24. Key Challenges and Research Gaps

Despite substantial progress, important gaps remain in identifying plant receptors and molecular perception mechanisms, establishing complete dose-response relationships, and understanding synergistic, additive, or antagonistic effects within natural VOC mixtures. Further priorities include field validation under realistic agricultural conditions; systematic assessment of VOC persistence, adsorption, degradation, and transport; evaluation of effects on non-target microorganisms and microbiome composition; standardized protocols for culture, headspace sampling, VOC identification, quantification, and bioassays; improved controlled-release formulations; and clear regulatory pathways for mVOC-based agricultural and food technologies.

25. Future Perspectives

The next stage of mVOC research should progress from descriptive volatilomics toward predictive and functional volatilomics, linking genome → metabolic pathway → VOC production → environmental release → receptor/target → physiological response → ecological outcome → agricultural/industrial application. Multi-omics and machine learning could identify genes and strains associated with beneficial VOC profiles and predict their production under specific environmental conditions, while microbial consortia could be designed according to complementary functional volatilomes rather than taxonomy alone. In food systems, continuous VOC monitoring could support smart packaging and intelligent storage by detecting microbial deterioration before visible spoilage, whereas in agriculture, controlled-release mVOCs could be integrated with microbial inoculants, biofertilizers, nanocarriers, or biodegradable polymers. Overall, the convergence of mVOC science with artificial intelligence, synthetic biology, microbiome engineering, advanced sensing, and precision agriculture offers a promising interdisciplinary pathway toward predictive, targeted, and sustainable applications.

26. Conclusions

Microbial volatile organic compounds (mVOCs) represent an important and underexploited component of microbial metabolism and ecological communication, with diverse roles in antimicrobial activity, plant growth promotion, immune elicitation, nutrient acquisition, stress tolerance, microbial competition, and behavioral modification. Their multifunctionality offers particular promise for sustainable agriculture, where a beneficial microorganism could simultaneously colonize the rhizosphere, promote growth, suppress pathogens, stimulate plant immunity, improve nutrient acquisition, and enhance stress tolerance, although mVOCs are more realistically viewed as complementary components of integrated nutrient management and integrated pest management rather than complete replacements for fertilizers or pesticides.

mVOCs also provide new opportunities to improve microbial biofertilizers and biopesticides, whose field performance is often limited by formulation stability, microbial survival, and environmental variability. Because volatile production can differ among strains and in response to soil type, nutrients, temperature, and microbial communities, future inoculants could be characterized not only by strain identity and viable cell number but also by functional volatilome and environmental performance, enabling selection of microorganisms specifically for volatile-mediated traits. Beyond agriculture, mVOCs have applications in food security, postharvest protection, fermentation, flavor production, biosensing, waste valorization, and industrial bioprocess control.

However, translation from laboratory discovery to practical application requires improved understanding of dose, formulation, environmental fate, non-target effects, microbial interactions, regulatory requirements, and field-scale performance. Future research should therefore move beyond individual VOCs toward integrated microbial volatilomes, ecological context, molecular perception, and engineered delivery systems, supported by volatilomics, metabolomics, synthetic biology, microbiome engineering, advanced sensing, and artificial intelligence to establish mVOCs as versatile and sustainable tools for agriculture, food security, and biotechnology.

REFERENCES

Ali, Q., Khan, A. R., Raza, W., Bilal, M. S., Khalid, S., Ayaz, M., Khan, A.-U., & Mundra, S. (2025). Mechanisms of microbial VOC-mediated communication in plant ecosystems and agricultural applications. Journal of Sustainable Agriculture and Environment, 4(1), e70044. https://doi.org/10.1002/sae2.70044

Audrain, B., Farag, M. A., Ryu, C.-M., & Ghigo, J.-M. (2015). Role of bacterial volatile compounds in bacterial biology. FEMS Microbiology Reviews, 39(2), 222–233. https://doi.org/10.1093/femsre/fuu013

Avalos, M., Garbeva, P., Vader, L., van Wezel, G. P., Dickschat, J. S., & Ulanova, D. (2022). Biosynthesis, evolution and ecology of microbial terpenoids. Natural Product Reports, 39, 249–272. https://doi.org/10.1039/D1NP00047K

Bitas, V., Kim, H.-S., Bennett, J. W., & Kang, S. (2013). Sniffing on microbes: Diverse roles of microbial volatile organic compounds in plant health. Molecular Plant-Microbe Interactions, 26(8), 835–843. https://doi.org/10.1094/MPMI-10-12-0249-IA

Cui, Z., Wang, Z., Zheng, M., & Chen, T. (2022). Advances in biological production of acetoin: A comprehensive overview. Critical Reviews in Biotechnology, 42(8), 1135–1156. https://doi.org/10.1080/07388551.2021.1995319

Dickschat, J. S. (2016). Bacterial terpene cyclases. Natural Product Reports, 33, 87–110. https://doi.org/10.1039/C5NP00102A

Effmert, U., Kalderás, J., Warnke, R., & Piechulla, B. (2012). Volatile mediated interactions between bacteria and fungi in the soil. Journal of Chemical Ecology, 38, 665–703.

Farag, M. A., Ryu, C.-M., Sumner, L. W., & Paré, P. W. (2006). GC-MS SPME profiling of rhizobacterial volatile organic compounds reveals prospective inducers of growth promotion and induced systemic resistance in plants. Phytochemistry, 67(20), 2262–2268. https://doi.org/10.1016/j.phytochem.2006.07.021

Ji, X.-J., Huang, H., & Ouyang, P.-K. (2011). Microbial 2,3-butanediol production: A state-of-the-art review. Biotechnology Advances, 29, 351–364.

Kai, M., Haustein, M., Molina, F., Petri, A., Scholz, B., & Piechulla, B. (2009). Bacterial volatiles and their action potential. Applied Microbiology and Biotechnology, 81, 1001–1012.

Kanchiswamy, C. N., Malnoy, M., & Maffei, M. E. (2015). Chemical diversity of microbial volatiles and their potential for plant growth and productivity. Frontiers in Plant Science, 6, 151. https://doi.org/10.3389/fpls.2015.00151

Kemmler, M., Lemfack, M. C., Goede, M., Gallo, C., Toguem, S. M. T., Ahmed, W., Millberg, H., Preissner, S., Piechulla, B., & Preissner, R. (2024). mVOC 4.0: A database of microbial volatiles. Nucleic Acids Research. https://doi.org/10.1093/nar/gkae961

Ledford, S. M., Geffre, P., Marschmann, G. L., Karaoz, U., Brodie, E. L., & Meredith, L. K. (2026). Volatile traits expand the microbial playbook. Trends in Microbiology, 34(3), 252–261. https://doi.org/10.1016/j.tim.2025.08.001

Lemfack, M. C., Nickel, J., Dunkel, M., Preissner, R., & Piechulla, B. (2014). mVOC: A database of microbial volatiles. Nucleic Acids Research, 42(D1), D744–D748. https://doi.org/10.1093/nar/gkt1250

Lemfack, M. C., Gohlke, B.-O., Toguem, S. M. T., Preissner, S., Piechulla, B., & Preissner, R. (2018). mVOC 2.0: A database of microbial volatiles. Nucleic Acids Research, 46(D1), D1261–D1265. https://doi.org/10.1093/nar/gkx1016

Liang, Z., Zhi, H., Fang, Z., & Zhang, P. (2021). Genetic engineering of yeast, filamentous fungi and bacteria for terpene production and applications in food industry. Food Research International, 147, 110487. https://doi.org/10.1016/j.foodres.2021.110487

Morath, S. U., Hung, R., & Bennett, J. W. (2012). Fungal volatile organic compounds: A review with emphasis on biotechnological applications. Fungal Biology Reviews, 26(2–3), 73–83. https://doi.org/10.1016/j.fbr.2012.07.001

Montejano-Ramírez, V., Ávila-Oviedo, J. L., Campos-Mendoza, F. J., & Valencia-Cantero, E. (2024). Microbial volatile organic compounds: Insights into plant defense. Plants, 13(15), 2013. https://doi.org/10.3390/plants13152013

Murata, J. (2025). Chemical trios in rhizosphere ecology: Emerging roles of microbial volatiles, root-derived volatiles, and non-volatile root exudates in plant-soil microbe interactions. Plant Biotechnology, 42(3), 203–214. https://doi.org/10.5511/plantbiotechnology.25.0210a

Ramadan, K. M. A., Bendary, E. S. A., Khalil, H. B., Ali, S. A., Ahmed, A. R., & Mahmoud, M. A. A. (2025). Smart detection of food spoilage using microbial volatile compounds: Technologies, challenges, and future outlook. Journal of Agricultural and Food Chemistry, 73(31), 19222–19243. https://doi.org/10.1021/acs.jafc.5c05927

Raio, A. (2024). Diverse roles played by "Pseudomonas fluorescens complex" volatile compounds in their interaction with phytopathogenic microorganisms, pests and plants. World Journal of Microbiology and Biotechnology, 40, 80. https://doi.org/10.1007/s11274-023-03873-0

Rudolf, J. D., Alsup, T. A., Xu, B., & Li, Z. (2021). Bacterial terpenome. Natural Product Reports, 38, 905–980. https://doi.org/10.1039/D0NP00066C

Ryu, C.-M., Farag, M. A., Hu, C.-H., Reddy, M. S., Wei, H.-X., Paré, P. W., & Kloepper, J. W. (2003). Bacterial volatiles promote growth in Arabidopsis. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 100(8), 4927–4932. https://doi.org/10.1073/pnas.0730845100

Savary, S., Willocquet, L., Pethybridge, S. J., Esker, P., McRoberts, N., & Nelson, A. (2019). The global burden of pathogens and pests on major food crops. Nature Ecology & Evolution, 3, 430–439. https://doi.org/10.1038/s41559-018-0793-y

Schulz, S., & Dickschat, J. S. (2007). Bacterial volatiles: The smell of small organisms. Natural Product Reports, 24(4), 814–842. https://doi.org/10.1039/B507392H

Sharifi, R., & Ryu, C.-M. (2018). Sniffing bacterial volatile compounds for healthier plants. Current Opinion in Plant Biology, 44, 88–97. https://doi.org/10.1016/j.pbi.2018.02.004

Smit, B. A., Engels, W. J. M., & Smit, G. (2009). Branched chain aldehydes: Production and degradation pathways, and relevance for flavour in foods. Applied Microbiology and Biotechnology, 81, 987–999.

Xiao, Z., & Xu, P. (2007). Acetoin metabolism in bacteria. Critical Reviews in Microbiology, 33, 127–140.

Yang, T., Rao, Z., Zhang, X., Xu, M., Xu, Z., & Yang, S.-T. (2017). Metabolic engineering strategies for acetoin and 2,3-butanediol production: Advances and prospects. Critical Reviews in Biotechnology, 37, 990–1005. https://doi.org/10.1080/07388551.2017.1299680

Appeasement 2.0: Lessons from the 1930s for Modern Global Conflicts Evaluating the Thin Line between Diplomatic Negotiation and Strategic Surrender in the 21st Century

Ahmad RAZA KHAN

Dr., Assistant Professor, Government College University, Lahore, Pakistan

Anam Saleem

Government College University, Lahore, Pakistan Pakistan

INTRODUCTION

Whenever people discuss the concept of appeasement, or concession to a hostile power, the name most likely to come up is Neville Chamberlain. On 30 September 1938, he walked back into Heston Aerodrome, near London, holding a document signed by Adolf Hitler and announced to the waiting masses that, 'I have secured peace for our time' (*"Peace for Our Time" (1938)*, n.d.). He repeated the same words in 10 Downing Street later that day (*Chamberlain Returns From Munich*, n.d.). In the short term, he had prevented another war, but less than a year later Britain was at war with Nazi Germany after the invasion of Poland (*Chamberlain Returns From Munich*, n.d.). The perception of Chamberlain at Heston Aerodrome has since been used to illustrate the dangers of appeasement. The Munich Agreement of 1938 is a historical lesson about failed diplomacy that is still relevant today. It serves as a reminder to modern states of the dangers of territorial concessions to hostile nations without credible deterrence. For instance, recently, former President Biden used the phrase "modern-day appeasement" when referring to the pressure on Ukraine for giving up lands, which is analogous to the Munich Agreement events (*AP News*, 2025). Appeasement, as a policy, is the preferred solution by the leaders, as opposed to the alternative of war, which has its costs and destruction. The simplest justification for this policy is that if concessions save lives, they should be made (*Appeasement*, n.d.). It is this policy of "peace at any price" that is associated with the politician Neville Chamberlain and his policy in relation to Hitler. Winston Churchill, on the other hand, opposed Chamberlain's policy of conciliation with Nazi Germany, saying, "an appeaser is one who feeds a crocodile, hoping it will eat him last" (*A Quote by Winston S. Churchill*, n.d.). In other words, Churchill believes that Chamberlain is misleading people by preparing the country for the coming war with Hitler. Drawing upon the work of Hans Morgenthau, the paper highlights the difference between the appeasement strategy, which is based on a realistic idea, and surrender that stems from weakness. The states can be beneficial in the case of a limited opponent, but it leads to catastrophe in the face of an expansionist state. As real negotiation is based on mutual concessions and enforcement, whereas strategic surrender means continuous unilateral giveaways without receiving anything in return. In such

a situation, diplomats need to assess whether another country is willing to restore the balance based on social justice, addressing the wrongs committed against the given state, or if it is acting as a "criminal" state attempting to replace international law with power politics (Record et al., 2005).

The assumption about the aggressor's limited demands is inherently dangerous. The reason is that if his demands are limitless, every concession will simply encourage him to raise further demands. The aggressor realizes that his aggression reaches its reward; thus, he will go even further. This way, the price of resistance will increase exponentially. Hans Morgenthau argued that appeasement fails against imperialistic powers because it misjudges the enemy's limitless goals. It encourages aggression rather than satisfying it. This policy weakens the appeasing state and destroys the balance of power (Record et al., 2005). The Munich analogy is frequently brought up during modern crises. When Russia annexed Crimea in 2014, critics of Western policy invoked the ghost of 1938, and when China expanded its footprint in the South China Sea, analysts questioned whether the world was repeating past mistakes (Özigci & CEJISS, 2022; Byers, 2024). This modern conflict has sometimes been called "Appeasement 2.0," where efforts to de-escalate are viewed as passive surrenders to sweeping claims (Bran, 2021). The appeal of avoiding confrontation remains strong for leaders, but it leaves open a vital question: is modern diplomacy learning from history, or simply repeating it? This study aims to investigate that exact question, by exploring whether modern diplomacy toward aggressive states functions as a strategic tool or it is a new form of appeasement. To answer this, the study first defines appeasement and explains why the assumption of limited aggressor demands is defective. It also introduces the systemic appeasement cycle, where theoretical models show a pattern of escalation, empathy, appeasement, and centrifugalism. In the cycle, the 'custodian powers' acknowledge the expansionist claims of the revisionist power, in that way they try to diminish the status quo of the international system by promoting the revisionist power and try to shift alliances (Özigci & CEJISS, 2022). The study also analyzed the 1938 Munich Agreement as a historical benchmark and compares it to the 1962 Cuban Missile Crisis, where diplomacy succeeded because it was backed by credible deterrence. It is acknowledged that both cases, Russia's annexation of Crimea and Chain's action in South China sea, are not identical to Munich, still they raise parallel concerns about how small responses to incremental aggression play out. While the geopolitical environment of the twenty-first century is significantly different from that of the 1930s due to the advent of nuclear weapons, economic interdependence, and informational warfare, the fundamental logic of appeasement remains the same. Resilient to another state's expansionist tendencies without having established sufficient deterrent capabilities will inevitably lead to further exploitation on the part of the latter. The situation in Europe in the 1930s does not have a direct counterpart in the modern international arena, but the underlying principle of unconstrained aggression leading to additional challenges remains relevant. Understanding 1938 does not mean drawing lessons from history; it means preventing a twentieth-century Munich. The objective of statecraft in the twenty-first century is to recognize the difference between negotiating limited issues and embarking on a strategic pause before another war erupts. When diplomacy allows a tyrannical mindset to turn into unrestricted bullying, it stops preserving peace and starts enabling war.

Historical Precedent, the Munich Agreement of 1938

The Munich Agreement was not an isolated event; rather it was the culmination of a policy of expansionism that had been pursued with a most systematic thoroughness by Hitler after he came to power in Germany. Each step in his program was carefully planned so as to leave no excuse for any further steps, which is precisely what he meant by making small demands that seemed almost unobjectionable. In other words, this was nothing more than "a policy of 'salami-slicing,' where one takes slices of something gradually and relentlessly until one has acquired a substantial prize" (Faber & Orbie, 2008).

2.1 The Road to Munich: The Origin of "Salami-Slicing"

Hitler's first significant foreign policy decision occurred on 7 March 1936, when Germany's army entered the Rhineland (Huang, 1973). The region had been demilitarized under the Versailles and Locarno treaties. The orders were to retreat if the French showed any sign of opposition; however, nothing was done by either the French or the British, and Hitler realized that he could get away with it (*Hitler's First Military Action: German Troops Occupy the Rhineland | Anne Frank House*, n.d.). This action was a serious violation of the Versailles and Locarno treaties. (Faber & Orbie, 2008). In March 1938, Hitler annexed Austria in the Anschluss (*Austrian Anschluss, March 1938*, 2026). On 10 March 1938, Hitler ordered his troops to enter Austria (*Austrian Anschluss, March 1938*, 2023). The soldiers did not meet with any resistance, and soon enough, Austria's independence was gone as it became incorporated into the Reich. A month later, on April 10th, 1938, Hitler held a rigged referendum to legitimize the annexation (*Nazi Territorial Aggression: The Anschluss | Holocaust Encyclopedia*, n.d.). Once again, Britain and France issued only verbal condemnations. Hitler scored another "victory" (Huang, 1973). Hitler's next objective was Czechoslovakia. In late summer 1938, he declared that a European war would be launched if Czechoslovakia did not give up the Sudetenland (*Historical Documents - Office of the Historian*, n.d.). Hitler demanded the cession of territory, where many people spoke German by him as his "last territorial claim in Europe." However, his actions have already demonstrated that it was not the case (Faber & Orbie, 2008). On 30 May 1938, Hitler issued orders for the preparation to dismember Czechoslovakia by 1 October (*"Final Solution": In Depth | Holocaust Encyclopedia*, n.d.). He demanded the cession of the Sudetenland to Nazi Germany by 1 October (*Chamberlain Returns From Munich*, n.d.); otherwise, he would march into the Czech state (*Czechoslovakia | Holocaust Encyclopedia*, n.d.). According to the note, all persons of German ethnicity should be released from the Czechoslovak army (Hitler demanded a plebiscite in the Sudetenland for the Germans) (*German Prewar Expansion | Holocaust Encyclopedia*, n.d.). Each step seemed too insignificant to start a huge conflict. After all, the Rhineland belongs to Germany, and Austria is a German cultural area. Besides, the Sudetenland has many German ethnic groups. All these steps seemed reasonable, but summed up, they showed that Hitler pursued an aggressive policy that could only be stopped by a strong response. It is the salami approach when slices are so thin that people do not notice that they are losing the whole loaf (Faber, 2008; Roberts, 2008).

2.2 The Munich Pact: Appeasement in Action

The Munich Agreement was signed on September 29, 1938. The four powers that participated in it were Britain, France, Germany, and Italy. Czechoslovakia was not invited to participate, as its fate was decided without its involvement. The same goes for the Soviet Union (*The Avalon Project : Munich Pact 9/29/38*, n.d.). The Munich Agreement enabled Germany to seize the Sudetenland (*The Avalon Project : Munich Pact 9/29/38*, n.d.). Hitler, in turn, promised to refrain from further territorial claims in Czechoslovakia (Faber & Orbie, 2008). On 30 September 1938, Chamberlain returned to Britain, where thousands of people turned out to greet him. Saying "My good friends ... I believe it is peace for our time" (Zhang & Lee, 2024), he assured the crowd that the fighting was over. The people cheered as Britain had succeeded in thwarting Nazi Germany's expansionist designs (Roberts, 2008). However, the celebration was short-lived. Less than six months later, Germany, having regarded the Munich Agreement as merely a "paper peace," disintegrated Czechoslovakia (Zhang & Lee, 2024). On 15 March 1939, Germany occupied what little territory remained to Czechoslovakia after the Munich Agreement, while the protectorate over the Czech lands was proclaimed. Then, on 1 September 1939, Germany invaded Poland (Zhang & Lee, 2024), initiating World War II. It was in September 1939 that the war broke out, signaling the Munich Agreement's failure to prevent it (Roberts, 2008). In effect, the Munich Agreement failed to stop Germany's aggression; it only postponed the conflict and expanded its scale.

Czechoslovakia's exclusion from the negotiations exemplifies the kind of injustice that the Munich Agreement committed. Thus, one nation was deliberately dispossessed to satisfy another's expansionist designs. Chamberlain's assurance of the "peace" turned out to be the laughing stock. Immediately after his "peace speech," the public realized appeasement did not appease Hitler but rather encouraged him (Faber & Orbie, 2008). Consequently, the Munich Agreement brought devastating consequences to Czechoslovakia, including loss of 30 percent of its territory, one-third of its population, and most of its industry and sources of raw materials (Roberts, 2008). The Munich Agreement provides four key lessons on appeasement. The first lesson is that aggressor's claims are never-ending, and his demands cannot be met by concessions because it only stimulates further expansionist designs. Hitler was not satisfied by the return of the Rhineland, Austria, and the Sudetenland, and he would have inevitably annexed the rest of Europe if not stopped (Ripsman & Levy, 2008). Thus, the fundamental flaw of the policy of appeasement is misunderstanding that the objectives of the aggressor are transactional, not settlement-oriented (Ripsman & Levy, 2008). The decision-makers in 1938 should have recognized that the territorial concessions to Hitler and the policy of appeasement would not bring enduring peace. The second lesson is that avoiding war by bolstering one's capabilities is fundamentally different from postponing war by diluting one's resolve. Chamberlain pursued the former but mistakenly believed that he had adopted the latter. Notwithstanding his peacekeeping intentions, the Prime Minister could see that the Munich war was more devastating than the 1938 war because Hitler's power was on the rise, while the Allies' were waning (Record et al., 2005). In addition, appeasement could not stop or delay the war; instead, it hastened and intensified the conflict (Record et al., 2005). Thus, the Munich Agreement has become a textbook case of how not to conduct foreign policy, and the word "appeasement" has become a dirty word (Lindsay & Ariav, 2012).

The third lesson is that deterrence, not negotiations, is the surest way of preventing conflicts. Hitler did not listen to Chamberlain; he only acted when Britain and France demonstrated military power (Ripsman & Levy, 2008). Moreover, he took advantage of their hesitancy, and he was only stopped when Britain and France showed resolve by drawing "a firm line" at Poland (Record et al., 2005). The lesson of Munich is not that negotiations should not have happened, but that they should have been combined with a stronger demonstration of military capability and willingness to use it if expansionist designs could not be deterred (Record et al., 2005). The lesson of Munich is that adversaries use forbearance by other states as a sign of weakness, not reasonableness (Patrick, 2019). The fourth lesson is that timely and united opposition is the best way to confront the aggressor. Britain and France could have stopped Hitler earlier if they had acted in unison. By failing to do so, they had to suffer even more when the war finally came (Ripsman & Levy, 2008). Thus, the lesson of Munich is that early and united deterrence is the most critical security policy for liberal democracies (Ripsman & Levy, 2008). The failure of collective security in 1938 is the lesson that appeasement is not an effective policy tool (Zhang & Lee, 2024). There is another lesson that goes along with it, that negotiations cannot take the place of security guarantees and enforcement measures (Lindsay, 2012).

Three Structural Differences between the 1930s and the 21st Century

The twenty first century is not the world of 1938. Three structural differences fundamentally differentiate the strategic environment of the twenty-first century from that of the interwar period. These differences do not negate the lessons of Munich, but they do qualify them.

3.1 Nuclear Weapons and Mutually Assured Destruction (MAD)

The first and most evident difference is nuclear weapons. Nuclear revolution significantly changed the prospects of great-power wars. During the 1930s, the decision to go to war was seen as a logical step in the continuation of politics. However, with nuclear weapons, the very idea of great-power wars has been revised. One of the central concepts of the nuclear revolution is the theory of guaranteed retaliation, which implies the ability of one side to destroy another society's social, political, economic, and industrial potential with a nuclear counterattack (Vasquez & Owsiak, 2025). Mutual assured destruction (MAD) acts as a deterrent to prevent the use of nuclear weapons. Nuclear weapons have completely changed the conditions of potential confrontations between nuclear powers. Thus, the concept of MAD contributed to the fact that nuclear powers do not target each other directly. Even more so, nuclear weapons have raised the stakes of confrontation with their assured mutual destruction as a result of which the combatant states will find themselves in an unrestrained nuclear exchange (Affairs, 2024). It is not entirely correct to say that the fear of direct confrontation had entirely dissuaded states from overt military challenges to other powers. Revisionist powers are motivated to act by the opportunity provided by the MAD concept, which allows them not to risk their existence in direct military confrontation with the enemy nuclear powers. States are aware of the danger of nuclear weapons, so they are careful not to cross the MAD threshold (*Cuban Missile Crisis*, 2026). Nevertheless, the credibility of the threat of total destruction decreases because revisionist states use alternative methods of expansion: conventional military forces, cyber-

warfare, and gray zone tactics. Thus, the main problem today is the instability of deterrence against the background of sharpened great-power confrontations. It is even more complicated now because the revisionist powers are increasingly targeting the economic and military security of their rivals and neighbors (Rudolf, 2018). The credibility of the threat posed by nuclear weapons is questionable. The situations that are being created now with nuclear weapons are even more dangerous than the race between the US and the USSR in the nuclear arms race (Hayat et al., n.d.). The presence of nuclear weapons requires caution in great-power confrontations. However, at the same time, it should be said that nuclear weapons do not eliminate the risk of revisionist wars but transfer them to other areas of confrontation (Can & Chan, 2022).

3.2 Deep Economic Interdependence

The second structural difference is the profound economic interdependence. Global commerce and capitalization, while substantial in the 1930s, were not as deep and widespread as they are today. The contemporary world is characterized by integrated supply chains and the globalization of financial markets. The global economy is no longer a sphere of interaction but a battleground, where nations wage wars using trade, finance, and technology as instruments of power (YAMAK, 2025). This fact creates powerful incentives for peace, as war is undesirable for economies, but at the same time, it forms new dangers. The economic interdependencies can be weaponized; political scientists Henry Farrell and Abraham Newman have a term for it "weaponized interdependence" which refers to the way states can exploit their "position at the center of global financial, commercial, and technological networks to extract concessions or punish adversaries" (Farrell & Newman, 2019). Political actors engage in "asymmetric interdependence" where they utilize relationships to coerce other states. Weapons of mass disruption in networked systems with positive feedback mechanisms are an example of "weaponized interdependence" (Nisa, 2026). Germany, as a Western power, has chosen to embrace a full globalization and international economic integration as a preferred strategic option in the late 20th century. The country now finds itself in a disadvantageous position in the 21st century where great-power rivalries are reemerging, and economic interdependencies are becoming "weaponized" (Baines et al., 2026). The economic blackmail can lead to situations when states and nations will be reluctant to oppose the revisionist powers openly. The reason is simple: the cost of such a policy shift would be extraordinarily high. The containment strategy can be manifested in appeasement through trade: where transatlantic partners continue to accommodate Germany but simultaneously fuel its adversaries' military buildup. The revisionist state's economy becomes excessively tied to its international economic environment, which serves as an excellent incentive to avoid large-scale military expenditures. If the revisionist power initiates a major military action, it will cause its economy to undergo depression (Özigci & CEJISS, 2022). At the same time, the same economic ties generate significant leverage for diplomatic and strategic maneuvering for the same nation.

3.3 Information Warfare and Influence on Public Opinion

The third structural difference is information warfare. The twenty-first century has brought an explosion in both volumes and speeds of information. Information has become a weapon and the battlefield. Whoever possesses control over the information has an advantage before the shot is fired (*Cognitive Warfare - NATO'S ACT*, 2026). Adversaries engage in information warfare by influencing public opinion, spreading disinformation, and undermining democratic institutions. Information warfare has shifted from being an adjunct to military strategy to a critical element in national narratives, international legitimacy, and domestic cohesion (Marjanović & Smiljanić, 2025). Information warfare seeks to weaken an adversary's domestic cohesion, manipulate public opinion, and delegitimize the state (Marjanović & Smiljanić, 2025). Information warfare is a type of "gray zone" aggression which means that gray zone conflicts are the new frontiers of military confrontation. The gray zone is no longer a mere interstice between peace and war; rather, it has emerged as the arena in which strategic competitions are waged and miscalculations occur (Baines et al., 2026). Gray Zone propaganda is the most insidious because the usual time-saving assumptions of propaganda are often wrong, resulting in gray zone opinion-makers making the wrong judgments (Melissa Dalton et al., 2019). Adversaries can take advantage of public opinion to create an environment in which concessions are seen as reasonable options. They employ a blend of cyber, gray zone, and narrative strategies to influence public opinion and tolerance for appeasement. Social media is driving public opinion on social media about the use of force, what they can and cannot do, how things might turn out, how wars may end, and how states might behave (Melissa Dalton et al., 2019). Democracies must overcome their vulnerability to propaganda because openness and freedom of the press are essential components of a democratic system. The danger is not only on the battlefield but also in the information sphere. These three structural differences in the international strategic environment-nuclear weapons, economic interdependence, and information warfare-do not destroy the fundamental psychological basis of appeasement. Modern states may be desirous to adopt an appeasing way for different reasons than their interwar counterparts, and the costs for aggressive acts have indeed changed qualitatively (Melissa Dalton et al., 2019). States continue to pursue appeasement as a policy option means that this strategy continues to be reasonable in a rational-calm calculation of interests. Accommodation without effective deterrence is still as dangerous as it was in 1938. Therefore, despite the significant differences in the international environment, the twenty-first-century strategist can be guided by the lessons derived from the Munich experiment. The strategy of appeasement knows no time, as Chamberlain's attempt to avoid war with Nazi Germany demonstrated. The dilemma of whether to compromise with an aggressor, which continues to test the credibility of one's deterrent capabilities, persists even after almost a century of nuclear deterrence.

Comparative Case Studies of Munich and Cuban Missile Crisis

In order to identify the difference between successful and failed diplomacy, it is essential to make a comparison between Munich Agreement of 1938 and Cuban Missile Crisis of 1962. They both represent the conflict between a democratic country and an expansionistic one, as

well as the dilemma that arose for both sides when it came to choosing between war and peace. However, the outcomes of the negotiations were obviously different.

The Munich Agreement is therefore the policy of appeasement without deterrence, because Britain and France gave way to Hitler's will without showing any determination. As a result, Hitler felt encouraged to come to a deal, which he did not intend to keep because he did not perceive any risk. In Munich, the conference was held between Britain, France, Germany, and Italy. Czechoslovakia was not invited to participate in the negotiations. The Soviet Union was also excluded (Vasquez & Owsiak, 2025). According to the agreement, Hitler received the Sudetenland as his territorial claim. In return, he undertook to respect the integrity of the Czech territory. Chamberlain returned to Britain and assured the nation that he had achieved "peace for our time" (Vasquez & Owsiak, 2025). However, the peace was only temporary, because already in March 1939, Germany completely annexed Czechoslovakia. Then, in September 1939, Germany invaded Poland and thus began World War II. The Munich consequences were overwhelmingly disastrous. Hitler realized that the Munich Agreement indicated Britain and France's unwillingness to oppose him, so when they finally drew a line in the sand at Poland, it was far too late. The war that erupted was much more destructive than it would have been in 1938, with significantly greater loss of human life. The small countries of Central and Eastern Europe no longer saw Britain and France as dependable allies. At the same time, the Munich Agreement made clear to Stalin that the European powers did not consider his interests, which prompted him to turn to other alliances (Affairs, 2024). Thus, the international system that had been built around the League of Nations collapsed, with millions of people dying in the war and many countries being placed under foreign domination for decades (Affairs, 2024).

The Cuban Missile Crisis is proof of the efficacy of diplomacy backed by deterrence. In October 1962, an American U-2 spy plane uncovered that the Soviets were installing their nuclear missiles in Cuba. President Kennedy was then faced with a choice between invading Cuba, bombing their missile installations, or pursuing a diplomatic option (*Milestones in the History of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian*, n.d.). Kennedy decided to combine deterrence with diplomatic measures. On 22 October 1962, he announced the establishment of a naval "quarantine" of Cuba. He deliberately used the term quarantine rather than blockade to avoid implication of illegality since a blockade would be an act of war (Mouritzen, 2025). The naval quarantine saw the American navy surrounding Cuba in order to stop any further shipments of weaponry to the island (Mouritzen, 2025). It was essentially a demonstration of strength, which suggested that the US was willing to take military action if need be. At the same time, Kennedy initiated secret negotiations with the Soviet Premier Nikita Khrushchev (Record, 2008). The crisis was finally ended through mutual concessions. The Cuban Missile Crisis was over when both superpower nations publicly agreed to a deal, under which the Soviets would remove the missile sites from Cuba in exchange for a guarantee of the U.S. not invading Cuba (Record, 2008). However, in a related secret deal, the U.S. also agreed to remove its missiles from Turkey (Mouritzen, 2025). The Cuban Missile Crisis was successfully managed due to the balance between diplomacy and deterrence. Kennedy did not agree to all of his opponent's demands. He made it clear that he did not accept Cuba as an extension of his national territory.

He showed his determination and willingness to use force if necessary. At the same time, Kennedy allowed President Khrushchev to save face and reach a negotiated settlement (Record, 2008). Thus, it can be concluded that diplomacy is not necessarily a policy of compromise, but rather a policy that utilizes deterrence effectively and makes it possible to negotiate a settlement (Mouritzen, 2025). The Cuban Missile Crisis proved that diplomacy combined with a proper deterrence policy can provide a peaceful solution to the conflict, rather than surrendering national security interests. The difference between the Munich and Cuban Missile Crises cases lies in the difference between appeasement and legitimate negotiation. The RAND Corporation makes a distinction between appeasement and sound diplomacy. Appeasement is yielding to adversarial powers in unilateral concessions. It is motivated by desperation, timidity, or a false sense of responsibility. Sound diplomacy, however, is a careful calculation of concessions and resistance, a realistic assessment of gains and losses, measured giving way, based on an honest consideration of values (Record et al., 2005). The willingness to negotiate with adversaries does not mean that diplomacy is inherently appeasing or compromised. Three main differences separate legitimate negotiation from appeasement. First, reciprocity. The agreement in the Cuban Missile Crisis was made in a spirit of mutual concessions; each party gave up something for the other. Hitler did not offer Chamberlain anything in exchange for supporting his territorial claims other than his word, which he had no intention of keeping. Second, enforceability. The Cuban Missile Crisis agreement was a genuine contract that both sides could rely on; neither side could violate its terms without suffering the consequences. There was nothing in the Munich agreement that either side could use to make sure that the other kept its promises, and, as a result, Hitler violated it immediately. Third, the willingness to negotiate should stem from a strong position. President Kennedy stood his ground, making demands because he knew he could meet them. Chamberlain, on the other hand, gave way, believing that he was doing the right thing by trying to appease Hitler. Diplomacy requires negotiation, but negotiations must be based on deterrence because "when an aggressor meets with success, he is likely to be encouraged to go further". It is the responsibility of policymakers to maintain a careful balance between being firm and being flexible.

Modern Revisionism, Crimea, South China Sea, and the Risk of Appeasement 2.0

In February 2014, Russia annexed Crimea, a region of Ukraine with a considerable portion of Russian speaking population (BBC News, 2014). After the Russia-friendly president of Ukraine was ousted, a controversial referendum was held, after which Russia formally annexed Crimea; Russian troops occupied the peninsula and President Putin signed a treaty making Crimea part of Russia (BBC News, 2014). The international community responded with disapproval and economic sanctions. Western officials decried Russia's actions as the illegitimate interference in the internal affairs of Ukraine (Reuters, 2014). UK's foreign secretary William Hague stated that "international order" was at risk: "Annexation of part of another country by force and the use of force to change borders are breaches of international law" (Reuters, 2014). Western nations such as the US and the EU imposed travel bans and froze the assets of numerous Russian officials (Reuters, 2014). Russia reacted with disdain and accusations of hypocrisy. The foreign minister of Russia, Sergey Lavrov condemned the sanctions as illegitimate and "not in line with

international law" (Reuters, 2014). The annexation of Crimea was not reverted; Crimea remains formally Russian territory to this day. Russia continues to support separatists in Eastern Ukraine, which leads to the ongoing conflict between Ukraine and Russia for the last five years (BBC News, 2014). It is unclear whether it would have been enough if Western powers had not responded to the annexation with immediate and severe measures. Russia did not attempt to annex any other regions of Ukraine, but continued to support separatists in eastern Ukraine and invaded Ukraine in 2022. The credibility of threats to escalate is important: if the price for annexation of Crimea was sanctions and nothing more, for Russia it would mean that its future annexations of other regions would have limited consequences (ECFR Comms, 2025).

In the South China Sea, China has been steadily increasing its presence within the disputed water region. China has been making islands and building military bases to establish its claims on almost all waters in the South China Sea (Reuters, 2014). China is using disinformation, salami-slice tactics, and gray zone methods to advance its position and expand its influence (Mohd Johan et al., 2025). In 2016, the Permanent Court of Arbitration (PCA) ruled that China's claims were not justified (5). The tribunal determined that China's actions violated the Philippines' rights to fish and explore oil in the South China Sea since they did not recognize the historical right to exclusive control over the disputed region (BBC News, 2016). The court further stated that China's actions did not meet the burden of proof for historic rights in the South China Sea (BBC News, 2016). On the other hand, China rejected the ruling of the PCA. It is notable that the PCA does not have the authority to enforce its decisions. Moreover, Beijing rejected the ruling as illegitimate and null and void. China continues to build islands and military installations in the South China Sea. Recently, it was revealed that China has been installing anti-aircraft and anti-missile defense systems on the man-made islands in the South China Sea. China has initiated a new round of artificial island-building that has not been witnessed since 2017 (*Beijing Adds Weapons to South China Sea Islands*, 2026).

The concept of revisionism is closely tied to the notion of "salami-slicing." The latter refers to a process in which forces of change make a series of small steps that, taken together, amount to a significant shift (Mohd Johan et al., 2025). China's approach to the South China Sea represents such an undertaking, as its actions are designed to shift the status quo without engaging in direct and open conflict. The actions include deploying coast guard and militia ships to the region to enforce China's claims (Mohd Johan et al., 2025). The salami-slicing approach causes instability as it provokes tension while masking the true intent to transform regional realities. The gradual approach allows the revisionist to lower the threshold of resistance, with each step not perceived as an existential threat but rather as a tolerable irritation. Thus, the cumulative effect of these measures erodes the status quo, as revisionist forces realize that they can pursue their goals without suffering unacceptable costs. The salami-slicing approach by revisionist powers to achieve their geopolitical objectives is undermining the credibility of deterrence. The issue is that deterrence requires that the threshold of unacceptable behavior be clearly defined and consistently enforced. The credulity of the security guarantees is further eroded by the fact that the international community has repeatedly protested China's moves while only engaging in symbolic actions, such as the freedom of navigation operations.

Thus, despite the statements of concern about the revisionist intentions in the South China Sea, the actions have not stopped, and the reassurance of security has proven to be empty (Mohd Johan et al., 2025).

Thomas Schelling's classic treatise, Arms and Influence (1966), addresses the topic discussed in this paper. Schelling points out that military power is not so much employed as it is used "in the form of its threat and promise, and that the employment of force is diplomacy itself or the diplomacy of force" (Schelling, 1967). Indeed, force only gains credibility through its use, and its non-use renders it ineffective. Robert Kagan's The Return of History and the End of Dreams (2008) was also cited for its explanation of why the post-Cold War era of liberal hegemony was ending. In the excerpt provided, Kagan notes that "the world is witnessing the return of autocracy" and that "the nation-state…is not going away" (Robert, 2008). He speaks of the same concept of deterrence, except that in the liberal-democratic camp, it fails because it does not account for the threat from within. If democracies do not stand up to aggression, the assumption made by the autocratic powers that they can get away with anything will hold true. It bears mentioning that the comparison made was limited because, as was stated in the paper, Munich, Crimea, and the South China Sea are not analogous situations in terms of history, participants, legality, or military power. The paper never claimed that they were, but rather that they are comparable at a certain level of analysis, namely, that of deterrence and appeasement. All three share the dynamics of coercion, negotiation, and expansionism on the part of one power and the response of the international community. As such, the comparison is made to see if the situation recalls the conditions of Munich and whether such outcomes as those of WWII are a possibility in this century as well. This is because, as mentioned earlier, the failure to respond to aggression makes it easier for expansionism to occur, and in 1938, such a turn of events led to catastrophe.

Policy Implications to Avoid Appeasement 2.0

The policymakers should understand how to prevent Appeasement 2.0. There are a number of policy recommendations.

First, it is vital to realize aggression and recognize that the revisionist country is not likely to expose its true intentions. It will pursue its goals using a salami slicing approach and commit to gray zone coercion, making concessions if they face any military response. However, once a revisionist country realizes that its actions cannot be opposed, it will escalate its actions (Mohd Johan et al., 2025). States need to respond to such actions through their intelligence agencies, monitor what is happening via satellite, and ensure that they can spot any shifts that may indicate something more significant. The intentions of aggressors such as Nazi Germany must be identified, and military response should be initiated before it is too late.

The second principle is developing red lines that are both credible and enforceable. A red line that is issued but not enforced can be more harmful than none at all, as it shows the aggressor that the first incident will not be met by any serious response (*The Jupiter Missiles and the Endgame of the Cuban Missile Crisis, 60 Years Ago*, 2023). The credibility of a red line should

be based on the willingness of the leadership to support it by actions if necessary. In other words, it should be clear to potential aggressors that crossing a red line will lead to unacceptable consequences for them. The expression of this position should be unambiguous; otherwise, the aggressor will interpret ambiguity as a lack of resolve. On the contrary, Western leaders explicitly stated that Russia's annexation of Crimea was unacceptable, but their response was limited to imposing sanctions (BBC News, 2014). Thus, the red line was crossed, but the response did not follow. It is also necessary to ensure the second condition for credibility, enforceability.

The third principle which should be considered is the idea of early and unified deterrence. Deterrence is most effective when it is early and unified because the appeasement policy which was pursued by Britain and France in 1938 was a fatal mistake which allowed Hitler to expand his territorial claims (*Cuban Missile Crisis*, 2026). It could have been possible to stop him in 1936 or even earlier. Thus, it is essential to understand that deterrence should be used on time if you want to prevent your adversary from pursuing expansionist policies. On the other hand, it is critical to implement a policy of unified resistance. Resistance to the expansionist intentions of an aggressive state should be firm and unwavering. Hitler's wish to annex Czechoslovakia in 1938 was opposed by Britain and France, but their reaction was inadequate. They did not respond immediately and decisively. Perhaps they were hoping that Hitler would be satisfied with the annexation of Austria and the Sudetenland. As a result, Hitler continued his expansionist policies and started World War II. Early and unified deterrence might have prevented the war. President Kennedy is the best example of an efficient deterrent because he demonstrated resolve by placing a quarantine around Cuba. It could be enough to deter the Soviet Union from installing nuclear missiles on the island. Nevertheless, it is vital to recognize the necessity to implement early and unified measures to ensure deterrence (*Cuban Missile Crisis*, 2026).

The fourth principle is based on the importance of "keeping diplomatic channels open." Deterrence and diplomacy are interrelated, and effective détente is achieved through the combination of both. Cuban Missile Crisis showed that Kennedy was skillful enough in using two different instruments of statecraft. He isolated the enemy through a naval blockade, but at the same time, the Secret channels were opened for the communication with Khrushchev (*Cuban Missile Crisis*, 2026). Thus, a coalition of a hard-line approach and willingness to compromise has enabled the peaceful end to this dangerous affair. To prevent misunderstanding and confusion, it is essential to keep communication with potential enemies via various channels. A back channel communication, which was used actively by Robert Kennedy and Ambassador Dobrynin during the Cuban Missile Crisis, is the tool that could prevent the global disaster (*Cuban Missile Crisis*, 2026).

Finally, to avoid the unintended conflict, it is vital to analyze the intentions of each state accurately. In other words, there must be a way to find out whether the other leaders pursue revisionist goals or not. Another important point about diplomatic negotiations is that they should not be one-sided. In other words, it is essential to negotiate from a position of strength, not weakness. Such a strategy has a legitimate chance to prevent further aggression because the

leadership demonstrates determination and readiness to protect national interests. On the contrary, Neville Chamberlain went too far in his attempts to pursue a policy of conciliation with an aggressive regime. He made concessions because he did not have any other military option and time, but Hitler understood it, and he used it aggressively (*Cuban Missile Crisis*, 2026). To be clear, diplomacy is not an option for appeasing the revisionist state and reducing its ambitions. It is a tool of preserving peace based on mutual respect and achieved through deterrence and diplomacy. On the other hand, diplomacy could postpone the inevitable conflict when it is used as the instrument of "tyrannical delusions" (*Cuban Missile Crisis*, 2026).

The core principle is negotiate when possible, deter when necessary, which captures the nuance of balancing diplomacy and deterrence to avoid appeasement. By that principle, negotiate when possible signifies that diplomacy should be conducted from a position of strength, and mutual gains should be sought, and by which negotiations should remain open. Deterrence when necessary suggests that there must be red lines beyond which negotiations can terminate, which are established and enforced at an early stage collectively.

The importance of reciprocity and its enforcement cannot be overstated. It highlights that any agreement reached through negotiations should not be seen as "our concession for nothing" or "Hitler's bribe," as the Munich Agreement ultimately turned out to be because he did not give anything in return. At the same time, the Cuban Missile Crisis turned out to be successful because both sides made concessions that were subsequently verified. The lesson of Munich is not that negotiations should not have happened. It is that recognizing when concessions have been made in favor of others without reciprocity or enforceability is paramount; hence, a modern-day analogy should not be used as an excuse to ignore learning from past events (Chivvis, 2015).

CONCLUSION

Giving in to aggressive countries, or appeasement, is still tempting in the present era as it was in 1938, and just as destructive as it proved to be back then. When Britain's Neville Chamberlain agreed to the infamous "peace for our time" deal, saying it secured peace, he committed his country to disaster by miscalculating the consequences. Appeasement proved as the policy of wishful thinking, and Munich, the agreement Chamberlain signed, was the most terrible example of failed diplomacy till day. Modern international relations are more complex and multi-dimensional due to nuclear deterrence, globalization, and cyber conflicts, but the lesson of Munich still echoes as a guiding star for statesmen. It can be defined as a matter of deterrence, which is a display of determination to respond to bad actions on the part of another country, hoping good from other states. Any agreement with an aggressor that does not account for measures to ensure deterrence will be perceived as an invitation to pursue further expansionist goals and will lead to disaster. History has demonstrated this truth time and time again, and it is obvious that the failure of Munich was the result of it being yet another example of untruthful peace talks. By contrast, it was the ability of the U.S. and USSR to negotiate the Cuban missile crisis, while also maintaining an image of deterrence that made the agreement possible. "Yes without No is appeasement, but No without Yes is war" (Museums, n.d.). This

proverb is as relevant now as it was in 1938 because, as history demonstrates, if a country does not demonstrate willingness and ability to enforce its demands, it will suffer the consequences of further violations on its sovereignty. “By allowing Russia to occupy Crimea in 2014 and China to powerfully proclaim its interests in the South China Sea, the international community indirectly permitted further similar advances in return for only verbal condemnations” in order to maintain their relations. The lesson is to ensure that a show of force or credible deterrence is used to prevent further unacceptable actions by revisionist states because retroactive reactions will inevitably result in higher costs. As a result, countries must unite to deter further aggression, rather than allow it to occur and attempt to reverse the damage done afterward, which will only lead to much higher costs. It is evident that the lesson of Munich is not to unrestraint commitment with revisionist states, but to make sure that negotiations are not used as an excuse to hand over responsibility and sovereignty. As appeasement is easy to adopt, but extremely difficult to abandon. Though the historical parallels are not exact, but the warning is clear and Concessions to aggressors will not ensure lasting peace it is evident. The lesson of Munich is not “never negotiate”, it is to recognize when accommodations to others become a substitute for deterrence. You cannot always expect history to repeat itself, but when you do understand 1938, you won’t have a modern-day Munich, the ultimate lesson is peace through strength, not peace through concession.

REFERENCES

“Final Solution”: In depth | Holocaust Encyclopedia. (n.d.). Holocaust Encyclopedia. https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/final-solution-in-depth

“Peace for our Time” (1938). (n.d.). German History in Documents and Images. https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/peace-for-our-time-1938

A quote by Winston S. Churchill. (n.d.). https://www.goodreads.com/quotes/34274-an-appeaser-is-one-who-feeds-a-crocodile-hoping-it

Affairs, M. T. M. O. F. (2024, November 3). Margus Tsahkna: Concessions will only grow the aggressor's appetite. ERR. https://news.err.ee/1609510753/margus-tsahkna-concessions-will-only-grow-the-aggressor-s-appetite

AP News. (2025, May 7). AP News. https://apnews.com/article/biden-trump-ukraine-russia-appeasement-af02a823e986bf27baf34520c6c5b931

Appeasement. (n.d.). Sky HISTORY TV Channel. https://www.history.co.uk/history-of-ww2/appeasement

Austrian Anschluss, March 1938. (2023, April 28). BBC Bitesize. https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/znxdnrd/revision/4

Baines, J., Germann, J., Rolf, S., & Starrs, S. (2026). Which side are you on? Geoeconomic coercion and German corporate networks in the US–China rivalry. Review of

International Political Economy, 1–39. https://doi.org/10.1080/09692290.2026.2622519

BBC News. (2014, March 20). Crimea crisis: Merkel warns Russia faces escalating sanctions. https://www.bbc.com/news/world-europe-26659578

BBC News. (2016, July 12). South China Sea: Tribunal backs case against China brought by Philippines. https://www.bbc.com/news/world-asia-china-36771749

Beijing adds weapons to South China Sea islands. (2026, August 15). https://www.newagebd.net/print/article/4894

Bran, A. C. (2021). Appeasement 2.0 - Russia's expansion in the Black Sea region as a prelude to dominance in the Mediterranean and the Levant. Proceedings of the International Conference on Business Excellence, Vol. 16, No. 1, Bucharest University of Economic Studies, 2022, Pp. 1399-1405. https://doi.org/10.2478/picbe-2022-0127.

Byers, A. (2024, November 12). It is not 1938: misusing historical analogies and inflating threats. The Daily Economy. https://thedailyeconomy.org/article/it-is-not-1938-misusing-historical-analogies-and-inflating-threats/

Can, C. M., & Chan, A. (2022). Preventive or revisionist challenge during power transition? The case of China–USA strategic competition. Journal of Asian Security and International Affairs, 9(1), 7–25. https://doi.org/10.1177/23477970221076646

Chamberlain returns from Munich. (n.d.). https://www.bbc.com/historyofthebbc/anniversaries/september/chamberlain-returns-from-munich

Chivvis, C. (2015, January 22). The difference between negotiation and appeasement. RAND. https://www.rand.org/pubs/commentary/2015/01/the-difference-between-negotiation-and-appeasement.html

Cognitive Warfare - NATO's ACT. (2026, July 9). NATO's ACT. https://www.act.nato.int/activities/cognitive-warfare/

Czechoslovakia Holocaust Encyclopedia. (n.d.). Holocaust Encyclopedia. https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/czechoslovakia

ECFR Comms. (2025, February 14). Trump's senseless capitulation to Putin is a betrayal of Ukraine—and terrible dealmaking. ECFR. https://ecfr.eu/article/trumps-senseless-capitulation-to-putin-is-a-betrayal-of-ukraine-and-terrible-dealmaking/

Faber, G., & Orbie, J. (2008). The new trade and development agenda of the European Union. Perspectives on European Politics and Society, 9(2), 192–207. https://doi.org/10.1080/15705850801999693

Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). Weaponized Interdependence: How global economic networks shape state coercion. International Security, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351

Fordham International Law Journal. (n.d.). In HeinOnline (Vol. 24, pp. 217–251). https://ssrn.com/abstract=1555302

German Prewar Expansion | Holocaust Encyclopedia. (n.d.). Holocaust Encyclopedia. https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/german-prewar-expansion

Hayat, Z., Khalil, T., Strategic Vision Institute, & Atlantic Council's South Asia Center. (n.d.). Great power competition and global strategic stability. In CISS Insight: Vol. VIII–VIII (Issue No.1) [Journal-article].

Historical Documents - Office of the Historian. (n.d.). https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1938v01/d668

Hitler's first military action: German troops occupy the Rhineland | Anne Frank House. (n.d.). Anne Frank Website. https://www.annefrank.org/en/timeline/22/hitlers-first-military-action-german-troops-occupy-the-rhineland/

Huang, H. (1973). The British Perception of the remilitarization of the Rhineland, 1936. http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:28316910

Hughes, L., & Long, A. (2015). Is there an oil weapon?: Security implications of changes in the structure of the international oil market. International Security, 39(3), 152–189. https://doi.org/10.1162/isec_a_00188

Lindsay, J. M. (2012, September 26). History lessons: The Munich Agreement. Council on Foreign Relations. https://www.cfr.org/articles/history-lessons-munich-agreement-2

Marjanović, A., & Smiljanić, D. (2025). COGNITIVE WARFARE – THE HUMAN MIND AS THE NEW BATTLEFIELD [Original scientific paper]. Proceedings of the Defence and Security Conference, 1(1), 84–114.

Melissa Dalton, Kathleen H. Hicks, Megan Donahoe, Lindsey Sheppard, Alice Hunt Friend, Michael Matlaga, Joseph Federici, Matthew Conklin, & Joseph Kiernan. (2019). A REPORT OF THE CSIS INTERNATIONAL SECURITY PROGRAM. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/Hicks_GrayZone_II_interior_v8_PAGES.pdf

Milestones in the history of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian. (n.d.). https://history.state.gov/milestones/1961-1968/cuban-missile-crisis

Mohd Johan, N. H., Ab Raman, T. N. A., Chen, W. C., Ou, C. H., Yang, M. H., & Shih, Y. C., Cooper, Z., & Shearer, A., Chauhan, R., Wang, J. K., Siebens, J. A., Arif, M., Afriansyah, A., Chairil, T., LESTARI, G. A., Martinson, R. D., Lanteigne, M., Frassineti, F.,

Takahashi, S., Fravel, M. T., & Glaser, C. L. (2025). Analyzing China's hybrid warfare methods in the South China Sea dispute [Journal-article].

Mouritzen, H. (2025). Don't mention the war: The failure of historical analogies in geopolitical decision-making. In Danish Institute for International Studies (DIIS), DIIS Working Paper (2025:08). https://hdl.handle.net/10419/322240

Museums, I. W. (n.d.). Appeasement. Imperial War Museums. https://www.iwm.org.uk/history/second-world-war/causes/appeasement

Nazi Territorial Aggression: The Anschluss | Holocaust Encyclopedia. (n.d.). Holocaust Encyclopedia. https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nazi-territorial-aggression-the-anschluss

Nisa, Z. U. (2026, June 16). The weaponization of interdependence: economic networks as instruments of power. Modern Diplomacy. https://moderndiplomacy.eu/2026/06/16/the-weaponization-of-interdependence-economic-networks-as-instruments-of-power/

Özigci, Y. E. & CEJISS. (2022). Theorising Systemic Appeasement in International Politics. Central European Journal of International and Security Studies, 16(Iss. 2, 2022), 54–89. https://doi.org/10.51870/MSBT1368

Patrick, S. M. (2019, November 4). What would "Restraint" really mean for U.S. foreign policy? Council on Foreign Relations. https://www.cfr.org/articles/what-would-restraint-really-mean-us-foreign-policy

Record, J. (2008). Retiring Hitler and "Appeasement" from the National Security Debate. The US Army War College Quarterly Parameters, 38(2). https://doi.org/10.55540/0031-1723.2416

Record, J., US Army War College, & USAWC Press. (2005). Appeasement reconsidered: Investigating the mythology of the 1930s (By US Army War College Press). https://press.armywarcollege.edu/monographs/736

Reuters. (2014, July 16). U.S. imposes new sanctions on Russia over Ukraine. Reuters. https://www.reuters.com/article/us-usa-sanctions-idUSKBN0FL2L320140716/

Ripsman, Norrin M. and Jack S. Levy. "Wishful Thinking or Buying Time? The Logic of British Appeasement in the 1930s." International Security, Fall 2008 http://bthsibworldhistory.pbworks.com/w/file/fetch/103900265/40207135%202.pdf

Rudolf, P. (2018). US nuclear deterrence policy and its problems. In Stiftung Wissenschaft Und Politik (SWP). https://www.swp-berlin.org/en/publication/us-nuclear-deterrence-policy-and-its-problems

Schelling, T. C. (1967). Arms and influence. In Yale University Press eBooks. https://doi.org/10.2307/j.ctt5vm52s

The Avalon Project : Munich Pact 9/29/38. (n.d.). https://avalon.law.yale.edu/imt/munich1.asp

The Jupiter missiles and the endgame of the Cuban missile crisis, 60 years ago. (2023, February 16). National Security Archive. https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/cuban-missile-crisis-nuclear-vault/2023-02-16/jupiter-missiles-and-endgame-cuban

The return of history and the end of dreams by Robert Kagan | Open Library. (2008). Open Library. https://openlibrary.org/books/OL32817661M/The_return_of_history_and_the_end_of_dreams

Vasquez, J. A., & Owsiak, A. P. (2025). Crises, war, and diplomacy. In Cambridge University Press eBooks. https://doi.org/10.1017/9781009652063

YAMAK, T. (2025). WEAPONIZED INTERDEPENDENCE AND ECONOMIC RESILIENCE: THE RECONFIGURATION OF POWER IN THE GLOBAL ECONOMY. In BİLSEL INTERNATIONAL ASPENDOS SCIENTIFIC RESEARCHES CONGRESS (p. 777). ANTALY. https://bilselkongreleri.com/

Zhang, Y., & Lee, J. (2024, January 26). The Munich Agreement: 3 Historical lessons for the Taiwan Strait. The Diplomat. https://thediplomat.com/2024/01/the-munich-agreement-3-historical-lessons-for-the-taiwan-strait/

Humanity Beyond Borders: Managing Global Challenges through Cooperation and Inclusive Governance

Fouzia GHANI

Professor/Chairperson at the Department of Political Science, Government College University Lahore-Pakistan

1. Introduction

There is a basic transformation of the world system in the present. These developments of globalization, technical progress, economic integration, migration and digitalization have led to unprecedented interdependence between states and societies. These developments have brought about opportunities for economic development, scientific cooperation, communication, and human development, but also vulnerabilities that are not territorial.

However, climate change, economic inequality, armed conflict, forced displacement, migration, pandemics, food insecurity, cyber threats, environmental degradation and technological disruption are no longer a domestic or regional issue. They often have a trans-border dimension, both in their causes and consequences. Actions in one country can have repercussions thousands of kilometres in another country. The emissions that occur in one geographical area can lead to global climate change; a virus may break out in one area, quickly spreading to another; a financial crisis in one large economy can impact the global economy; an attack on infrastructure in one area can come from another.

These developments have called into question the traditional notion of security and governance based on the state. The State continues to be the main player in international affairs and remains the primary guarantor of the security of citizens. However, national governments are facing more issues that they cannot solve on their own. Today's issues are global, and require action, coordination, cooperation and involvement from other actors at international level.

This was especially true during the COVID-19 pandemic. The pandemic turned into a public-health, economic, social, educational and governance crisis at the same time. While international scientific cooperation was one of the pillars behind the development of vaccines and treatments, the unequal access to medical resources also highlighted a serious lack of international solidarity. The pandemic has shown that national security and human security are tightly linked and that the health of populations in one country may have impacts on populations across the globe.

Moreover, the issue of climate change is another compelling example. Political boundaries do not hold up environmental degradation. The impact of the increasing temperature, extreme weather events, droughts, floods, sea level rise and changes in agricultural productivity are

different among the societies, but they are interconnected with the global environmental system. Low-lying nations and communities are often the ones that suffer the most when they have comparatively little responsibility for past greenhouse gas emissions. Climate governance thus not only involves environmental issues but also issues of justice, equity, development and human security. Aside from these factors, forced displacement and migration also highlight the limited effectiveness of individual country actions. Population movements is a result of the interaction of conflict, persecution, environmental degradation, economic insecurity and political instability in both countries of origin, transit and destination. UNHCR estimates that at the end of 2024, there were about 123.2 million forcibly displaced people, highlighting the unprecedented nature of today's displacement.These problems bring up a basic issue: How can a set of governance mechanisms be designed to solve issues that cross national boundaries and have consequences which extend beyond those borders?

This article suggests that the solution is to be strengthened by means of cooperative multilateralism and inclusive global governance. The kind of governance that should not be done is not to remove any national sovereignty but forming a world government. Rather, it should develop effective processes for how states and non-state actors can co-manage global risks effectively, while giving affected populations meaningful opportunities to be part of decisionmaking.

The main idea of this article is that the current conception of global governance needs to shift from being state-centred to being human-centred, inclusive, accountable and cooperative.

2. Research Objectives

The study aims the following:

To explore the key transnational issues facing humankind in the twenty first century.

To explore cooperative, multi-lateralism in the management of today's global crises.

To discuss the importance of inclusive governance for human security and sustainable development.

To determine the main institutional, political, economic and structural impediments to effective international cooperation.

3. Research Questions

The study seeks to answer the following research questions:

RQ1: What are the main transnational problems facing humanity in the current international system?

RQ2: How inclusive governance can contribute to enhancing human security and sustainable development?

RQ3: What barriers to effective global cooperation are built into the institutions and politics that currently exist?

RQ4: What changes are needed to establish a more inclusive, equitable, accountable and human-centred global governance system?

4. Literature Review

As a result of growing interdependence in the world, the field of global governance has grown rapidly in the scholarly literature. Previous understandings of international relations tended to focus on sovereign states, on the national interests, on military power and on territorial security. But globalization has stimulated scholars to see the increasing role of international institutions, transnational networks, civil society, corporations, and individuals.

4.1 Global Governance

Rosenau and Czempiel (1992) have thought of governance as a process of managing collective affairs without a centralized world government. Their work is of particular relevance as it illustrates the possibility of emerging order through rules, institutions, networks and processes rather than one sovereign authority.

Rosenau (2007) later studied the disintegration and decentralization of power in world politics. It is important to grasp this view in understanding the current international system, which decentralises authority between states, international organisations, regional institutions, corporations, civil society organisations and others.

Increasing interdependence in the world has led to the emergence of cosmopolitan governance' (Held, 1995) and institutions that can react to problems that go beyond the national political arena. His work serves as an important normative basis for the reflection on universal human rights, democratic accountability and political participation beyond the nation-state.

4.2 Human Security

The human security approach is a significant shift in the paradigm of state-centred approaches to security. In the UNDP's Human Development Report 1994, the notion of security was extended to include the security of the individual, as well as territorial security.In the human security approach, threats to human beings can be from poverty, hunger, disease, environmental degradation, political repression, violence and social exclusion.

This is especially relevant to the current world's problems as there is a recognition of the inter-connected nature of insecurity. A person affected by climate-induced displacement can also have an economic insecurity, food insecurity, health insecurity, and personal insecurity.

4.3 Polycentric Governance

Another important theoretical perspective is the idea of polycentric governance. Polycentric approaches do not presume one centre of power to rule the world, but rather multiple interacting centres of power.

This is especially relevant to climate governance, in which international institutions, governments, cities, businesses, scientific institutions, NGOs, and local communities all play a role in the governance process, particularly in shaping policy.Polycentric governance therefore offers a structure in which international collaboration can take place without the need for a global governance body.

4.4 Inclusive Governance

The principles of inclusive governance include participation, representation, transparency, accountability and social justice. It puts a test to governance systems where decisions are taken by political elites or strong states alone.

Populations impacted by international policies should have opportunities to influence decision making processes in order for global governance to be legitimate. Inclusion needs to go beyond the representation of the state to include civil society, women, young people, indigenous groups, refugees and migrants, research institutes and vulnerable groups.

5. Theoretical Framework

In this study, four theories are combined.

5.1 Human Security Theory

The study is normatively grounded in the concept of Human security. It's a paradigm change from "state protection" to "people protection.It is the central tenet that national security is incomplete unless individuals are not subject to poverty, disease, hunger, violence, environmental degradation and political insecurity.

5.2 Cosmopolitan Governance

Cosmopolitan governance's focus is on the human dignity and the political accountability of all people, no matter their nationality. It offers a normative framework for claiming that all people impacted by global decisions deserve to be protected politically and institutionally in meaningful ways, regardless of whether or not they have a nationality.

5.3 Polycentric Governance

Polycentric governance is an approach which acknowledges several foci of power, each at different levels of the local, national, regional, and international landscape.This method is especially helpful, given that contemporary world problems are seldom the exclusive domain of a single institution.

5.4 Networked Governance

The concept of networked governance places special focus on working together across governments, between international bodies, experts, corporations, civil society organizations and communities.These theories support a Human-Centred Cooperative Governance Framework.

Research Methodology

The type of research used is qualitative and analytical research.The study uses mainly secondary data gathered from:

• Academic texts such as books, reports, and monographs;

• Journals,Other printed materials;

• United Nations reports;

• UNDP publications;

• World Bank reports;

• WHO documents;

• Suggested reading materials from IOM and UNHCR; and

• IPCC reports;

• International conventions and policy documents; and

• Reports written by regional and international organizations; and

• Reputable institutional databases.

6.1 Data Analysis

Thematic content analysis is used to find common themes in the study which focus on the following:

• Human security;

• Global cooperation;

• Climate change;

• Economic inequality;

• Migration and displacement;

• Global health;

• Digital governance;

• Institutional accountability;

• Inclusive participation; and

• Sustainable development.

6.2 Analytical Approach

The research is of a normative and interpretive nature, and it examines whether the current global institutions are adequate to address current global challenges.

The study is about the capacity and legitimacy of global governance mechanisms.

7. Contemporary Global Challenges

7.1 Climate Change

One of the most obvious instances of a borderless problem is climate change. IPCC has determined that human activities have clearly contributed to global warming and that there are risks to human and natural systems due to climate change, which are already happening.

Multiple facets of insecurity emerge under climate change. These include:

• Food insecurity;

• Water insecurity;

• Economic insecurity;

• Health risks;

• Internal displacement;

• Cross-border migration; and

During the spring of 1897, resources were scarce, leading to conflict.Climate change can thus not be solved solely by environmental policymaking. It needs to be linked with development and migration policies, as well as health, economic and security policies.

7.2 Economic Inequality

The lack of equality in the economic development is one of the most significant obstacles to sustainable development all around the world. Globalisation has led to much economic development but not everyone has benefited equally.The World Bank's Poverty, Prosperity and Planet Report 2024 suggests that poverty reduction efforts around the world have reduced considerably.Economic inequality influences the cooperation between the world in the following two ways. First, less developed countries have less means to respond to global

disasters. Secondly, inequality may undermine political stability and social cohesion.Economic development and distributive justice must thus be taken into account in global governance.

7.3 Forced Displacement and Migration

Modern displacement is caused by conflict, persecution, political turmoil, economic hardship, climate change and environmental degradation.Migration is not necessarily a border security problem. It is a humanitarian, economic, developmental, environmental and human-rights problem all rolled into one. This approach to governance should therefore foster:

• Refugee protection and regular migration;

• Labour mobility;

• International burden-sharing;

• Climate adaptation;

• Development cooperation; and Protection of the rights of migrants.

7.4 Global Health

The Covid-19 pandemic has underscored the importance of more effective international health cooperation.National health systems are interdependent and become apparent during pandemics. Even in countries with well-functioning health institutions, the absence of control in other countries can place the country at risk.The 2025 WHO Pandemic Agreement is a significant measure of enhanced international pandemic prevention and preparedness.

But effective global health cooperation will depend on access to vaccines, medicines, technologies, scientific knowledge, funding and health infrastructure that is equitable.Developing applications and services that are secure and AI-driven.Creating applications and services that are secure and AI-powered.Society has been transformed by digitalization and these have new vulnerabilities.Cyberattacks can move across borders in no time. There are AI benefits and drawbacks related to misinformation, surveillance, autonomous systems, discrimination, privacy and employment.The Global Digital Compact that was agreed to in 2024 is an important step towards creating a framework for international digital cooperation.Further,human rights, transparency and accountability, digital inclusion, cybersecurity and responsible technological innovation must serve as the foundations of future digital governance.

9. Cooperation and Multilateralism in Non-traditional International Security Issues

Cooperative multilateralism is the institutional backbone to tackling global issues.

The United Nations is still the biggest universal forum for international cooperation. It is not just for peace and security, but also in development, humanitarian affairs, human rights, climate change, health, migration and digital governance.The Pact for the Future, signed at the 2024

Summit of the Future, is a significant step towards revitalizing international cooperation.It is important because it shows that institutions of today need to adjust to the changing global realities.Despite this, there are significant problems with multilateral institutions such as:

• Geopolitical competition;

• Veto politics;

• Unequal representation;

• Financing constraints;

• Institutional fragmentation and Inadequate enforcement of the law; and

• Democratic accountability deficits.

Thus the future of multilateralism does not need institutional growth, it needs institutional change.

9.1 States

States continue to play a key role due to their legal standing and implementation capacity.

9.2 International Organizations

IGOs offer technical expertise, coordination, standards, monitoring and humanitarian **assistance.**

9.3 Civil Society

NGOs and civil society organisations can offer grassroots knowledge and do so more effectively than governments.

9.4 Academia

Scientific knowledge and independent analysis is offered by universities and research institutions.

9.5 Private Sector

There's plenty of technology and money out there, but there's a need to have them under control and within the framework of accountability of the regulatory environment.

9.6 Local Communities

Local communities should be directly engaged in decisions concerning their livelihoods and security, as they have context knowledge.

There is, therefore, a need for a shift from government centred governance to multi-actor governance for the future of global governance.

10. Key challenges to international cooperation

Firstly geopolitical rivalry;If there are differences among the great powers, then a consensus is not reached on global issues.Secondly,inequal representation in some international institutions, political power distribution does not always correspond to current demographic, economic or geopolitical reality. Thirdly,financing gaps as no commitment or action can be taken globally without sufficient funds.Fourthly, institutional fragmentation because there could be duplication and inefficiency because of overlapping mandates for multiple international organizations.Sixthly accountability deficits and the last one is nationalism as the national political interests and long-term (global) interests may clash.

11. Findings

The effects of climate change, poverty, migration, health, conflict, and digital insecurity can only be addressed effectively through a policy that approaches them as a single issue.Likewise, state-centric governance is not enough; Finding 2: State-centric governance is insufficient.States are still essential yet cannot solve problems which have causes and effects that cross national boundaries.Although less than ideal, international institutions offer the largest available framework today for cooperation that cuts across countries. When affected communities and non-state actors play a meaningful role, global governance mechanisms are more legitimate and they can be more effective.collective action is hindered by unequal access to resources, technology, financing and decision making power.Prevention is more effective than crisis responseGlobal governance should move away from a reactive crisis management approach to early warning and prevention, resilience and anticipatory policymaking.

Proposed Human-Centred Cooperative Governance Model

The study suggests seven principles for a new governance system on the global level.

1)Human Dignity

All global policies should ultimately protect human dignity and fundamental rights.

2)Equity

There is a need for awareness in international cooperation regarding the differential vulnerabilities and capacities.

3)Inclusion

The participation of marginalised communities and affected populations should be meaningful in policy-making.

4)Accountability

Transparency and effective review of international institutions.

5)Subsidiarity

The decision making should be done at the lowest possible decision making level that is able to solve the problem in question.

6) Shared Responsibility

The world's problems need collective responsibility, acknowledging difference of historical contribution and capacity.

7) Intergenerational Justice;Current generations are responsible to future generations.

These in combination form a Human-Centred Cooperative Governance Model (HCCGM).

Policy Recommendations

Given the results, the following suggestions are made:

1.Reform international institutions for better representation of developing countries.

2. Improve systems of early warning and coordinated response to crisis at the international level.

3. Establish sustainable financing solutions for adaptation to climate change, health security and development.

4. Consider climate stability, pandemic preparedness and digital security as global public goods!

6. Make civil society a permanent part of international policy making.

7. Enhance world digital governance, including on AI and cyber security.

8. Embed migration and climate policies in order to respond to mobility related to climate change.

9. Support and enhance global health cooperation, based on equity in technology and knowledge sharing.

10. Make international institutions more accountable through transparency and independent evaluation.Expand and strengthen global citizenship programmes on human rights education, sustainable development, peace, digital citizenship and international solidarity.Enhance regional cooperation, especially in regions with common climate, migration, water, health and security issues.Focus on prevention and resilience instead of humanitarian action during and after disaster.

DISCUSSION

The results show that institutions are indeed not absent in the contemporary international system, but rather that there is a lack of adequate institutional capacity to address the challenges of the global era.There are many organizations in the world that work on topics of climate change, health, migration, development, security, human rights and technology. Often such institutions are constrained by distinct policy silos, however.For instance, migration is not

happening in isolation of climate change. It is impossible to separate migration from economic development. Economic development is not possible without health and education. Digital governance cannot be separated from human rights.This means a higher degree of global interconnectedness in governing is necessary.Polycentric governance is an interesting institutional solution. It is not necessary to establish a global authority, but rather establish networks of existing authorities.

A global climate institution should work closely with development institutions, migration organizations, health agencies, local governments, scientific institutions and civil society.What should be done is not centralization, but coordination.As well, global governance needs to be more preventative, too. International institutions typically react during a crisis. What would be a better system is to be able to identify risks beforehand, rather than when they become humanitarian emergencies.The elements that can support preventive governance include early warning systems, climate adaptation, pandemic surveillance, food-security monitoring, financial-risk assessment and digital threat monitoring.

The Special role of the developing countries.

The voice of developing countries should be a focal point of the debate on the reform of global governance.Multiple and compound vulnerabilities are common in many developing countries. The following risks can feed into each other: climate change, poverty, debt, poor infrastructure, demographic pressures, and political instability, and weak institutional capacity.But these states often lack a strong voice in the institutions that take major economic and political decisions in the world.Thus, an inclusive global order should tackle resource inequality and representation inequality at the same time.Developing countries must not simply be seen as objects of international assistance. Their involvement in shaping solutions at a global level should be acknowledged as an equal partner.

It takes on a special significance in the context of South Asia and the intersection of climate change, water insecurity, food insecurity, migration, public health, urbanization and regional political tensions.Complementing global institutions with context-specific mechanisms for shared problems is possible through regional cooperation.

CONCLUSION

The twenty-first century has proven that humanity faces the greatest challenges today that are more and more transnational. Climate change, economic inequality, pandemic, forced displacement, migration, environmental degradation, cyber and technological disruption are interrelated phenomena, which demand collective efforts.It is not just about traditional governance based on states and their authority, it is not enough anymore. Human security protection needs cooperation between states, international organizations, civil society, academia, private actors and local communities.This research has argued that the future of global governance should be based upon cooperative multilateralism and inclusive governance.This research has argued that the future of global governance should be based upon cooperative multilateralism and inclusive governance.

The goal should not be to develop a world government. Rather, it is essential that humanity has an interrelated network of institutions that can coordinate national, regional and global action.Such a system should be based on seven values: human dignity, equity, inclusiveness, accountability, subsidiarity, shared responsibility, and intergenerational justice.There are significant elements of an existing international system that will help to make this transformation. Collective action is possible, as illustrated by the Sustainable Development Goals, the Paris Agreement, the WHO Pandemic Agreement, the Global Digital Compact, the Pact for the Future, and the international migration frameworks, among others, as well as by various regional mechanisms.The major problem is implementation.

Global governance needs to be more representative, more adequately funded, more accountable, coordinated and responsive to the needs of vulnerable groups.The future of mankind thus hinges on the change from interdependence to cooperation. States will remain the pivotal actors of international relations and national borders will continue to exist. But the problems confronting humanity are growing more than political imagination is, beyond those borders.It should be quite simple to follow the basic rules:Shared challenges need shared responsibility and shared responsibility calls for inclusive cooperation.A sustainable future will thus require not only more powerful states, but more powerful relationships between states, state institutions, state communities and people. The mission of global governance should ultimately be in terms of human people, not institutions.Humanity beyond borders is not in opposition to national sovereignty, but a reflection of the fact that, in our interconnected world, the ability of a state to effectively exercise its sovereignty is increasingly based on cooperation with others.The promotion of human dignity, peace, security and sustainable development is not possible without taking a regional approach. The world we are looking forward to needs a new architecture of global cooperation where no country, community or generation is left behind.

References

Archibugi, D., & Held, D. (2011). Cosmopolitan democracy: Paths and agents. *Ethics & International Affairs, 25*(4), 433–461.

Held, D. (1995). *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. Stanford University Press.

Held, D. (2004). Democratic accountability and political effectiveness from a cosmopolitan perspective. *Government and Opposition, 39*(2), 364–391.

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2023). *Climate Change 2023: Synthesis Report*. IPCC.

International Organization for Migration. (2024). *World Migration Report 2024*. IOM.

Rosenau, J. N. (2007). Governing the ungovernable: The challenge of a global disaggregation of authority. *Regulation & Governance, 1*(1), 88–97.

Rosenau, J. N., & Czempiel, E.-O. (Eds.). (1992). *Governance Without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge University Press.

Slaughter, A.-M. (2003). Global government networks, global information agencies, and disaggregated democracy. *Michigan Journal of International Law, 24*, 1041–1075.

Slaughter, A.-M. (2004). Disaggregated sovereignty: Towards the public accountability of global government networks. *Government and Opposition, 39*(2), 159–190.

United Nations. (2021). *Our Common Agenda: Report of the Secretary-General*. United Nations.

United Nations. (2024). *Pact for the Future*. United Nations.

United Nations. (2024). *Global Digital Compact*. United Nations.

United Nations Development Programme. (1994). *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*. Oxford University Press.

United Nations Development Programme. (2022). *New Threats to Human Security in the Anthropocene: Demanding Greater Solidarity*. UNDP.

United Nations High Commissioner for Refugees. (2025). *Global Trends 2024*. UNHCR.

United Nations Statistics Division. (2025). *The Sustainable Development Goals Report 2025*. United Nations.

World Bank. (2024). *Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024: Pathways Out of the Polycrisis*. World Bank.

World Health Organization. (2025). *WHO Pandemic Agreement*. WHO.

Visibility Pressure in Working Life: A New Source of Psychological Strain in the Era of Digitalization

Yeşim SIRAKAYA

Assoc. Prof. ,St. Clements University, United Kingdom

1. INTRODUCTION

Digitalization has changed working life in ways that go well beyond the adoption of new tools. Email, instant messaging, videoconferencing, and cloud-based collaboration platforms have made it possible for work to be performed from almost anywhere, at almost any time, and this flexibility is routinely celebrated as one of the great achievements of the digital workplace. Yet the same technologies that freed work from a fixed location have also introduced a quieter and less celebrated consequence: they have made work, and the worker performing it, permanently observable. An employee's presence, activity, and responsiveness can now be tracked through a green dot on a messaging app, a timestamp on a sent email, a calendar entry marked "busy," or a camera feed in a virtual meeting. What was once simply the backdrop of getting work done has become a continuous, ambient performance of being at work.

This paper is concerned with the psychological consequences of that shift. It begins from a simple but underexamined observation: in many contemporary workplaces, doing one's job well is no longer sufficient on its own. Employees increasingly sense that they must also demonstrate, in real time and through digital channels, that they are present, responsive, and engaged. A software developer may complete a complex task efficiently but still feel anxious if her messaging status shows as "away" for too long during the afternoon. A remote employee may deliver excellent work yet worry that his manager equates a quiet messaging channel with disengagement. A team member may decline to mute her camera during a long virtual meeting, not because doing so would improve the meeting, but because remaining visible feels safer than not. These behaviors are rarely mandated by explicit policy. They emerge instead from an accumulation of small organizational signals, informal norms, and anxieties about how absence from the digital field of view might be interpreted.

This paper proposes the concept of visibility pressure to describe this phenomenon. Visibility pressure is defined here as the psychological strain that employees experience when they feel compelled not only to complete their work but also to continuously signal their accessibility, activity, and organizational engagement through digital means. The concept is closely related to, but analytically distinct from, several established constructs in organizational and occupational health psychology, including digital presenteeism, technostress, electronic performance monitoring, constant connectivity, and impression management. Each of these literatures illuminates a piece of the phenomenon, yet none fully captures the broader

psychological experience of feeling that one's visibility, rather than one's actual contribution, has become the primary currency of workplace evaluation.

The purpose of this paper is threefold. First, it reviews the relevant theoretical literatures that together provide the building blocks for understanding visibility pressure. Second, it develops a working definition of visibility pressure and proposes a conceptual distinction between actual performance and visible performance, arguing that digitalization has effectively created two parallel, and imperfectly correlated, dimensions along which employees are now evaluated. Third, it outlines the likely psychological consequences of visibility pressure and considers the organizational conditions that may intensify or buffer its effects, including a brief discussion of how AI-supported monitoring technologies are likely to reshape this dynamic going forward. The paper closes by situating visibility pressure within the broader research agenda of organizational psychology and by proposing directions for future empirical work.

2. Theoretical Background

2.1 Presenteeism and Its Digital Extension

The starting point for understanding visibility pressure is the established literature on presenteeism. Presenteeism was originally defined as the practice of attending work while ill, a behavior long understood to reduce short-term productivity and, in some cases, prolong recovery or spread illness to colleagues (Johns, 2010). The classic presenteeism literature examined why employees continue to show up physically despite being unwell, and it identified organizational culture, job insecurity, and perceived indispensability as key drivers of this behavior.

As remote and hybrid work arrangements have become widespread, scholars and practitioners have begun to describe an adjacent phenomenon, sometimes referred to as digital or virtual presenteeism, in which employees feel compelled to remain visibly active on digital platforms regardless of whether doing so reflects genuine productivity. Unlike classic presenteeism, digital presenteeism does not require physical attendance; it requires only the appearance of activity, signaled through online status indicators, message responsiveness, or participation in virtual meetings. This shift is conceptually important because it separates the act of being seen from the act of being physically present, extending the logic of presenteeism into a domain where visibility can be manufactured or performed independently of actual engagement.

2.2 Technostress and the Digital Work Environment

A second relevant literature concerns technostress, defined as the stress individuals experience as a result of their inability to cope with new technologies in a healthy manner (Tarafdar, Tu, Ragu-Nathan, & Ragu-Nathan, 2007). This literature identifies several distinct stressors, including techno-overload, the sense that technology forces employees to work faster and longer, and techno-invasion, the blurring of boundaries between work and personal life caused by constant technological connection. Both of these stressors are directly relevant to visibility pressure, since the expectation of continuous digital availability is, in effect, a demand that

employees remain perpetually reachable through the very technologies that were meant to increase their flexibility.

Technostress research is useful for understanding visibility pressure because it demonstrates that the psychological cost of digital technology is not limited to the effort required to operate it. The cost also includes the ongoing management of one's digital presence, an activity that, this paper argues, deserves closer conceptual attention than it has so far received within the technostress framework.

2.3 Electronic Performance Monitoring

A third relevant body of research concerns electronic performance monitoring (EPM), defined as the use of technological means to observe, record, and analyze information related to employee job performance (Ravid, Tomczak, White, & Behrend, 2020). Since the early 2000s, advances in workplace software have dramatically expanded organizations' capacity to monitor employees continuously, discreetly, and at scale, whether through keystroke logging, activity dashboards, email metadata, or software that tracks time spent on specific applications.

EPM research demonstrates that being monitored, or believing that one might be monitored, changes employee behavior independently of whether monitoring actually improves performance. This body of work is directly relevant to visibility pressure because much of what visibility pressure describes is, in effect, a form of self-monitoring undertaken in anticipation of organizational monitoring. Employees who are uncertain about how closely their digital activity is observed may begin to manage their visibility proactively, treating the mere possibility of being watched as sufficient reason to perform continuous engagement.

2.4 Constant Connectivity and the Autonomy Paradox

A fourth relevant literature concerns the phenomenon of constant connectivity, most influentially examined through Mazmanian, Orlikowski, and Yates's (2013) study of knowledge professionals' use of mobile email devices. Their research found that individual use of mobile devices to manage communication produced a collective norm of continual connectivity and accessibility: what began as an individual choice to gain flexibility gradually escalated into a shared organizational expectation that employees would remain reachable at nearly all times. The authors termed this the autonomy paradox, since the very technology that promised employees greater control over when and where they worked ultimately diminished that control by normalizing near-constant availability.

A related study by Barley, Meyerson, and Grodal (2011) examined email specifically as both a practical source of workload and a cultural symbol of overload, finding that the more time employees spent managing email, the more overloaded they felt, and that email had come to serve as a shorthand through which employees expressed a broader sense of being unable to keep pace with work. This distinction between the practical and symbolic dimensions of communication technology is useful for understanding visibility pressure, since much of what employees experience as pressure to remain visible may stem not only from the objective

volume of communication they must manage but also from what visibility itself has come to symbolize about commitment and belonging within an organization.

The autonomy paradox is directly relevant to understanding how visibility pressure develops over time. It illustrates a dynamic in which individual behaviors, adopted voluntarily and for good reason, gradually harden into implicit collective norms that place pressure on everyone, including those who never intended to establish such expectations in the first place.

2.5 Workplace Telepressure

A closely related construct is workplace telepressure, defined as the preoccupation with and urge to respond quickly to messages from clients, coworkers, or supervisors (Barber & Santuzzi, 2015). Barber and Santuzzi's research demonstrated that workplace telepressure is empirically distinct from related constructs such as job involvement and general technology demands, and that it predicts burnout, poorer sleep quality, and reduced psychological detachment from work during non-work hours.

Workplace telepressure captures one important component of visibility pressure, namely the urgency associated with responding quickly to communication. Subsequent research by Santuzzi and Barber (2018) extended this line of work by showing that workplace telepressure operates in part through reduced psychological detachment from work, the ability to mentally disengage from job-related thoughts during non-work time, which in turn predicts higher exhaustion and poorer sleep. This finding is particularly relevant to visibility pressure because it identifies a specific psychological mechanism, impaired detachment, through which the demand to remain reachable translates into measurable strain, rather than remaining a purely subjective sense of urgency. However, visibility pressure extends beyond message responsiveness to encompass a broader set of behaviors, including maintaining an active presence in virtual meetings, appearing engaged on collaboration platforms, and signaling organizational involvement more generally. Telepressure can therefore be understood as one specific manifestation of the broader phenomenon that this paper seeks to conceptualize.

2.6 Impression Management in Digital Work Environments

A final relevant literature concerns impression management, the set of behaviors through which individuals attempt to control how they are perceived by others (Bolino, Kacmar, Turnley, & Gilstrap, 2008). Impression management has a long history in organizational research, tracing back to Goffman's (1959) foundational account of self-presentation as an ongoing, everyday social performance. Bolino and colleagues' review demonstrates that impression management operates at individual, interpersonal, and organizational levels, and that employees regularly engage in behaviors designed to appear competent, committed, or hardworking, independent of their actual competence, commitment, or effort.

Digital work environments provide a distinctive stage for impression management, since many of the cues traditionally used to signal effort and commitment, such as arriving early or staying late at a physical office, are unavailable to remote or hybrid employees. In their place, digital

cues such as message timestamps, calendar status, and meeting camera use have become substitute signals of commitment. Visibility pressure can therefore be understood, in part, as a structurally intensified form of impression management, one in which the available channels for self-presentation have narrowed to a small set of highly visible, easily monitored digital behaviors.

3. Conceptualizing Visibility Pressure

3.1 Toward a Working Definition

Building on the literatures reviewed above, this paper defines visibility pressure as the psychological strain that employees experience when they feel obliged not only to accomplish their assigned work but also to continuously demonstrate their accessibility, activity, and organizational engagement through digital means. Several features of this definition deserve emphasis.

First, visibility pressure is distinct from workload. An employee experiencing visibility pressure may have a perfectly manageable amount of actual work to do, yet still feel considerable strain from the perceived need to appear busy, responsive, and present. Second, visibility pressure is a perception-based construct: two employees facing an identical set of organizational monitoring practices may experience very different levels of visibility pressure depending on how they interpret ambiguous cues, such as a manager's tendency to message late in the evening or a team norm of leaving cameras on during meetings. Third, visibility pressure is fundamentally digital in character. While earlier generations of workers may have felt pressure to be seen working at a physical desk, visibility pressure specifically concerns the management of a digital footprint, one that can be scrutinized, timestamped, and compared across employees in ways that physical presence historically could not be.

3.2 Core Dimensions

This paper proposes that visibility pressure can be usefully decomposed into three interrelated dimensions. The first, responsiveness pressure, concerns the felt urgency to reply quickly to messages and communications, closely aligned with the construct of workplace telepressure (Barber & Santuzzi, 2015). The second, presence pressure, concerns the felt need to appear active on digital platforms, whether by maintaining an "active" status, keeping a camera on during meetings, or posting regularly in collaboration channels, regardless of whether such activity reflects meaningful work. The third, engagement signaling, concerns the felt need to visibly participate in organizational communication, such as commenting in group chats, reacting to messages, or attending optional virtual events, as a way of demonstrating organizational commitment.

These three dimensions are proposed to be conceptually distinct but empirically correlated, since all three involve directing effort toward being seen rather than toward the substantive content of one's work. They may also vary in salience across roles: responsiveness pressure

may be especially acute for client-facing employees, while presence pressure may weigh more heavily on remote or hybrid workers whose only signal of activity to colleagues is digital.

4. Actual Performance versus Visible Performance

A central argument of this paper is that digitalization has effectively created two parallel dimensions along which employee performance is now evaluated, whether formally or informally. Actual performance refers to an employee's genuine contribution, reflected in the quality of their work, the soundness of their judgment, and the value of their output. Visible performance, by contrast, refers to the extent to which an employee's engagement and activity are perceptible to others through digital channels.

In principle, these two dimensions should be closely correlated: employees who are genuinely productive should also, in most cases, appear reasonably active and responsive. In practice, however, the correlation is imperfect, and the gap between the two dimensions is where visibility pressure originates. An employee engaged in deep, uninterrupted thinking, such as drafting a complex report or working through a difficult analytical problem, may appear digitally idle for extended periods, even though this idleness reflects highly valuable cognitive work. Conversely, an employee who responds to messages instantly, remains constantly active on collaboration platforms, and attends every optional meeting may generate a strong impression of engagement without necessarily producing commensurate value.

As this gap widens, and as digital indicators of activity become more visible and more easily compared across colleagues, employees may rationally begin to shift effort toward the visible performance dimension, not because they value appearing busy over being productive, but because visible performance is what is most readily rewarded, or at least most readily avoided being penalized for, in ambiguous organizational environments. Over time, the work of managing one's visibility, checking notifications, crafting timely responses, remembering to turn on a camera, becomes an additional task layered on top of one's substantive responsibilities, competing with those responsibilities for a limited pool of attention and cognitive resources.

5. Psychological Consequences of Visibility Pressure

5.1 Attentional Overload and Cognitive Costs

Maintaining visibility requires sustained attentional resources: monitoring notifications, tracking one's own online status, and anticipating how absence from digital channels might be perceived all draw on the same limited cognitive capacity required for substantive work. This dynamic closely parallels the techno-overload dimension of technostress (Tarafdar et al., 2007), but with an important distinction: whereas techno-overload concerns the sheer volume and pace of technology-mediated tasks, the attentional cost of visibility pressure concerns a subtler, ongoing background process of impression monitoring that persists even when task volume is otherwise manageable.

5.2 Boundary Blurring

Visibility pressure is also likely to intensify the blurring of boundaries between work and personal life. Boundary theory suggests that individuals vary in how strongly they prefer to segment different life roles, and that role transitions are facilitated or hindered by the permeability of the boundaries between those roles (Ashforth, Kreiner, & Fugate, 2000). Building on this foundation, Kreiner, Hollensbe, and Sheep (2009) identified specific boundary work tactics, behavioral, temporal, physical, and communicative, that employees use to negotiate the work-home interface, and distinguished ordinary boundary tension from outright boundary violations, defined as episodes in which the desired separation between work and personal life is breached or disregarded. Sustained visibility pressure can be understood as a source of exactly this kind of boundary violation: when organizational visibility norms extend implicitly into evenings, weekends, or vacation periods, as they may when employees feel that even brief absences from digital channels could be misread as disengagement, the boundary work required to segment professional and personal roles becomes considerably more difficult to sustain. Mazmanian, Orlikowski, and Yates's (2013) account of the autonomy paradox is again relevant here: the same devices that promise employees the flexibility to work anywhere can, once visibility norms take hold, make it psychologically difficult to ever fully disconnect.

5.3 Erosion of Psychological Safety

Visibility pressure may also interact negatively with psychological safety, defined as a shared belief that a team or organizational context is safe for interpersonal risk-taking (Edmondson, 1999). In environments where visibility itself is treated as a proxy for commitment, employees may become reluctant to signal the very behaviors that psychological safety is meant to protect, such as taking time to think before responding, stepping away to solve a problem without interruption, or admitting that they are momentarily unavailable. Rather than fostering the open, exploratory behavior that psychological safety supports, high visibility pressure may instead push employees toward performative busyness, a defensive posture that prioritizes the appearance of engagement over the genuine risk-taking that learning and innovation require.

5.4 Emotional Exhaustion

Finally, sustained visibility pressure is likely to contribute to emotional exhaustion, one of the three core dimensions of burnout alongside cynicism and reduced professional efficacy (Maslach, Schaufeli, & Leiter, 2001). Burnout research has long established that chronic, unresolved job demands, particularly those that leave little room for recovery, are strong predictors of exhaustion over time. The Job Demands-Resources model offers a useful general framework for this claim, proposing that strain accumulates when job demands, such as the ongoing effort required to remain visible, are not adequately offset by corresponding job resources, such as autonomy, supervisor support, or clearly bounded expectations (Bakker & Demerouti, 2007). Visibility pressure represents a demand of exactly this kind: it is diffuse, difficult to fully satisfy, and rarely acknowledged as a formal job requirement, which makes it

correspondingly difficult for employees to seek support in managing it or for organizations to recognize it as a legitimate source of strain.

This dynamic is further clarified by recovery research, which distinguishes several distinct recovery experiences, including psychological detachment, relaxation, mastery, and control, through which employees replenish resources depleted by work during non-work time (Sonnentag & Fritz, 2007). Visibility pressure poses a particular threat to psychological detachment specifically, since the expectation of continued digital availability makes it difficult for employees to mentally, and not merely physically, step away from work. Given that impaired detachment has been shown to mediate the relationship between related constructs such as workplace telepressure and exhaustion (Santuzzi & Barber, 2018), it is plausible that visibility pressure operates through a similar pathway, eroding the very recovery processes that would otherwise buffer employees against its cumulative strain.

6. AI-Supported Monitoring and the Future of Visibility Pressure

The trajectory of workplace technology suggests that visibility pressure is likely to intensify rather than diminish in the coming years. AI-supported performance evaluation systems are increasingly capable of aggregating digital activity data, response times, meeting attendance, platform usage, into automated productivity scores or engagement metrics. Where earlier forms of electronic performance monitoring primarily recorded discrete behaviors, AI-supported systems can synthesize these behaviors into continuous, algorithmically derived judgments about an employee's engagement, judgments that may carry an appearance of objectivity even when they largely reflect visible rather than actual performance.

This development raises a distinctive concern for the conceptual framework proposed in this paper. If actual and visible performance are already imperfectly correlated, and if AI-supported systems are better suited to capturing the visible dimension than the actual one, such systems risk formalizing and amplifying the very gap that generates visibility pressure in the first place. Employees may reasonably conclude that investing effort in visible performance yields a more predictable payoff than investing the same effort in actual performance, particularly in organizational contexts where algorithmic engagement scores feed directly into performance reviews or advancement decisions.

A further concern relates to transparency. Electronic performance monitoring research has long shown that employees respond differently depending on whether monitoring is transparent or covert, and whether it is used developmentally or punitively (Ravid et al., 2020). AI-supported systems complicate this picture further, since the underlying logic by which digital activity is translated into an engagement score is often opaque even to the managers who rely on it. An employee may not know precisely which behaviors are being weighted, how heavily, or how consistently across time, which leaves little basis for calibrating effort toward genuine contribution rather than toward whichever visible signals seem likeliest to be rewarded. In this sense, algorithmic opacity may compound visibility pressure by replacing a set of informal, at

least partially legible social expectations with a formal system whose criteria employees can only infer indirectly from their own outcomes.

This concern is not merely speculative. A recent meta-analysis synthesizing 94 independent samples found no evidence that electronic performance monitoring actually improves worker performance, while confirming that its presence is reliably associated with increased worker stress regardless of how the monitoring is characterized (Ravid, White, Tomczak, Miles, & Behrend, 2023). This finding lends direct empirical support to the central argument of this paper: monitoring systems built to capture visible performance do not appear to be capturing, or improving, actual performance, yet they reliably generate the kind of psychological strain that visibility pressure describes. As AI-supported monitoring extends the scale and sophistication of what can be tracked, this gap between the intended function of monitoring and its actual psychological cost is likely to widen rather than close.

7. Organizational and Individual Moderators

Not all organizations or employees are likely to experience visibility pressure to the same degree. Organizations that rely heavily on outcome-based performance evaluation, in which employees are assessed primarily on the quality and completion of deliverables rather than on continuous activity indicators, are likely to generate substantially less visibility pressure than organizations that lean, whether explicitly or implicitly, on digital presence as a proxy for productivity. Leadership communication also plays a moderating role: managers who explicitly model and endorse periods of digital disconnection, such as not expecting responses outside working hours, may help counteract the informal norms of constant availability described by Mazmanian and colleagues (2013).

At the individual level, employees who are more prone to impression management generally, or who hold stronger beliefs that their job security depends on visible commitment, are likely to experience heightened visibility pressure relative to colleagues in similar roles. Career stage may also matter: newer or less established employees, who have fewer track records of demonstrated competence to draw on, may feel a stronger need to compensate through visible engagement than more senior employees whose contributions are already well understood by their organizations.

8. Toward a Conceptual Model

Integrating the elements discussed above, this paper proposes a conceptual model in which visibility pressure functions as a psychological state shaped jointly by organizational monitoring practices, digital communication norms, and individual differences in impression management tendencies and job security beliefs. Visibility pressure, in turn, is proposed to influence a set of downstream outcomes, including attentional and cognitive strain, boundary blurring between work and personal life, reduced psychological safety, and emotional exhaustion, with cumulative effects on employee well-being and, potentially, long-term engagement and retention.

An important feature of this model is the central role played by the gap between actual and visible performance. The model predicts that visibility pressure will be most acute in organizational contexts where this gap is wide and where visible performance indicators are nonetheless treated as meaningful proxies for actual contribution, whether through informal manager impressions or through formal AI-supported monitoring systems. Conversely, visibility pressure is expected to be comparatively muted in organizations that explicitly recognize and correct for the imperfect correlation between the two dimensions.

9. Implications for Practice

Several practical implications follow from this conceptual framework. Organizations seeking to reduce unnecessary visibility pressure should consider auditing their performance evaluation practices to identify the extent to which digital activity indicators, rather than substantive output, implicitly shape how employees are perceived and rewarded. Where such indicators are used, whether informally by managers or formally through monitoring software, organizations should communicate clearly about what is and is not being measured, since ambiguity about monitoring practices is itself likely to intensify visibility pressure by leaving employees to guess at what behaviors are being observed and valued.

Leadership training may also usefully address visibility pressure directly, helping managers recognize the difference between an employee who is quietly productive and one who is genuinely disengaged, and equipping them to model and explicitly permit periods of reduced digital visibility, such as focused work blocks or after-hours disconnection, without those periods being interpreted as a lack of commitment. Recent applied work has begun to translate related research into concrete managerial guidance: Barber, Kuykendall, and Santuzzi (2023) propose an optimal work availability framework through which managers can set clearer, more explicit expectations about when and how quickly employees are expected to respond, reducing the ambiguity that often drives employees to default to constant visibility as a defensive strategy. Adapting this kind of framework to address visibility more broadly, beyond message responsiveness alone, may offer organizations a practical starting point for managing the phenomenon described in this paper. Finally, as organizations adopt AI-supported monitoring and evaluation tools, careful attention should be paid to ensuring that such systems are validated against actual performance outcomes rather than treated as reliable proxies for productivity on the basis of visible activity alone.

10. Limitations and Directions for Future Research

As a conceptual paper, this work has clear limitations. The construct of visibility pressure, along with its three proposed dimensions of responsiveness pressure, presence pressure, and engagement signaling, has not yet been operationalized or empirically validated. Future research should prioritize the development of a psychometrically sound measure of visibility pressure, followed by studies examining its relationship to the antecedents and outcomes proposed in the conceptual model above, including its incremental validity relative to related constructs such as workplace telepressure and technostress.

Comparative research across occupational groups, organizational monitoring practices, and remote, hybrid, and in-person work arrangements would help clarify the boundary conditions under which visibility pressure is most likely to arise. Longitudinal research would be particularly valuable given the rapid pace of change in workplace monitoring technology, since the relationship between digital visibility and organizational evaluation is likely to keep evolving as AI-supported systems become more sophisticated and more widely adopted. Finally, cultural context deserves attention, since norms regarding availability, responsiveness, and appropriate work-life boundaries vary considerably across national and organizational cultures, and the intensity of visibility pressure is likely to vary accordingly.

CONCLUSION

This paper has argued that digitalization has introduced a subtle but consequential shift in how employee performance is perceived and evaluated, one in which visibility, the extent to which engagement and activity are perceptible through digital channels, has become an increasingly important, and increasingly burdensome, currency in working life. The concept of visibility pressure, developed here through the integration of research on presenteeism, technostress, electronic performance monitoring, constant connectivity, workplace telepressure, and impression management, offers a framework for understanding this shift as a distinct psychosocial risk rather than a diffuse byproduct of several unrelated phenomena.

By distinguishing between actual and visible performance, this paper offers organizations and researchers a conceptual tool for recognizing when digital activity indicators have begun to substitute for, rather than genuinely reflect, employee contribution. As AI-supported monitoring technologies continue to expand the scope and precision with which digital visibility can be measured, understanding and addressing visibility pressure is likely to become an increasingly urgent task for organizational psychology, one with direct implications for employee well-being, sustainable performance, and the long-term health of digitally mediated working relationships.

REFERENCES

Ashforth, B. E., Kreiner, G. E., & Fugate, M. (2000). All in a day's work: Boundaries and micro role transitions. *Academy of Management Review, 25*(3), 472-491.

Bakker, A. B., & Demerouti, E. (2007). The Job Demands-Resources model: State of the art. *Journal of Managerial Psychology, 22*(3), 309-328.

Barber, L. K., Kuykendall, L., & Santuzzi, A. M. (2023). How managers can reduce always on work stress in teams: An optimal work availability framework. *Organizational Dynamics, 52*, 100992.

Barber, L. K., & Santuzzi, A. M. (2015). Please respond ASAP: Workplace telepressure and employee recovery. *Journal of Occupational Health Psychology, 20*(2), 172-189.

Barley, S. R., Meyerson, D. E., & Grodal, S. (2011). E-mail as a source and symbol of stress. *Organization Science, 22*(4), 887-906.

Bolino, M. C., Kacmar, K. M., Turnley, W. H., & Gilstrap, J. B. (2008). A multi-level review of impression management motives and behaviors. *Journal of Management, 34*(6), 1080-1109.

Edmondson, A. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative Science Quarterly, 44*(2), 350-383.

Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday.

Johns, G. (2010). Presenteeism in the workplace: A review and research agenda. *Journal of Organizational Behavior, 31*(4), 519-542.

Kreiner, G. E., Hollensbe, E. C., & Sheep, M. L. (2009). Balancing borders and bridges: Negotiating the work-home interface via boundary work tactics. *Academy of Management Journal, 52*(4), 704-730.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology, 52*, 397-422.

Mazmanian, M., Orlikowski, W. J., & Yates, J. (2013). The autonomy paradox: The implications of mobile email devices for knowledge professionals. *Organization Science, 24*(5), 1337-1357.

Ravid, D. M., Tomczak, D. L., White, J. C., & Behrend, T. S. (2020). EPM 20/20: A review, framework, and research agenda for electronic performance monitoring. *Journal of Management, 46*(1), 100-126.

Ravid, D. M., White, J. C., Tomczak, D. L., Miles, A. F., & Behrend, T. S. (2023). A meta-analysis of the effects of electronic performance monitoring on work outcomes. *Personnel Psychology, 76*, 5-40.

Santuzzi, A. M., & Barber, L. K. (2018). Workplace telepressure and worker well-being: The intervening role of psychological detachment. *Occupational Health Science, 2*(4), 337-363.

Sonnentag, S., & Fritz, C. (2007). The Recovery Experience Questionnaire: Development and validation of a measure for assessing recuperation and unwinding from work. *Journal of Occupational Health Psychology, 12*(3), 204-221.

Tarafdar, M., Tu, Q., Ragu-Nathan, B. S., & Ragu-Nathan, T. S. (2007). The impact of technostress on role stress and productivity. *Journal of Management Information Systems, 24*(1), 301-328.

Professional Identity Anxiety in the Age of Artificial Intelligence: A Conceptual Evaluation of Changing Perceptions of Expertise in Working Life

Yeşim SIRAKAYA

Assoc. Prof., St. Clements University, United Kingdom

1. Introduction

Over the past decade, artificial intelligence has moved from the periphery of organizational life to its center. What began as a set of narrow tools confined to data processing and routine automation has evolved into systems capable of drafting reports, generating creative content, diagnosing medical conditions, screening job candidates, and even offering strategic recommendations that were once the exclusive domain of experienced professionals. This shift has understandably generated an enormous body of research and public commentary on the future of employment, much of it organized around a single, urgent question: which jobs will disappear, and which will survive? Yet beneath this employment-centered debate lies a quieter and, in many respects, more psychologically consequential question that has received comparatively little scholarly attention. It is not only whether a job will continue to exist, but whether the expertise a person has spent years, sometimes decades, cultivating will continue to matter.

This distinction is not a semantic one. Job loss and expertise devaluation are related but analytically separate phenomena, and conflating them obscures an important part of what employees are currently experiencing. A physician whose position is secure may nonetheless feel that her diagnostic judgment is losing its distinctiveness as AI-based decision-support tools become more accurate. A journalist may retain his post while quietly wondering whether the years he spent developing a distinctive voice and analytical style still count for as much as they once did. A university lecturer may continue teaching the same courses while sensing that the command of literature she built over a career is now available, in some approximate form, to any student with access to a generative model. In each of these cases, the objective employment relationship remains intact, yet something more subtle has been unsettled: the individual's sense that their accumulated expertise is a scarce, valuable, and identity-defining asset.

This paper proposes the concept of professional identity anxiety to capture this phenomenon. Professional identity anxiety is defined here as the psychological uncertainty that arises when individuals begin to doubt whether their knowledge, experience, and professional judgment will retain their value and distinctiveness in a labor market increasingly shaped by artificial intelligence. Unlike job insecurity, which centers on the perceived threat to the continuity of employment itself, professional identity anxiety centers on the perceived threat to the meaning,

status, and uniqueness of one's expertise. A person may feel entirely secure in their position while still experiencing considerable identity anxiety, and conversely, a person facing genuine employment risk may nonetheless retain a strong and stable sense of professional identity if they believe their distinctly human capabilities remain irreplaceable.

The purpose of this paper is to develop professional identity anxiety as a conceptual construct, to situate it within existing theoretical traditions in industrial and organizational psychology, and to propose a framework through which future empirical work might investigate its antecedents, correlates, and consequences. In doing so, the paper draws on four established literatures: professional and occupational identity theory, job insecurity research, technology anxiety and technostress research, and the self-efficacy and career adaptability traditions. None of these literatures, on its own, fully captures the phenomenon under discussion, but together they provide the conceptual scaffolding from which professional identity anxiety can be built.

It is worth clarifying at the outset what this paper does not claim. It does not argue that AI is a purely destructive force with respect to professional expertise, nor does it adopt the increasingly fashionable position that AI merely augments human work in a frictionless and uniformly positive manner. Instead, it takes a more measured position: AI is a boundary-shifting force. It redraws the line between what counts as distinctly human expertise and what has become a commodity available to anyone with the right tool. Redrawing that line is neither inherently harmful nor inherently beneficial; its psychological consequences depend heavily on how individuals and organizations interpret and respond to the shift. The remainder of this paper develops this argument in stages, moving from the theoretical foundations of professional identity to a proposed conceptual model of professional identity anxiety, and concluding with a discussion of organizational conditions that may buffer or amplify its effects.

2. Theoretical Background

2.1 Professional Identity and Its Psychological Function

Professional identity refers to the set of attributes, beliefs, values, and experiences through which individuals define themselves in relation to their occupation (Ibarra, 1999). It is not simply a label attached to a job title; it is a psychologically load-bearing structure that organizes how individuals interpret their competence, their social standing, and their sense of purpose. Social identity theory helps explain why occupational membership carries such weight: individuals derive part of their self-concept from the groups to which they belong, and professional groups are among the most salient of these (Ashforth & Mael, 1989). To be a physician, an engineer, an academic, or a skilled tradesperson is not merely to perform a set of tasks; it is to belong to a community of practice with its own standards of excellence, its own criteria for who counts as competent, and its own internal hierarchy of expertise.

Because professional identity is so deeply tied to self-concept, threats to that identity tend to be experienced as threats to the self, not merely as practical inconveniences. This is a crucial point for understanding why the rise of AI might provoke a distinctly psychological reaction rather than a purely economic one. When a machine performs a task faster or more accurately than a

human, the immediate implication is technical: a process has become more efficient. But when that same event is filtered through the lens of professional identity, it can be experienced as a much more personal implication: the thing that made me valuable is no longer scarce. This reframing-from a technical fact to an identity-relevant threat-is, in the view of this paper, the psychological mechanism at the heart of professional identity anxiety.

It is also worth noting that professional identity is not static; it is continuously constructed and revised across a career (Ibarra, 1999). Career transitions, organizational restructuring, and shifts in required skill sets have always required individuals to renegotiate their professional identities to some degree. What distinguishes the current moment is the pace and the source of that renegotiation. Previous waves of technological change typically displaced specific tasks within an occupation while leaving the broader category of expertise intact. AI, by contrast, is beginning to encroach on tasks that were previously considered to be at the analytical or creative core of many professions-precisely the tasks around which professional identity tends to be organized.

2.2 Job Insecurity and the Limits of the Existing Framework

Job insecurity has long been studied as a source of employee strain, typically defined as a subjectively perceived threat to the continuity and stability of one's employment (Greenhalgh & Rosenblatt, 1984). This literature has produced robust findings linking job insecurity to reduced well-being, lower organizational commitment, and diminished performance (Sverke, Hellgren, & Näswall, 2002). It has also been usefully divided into quantitative job insecurity, concerning the loss of the job itself, and qualitative job insecurity, concerning the loss of valued job features such as career prospects or working conditions (Hellgren, Sverke, & Isaksson, 1999).

This distinction between quantitative and qualitative insecurity is a useful starting point, but it does not fully capture the phenomenon this paper is concerned with. Qualitative job insecurity typically refers to a deterioration in the conditions or prospects attached to a job that the person still expects to hold. Professional identity anxiety, by contrast, can occur even when both the job and its conditions remain entirely stable. What is threatened is not the job as an economic arrangement but the underlying premise that one's expertise is what makes one valuable within that job. In other words, existing job insecurity frameworks are built around the employment relationship, whereas professional identity anxiety is built around the relationship between the person and their body of expertise. The two can move independently of one another, and it is precisely this independence that justifies treating professional identity anxiety as a distinct construct rather than a mere subtype of qualitative job insecurity.

2.3 Technology Anxiety and Technostress

A second relevant literature concerns technology anxiety and the broader construct of technostress, defined as the stress individuals experience as a result of their inability to cope with new technologies in a healthy manner (Tarafdar, Tu, Ragu-Nathan, & Ragu-Nathan, 2007). This literature has identified several stressors associated with technology adoption in

organizations, including techno-overload, techno-invasion, techno-complexity, techno-insecurity, and techno-uncertainty. Techno-insecurity, in particular, refers to the fear that one may lose one's job to other people who have a better understanding of new technologies (Tarafdar et al., 2007).

While techno-insecurity shares some conceptual territory with professional identity anxiety, the overlap is only partial. Techno-insecurity is primarily concerned with a competitive dynamic among human workers: the fear of being outperformed by colleagues who are more technologically adept. Professional identity anxiety, however, is not primarily about being outcompeted by other humans; it is about the more disorienting possibility that the category of human expertise itself is losing its privileged status relative to a non-human alternative. This is an important distinction, because the coping strategies that might resolve techno-insecurity-for instance, developing stronger technical skills to remain competitive with colleagues-do not necessarily resolve professional identity anxiety, since the underlying concern is not about relative standing among humans but about the diminishing distinctiveness of human expertise as a category.

2.4 Self-Efficacy and the Erosion of Perceived Competence

Bandura's (1977, 1997) concept of self-efficacy, the belief in one's capacity to execute the behaviors necessary to produce specific performance attainments, offers a further piece of the theoretical puzzle. Self-efficacy beliefs are built over time through mastery experiences, vicarious learning, verbal persuasion, and physiological states, and they are known to be strong predictors of motivation, persistence, and resilience in the face of setbacks. Crucially, self-efficacy is domain-specific: individuals do not simply feel generally competent or incompetent but hold beliefs about their competence in particular tasks and domains.

The introduction of AI into professional domains has the potential to erode self-efficacy beliefs in a distinctive way. Traditionally, self-efficacy beliefs are challenged by failure experiences or by comparison with more capable human peers, both of which occur within a shared frame of reference that allows for eventual mastery through effort and learning. AI-driven erosion of self-efficacy operates differently: it is not that the individual has failed at a task, but that a non-human agent can now perform the task at a level that may be difficult or impossible for the individual to match, regardless of effort. This raises a genuinely novel psychological challenge, because the traditional remedy for low self-efficacy-effortful skill-building leading to mastery experiences-may feel less reassuring when the comparison standard is a system whose capabilities are improving on a timescale that outpaces individual skill development. This dynamic offers one plausible mechanism through which professional identity anxiety could translate into broader declines in perceived competence and motivation.

2.5 Career Adaptability

The final relevant literature is Savickas's (1997, 2005) work on career adaptability, defined as the psychosocial resources individuals draw upon to cope with current and anticipated tasks, transitions, and traumas in their occupational roles. Career adaptability is typically modeled

through four dimensions: concern for one's vocational future, control over one's career decisions, curiosity about possibilities and alternatives, and confidence in one's ability to pursue one's goals (Savickas & Porfeli, 2012). This framework is valuable because it explicitly treats career-related change as an ongoing psychosocial process rather than a single discrete event, and because it identifies internal resources that can buffer individuals against the strain associated with occupational uncertainty.

Career adaptability offers a promising theoretical bridge for understanding how professional identity anxiety might be managed, but it is not itself a full account of the anxiety in question. Career adaptability research has generally been developed in the context of career transitions initiated by individuals or by conventional organizational restructuring, not in the context of a technology that simultaneously affects the perceived value of expertise across an entire occupational category at once. The scale and simultaneity of AI-driven change may place unusual demands on the adaptability resources that this literature describes, a possibility that the conceptual model developed later in this paper takes into account.

3. Conceptualizing Professional Identity Anxiety

3.1 Toward a Working Definition

Drawing on the literatures reviewed above, this paper defines professional identity anxiety as a multidimensional psychological state characterized by uncertainty about the continued relevance, distinctiveness, and value of one's professional knowledge and expertise, arising from the perception that artificial intelligence is increasingly capable of performing tasks previously understood to require specialized human judgment. This definition contains several deliberate elements worth unpacking.

First, the anxiety is anchored in relevance and distinctiveness rather than in employment continuity. An individual may correctly believe that their job is safe in the near term while still experiencing genuine uncertainty about whether the specific expertise they have cultivated continues to differentiate them from others, human or artificial.

Second, the definition frames professional identity anxiety as a perception-based state rather than a strictly objective one. Two professionals performing functionally identical work, facing an identical degree of actual AI encroachment on their tasks, may experience very different levels of identity anxiety depending on how they interpret and appraise that encroachment. This is consistent with appraisal-based models of stress more broadly (Lazarus & Folkman, 1984), in which the subjective interpretation of a potential stressor, rather than the stressor's objective characteristics alone, determines the psychological response.

Third, the definition explicitly ties the anxiety to a comparison against a non-human referent, artificial intelligence, which distinguishes it from more familiar forms of professional comparison anxiety involving human colleagues or competitors. This comparison against a non-human, rapidly improving referent is, in the view of this paper, what gives professional identity anxiety its distinctive psychological texture: unlike competition with human peers, which

typically operates within understood and relatively stable rules of comparison, competition with an improving AI system introduces a comparison standard whose trajectory is difficult to predict and whose capabilities may continue to expand indefinitely.

3.2 Core Dimensions

Building on the theoretical review, this paper proposes that professional identity anxiety can be conceptually decomposed into four interrelated dimensions.

The first dimension, expertise devaluation, concerns the belief that one's accumulated knowledge and skills are losing their market and social value. This dimension draws most directly on qualitative job insecurity research and on the self-efficacy literature's account of eroding competence beliefs.

The second dimension, distinctiveness threat, concerns the belief that one's professional judgment is becoming difficult to distinguish from the output of an AI system, and therefore less able to serve as a basis for a distinct professional identity. This dimension draws on social identity theory's emphasis on distinctiveness as a source of group-based self-esteem (Ashforth & Mael, 1989): if the boundary between "what I produce" and "what a machine can produce" becomes blurred, the social identity benefits historically derived from professional membership are correspondingly weakened.

The third dimension, status uncertainty, concerns doubts about whether one's professional standing, both within one's organization and within the broader occupational community, will be maintained as AI capabilities expand. This dimension connects professional identity anxiety to the substantial literature on occupational status and prestige, much of which has historically assumed a relatively stable hierarchy of human expertise that AI now unsettles.

The fourth dimension, adaptive uncertainty, concerns doubts about whether one is capable of successfully redefining one's professional role in response to AI-driven change. This dimension draws directly on career adaptability theory (Savickas, 1997), representing the degree to which an individual feels equipped, or ill-equipped, to navigate the redefinition of expertise that AI appears to be demanding.

These four dimensions are proposed as conceptually distinct but empirically correlated, and it is anticipated that they will load onto a coherent higher-order construct in future measurement work. They are also proposed to differ somewhat across occupational groups: expertise devaluation may be especially salient for professionals whose value has historically rested on analytical or technical precision, such as accountants or radiologists, while distinctiveness threat may be especially salient for professionals whose value has rested on creative or communicative output, such as writers, designers, or educators.

4. Artificial Intelligence as a Redefiner of Expertise Boundaries

4.1 From Technical Knowledge to Human-Centric Competence

A useful way to understand the psychological disruption associated with AI is to distinguish between two broad categories of professional competence: codifiable technical knowledge, which can in principle be captured, systematized, and reproduced by a sufficiently sophisticated system, and tacit, relational, or judgment-based competence, which resists full codification because it depends on context-sensitive interpretation, ethical reasoning, and interpersonal attunement. For most of the twentieth century, professional training systems, credentialing bodies, and labor markets rewarded the accumulation of codifiable technical knowledge as the primary signal of expertise. Advanced degrees, licensing examinations, and years of specialized training functioned as proxies for the possession of a large, reliable, technically accurate body of knowledge.

AI systems are, at present, comparatively well suited to approximating exactly this kind of codifiable knowledge. A system trained on a sufficiently large corpus of medical literature, legal precedent, or financial data can reproduce a great deal of what was once the differentiating content of professional training. This does not mean AI systems reproduce professional judgment in its entirety, but it does mean that the specific component of expertise that was easiest to measure, credential, and reward is precisely the component that AI is currently best positioned to approximate. It follows that the human-centric competencies mentioned in the abstract to this paper, creativity, ethical judgment, empathy, critical thinking, and the capacity to manage complex social interactions, are likely to take on disproportionate importance in professional identity going forward, not because they are newly valuable in an absolute sense, but because they are the residual category of expertise that remains comparatively difficult for current AI systems to replicate.

This reframing carries an important implication for how organizations and individuals should respond to professional identity anxiety. If the anxiety is treated purely as a fear to be managed through reassurance, its underlying cognitive driver, the sense that the definition of expertise itself is shifting, is likely to persist unaddressed. A more productive response acknowledges that the definition of expertise is indeed shifting, and helps individuals actively relocate their sense of professional value toward the competencies that are, at least for now, more resistant to automation.

4.2 The Shifting Locus of Professional Value

It is useful to think of professional value as historically resting on three pillars: possession of specialized knowledge, capacity to apply that knowledge accurately and efficiently, and social recognition of that capacity by clients, colleagues, and institutions. AI is affecting each of these pillars differently. The first pillar, possession of specialized knowledge, is being substantially eroded in the sense that access to specialized information is no longer a scarce resource restricted to credentialed professionals. The second pillar, accurate and efficient application, is being partially eroded in domains where AI systems can match or exceed human accuracy and

speed, though this varies considerably by task and by the degree of contextual judgment required. The third pillar, social recognition, is proving the most resilient, because trust, accountability, and reputational standing remain fundamentally human and relational phenomena; clients and institutions continue, for now, to look to identifiable human professionals to take responsibility for outcomes, exercise discretion in ambiguous situations, and represent expertise in socially legible ways.

This uneven erosion across the three pillars suggests a plausible trajectory for the future of professional identity: value is likely to migrate away from the mere possession and application of codifiable knowledge and toward the exercise of judgment, the assumption of accountability, and the maintenance of trust-based relationships. Professionals whose identity has been narrowly anchored in the first two pillars may be expected to experience the highest levels of professional identity anxiety, while those who have already integrated relational, ethical, and judgment-based competencies into their professional self-concept may experience comparatively less disruption, not because their work is untouched by AI, but because the basis of their professional identity was never solely dependent on the pillars AI is now eroding.

5. Organizational and Individual Moderators

5.1 Psychological Safety as a Buffering Condition

Psychological safety, defined as a shared belief that a team or organizational context is safe for interpersonal risk-taking (Edmondson, 1999), is proposed here as a critical organizational condition that shapes whether professional identity anxiety is experienced as a threat to be defended against or as a challenge to be engaged with constructively. In psychologically safe environments, employees are more willing to admit uncertainty about how AI affects their role, to experiment openly with new tools without fear of appearing incompetent, and to seek support from colleagues and supervisors rather than concealing their anxiety. In psychologically unsafe environments, by contrast, professional identity anxiety is more likely to be met with avoidant or emotion-focused coping, such as denial or disengagement, rather than the problem-focused coping that active learning and help-seeking represent; Lazarus and Folkman's (1984) distinction between these two coping modes suggests that avoidant strategies may offer short-term relief but tend to leave the underlying stressor, and the strain it produces, unresolved over time.

Organizations seeking to support employees through AI-driven change should therefore attend not only to the technical dimensions of implementation, training programs, tool rollouts, and workflow redesign, but also to the relational climate in which that implementation occurs. A technically excellent AI training program delivered within a climate of low psychological safety is unlikely to resolve professional identity anxiety, because the underlying fear is not primarily about a lack of technical skill but about a threatened sense of professional worth, a concern that technical training alone does not directly address.

5.2 Lifelong Learning and Reskilling as Identity Work

Lifelong learning and reskilling initiatives are frequently discussed in the AI and future-of-work literature primarily as mechanisms for maintaining employability. This paper argues that such initiatives also serve an important, and frequently overlooked, identity function. Engaging in deliberate learning about how to work alongside AI systems is not merely a skill-acquisition process; it is also a form of identity work, in Ibarra's (1999) sense, through which individuals actively reconstruct their professional self-concept to incorporate a changed understanding of what their expertise consists of. Reskilling programs framed narrowly around tool proficiency, for example, learning to operate a specific software interface, are unlikely to meaningfully reduce professional identity anxiety, because they leave the underlying identity question unanswered. Reskilling programs framed around the redefinition of professional value, helping employees understand and articulate what remains distinctly valuable about their judgment, creativity, and relational skill in an AI-augmented context, are more likely to address the identity dimension of the anxiety directly.

5.3 Leadership Communication and Framing

A further moderating factor concerns how organizational leaders communicate about AI adoption. Framing effects are well established in the organizational change literature, and the way in which leadership frames AI implementation, as a threat-driven cost-reduction measure versus a capability-expanding investment in employees, is likely to have substantial consequences for how professional identity anxiety develops within a workforce. Leadership communication that explicitly acknowledges the identity-relevant dimension of AI adoption, rather than addressing only its operational and financial dimensions, is proposed here as an important but understudied lever for managing this form of anxiety at the organizational level.

6. Toward a Conceptual Model

Integrating the elements discussed above, this paper proposes a conceptual model in which professional identity anxiety functions as a mediating psychological state between the perceived scope of AI encroachment on one's occupational tasks and a set of downstream outcomes including job satisfaction, organizational commitment, engagement in continuous learning, and, in more extreme cases, voluntary occupational exit. Perceived AI encroachment is proposed to influence professional identity anxiety directly, but this relationship is expected to be moderated by individual difference variables, including baseline self-efficacy and career adaptability, and by organizational conditions, including psychological safety and the framing of leadership communication.

An important feature of this model is its explicit rejection of a simple deterministic relationship between AI capability and negative psychological outcomes. The model instead proposes that identical levels of objective AI capability can produce markedly different levels of professional identity anxiety depending on the interpretive and organizational context in which that capability is encountered. This is consistent with transactional models of stress that emphasize the role of cognitive appraisal in determining psychological response (Lazarus & Folkman, 1984), and it carries an optimistic implication: while the pace of AI development may be largely

outside the control of individual organizations, the psychological experience of that development is substantially shaped by factors that are within organizational and individual control.

The model further proposes that professional identity anxiety, when successfully navigated, may give way to what might be termed professional identity reconstruction, a positive adaptive outcome in which individuals arrive at a revised and often more resilient understanding of their professional value, one that is less dependent on codifiable technical knowledge and more anchored in judgment, ethics, creativity, and relational competence. This possibility is consistent with broader psychological research suggesting that periods of identity disruption, while distressing, can under the right conditions produce identity growth rather than mere identity loss.

7. Implications for Practice

Several practical implications follow from the conceptual framework developed in this paper. Organizations undertaking AI implementation should consider incorporating explicit discussion of professional identity and expertise redefinition into their change management processes, rather than treating AI adoption as a purely technical or operational matter. Human resource development functions may benefit from designing reskilling initiatives that go beyond tool-specific training to include structured reflection on how professional expertise is being redefined within a given occupation, helping employees articulate and strengthen their sense of value in domains AI is less able to replicate. Leaders and managers may benefit from training in how to discuss AI adoption in ways that acknowledge its identity-relevant dimensions rather than focusing exclusively on efficiency and cost outcomes, since employees are likely to interpret purely efficiency-focused messaging as implicit confirmation that their distinct expertise is being treated as dispensable.

For individual professionals, the framework suggests that actively engaging with the question of what remains distinctly valuable about one's judgment and relational capabilities, rather than avoiding that question, may be a more adaptive coping strategy than either denial of AI's relevance or uncritical adoption of the belief that one's expertise is becoming obsolete. Career counseling and coaching practices grounded in career adaptability theory may be usefully extended to explicitly address the identity-relevant dimensions of AI adoption identified in this paper, rather than focusing solely on skill acquisition.

8. Limitations and Directions for Future Research

As a conceptual paper, this work has clear limitations that should be acknowledged. The construct of professional identity anxiety, as proposed here, has not yet been operationalized or empirically tested, and its four proposed dimensions, expertise devaluation, distinctiveness threat, status uncertainty, and adaptive uncertainty, require systematic scale development and validation before they can be used in empirical research. Future work should prioritize the development of a psychometrically sound measure of professional identity anxiety, followed

by studies examining its relationship to the antecedent and outcome variables proposed in the conceptual model above.

Cross-occupational research would also be valuable, given the paper's suggestion that professional identity anxiety may manifest differently, and may be triggered by different dimensions of AI capability, across occupational groups whose historical basis of expertise differs. Comparative studies across professions with differing degrees of AI encroachment, and differing degrees of reliance on codifiable versus tacit knowledge, would help establish the boundary conditions of the proposed model. Longitudinal research would be particularly valuable given the rapidly evolving nature of AI capability; a cross-sectional study conducted at a single point in time risks capturing a psychological snapshot that may not generalize as AI systems continue to develop.

Finally, cultural and institutional context is likely to matter considerably. The professional identity literature has generally been developed within particular cultural and institutional contexts, and the extent to which professional identity anxiety manifests similarly across different labor market structures, educational systems, and cultural orientations toward occupational status remains an open empirical question worth pursuing in future comparative work.

9. Conclusion

This paper has argued that the psychological impact of artificial intelligence on working life cannot be fully understood through the lens of employment risk alone. Alongside the well-documented concern about job loss lies a subtler and, in some respects, more pervasive concern about the continued value and distinctiveness of professional expertise itself. The concept of professional identity anxiety, developed here through the integration of professional identity theory, job insecurity research, technostress research, self-efficacy theory, and career adaptability theory, offers a framework for understanding this concern in its own right, rather than treating it as a secondary manifestation of employment insecurity.

Understood in this way, AI emerges not simply as a threat to be resisted or a tool to be adopted, but as a force that is actively redrawing the boundaries of what counts as valuable professional expertise. How individuals and organizations respond to that redrawing, whether through denial, defensive resistance, passive resignation, or active identity reconstruction, is likely to shape not only individual well-being but also the broader trajectory of professional communities as they adapt to a changed technological landscape. Industrial and organizational psychology is well positioned to contribute to this understanding, given its long-standing engagement with questions of identity, motivation, and adaptation in working life, and this paper is offered as a starting point for that contribution, one that it is hoped will stimulate both empirical investigation and continued theoretical refinement.

REFERENCES

Ashforth, B. E., & Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of Management Review, 14*(1), 20-39.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review, 84*(2), 191-215.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.

Edmondson, A. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative Science Quarterly, 44*(2), 350-383.

Greenhalgh, L., & Rosenblatt, Z. (1984). Job insecurity: Toward conceptual clarity. *Academy of Management Review, 9*(3), 438-448.

Hellgren, J., Sverke, M., & Isaksson, K. (1999). A two-dimensional approach to job insecurity: Consequences for employee attitudes and well-being. *European Journal of Work and Organizational Psychology, 8*(2), 179-195.

Ibarra, H. (1999). Provisional selves: Experimenting with image and identity in professional adaptation. *Administrative Science Quarterly, 44*(4), 764-791.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.

Savickas, M. L. (1997). Career adaptability: An integrative construct for life-span, life-space theory. *Career Development Quarterly, 45*(3), 247-259.

Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (pp. 42-70). John Wiley & Sons.

Savickas, M. L., & Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior, 80*(3), 661-673.

Sverke, M., Hellgren, J., & Näswall, K. (2002). No security: A meta-analysis and review of job insecurity and its consequences. *Journal of Occupational Health Psychology, 7*(3), 242-264.

Tarafdar, M., Tu, Q., Ragu-Nathan, B. S., & Ragu-Nathan, T. S. (2007). The impact of technostress on role stress and productivity. *Journal of Management Information Systems, 24*(1), 301-328.

A Green Innovation, ESG Awareness, And Investment Intention: Meditating Role of Trust and Reputation

Dr. Ali Raza Elahi

(Corresponding Author) Assistant Professor, In-Charge Department of International Relations, Government College University, Lahore, Pakistan

Zahra Zainab

PhD Scholar (Political Science), Visiting Lecturer, Department of International Relations, Government College University, Lahore, Pakistan

1. INTRODUCTION

The connection between corporate environmental responsibility and investor behavior has gained great significance in contemporary financial studies because of the emerging and growing environmental issues, regulation pressures, and the worldwide move to sustainable development (Tang et al., 2024). The move towards capital redeployment towards low-carbon and socially responsible investments has been further driven by international projects including the Paris Climate Accord, the UN Sustainable Development Goals, and the EU Green Deal and has transformed the manner in which firms are being assessed and the process by which investors make decisions (Songwe et al., 2022).

Traditionally, the consideration of ESG took an informal form in the 1960-1970s and became formalized with the publication of the report Who Cares Wins by the UN in 2004 that made ESG an organized investment paradigm (Peng & Chen, 2024). Since, ESG has ceased to be a fringe ethical issue and has become a mainstream instrument in the hands of institutional investors and pension funds, as well as asset managers. Studies have repeatedly indicated that good ESG performance correlates with increased financial performance that is reflected in the following ways: lower risk, lower cost of capital, and higher long-term value creation (Chen et al., 2023).

ESG has been selected over CSR in this study, as it is a more structured, measurable and investor-oriented approach (Ali-Raatikainen, 2025). CSR, which focuses on the ethical responsibilities and philanthropic efforts of companies, typically neglects standardized measurement of a company's goals and is said to be too ambiguous or empty of meaning. By contrast, Environmental, Social and Governance (ESG) criteria are measurable, have become widely used in capital markets and are closely tied to investment decision making. ESG is more applicable for the management of risk, compliance and sustainability performance over time factors that are relevant to the way investors integrate green signals (Landi, 2022). ESG awareness was given preference due to its role in representing the investors' actual evaluation

standards in today's finance, while CSR is more of a corporate communication tool. Therefore, ESG is more aligned with the research aim to link sustainability signals to trust, reputation and attitudes to guide capital allocation (Farooq, 2025).

Green innovation, in combination with ESG, has become a primary aspect of corporate sustainability (Wu et al., 2025). It is the eco-friendly products, processes and technologies that are designed to lessen environmental damage and enhance efficiency over resources. Though its internal advantage is comprehensively covered, its external influence on the investor's views and actions has not been thoroughly investigated. Which in turn can influence the investors' trust and investment decisions. This study emphasizes the role of investor trust and perceived firm reputation as the middlemen and the recognition of investment as not being purely rational but driven by psychological and relational factors. Trust is investors' belief in the transparency and accountability of the firm and reputation is investors' general sense of legitimacy in the market (Raza & Fatima, 2025).

The research has been based on the Theory of Planned Behavior (TPB) which elucidates behavior in terms of attitudes, subjective norms, and perceived control (Hagger et al., 2022). In this case, the focus is on Attitude toward Green Investment, the positive assessment of the sustainable investment opportunities by investors (Hemdan & Zhang, 2025). These attitudes, in turn, determine investment intentions, and are likely to be affected by ESG awareness and green innovation as well as by the trust and reputation effects (Wang et al., 2025).

The increasing need of sustainable investing has altered the demands of many investors, and the focus of their expectations has shifted to the correspondence of financial returns with the environmental and social values (Marti et al., 2024). This change is particularly acute in the case of emerging economies because the companies have to cope with the two-fold challenge of both economic growth and sustainability, and the relations between the ESG, innovation, trust, and reputation become even more important. Although the literature on ESG, green innovation, trust, and reputation is vast, most of the studies investigate these constructs independently of each other (X. Chen et al., 2024). Little studies have combined them into a single framework to understand how ESG knowledge and green innovation can be converted into investment intentions via mediating variables (Wang et al., 2025).

This study addresses this by developing an all-encompassing model based on signaling theory, TPB, trust theory and reputation theory. It proposes that ESG awareness and green innovation do not directly affect the intentions to invest but through Investor Trust, Perceived Firm Reputation and Attitude towards Green Investment. By identifying these links, the study will further our understanding of the effect of corporate sustainability efforts on investment decision making and provide insights to the businesses, policy makers and sustainable finance.

2. Literature Review and Hypothesis Development

2.1 Theoretical Background

The paper is grounded on four key theoretical perspectives, namely Signaling Theory, Theory

of Planned Behavior (TPB), Reputation Theory and Trust Theory and complemented with Stakeholder Theory. Signaling Theory (Spence, 1973) is a theory about how firms reduce the information gap by sending visible cues such as ESG information and green innovation initiatives (von Deimling et al., 2022). This helps investors assess the quality of the firm, reduces uncertainty and helps them make better investment choices (Dreyer & Schulz, 2022). Simultaneously, the TPB also describes the influence of attitudes on behavioral intentions, with investor trust, perceived firm reputation, and attitude towards green investment being the key psychological factors that transform the sustainability-related perceptions into investment intentions (Singh et al., 2025).

Trust Theory and Reputation Theory, further elaborate on the relational processes that underlie investor behavior (Sharma & Klein, 2025). Reputation Theory recognizes corporate reputation as a form of intangible asset, constructed by way of ongoing ethical and responsible behavior, where a high level of ESG performance increases legitimacy and decreases uncertainty (Ahmed et al., 2023).

The Trust Theory highlights that trust is built based on transparency, reliability, and encountering positive experiences many times, and thus ESG and green innovation builds sustainability-based trust that can promote commitment to investment. Further, the Stakeholder Theory (Freeman) is broader because it emphasizes that companies are not only reacting to the shareholders but also various stakeholders such as society and regulators. On the whole, the combination of these theories can be regarded as a comprehensive account of how the ESG awareness and green innovation can affect investor behavior by relying on the cognitive signals, psychological attitudes, and relational trust-based mechanisms (Tang et al., 2024).

2.2 Hypothesis Development

2.2.1 Green Innovation Capability, ESG Awareness, Investor Trust, and Firm Reputation

The concept of green innovation capability and ESG awareness has been recognized as the growing indicators of the corporate sustainability performance in the contemporary financial markets (Tan & Zhu, 2022). In terms of Signaling Theory, a company such as green innovation is environmentally responsible and helps directly in minimizing the information asymmetry of the company, as well as conveying its viability in the long-term, to its external investors. Green innovation capability is a capacity of the firm to produce environmentally friendly products and processes that improves the level of transparency and perceived risk by the investors (Wang & Zhang, 2023). Consequently, when companies show high capability of green innovation, they will have a higher chance of attracting and keeping the trust of investors because such projects are indicative of dependability, future-oriented management and reduced environmental risk.

On the same note, the awareness on ESG is very essential in defining the perception of investors by enhancing the level of transparency on issues of environmental social, and governance practices. By proactively reporting on ESG-related information, firms can give investors non-financial signals that will promote confidence and decrease uncertainty in making decisions (Wang & Zhang, 2023).Green innovation capability and ESG awareness also help to enhance

the perceived firm reputation. Companies that appear to be green and socially responsible are more likely to build their corporate image among the investors and other stakeholders (Fosu et al., 2024). This enhanced reputation also paints a good picture on the overall credibility and position of the firm. Thus, green innovation competence and ESG consciousness are argued to be greatly beneficial in investor confidence and reputation of firms (Tan & Zhu, 2022).

H1: Green innovation capability has a direct positive relationship with investor trust.

H2: ESG awareness has a direct positive relationship with investor trust.

H3: Green innovation capability has a direct positive relationship with perceived firm reputation.

H4: ESG awareness has a direct positive relationship with perceived firm reputation.

2.2.2 Direct Effects on Attitude and Investment Intention

The Theory of Planned Behavior can be considered a good starting point to comprehend the role of sustainability-related factors on the decision-making of investors (Rassl, 2025). Attitude is where the behavioral intention is largely influenced according to this theory owing to underlying beliefs and perceptions (Hasan et al., 2024). The capability of green innovation positively relates to the attitude of the investors toward green investment since the capability emphasizes the environmental and economic advantages of the investment in sustainable companies (Challoumis, 2024). Investors will be more inclined to make positive judgments regarding green investment opportunities when they feel that the companies are actively involved in an environmentally friendly innovation (Challoumis, 2024). Equally, awareness of ESG helps investors to understand the sustainability practices in corporate businesses thus reinforcing positive attitudes towards green investment (Khalil & Khalil, 2022). Besides forming an attitude, green innovation capability and ESG awareness also directly affect an investment intention (Wang et al., 2025). Non-financial considerations are taking on greater importance on the part of investors as they contemplate investment decision-making, especially concerning environmental sustainability and ethical governance (Imran et al., 2025).

Companies that are highly green and have a high level of awareness of ESG are viewed as less risky and more visionary and this directly contributes to the level of willingness of investors to invest. Moreover, the investor trust, firm reputation, and attitude towards green investment all influence the investment intention significantly (Hemdan & Zhang, 2025). The more the investors trust a firm, consider it reputable, and have a positive mind towards the green investment, the more they are likely to invest in such firms (Liang et al., 2025). All these variables are direct predictors of investment intention in the proposed model.

The interplay of sustainability-related constructs and investment intention is also determined by the changing informational environment that modern investors act (Liang et al., 2025). Unlike ever before in the history of financial markets, with the advent of new digital connections, real-time ESG data platforms and coverage of corporate environmental

performance in the media, investors have been bombarded with a greater variety and interconnectedness of sustainability signals. The enhanced informational settings amplify the direct effects of green innovation capability and ESG consciousness on investment intent as they render the environmental sustainability performance more visible, comparable and legitimate to investors (Tan & Zhu, 2022).

Companies that actively use digital communication platforms, sustainability rating systems and transparent ESG reporting frameworks to announce their green innovation successes and governance practices are in a better position to directly induce investor motivation by alleviating information asymmetry and perceived credibility of their sustainability promises (Ulvtorp, 2024). The fact that sustainability constructs have direct impacts on investment intention that are not fixed but rather dynamically moderated by the degree of perceived quality and access of the informational environment within which the decision to invest is to be made, strengthens the theoretical hypothesis that the perceived quality and available access of the informational environment are the driving factor behind sustainability constructs direct impacts on investment intention (Hemdan & Zhang, 2025).

H5: Green innovation capability has a direct positive relationship with attitude toward green investment.

H6: ESG awareness has a direct positive relationship with attitude toward green investment.

H7: Green innovation capability has a direct positive relationship with investment intention.

H8: ESG awareness has a direct positive relationship with investment intention.

H9: Investor trust has a direct positive relationship with investment intention.

H10: Perceived firm reputation has a direct positive relationship with investment intention.

H11: Attitude toward green investment has a direct positive relationship with investment intention.

2.4 Mediating Effects of Trust, Reputation, and Attitude

Along with the direct impacts, this research proposes investor trust, perceived reputation of the firm, and attitude of green investment to be the important mediation paths from the ability of green innovation and ESG awareness towards investment intention (Zhang et al., 2025). The impacts of green innovation on investment intention are both direct and indirect, as green innovation can produce both a trusting effect and an indirect effect that increases the investment intention due to the fact that firms having an environmental innovation capability can be perceived as credible, responsible and sustainable in the future by investors (Nazir et al., 2023). This perceived trust reduces the perceived risk and encourages investors to make an investment (Wasiuzzaman et al., 2022).

Similarly, ESG awareness promotes transparency and accountability, which also leads to greater trust and elevates investment intention. Firm reputation also serves as a route for strong

sustainability performance to impact investment intention, with perceived reputation as the mediator, as the strong sustainability performance enhances the corporate image, reduces the perceived risk and encourages investment confidence. Also, the attitude towards green investing based on the Theory of Planned Behavior is a psychological mechanism for which ESG awareness and green innovation influence positive beliefs and intentions towards sustainable investment (Nagiah & Mohd Suki, 2024).

Theoretically, investor trust is particularly important as it is the form of trust that is more representative of a more sustainable trust that extends beyond financial or contractual assurances and relates to the feeling of authenticity, predictability and long-term environmental sustainability (Nagiah & Mohd Suki, 2024). As companies show plausible ESG practices and green innovations, they establish a more sustainable type of trust which reinforces the indirect impact on investment intention (Lee, 2025). Additionally, these mediating constructs, trust, reputation, and attitude, are not independent of one another, but rather, they enhance each other, which has a synergistic effect, which magnifies the impact of sustainability signals on investor behavior. With increased trust, reputation, and more positive attitudes, a reinforcing cycle is formed that leads to greater investment attraction and commitment, thus the significance of an integrated sustainability strategy in the process of forming investor decision-making (Alkaraan et al., 2023).

H12: Investor trust mediates the relationship between green innovation capability and investment intention

H13: Perceived firm reputation mediates the relationship between green innovation capability and investment intention.

H14: Attitude toward green investment mediates the relationship between green innovation capability and investment intention.

H15: Investor trust mediates the relationship between ESG awareness and investment intention.

H16: Perceived firm reputation mediates the relationship between ESG awareness and investment intention.

H17: Attitude toward green investment mediates the relationship between ESG awareness and investment intention.

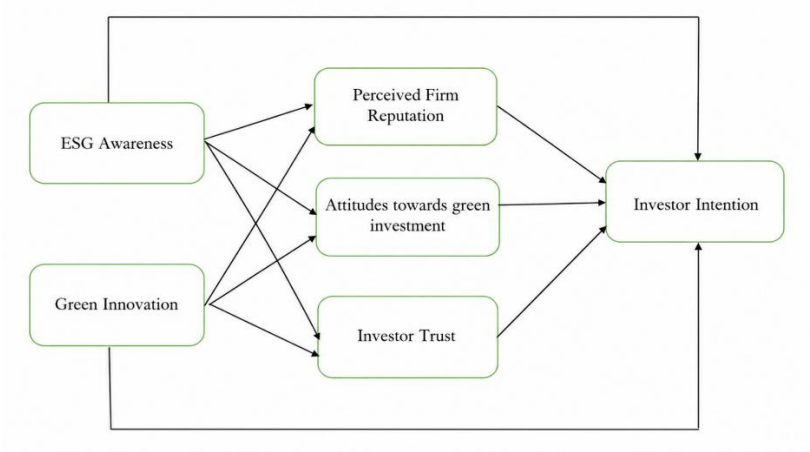

FIGURE 1: CONCEPTUAL MODEL

3. Research Methodology

3.1 Research Design

The present research design is a quantitative study to investigate the correlations between the green innovation ability, ESG awareness and investment intention as well as mediation of investor trust, perceived firm reputation, and attitude towards green investment. Quantitative method is suitable since it enables testing of the hypotheses made in a statistical manner and offers objective evidence which is measurable in terms of relationships among variables.

The research design used is cross-sectional research design, which involves the collection of data of respondents at one time. This design is appropriate in the analysis of perceptions, attitudes and behavioral intentions of investors towards sustainability-related practices.

3.2 Data Collection Method

To investigate the links among the green innovation capability, ESG awareness and investment intention, as well as the mediates of investor trust, perceived firm reputation, and attitude toward green investment, this paper employs quantitative research design to determine the relationships between the above variables (Huber, T. P.,2025). A quantitative method is suitable because it will be possible to test the hypotheses proposed in a statistical manner and can give objective and measurable data that will reflect the relationship between variables (Lim, 2025).

The research design will be cross-sectional research design, which involves the collection of data at a single time among the respondents. The design is appropriate when analyzing the perceptions, attitudes and behavioral intention of investors towards sustainability-related practices.

A structured questionnaire was the main source of collecting primary data in this study. Questionnaire was selected because of its effectiveness in obtaining as much data as possible and with a wide spectrum of respondents within a short period of time. It also provides a matter of standardization, whereby the same can be measured among all the participants (Martin & Bridgmon, 2012).

The questionnaire was written in English and was a close-ended questionnaire to respond to and analyze quantitatively easily (Sultana, 2024). The state of respondents perceptions and attitudes towards the constructs under study were measured using 5-point scale (Likert scale) between strongly disagree and strongly agree.

The survey was sent both online and offline. When possible, online distribution comprised sites like Google Forms, social media networks, and offline distribution used printed questionnaires. This hybrid method assisted in the improvement of the rates of responses and guaranteed the extended reach.

3.3 Target Population and Sampling

This study had a target population of individual investors with the attitude, knowledge or experience of financial investments. As the research is concerned with investment intention, considering sustainability practices, the respondents were picked according to their simplistic knowledge of the concept of investment.

The non-probability convenience sampling method was used because of time and accessibility factors. This approach enabled the researcher to have access to the readily available respondents who were willing to take part. Convenience sampling can be limited to generalization efforts, but it is considered to be a major approach in works concerning behavior and the perceptional ones. The final questionnaire respondents were 405 a sufficient number in terms of statistical analysis and testing hypothesis. (Braca, 2023).

The 405 questionnaires received were valid and 87.6 per cent of the respondents were postgraduates or had a higher education degree, with the rest having practical experience in investment. In total, 460 questionnaires were received, with 55 were answered by people who did not have any information regarding sustainability and green innovations, these questionnaires were excluded, leaving 405 questionnaires available for analysis. In these responses, 79% of participants identified as male and 21% as female, thus providing a diverse mix in the sample.

3.4 Measurement of Variables

A structured questionnaire based on the prior existing scales was used to measure all the variables in this study and provided consistency and reliability. All items had a five point Likert scale in which the respondents would have indicated their level of agreement between strongly disagree to strongly agree. The construction of the questionnaire was carried out by choosing and slightly adjusting the existing research questions to fit the context of the research and retain

the original meaning of the questions. The awareness of ESG was determined by four items, and the trust of investors by five items that reflected the confidence of the respondents in firms from (Chalise M, 2024) study. The perceived firm reputation was assessed with seven questions that represent general corporate image and credibility as provided by (Sever Joy, 2013). Another question that was used to measure the attitude towards green investment was the 7-item measure that was used to determine how positive or negative the respondents were with respect to sustainable investments from (Buchdadi Agung, 2023) study. A total of eight items (two dimensions) were used to measure green innovation capability: green product innovation capability (four items) and green process innovation capability (four items), which are all components of the entire construct from (Borah, 2023). Lastly, three items were used to measure investment intention as they reflected the probability and desire of respondents to invest in environmentally responsible companies which we got from (Shiu E, 2019) research.

4. Empirical Analysis

4.1 Measurement Model Assessment

The convergent validity scores show that all items of your measurement model have appropriate validity and reliability(Cheung et al., 2024). The test of measurement model shows that the reliability and validity of the measurement model are strong in all latent constructs. Most of the indicators had factor loadings higher than the recommended 0.70 level with a range of about 0.695 to 0.873. This supports that the observed variables are effective in representing their constructs of Attitude toward Green Investment (ATTGI), ESG awareness, green innovation dimensions (GPIC, GPIN, and GPR), investment intention (II), and perceived trust/reputation (PFR). Although loading of item PFR2 was a bit lower at 0.695, it is acceptable because it is close to the threshold and has an insignificant effect on the overall construct validity. Also, convergent validity was established when the figures of Average Variance Extracted (AVE) of all the constructs were above 0.50 threshold, and were between 0.578 and 0.753. In particular, the reported AVE values of ESG, Investment Intention, green innovation dimensions, and ATGI, IT construct, and PFR construct were 0.753, 0.724, 0.649, and 0.625, respectively. Since all constructs explain over half of the variations in their indicators, the findings suggest a high convergent validity. Finally, the measurement model is statistically valid and offers a valid basis to further structural analysis and hypothesis testing and mediation modeling.

Table 1: Convergent Validity

	Indicators	Factor loadings	Alpha	CR	AVE
Attitude towards green investment	**ATGI1**	**0.758**	**0.900**	**0.921**	**0.625**
	ATGI2	**0.790**			
	ATGI3	**0.821**			
	ATGI4	**0.776**			
	ATGI5	**0.793**			

	ATGI6	**0.815**			
	ATGI7	**0.777**			
ESG Awareness	**ESG1**	**0.873**	**0.836**	**0.901**	**0.753**
	ESG2	**0.857**			
	ESG3	**0.873**			
Green Innovation	**GPIC 1**	**0.821**	**0.922**	**0.937**	**0.649**
	GPIN1	**0.818**			
	GPIN2	**0.816**			
	GPIN3	**0.780**			
	GPR1	**0.747**			
	GPR2	**0.781**			
	GPR3	**0.827**			
	GPR4	**0.849**			
Investment Intention	**II1**	**0.851**	**0.809**	**0.887**	**0.724**
	II2	**0.863**			
	II3	**0.839**			
Investor Trust	**IT2**	**0.773**	**0.793**	**0.865**	**0.617**
	IT3	**0.806**			
	IT4	**0.773**			
	IT5	**0.789**			
Perceived Firm Reputations	**PFR1**	**0.744**	**0.878**	**0.905**	**0.578**
	PFR2	**0.695**			
	PFR3	**0.745**			
	PFR4	**0.786**			
	PFR5	**0.796**			
	PFR6	**0.789**			
	PFR7	**0.763**			

Discriminant validity is determined with the Fornell-Larcker Criterion by comparing the square root of the Average Variance Extracted (AVE) values (diagonal values) and the correlations between constructs (off-diagonal values) (Ab Hamid et al, 2017). The key constructs in your results include Attitude towards green investment (0.790), Investment Intentions (0.851),

Investor Trust (0.785) and perceived Firm Reputation (0.760) with the diagonal values of these constructs. These values are greater than the respective correlations in the inter-constructs, showing that each construct is more related to its indicators as compared to the others in the model. This assures us that the measurement model possesses a satisfactory discriminant validity. Considering the associations between constructs, the correlation among the variables ESG awareness, Green Innovation and the endogenous variables (Investment Intentions, Investor Trust and Perceived Firm Reputation) are lower than the square root of AVE values and this further justifies construct distinctiveness. An example is that all the correlations such as 0.641, 0.640, 0.615, and 0.677 fall below the diagonal values of their constructs. Thus, one can conclude that each of the constructs of the study, Green Innovation, ESG awareness, Investment Intention, Investor Trust and Perceived Firm Reputation, are empirically different and the measurement model meets the criteria of discriminant validity, which guarantees that the structural relationships will be reliably interpreted, including mediation effects.

TABLE 2: DISCRIMINANT VALIDITY (FORNELL-LARCKER)

	Attitude towards green investment	**ESG awareness**	**Green Innovation**	**Investment Intentions**	**Investor Trust**	**Perceived Firm Reputation**
Attitude towards green investment	0.790					
ESG awareness	0.568	0.868				
Green Innovation	0.639	0.540	0.805			
Investment Intentions	0.641	0.586	0.518	0.851		
Investor Trust	0.611	0.669	0.548	0.640	0.785	
Perceived Firm Reputation	0.615	0.644	0.618	0.622	0.677	0.760

The results of the HTMT tests are a strong discriminant validity of the measurement model because all the values are within the range of 0.654 to 0.812, which is substantially lower than the recommended value of 0.85. This means that each of the constructs, such as ESG Awareness, Green Innovation, Investor Trust, Perceived Firm Reputation, Attitude toward Green Investment, and Investment Intention are empirically different and quantify distinct notions with no substantial overlap. Perceived Firm Reputation and Investor Trust have the highest correlation (0.812) though it is within the acceptable range, which proves the independence of constructs. In general, the findings suggest the absence of multicollinearity or redundancy of the constructs, which confirms that the model is valid to proceed with structural analysis.

TABLE 3: DISCRIMINANT VALIDITY (HTMT RATIO)

	Attitude towards green investment	ESG awareness	Green Innovation	Investment Intentions	Investor Trust_	Perceived Firm Reputation
Attitude towards green investment						
ESG awareness	0.654					
Green Innovation	0.699	0.614				
Investment Intentions	0.749	0.712	0.596			
Investor Trust_	0.722	0.821	0.638	0.797		
Perceived Firm Reputation	0.691	0.751	0.686	0.737	0.812	

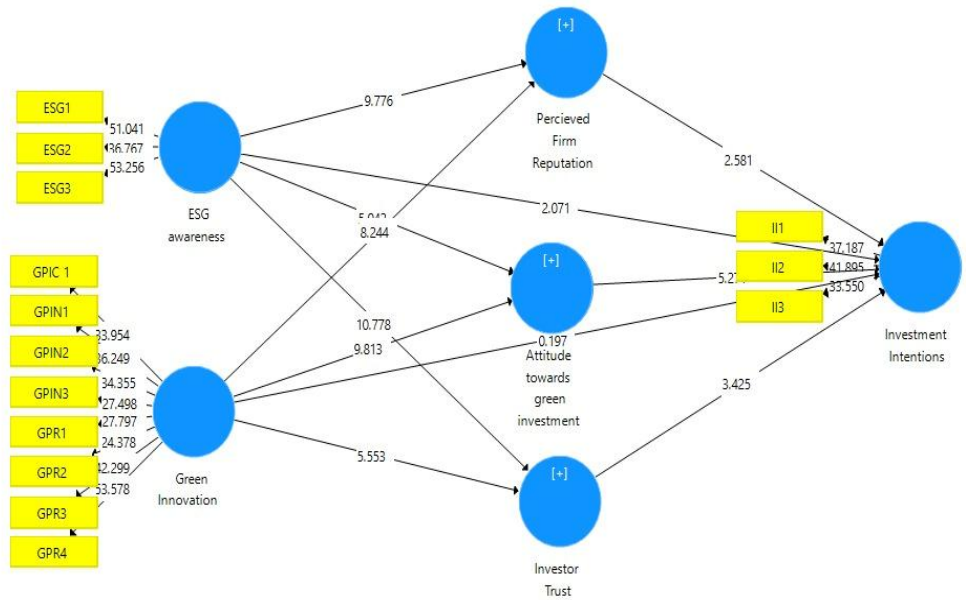

FIGURE 2: MEASUREMENT MODEL

4.2 Structural Model Assessment

The results of the direct effects indicate that majority of the hypothesized relationships in the structural model are statistically significant with 10 of the 11 paths being supported (Mitchell, 1992). ESG awareness and green innovation are two significant determinants of some key mediators like investor trust, perceived firm reputation and attitude toward green investment and this implies that sustainability practices are an important determinant of investor perceptions. Regarding the intentions to invest green, attitude to green investment, investor trust and the reputation of the firm all have a strong positive impact, and ESG awareness has a less strong yet significant direct influence. Nonetheless, the effect of green innovation on investment intentions is not significant, which implies that it has an indirect effect. The mediation analysis also supports that the indirect relationships are positive and significant, with the attitude towards green investment, investor trust and perceived firm reputation completely mediating the relationship between sustainability variables and the investment intentions. In general, the findings suggest that ESG awareness and green innovation influence investment intentions not directly but through the psychological and reputational mechanisms.

TABLE 4: PATH ANALYSIS (DIRECT EFFECTS)

	Beta	(STDEV)	T Statistics	P Values	Min	Max
Attitude towards green investment -> Investment Intentions	0.302	0.057	5.307	**0.000**	0.188	0.412
ESG awareness -> Attitude towards green investment	0.314	0.052	5.995	**0.000**	0.208	0.416
ESG awareness -> Investment Intentions	0.131	0.064	2.049	**0.040**	0.003	0.257
ESG awareness -> Investor Trust	0.527	0.049	10.694	**0.000**	0.431	0.624
ESG awareness -> Perceived Firm Reputation	0.438	0.046	9.507	**0.000**	0.345	0.527
Green Innovation -> Attitude towards green investment	0.469	0.048	9.780	**0.000**	0.375	0.565
Green Innovation -> Investment	0.010	0.054	0.190	**0.849**	-0.093	0.119

Intentions						
Green Innovation -> Investor Trust_	0.263	0.048	5.504	**0.000**	0.171	0.358
Green Innovation -> Perceived Firm Reputation	0.382	0.047	8.104	**0.000**	0.291	0.476
Investor Trust -> Investment Intentions	0.236	0.071	3.329	**0.001**	0.099	0.377
Perceived Firm Reputation -> Investment Intentions	0.186	0.073	2.563	**0.010**	0.046	0.328

	Beta	**(STDEV)**	**T Statistics**	**P Values**	**Min**	**Max**
ESG awareness -> Attitude towards green investment -> Investment Intentions	0.095	0.025	3.758	**0.000**	0.050	0.148
Green Innovation -> Attitude towards green investment-> Investment Intentions	0.141	0.030	4.689	**0.000**	0.086	0.204
ESG awareness -> Investor Trust -> Investment Intentions	0.124	0.039	3.179	**0.001**	0.052	0.205
Green Innovation -> Investor Trust -> Investment Intentions	0.062	0.021	2.896	**0.004**	0.024	0.109
ESG awareness -> Perceived Firm Reputation -> Investment Intentions	0.081	0.033	2.454	**0.014**	0.020	0.150
Green Innovation -> Perceived Firm Reputation -> Investment Intentions	0.071	0.030	2.377	**0.018**	0.017	0.133

Table 5: Path Analysis (Indirect Effects)

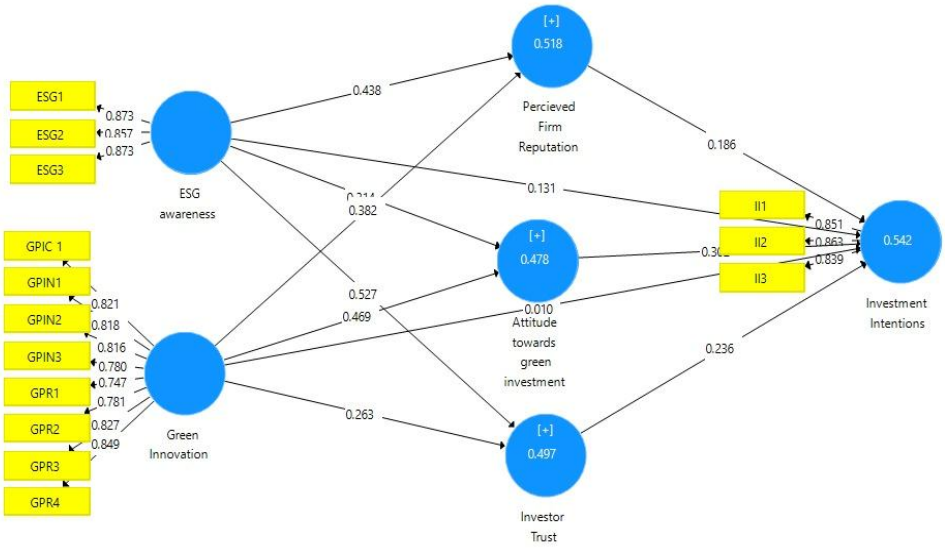

FIGURE 3: STRUCTURAL MODEL ASSESSMENT

5. Discussion

The results of the current research give strong empirical evidence to the designed structural model showing that ESG awareness and green innovation are key antecedents of influencing investment intentions via a network of mediating mechanisms. All constructs of this measurement model demonstrated high psychometric properties, with factor loadings of 0.695 to 0.873, AVE of 0.55 or above, and both the FornellLarcker and HTMT ratio demonstrating good discriminant validity. These findings form a statistically strong basis on which the structural relationships and mediation paths can be deduced with certainty.

The direct effects analysis showed that ESG awareness has far-reaching and significant impact on various model dimensions (Z. Chen et al., 2024). Its strongest impact was observed on Investor Trust ($\beta = 0.527$, $p < 0.001$), followed closely by Perceived Firm Reputation ($\beta = 0.438$, $p < 0.001$), and Attitude toward Green Investment ($\beta = 0.314$, $p < 0.001$). Such results are aligned with the increasing literature that indicates that the perception of the investors that a company is truly dedicated to environmental, social, and governance values instills a feeling of believability and institutional trust that is not solely based on the financial performance. The relatively small yet still significant direct impact of ESG awareness on Investment Intentions (0.131, $p = 0.040$) once again suggests that the impact of ESG-related information is not enough to trigger investment behavior, but rather it is mediated through the power of cognitive and affective intermediaries, including trust, reputation, and attitude.

Green Innovation also showed good and significant direct impact on Attitude toward Green Investment = 0.469, $p = 0.001$, Investor Trust =0.263, $p = 0.001$, and Perceived Firm Reputation =0.382, $p = 0.001$. Nonetheless, it was found that its direct relationship with Investment

Intentions was not statistically significant =0.010, p = 0.849, with the confidence intervals around zero. This trend is a very strong indication that green innovation is strategically important in terms of forming perceptions but it does not alone precipitate investor action (Tang et al., 2024). Instead, its input into investment choices is completely dependent on the attitudinal, reputational, and trust-based changes it has triggered (Boulu-Reshef et al., 2024) - a conclusion that highlights the significance of learning how psychological and relationship processes in which innovation is converted into market action.

To the mediation analysis, each of the six indirect pathways was statistically significant, with all confidence intervals at zero, and therefore, strong evidence of mediation in all the hypothesized pathways. The largest indirect impact was seen on Green Innovation as implemented through Attitude toward Green Investment =0.141, $p < 0.001$ indicating that innovation in green practices works best to stimulate investment intentions when it initially succeeds in changing how investors think and feel about green investment as a viable and attractive alternative. This is immediately followed by the indirect route of ESG awareness to Investor Trust ($\beta = 0.124$, $p = 0.001$) which shows that the transparency of ESG reporting and performance is the basis of the type of institutional trust that is sufficiently important enough to attract investment commitment.

The observation that Green Innovation is driven by indirect channels only (Nazir et al., 2023)- a state of affairs that is compatible with total mediation - has a particularly strong theoretical and practical implications. It shows that the market value of the sustainability-oriented innovations of a firm becomes not self-evident to the investors but is to be perceived, explained, and understood through the prism of trust, reputation, and attitudinal favorability. This is in line with the signaling theory that suggests that firms have to put in vigorous effort to convert their internal capabilities into believable external signals that stakeholders can analyze and react to. Such green innovations may not drive action of investors without such factors.

Investor Trust as well as Perceived Firm Reputation ended up being significant direct predictors of Investment Intentions with a beta of 0.186 ($p = 0.010$) and 0.236 ($p = 0.001$), respectively. These results further confirm the main hypothesis that the investment decision-making mechanism of investment decision-makers in green finance is not based on rational information processing strategies, but in fact, on relational reputational strategies. It appears that investor's perception on integrity and status of a firm as the prime indicators of future value and moral integrity, therefore justifying money investment. Further evidence that positive affective and evaluative attitudinal orientations towards sustainable investments are the immediate predictor of behavior intention is brought by attitude toward Green Investment, namely, the coefficient with the greatest impact which is equal to 0.302, $p < 0.001$).

Taken together, the findings offer a nuanced and sophisticated account of the effects of firm sustainability practices on investors' behaviors. Sustainability performance in terms of ESG awareness and green innovation do not operate in isolation but their effectiveness is systematically contingent upon the institutional trust, reputation and attitudes they build up (Fülöp & Cifuentes-Faura, 2026). This suggests that companies wishing to mobilize green

investment should engage in such communication strategies that do not focus only on promoting sustainability achievements of their business but on simultaneously developing social capital among the investor community over time. This research suggests that measures that rule ESG disclosure and stimulate green innovation might be efficient but not enough; to encourage wide-scale green investment, they should be complemented by other policies to build institutional trust and increase reputations of environmentally sustainable firms (Tanchangya et al., 2025).

6. CONCLUSION

The aim of this paper is to test the relationship between green innovation and the awareness of ESG towards investment intention with Investor Trust, Perceived Firm Reputation, and Attitude towards Green Investment as mediators. The results demonstrate that ESG awareness is a good predictor of investor perceptions, which greatly improve trust, reputation, attitude, and eventually investment intention, which further reveals the significance of ESG transparency as a major driver of investor confidence in contemporary capital markets. ESG awareness then serves not only as a tool of information disclosure, but also as a tool of trust building, reputation, building of corporate reputation and the determination of the general investment climate.

Conversely, green innovation has no direct effect on investment intention, but rather it fully depends on the indirect pathways of trust, reputation and attitude, which validates a complete mediation effect. This implies that even when innovations are green, it does not imply that it will attract investment without the need to communicate it and incorporate it to the sustainability story of a firm. Attitude to green investment stands out as the best predictor of investment intention among the mediators, then investor trust and the reputation of the firm. In general, these constructs are highly instrumental in converting corporate sustainability practices into real investor action by highlighting the importance of investment choices made via cognitive, relational, and attitudinal channels and not necessarily direct impacts.

6.1 Theoretical Contributions

Our study offers important theoretic insights for fields of sustainable finance and investor behavior. First, it enriches the Theory of Planned Behavior model by incorporating ESG awareness and green innovation as pre-requisites, which influence attitude toward green investment making it more relevant in the context of green sustainability (Li et al., 2024). Second, it extends Signaling Theory by demonstrating that ESG awareness and green innovation play a significant role as sustainability signals; however, these signals impact investment intentions only when acted upon through trust, reputation and attitude, suggesting mental and relational processes are critical (Xiao et al., 2025).

Next, it establishes a tri-mediation model by considering Investor Trust, Perceived Firm Reputation and Attitude toward Green Investment together for a more holistic understanding of investment decisions. It also adds to Trust Theory by conceptualizing sustainability actions as trust enablers, and to Reputation Theory by demonstrating how reputation is determined by financial and non-financial (environmental) actions and disclosure practices (La Torre et al.,

2020). In sum, these advances offer a more holistic and nuanced view of sustainable investment decisions

6.2 Practical Implications

The results of this study have important implications for managers, sustainability professionals, policymakers and investors. The outcome reveals what attracts investors is not green innovation but the effect of green innovation is achieved via trust, reputation and investor attitude (Zhao et al., 2023). As a result, firms need to improve their sustainability reporting practices and have credible ESG reporting, sustainability disclosures and global accepted frameworks (i.e., GRI and TCFD) to help create transparency and trust. Also doing something to change the positive attitudes of investors through education and talking to investors about the long-term potential of green investment would be advisable (Anderson & Robinson, 2022).

In terms of policy, the findings led to more effective and consistent ESG reporting policies as the knowledge of ESGs affects trust and reputation and investment intentions (Rounok et al., 2023). Policy makers should promote compliance, audited sustainability reports and have mechanisms such as ESG schemes and online databases to help reporting to improve authenticity of the information and investment decisions (Ilori et al., 2023). In the case of investors and asset managers, the research suggests Trust and Reputation measures to be used for augmentation of firm evaluation in place of the old financial and ESG indicators (Meng et al., 2023). Global, efficient green finance is not only about sustainability action but also about building trust and reputation as well as attitudes in the investment market.

6.3 Limitations and Future Research Directions

While this study provides valuable theoretical and empirical evidence on the field of green investment and sustainable finance, several aspects can be improved. First, the sample is of limited geographical distribution and demographic representation of the population, which restrains the generalization and application of the study in other settings and different countries of diverse cultural, regulatory and economic climates. Moreover, the cross-sectional and self-reported nature of the data can impose bias and lack to capture the dynamic nature of investing behaviors, and common method variance might have inflated the correlation estimates. Attitudes stand for real investments, perhaps constraining research generalizability. Also not examined were: feelings about risk, opinions on nature, or investors' personality quirks. Actions trump intentions, but these are missing. One way to move forward? Keep watch on people over the long haul. What might help? Seeing changes in behaviors month by month. Maybe a new perspective is obtained by doing experiments where adjustments are monitored. Not just speculating what happens - observe what happens when conditions change. What evolves over time can't be seen just in a snapshot. Seeing changes in incremental steps highlights triggers for different behaviors. With addition of objective measures such as real investment patterns and ESG ratings, the model will be stronger and less biased. The model should include more psychological and contextual factors to other countries, sectors and instruments. Finally, other interesting future research opportunities include AI-driven ESG analysis, digital platforms and

effects of social media on green perceptions

REFERENCES

Ab Hamid, M. R., Sami, W., & Mohmad Sidek, M. (2017). Discriminant validity assessment: Use of Fornell & Larcker criterion versus HTMT criterion. Journal of physics: Conference series,

Ahmed, R. R., Akbar, W., Aijaz, M., Channar, Z. A., Ahmed, F., & Parmar, V. (2023). The role of green innovation on environmental and organizational performance: Moderation of human resource practices and management commitment. Heliyon, 9(1).

Alkaraan, F., Elmarzouky, M., Hussainey, K., & Venkatesh, V. (2023). Sustainable strategic investment decision-making practices in UK companies: The influence of governance mechanisms on synergy between industry 4.0 and circular economy. Technological forecasting and social change, 187, 122187.

Anderson, A., & Robinson, D. T. (2022). Financial literacy in the age of green investment. Review of Finance, 26(6), 1551-1584.

Boulu-Reshef, B., Calmettes, A., Istrefi, K., Kuechle, G., Mun, S., & Rohland, L. M. (2024). The trust-to-investment experimental framework for studying entrepreneurship. Revue de l'Entrepreneuriat/Review of Entrepreneurship, 23(1), 45-66.

Challoumis, C. (2024). Sustainable Investment and Long-Term Economic Growth. SSRN Electronic Journal.

Chen, S., Song, Y., & Gao, P. (2023). Environmental, social, and governance (ESG) performance and financial outcomes: Analyzing the impact of ESG on financial performance. Journal of Environmental Management, 345, 118829.

Chen, X., Lakkanawanit, P., Suttipun, M., Swatdikun, T., & Huang, S.-Z. (2024). Green technology innovation and corporate reputation: key drivers of ESG and firm performance. Emerging Science Journal, 8(6), 2501-2518.

Chen, Z., Yang, J., Li, P., & Sindakis, S. (2024). Navigating the knowledge economy: unraveling the impact of executive policy cognition on ESG performance in China's A-Share listed companies. Journal of the Knowledge Economy, 15(4), 15788-15832.

Cheung, G. W., Cooper-Thomas, H. D., Lau, R. S., & Wang, L. C. (2024). Reporting reliability, convergent and discriminant validity with structural equation modeling: A review and best-practice recommendations. Asia pacific journal of management, 41(2), 745-783.

Dreyer, C., & Schulz, O. (2022). Policy uncertainty and corporate investment: public versus private firms. Review of Managerial Science, 17(5), 1863-1898.

Fosu, E., Fosu, F., Akyina, N., & Asiedu, D. (2024). Do environmental CSR practices promote corporate social performance? The mediating role of green innovation and corporate image. Cleaner and Responsible Consumption, 12, 100155.

Fülöp, M. T., & Cifuentes-Faura, J. (2026). Do ESG strategies drive green innovation in emerging economies? Business Strategy and the Environment, 35(2), 2453-2468.

Hagger, M. S., Cheung, M. W.-L., Ajzen, I., & Hamilton, K. (2022). Perceived behavioral control moderating effects in the theory of planned behavior: A meta-analysis. Health Psychology, 41(2), 155.

Hasan, M. M., Al Amin, M., Arefin, M. S., & Mostafa, T. (2024). Green consumers' behavioral intention and loyalty to use mobile organic food delivery applications: the role of social supports, sustainability perceptions, and religious consciousness: Md. M. Hasan et al. Environment, Development and Sustainability, 26(6), 15953-16003.

Hemdan, W., & Zhang, J. (2025). Investors' intention toward green investment: an extension of the theory of planned behavior. International Journal of Emerging Markets, 20(9), 3744-3759.

Ilori, O., Lawal, C. I., Friday, S. C., Isibor, N. J., & Chukwuma-Eke, E. C. (2023). A framework for environmental, social, and governance (ESG) auditing: Bridging gaps in global reporting standards. International Journal of Social Science Exceptional Research, 2(1), 231-248.

Imran, S., Hundal, S., & Rautiainen, A. (2025). Impact of non-financial parameters of strategic investment decision-making on corporate financial performance. Journal of Advances in Management Research, 1-19.

Khalil, M. K., & Khalil, R. (2022). Leveraging buyers' interest in ESG investments through sustainability awareness. Sustainability, 14(21), 14278.

La Torre, M., Sabelfeld, S., Blomkvist, M., & Dumay, J. (2020). Rebuilding trust: sustainability and non-financial reporting and the European Union regulation. Meditari Accountancy Research, 28(5), 701-725.

Lee, H. J. (2025). Building Bridges Between ESG and Consumer Intentions: Unveiling the Trust Dynamics in Small and Medium Enterprises. Sustainable Development, 33(6), 9042-9054.

Li, K., Lin, T.-Y., & Zhu, G. (2024). The effect of CEO's compensation in driving corporate ESG greenwashing: Evidence from China. Plos one, 19(10), e0312247.

Liang, C., Ma, X., & Liao, X. (2025). Unveiling investor motivation and trust in impact investing: evidence from global green bond issuances. Journal of business ethics, 200(2), 445-468.

Marti, E., Fuchs, M., DesJardine, M. R., Slager, R., & Gond, J. P. (2024). The impact of sustainable investing: A multidisciplinary review. Journal of Management Studies, 61(5), 2181-2211.

Martin, W. E., & Bridgmon, K. D. (2012). Quantitative and statistical research methods: From hypothesis to results. John Wiley & Sons.

Meng, T., Yahya, M. H. D. H., Ashhari, Z. M., & Yu, D. (2023). ESG performance, investor attention, and company reputation: Threshold model analysis based on panel data from listed companies in China. Heliyon, 9(10).

Mitchell, R. J. (1992). Testing evolutionary and ecological hypotheses using path analysis and structural equation modelling. Functional Ecology, 123-129.

Nagiah, G. R., & Mohd Suki, N. (2024). Linking environmental sustainability, social sustainability, corporate reputation and the business performance of energy companies: insights from an emerging market. International Journal of Energy Sector Management, 18(6), 1905-1922.

Nazir, R., Gillani, S., & Shafiq, M. N. (2023). Realizing direct and indirect impact of environmental regulations on pollution: A path analysis approach to explore the mediating role of green innovation in G7 economies. Environmental Science and Pollution Research, 30(15), 44795-44818.

Peng, C., & Chen, Y. (2024). Informal board hierarchy and corporate ESG performance. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 31(5), 4783-4795.

Rassl, J. M. (2025). Behavioral Insights into ESG Investing: Extending the Theory of Planned Behavior to Retail Investors Surpressors and Enhancers Universidade NOVA de Lisboa (Portugal)].

Raza, M., & Fatima, S. (2025). The Role of Institutional Investors in Shaping Market Confidence in Lens of Transparency and Accountability in Corporate Governance. Journal of International Law & Human Rights, 4(1), 01-31.

Rounok, N., Qian, A., & Alam, M. A. (2023). The Effects of ESG issues on investment decision through corporate reputation: Individual investors' perspective. International Journal of Research in Business & Social Science, 12(2).

Sharma, V. M., & Klein, A. (2025). A signaling theory-based analysis of website features, investment perception and trust propensity in initial trust formation on unfamiliar small online retailers. Journal of Marketing Theory and Practice, 33(2), 232-253.

Singh, A., Goel, U., Kumar, S., & Johri, A. (2025). Unveiling the attitudinal factors: an integration of TPB and SCT in understanding investor intention towards equity investments. Humanities and Social Sciences Communications, 12(1), 1-14.

Songwe, V., Stern, N., & Bhattacharya, A. (2022). Finance for climate action: Scaling up investment for climate and development. London: Grantham research institute on climate change and the environment, London school of economics and political science.

Tan, Y., & Zhu, Z. (2022). The effect of ESG rating events on corporate green innovation in China: The mediating role of financial constraints and managers' environmental awareness. Technology in Society, 68, 101906.

Tanchangya, T., Islam, N., Naher, K., Mia, M. R., Chowdhury, S., Sarker, S. R., & Rashid, F. (2025). Financial technology-enabled sustainable finance for small-and medium-sized enterprises. Environment, Innovation and Management, 1, 2550006.

Tang, H., Tong, M., & Chen, Y. (2024). Green investor behavior and corporate green innovation: Evidence from Chinese listed companies. Journal of Environmental Management, 366, 121691.

Ulvtorp, H. (2024). Management practices and digital strategies for enhanced ESG reporting quality. In.

von Deimling, C., Eßig, M., & Glas, A. H. (2022). Signalling theory. In Handbook of theories for purchasing, supply chain and management research (pp. 445-470). Edward Elgar Publishing.

Wang, G., & Zhang, Q. (2023). Transparency, governance, and innovation: Unveiling the impact of environmental information disclosure on corporate value and green innovation capabilities. International Journal of Operations and Quantitative Management, 29(4), 54-70.

Wang, S., Hu, C., & Chen, S.-C. (2025). Exploring the mediating role of attitude in ESG investment intentions: insights from the Fogg behavior model. Industrial Management & Data Systems, 125(10), 2777-2800.

Wasiuzzaman, S., Chong, L. L., & Ong, H. B. (2022). Influence of perceived risks on the decision to invest in equity crowdfunding: a study of Malaysian investors. Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies, 14(2), 208-230.

Wu, L., Yi, X., Hu, K., Lyulyov, O., & Pimonenko, T. (2025). The effect of ESG performance on corporate green innovation. Business Process Management Journal, 31(8), 24-48.

Xiao, J., Zhang, X., Yan, H., & Zeng, P. (2025). ESG performance and green cooperative innovation: a signaling theory framework. Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 1-19.

Zhang, H., He, F., Wei, T., Zhu, Y., Zhang, Y., & Yan, L. (2025). Impact of online opinions: do retail investor concerns inhibit corporate green investment intentions? China Finance Review International, 15(2), 305-323.

Zhao, J., Qu, J., Wei, J., Yin, H., & Xi, X. (2023). The effects of institutional investors on firms' green innovation. Journal of Product Innovation Management, 40(2), 195-230.

Bashyal , N., & Chalise, M. (2024). Mapping Environment, Society and Governance Awareness in Nepali Banks: Insights from Quantitative Research. Quest Journal of Management and Social Sciences, 6(3), 665–678. https://doi.org/10.3126/qjmss.v6i3.72678

Fombrun, Charles & Gardberg, Naomi & Sever, Joy. (2013). The Reputation QuotientSM: A Multi-stakeholder Measure of Corporate Reputation. Journal of Brand Management. 7. 10.1057/bm.2000.10.

Ratu Balqis Malzara, Vidia & Widyastuti, Umi & Buchdadi, Agung. (2023). Analysis of Gen Z's Green Investment Intention: The Application of Theory of Planned Behavior. JURNAL DINAMIKA MANAJEMEN DAN BISNIS. 6. 63-84. 10.21009/JDMB.06.2.5.

Yang, X., Zhao, K., Tao, X., & Shiu, E. (2019). Developing and Validating a Theory-Based Model of Crowdfunding Investment Intention—Perspectives from Social Exchange Theory and Customer Value Perspective. Sustainability, 11(9), 2525. https://doi.org/10.3390/su11092525

Çanakkale Savaşı'nın Türk ve Azerbaycan Edebiyatında Kolektif Hafıza, Şehitlik İdeali ve Kültürel Kimlik Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi

The Gallipoli War in Turkish and Azerbaijani Literature in The Context of Collective Memory, The Ideal of Martyrdom, and Cultural Identity: A Comparative Analysis

Terane Turan REHİMLİ

Prof. Dr., Kıbrıs Irak Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu, Türkiye

GİRİŞ

Öyle zaferler vardır ki bir milletin yalnızca tarihinde değil, aynı zamanda genetik hafızasında da ebedileşir; nesilden nesile aktarılır. Onun verdiği güç ve umut asırlara, yüzyıllara yetir. Çanakkale Savaşı'nın Türk milletinin hafızasında bıraktığı derin izler, büyük bir kahramanlık tarihi olarak adeta destanlaşmış, nesillerin bilinçaltına aktarılan güçlü bir mesaj hâline gelmiştir. Sadece Türkiye'nin değil, bütün Türk dünyasının zafere olan inancı ve gelecekteki başarılarının yolu da işte bu bilinçaltı mesajdan beslenmektedir. Çanakkale Savaşı, Türk'ün yenilmezliğinin ve binlerce yıllık genetik hafızasından gelen savaşçı ruhunun dünyaya yeniden hatırlatılmasıdır. Bu nedenle söz konusu kutsal savaştan bu yana Türk halklarının tarihinde kazanılan pek çok zaferin manevi yolu Çanakkale Zaferi'nden geçmektedir. 2020 yılında kazanılan Karabağ Zaferi de bu ruhun ve tarihsel hafızanın güçlü bir yansıması olmuştur. Çanakkale ruhu Şuşa'ya ilham vermiş; Laçın'ın, Kelbecer'in, Fuzuli'nin ve düşman tarafından işgal edilmiş bütün Azerbaycan topraklarının geri alınması mücadelesine manevi bir güç ve çağrı olmuştur.

Bu savaş, yalnızca askerî bir zafer olarak değil, aynı zamanda vatan, millet, bağımsızlık, kahramanlık ve şehitlik gibi değerlerin sembolü olarak Türk kültürel hafızasında önemli bir yer edinmiştir. Çanakkale'nin bu güçlü sembolik niteliği, onun Türk halkları edebiyatında sürekli yeniden yorumlanmasına zemin hazırlamıştır. Çanakkale Savaşı'nın Türk dünyasındaki anlamı, yalnızca Türkiye'nin tarihî tecrübesiyle sınırlı değildir. Özellikle Azerbaycan edebiyatında Çanakkale, Anadolu ile Azerbaycan arasındaki tarihî, kültürel ve manevi bağların ifade edildiği önemli bir sembol hâline gelmiştir. 2020 Karabağ Zaferi sonrasında ise Çanakkale ile Karabağ arasında kurulan poetik paralellikler, iki tarihî olayın Türk dünyasının ortak hafızası ve özgürlük mücadelesi bağlamında yeniden değerlendirilmesine imkân vermiştir.

Sovyet döneminde Azerbaycan'da Çanakkale Savaşı hakkında bilgi ve araştırmaların sınırlı kalmasına rağmen, bağımsızlık sonrasında bu tarihî olay edebî ve kültürel hafızada yeniden gündeme gelmiştir. Azerbaycan şairleri Çanakkale'yi yalnızca geçmişte yaşanmış bir savaş olarak değil, Türk milletinin kahramanlık, fedakârlık ve bağımsızlık idealinin bir sembolü olarak ele almışlardır. Bu bağlamda Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitlerine" şiiri ile Zalimhan Yakub, Oktay Rza, Vahid Aziz, Cığatel İsakızı, Ramiz Gusarçaylı, Akif Ahmedgil ve Terane Turan Rahimli'nin Çanakkale'yi konu alan şiirleri karşılaştırmalı bir inceleme için önemli edebî örnekler oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Çanakkale Savaşı'nın Türk ve Azerbaycan edebiyatındaki yansımalarını kolektif hafıza, şehitlik ideali ve kültürel kimlik bağlamında karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışmada Mehmet Akif Ersoy'un şiirindeki şehitlik ve millî kimlik anlayışı ile Azerbaycan şiirinde Çanakkale'nin Türk dünyasının birlik ve dayanışma düşüncesi, tarihî hafıza ve Karabağ Zaferi bağlamında yeniden anlamlandırılması ele alınmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, Çanakkale'nin yalnızca geçmişe ait bir savaş değil, Türk dünyasının ortak kültürel hafızasını ve güncel kimlik anlayışını besleyen dinamik bir sembol olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Çanakkale Savaşı'nın Tarihi ve Milli Hafızadaki Yeri

Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturulan en büyük donanmanın Çanakkale kıyılarındaki mevzilere ölüm kusan saldırıları, ardı arkası kesilmeyen ateşli hücumları, Türk askerlerinin destana dönüşen kahramanca direnişiyle karşılaşarak tarihe geçti. Türk milletinin zafere olan sarsılmaz inancı ve vatan uğruna can vermeye hazır cesur, yiğit evlatlarının gösterdiği kahramanlık, taraflar arasındaki askerî güç dengesizliğine rağmen bu çetin savaşın zaferle sonuçlanmasını sağlamıştır. Şehit düşen 400 bin insan, maddi hayatlarını kaybederek manevi bir yüceliğe ulaşmış; bu fedakârlık, Türk dünyasına ve bütün dünyaya Türkiye'yi kazandıracak tarihsel bir yolun açılmasına vesile olmuştur.

Yetmiş yıl boyunca Sovyet İmparatorluğu'nun siyasi baskıları altında yaşayan Azerbaycan, uzun süre Çanakkale Savaşı'ndan habersiz kalmış; tarih ders kitaplarında bu savaş hakkında tek cümlelik bir bilgiye dahi yer verilmemiştir. Çünkü bu savaş, dünya tarihinde Türk milletinin bütün tarihî zaferlerini, dolayısıyla milli kimliğini hatırlatıyordu. Oysa bu şerefli tarihî olayı bilmek,bu gururu yaşamak Anadolu Türkleri kadar Azerbaycan'ın da hakkıydı.

Türk tarihindeki unutulmaz askerî zaferleri, dünya tarihine yön veren Malazgirt, Kosova, Niğbolu ve Mohaç savaşlarındaki büyük başarıları hatırlatan Uluslararası Türk Akademisi Başkanı, akademisyen Şahin Mustafayev şöyle yazmaktadır: "Ancak bu şanlı zaferler silsilesi içinde Çanakkale Zaferi'nin özel ve inkâr edilemez bir yeri vardır. Çünkü yukarıda sayılan bütün zaferler, günden güne büyüyen, güçlenen ve genişleyen Anadolu Selçuklu Devleti veya Osmanlı Devleti'nin kazandığı zaferlerdi. Ve her biri, büyük fetihler uğruna yürütülen savaşlarda elde edilmişti. Oysa Çanakkale Zaferi, artık zayıflamış, eski kudretini kaybetmiş ve çöküş sürecine girmiş Osmanlı İmparatorluğu'nun kazandığı son büyük askerî zaferdi. Çöküşte olan ve can veren bir devletin evlatları, altı yüz yıllık imparatorluğu kurtaramasalar da, tarihe iz bırakan bu kahramanlık destanı sayesinde onun enkazı üzerinde yeni bir Türkiye Cumhuriyeti kurmayı başardılar. Çanakkale, aslında yeni Türkiye'nin doğuşunu müjdeleyen şanlı bir tarihî olaydır." (Mustafayev, 2025, s.5)

Böylece, dünya siyasi tarihine Türk milletinin adını altın harflerle yazdıran, milli kahramanlık destanının unutulmaz sayfalarından biri olarak kabul edilen ve Türk'ün kudretinin evrensel bağlamda bir kez daha tescilini sağlayan Çanakkale Savaşı, edebiyatın da ebedi konusu haline gelmiştir. Hiçbir zaman güncelliğini yitirmeyecek bu konunun ve Çanakkale'ye adanmış edebî eserlerin incelenmesi, nesillerin milli ve manevi görevidir.

2. Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitlerine" Şiirinde Şehitlik ve Milli Kimlik

Türk ordusunun şanlı zafer tarihi olan Çanakkale Savaşı, yüzlerce edebî eserde anlatıldığı gibi, büyük düşünür ve sanatçı, istiklâl şairi Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde de derin bir şekilde kendini göstermiştir. Türkiye'de milliyetçiliğin ilerici bir fikir akımı olarak şekillenmesinde önemli bir rol oynayan Mehmet Akif Ersoy'un değerli eserlerinden biri, Türk askerinin – Mehmetçiğin – kıymetli hatırasını yaşatmak amacıyla yazdığı "Çanakkale Şehitlerine" adlı eseridir. "İstiklâl Marşı"nın yazarı Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitlerine" şiirinde, Türk milletinin derin duygu ve düşüncelerinin edebî bir yansıması bulunmakta; bütün bir milletin birliğinden doğan kahramanlık destanı yaratılmaktadır. "Çanakkale Şehitlerine" yalnızca bir şiir değil, savaş koşullarını göz önünde canlandıran tarihî bir belgedir. Bu belgeden neler okunup anlaşılabilir?

Mehmet Akif Ersoy'un şiiri, Çanakkale konulu edebiyatın "şah eseri" olarak kabul edilir. Şiir şu dizelerle başlar:

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?

En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,

-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-

Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.

Burada şair, Çanakkale Savaşı'nın çıkış nedenini açıklar; I. Dünya Savaşı'nın kızıştığı günlerde, İtilaf Devletleri – İngiltere ve Fransa'nın savaş gemilerinin Ege Denizi'nden Marmara'ya geçerek Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'u işgal etmek amacıyla başlattığı harekâtı yansıtır. Mehmet Akif, dört-beş büyük donanmanın küçük bir kara parçasını vahşice ele geçirme girişimini eleştirir ve Çanakkale'de yaşanan dehşeti "kıyamet"e benzer bir tasvirle aktarır. Halk edebiyatı örneği olan "Çanakkale Türküsü"nde, "Çanakkale köprüsü dardır, geçilmez, Al kan olmuş suları, bir tas içilmez" şeklinde daha sade bir dille ifade edilen acı deneyimler, Mehmet Akif'in şiirinde tüm gerçekliğiyle gözler önüne serilmektedir. Şair, Avrupa siyaseti ile Winston Churchill'in askeri planlarının hain yönlerini ve 20. yüzyılın insanlık dışı tutumlarını her dizede derin bir acıyla yansıtır. "Ölüm endirmede gökler, ölü püskürmede yer" (Ersoy, s. 104) dizesi, savaşın bütün ruhunu açık bir şekilde ifade eder.

Mehmet Akif, Çanakkale şehitlerine hitap ettiği bu şiirde, aslında Türklüğün Batı'yı sarsan, zaferiyle kudretini tüm dünyaya gösteren varlığını över. Eserde, Çanakkale'de savaşan askerlerin Bedir Savaşı'ndaki askerler kadar şanlı oldukları özellikle vurgulanır. Konu, vatan uğruna savaşan, şehit düşen yiğitlerin hatırasına saygı temelinde işlenmiş olsa da, hâkim fikir burada Türklüğün yenilmezliğidir.

Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makberr,

Sana ağuşunu açmış duruyor peygamber.

Şiirdeki "Ey şehit oğlu şehit" ifadesi, Türk'ün değerli mirası olarak nesilden nesile aktarılan şehitliğiyle duyduğu gurur hissini vurgular. Prof. Dr. Elman Guliyev'in belirttiği gibi, bu ifade "Türklerin kahramanlık tarihini yansıtır ve bu kahramanlıkta bir neslin değil, nesillerin payı olduğuna işaret eder." (Guliyev, 2011, s. 184)

Şair, "Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın,

'Gömeyim gel seni tarihe' desem sığmazsın" dizeleriyle, şehit bedenini tarihten daha yüce görerek, onu kuşaklara ve asırlara sığdırmanın imkânsız olduğunu; sonsuz ufukların bile ona dar geleceğini ifade eder. Şair, vatan toprakları için toprağa düşen, şehit olan askerin alnını öpmek amacıyla "gökyüzünden ataların inmesine değer" diyerek, şehitliğin yüceliği ve erişilmezliği hakkında açık bir tasavvur sunar. "Şehitlik – ölümsüzlüktür" düşüncesi, eserin her dizesinde kendini tam olarak gösterir; şehitler, peygamberin kucağını açtığı, şehitliğin yüksek mertebelerinden biri olarak anlamlandırılır. (Guliyev, 2003, s. 58) Milli idealini bu eserinde de göklere taşıyan şair, Çanakkale destanı ile Türk'ün şanlı zafer tarihinin edebî bir salnamesini oluşturmuş olur. "Çanakkale Şehitlerine" şiiri, Çanakkale zaferinin, Türk milletinin maksimum bir gerilim ve yoksulluk, yokluk içinde milli-manevi gücüyle var olduğunu gösterdiğini ortaya koyar. Bu savaş, dünya harp tarihinde "zafer, askeri gücü fazla olanın değil; kendi hakkı için büyük yürek ve doğru taktikle savaşanındır" anlayışını kayıtlara geçirmiştir.

"Çanakkale Savaşı, sıradan bir savaş değildi. Modern bir ifadeyle, bütün Türk tarihinin, Anadolu Türk'ünün ve tüm Türk dünyasının kaderini belirleyecek 'jeopolitik' bir savaştı. Eğer İtilaf Devletleri'nin amaçları gerçekleşseydi, bu Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisi ve Türk topraklarının düşmanın tam kontrolüne geçmesiyle sonuçlanacaktı." (Mustafayev, 2025, s.5) Bu savaş, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıfladığı bir dönemde meydana gelmiştir. Ancak imparatorluğun çöküşe yaklaştığı bir zamanda bile, Türk askerinin gösterdiği kahramanlık, yeni bir devletin – Türkiye Cumhuriyeti'nin – doğmasına yol açan manevi zemini oluşturmuştur. Bu açıdan Çanakkale Savaşı yalnız bir askerî zafer değil, aynı zamanda milli kimliğin ve gelecekteki devlet yapısının ideolojik temelini oluşturan bir olay olarak değerlendirilir.

3. Azerbaycan Edebiyatında Çanakkale: Tarihi Hafıza ve Kahramanlık

Çanakkale Savaşı, yalnız Türkiye tarihinin değil, tüm Türk dünyasının hafızasında önemli bir yere sahip olaylardan biridir. Bu savaş, Türk halklarının ortak kaderini ve ortak manevi değerlerini ifade eden tarihî bir sayfadır. Azerbaycan halkı da bu zaferi kendi milli tarihinin ve gururunun bir parçası olarak kabul etmektedir. İşte bu nedenle, Azerbaycan edebiyatında Çanakkale konusu, zamanla giderek daha geniş bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır.

Uzun yıllar Sovyet ideolojisinin etkisi altında yaşayan Azerbaycan toplumunda, Çanakkale Savaşı ile ilgili bilgilerin yayılması sınırlı kalmıştır. Sovyet döneminde bu konu geniş çapta araştırılmamış, daha çok halk hafızasında ve hatıralarda yaşamaya devam etmiştir. Ancak bağımsızlık döneminde Azerbaycan edebiyatında bu konu yeniden güncellik kazanmıştır. Azerbaycan şairleri ve yazarları, Çanakkale'yi yalnızca bir askerî olay olarak değil, Türk dünyasının ortak kahramanlık tarihinin bir simgesi olarak sunmuşlardır. Azerbaycan şiirinde Çanakkale konusu esas olarak üç yönde ele alınmaktadır. Birinci yönde tarihî kahramanlığın

tasviri öne çıkar. Bu eserlerde Türk askerinin vatan uğrunda gösterdiği yiğitlik ve fedakârlık ön plana çıkmaktadır.

İkinci yönde, Çanakkale, Türk dünyasının birliğini ifade eden manevi bir simge olarak sunulmaktadır. Üçüncü yönde ise, Çanakkale ile günümüz olayları, özellikle Karabağ savaşları arasında paralellikler kurulmaktadır.

Bu konuda eser veren Azerbaycan şairleri arasında Zalimhan Yakub'un yaratıcılığı özel bir öneme sahiptir. Onun şiirlerinde Çanakkale, yalnız bir savaş alanı olarak değil, aynı zamanda Türk ruhunun ve milli gururun bir tezahürü olarak sunulmaktadır. Şair, bu konuda yazdığı dizelerde Türk askerinin vatan uğrunda gösterdiği fedakârlığı büyük bir duygusal etkiyle tasvir eder:

Kaçmadı ölümden, korkmadı yastan,

Oldu Çanakkale dillere destan.

Başladı Samsun'dan, çıktı Sivas'tan,

Atatürk Köşkü'nde keçen günlerim.

Zalimhan Yakub'un poetik düşüncesinde Çanakkale, Türk tarihinin kahramanlık kitabının en parlak sayfalarından biri olarak değerlendirilir:

Azerbaycan şiirinde Çanakkale konusunu işleyen şairlerden biri de Oktay Rza'dır. Onun eserlerinde Çanakkale olayları daha çok tarihî hafıza ve milli kimlik bağlamında sunulmaktadır. Şair, bu olayı Türk milletinin iradesinin ve özgürlük tutkusunun bir simgesi olarak tasvir eder. Oktay Rza'nın poetik düşüncesinde Çanakkale Savaşı'nın esas mahiyeti, Türk insanının manevi gücünde ve vatan sevgisinde toplanır:

Sesimizi, sedamızı erza yayıb,

Çanakkale marşı çalmak, çalmak, çalmak!

Ulu Önder'in yolundan adımlayıb,

Karabağ'da zefer kazanmak, kazanmak!

Vahid Aziz'in yaratıcılığında da Çanakkale konusu dikkat çekici bir şekilde işlenir. Şair, 2025. yılda yazdığı "Çanakkale savaşında" şiirinde bu olayı Türk dünyasının ortak gurur kaynağı olarak sunar. Onun poetik yaklaşımında Çanakkale, yalnız geçmişin kahramanlık destanı değil, aynı zamanda gelecek nesiller için manevi bir ders ve örnektir:

Türk oğlu gedirdi ölə

ya da qala savaşında.

O gedirdi qalib gələ

Çanaqqala savaşında.

Büyük Atatürk şöyle diyordu: “Size taarrüz'u emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum.” Cığatel İsakızı’nın “Ne mutlu, Türküm diyene” şiirinde, M. K. Atatürk’ün bu meşhur çağrısına yapılan atıf, onun millî birliğe ve bağımsızlığa olan inancının güçlü bir ifadesidir. Şiirde şu dizeler bu durumu açıkça ortaya koyar:

Düşman sudan-qurudan hamleler etti, ama

Osmanlı askerleri asla yoldan dönmedi.

Dönmeye hakkı yoktu, komutanın emri buydu.

Toprak özgür olmalı, canın önemi yoktu.

Türkün büyük hakanı, Mustafa Kemal Paşa,

Böyle ferman vermişti başlayınca savaşa.

Bu dizelerde, askerlerin gösterdiği cesaret ve vatan sevgisi, Atatürk’ün liderliğinde birleştirici bir güç olarak sunuluyor. “Ne mutlu, Türküm diyene” sözü, sadece bir milliyet bildirisi değil; aynı zamanda halkın mücadele azminin, fedakârlığının ve birlik ruhunun simgesi olarak şiirde yer bulmaktadır.

Akif Ahmedgil’in “Çanakkale bağışla, ben Şuşa'dan gelmişem” adlı şiiri, Çanakkale Savaşı’nı yalnızca tarihî bir olay olarak değil, Türk milletinin bağımsızlık ve direniş ruhunun simgesi olarak ele alır:

Çanakkale bağışla, ben Şuşa'dan gelmişim.

Göğsünde yazılıydı kahramanlık destanı.

Biliyorum affedilmez dökülen şehit kanı -

O dastanı unuttum...

Kendi ülkemde mülteciyim.

Çanakkale, bağışla, ben Kale'den gelmişim,

Dönder beni Kale'ye – Dönder beni Şuşa'ya.

Şair, bu tarihî zaferin anlamını Şuşa bağlamında da yeniden üretme arzusunu dile getirerek, farklı dönemler arasındaki tarihî sürekliliğe dikkat çeker. Şiirde, geçmişte kazanılan kahramanlıkların günümüz değerleriyle ilişkilendirilmesi, milletin ulusal bilincinin ve toplumsal hafızasının önemini vurgular. Böylece Ahmedgil, Çanakkale Savaşı’nı salt bir askeri başarı olarak değil, Türklerin tarih boyunca sürdürdüğü mücadele geleneğinin bir göstergesi olarak yeniden yorumlar.

Ramiz Gusarçaylı'nın "Saddam'a Geçikmiş Mektup" adlı şiiri, yalnızca tarihî tecrübelerden ders çıkarmayan bireylerin karşılaşabileceği olumsuz sonuçları gözler önüne sermekle kalmaz; aynı zamanda Çanakkale Savaşı'nı, tarihî bağlamı çerçevesinde bir kahramanlık, özveri ve disiplin okulu olarak değerlendirme imkânı sunar:

Cesur yürekden doğar,

hain vapurdan Mehrin'de Ankara Mersin olmamış.

Haber'in olmamış Kanlı Vadi'den,

Senin Çanakkale dersin olmamış...

Şiir, tarihî olayları eleştirel bir perspektifle analiz etme ve geçmişin öğretici değerlerini günümüze aktarma işlevini üstlenerek, edebiyatın tarihî bilinç oluşturmada oynadığı kuramsal rolü de ortaya koymaktadır.

Azerbaycan şairleri, Çanakkale Savaşı'nı tasvir ederken belirli kahramanların karakterlerinden de yararlanmışlardır. Bu karakterler arasında özellikle Seyid Onbaşı ve Yüzbaşı Hakkı Bey gibi tarihî şahsiyetler dikkat çeker. Terane Turan Rehimli'nin şiirinde Seyid Onbaşı'nın kocaman top mermisini elleriyle kaldırarak düşman gemisini vurması, Türk askerinin olağanüstü fizikî ve manevi gücünün bir simgesi olarak sunulmaktadır:

Koca Seyit kaldırdı ilahi bir güç ile,

İki yüz yetmiş altı kilo mermiyi bile.

Türk'ün bu yiğitliği dilden dile dolaştı,

Mucizeye dönüştü Çanakkale savaşı.

Seyit Çavuş'un cesareti, sadece bireysel bir kahramanlık örneği olmayıp, Çanakkale Savaşı'nın kolektif kahramanlık anlayışının somut bir simgesini oluşturur; omuzladığı top mermisi, savaşın zor koşullarında insan iradesinin sınırlarını aşma kapasitesini ve askerlerin moralini güçlendiren liderlik yönünü ortaya koyar. Bu eylem, bireysel özveri ve toplumsal bilinç arasındaki güçlü bağı gösterirken, aynı zamanda ulusal kimliğin ve kültürel hafızanın şekillenmesinde merkezi bir rol oynar; Seyit Çavuş'un davranışı, Türk ulusunun ortak değerleri ve vatan savunması bilinciyle bütünleşerek tarihî ve kültürel bir arketip hâline gelmiş, kolektif hafızada örnek alınacak bir kahramanlık modeli yaratmıştır. Bu olay, Azerbaycan şiirinde de sıkça anılan kahramanlık örneklerinden biridir.

Diğer bir kahraman ise Yüzbaşı Hakkı Bey'dir. Onun "Nüsrât" mayın döşeyen gemisiyle tüm geceyi boğaza mayın yerleştirmesi, Çanakkale savunmasının kaderini değiştiren önemli olaylardan biri olarak tarih sahnesine geçmiştir. Ama o gecenin sabahı kalp krizi geçirerek şehit olmuş Yüqzbaşı Hakkı bey zaferi görememiştir. Azerbaycan şairleri bu kahramanlık olayını Türk askerî tarihinin en önemli anlarından biri olarak sunulmuşlardır.

Azerbaycan şiirinde Çanakkale konusunun işlenmesi yalnız kahramanlık tasvirleri ile sınırlı değildir. Bu eserlerde sıkça manevi ve felsefi düşüncelere de rastlanır. Şairler, Çanakkale Savaşı'nı insan iradesi ve manevi gücün bir zaferi olarak değerlendirirler. Onların görüşüne göre, bu savaş göstermiştir ki, askerî teknoloji ve maddi üstünlük her zaman zaferi garanti etmez. Asıl zafer, vatan sevgisi ve manevi güç sayesinde elde edilir. Bu düşünce, Azerbaycan şairlerinin birçok eserinde farklı poetik karakterlerle ifade edilmiştir. Şairler, Çanakkale Savaşı'nı tasvir ederken sıkça iman, irade, vatan sevgisi ve şehitlik gibi kavramlara başvururlar. Bu kavramlar, söz konusu eserlerin fikir ve edebî temelini oluşturur.

4. Çanakkale ve Karabağ: Ortak Hafıza, Şehitlik ve Türk Dünyası Kimliği

Azerbaycan edebiyatında Çanakkale konusu ile ilgili yazılan eserlerin önemli özelliklerinden biri de, Türk dünyasının birliği ideasının ön plana çıkarılmasıdır. Bu eserlerde Anadolu ile Azerbaycan arasındaki manevi bağ özellikle vurgulanır. Şairler göstermektedir ki, Çanakkale yalnızca Türkiye'nin değil, tüm Türk dünyasının bir gurur kaynağıdır. Bu açıdan, modern Azerbaycan şiirinde Çanakkale konusunun yeni bir aşaması da gözlemlenmektedir. Özellikle Karabağ savaşlarından sonra kaleme alınan eserlerde, Çanakkale ile Karabağ arasında ideolojik paralellikler kurulmaktadır. Azerbaycan şairleri, bu iki olayı Türk dünyasının özgürlük mücadelesinin farklı aşamaları olarak sunmaktadırlar.

Terane Turan Rahimli'nin "Çanakkale Savaşı" şiirinde Çanakkale Savaşı'nı yalnız geçmişin tarihî bir olayı olarak değil, aynı zamanda modern dönemin milli ruhunu şekillendiren manevi bir güç olarak sunmaktadır. Şiirde, Çanakkale Savaşı'nın kahramanlık ruhu, şehitlik ideali ve Türk milletinin yenilmezliği poetik bir dille ifade edilmektedir. Özellikle aşağıdaki dizeler bu fikri açıkça ortaya koymaktadır:

Boğazının suları içilmez Çanakkale,

Hocalımdan, Şuşamdan seçilmez Çanakkale

Karabağ'ın kardeşi geçilmez Çanakkale,

Özgürlüğe giden yol Çanakkale savaşı.

Bu dizelerde, Çanakkale ile Karabağ Savaşı arasında manevi bir paralellik kurulmaktadır. Böylece, Çanakkale zaferi yalnızca tarihî bir olay değil, aynı zamanda modern Azerbaycan için özgürlük ve zafer idealarının ilham kaynağı olarak sunulmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak, Çanakkale Savaşı yalnızca bir askerî çatışma değil, Türk dünyasının milli ruhunu ve manevi gücünü ifade eden büyük bir tarihî olaydır. Bu savaşın edebiyatta yansıtılması ise, onun milli hafızada ebedî olarak yaşamasına hizmet etmektedir.

Türkiye edebiyatında Çanakkale, kahramanlık ve şehitlik idealarının poetik zirvesi olarak sunulurken, Azerbaycan edebiyatında bu konu daha çok Türk dünyasının birliği, kardeşliği ve ortak tarihî kaderi bağlamında ele alınmaktadır. Modern dönemde yazılan eserler ise Çanakkale

zaferinin yalnızca geçmişin hatırası olmadığını, aynı zamanda gelecek nesillere ilham veren bir manevi güç olduğunu göstermektedir. Bu açıdan, Çanakkale Savaşı, Türk dünyasının hafızasında yaşayan ve edebiyat aracılığıyla gelecek nesillere aktarılan büyük bir kahramanlık destanı olarak varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Ersoy, M.A. (1993). Safahat. İstanbul.

Faikkızı, L. (2014). Milli İstiklal Şairi Mehmet Akif Ersoy. Bakü.

Guliyev, E. (2003). Türkiye Türk Edebiyatı. Bakü.

Guliyev, E. (2011). Türk Halkları Edebiyatı. Bakü.

Mustafayev, Ş. (2025, 25 Nisan). “Çanakkale Geçilmez” – Çanakkale meydan muharebesinin 110. yılı. 525ci Gazete, Bakü..

Şarifova, S. (2025, Ekim). Çanakkale Savaşı'nın Azerbaycan edebiyatındaki kültürel etkinlikleri. 9. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri. Azerbaycan, Bakü.

Milli Hafizanin Mimarlari: "Azerbaycan" Gazetesinde (1918–1920) Kültür, Sanat ve Bilim İnsanları

Architects of National Memory: Cultural, Artistic, and Scientific Figures in the “Azerbaijan” Newspaper (1918–1920

Doç. Dr. Hayat ŞAMIYEVA

Azerbaijan National Academy of Sciences, Azerbaijan

GİRİŞ

1918–1920 yılları arasında askeri ve siyasi bir varoluş mücadelesi veren Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (AHC), bu zorlu süreçte eş zamanlı olarak ulusal bir kültürel bellek inşasına da girişmiştir. Bu çabaların en önemli somut örneklerinden biri, dönemin *Azerbaycan* gazetesidir.

Cumhuriyetin resmi yayın organı olarak faaliyet gösteren gazete, siyasi çalkantıların ve bağımsızlık mücadelesinin gölgesinde kalmamış; yalnızca bir haber kaynağı olmanın ötesine geçmiştir. Dönemin kültür, sanat ve bilim öncülerinin topluma tanıtılmasında dinamik bir iletişim platformu ve ortak bir hafıza mekânı işlevi görmüştür. *Azerbaycan* gazetesi, devletin resmi sesi olmasının yanı sıra, M. E. Resulzade’nin "Bir kere yükselen bayrak bir daha inmez!" ilkesinin de adeta somutlaşmış bir ifadesidir. Araştırmalar; gazetenin o dönemin entelektüel birikimini kayıt altına alarak geleceğe aktaran bir köprü vazifesi gördüğünü ve insanı merkeze alan bir milli uyanış stratejisi izlediğini ortaya koymaktadır.

İlk dört sayısı Gence’de, sonraki sayıları ise Bakü’de basılan *Azerbaycan* gazetesinin, 15 Eylül 1918 ile 28 Nisan 1920 tarihleri arasında toplam 443 sayısı yayımlanmıştır. Gazetenin genel yayın yönetmenliğini (editörlüğünü) farklı dönemlerde Ceyhun Bey Hacıbeyli, Şefi Bey Rüstembeyli, Üzeyir Bey Hacıbeyli ve Halil İbrahim gibi devrin önde gelen aydınları üstlenmiştir.

Gazete genellikle 4 sayfa olarak basılsa da bazı sayılarda bu sayfa sayısı değişiklik göstermiştir. Gazetenin basıldığı yaklaşık 19 buçuk aylık süre boyunca, sayfalardaki sütun sayıları ve sayfa boyutları da birkaç kez değişmiştir. Günümüzde gazetenin orijinal nüshaları tek bir yerde olmayıp; Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Arşiv İdaresi, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Arşivi, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İşleri Dairesi Siyasi Belgeler Arşivi, Muhammed Fuzuli Elyazmalar Enstitüsü ve Azerbaycan Milli Kütüphanesi gibi farklı kurumlarda dağınık halde muhafaza edilmektedir.

Gazetenin bütün sayılarının ilk sayfasında ve en üst kısmında yer alan —basın terminolojisinde "künye" ya da "başlık kartı" (amblem altı yazısı) olarak adlandırılan — bölümde şu ifade yer almaktaydı: "Günlük siyasi, toplumsal, edebi ve iktisadi Türk gazetesidir." Gazetenin özgün

metnindeki biçimiyle: "gündelik siyasi, ictimai, edebi, igtisadi Türk qezetesidir" (*Azerbaycan* gazetesi, 1918-1920).

Gazete sayfalarında, bireyi ve toplumu ilgilendiren her türlü gelişme farklı kategoriler altında okuyucuya sunulmuştur. Zengin bir içerik yelpazesine sahip olan gazetede; tiyatro, müzik, edebiyat ve bilim dünyasındaki gelişmelerden tanınmış kişilerin ya da sıradan vatandaşların vefat duyurularına (bu duyurular ilk sayfalarda "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" başlığı altında yayımlanmaktaydı), vatandaşların kayıp belge ve pasaport ilanlarından sosyal, kültürel, ekonomik ve gündelik yaşama dair her türlü olaya kadar pek çok konu kendine yer bulmuştur.

Günümüzde *Azerbaycan* gazetesinin (1918-1920) tüm sayıları Latin harflerine aktarılmakta (transliterasyon) ve yirmi ciltlik bir külliyat halinde yayıma hazırlanmaktadır. Bu projeyi, Azerbaycan ADA Üniversitesi üstlenmiş ve yürütmektedir. Doç. Dr. Mehdi Genceli liderliğinde sürdürülen bu çalışmalarda temel hedef; metinlerin özgün dokusunu bozmadan, içeriği günümüz okuyucusunun en rahat anlayacağı şekle getirmektir.

Bu süreçte dönemin dil özelliklerini koruma ilkesine bağlı kalınmış, ancak modern okuyucunun işini kolaylaştırmak adına bazı kelimelerin imlası günümüz Türkçesine uyarlanmıştır. Buna karşın; "teatro" (tiyatro), "qezete" (gazete), "böyle" gibi bazı kelimelere dokunulmamış ve kelimeler orijinal halleriyle korunmuştur. Bunun iki temel sebebi vardır: Birincisi, bu kelimelerin gazete genelinde her zaman tutarlı bir şekilde aynı imlayla yazılmış olması; ikincisi ise metnin okunurluğunu zorlaştırmadan o dönemin tarihi atmosferini aynen yansıtabilmektir (Azerbaycan Gezeti, I-XIV ciltler).

Gazete metinlerinde, Osmanlı Türkçesinde ve bugünkü Türkiye Türkçesinde kullanılan pek çok ortak kelime ve ifadeye rastlanmaktadır. Örneğin, şimdiki zaman eki olan "-yor", o dönem gazete yazılarında kuralsız ve düzensiz bir şekilde kullanılmıştır (hatta bazen aynı cümle içinde hem "-yor" ekinin hem de Azerbaycan Türkçesindeki "-ır, -ir, -ur, -ür" ekinin bir arada kullanıldığı görülmektedir). Bu düzensizlikten dolayı, günümüz harf çevirisi çalışmalarında dil birliğini sağlamak adına "-yor" eki metinlerden elenmiştir. Sadece şiir bölümlerinde, aruz veya hece vezninin/ölçüsünün bozulmaması adına "-yor" ekinin korunduğu bazı istisnalar mevcuttur.

Özetle bu yayın organı; sütunlarında yer verdiği edebi eserler, sanat kritikleri ve tarihi makalelerle toplumsal düzeyde bir "kültürel rönesans" başlatmayı amaçlamıştır. Halkın entelektüel seviyesini ve kültürel birikimini artırmayı hedefleyen gazete; zengin sanat-kültür duyurularına yer vermiş ve dönemin fikir dünyasını yansıtan nitelikli köşe yazıları yayımlamıştır. Bu bağlamda, "üç renkli bayrak", "milli dil" ve "vatan" gibi kurucu ve birleştirici kavramlar gazetenin yayın politikasında sistematik olarak işlenmiş; böylece ortak bir milli kimlik duygusunun inşa edilmesinde hayati bir rol oynamıştır.

1. Cumhuriyetin Kültürel Mimarları: "Azerbaycan" Gazetesi ve Dönemin Entelektüel Eliti

Yalnızca yirmi üç ay varlık gösterebilmiş olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin resmi yayın organı *Azerbaycan* gazetesi, dönemin seçkin aydınlarının düşünsel üretimlerini barındıran kurucu bir arşiv niteliğindedir. Gazete; ulusal bilincin, entelektüel birikimin ve tarihsel sürekliliğin günümüze aktarılmasını sağlayan bir hafıza mekânı işlevi görmektedir.

Gazetenin yönetim kadrosunda dönemin en yetkin aydınları, kültür-sanat insanları ve milli mücadele önderleri yer almıştır. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Mehmet Emin Resulzade'nin fikir babalığını ve başyazarlığını üstlendiği bu yayının genel yayın yönetmenliğini (baş editörlüğünü) en uzun süre yürüten isim, Azerbaycan milli marşının da bestecisi olan Üzeyir Hacıbeyli olmuştur. Gazetenin kuruluş aşamasında ve ilk sayılarının hazırlanmasında büyük rol oynayan ilk editör Ceyhun Hacıbeyli; dönemin önemli siyasetçi ve yazarlarından editör Şefi Bey Rüstembeyli; gazetenin Rusça baskısını yöneten ve "İstiklal Yazıları" ile tanınan Halil İbrahim ve Ahıska Türkü asıllı aydın Ömer Faik Nemanzade bu kadronun önde gelen isimleri arasındadır.

Fransız tarihçi ve düşünür Pierre Nora'nın (Nora, 2006) hafıza kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu isimlerin kaleme aldığı yazılar yalnızca dönemin siyasi gelişmelerini aktaran birer kronik değildir; aksine, tarihsel kırılmalar karşısında ulusal belleği canlı tutmayı amaçlayan kurucu metinler niteliğindedir. Nitekim Yusuf Vezir (Çemenzeminli), Cafer Cabbarlı, Salman Mümtaz, Ahmed Cavad, Muhammed Hadi, Hüseyn Cavid, Abdulla Şaik, Mirzabala Mehmetzade, Ferhat Ağazade, Seyid Hüseyin ve Muhammed Ağa Şahtahtlı gibi dönemin diğer önemli aydınları da kaleme aldıkları makalelerle gazetenin yayın çizgisine ve düşünsel derinliğine anlamlı katkılarda bulunmuşlardır.

Bağımsızlık sürecinde Azerbaycan aydınlarının karşılaştığı en temel sınama, varoluş mücadelelerini ve haklı davalarını uluslararası kamuoyuna aktarma arayışı olmuştur. Nitekim dönemin entelektüel kadrosunun yürüttüğü tüm faaliyetlerde ve kaleme aldığı metinlerde bu arayışın izlerini açıkça görmek mümkündür.

1.1. M. E. Resulzade ve Üzeyir Hacıbeyli Ekseninde Millî Doktrin, Diplomasi ve Estetik

Tarihî *Azerbaycan* gazetesi (1918-1920) sayfalarında Mehmet Emin Resulzade portresi; hem gazetenin kurucu iradesini hem de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin istiklal mefkûresini yansıtan bir aynadır. Resulzade, gazete sayfalarında yalnızca siyasi bir lider veya başyazar olarak değil; devletin fikrî mimarı, millî kimliğin savunucusu ve Doğu ile Batı dünyasını sentezleyen kuşatıcı bir aydın olarak öne çıkar.

Dönemin "İstiklal Yazıları" müellifi ve *Azerbaycan* gazetesinin Rusça baskısının editörü olan Halil İbrahim, gazetenin 35. sayısındaki makalesinde Resulzade hakkında şu değerlendirmelerde bulunur:

"M. E. Resulzade, Dünya Savaşı'nın başlangıcında Bakü'ye dönerek, yetkileri elinden alınmış olmasına rağmen yerel gazetelerin başına geçmiş; 'Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak [Çağdaşlaşmak]' sloganıyla Açık Söz bayrağını kaldırarak milleti bugünkü aydınlığa doğru davet etmeye başlamıştır." (*Azerbaycan* Yazıları: Memmed Emin Resulzade, 2024: 7)

Gazete metinlerinden yola çıkılarak çizilecek Resulzade portresi; siyasi bir deha, keskin bir kalem, halkının haklarını savunan, romantik bir milliyetçiliğin ötesinde demokratik yönetim modelini sunan realist ve modern bir aydını ortaya koymaktadır. Onun bu niteliklerini *Azerbaycan* gazetesindeki yazılarında açıkça görmek mümkündür. Resulzade, çağdaş dünyada demokratik yönetim sisteminin bir alternatifinin olmadığını defalarca vurgulamış (İsmayılov vd. 2026: 145) ve bu hususta şu tespiti yapmıştır:

"Azerbaycan, Müslüman âleminde ilk cumhuriyet ve Türk âleminde ilk devlettir… Türk kökenli diğer tüm devletler esasen dinî temel üzerine kurulmuşken, Azerbaycan Cumhuriyeti çağdaş millî-kültürel bağımsızlık temeline, Türk millî-demokratik devlet yapısı zeminine dayanmaktadır ve bu bakımdan cumhuriyetimiz ilk Türk devletidir." (Hüseynov, 1996: 77)

Resulzade'ye göre her millet, özgür bir biçimde varlığını sürdürebilmek ve ilerleyebilmek için üç temel esasa dayanmak mecburiyetindedir: Dil, din ve çağdaşlık (zamanın ruhuna uygunluk). Ona göre milliyetin birinci esası dildir; dili Türkçe olan Azerbaycan halkının etnik mensubiyeti de Türk'tür. Resulzade bu hususu şu sözlerle dile getirir:

"Dil bakımından biz Türk'üz; Türklük bizim milliyetimizdir. Bu doğrultuda bağımsız bir Türk edebiyatına, Türk sanatına, Türk tarihine ve Türk kültürüne sahip olmak temel amacımızdır. Parlak bir Türk kültürü ise en mukaddes gayemiz, yolumuzu aydınlatan yıldızımızdır." (Resulzade, 2014'ten aktaran Elekberli, 2022: 264)

Dönemin koşullarını ve aydın kesimin üstlendiği tarihsel sorumluluğu açıkça ifade eden bu satırlar, yalnızca bir öz-tanım arayışını değil, aynı zamanda kapsamlı bir kültürel egemenlik iddiasını da ortaya koymaktadır. İlgili beyanname incelendiğinde, uluslaşma sürecinin üç temel dayanak üzerine inşa edildiği görülmektedir: Uluslararası alanda meşruiyet kazanma çabası, sömürgeci tarih anlatısına karşı geliştirilen kültürel savunma ve Kafkasya coğrafyasındaki dilsel liderliğin tescil edilmesi.

Resulzade, bağımsızlık kavramının mahiyetini ve toplumsal bir zorunluluk oluşunu ise gazete sayfalarında metaforik bir anlatımla şöyle açıklamaktadır:

"Bir bebeğin anne karnından kurtularak dünyaya gelmesi, hiç şüphesiz bir bağımsızlık hadisesidir. Toplumumuzda kadının doğum yapması 'azat olmak' [özgürleşmek/kurtulmak] tabiriyle de ifade edilir. Hâlbuki bu 'özgürlük' aynı zamanda doğal bir zaruret, bir mecburiyettir. Öyle bir mecburiyet ki, insanlığın ve dünyanın varoluşu bütünüyle buna bağlıdır!" (*Azerbaycan* gazetesi, 1919, No: 190; *Azerbaycan* Yazıları: Memmed Emin Resulzade, 2024: 139)

Bu anlatım, gazete aracılığıyla topluma şu mesajı vermektedir: Cumhuriyetin doğuşu yapay bir dayatma veya zorlama değil, hayatın devamlılığı için gerçekleşmesi kaçınılmaz olan bir doğum

sancısıdır. Buradaki en çarpıcı diyalektik şudur: Özgürleşmek keyfi bir seçim değil, doğanın kaçınılmaz bir kanunudur. Bebek anne karnında sonsuza dek kalamaz; vakti geldiğinde oradan ayrılmak, yani "bağımsız olmak" zorundadır. Resulzade, özgürlüğün sadece bir hak veya lütuf olmadığını, aksine milletin ve yaşamın temel bir varoluş mecburiyeti olduğunu vurgular.

Resulzade, millî bilincin inşasında tarihî ve kültürel sembollere de vurgu yapmıştır. Bu sembollerden biri olan Nevruz bayramının önemini şu sözlerle dile getirir:

"Nevruz, bilindiği üzere 'yeni gün' demektir. Bu yeni güne eski Türkler bir kurtuluş günü olarak bakarlardı. Çünkü eski bir Türk efsanesinde anlatıldığı üzere, Ergenekon'da mahsur kalan Türkler bu gün esaretten kurtulmuşlardı. Bu nedenle onlar bu günü ve 9 Mart'a işaret eden '9' adedini kutsal sayar; bu gün kendilerine rehberlik eden 'kurt başını' daima bir kurtuluş simgesi olarak kabul ederlerdi. Nevruz, İranlılarca da bir kurtuluş günü olarak görülmüş ve kökeni efsanevi bir dönemden başlatılarak Cemşid dönemine dayandırılmıştır. Fiilen gerek İran'da gerekse Turan'da Nevruz'u bayram olarak kutlamayan hiçbir yer yoktur." (*Azerbaycan* gazetesi, 1920, No: 58; akt. *Azerbaycan* Yazıları, 2023: 185)

Resulzade, Türk dünyasında Nevruz'un bir "kurtuluş günü" olarak algılandığını belirtir ve bunun tarihsel-mitolojik temelini, Türklerin demir dağı eriterek esaretten kurtulduğu Ergenekon Destanı'na dayandırır.

Azerbaycan gazetesinde hem kendi ismiyle hem de "Ayn Ayn" ve "Mızrap" mahlaslarıyla yazan dönemin en önemli kültür ve sanat insanlarından biri de Üzeyir Hacıbeyli'dir. Hacıbeyli, gazetenin en uzun süreli ve en etkili genel yayın yönetmeni olarak, kaleme aldığı makalelerle millî bilincin uyanmasında kilit bir rol oynamıştır. Gazetenin 53. sayısında (*Azerbaycan* gazetesi, 1918) yayımlanan ve Azerbaycan Türklerinin kimliği ile tanıtımına odaklanan makalesinde şu tespitlerde bulunur:

"Şimdiye kadar o derece bilinçsiz kalmışız ki, nüfus bakımından bütün Kafkasya milletlerinin her birinden fazla olduğumuz hâlde; biz Azerbaycan Türkleri hakkında neinki Avrupa'nın, hatta yüz yıldan beri üzerimizde egemenlik kuran Rusların bile doğru dürüst bir bilgisi yoktu. Dolayısıyla bizler Azerbaycan'ı ve nüfusu iki milyonu aşan Azerbaycan Türklerini Avrupa'ya ve İtilaf Devletlerine şimdiden tanıtmalıyız. Kendimize özgü bir tarihe, köklü bir edebiyata ve sanata sahip olduğumuzu onlara göstermeliyiz... Dilimizin, tıpkı Fransızcanın Avrupa'da üstlendiği rol gibi, tüm Kafkasya'da ortak bir iletişim dili olduğunu ispat etmeliyiz. Müziğimizin bütün Kafkas halklarına estetik ve manevi bir haz veren ortak bir değer olduğunu anlatmalıyız. Avrupalı meslektaşlarından geri kalmayacak şairlerimizi, bestecilerimizi, yazarlarımızı ve bilim insanlarımızı tek tek göstererek, kendimize has özgün bir kültüre sahip olduğumuzu açık ve net bir şekilde ortaya koymalıyız." (*Azerbaycan* gazetesi, No: 53, 1918; Azerbaycan Yazıları: Üzeyir Hacıbeyli, 2025: 19)

Üzeyir Hacıbeyli, bu tarihî makalesinde Azerbaycan Türklerinin demografik gücüne rağmen uluslararası alanda görünmez kılınmasını dile getirerek, millî kimliğin dünyaya anlatılması adına acil bir kültür diplomasisi çağrısı yapmaktadır. Kafkasya'da ortak iletişim dili olan Türkçe ile bölgeye estetik yön veren Azerbaycan müziğini öne çıkararak, toplumun gelişmiş bir

medeniyete ve özgün bir kültüre sahip olduğunu kanıtlamayı amaçlamaktadır. Hacıbeyli, bağımsızlığın ve millî varlığın kalıcı olabilmesi için askerî veya siyasi güç kadar, edebiyattan bilime uzanan kültürel birikimin de Batı dünyasına ve küresel aktörlere doğru şekilde tanıtılması gerektiğini savunmuştur.

Kültürel tanıtım faaliyetlerinin yanı sıra sahne sanatlarının gelişimine de büyük önem veren Hacıbeyli'nin, gazetenin 79. sayısında (*Azerbaycan* gazetesi, 1919) yayımlanan "Tiyatro ve Müzik" başlıklı makalesi son derece dikkat çekicidir. Bu makalede yazar, Aşık Garip operasının sahnelenişini ve oyuncuların performanslarını derinlemesine analiz etmiştir:

"...Şahsenem rolünde, (kadın oyuncu eksikliğinden ötürü) yine kadın elbisesi giymek durumunda kalan Ağdamski Efendi her zamankinden daha başarılı bir performans sergiledi. Gerek duru sesi gerek makam hakimiyeti gerekse başarılı oyunculuğuyla tanınan Ağdamski'nin en büyük noksanı; çok güzel başladığı bir ezginin sonunu zayıf getirmesidir. Bu durum, başlangıçtaki estetik etkinin sonda kaybolmasına yol açmaktadır. Oysa dinleyicide kalıcı olan asıl tesir, ezginin zihinde kalan son bölümüdür. Aşık Garip rolünü üstlenen Sarabski Efendi'nin sesi ise bu akşam her zamanki gücünde ve letafetinde değildi... Sarabski'nin temel eksikliği, rolün dramatik boyutuna yeterince önem vermemesidir. Bu nedenle izleyicide tam anlamıyla dramatik bir etki uyandıramamakta, bıraktığı tesiri yalnızca sesinin gücüyle sınırlı tutmaktadır.

Şahvelet rolünü canlandıran Şerifov Efendi ise hem tenor sesinin yumuşaklığı hem de oyunundaki dramatik derinlik sayesinde, genellikle sahnede statik (hareketsiz) kalan diğer meslektaşlarından sıyrılarak başarılı bir performans ortaya koydu. Bu genç sanatçının gelecekte parlak bir kariyere sahip olacağı şimdiden görülmektedir." (*Azerbaycan* gazetesi, No: 79, 1919; Azerbaycan Yazıları: Üzeyir Hacıbeyli, 2025: 69-70)

Hacıbeyli'nin bu tespitleri, sanatçıların sadece o gecelik icralarına değil, genel sahne karakterlerine yönelik derinlikli birer portre niteliğindedir. Yazar, eleştiri türünün sınırları içerisine estetik bir biçimde portre yazarlığını da dâhil etmiştir. Hacıbeyli, makalesini dönemin tiyatro yönetmeni Hüseyin Arablinski'nin sahne tasarımına yönelik şu değerlendirmeyle tamamlar:

"Perde her açıldığında sahnenin seyircide hayranlık uyandıran o estetik manzarası -özellikle birinci ve sonuncu perdelerde- rejisör Arablinski Efendi'nin ne kadar ciddi ve ustalıkla çalıştığının açık bir kanıtıydı. Arablinski Efendi sahnenin büyük bir üstadıdır. Bu ustalığını sahne düzeninin yanı sıra sanatçıların dramatik yönlendirmelerinde de tam anlamıyla gösterdiği takdirde, üstlendiği tarihî görevi hakkıyla yerine getirmiş olacaktır. Mızrap" (*Azerbaycan* Gazetesi, 1919, No: 79; Azerbaycan Yazıları, 2025: 70).

Metin; sahneleme, yönetim ve oyunculuk performanslarını teknik ve estetik açılardan değerlendirirken, aynı zamanda sanatçıların şahsiyetini ve sanatsal ruhunu kelimelerle resmetmektedir. Bu yönüyle *Azerbaycan* gazetesi; makaleler, tefrikalar, şiirler ve biyografiler üzerinden bir "kültür akademisi" işlevi görmüş; aydınların topluma seslendiği kamusal bir forum olarak konumlanmıştır.

Çarlık Rusyası'nın otoriter yönetiminin ardından Azerbaycan toplumunun iki yıl gibi kısa ve çalkantılı bir süreçte yaşadığı kültürel rönesans, *Azerbaycan* gazetesinin entelektüel kadrosu üzerinden incelendiğinde günümüz Türk dünyası araştırmaları açısından rehber niteliğindedir. Bu doğrultuda Üzeyir Bey'in köşe yazıları, gazetenin gelecek kuşaklarca başvurulacak kuramsal bir "hafıza anıtı" niteliği kazanmasını sağlamıştır.

1.2. Dönemin Aydınlarının (F. Ağazade, C. Cabbarlı, S. Mümtaz, Ö. F. Nemanzade, Y. V. Çemenzeminli) Kaleminden Kültürel Egemenlik ve Bayrak İdeali

Azerbaycan'ın eğitim ve kültür tarihinde, özellikle alfabe reformu ile ortak Türk edebiyatı çalışmalarında öncü rol oynayan isimlerin başında Ferhad Ağazade gelmektedir. *Azerbaycan* gazetesinin 319. sayısında (*Azerbaycan* Gazetesi, 1919) Ağazade'nin "Azerbaycan Profesörleri" başlıklı bir makalesi yayımlanmıştır. Müellif söz konusu çalışmada, Bakü Darülfününuna davet edilen şarkiyatçı akademisyen M. V. Belyayev'in Türk tarihine dair verdiği derslere değinerek onun şu tespitlerini aktarmaktadır:

"Sayın Belyayev geçtiğimiz cuma günkü dersinde, Azerbaycan Türklerinin ilim ve maarif alanında gerçekleştirdikleri faaliyetleri ele almış; alfabe reformu hususunda çalışmalar yürüten Mirza Fetali Ahundov ve diğer şahsiyetlerin isimlerini zikretmiştir… Azerbaycan Türkleri yalnızca alfabe meselesinde değil, birçok ilim ve fen dalının inkişafı için de çaba sarf etmişlerdir. Kendi ülkelerinde müstakil bir üniversite bulunmaması sebebiyle, yabancı devletlerin üniversitelerinde akademik başarılar elde ederek şöhret kazanmışlar ve mensubu oldukları bu kurumların itibarını yükseltmişlerdir." (*Azerbaycan* gazetesi, 1919, No: 319; *Azerbaycan* gazetesi, C. XIV, 2026: 241).

Makalede dil ve alfabe meselelerine de temas eden Ağazade, görüşlerini şu ifadelerle sürdürmektedir:

"Dili Arapça ve Farsça kelimelerle dolduranlar şunu bir kez olsun anlamalıdırlar ki; her yazar bir avuç yabancı kelimeyi diline dahil ederse, yüz yıl sonra Türkçemiz öyle anlaşılmaz bir hale gelir ki bu dilde okumak ve yazmak zorlaşır. Böyle olursa, Türk çocukları Arap ve Fars dillerine yönelip ana dillerini unudarlar. Acaba bir milletin kendi dili olmasa, kimliğini, milliyetini koruyabilir mi?" (Azerbaycan gazetesi, 1919, No: 319, s. 3)

Ferhad Ağazade'nin bu değerlendirmeleri, 20. yüzyılın başlarında Türk dünyası genelinde etkisini gösteren "dilde sadeleşme" ve millî kimliği koruma mücadelesinin somut bir yansımasıdır. Yazar; dile denetimsiz biçimde giren yabancı unsurların zamanla ana dili işlevsizleştireceğini, bunun da millî benliğin yitirilmesiyle sonuçlanacağını vurgulamaktadır. Ayrıca dönemin aydınlarının yabancı kurumlar yerine kendi ülkelerinde kurulacak bir çatı altında bir araya gelemeyişine dair duyduğu akademik ve fikrî kaygıyı dile getirmektedir. Nitekim Eylül 1919'da Bakü'de, günümüz Bakü Devlet Üniversitesinin temeli kabul edilen Darülfününun açılması bu kaygıların kurumsal düzeydeki yanıtı olmuştur.

Sonuç olarak Ferhad Ağazade'nin bu makalesi, hem dönemin aydınlanma sürecine ışık tutmakta hem de yazarın pedagog ve dil bilimci kimliğiyle çağdaş Azerbaycan kültürel kimliğinin teşekkülüne sağladığı katkıyı ortaya koymaktadır.

Bu düşünsel birikimin yansıdığı *Azerbaycan* gazetesinin 263. sayısında (*Azerbaycan* Gazetesi, 1919), dönemin önde gelen aydınlarından Cafer Cabbarlı'nın (Cabbarzade), Cumhuriyet dönemi şiirinin seçkin örneklerinden kabul edilen "Azerbaycan Bayrağına" adlı eseri yayımlanmıştır. Şair bu eserinde, üç renkli devlet bayrağını "Yeşil elbiseli, mavi gözlü, al yanaklı sevgilim" imgesiyle estetik bir düzleme taşımaktadır. Şiirde bayrağın simgesel çözümlemesi şu dizelerle yapılmıştır:

Bu ay-yıldız, boyaların kurultayı ne demek?

Bizce böyle söylemek:

Bu gök boya Gök Moğol'dan kalmış bir Türk nişanı,

Bir Türk oğlu olmalı!

Yeşil boya İslamlığın sarsılmayan imanı,

Yüreklere dolmalı!

Şu al boya özgürlüğün, yenilenmenin fermanı,

Medeniyet bulmalı.

Sekiz uçlu şu yıldız da sekiz harfli "Od Yurdu",

Esaretin gecesinden fırsat bulmuş kuş gibi,

Sabahlara uçmuştur.

Şu hilal da Türk bilgisi, düzgün sevgi nişanı,

Yurdumuzu gucmuştu!

Allah, emellerimi edip şu bayrağa intikal,

Birer birer doğru olmuş, bir ad almış – istiklal!

Yüreğimde bir dilek var, o da gerçek olsun,

O gün gelsin, bir gök bayrak Turan üstünde açılsın!

(*Azerbaycan* gazetesi, 1919, Ağustos 29, No: 263, s. 3)

Cafer Cabbarlı'nın 1919'da kaleme aldığı bu anıtsal metin; Azerbaycan bayrağının taşıdığı millî, dinî ve çağdaş simgeleri semantik bir çerçevede açıklamaktadır. Şair, bayrağı oluşturan ögeleri düşünsel ve tarihsel temelleriyle şu şekilde sistemleştirmektedir:

Gök (Mavi) Renk: Göktürk tarihine ve köklü bozkır geleneklerine atıfla Türklük soyunu temsil eder.

Yeşil Renk: İslam inancını ve toplumsal ahlakın manevi zeminini simgeler.

Al (Kırmızı) Renk: Özgürlüğü, çağdaşlaşmayı ve muasır medeniyet seviyesine ulaşma iradesini ifade eder.

Sekiz Köşeli Yıldız: Eski alfabeyle (Arap harfleriyle) sekiz harften oluşan "Ateş Yurdu" (Azerbaycan - أذربيجان) kelimesini simgeler.

Şiir, "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" biçiminde kuramsallaştırılan üçlü devlet doktrininin estetik bir dışavurumudur.

Millî düşüncenin *Azerbaycan* gazetesindeki bir diğer temsilcisi Salman Mümtaz'dır (1884-1941). Azerbaycanlı edebiyat tarihçisi ve şair Mümtaz, klasik şiir ve sözlü halk edebiyatı mirasının derlenmesi alanında kritik çalışmalar yürütmüştür. Ancak Sovyet yönetimi döneminde siyasi baskılara (represyon) maruz kalmış ve idam edilmiştir.

Salman Mümtaz'ın Kafkas İslam Ordusu Komutanı Nuri Paşa'ya adadığı "Övün, Millet" başlıklı şiirinden alınan şu dizeler, dönemin askerî ve siyasi atmosferini özetlemektedir:

Övün millet ki, lütufları oldu şevketli sultanın /

Hilalin halesi kuşatsın Türk vatanını… /

Gerektir ki gök kubbeden asılsın Türk tuğrası /

Melekler omuzlarına süs etsin sancağını Âl-i Osman'ın. /

Bütün seçkin milletlerden olur Türk milleti mümtaz, /

Sürer bundan sonra Türklük şerefli, şanlı devranın.

Bu dizelerde Salman Mümtaz, Kafkas İslam Ordusu'nun harekâtını yalnızca askerî bir zafer olarak değil; Çarlık düzeninin sonlanması ve millî dirilişin başlangıcı olarak yorumlamaktadır. Eser, Osmanlı-Türk kimliği ile Turan mefkûresini harmanlayarak bağımsızlık coşkusunu tarihsel bir zemine oturtmaktadır.

Azerbaycan gazetesi sayfalarında millî kimlik mücadelesinde öne çıkan bir diğer entelektüel isim Ömer Faik Nemanzade'dir. Gazetede "Ümidvar" (mahlas) adıyla yazılar yazan Ahıska kökenli yazar, millî varlığın sürdürülmesinde dil ve edebiyatı temel parametreler olarak görmüştür. Nemanzade bu yaklaşımını şu sözlerle ifade etmektedir:

"Dünyanın en talihsiz milleti; başka bir milletin silahından çok, onun diline ve edebiyatına tutsak olarak yaşayan milletdir." (*Azerbaycan* gazetesi, 1919, No: 327, s. 3)

Menşevik Gürcistan yönetiminin baskıları ve hapis cezalarıyla karşılaşmasına rağmen Nemanzade, 1918-1920 yılları arasında *Azerbaycan* gazetesindeki kadroyla birlikte düşünsel üretimini sürdürmüştür. Yazar, Türk dilinin coğrafi yayılımını ve bölge halkları arasındaki ortak iletişim dili işlevini şu tespitlerle aktarmaktadır:

"Batı'da Fransızca nasıl ortak bir iletişim dili olarak işlev görüyorsa; Yakın Doğu'da, yani Kafkasya'da, İran'ın yarısında, Türkistan'da, Rusya'nın güneybatısında, Kırım'da, Anadolu'da, Rumeli'de, Suriye'de ve Irak'ta da Türk dili aynı şekilde ortak dil görevini üstlenmiştir. Bu coğrafyalarda bir Türk bir Arnavut'a, bir Arap bir Kürt'e, bir İranlı bir Gürcü'ye, bir Ermeni bir Rum'a ya da bir Yahudi bir Süryani'ye derdini anlatacağı zaman mutlaka Türkçe konuşmak zorundadır..." (Azerbaycan Yazıları: Ömer Faik Nemanzade, 2023: 67)

"Millileşmek" başlıklı yazısında Nemanzade, konuyu edebi bir tartışmanın ötesinde tarihsel ve sosyolojik bir zorunluluk olarak ele alarak dilin varoluşsal önemini şu tarihsel yasayla özetler:

"Tarih bize göstermektedir ki bir milletin egemenliği, devleti, hatta yurdu yuvası elinden alınsa bile millî edebiyatı varlığını sürdürdükçe o millet yok edilemez. Dili kesilmeyen bir milletin tarihsel varlığı ortadan kaldırılamaz; edebiyatı yaşayan bir millet ise hiçbir zaman ölmez." (*Azerbaycan* gazetesi, 1919, No: 327; Azerbaycan Gazetesi, 2026, s. 468)

Dönemin önde gelen bir diğer diplomat ve yazarı Yusif Vezir Çemenzeminli, *Azerbaycan* gazetesinin 215. sayısında (*Azerbaycan* gazetesi, 1919) yayımlanan “Kuvvetli İstiklal” başlıklı makalesinde Azerbaycan’ın sosyo-kültürel kapasitesini şu şekilde analiz etmektedir:

“Bugünkü Azerbaycan son derece sağlıklı bir bünyeye sahiptir. Burada ezici çoğunluğu Azerbaycan Türkleri oluşturmaktadır. Bu milletin kendine özgü bir kültürü vardır. Kültürümüz o kadar güçlüdür ki bizim dışımızda, komşularımızı da etkisi altında tutmuş ve tutmaya devam etmektedir. Dilimiz Kafkasya'da, Hazar ötesinde ve Kuzey İran'da ortak bir dildir... Müziğimizden ve tiyatromuzdan komşularımız da faydalanmaktadır. Millî operalarımız yurt dışında da ün kazanmaya başladı. Bu durumlar kültürümüzün gücüne kanıttır. Şimdiye kadar biz mahkûmduk, fakat kültürümüz hâkimdi... Bundan sonra, yeniden canlanmış bağımsızlığımız sayesinde kültürümüz geniş bir alana yayılacaktır.” (Azerbaycan Gazetesi, C. X, 2024, s. 13)

Çemenzeminli’nin yaklaşımı, siyasi egemenliğin bulunmadığı dönemlerde dahi kültürel egemenliğin korunabileceğini ve çevre kültürleri etkileme potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, günümüz uluslararası ilişkiler literatüründeki "yumuşak güç" (soft power) kavramının erken bir tarihsel örneğidir.

Sonuç olarak *Azerbaycan* gazetesi ve etrafında şekillenen aydın kadrosu, yalnızca günlük siyasi gelişmeleri aktaran bir yayın organı olmanın ötesinde; dili, tarihi ve sanatı araçsallaştırarak millî kimliğin, ortak dil bilincinin ve bağımsız devlet düşüncesinin kurumsal zeminini inşa eden tarihsel bir mektep işlevi görmüştür.

2."Azerbaycan" Gazetesinin Misyonu: Geçmişten Geleceğe Türk Kimliği Köprüsü

Azerbaycan gazetesi (1918–1920) üzerine yapılan mevcut literatür, ağırlıklı olarak siyasi tarih, askerî mücadeleler ve diplomatik ilişkiler çerçevesine yoğunlaşmıştır. Bu çalışma ise konunun kültürel ve insani boyutunu merkeze alarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında gazetenin yalnızca resmî bir bülten işlevi görmediği; Türk kimliğini ve millî bilinci teorik ile kültürel düzeyde inşa eden bir yayın platformu olduğu savunulmaktadır. Bu doğrultuda basının, olayları edilgen bir şekilde kaydeden bir günlük olmanın ötesinde; toplumsal kimliği, birey-toplum ilişkilerini ve ulusal bilinci aktif biçimde biçimlendiren kurucu bir aktör rolü üstlendiği ortaya konmaktadır.

İsmail Bey Gaspıralı'ya göre gazete; toplumsal bütünlüğü koruyan, geçmişin birikimini geleceğe taşıyan ve Türk dünyasının ortak kültürel belleğini inşa eden dinamik bir enstitüdür. Gaspıralı, modernleşme ve toplumsal uyanışa dair bu vizyonunu ve cehaletle mücadeleyi merkezine alan fikirlerini 1881 tarihli Russkoe Musulmanstvo (Rusya Müslümanları) başlıklı eserinde ve takip eden yayınlarında dile getirmiştir (Gaspıralı, 1881).

Türk dilinin sadeleşmesi, millî eğitimin yaygınlaşması ve "Azerbaycanlılık" kimliğinin pekiştirilmesi gazetenin temel yayın ilkeleri arasında yer almıştır. Üzeyir Hacıbeyli, Ceyhun Hacıbeyli, Mehmet Emin Resulzade, Ömer Faik Nemanzade, Ferhat Ağazade ve Halil İbrahim gibi dönemin önde gelen entelektüellerinin kaleme aldığı yazılar, topluma tebaa olma durumundan millet olma bilincine geçişi telkin etmiştir.

Fransız tarihçi Pierre Nora'nın kavramsallaştırmasıyla (Nora, 1989, akt. Nora, 2006, Çev. M.Emin Özcan), geleneksel hafıza ortamlarının zayıfladığı bu geçiş döneminde *Azerbaycan* gazetesi, kolektif belleğin korunduğu ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir "hafıza mekânı" (lieu de mémoire) işlevi görmüştür. Gazetede yayımlanan metinler, unutturulmak istenen kimliğin simgesel unsurlarını yeniden üreterek toplumsal hafızayı diri tutmuştur.

Pierre Nora, Fransa örneği üzerinden ulusal kimliğin tarihsel sürekliliğini ve iç çelişkilerini incelerken "hafıza mekânları" kavramı aracılığıyla tarihin bugün hangi koşullarda yeniden inşa edildiğini açıklar. Nora, ulus kavramının çok boyutlu ve dinamik yapısını şu şekilde ifade etmektedir:

"Ulus, aynı zamanda hem kendi içindedir hem de dışında: Manevidir ama zaman içindedir, tarihseldir ama coğrafya içindedir, ideolojiktir ama tenseldir, belirsizdir ama sınırları vardır, evrenseldir ama tekillik içindedir, ebedidir ama kronoloji içindedir." (Nora, 2006).

Azerbaycan muhaceret tarihçisi Hüseyin Baykara, "Azerbaycan İstiklal Mücadelesi Tarihi" adlı eserinde, dönemin zorlu koşullarında millî basının ve edebî üretimin üstlendiği koruyucu rolü incelemiştir (Baykara, 1992, akt. Elekberli, 2025: 399-400). Baykara, "hafıza mekânı" terimini doğrudan kullanmasa da Bolşevik işgali sonrasında bastırılmaya çalışılan millî kimliğin basın aracılığıyla nasıl muhafaza edildiğine dair tespitleri, Nora'nın teorik çerçevesiyle örtüşmektedir. Baykara'ya göre, dönemde yayımlanan her bir makale ve şiir, kolektif hafızanın muhafaza edildiği simgesel birer araç olmuştur. Yine Baykara'nın aktardığı üzere, Azerbaycan

düşünce tarihinde "millet" kavramını ilk kez M. F. Ahundzade kullanmış; milliyetçilik düşüncesi ise H. Zerdabi'nin *Ekinci* gazetesi ile Ünsizade kardeşlerin *Keşkül* ve *Ziya* gazetelerinde işlenmiştir. *Azerbaycan* gazetesi de bu tarihsel birikimin ve misyonun bir devamı olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu yayın organı, hem cumhuriyet döneminin millî ülkülerini kitlelere yaymış hem de Azerbaycan halkının bağımsızlık düşüncesinin olgunlaşmasında köprü görevi üstlenmiştir.

Sonuç olarak *Azerbaycan* gazetesi; toplumun manevi idealleri ile dönemin siyasi ve kronolojik gerçekleri arasındaki gerilimi sayfalarında sentezleyerek modern Azerbaycan kimliğini tarihsel ve coğrafi düzlemde tescillemiştir.

1.2 Müznib'in Yazılarında Türk Devlet Geleneği, Kültürel Semboller ve "Anda" Töresi

Azerbaycan gazetesi sayfalarında hayat bulan özgün Türkçe; Ergenekon destanından "anda" (kan kardeşliği) töresine kadar uzanan kadim Türk değerlerini modern cumhuriyet fikriyle harmanlayarak geleceğe sarsılmaz bir kimlik köprüsü kurmuştur.

Dönemin edebiyat ve basın dünyasında "Müznib" (günahkâr) takma adıyla tanınan ve Azerbaycan basın tarihinin önde gelen isimlerinden biri olan Aliabbas Müteallibzade (1882-1938), *Azerbaycan* gazetesiyle güçlü bir bağ kurmuş; köşe yazıları, edebi ve toplumsal incelemeleriyle bu yayında etkin bir rol üstlenmiştir. Yazar, çalışmalarında "Müznib" imzasının yanı sıra "Dirri" ve "Babalı" gibi farklı takma adlar da kullanmıştır.

Müteallibzade, *Azerbaycan* gazetesinin 244. sayısında (*Azerbaycan* gazetesi, 6 ağustos 1919) yayımlanan "Türk Ulus-Oymak Birliği" başlıklı yazısıyla, Türklerin dünya tarihindeki yerini ve kökenlerini şu sözlerle dile getirmektedir:

"Asya'nın ve dünya ölçeğinin en köklü ve etkili topluluklarından biri kabul edilen Türk toplulukları, Kuzey Asya'da Altay Dağları ile Issık Göl çevresinde gelişme göstermişlerdir. Zaman içinde bu soylu topluluk çoğalarak farklı coğrafyalara yayılmıştır. Tarihsel kayıtlar, söz konusu bölgelerde Türklerden önce yerleşik hayata geçen başka bir topluluğun varlığına işaret etmemektedir. Aksine tarih, bu soylu milletin ilk yerleşim süreçlerini ve devletleşme evrelerini bütün gelenek ve ayrıntılarıyla belgelemektedir." (*Azerbaycan* gazetesi, 6 ağustos, 1919, No: 244). Yazar bu ifadeleriyle, Türk milletinin dünya tarihindeki kadim ve saygın konumuna vurgu yaparken; Altaylar ve Issık Göl çevresini Türklerin anayurdu olarak belirterek net bir tarihi-coğrafi sınırlandırmaya gitmektedir.

Müteallibzade, yazısının devamında Türk devlet yönetimi ile toplumsal yapısının temel dinamiklerini incelemektedir. Yazar; Türklerin geniş coğrafyaları merkeziyetçi ve baskıcı imparatorluk modelleri yerine, federatif bir yapı olan "ulus ve oymak birliği" esasına dayalı, katılımcı bir yönetim anlayışıyla idare ettiklerini şu sözlerle dile getirmektedir:

"Türkler, egemenlikleri altındaki bu geniş coğrafyayı merkeziyetçi imparatorluk yapıları veya sert yasalarla yönetmemişlerdir. Aksine, yalın bir cumhuriyet yapısını andıran 'ulus ve oymak birliği' sistemiyle idare etmişlerdir. Her ulus ve oymağın kendi önderi bulunmaktaydı. Bu

önderler arasında ortaya çıkması olası siyasi ve toplumsal çatışmaları önlemek, dış tehlikelere karşı ortak bir savunma mekanizması geliştirmek amacıyla aralarında 'anda' adı verilen köklü bir töre uygulanmaktaydı." (*Azerbaycan* gazetesi, 1919, No: 244, s. 3)

Müteallibzade bu tespitiyle, eski Türk toplumlarındaki "anda" (kardeşlik/bağlılık andı) geleneğinin yalnızca bireysel bir sadakat sözü olmadığını, aynı zamanda devlet yapısını ayakta tutan toplumsal bir uzlaşı ve hukuk sözleşmesi niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Yazar, toplumsal kaynaşmayı ve siyasi düzeni sağlayan bu törenin önemini ve işleyişini şu toplumsal ve kültürel çözümlemeyle açıklamaktadır: " 'Anda' bağı, soy akrabalığından daha güçlü bir bağlılık ve hukuki bir yükümlülük taşıyordu. Öz kardeşler arasında bile anlaşmazlık yaşanabilirken 'anda' olan taraflar arasında çatışma çıkması töre gereği olanaksızdı. Bu bağın kurulması için boy ve oymak önderleri tanıklar önünde bir araya gelir; kollarından akıttıkları bir miktar kanı süt ya da kımızla karıştırarak birlikte içerlerdi. Bu simgesel tören, tarafları hukuki olarak kan kardeşi haline getirirdi. 'Anda' töresiyle kurulan bu birliktelik, yalnızca kişisel bir dostluk ilişkisi değil; her iki tarafın boy, kabile ve akrabalarının da aynı sosyal ve hukuki haklara zahmetsizce ulaşmasını sağlayan kurumsal bir bütünleşme düzeneğiydi. Bu durum gelenekte 'kan yalaştılar, kardeş oldular' sözüyle tanımlanırdı."(*Azerbaycan* gazetesi, 1919, No: 244, s. 3).

Özetle; eski Türk toplumlarında "anda" geleneği, biyolojik bağların ötesinde hukuki ve toplumsal bir sözleşme işlevi görerek hem boylar arasındaki olası çatışmaları önlemiş hem de geniş coğrafyalara yayılan Türk topluluklarının siyasi birliğini ve dayanışmasını ayakta tutan temel bir kurum olmuştur.

Aliabbas Müznib; günümüzde yaşayan "and içmek", "kanı sıcak" ve "kanım kaynadı" gibi deyim ile kalıplaşmış sözlerin kökeninin, Türk kültür tarihinin bu en eski toplumsal dayanışma ve birlik geleneğine ("anda" töresine) dayandığını belirterek yazısını bitirmektedir. Bu inceleme, Erken Dönem Azerbaycan Cumhuriyeti aydınlarının Türk tarih tezi, toplumsal yapısı ve devlet yönetimi üzerine ortaya koydukları bilimsel ve düşünsel bakış açısını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Millî basın; Çarlık Rusyası'nın yok etme ve benliksizleştirme politikalarıyla unutturmaya çalıştığı Türkçe sözcükleri ve "anda" gibi köklü gelenekleri sayfalarına taşıyarak adeta küllerinden doğan bir kültürel uyanış yaratmıştır. Bu sayede halkın kendi kökleriyle olan bağı yeniden kurulurken, dış dünyaya karşı da bağımsızlığına düşkün, uygarlık sahibi ve köklü bir milletin varlığı kanıtlanmıştır.

Tarihten aldıkları Ergenekon'un özgürlük ateşini ve "kan yalaşıp kardeş olma" (bağlılık) töresini çağdaş cumhuriyet düşüncesiyle harmanlayan bu yazarlar, sömürge baskısı altındaki halka kimliğini hatırlatarak geleceğin bağımsız Azerbaycan'ını inşa etmişlerdir.

Sonuç olarak; Azerbaycan'ın basın ve düşünce önderleri, dili ve tarihsel hafızayı millî varoluşun en güçlü kalkanı kılmış; harflere ve kelimelere yükledikleri bağımsızlık ruhuyla çağdaş Azerbaycan Devleti'nin fikri temellerini harç gibi örmüşlerdir.

SONUÇ

Elde edilen bulgular, gazetenin dönemin entelektüel birikimini kayıt altına alarak geleceğe aktaran bir köprü vazifesi gördüğünü ve insan odaklı bir millî uyanış stratejisi izlediğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda, gazetenin, geçmiş ile gelecek arasında güçlü bir bağ kurarak "insan ve toplum" ilişkilerini basının özgün diliyle yeniden yapılandırdığı görülmüştür.

Söz konusu dönemde çıkan yazılar göstermektedir ki; askeri cephede kazanılan bağımsızlık mücadelesi, basın yoluyla verilen dil ve kimlik savaşıyla taçlandırılmıştır. Gazete sayfalarında işlenen her bir mitolojik sembol ve tarihi töre, halkın hafızasına vurulan Rus zincirlerini kırmak ve geçmişin asil mirasını geleceğin modern devlet yapısına taşımak için birer harç vazifesi görmüştür.

27 Nisan 1920'de Azerbaycan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesiyle gazetenin yayın hayatı son bulmuştur. İşgalden sonra kadrosunun bir kısmı sürgüne gitmek zorunda kalmış, bir kısmı ise baskılara maruz kalmıştır. Ancak gazetenin oluşturduğu "İstiklal" fikri, Azerbaycan'ın 1991'deki yeniden bağımsızlığına kadar yaşayan bir miras olarak kalmıştır.

Günümüzde Azerbaycan'da yayınlanan aynı isimli resmi gazete, bu tarihi yayının manevi varisi olarak kabul edilir ve logosunda kuruluş tarihi olarak 1918'i referans alır.

Azerbaycan gazetesi, 1920 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin (AHC) Sovyet Rusyası tarafından işgal edilmesinin ardından kapatılmış, ancak yaklaşık 71 yıl sonra bağımsızlık mücadelesinin yeniden alevlenmesiyle birlikte tekrar yayınlanmaya başlamıştır.

Günümüzde hala aktif olarak yayınlanmakta olan gazete, AHC dönemindeki (1918-1920) tarihsel mirasını ve adını yaşatarak devletin resmi kararlarını, yasama faaliyetlerini ve toplumsal olayları halka ulaştırmaya devam etmektedir.

Kısacası, 1920'de işgalle susan "Azerbaycan" gazetesinin sesi, 1991 yılında bağımsızlık ruhunun geri dönüşüyle birlikte yeniden duyulmaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

Azerbaycan Gazetesi. 10 Teşrinisani [Kasım] 1918, No: 35.

Azerbaycan Gazetesi. 1 Aralık 1918, No: 53.

Azerbaycan Gazetesi. 5 Ocak 1919, No: 79.

Azerbaycan Gazetesi. 28 Mayıs 1919, No: 190

Azerbaycan Gazetesi. 3 Temmuz 1919, No: 215.

Azerbaycan Gazetesi. 6 Ağustos, 1919, No: 244.

Azerbaycan Gazetesi, 29 Ağustos 1919, No: 263.

Azerbaycan Gazetesi. 13 Kasım 1919, No: 319.

Azerbaycan Gazetesi. 21 Teşrini-Sani [Kasım] 1919, No: 327

Azerbaycan Gazetesi.19 Mart 1920, No: 58.

Azerbaycan Gezeti. (2024). X. Cilt, Bakı: Galaxy Printing MMC, 686 s.

Azerbaycan Gezeti. (2025). XIII. Cilt, Bakı: Galaxy Printing MMC, 708 s.

Azerbaycan Gezeti. (2026) XIV. Cilt, Galaxy Printing MMC , 712 s.

Azerbaycan Yazıları: Ömer Faik Nemanzade. (2023). Bakü: Çaşıoğlu, 146 s.

Azerbaycan Yazıları: Memmed Emin Resulzade. (2024). Bakü: Çaşıoğlu, 216 s.

Azerbaycan Yazıları: Üzeyir Hacıbeyli. (2025). Bakü: Çaşıoğlu, 342 s.

Baykara H. (1992). Azerbaycan İstiklal Mübarizesi Tarihi. Bakü: Azerneşr, 276 s.

Elekberli F. (2022). Memmed Emin Resulzadenin sosial-felsefi görüşleri: Milli Hemreylik ve Azerbaycançılık. Bakü: Elm ve Tehsil, 414 s.

Elekberli F. (2025). Milli ideologiya problemine tarihi-felsefi bakış. Cilt 1. Bakı: Elm ve Tehsil, 416 s.

Gaspıralı İ.B. (1881) Russkoe Musulmanstvo, Simferapol.

Hüseynov Ş. (1996). Müstegilliyin çetin yolu… Biz hara gedirik. Bakı: Azerneşr.

İsmayılov K.N., Gafarov V.V., Ağalarov M.Z., Memmedzade N.N., Ezimova A.S. (2026). Azerbaycan Cumhuriyeti Tarihinin Problemleri. Bakı: Neşriyyat Şöbesi, 264s.

Nora Pierre. (2006) Hafıza Mekanları. Dost Kitabevi Yayınları, Çev. M.Emin Özcan, 432 s.

Resulzade M.E. (2014). Eserleri, Cilt III (1915-1916), Bakü: Tehsil.

Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918-1920 Yılları Arasındaki Gazetecilik Faaliyetlerinde Millî Devletçilik, Maarifçilik ve Kültür Meseleleri

National Statehood, Enlightenment, and Cultural Issues in Uzeyir Hajibeyli's Journalism (1918-1920)

Aynura HUSEYNOVA

Azerbaijan University of Languages, Azerbaijan

Giriş

XX. yüzyılın başları, Azerbaycan halkının siyasal, toplumsal ve kültürel yaşamında köklü dönüşümlerin yaşandığı önemli bir tarihsel dönemi temsil etmektedir. 1918–1920 yılları arasında varlığını sürdüren **Azerbaycan Halk Cumhuriyeti**, yalnızca millî devlet fikrinin hayata geçirilmesini değil, aynı zamanda millî basının, eğitim hareketlerinin ve kamusal düşüncenin gelişmesini de hızlandırmıştır. Bu dönemde basın, yalnızca haber aktaran bir araç olmaktan çıkmış; millî ideolojinin inşası, kamuoyunun yönlendirilmesi ve devletçilik anlayışının yaygınlaştırılması bakımından temel işlevler üstlenmiştir.

Azerbaycan profesyonel müzik ekolünün kurucusu **Üzeyir Hacıbeyli** (1885–1948), daha çok seçkin bir besteci olarak tanınmakla birlikte, gazetecilik alandaki çalışmaları da Azerbaycan basın tarihinin en değerli miraslarından birini oluşturmaktadır. Hacıbeyli, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde yayımlanan *"Azərbaycan"* gazetesinin en üretken yazarlarından biri olmuş; **"Hacıbeyli Üzeyir"**, **"Mizrab"** ve **"Filankes"** müstear adlarıyla kaleme aldığı yazılarında millî devletçilik, bağımsızlık, eğitim, dil politikası, millî kimlik, kültür, tiyatro, müzik ve dönemin toplumsal-siyasal meselelerini kapsamlı biçimde ele almıştır. Onun gazeteciliğinde, yalnızca güncel olayların yorumlanmasıyla sınırlı kalmamış; millî ideolojik düşüncenin şekillenmesine, vatandaşlık bilincinin gelişmesine ve toplumun aydınlanmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Üzeyir Hacıbeyli'nin gaetecilik mirası çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiştir. **Şirmemmed Hüseynov**, **Nesiman Yaqublu**, **Rafael Hüseynov**, **Teymur Ahmedov**, **Vilayet Quliyev**, **Xuraman Qedimova**, **Seadet Qarabağlı**, **Gülbeniz Babayeva**, **Aslan Kenan** ve **Ferruh Süleymanoğlu** başta olmak üzere birçok bilim insanı, onun gazetecilik faaliyetlerini, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti dönemi basınını ve millî düşüncenin gelişimindeki rolünü farklı açılardan değerlendirmiştir. Bununla birlikte, Hacıbeyli'nin gazeteciliğinde millî devletçilik, eğitim, dil politikası, millî kimlik ve kültür konularının birbirleriyle ilişkili biçimde bütüncül olarak incelenmesi hâlen önemini korumaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918–1920 yılları arasında *"Azərbaycan"* gazetesinde yayımlanan gazetecilik yazıları temelinde onun millî devletçilik, eğitim, dil

politikası, millî kimlik, Rus emperyalizmi ve kültür konularına ilişkin görüşlerini bilimsel yöntemlerle incelemektir. Araştırmada tarihsel-karşılaştırmalı yöntem, analitik yaklaşım ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın özgün değeri, Hacıbeyli'nin gazetecilik mirasının belirtilen temalar çerçevesinde sistematik biçimde değerlendirilmesi ve onun Azerbaycan'ın siyasal ve toplumsal düşünce tarihindeki yerinin çağdaş bilimsel yaklaşımlar doğrultusunda ortaya konulmasıdır.

I. Gazeteciliğin Tarihsel Bağlamı

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti, 28 Mayıs 1918 tarihinde ilan edilerek Müslüman Doğu'nun ilk parlamenter cumhuriyeti olarak tarihe geçmiştir. Son derece zorlu askerî ve siyasî koşullar altında faaliyet gösteren Cumhuriyet'in resmî yayın organı olan *"Azərbaycan"* gazetesinin ilk sayısı 15 Eylül 1918 tarihinde Gence'de yayımlanmıştır. Gazetenin ilk sorumlu editörleri **Ceyhun bəy Hacıbəyli** ile **Şefi bey Rüstembeyli** olmuş; daha sonra Azerbaycan Türkçesi ve Rusça yayımlanan nüshaların sorumluluğu bu iki isim arasında paylaşılmıştır.

Üzeyir Hacıbeyli (1885–1948), gazetenin en aktif yazarlarından biri olarak **"Hacıbeyli Üzeyir"**, **"Mizrab"** ve **"Filankes"** imzalarıyla kaleme aldığı yazılarında millî bağımsızlık ve devletçilik, Ermenistan–Azerbaycan ilişkileri, eğitim ve öğretim, dil politikası ve millî kimlik, kültür, tiyatro ve müzik ile dönemin toplumsal ve siyasal meselelerine geniş yer vermiştir. Onun makaleleri, yalnızca siyasî gazeteciliğin örnekleri olmayıp; tarihsel çözümleme, toplumsal eleştiri ve millî ideolojinin oluşumu bakımından da önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Hacıbeyli, *"Azərbaycan"* gazetesinde neredeyse her gün yazılar yayımlamıştır. Onun gazeteciliği, bir siyasetçinin kısa raporlarından ibaret olmayıp; tarihsel bilgi, güçlü düşünsel temellendirme ve zaman zaman keskin hiciv unsurlarını bir araya getiren aydın bir entelektüelin değerlendirmelerini yansıtmaktadır.

Üzeyir Hacıbeyli'nin gazetecilik yazılarında millî bağımsızlık ve devletçilik düşüncesi, parlamenter sistem ve siyasal yönetim, Ermenistan–Azerbaycan ilişkileri ile toprak bütünlüğü, millî güvenlik ve bağımsızlığın korunması, siyasî partiler ve siyasal mücadele, eğitim sorunları, dil politikası ve millî kimlik, millîleşme ve millî bilinç, kültür, tiyatro ve müzik, toplumsal sorunlar ve sosyal eleştiri, kadın hakları, Rus emperyalizmi ve sömürge politikaları, Rus Devrimi ve Bolşevizm'e yaklaşım, millî birlik ve toplumsal dayanışma, vatandaşlık sorumluluğu, basın ve propaganda, ekonomik ve sosyal meseleler, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin dış ilişkileri, azınlıklar ve vatandaşlık ile tarihsel hafıza ve millî trajediler gibi çok sayıda konu ele alınmıştır.

Şirmemmed Hüseynov, Nesiman Yaqublu, Xuraman Qedimova, Seadət Qarabağlı, Gülbeniz Babayeva, Aslan Kenan, Ferruh Süleymanoğlu, **İslam Ağayev**, Rafael Hüseynov, Teymur Ahmedov, Vilayet Quliyev ve diğer araştırmacılar, Hacıbeyli'nin gazetecilik mirasını Azerbaycan basın tarihi ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti bağlamında farklı yönleriyle incelemişlerdir.

Hacıbeyli'nin millî bağımsızlık, devletçilik, toplumsal birlik, eğitim, ana dili, kültürel gelişim ve vatandaşlık sorumluluğuna ilişkin görüşleri günümüzde de Azerbaycan toplumunda tartışılmaya devam eden birçok meseleyle örtüşmektedir. Yazar, yalnızca kendi döneminin siyasal ve toplumsal olaylarını değerlendirmekle yetinmemiş; aynı zamanda ülkenin gelecekteki gelişimi açısından gerekli gördüğü fikirleri de ortaya koymuştur.

Bu araştırmada Üzeyir Hacıbeyli'nin gazetecilik mirası, özellikle eğitim ve öğretim sorunları ile dil politikası ve kültür meseleleri ekseninde incelenecektir.

II. Eğitimcilik (Maarifçilik) ve Eğitim Sorunları

Üzeyir Hacıbeyli'nin eğitimcilik ve eğitim sorunlarına ilişkin görüşleri, *"Azərbaycan"* gazetesinde yayımlanan **"Eyri Yol"** ve **"Maarif Yolunda"** başlıklı makalelerinde açık biçimde ortaya konulmaktadır. **"Eyri Yol"** adlı makalede Hacıbeyli, öğretmen maaşları ve grev meselesine ilişkin değerlendirmelerini dile getirmektedir. Makalede, Gence Türk Öğretmenler Birliği'nin Maarif Nezareti'nin uygulamalarından duyduğu memnuniyetsizlik nedeniyle, öğretmen maaşlarının artırılmamasını protesto etmek amacıyla greve gittiği belirtilmektedir. Bu bağlamda Hacıbeyli şu değerlendirmede bulunmaktadır:

"*Öğretmenlerin, özellikle de halk öğretmenlerinin maaşlarının yetersiz olduğu konusunda farklı bir görüş ileri sürülemez. Mevcut yaşam koşulları dikkate alındığında öğretmen maaşları son derece düşüktür ve bu gelirle geçimini sağlamak oldukça güçtür. Örneğin halk öğretmenlerine ödenen dört yüz otuz beş manatlık maaşla yalnızca aile sahibi bir öğretmenin değil, bekâr bir kişinin dahi geçimini sağlaması mümkün değildir. Oysa eğitim ve öğretim gibi son derece ağır ve sorumluluk gerektiren bir görevi üstlenen öğretmenin, görevini hakkıyla yerine getirebilmesi için geçim sıkıntısından tamamen uzak olması gerekir. Aksi hâlde, geçim kaygıları nedeniyle görevini yerine getirmekte zorlanacak ve bu sorunları aşabilmek için asli görevi dışında başka işlerde çalışmak zorunda kalacaktır. Bu durum ise bir günde tamamlanabilecek bir işin on gün gecikmesine yol açacaktır. Kendisinin ve ailesinin açlık ve yoksulluk içinde yaşamasını görmezden gelerek bütün dikkatini yalnızca görevine veren öğretmen sayısı oldukça azdır. Böyle bir öğretmen bulunsa bile, ailesinin geçimini ihmal etmesi aile sorumluluğu bakımından takdire değer bir davranış olarak değerlendirilemez. Çünkü herkes, öncelikle kendisinin ve ailesinin refahını sağlamak için çalışmak ve emek vermek zorundadır*" (Hacıbəyli, 2025, s. 165)

Hacıbeyli, öğretmenlerin içinde bulunduğu ekonomik güçlükleri kabul etmekte ve düşük maaşlarla yaşamlarını sürdürmelerinin ciddi sorunlara yol açtığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte, öğretmenlerin greve gitmesini ve protesto yöntemini doğru bulmamakta; bu tutumu öğretmenlik mesleğinin niteliğiyle bağdaşmayan bir davranış olarak değerlendirmektedir.

Yazara göre öğretmenler, devletin eğitim sisteminin temel unsurlarından biri olduğundan, onların sorunları işçi–işveren ilişkilerinde olduğu gibi ekonomik bir çatışma çerçevesinde ele alınmamalıdır. Hacıbeyli, grevin eğitim faaliyetlerini olumsuz etkileyeceğini, öğrencilerin eğitim ve öğretim süreçlerine zarar vereceğini ve eğitim sisteminin işleyişini aksatacağını ifade etmektedir. Bununla birlikte, Maarif Nezareti'nin öğretmen maaşlarının artırılmasına yönelik

bir kanun tasarısı hazırladığını belirterek, söz konusu sorunun idari ve hukuki mekanizmalar çerçevesinde çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmaktadır.

Sonuç olarak Hacıbeyli, öğretmenlerin karşı karşıya bulunduğu sosyoekonomik sorunların gerçek ve önemli bir problem olduğunu kabul etmekle birlikte, bu sorunların çözümünde grev yerine devlet eliyle gerçekleştirilecek reformların ve yasal düzenlemelerin daha doğru ve işlevsel bir yöntem olduğunu ileri sürmektedir.

"Maarif Yolunda" başlıklı makalesinde ise Hacıbeyli, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim alanında gerçekleştirdiği temel girişimleri, özellikle 1919 yılında Bakü Üniversitesi'nin kurulması ve öğrencilerin yurt dışına eğitim amacıyla gönderilmesi uygulamalarını değerlendirmektedir. Makalede bu kararların Parlamento tarafından kabul edildiği ve ülkenin eğitim sisteminin geliştirilmesi açısından zorunlu görüldüğü belirtilmektedir. Hacıbeyli, üniversitenin kuruluş aşamasında eğitim dilinin Rusça olmasını dönemin koşullarının ortaya çıkardığı geçici bir zorunluluk olarak değerlendirmekte ve zaman içerisinde bu kurumun millî bir üniversite kimliği kazanabileceğini ifade etmektedir.

Makalenin temel vurgusu, kurulan üniversitenin ve yurt dışına gönderilen öğrencilerin Azerbaycan devletine somut katkılar sağlaması gerektiği yönündedir. Yazara göre üniversitenin temel amacı, Azerbaycan Türkü gençlerini yetiştirmek olmalı; yükseköğretimin çıktıları ise ülkenin toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişimine hizmet etmelidir. Ayrıca yurt dışına gönderilecek öğrencilerin seçiminde yalnızca sosyal durumun değil, bilgi düzeyi ve akademik yetkinliğin de esas ölçüt olarak dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır.

Dolayısıyla Hacıbeyli, eğitim politikasının temel ilkelerini nitelikli eğitim, millî çıkarlar doğrultusunda gelişim ve devlete somut katkı sağlayacak insan kaynağının yetiştirilmesi şeklinde tanımlamaktadır.

III. Dil Politikası ve Millî Kimlik

Dil politikası ve millî kimlik meselesi, Üzeyir Hacıbeyli'nin *"Mühüm Meseleler"*, *"Təəssürat"*, *"Milliləşmək"* ve *"Zurna"* başlıklı makalelerinde merkezi bir tema olarak ele alınmaktadır. Hacıbeyli'ye göre dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda millî varlığın ve toplumsal bilincin en temel göstergelerinden biridir. Bu nedenle dilin korunması ve geliştirilmesi, millî kimliğin oluşumu ve millî öz bilinç sürecinin vazgeçilmez bir koşulu olarak değerlendirilmektedir.

Üzeyir Hacıbeyli'nin *"Mühüm Meseleler"* adlı makalesinde dil meselesi, bağımsız bir sorun olarak değil, daha geniş bir siyasal ve kültürel söylemin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmaktadır. Yazar, dilin millî kimliğin inşasında ve uluslararası düzeyde tanıtılmasında belirleyici unsurlardan biri olduğunu vurgulamaktadır.

Hacıbeyli'ye göre, Osmanlı ordusunun Azerbaycan'dan ayrılmasının ardından Azerbaycan Hükûmeti'nin muhalifleri faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve çeşitli yollarla hükûmetin itibarını zedelemeye çalışmışlardır. Yazara göre yalnızca Bakü'de değil, Tiflis'te de Rus sosyalistleri ve

Ermeni Taşnak gruplarından oluşan çevreler, basın yoluyla Azerbaycan Hükûmeti'ne ve Azerbaycan halkına karşı propaganda yürütmüş; hükûmetin devrilmesini ve Azerbaycan Türklerinin Transkafkasya Konferansı'na katılımının engellenmesini talep etmişlerdir.

Hacıbeyli, bu çevrelerin Bakü hakkında art arda asılsız haberler yayarak hem kamuoyunu yanıltmayı hem de Azerbaycan'a yönelik nefret ve düşmanlık duygularını körüklemeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Ona göre, yürütülen karalama kampanyası öylesine ileri boyutlara ulaşmıştır ki, Gürcü kamuoyu da bu durumdan rahatsızlık duymuş; *"Qruziya"* gazetesi söz konusu iddiaların gerçek dışı olduğunu ortaya koyarak bu propagandaları yalanlamıştır.

Yazar ayrıca, Azerbaycan Hükûmeti'nin temsilcisi Mehmet Yusuf Caferov'un da bu iftira ve hakaretler karşısında sessiz kalmadığını, Gürcistan Hükûmeti'ne başvurarak Azerbaycan aleyhinde faaliyet gösteren grupların engellenmesini talep ettiğini belirtmektedir. Böylece Hacıbeyli, Azerbaycan devletine yönelik dezenformasyon faaliyetlerini ortaya koymakta; millî çıkarların korunmasının ve devletin uluslararası saygınlığının savunulmasının önemine dikkat çekmektedir.

Hacıbeyli, Azerbaycan Türklerinin Kafkasya'nın en kalabalık halklarından biri olmasına rağmen uzun yıllar boyunca dünya kamuoyu, hatta yaklaşık bir asır boyunca egemenlikleri altında yaşadıkları Ruslar tarafından dahi doğru şekilde tanınmadığını ifade etmektedir. Ona göre Ruslar, Azerbaycan Türklerini "Fars" olarak değerlendirmekte ve onların Türk kimliğini doğru biçimde kavrayamamaktaydılar. Yazar, Moskova, Petrograd ve hatta Bakü'de birçok kez Ruslara Azerbaycanlıların Fars değil, Türk olduklarını açıklamak zorunda kaldığını belirtmektedir.

Bu nedenle Hacıbeyli, Azerbaycan'ın ve iki milyondan fazla Azerbaycan Türkünün Avrupa'ya ve İtilaf Devletleri'ne tanıtılmasını zorunlu görmektedir. Ona göre uluslararası kamuoyuna Azerbaycan'ın kendine özgü tarihinin, zengin edebiyatının ve kültürel mirasının tanıtılması gerekmektedir. Bunun yanında Azerbaycan Türkçesinin bütün Kafkasya'da ortak iletişim dili olarak önemli bir konuma sahip olduğunu vurgulamakta; Lezgiler, Ermeniler, Malakanlar ve Asuriler gibi farklı toplulukların günlük iletişimlerinde Azerbaycan Türkçesini kullandıklarını belirterek bu durumun uluslararası alanda ortaya konulmasının önemini dile getirmektedir. Bu bağlamda şu ifadeye yer vermektedir: *"Dilimizin... bütün Kafkasya'da ortak bir dil olduğunu ispat etmeliyiz"* (Hacıbəyli, 2025, s. 17).

Bu yaklaşım, dilin yalnızca iletişim aracı olmadığını; aynı zamanda bölgesel bütünleşme, kültürel etkileşim ve siyasal temsil işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Hacıbeyli, Azerbaycan Türkçesini Kafkasya halkları arasında ortak iletişimi sağlayan bir unsur olarak değerlendirirken, onun sosyal ve siyasal önemini de ön plana çıkarmaktadır.

Dil meselesi, aynı zamanda millî kültürün uluslararası düzeyde tanıtılması bağlamında da ele alınmaktadır. Hacıbeyli'ye göre bir milletin Avrupa tarafından meşru bir siyasal özne olarak kabul edilebilmesi için dili, edebiyatı ve kültürel mirasının sistematik biçimde tanıtılması

gerekmektedir. Bu nedenle, dil yalnızca iletişim aracı değil, aynı zamanda millî kimliğin kanıtı ve devletçilik düşüncesinin ideolojik temellerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak *"Mühüm Meseleler"* makalesinde dil politikası üç temel boyutta ele alınmaktadır. Bunlar; Azerbaycan Türkçesinin Kafkasya'nın ortak iletişim dili olarak değerlendirilmesi, millî kültürün uluslararası alanda tanıtılmasının temel unsurlarından biri olarak görülmesi ve devletçilik düşüncesini meşrulaştıran ideolojik bir araç işlevi üstlenmesidir.

Üzeyir Hacıbeyli'nin *"Təəssürat"* adlı makalesinde ise dil meselesi, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet inşa süreci bağlamında önemli bir siyasal ve toplumsal sorun olarak ele alınmaktadır. Yazar, parlamentonun açılışı sırasında yapılan konuşmaları ve dönemin siyasal atmosferini değerlendirirken, dilin yönetim ve millî öz ifade bakımından belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Bu çerçevede şu ifadeye yer vermektedir: *"Keşke zamanında dilimizi öğrenmemize imkân tanısalardı da gerektiğinde düşüncelerimizi ifade edebilmek için kelime aramak zorunda kalmasaydık."* (Hacıbəyli, 2025, s. 29).

Bu değerlendirme, Azerbaycan siyasal elitinin ana dili konusundaki yetersizliğini ortaya koymasının yanı sıra, devlet yönetiminde ana dilinin işlevsel kapasitesinin henüz yeterince gelişmediğini de göstermektedir. Hacıbeyli'ye göre dilin yeterince gelişmemiş olması, siyasal düşüncenin açık ve etkili biçimde ifade edilmesini güçleştirmekte ve devlet yönetiminin etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Makalede ayrıca Fethali Han Hoyski'nin konuşmasına ilişkin değerlendirme de dilin oluşum sürecine ışık tutmaktadır. Hacıbeyli, Hoyski'nin konuşma dilinin halk dili, Türkçe gazeteler ve Osmanlı Türkçesinin etkisiyle şekillendiğini belirtmektedir. Bu değerlendirme, Azerbaycan Türkçesinin söz konusu dönemde henüz tam anlamıyla standartlaşmamış olmakla birlikte, tarihsel gelişim sürecini sürdürdüğünü göstermektedir. Böylece dil, hem gelişmekte olan tarihsel bir sistem hem de siyasal iletişimin temel aracı olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, *"Təəssürat"* makalesinde dil meselesi üç temel boyutta ele alınmaktadır: devlet yönetiminde düşüncenin ifade edilmesini sağlayan temel araç olması, millî siyasal bilincin oluşumundaki belirleyici rolü ve Azerbaycan Türkçesinin normatif ve işlevsel gelişim sürecini sürdüren bir dil sistemi niteliği taşıması. Bu çerçevede Hacıbeyli, dilin gelişimini yalnızca kültürel bir mesele olarak değil, devletin etkin işleyişi açısından stratejik öneme sahip bir unsur olarak değerlendirmektedir.

Üzeyir Hacıbeyli'nin *"Zurna"* dizisinde yer alan bu makale ise XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan'ın toplumsal ve kültürel hayatında dil meselelerine yönelik satirik yaklaşımın dikkat çekici örneklerinden biridir. Metinde, *"Azərbaycan"* gazetesinde yayımlanan resmî bir ilan üzerinden dildeki karmaşa ve terminolojik belirsizlik eleştirilmektedir.

Makale, çocukların gazetede geçen **"prixod"** sözcüğünün anlamını sorgulamalarıyla başlamaktadır. Yazar, sözcüğün kökenini Arapça, Farsça ve Rusça unsurlara ayırarak açıklamaya çalışmakta; ancak bu etimolojik çözümleme bilimsel temellere değil, ironi ve hiciv anlayışına dayanmaktadır.

Hacıbeyli, öncelikle sözcüğün Arapça kökenli olamayacağını, çünkü Arap alfabesinde **"p"** harfinin bulunmadığını belirtmektedir. Daha sonra sözcüğün ilk bölümünü Farsçadaki **"peri"** kavramıyla ilişkilendirirken, ikinci bölümünü Farsçada **"kendisi"** anlamına gelen sözcükle açıklamakta ve böylece bilimsel açıdan temelsiz bir anlamlandırmaya ulaşmaktadır. Ardından bu belirsizliği daha da ileri taşıyarak sözcüğü baskı hatalarına bağlamakta ve **"perivücud"** biçiminde yorumlayarak "peri kadar güzel bir bedene sahip olan" anlamını yüklemektedir. Bu bölüm, metnin satirik doruk noktasını oluşturmaktadır.

Makalenin temel eleştirisi, resmî dilin anlaşılmazlığına, dinî ve idarî terminolojideki karmaşaya ve toplumda yaygın bulunan dilbilimsel bilgisizliğe yöneliktir. Hacıbeyli, mizahı bir eleştiri aracı olarak kullanarak, dilin yapay etimolojiler ve belirsizliklerle yüklendiğinde temel iletişim işlevini yitirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak *"Zurna"* makalesi, Azerbaycan maarifçilik düşüncesinde dilde sadelik ve normatiflik ilkesini savunan önemli satirik metinlerden biri olarak değerlendirilebilir. Hacıbeyli, dilin ideolojik ve kurumsal manipülasyonunu eleştirirken, onun toplumsal iletişimi kolaylaştıracak açık ve anlaşılır bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır

IV. Kültür Meseleleri

XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan'ın kültürel ortamında tiyatro ve müzik, millî uyanışın temel dinamiklerinden biri olarak gelişmiştir. Bu dönemde tiyatro yalnızca bir eğlence aracı değil, aynı zamanda toplumsal düşüncenin gelişimine katkı sağlayan önemli bir eğitim ve aydınlanma platformu niteliği taşımıştır. Özellikle Hüseyin Ereblinski'nin sanatsal faaliyetleri, Azerbaycan tiyatrosunun profesyonelleşmesi ve realist oyunculuk geleneğinin oluşumunda belirleyici bir rol oynamıştır. Üzeyir Hacıbeyli, *"Teatro ve Musiki"*, *"Hüseyin Ereblinski"*, *"O Olmasın, Bu Olsun"*, *"Arşın Mal Alan"*, *"Şah Abbas"*, *"Tenkit Yerine"* başlıklı makalelerinde ve **"Mizrab"** mahlasıyla kaleme aldığı yazılarında tiyatro, müzik ve genel olarak kültür meselelerini farklı yönleriyle ele almıştır.

"Teatro ve Musiki" başlıklı makalesinde Hacıbeyli, kültür meselelerini ağırlıklı olarak tiyatro sanatının gelişimi, oyunculuk performansı ve müzikli sahne eserlerinin sanatsal niteliği çerçevesinde değerlendirmektedir.

Makalede Zülfügar Bey Hacıbeyli'nin *Aşık Garip* adlı eserinin sahnelemesi ayrıntılı biçimde incelenmekte; eser müzik, koro performansı, oyunculuk ve rejisörlük açısından değerlendirilmektedir. Hacıbeyli, operanın konusunun Doğu romantizmine özgü aşk motifleri üzerine kurulduğunu belirtmekte ve müzikal bölümlerin eserin estetik değerini oluşturan temel unsur olduğunu ifade etmektedir.

Makalede koro performansına özel önem verilmekte; erkek korosundaki disiplin eksikliği, kadın korosunun daha uyumlu ve başarılı icrasıyla karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma aracılığıyla tiyatro sanatında profesyonellik ve müzikal disiplinin önemi vurgulanmaktadır.

Başlıca rollerin icrası da eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Başrol oyuncularından Sarabski, karakterin dramatik yönünü yeterince yansıtamamakla eleştirilirken, ses gücü ve vokal yeteneği takdir edilmektedir. Şahveled rolünü canlandıran oyuncu ile Şahsenem karakterini oynayan Ağdamski de hem vokal performansları hem de sahne becerileri bakımından değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Ağdamski'nin performansında başlangıç bölümünün başarılı, final kısmının ise zayıf kaldığı belirtilerek teknik eksikliklere dikkat çekilmektedir.

Makalenin bir diğer önemli değerlendirme konusu sahne düzeni ve rejisörlük anlayışıdır. Hacıbeyli, Hüseyin Ereblinski'nin sahne düzenlemesinde yüksek düzeyde profesyonellik sergilediğini, dekor ve genel sahne estetiğiyle eserin sanatsal değerini artırdığını belirtmektedir. Bununla birlikte, rejisörün yalnızca dekor düzenine değil, oyuncuların dramatik yorumlarını geliştirmeye de daha fazla önem vermesi gerektiğini ifade etmektedir.

Sonuç olarak Hacıbeyli, müzikli tiyatroyu oyunculuk, müzikal icra, koro kültürü ve rejisörlük boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmekte ve Azerbaycan tiyatrosunda profesyonel standartların yükseltilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

"Hüseyin Ereblinski" başlıklı makalesinde ise kültür meselesi, tiyatro sanatının trajik kaderi ve oyunculuk mesleğinin toplumsal değeri bağlamında ele alınmaktadır. Hacıbeyli, Hüseyin Ereblinski'nin ölümünü yalnızca bireysel bir kayıp olarak değil, Azerbaycan tiyatro kültürü açısından büyük bir trajedi olarak değerlendirmektedir.

Makalenin başlangıcında Ereblinski, sahnede "hayat ruhunu" yaşatan yaratıcı bir sanatçı olarak tasvir edilmektedir. Bu değerlendirme, onun oyunculuk anlayışının yalnızca teknik bir performansa dayanmadığını, aynı zamanda güçlü bir duygusal ve manevi etki oluşturduğunu göstermektedir. Hacıbeyli, sanatçının oyunculuğunu sahne ile gerçek yaşam arasında kurulan bir köprü olarak tanımlamaktadır.

Daha sonra Ereblinski'nin öldürülmesi, kültürel yaşam açısından trajik bir olay olarak yorumlanmaktadır. Yazar, bu ölümü sıradan bir bireyin yaşamını yitirmesi olarak değil, tiyatro sahnesinin en önemli temsilcilerinden birinin yok edilmesi şeklinde değerlendirmektedir. Sanatçının bedeni "ruhundan ayrılmış bir kalıp" biçiminde tasvir edilerek, onun yaşam ile sanat arasında kurduğu uyumun bozulduğu vurğulanmaktadır.

Makalenin temel düşüncelerinden biri de sanatçının ölümünün toplumsal sorumluluk gerektiren bir mesele olarak ele alınmasıdır. Hacıbeyli'ye göre bu trajedinin nedenleri mutlaka araştırılmalı, cinayetin failleri ortaya çıkarılmalı ve bu görev öncelikle devlet tarafından yerine getirilmelidir. Böylece tiyatro alanında yaşanan bir olay, hukuki ve toplumsal bir sorun düzeyine taşınmaktadır.

Sonuç olarak makale, kültür meselelerini iki temel eksende değerlendirmektedir. Bunlardan ilki, Hüseyin Ereblinski'nin Azerbaycan tiyatrosundaki sanatsal konumu ve oyunculuk değeridir; ikincisi ise onun ölümünün millî kültür açısından büyük bir kayıp olarak

değerlendirilmesidir. Bu yaklaşım, tiyatroyu yalnızca bir sanat dalı değil, aynı zamanda önemli bir toplumsal ve kültürel değer olarak konumlandırmaktadır.

"Teatro ve Musiki – Arşın Mal Alan" başlıklı makalede ise kültür meseleleri, tiyatro sanatının profesyonel düzeyi, sahne düzeni, oyunculuk performansı ve rejisörlük anlayışı çerçevesinde ele alınmaktadır. Hacıbeyli, *Arşın Mal Alan* operetinin sahnelenmesini esas alarak Devlet Tiyatrosu'nun faaliyetlerini ve genel olarak müzikli tiyatronun gelişim sorunlarını değerlendirmektedir.

Yazar, öncelikle tiyatro yönetiminin yalnızca dekor düzenlemelerine değil, oyunculuk performansının geliştirilmesine de aynı ölçüde önem vermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre tiyatro sanatının temelini etkileyici dekorlar değil, inandırıcı karakterler ve nitelikli oyunculuk oluşturmaktadır.

Makalede rejisörlerin rolü üzerinde de özellikle durulmaktadır. İvanov, Şerifov ve Sıdkı gibi rejisörlerin sahne düzenlemelerinde belirli başarılar elde ettikleri belirtilmekle birlikte, oyuncuların karakter oluşturma süreçlerine yeterince rehberlik etmedikleri yönünde eleştiriler dile getirilmektedir. Böylece tiyatro sanatında karakter yaratma sorunu temel tartışma konularından biri hâline getirilmektedir.

Türk edebiyatçısı **Reşat Nuri Güntekin**, 1919 yılında İstanbul'da yayımlanan *Büyük Mecmua*'da Üzeyir Hacıbeyli'nin *Arşın Mal Alan* ve *Meşedi İbad* eserlerinin Türkiye'deki sahnelenişini övgüyle değerlendirmiştir. **Bekir Nəbiyev** ise, televizyonun ve modern kitle iletişim araçlarının henüz bulunmadığı bir dönemde yalnızca birkaç turne gösterisinin böylesine güçlü bir etki yaratmasının, bu değerlendirmelerin önemini daha da artırdığını ifade etmektedir (Nəbiyev, 2, s. 7).

Makalede başlıca karakterlerin oyunculuk performansları da eleştirel biçimde değerlendirilmektedir. Bazı oyuncular genel olarak başarılı bulunmakla birlikte, duygusal ifade ve karakter yorumunda çeşitli eksiklikler taşıdıkları belirtilmektedir. Hacıbeyli'ye göre bu eksiklikler, karakterlerin sahnedeki etkisini azaltan temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Yazar ayrıca müzikal icraya da özel önem vermekte ve sahnede seslendirilen eserlerin seyirci üzerinde güçlü bir duygusal etki oluşturması, canlı ve kalıcı bir izlenim bırakması gerektiğini vurgulamaktadır. Aksi takdirde müzik, yalnızca teknik bir performans düzeyinde kalacak ve sanatın estetik işlevini tam anlamıyla yerine getiremeyecektir.

SONUÇ

Bu araştırma, Üzeyir Hacıbeyli'nin 1918-1920 yılları arasında *"Azərbaycan"* gazetesinde yayımlanan gazetcilik mirasının, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminin siyasal, toplumsal ve kültürel hayatını yansıtan en önemli tarihî kaynaklardan biri olduğunu ortaya koymaktadır. Hacıbeyli'nin makaleleri, yalnızca dönemin güncel gelişmelerini yorumlamakla sınırlı kalmamış; aynı zamanda millî devletçilik anlayışının, eğitimcilik (maarifçilik) düşüncesinin ve millî-kültürel değerlerin kuramsal temellerinin oluşumuna da önemli katkılar sağlamıştır.

Araştırma bulguları, Hacıbeyli'nin gazetecilik faaliyetlerinde millî bağımsızlığın korunması, devlet kurumlarının güçlendirilmesi, eğitim sisteminin geliştirilmesi, ana dilinin millî kimliğin temel unsuru olarak muhafaza edilmesi ve kültürün toplumsal gelişmedeki belirleyici rolü üzerinde ısrarla durduğunu göstermektedir. Hacıbeyli, eğitim ve öğretimi devlet inşasının temel koşullarından biri olarak değerlendirmiş; dil politikasını millî öz bilincin oluşumunda belirleyici bir unsur olarak ele almış; tiyatro ve müziğin ise toplumsal bilincin şekillenmesinde özel bir işleve sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Makalelerin analizi ayrıca, Üzeyir Hacıbeyli'nin gazetecilik yazılarında analitik çözümleme, tarihsel karşılaştırma, hiciv ve toplumsal eleştiri yöntemlerinden ustalıkla yararlandığını göstermektedir. Bu özellikler, onun yazılarını yalnızca başarılı gazetecilik örnekleri olmaktan çıkararak, Azerbaycan toplumsal düşünce tarihinin önemli bilimsel ve ideolojik kaynaklarından biri hâline getirmektedir (Nəbiyev, 2012, s. 56).

Sonuç olarak, Üzeyir Hacıbeyli'nin gazetecilik mirası, onun yalnızca büyük bir besteci değil, aynı zamanda seçkin bir gazeteci, güçlü bir düşünce adamı ve önemli bir toplum önderi olduğunu da açık biçimde ortaya koymaktadır. Hacıbeyli'nin devletçilik, eğitimcilik, millî kimlik ve kültür alanlarında ortaya koyduğu düşünceler, günümüzde de bilimsel ve uygulamalı açıdan güncelliğini ve önemini korumaktadır. Bu çerçevede, Hacıbeyli'nin gazetecilik mirasının sistematik biçimde incelenmesi, Azerbaycan basın tarihi, toplumsal düşünce tarihi ve millî ideolojik mirasın araştırılması açısından önemli bir bilimsel katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Hacıbəyli, Ü. (2025). *Azərbaycan yazıları* (M. Gəncəli & A. Ağaoğlu, Haz.; T. Kərimli, Ed.). ADA Universiteti.

Nəbiyev, B. (2012). *Üzeyir Hacıbəylinin ömürnaməsi*. Şərq-Qərb.

Qarabağlı, S. (2018). *Üzeyir bəy Hacıbəylinin publisistikasında musiqi məsələləri* (3. nəşr). Apostrof-A.

Qədimova, X. A. (2024). *Üzeyir Hacıbəyli publisistikasının poetikası*. Optimist MMC.

Yaqublu, N. (2020). Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan mətbuatı tarixində. *Azərbaycan*.

Almatı Aglomerasyonu'nda Eğitim Göçü ve Yükseköğretim Kurumlarının Bölgesel Dağılımı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Educational Migration and the Regional Distribution of Higher Education Institutions in the Almaty Agglomeration: Challenges and Proposed Solutions

Gaukhar KAPBAROVA

Uzbekali Janibekov South Kazakhstan Pedagogical University, Kazakhstan

Meyrzhan ABDEZOV

Deputy Director of the Specialized Boarding School in Tolebi District, Turkestan Region, Kazakhstan

Giriş

Günümüzde nüfusun mekânsal hareketliliği, sosyoekonomik kalkınmayı etkileyen temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Göç, yalnızca bireylerin ikamet ettikleri yeri değiştirmesiyle sınırlı olmayıp; iş gücü, bilgi, mesleki yeterlilik, beşerî sermaye ve sosyal fırsatların bölgeler arasında yeniden dağılımını da etkilemektedir. Bu nedenle göçün etkin yönetimi; demografik politikalar, iş gücü piyasası, kentleşme ve bölgesel kalkınma stratejileriyle bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Dünya Bankası, göçün doğru yönetildiği takdirde ekonomik kalkınmayı ve beşerî sermayenin gelişimini desteklediğini, ancak göç alan ve göç veren bölgeler açısından farklı sosyoekonomik sonuçlar doğurduğunu vurgulamaktadır (World Bank, 2023).

İç göçün günümüzdeki en dinamik türlerinden biri eğitim amaçlı göçtür. Eğitim göçü, bireylerin nitelikli eğitime, belirli bir mesleğe, bilimsel altyapıya veya akademik ortama erişebilmek amacıyla bir yerleşim biriminden ya da bölgeden başka bir bölgeye geçici veya uzun süreli olarak taşınması şeklinde tanımlanabilir. Bu süreç yalnızca üniversiteye kayıtla sınırlı olmayıp, akademik hareketlilik, yüksek lisans ve doktora programlarına katılım, bilimsel araştırma faaliyetleri ve mesleki yeterliliklerin geliştirilmesini de kapsamaktadır.

Yükseköğretim, bireylerin gelecekteki istihdam olanaklarını genişleten ve toplumsal statülerini etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle gençler üniversite tercihinde yalnızca eğitim programlarının niteliğini değil; üniversitenin akademik itibarı, uluslararası iş birlikleri, bilimsel altyapısı, mezuniyet sonrası istihdam olanakları ve kentsel yaşamın sunduğu fırsatları da dikkate almaktadır. Akademik ve ekonomik açıdan gelişmiş kentler, bu özellikleri sayesinde öğrenciler için önemli eğitim merkezlerine dönüşmektedir. OECD verilerine göre, yükseköğretime erişim, eğitim kurumlarının kalitesi ve mezuniyet sonrası iş gücü piyasasındaki

fırsatlar, gençlerin eğitim tercihlerini belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır (OECD, 2023).

Kazakistan'da eğitim amaçlı göç ağırlıklı olarak Almatı, Astana ve Şımkent şehirlerine yönelmektedir. Bu kentlerde yükseköğretim kurumları, bilimsel araştırma merkezleri, uluslararası eğitim programları ve iş gücü piyasasının temel olanakları yoğunlaşmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu verilerine göre, 2023–2024 eğitim-öğretim yılında ülkedeki yükseköğretim kurumlarında 592,7 bin öğrenci öğrenim görmüştür. Bunların 186,6 bini Almatı'da, 83,4 bini Şımkent'te ve 75 bini Astana'da eğitim almıştır (Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu, 2023). Bu verilere göre, söz konusu eğitim-öğretim yılında Kazakistan'daki üniversite öğrencilerinin yaklaşık üçte biri Almatı'daki yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmüştür.

2024–2025 eğitim-öğretim yılının başında Kazakistan'da faaliyet gösteren yükseköğretim kurumu sayısı 113'e ulaşırken, toplam öğrenci sayısı 624,5 bine yükselmiştir. Aynı dönemde yükseköğretim kurumlarına 183,6 bin yeni öğrenci kayıt yaptırmıştır (Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu, 2024). Öğrenci sayısının bir yıl içinde 592,7 binden 624,5 bine yükselmesi, yükseköğretime yönelik toplumsal talebin artarak devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun örgün öğretimde eğitim görmesi, üniversitelerin bulunduğu kentlerde geçici veya sürekli olarak ikamet etme ihtiyacını artırmaktadır.

Almatı, Kazakistan'ın en büyük yükseköğretim ve bilim merkezidir. Kentte ulusal ve araştırma üniversiteleri, ihtisas akademileri, özel ve uluslararası üniversiteler, bilimsel araştırma enstitüleri, inovasyon merkezleri ve büyük şirketler bulunmaktadır. Bu nedenle Almatı, ülkenin farklı bölgelerindeki lise mezunları ve genç uzmanlar açısından geniş akademik ve mesleki fırsatlar sunan cazibe merkezi olarak öne çıkmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının bu denli yoğunlaşması, eğitim amaçlı göçü hızlandırmakta ve kentin demografik yapısı ile sosyoekonomik gelişimi üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır.

Kazak araştırmacılar B. Bokayev ve G. Akhmetova, eğitim hareketliliğini iç göçün ekonomik olarak düzenlenmesinde önemli bir araç olarak değerlendirmektedir. Araştırmacılara göre eğitim programları ile devlet destek mekanizmaları göç akımlarının yönünü etkileyebilmekte ve bölgeler arasındaki dengeli kalkınmaya katkı sağlayabilmektedir (Bokayev & Akhmetova, 2024). Bu yaklaşım, eğitim göçünün yalnızca öğrencilerin bireysel tercihleriyle açıklanamayacağını; aynı zamanda devletin yükseköğretim ve bölgesel kalkınma politikalarıyla yakından ilişkili karmaşık bir sosyoekonomik olgu olduğunu göstermektedir.

Eğitim amaçlı göç, Almatı'nın beşerî sermayesini, bilimsel kapasitesini ve yenilikçilik potansiyelini artırmaktadır (World Bank, 2023; OECD, 2023). Genç nüfusun kente yönelmesi iş gücü piyasasını nitelikli insan kaynağıyla güçlendirirken, üniversiteler ile iş dünyası arasındaki iş birliğinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilerin kent ekonomisine tüketici olarak katılması; hizmet sektörü, konut piyasası, ulaşım, yeme-içme ve kültür endüstrilerinin gelişimini de desteklemektedir.

Ancak eğitim amaçlı göçün aşırı yoğunlaşması bazı önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Öğrenci sayısındaki artış, öğrenci yurtlarına ve kiralık konutlara olan talebi yükseltmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı verilerine göre, 2019 yılından itibaren ülke genelinde öğrenci yurdu ihtiyacı önemli ölçüde azalmış olsa da, 2025 yılı itibarıyla en yüksek ihtiyaç Almatı'da devam etmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2025). Bu durum, Almatı'daki yükseköğretim kurumlarının yoğunluğu ile öğrenci barınma altyapısının kapasitesi arasında bir uyumsuzluk bulunduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin ve üniversite personelinin günlük hareketliliği, toplu ulaşım, karayolu ağı ve kentsel altyapı üzerinde ek bir yük oluşturmaktadır (OECD, 2023). Üniversitelerin önemli bir bölümünün kentin yoğun nüfuslu bölgelerinde yer alması, özellikle sabah ve akşam saatlerinde trafik yoğunluğunu artırmaktadır. Ayrıca mezuniyet sonrasında gençlerin önemli bir kısmının Almatı'da yaşamaya devam etmesi, kentin uzun vadeli demografik büyümesini hızlandırmaktadır. Buna karşılık, göç veren bölgelerde nitelikli ve eğitimli insan kaynağının azalması, bölgeler arasındaki beşerî sermaye dengesizliğini daha da derinleştirebilmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, eğitim göçü sorununu gençlerin Almatı'ya gelişini sınırlandırarak çözmeye çalışmak bilimsel ve toplumsal açıdan uygun bir yaklaşım değildir. Asıl amaç, yükseköğretim olanaklarının mekânsal açıdan daha dengeli biçimde dağıtılmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda, Almatı'da faaliyet gösteren üniversitelerin tamamen başka bölgelere taşınması yerine, yeni fakültelerin, eğitim binalarının, araştırma merkezlerinin ve öğrenci kampüslerinin aglomerasyonun çevre bölgelerinde aşamalı olarak kurulması daha uygulanabilir bir çözüm olarak değerlendirilmektedir.

Böyle bir yaklaşım, üniversitelerin mevcut bilimsel birikimini, akademik kadrolarını ve uluslararası iş birliklerini korurken, yeni kampüslerin Konaev, Kaskelen, Talgar ve Almatı aglomerasyonunun diğer uydu yerleşimlerinde kurulması sayesinde öğrenci hareketliliğinin daha dengeli dağılmasına katkı sağlayabilir. Aynı zamanda bu model, kent merkezindeki konut ve ulaşım altyapısı üzerindeki baskının azaltılmasına ve aglomerasyonun çevresinde yeni eğitim ve araştırma merkezlerinin oluşmasına olanak tanıyabilir.

Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı; Almatı aglomerasyonunda eğitim göçünün oluşumunu etkileyen başlıca faktörleri belirlemek, yükseköğretim kurumlarının mekânsal yoğunlaşmasının demografik ve sosyoekonomik etkilerini değerlendirmek ve üniversitelerin yeni kampüslerinin aglomerasyonun çevre alanlarında geliştirilmesine yönelik bilimsel öneriler ortaya koymaktır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki görevler belirlenmiştir:

1. Eğitim göçünün sosyoekonomik içeriğini açıklamak;
2. Almatı'nın Kazakistan'da eğitim göçünün başlıca çekim merkezi hâline gelmesinin nedenlerini analiz etmek;

3. Yükseköğretim kurumlarının Almatı'da yoğunlaşmasının olumlu ve olumsuz etkilerini değerlendirmek;

4. Üniversitelerin mekânsal yeniden yapılanmasına ilişkin uluslararası deneyimleri incelemek;

5. Almatı aglomerasyonunun çevre alanlarında yeni üniversite kampüslerinin oluşturulmasına yönelik öneriler geliştirmek.

Araştırmanın özgün değeri, eğitim göçü olgusunu yükseköğretim kurumlarının mekânsal dağılımı, kentsel altyapı üzerindeki baskı ve aglomerasyon gelişimi bağlamında bütüncül bir yaklaşımla ele almasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çalışmada, üniversitelerin tamamen başka bölgelere taşınması yerine, yeni akademik birimlerin ve kampüslerin aglomerasyon alanına kademeli olarak yaygınlaştırılmasına dayanan özgün bir model önerilmektedir.

Araştırma Materyalleri ve Yöntem

Eğitim amaçlı göç, güncel bilimsel literatürde iç göçün önemli biçimlerinden biri olarak değerlendirilmekte; yükseköğretim sistemi, bölgesel kalkınma ve beşerî sermayenin mekânsal dağılımı üzerindeki etkileri kapsamlı biçimde incelenmektedir. OECD uzmanlarına göre yükseköğretim kurumlarının eğitim kalitesi, bilimsel kapasitesi ve mezunların iş gücü piyasasındaki rekabet gücü, gençlerin üniversite tercihlerini ve eğitim göçünün yönünü doğrudan etkilemektedir (OECD, 2023). Dünya Bankası ise eğitim göçünü beşerî sermayenin hareketliliğiyle ilişkilendirerek, bu sürecin göç alan bölgelerin ekonomik potansiyelini güçlendirirken aynı zamanda bölgeler arasında nitelikli iş gücü dengesizliğine yol açabileceğini vurgulamaktadır (World Bank, 2023). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) de yükseköğretim merkezlerinin çekiciliğinin öğrencilerin ulusal ve uluslararası hareketliliğini belirleyen temel etkenlerden biri olduğunu belirtmektedir (IOM, 2024).

Kazakistan'da da eğitim göçü son yıllarda araştırmacıların dikkatini çeken konular arasındadır. Bokayev ve Akhmetova (2024), eğitim hareketliliğini iç göçün düzenlenmesinde etkili bir araç olarak değerlendirirken, yükseköğretim politikaları ile bölgesel kalkınma arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Mukhitdinova ve arkadaşları (2024) ise Kazakistan'ın bölgesel bir yükseköğretim merkezi olma potansiyelini değerlendirerek üniversitelerin bilimsel kapasitesinin güçlendirilmesi ve uluslararası akademik iş birliklerinin genişletilmesinin önemini vurgulamaktadır. Uluslararası deneyimler ayrıca, üniversitelerin tek bir kentte aşırı yoğunlaşmasının konut, ulaşım ve sosyal altyapı üzerinde baskı oluşturduğunu; bu nedenle birçok ülkede yeni üniversite kampüslerinin aglomerasyonların çevre bölgelerinde kurulmasının yaygın bir uygulama hâline geldiğini göstermektedir.

Bu çalışmalar temel alınarak, araştırmada Almatı aglomerasyonunda eğitim göçünü etkileyen başlıca faktörler ile yükseköğretim kurumlarının mekânsal dağılımının bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Araştırmada sistematik analiz, karşılaştırmalı analiz, istatistiksel analiz ve yapısal-işlevsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın veri tabanını Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosunun yükseköğretim ve iç göçe ilişkin resmî istatistikleri, Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığının yayımladığı veriler, ayrıca OECD, World Bank, UNESCO ve International Organization for Migration (IOM) tarafından yayımlanan raporlar ile 2021–2026 yılları arasında yayımlanan bilimsel çalışmalar oluşturmaktadır.

Araştırma üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada Kazakistan'daki yükseköğretim kurumlarının bölgesel dağılımına ve öğrenci kontenjanlarına ilişkin istatistiksel veriler toplanmış ve sistematik olarak değerlendirilmiştir. İkinci aşamada Almatı aglomerasyonuna yönelik eğitim göçünün temel belirleyicileri ile bu sürecin sosyoekonomik etkileri analiz edilmiştir. Üçüncü aşamada ise uluslararası uygulamalar incelenmiş ve Almatı aglomerasyonunda yeni üniversite kampüslerinin kademeli olarak geliştirilmesine yönelik öneriler hazırlanmıştır. Araştırma sonuçlarının güvenilirliğini sağlamak amacıyla resmî istatistiksel veriler uluslararası deneyimlerle karşılaştırılmış ve kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular

Kazakistan'da yükseköğretim sistemi son yıllarda istikrarlı bir gelişim göstermektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu, 2024). Yükseköğretim kurumlarının maddi ve teknik altyapısı güçlendirilmekte, uluslararası akademik iş birlikleri genişlemekte ve öğrenci sayısı her yıl artmaktadır. Bununla birlikte, yükseköğretim kurumlarının ülke genelindeki mekânsal dağılımı dengeli değildir. Üniversitelerin önemli bir bölümü Almatı, Astana ve Şımkent şehirlerinde yoğunlaşmıştır.

Özellikle Almatı, Kazakistan'ın en büyük yükseköğretim ve bilim merkezidir. Kentte ulusal ve araştırma üniversiteleri, uluslararası ve vakıf üniversiteleri ile çok sayıda bilimsel araştırma enstitüsü faaliyet göstermektedir. Bu akademik altyapı, Almatı'nın eğitim amaçlı göçün en önemli çekim merkezi hâline gelmesinde belirleyici rol oynamaktadır.

2024–2025 eğitim-öğretim yılının başında Kazakistan'da 113 yükseköğretim kurumu faaliyet göstermekteydi. Ülke genelindeki toplam öğrenci sayısı 624 binin üzerine çıkmış olup, bunların önemli bir bölümü Almatı'daki üniversitelerde öğrenim görmektedir. Bu durum, Almatı aglomerasyonunun Kazakistan yükseköğretim sistemindeki merkezi konumunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 1. Kazakistan'da yükseköğretim kurumlarının bölgesel yoğunlaşması

Gösterge	**Veri**
Kazakistan'daki toplam yükseköğretim kurumu sayısı	113
Toplam öğrenci sayısı	624,5 bin

Başlıca yükseköğretim merkezleri	Almatı, Astana, Şımkent
Almatı'nın özelliği	Ulusal ve uluslararası üniversitelerin en yoğun bulunduğu kent

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu (2024).

Tablo 1'de sunulan veriler, Kazakistan'daki yükseköğretim sisteminin mekânsal açıdan dengeli dağılmadığını göstermektedir. Üniversitelerin ve öğrencilerin önemli bir bölümünün Almatı'da yoğunlaşması, gençlerin eğitim amacıyla bu kente yönelmesini artırmaktadır. Sonuç olarak Almatı aglomerasyonu yalnızca ülkenin başlıca yükseköğretim merkezi değil, aynı zamanda iç göçün en önemli çekim alanlarından biri hâline gelmiştir.

Yükseköğretim kurumlarının bu ölçüde yoğunlaşmasının önemli avantajları da bulunmaktadır. Üniversiteler arası bilimsel iş birlikleri gelişmekte, araştırma altyapısı güçlenmekte, uluslararası akademik ilişkiler genişlemekte ve iş gücü piyasası nitelikli insan kaynağıyla desteklenmektedir. Bununla birlikte bu süreç, nüfus yoğunluğunun artmasına, konut talebinin yükselmesine ve ulaşım altyapısı üzerindeki baskının büyümesine de neden olmaktadır. Bu nedenle eğitim amaçlı göçün yalnızca yükseköğretim açısından değil, aglomerasyon yönetimi ve bölgesel kalkınma politikaları bağlamında da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Almatı Aglomerasyonuna Yönelik Eğitim Göçünün Temel Faktörleri

Kazakistan'da eğitim amaçlı göçün başlıca yönü Almatı aglomerasyonuna odaklanmaktadır. Bu durum, yükseköğretim sisteminin uzun yıllar içinde gelişmesi, bilimsel altyapının bu bölgede yoğunlaşması ve iş gücü piyasasının sunduğu geniş olanaklarla yakından ilişkilidir.

Araştırma sonuçları, Almatı aglomerasyonuna yönelik eğitim göçünü etkileyen başlıca faktörlerin beş temel grupta değerlendirilebileceğini göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Almatı aglomerasyonuna yönelik eğitim göçünü etkileyen başlıca faktörler

Faktör	**Açıklama**	**Eğitim göçüne etkisi**
Akademik	Önde gelen üniversitelerin yoğunlaşması	Aday öğrencilerin Almatı'yı tercih etme olasılığını artırmaktadır
Bilimsel	Araştırma enstitüleri ve laboratuvarların yoğunluğu	Yüksek lisans ve doktora öğrencilerini çekmektedir
Ekonomik	Geniş iş gücü piyasası ve yüksek gelir olanakları	Mezuniyet sonrasında kentte kalma eğilimini artırmaktadır
Sosyal	Gelişmiş kentsel altyapı	Öğrencilerin yaşam koşullarını iyileştirmektedir

Uluslararası	Akademik hareketlilik ve uluslararası iş birlikleri	Üniversitelerin uluslararası çekiciliğini artırmaktadır

Tablo 2'de görüldüğü üzere, eğitim göçünü belirleyen faktörler arasında akademik ve bilimsel kapasite en önemli role sahiptir. Almatı'da ülkenin önde gelen üniversiteleri, bilimsel araştırma enstitüleri, ulusal araştırma merkezleri ve uluslararası eğitim programları yoğunlaşmıştır. Bu durum, aday öğrencilerin yükseköğrenim için Almatı'yı tercih etmelerinde belirleyici bir etken oluşturmaktadır.

Ekonomik faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Almatı, Kazakistan'ın en büyük finans ve girişimcilik merkezi olduğundan, öğrencilerin hem öğrenim süresince hem de mezuniyet sonrasında istihdam edilme olanakları diğer bölgelere kıyasla daha yüksektir (World Bank, 2023). Bu nedenle eğitim amaçlı göç, çoğu zaman mezuniyet sonrasında çalışma amaçlı göçe dönüşmektedir.

Sosyal faktörler de eğitim göçünün yönünü belirleyen önemli unsurlar arasındadır. Kentin kültürel yaşamı, toplu ulaşım sistemi, dijital altyapısı ve öğrencilere yönelik hizmetlerin gelişmiş olması, gençlerin Almatı'yı tercih etmelerinde etkili olmaktadır.

Bu faktörlerin bir araya gelmesi, Almatı aglomerasyonunun Kazakistan'ın başlıca yükseköğretim merkezi hâline gelmesini sağlarken, aynı zamanda öğrenci yoğunluğunun aşırı artmasına da neden olmaktadır.

SONUÇ

Araştırma sonuçları, Almatı aglomerasyonunun Kazakistan'ın başlıca yükseköğretim merkezi hâline gelmesinin, üniversitelerin, bilimsel kuruluşların ve iş gücü piyasasının bu bölgede yoğunlaşmasıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, eğitim amaçlı iç göçü artırırken Almatı'nın bilimsel ve yenilikçilik kapasitesini güçlendirmekte, ancak konut, ulaşım ve sosyal altyapı üzerinde ek baskı oluşturmaktadır.

Yapılan analiz, yükseköğretim kurumlarının tamamen başka bölgelere taşınmasının uygun bir çözüm olmadığını ortaya koymuştur. Bunun yerine Almatı aglomerasyonunun çevre bölgelerinde yeni üniversite kampüslerinin kademeli olarak geliştirilmesi, bölgesel üniversitelerin bilimsel kapasitesinin güçlendirilmesi ve önde gelen üniversitelerin bölgesel kampüslerinin yaygınlaştırılması daha sürdürülebilir bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Yazarlara göre bu yaklaşım, Almatı kent merkezindeki öğrenci ve nüfus yoğunluğunu azaltmaya, aglomerasyonun çevre bölgelerinin gelişimini desteklemeye ve yükseköğretim sisteminin mekânsal dengesini güçlendirmeye katkı sağlayacaktır. Araştırma bulguları, Kazakistan'da yükseköğretim, göç ve bölgesel kalkınma politikalarının geliştirilmesinde bilimsel bir kaynak olarak kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Bokayev, B., & Akhmetova, G. (2024). *Educational mobility as an instrument of economic regulation of internal migration in the Republic of Kazakhstan. Journal of Economic Research & Business Administration*, 149(3), 174–188. https://doi.org/10.26577/be.2024-149-i3-013

Mukhitdinova, B., Yakavets, N., Bridges, D., et al. (2024). *From importing to exporting world class: Can Kazakhstan scale up its successful center of excellence project to a regional education hub? International Journal of Educational Development*, 106, 103016.

OECD. (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators.* Paris: OECD Publishing.

International Organization for Migration (IOM). (2024). *World Migration Report 2024.* Geneva: International Organization for Migration.

UNESCO. (2024). *Global Education Monitoring Report 2024: Leadership in Education.* Paris: UNESCO.

World Bank. (2023). *World Development Report 2023: Migrants, Refugees and Societies.* Washington, DC: World Bank.

Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı. (2025). *Kazakistan Cumhuriyeti yükseköğretim sisteminin temel göstergeleri.* Astana.

Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu. (2024). *Kazakistan Cumhuriyeti yükseköğretim istatistikleri (2024–2025 eğitim-öğretim yılı).* Astana.

Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu. (2023). *Kazakistan Cumhuriyeti yükseköğretim istatistikleri (2023–2024 eğitim-öğretim yılı).* Astana.

Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu. (2025). *Kazakistan Cumhuriyeti iç göç istatistikleri.* Astana.

XX. Yüzyılın 1920–1930'lu Yıllarında Kazakistan'da Eğitim ve Maarif Faaliyetleri: Tarihsel Bir İnceleme

Education and Educational Activities in Kazakhstan during the 1920s and 1930s: A Historical Examination of the Twentieth Century

Gaukhar KAPBAROVA

South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov, Kazakhstan

Alma BAYJANOVA

South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov, Kazakhstan

GİRİŞ

XX. yüzyılın 1920–1930'lu yılları, Kazakistan tarihinde toplumsal, siyasal ve kültürel dönüşümlerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Sovyet yönetiminin kurulmasıyla birlikte eğitim sisteminin modernleştirilmesi, halk arasındaki okuma yazma bilmezliğinin ortadan kaldırılması, yeni tip okul ağının oluşturulması ve ulusal öğretmen kadrolarının yetiştirilmesi devlet politikasının öncelikli alanlarından biri hâline gelmiştir (Akhmetova, 2021). Bu reformlar yalnızca toplumun eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesine katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda yeni devlet yönetimi için gerekli insan kaynağının yetiştirilmesine de zemin hazırlamıştır.

Kazakistan'da eğitim ve maarif faaliyetlerinin gelişimi, ulusal aydınların çalışmalarıyla yakından bağlantılıdır. Ahmet Baytursınulı, Mirjakıp Dulatulı, Halel Dosmuhamedulı, Muhammedjan Tınışbayev ve diğer Kazak aydınları ulusal okul sisteminin oluşturulmasına, Kazakça ders kitaplarının hazırlanmasına ve bilimsel-eğitsel faaliyetlerin gelişmesine önemli katkılar sağlamışlardır. Özellikle Türkistan Cumhuriyeti döneminde faaliyet gösteren "Talap" Cemiyeti, ana dilde eğitim materyallerinin hazırlanması, bilimsel konferans ve derslerin düzenlenmesi ile kültürel ve eğitsel çalışmaların yürütülmesi yoluyla Kazak toplumunda eğitim alanının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur (Omarova et al., 2022).

Son yıllarda yayımlanan araştırmalarda, Kazakistan'da Sovyet eğitim sisteminin oluşumu, ulusal okulların gelişimi ve öğretmen yetiştirme süreci yeni tarihsel veriler ışığında yeniden değerlendirilmektedir (Satubaldina et al., 2024). Bununla birlikte, 1920–1930'lu yıllardaki eğitim ve maarif faaliyetlerini ulusal aydınlanma hareketi ile "Talap" Cemiyetinin çalışmaları çerçevesinde bütüncül olarak ele alan araştırmaların sayısı hâlen sınırlıdır.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, XX. yüzyılın 1920–1930'lu yıllarında Kazakistan'da eğitim ve maarif faaliyetlerinin oluşumu ile gelişim özelliklerini incelemek, Sovyet eğitim reformlarının temel yönelimlerini ortaya koymak ve ulusal aydınların, özellikle "Talap" Cemiyetinin eğitim ve aydınlanma alanındaki faaliyetlerini tarihsel belgeler temelinde değerlendirmektir.

Araştırma Materyalleri ve Yöntem

Kazakistan'da XX. yüzyılın 1920–1930'lu yıllarındaki eğitim ve maarif faaliyetleri, günümüz tarih yazımında ulusal eğitim sisteminin oluşumu, okuma yazma bilmezliğinin ortadan kaldırılması, öğretmen yetiştirilmesi ve ulusal okulların gelişimi bağlamında ele alınmaktadır. Son yıllarda yayımlanan araştırmalarda Sovyet eğitim reformlarının özellikleri, ulusal aydınların eğitim ve aydınlanma faaliyetleri ile eğitim politikalarının toplumun sosyo-kültürel dönüşümüne etkileri ayrıntılı biçimde incelenmiştir (Akhmetova, 2021; Omarova et al., 2022; Satubaldina et al., 2024). Bunun yanı sıra, Türkistan Cumhuriyeti döneminde faaliyet gösteren "Talap" Cemiyetinin Kazakça ders kitaplarının hazırlanması, bilimsel toplantı ve konferansların düzenlenmesi ile ulusal kültürel mirasın tanıtılmasına yönelik çalışmaları bilimsel açıdan önemli bir araştırma konusu olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın temel kaynaklarını Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Devlet Arşivi belgeleri, *Aq Jol* ve *Eñbekşi Qazaq* gazetelerinin yayımları ile Kazak aydınlarının bilimsel eserleri oluşturmaktadır. Çalışmada tarihsel-karşılaştırmalı, tarihsel-genetik, sistemsel ve tarihsel kaynak analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemler sayesinde Sovyet eğitim politikasının temel yönelimleri, okuma yazma seferberliğinin uygulanışı, öğretmen yetiştirme sistemi, ulusal ders kitaplarının hazırlanması ve "Talap" Cemiyetinin eğitim ve aydınlanma alanındaki faaliyetleri bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

1920–1930'lu yıllarda Kazakistan'da eğitim ve maarif faaliyetleri, Sovyet modernleşme politikasının temel unsurlarından biri hâline gelmiştir. Bu dönemde halkın okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, yeni tip okul sisteminin oluşturulması ve ulusal öğretmen kadrolarının yetiştirilmesi devlet düzeyinde öncelikli görevler arasında yer almıştır. Araştırmacılara göre eğitim alanındaki reformlar, toplumsal modernleşmenin temel araçlarından biri olarak değerlendirilmiş; toplumun kültürel düzeyini yükseltmenin yanı sıra yeni devlet yönetimi için gerekli uzman insan kaynağının yetiştirilmesini de amaçlamıştır (Akhmetova, 2021).

Eğitim ve maarif alanındaki ilk öncelikli hedeflerden biri halk arasındaki okuma yazma bilmezliğinin ortadan kaldırılması olmuştur. Bu amaçla cumhuriyet genelinde yetişkinlere yönelik okuma yazma okulları, kısa süreli kurslar ile "Kızıl Otağ" (gezici halk eğitim merkezleri) ve "Kızıl Kervan" (gezici eğitim ekipleri) faaliyet göstermiştir. Bu kurumlar yalnızca kırsal nüfusun okuryazarlık düzeyini artırmakla kalmamış, aynı zamanda yeni eğitim sisteminin toplum genelinde yaygınlaşmasına da önemli katkı sağlamıştır.

Bununla birlikte genel eğitim veren okulların sayısı artırılmış, öğretmen yetiştirilmesine özel önem verilmiştir. Pedagojik teknik okullar ve yükseköğretim kurumları açılarak ulusal okullar için gerekli öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine başlanmıştır. Kazakça ilk ders kitapları ile öğretim materyallerinin hazırlanması ise ulusal okul sisteminin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır (Omarova et al., 2022).

Tablo 1. 1920–1930'lu Yıllarda Kazakistan'da Eğitim ve Maarif Faaliyetlerinin Temel Yönleri

Alan	**Temel İçerik**
Okuma yazma seferberliği	Okuma yazma okulları ve kısa süreli eğitim kurslarının düzenlenmesi
Genel eğitim	Sovyet modeline dayalı okul sisteminin oluşturulması
Öğretmen yetiştirme	Pedagojik teknik okullar ve yükseköğretim kurumlarının açılması
Eğitim-öğretim çalışmaları	Kazakça ders kitapları ve öğretim materyallerinin hazırlanması
Bilimsel ve eğitim faaliyetleri	"Talap" Cemiyeti ile Kazak aydınlarının eğitim ve aydınlanma çalışmaları

Kaynak: *Yazar tarafından hazırlanmıştır.*

Araştırma bulguları, eğitim ve maarif sisteminin gelişiminde ulusal aydınların önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Türkistan Cumhuriyeti döneminde kurulan "Talap" Cemiyeti, Kazakça bilimsel ve eğitim yayınlarının hazırlanmasına, bilimsel konferansların düzenlenmesine, ulusal kültürel mirasın tanıtılmasına ve bilimsel bilginin toplum arasında yaygınlaştırılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Cemiyetin faaliyetleri, yalnızca ulusal bilim ve eğitimin gelişimini desteklemekle kalmamış, aynı zamanda Kazak aydınlarının bilimsel potansiyelinin bir araya gelmesine de katkıda bulunmuştur (Satubaldina et al., 2024).

Bununla birlikte, 1920–1930'lu yıllardaki eğitim reformları Sovyet ideolojisiyle yakından bağlantılı olarak yürütülmüştür. Öğretim programları devlet politikasının gereklerine göre yeniden düzenlenmiş, eğitim faaliyetleri sosyalist ideolojinin benimsetilmesine yönelik olarak şekillendirilmiştir. Buna rağmen, bu dönemde oluşturulan okul sistemi, öğretmen yetiştirme deneyimi ve ulusal dilde hazırlanan eğitim materyalleri, Kazakistan'daki modern eğitim sisteminin gelişimi için tarihsel bir temel oluşturmuştur.

Araştırma sonuçları, 1920–1930'lu yıllarda gerçekleştirilen eğitim reformlarının Kazakistan'da kurumsal eğitim sisteminin oluşumunda belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Okuma yazma seferberliği halkın eğitim düzeyinin yükselmesine katkı sağlamış, pedagojik

eğitim kurumlarının açılması ise ulusal öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine olanak tanımıştır. Bu gelişmeler, ülkenin eğitim sisteminin sonraki dönemlerdeki gelişimi için sağlam bir temel oluşturmuştur.

Bununla birlikte reformların uygulanması sürecinde çeşitli güçlükler de yaşanmıştır. Ulusal okulların maddi ve teknik altyapısının yetersizliği, nitelikli öğretmen eksikliği ve Kazakça eğitim materyallerinin sınırlı olması eğitim sisteminin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Ancak Kazak aydınlarının bilimsel ve eğitsel faaliyetleri bu sorunların aşılmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Bu dönemin en önemli tarihsel oluşumlarından biri "Talap" Cemiyetinin faaliyetleri olmuştur. Cemiyet, Kazakça bilimsel ve eğitim yayınlarının hazırlanmasına, bilimsel konferansların düzenlenmesine, ulusal kültürel mirasın araştırılmasına ve bilimsel bilginin toplum arasında yaygınlaştırılmasına özel önem vermiştir. Bu faaliyetler, yalnızca ulusal bilim ve eğitimin gelişmesine değil, aynı zamanda Kazak aydınlarının bilimsel potansiyelinin güçlenmesine de katkıda bulunmuştur.

Tablo 2. 1920–1930'lu Yıllarda Eğitim Reformlarının Başlıca Sonuçları

Alan	**Sonuç**
Okuma yazma seferberliği	Halkın okuryazarlık düzeyi önemli ölçüde yükselmiştir
Genel eğitim	Sovyet modeline dayalı okul sistemi oluşturulmuştur
Öğretmen yetiştirme	Ulusal öğretmen yetiştirme sistemi kurulmuştur
Eğitim yayınları	Kazakça ilk ders kitapları ve öğretim materyalleri yayımlanmıştır
Bilimsel ve eğitim faaliyetleri	**"Talap" Cemiyeti** ulusal bilim ve eğitimin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır

Kaynak: *Yazar tarafından hazırlanmıştır.*

Genel olarak değerlendirildiğinde, 1920–1930'lu yıllardaki eğitim ve maarif politikaları çelişkili bir gelişim süreci sergilemiştir. Bir taraftan halkın okuryazarlık düzeyi yükselmiş ve ulusal eğitim sisteminin oluşumu için uygun koşullar sağlanmıştır. Diğer taraftan ise eğitim içeriği büyük ölçüde Sovyet ideolojisinin etkisi altında şekillenmiş, eğitim ve öğretim faaliyetleri devletin siyasal hedeflerine göre düzenlenmiştir. Buna rağmen, bu dönemde gerçekleştirilen eğitim reformları Kazakistan'daki çağdaş eğitim sisteminin tarihsel temellerinin oluşmasına önemli katkı sağlamış ve ulusal aydınlanma hareketinin gelişiminde belirleyici bir aşama olmuştur. Bu çalışma, Kazakistan eğitim tarihinin erken Sovyet dönemine ilişkin yeni değerlendirmeler sunmakta ve ulusal eğitim politikalarının tarihsel gelişiminin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Äbsemetov, M. (2023). *Kazakistan'da eğitim tarihinin güncel sorunları. Qazaqstan Tarihy*, 2, 45–58.

Akhmetova, A. N. (2021). *Formation of students' research skills in the context of updated educational content. Problemy pedagogiki*, 1, 102–108.

Aq Jol **Gazetesi.** (1923–1925). Çeşitli sayılar.

Eñbekşi Qazaq **Gazetesi.** (1925–1930). Çeşitli sayılar.

Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Devlet Arşivi. Fon 81, Envanter 1, arşiv belgeleri.

Omarova, A., Sarmurzina, G., & Kaldybayeva, A. (2022). *Historical development of education in Kazakhstan during the Soviet modernization period. Otan Tarihy*, 4(100), 146–159.

Qoygeldiev, M. (2021). *Alaş Hareketi ve Ulusal Aydınlar.* Almatı: Qazaq Universiteti Yayınları.

Satubaldina, A., Aitbayeva, A., & Zhussupova, A. (2024). *Educational reforms and the development of national schooling in Kazakhstan: Historical perspectives. Bulletin of the Abai Kazakh National Pedagogical University. Series: Historical and Socio-Political Sciences*, 82(2), 34–46.

UNESCO. (2023). *Global Education Monitoring Report 2023.* Paris: UNESCO.

United Nations. (2022). *Transforming Education Summit: Vision Statement.* New York: United Nations.

Halk Türkülerinden Şarkılara Doğu Karadeniz Müziğinde Gelin ve Aşk Temalarındaki Değişimin Analizi

An Analysis of the Change in Bride and Love Themes in Eastern Black Sea Music From Folk Songs to Songs

Musa Yavuz ALPTEKİN

Assoc. Prof., Journalism and Mass Communication University/ Uzbekistan

Mümin AYPARÇASI

Dr., Independent Researcher, TÜRKİYE

Nisanur ATALAN

Sociologist, TÜRKİYE

GİRİŞ

Karadeniz müziği tabir yerindeyse hamsi gibi "kıpır kıpır"dır. Toplumların yaşamı ve kültürü ile içinde yaşadıkları doğa arasında sıkı bir ilişki vardır (Alptekin, 2013). Benzer şekilde, müzik ile toplum ve kültür arasında da sıkı bir ilişki vardır. Müzik bir bakıma toplumun dertlerinin, kederlerinin, neşe ve coşkun duygularının notalar eşliğinde ses ve söz ile dile gelişidir. Müzik bir toplumun kültürünün sese, söze ve notaya bürünmüş halidir (Ayas, 2015; Göher, 2007). Müzik ne ise toplum ve kültür de odur. Gelişmiş bir toplum ama ilkel bir müzik birlikteliğinden bahsedilemeyeceği gibi tersinden de bahsetmek oldukça güçtür. Benzer bir şekilde müzik toplumsal birliğin de aracıdır. Yahya Kemal müziğin bu işlevine işaret etmek üzere, "Eğer Osmanlı coğrafyasının her yerinde Türk müziğini yayabilseydik, bugün bu yerlerin hepsi tek bir millet olurdu." demiştir (Başer, 2018). Her toplum kültürüyle vardır ve kültürüyle yaşar. Benzer şekilde her toplum yarınlara kültürüyle devredilir. Müzik kültürün çok önemli unsurlarından birisidir. Müzik kültürel olduğu kadar da evrenseldir. Denebilir ki, evrensel ile kültürel olanın birleştiri yer müziktir. Müzik bir toplumun ve bir kültürün aynasıdır. Bir toplumu incelemek, onun kültürel ürünlerini incelemekle mümkündür (Attali, 2005; Akduman, 2011; Sağırkaya, 2022).

Türkiye'de toplum her zaman müziğe yakın bir ilgi göstermiştir. Ne var ki, toplumun bu ilgisinin kuramsal bir açılım ile taçlandırılmamış olması ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilir (Yarar, 2001). Şarkı ve türkülerde yer alan kadın temalarının, toplumun belleğindeki kadın imajlarının yansıması olduğu düşünüldüğünde, müziğin sosyolojik olarak incelenmesi önemli veriler sunacak ve önemli çıktılar sağlayacaktır. Kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerinin toplum içindeki konumlarının tespit edilmesinde şarkı ve türkü metinlerinin etkili olduğu ve

toplumsal olaylar ya da olguların ait olduğu yörenin müzik eserlerine de yansıdığı bilinmektedir (Erdal, 2011; Makal, 2020).

Bu çalışmada, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde toplumun "gelin" ve "aşk" konularını (Gazioğlu, 2014) bölgenin ilgili şarkı ve türkü sözlerindeki değişimlerden yola çıkılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Toplumla konuşmanın yolu onun ürettiği kolektif ürünlerin ve eserlerin şifrelerini çözmek ve ne dediğini, nasıl düşündüğünü ortaya çıkarmaktır. Bu çalışma, Doğu Karadeniz halkını türküler ve şarkılar yönüyle incelemeye ve toplumsal cinsiyet konusunda ne düşündüğünü anlamaya, toplumsal hayatta onların kadın konusuna nasıl baktığını ortaya çıkarmaya çalışacaktır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Akademik literatürde farklı müzik türlerinin veya yöresel müziklerin toplumsal cinsiyet ve kadın algısı bağlamında incelendiği örnekler bulunmaktadır. Fakat Türkiye'nin her yöresinin müziği incelenmemiş çalışmalar bazı yörelerle sınırlı kalmıştır. Daha da önemlisi, çalışmalar daha çok türkü metinleri üzerinden yapılırken; şarkı ve türkü metinleri arasındaki değişim çok incelenmemiş, bu arada Doğu Karadeniz müziği için bu husus eksik görülmüştür.

Literatür çalışması sürecinde ve araştırmalar sonucunda akademik yazında bu konu ile ilgili sınırlı da olsa bir takım çalışmaların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan bir kısmı makale, bir kısmı tez çalışması ve son olarak bir kısmı da kitap çalışması olarak yapılmış ve basılmıştır. Bu çalışmalardan makale formatında basılmış olanlar çalışmamızla en yakından ilişkili olanlardan başlamak üzere sıralanmış ve aşağıda olduğu gibi kısaca bahsedilmiştir.

Konuya en yakın makale çalışması, Tarkan Yazıcı'nın "Adana türkülerinde kadın teması" başlıklı makalesidir. Bu araştırmanın amacı, Adana türkülerinde yer alan kadın temalarının belirlenmesidir. Araştırma verileri, içerik analizi ve frekans analizi tekniği kullanılarak kategorize edilmiştir. Çalışmada, türkülerde en çok yer alan kadın temalarının sevgiliye methiye-övgü-özlem, kadının cinsel obje olarak görülmesi, aşk acısının duyulması ve kadın istismarı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yazıcı, 2018). Bahsi geçen çalışma bu araştırmayla amaç, içerik ve kullanılan yöntem bakımından benzerdir. Dolayısıyla Yazıcı'nın çalışması bu araştırmaya model olabilecek kaynak çalışmalardan birisidir.

Literatür taraması sürecinde ulaşılan ilgili ikinci makale çalışması Doğan Kaya'nın "Trabzon yöresi türküleri" adlı makalesidir (Kaya, 2001). Bu çalışmada Trabzon yöresi türkülerin dili ve anlatım tarzı ele alınmıştır. Çalışmanın kapsamı, TRT repertuarındaki türküler olmuştur. Repertuarda Trabzon'a ait 62 türkü metni ve notası yer almaktadır. Trabzon türküleri yapılarına, konularına ve ezgilerine göre incelenmiştir.

Deveci (2016)'nin makalesi konuyla ilgili üçüncü önemli çalışmadır ve Karadeniz türkülerinde kadın temsillerini toplumsal cinsiyet perspektifiyle inceleyerek, bölge müziğinin kadın kimliğini nasıl inşa ettiğini ve yansıttığını analiz etmektedir. Çalışmada, türkü sözlerinde kadının çoğunlukla aşk, ayrılık, sadakat ve fedakârlık ekseninde ele alındığı; bununla birlikte ataerkil toplumsal yapının etkisiyle kadının edilgen, bekleyen ve duygusal yük taşıyan bir figür

olarak temsil edildiği vurgulanmaktadır. Bunun yanında bazı türkülerde kadının direnen, söz söyleyen ve duygularını açıkça ifade eden bir özne olarak da yer bulduğu, dolayısıyla tek boyutlu bir temsilin söz konusu olmadığı belirtilmektedir. Deveci, Karadeniz türkülerinin yalnızca estetik ürünler değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği kültürel metinler olduğunu ortaya koyarak, kadın imgesinin hem geleneksel değerleri yansıttığını hem de yer yer bu değerlere karşı alternatif söylemler geliştirdiğini ifade etmektedir.

Konuyla ilgili dördüncü makale de Tuğçe Erdal'ın 2011'de Folklor/Edebiyat Dergisi'nin 65. sayısında yayımlanan "Erkek ağızlı türkülerde kadın imajı" isimli çalışmasıdır. Bu çalışma, TRT'nin 3 ciltten oluşan *Türk Halk Müziği Sözlü Antolojisi* adlı çalışması esas alınarak tespit edilen erkek ağızlı otuz türkü metninde kadın imajları ironik bir şekilde kadıncı bir bakış açısıyla incelenmiştir (Erdal, 2011).

Yapılan literatür çalışmasında ulaşılan beşinci makale F. Gülay Mirzaoğlu'nun "Lirik türkülerde kadın tipleri" başlıklı makalesidir. Bu makalede kadının konumu, duygusal tutumu ve davranışları çerçevesinde kadın tipleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, aşk/ayrılık acısı yaşatan sevgili/kadın tipi, vefasız âşığı tarafından terk edilen kadın tipi, kaderine boyun eğen kadın tipi gibi yedi kadın tipinin ortaya çıktığı görülmüştür. Kadın tiplerinin özelliklerinin kültürel gerçeklik ile ilişkisi tartışılmıştır. Bu çalışmada, şarkı sözlerinde yansıtılan toplumsal cinsiyet algısına ve bu anlamda kadının konumuna değinilmemiş sadece şarkılardaki kadın tipleri tespit edilmiştir (Mirzaoğlu, 2010). Bahsedilen kaynağın yapmak istediğimiz çalışma ile tamamen farklı olduğu görülmektedir fakat tespit edilen bu kadın tiplerinin ortaya çıkarılması Doğu Karadeniz müziğindeki kadın ve gelin temasını analiz etmeyi kolaylaştıracağı düşünülmüştür.

Konu ile ilgili altıncı makale "Toplumsal cinsiyet ekseninde kınalı kadın ve müziği" başlıklı Mehtap Demir'e ait makaledir. Bu makale, toplumsal cinsiyet yaklaşımları bağlamında, kadının gelenek ve görüngülerinin tartışıldığı kök anlamalar ve sembollerin okuması üzerine kurgulanmıştır (Demir, 2017).

Literatür bağlamında tespit edilen yedinci makale Ceren Kabadayı'nın "Neşet Ertaş türkülerinde bir metafor olarak kadın" başlıklı makalesidir. Bu makalede, söz ve müziği Neşet Ertaş'a ait olan eserlerden yola çıkılarak, türkülere konu olmuş sevginin tarafı olan kadının anlatımında başvurulan metaforik örnekler ve bunların türkülerde ele alınış şekilleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece, türkülere konu olan sevgi teması üzerinden, kadın ekseninde bir ifade unsuru olarak metaforların kullanımına ve taşıdığı öneme dikkat çekilmiştir (Kabadayı, 2019).

Literatür çerçevesinde yer alan dokuzuncu ve diğer bir makale F. Furkan Alpdoğan ve Fatih Solmaz'ın "Polat yöresi gelin türkülerinde toplumsal cinsiyete dair izler" isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada, iki ağıt türkü üzerinden toplumun sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet algısı incelenmiş olup, Türk töresinde ve toplumsal hayatında ön planda bulunan kadının farklı kültürlerin etkisi sonucunda nasıl ve ne şekilde değişim gösterdiği örneklem üzerinden gösterilmiştir. Dolayısıyla çalışmada, Toplumsal cinsiyet kuramları bağlamında da analiz ve

değerlendirilmelerde bulunulmakta, toplumsal normların kadına yüklediği görev ve sorumluluklar örnek seçilen/çözümlenen türküler üzerinden ifade edilmektedir (Alpdoğan ve Solmaz, 2022).

Konuyla ilgili literatür çerçevesinde ulaşılan makalelerden onuncusu, Begüm Kurt'un "Malatya yöresi türkü metinlerinde toplumsal cinsiyet bağlamında kadın algısı" adlı çalışmasıdır. Bu makalede, yazılı kaynaklardaki Malatya türkü metinlerinin kadın-erkek algısı bağlamında taranması ile elde edilen veriler ışığında kadın ve erkek kavramlarının yöre halkının değerler algısındaki önemini tespit etmenin yanı sıra yörede kadın algısının ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, üç yüzün üzerinde türkü metni incelenmiş olup, kadın iç dünyasının türkülere olan yansımaları hakkında çıkarımlar da yer almaktadır (Kurt, 2018).

Erkan Saral'ın (2020) "Kültürel Melezleşme Olgusunun Karadeniz Popüler Müziği Üzerindeki Görünümü" başlıklı çalışması, konuyla ilgili on birinci çalışmadır ve Karadeniz müziğinin özellikle 1990'lardan itibaren geçirdiği dönüşümü kültürel melezleşme kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Çalışmada, geleneksel halk müziği unsurlarının caz, rock ve popüler müzik türleriyle etkileşime girerek yeni hibrit formlar oluşturduğu; bu süreçte yerel müzikal yapıların küresel müzik pratikleriyle yeniden biçimlendiği ortaya konulmaktadır. Özellikle Fuat Saka'nın caz armonileriyle halk ezgilerini birleştirmesi ve Kazım Koyuncu'nun rock altyapısıyla Karadeniz müziğini yeniden üretmesi, bölgesel müziğin dönüşümünde belirleyici örnekler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışma, Karadeniz müziğinde geleneksel temaların ve anlatım biçimlerinin, küreselleşme ve popülerleşme etkisiyle dönüşerek yeni estetik ve içeriksel yönelimler kazandığını göstermekte; böylece müziğin yalnızca kültürel sürekliliği değil, aynı zamanda toplumsal değişimi de yansıtan dinamik bir alan olduğunu vurgulamaktadır.

Konuyla ilgili on ikinci makale Yılmaz Altun (2017)'un makalesidir ve Altun ilgili makalesinde Doğu Karadeniz müziğini toplumsal, kültürel ve ekonomik bağlamı içinde ele alarak geleneksel müzik ile 1990'lardan itibaren ortaya çıkan Karadeniz rock arasındaki dönüşümü analiz etmektedir. Çalışmada, özellikle Hopa örneği üzerinden bölgenin coğrafi yapısı, sınır ekonomisi ve etnik çeşitliliğinin müzik üretimini doğrudan etkilediği vurgulanırken, geleneksel Karadeniz müziğinin anonim, kolektif ve gündelik yaşam pratikleriyle iç içe olduğu; atma türküler, ağıtlar ve ninniler aracılığıyla özellikle kadın emeğiyle kuşaktan kuşağa aktarıldığı belirtilmektedir. Buna karşılık modernleşme, kentleşme ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla bu geleneksel yapının dönüşüme uğradığı ifade edilmektedir. Öte yandan Karadeniz rock türü, yerel kimliklerin korunması, dilsel çeşitliliğin sürdürülmesi ve çevresel-toplumsal sorunların dile getirilmesi bağlamında bir muhalefet alanı olarak ortaya çıkmış; bu süreçte Kazım Koyuncu ve Zuğaşi Berepe belirleyici aktörler olmuştur. Bu dönüşüm, müziğin yalnızca biçimsel değil, içeriksel olarak da değiştiğini; geleneksel müzikte doğa, aşk ve gündelik yaşam temaları öne çıkarken, modern dönemde bu temaların daha bireysel, politik ve evrensel anlatımlarla yeniden üretildiğini göstermektedir. Dolayısıyla çalışma, Doğu Karadeniz müziğinde tematik süreklilik ile dönüşümün birlikte var olduğunu ortaya koyarak, özellikle aşk ve toplumsal ilişkilerin müzikteki temsilinin tarihsel süreç içinde yeniden şekillendiğine işaret etmektedir (Yılmaz Altun, 2017).

Konuyla ilgili on üçüncü ve son makale Özbay'ın Doğu Karadeniz Türkülerinde Cinsellik çalışmasıdır ve Doğu Karadeniz türkülerinde cinsellik temasının açık, örtük ve sembolik anlatım biçimleri üzerinden ele alındığı ve bu temanın bölgenin toplumsal yapısı, ahlaki normları ve kültürel kodlarıyla yakından ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır. Araştırma, türkülerde cinselliğin çoğunlukla doğrudan ifade edilmekten ziyade mecazlar, doğa imgeleri ve gündelik yaşam pratikleri aracılığıyla dolaylı biçimde aktarıldığını, bu durumun ise ataerkil toplumsal yapı ve geleneksel değerlerle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ayrıca kadın ve erkek rollerinin türkülerde farklı biçimlerde temsil edildiği; kadın bedeninin ve aşkın çoğu zaman denetlenen, sınırlandırılan bir çerçevede ele alındığı, buna karşılık erkek söyleminin daha serbest ve belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Doğu Karadeniz müziğinde aşk, gelinlik ve ilişkisel temaların dönüşümünü anlamak açısından cinsellik olgusunun kültürel olarak nasıl kodlandığını ve müzik aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini açıklayan önemli bir literatür katkısı sunmaktadır (Özbay, 2024).

Literatür taraması sürecinde tespit edilen diğer kaynaklar lisansüstü tezlerden oluşmaktadır. Bunlardan ilki "Malatya yöresi türkü söyleme geleneği ve Malatya türküleri" başlığını taşıyan Begüm Kurt'un çalışmasıdır. Bu çalışmada türkü türü ve bu türün icra ortamlarından biri olan sıra gecelerinin Malatya ilinde aldığı biçim, geçmişten günümüze aktardığı kültür birikimi, türkü söyleme geleneğine bağlı unsurları, icraları, icra mekânları, zamanı ve çalgıları incelemeye alınarak Malatya yöresi türkülerinin çok kapsamlı bir araştırması yapılmıştır (Kurt, 2016).

Tezlerden ikincisi, Abdullah Akat'ın "Doğu Karadeniz bölgesindeki çepniler ve çepni müziği" adlı çalışmasıdır. Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünü tarih araştırması, sonraki bölümlerini Çepniler oluşturmaktadır. Çepnilerin kimlik analizi, Anadolu'daki faaliyetleri, çevreyle etkileşimleri ve dinsel yapıları üzerinde durulan konular bulunmaktadır. Son kısımda ise Çepni müziği ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir (Akat, 2006).

Bir başka kaynakta kongre tebliğleridir ve bu kapsamda Şengül Altun'un (2016) Doğu Karadeniz horonlarını toplumsal cinsiyet perspektifinden incelediği çalışması, bölgenin coğrafi izolasyonu, tarihsel birikimi ve ataerkil toplumsal yapısının müzik ve dans pratiklerinde kadınların konumunu belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, horon kültürü her ne kadar kolektif bir halk ürünü olsa da, kadınların bu alandaki görünürlüğü ve katılım biçimleri tarihsel olarak sınırlı ve bağlamsal olmuştur; kadınlar çoğunlukla kendi aralarında ya da yakın akrabalarla horon oynayabilmiş, kamusal ve karma ortamlarda ise dini ve geleneksel normlar gerekçe gösterilerek çeşitli kısıtlamalara maruz kalmıştır. Bununla birlikte, gurbetçilik olgusu ve ekonomik zorunluluklar nedeniyle üretim süreçlerinde aktif rol üstlenen kadınların, gündelik yaşamda görece güçlü bir konuma sahip olmalarına rağmen eğlence ve performans alanlarında daha kontrollü bir biçimde yer alabildikleri görülmektedir. Horon figürlerinin dahi "kadınsı" ve "erkeksi" biçimde ayrıştırılması, beden üzerinden kurulan toplumsal cinsiyet kodlarını yansıtırken; günümüzde bu sınırların kısmen esnemeye başladığı, kadınların daha önce erkeklere atfedilen figürleri de icra edebildiği belirtilmektedir. Sonuç olarak çalışma, Doğu Karadeniz'de horon ve müzik pratiklerinin tek tip bir yapı göstermediğini, aksine yerel, kültürel ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak değişkenlik arz ettiğini ve bu

bağlamda kadınların müziksel temsiliyetinin tarihsel süreç içinde dönüşen, ancak hâlâ ataerkil normlarla çevrili bir alan olduğunu vurgulamaktadır.

Bu alanda çok fazla müstakil kitap bulunmamakla birlikte Güneş Ayas'ın *Müzik sosyolojisi: Sorunlar-yaklaşımlar-tartışmalar* başlıklı eseri bu çalışmaya en yakın kitap çalışmalarından birisi olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte bahsi geçen çalışma, müzik sosyolojisi yazınında Türkçe kitaplar arasında en önemli çalışmalardan birisi olarak görülmektedir. Çalışmasında yazar sosyolojinin genel metodolojik yaklaşımlarına başvurarak yerli bir müzik sosyolojisi yaklaşımı geliştirmeye çalışmıştır. Kitapta belli bir müzik geleneğiyle sınırlı kalınmaksızın, farklı müzik türleri ortak bir analiz çerçevesi içerisinde değerlendirilmiştir (Ayas, 2015).

Kitaplardan ikincisi ise, Mustafa Duman'ın *Trabzon Halk Kültürü* adlı kitabıdır. Bu kitapta Trabzon folkloru ve halk edebiyatıyla ilgili konular incelenmiştir. Kitabın ilk bölümünde, Hamamizade İhsan'ın, 1910 yılında, Trabzon ve Rize yöresinden derlediği ve "Trabzon manileri" başlığıyla bir araya getirdiği 605 mani-türkü yer almaktadır. Diğer bölümlerinde, yörenin manilerinden, türkülerinden başlayarak, sözlü halk edebiyatı ürünleri ele alınmış, ayrıca etnografya alanındaki bazı incelemelere de yer verilmiştir (Duman, 2011). Hamamizade'nin toplam 605 yöre mani ve türkü metnini tam 112 yıl önce derlemiş olması altın kıymetinde olup, eserin bu metinlere tekrar yer vermesi kayda değerdir.

Son tahlilde, kültürün hem ürünü ve hem de taşıyıcısı olan müzik eserleri farklı isimler tarafından ve farklı açılardan ele alınıp incelenmiştir. Karadeniz müziği ile ilgili de çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Fakat Türkiye'nin bazı şehirlerindeki yöresel müziğin kadın ve aşk bağlamında incelenmesi söz konusu iken, Karadeniz müziği bu açıdan ele alınıp değerlendirilmemiştir. Bu çalışma tam da bu ihtiyaca binaen kurgulanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, Doğu Karadeniz türkü ve şarkı sözlerinde içkin halde bulunan "gelin" ve "aşk" temalarındaki değişimi türkülerden şarkılara doğru yaşanan söz ve ifade değişimlerinden yola çıkarak açıklamaktır. İnsanlar açıkça konuşabilse de toplumlar yine toplumsal kurallardan dolayı açıkça ve doğrudan konuşamamakta, kendilerini ifade edememektedir. İşte türkü ve şarkı gibi sözlü sanatsal gelenekler, yapılar ve kalıplar toplumların kendilerini ifade etmelerinin sanatsal ve kültürel araçları ve yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, toplumun kadın ve aşk temaları hakkında açıkça söyleyemediklerini sözlü imgeler yoluyla duymayı, anlamayı, anlamlı hale getirmeyi ve bu bilgi yekûnunu akademik bir metne dönüştürmeyi hedeflemektedir.

Bu çalışma, temelde nitel bir araştırma olup, sözlü kültürün en önemli öğelerinden birisi olan türkü ve şarkı sözlerinin metin analizi yöntemiyle incelenmesini içermektedir. Genel olarak nitel bir çalışma olmakla birlikte, bu çalışma boyunca analiz edilecek metinlerin içinde geçen belli sözcüklerin kullanım sıklığını tespit etme yoluyla konuyla ilgili vurguyu belirleme amacı güdüleceğinden aynı zamanda bir nicel boyutunun da bulunduğu, bu yönüyle karma bir çalışma olduğu da söylenebilir. Bu çalışmanın metnin analizi boyutunda pozitivist bir bakışla sonuçlandırılabilecek bir çalışma olmadığı belirtilebilir. Zira her yörede olduğu gibi Doğu

Karadeniz'de de her söylenen sözün söylendiği yere, zamana ve bağlama göre mecazi anlam ve yan anlamlar edindiği açıktır. Bu sebeple, metinlerin yorumlayıcı bir yöntemle analiz edilmesi söz konusu olacaktır. Bu temel yöntemsel esaslar üzerinde çalışmanın veri toplama tekniğinin yarısı türkü sözleri ve diğer yarısı şarkı sözleri olmak üzere toplam yüz tane Doğu Karadeniz sözlü müzik örneğinin incelenmesine dayandığı belirtilmelidir. Genel olarak Doğu Karadeniz insanının kendini bu sözlü müzikte nasıl ifade ettiği, kadın ve gelin temaları hakkında neler düşündüğü araştırılacaktır. Bu hedefler için 50 türkü ve 50 şarkı belirlenmiştir. Türküler TRT repertuarından yararlanılarak kadın, gelin ve aşk temalarını en yoğun bir şekilde işleyen türküler arasından seçilmiş ve şarkılar da 2000 yılı sonrası You Tube'da aynı temaları içeren ve en çok çalınan 50 şarkı arasından belirlenmiştir.

Türküler incelendiğinde, öncelikle anlatımın sembolik bir dil yapısına sahip olduğunu ve anlamın mecazi ifadelerle çoğunlukla dolaylı olarak ifade edilmeye çalışıldığını belirtmek gerekir. Türkü metinlerinin ve dizelerinin manalarının doğru anlaşılabilmesi, açıklanması ve en önemlisi algılanabilmesi için bu sembolik dilin özelliklerinin iyi bilinmesi ve toplum tarafından bu öğelerin paylaşılması önemli bir ihtiyaçtır (Mirzaoğlu, 2001). Söz konusu ihtiyacı karşılayacak olan o toplumun kültürü ve bu kültür içerisindeki toplumsal ortak anlayış ve sembolizmdir. Bu anlamda, bir toplumun sahip olduğu ortak simge ve sembollere odaklanan sembolik etkileşimcilik kuramı, araştırmanın hedeflerine ulaşmasını olanaklı kılan kuramlardan biri olduğu söylenebilir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Doğu Karadeniz'de Gelin

Evlilik kadının hayat serüvenindeki geçiş dönemlerinden biridir. Evlilikle birlikte çiftler için yeni bir hayat başlamakta ve aile kurulmaktadır. İlişkinin resmileşmesini sağlayan evlilik, kadına bu süreçte farklı roller yüklemektedir. Bunlar; gelin, eş ve anne rolleridir. Evlilikle başlayan bu roller kadınların hayatı boyunca devam etmektedir (Doğan, 2007; Özgüven, 2014).

Gelin rolünü üstlenen kadından beklenen birçok eylem ve davranış vardır. Büyüklere karşı saygı, tazim, hürmet ve hizmet, misafir ağırlama, bağ bahçe işleri varsa onlara yardımcı olma, eşinin gönlünü her daim hoş tutma gibi eylem ve davranışlar gelinden beklenenler arasındadır. Doğu Karadeniz'de süreç anne ve babanın evlenecek yaşa gelen oğlu için uygun bir gelin adayı arayışına girmesiyle başlar. Uygun bir gelin adayı bulunduğunda oğlanın annesi, kız kardeşleri, halası, teyzesi ve etrafta saygın olarak anılan birkaç kadın ile birlikte kız evine giderler. Orada bulundukları sürede kızın davranışlarını gözden geçirirler ve aralarında karara varırlar. Görücüler gelin adayını beğenmişse birkaç gün sonra kız istemek için yeniden kız evine gidilir. Kız tarafı ise ilk ziyarette kararını bildirmez, kız *evi naz evi* olarak bilindiğinden bu tutum hoşgörüyle karşılanır. Hatta birinci ve ikinci istemelerde kızını vermeyen aile kararları olağan sayılır. Üçüncü kez istemede verilmeyen kızların kısmeti kapanır düşüncesi ile bu kez daha duyarlı davranılır (Gedikoğlu, 2016).

Söz kesme kararı ikinci ya da üçüncü görüşmede kesinleşir. Bu görüşmeye kadın ve erkek ayrımı yapmadan gelin ve damat adaylarının yakınları katılır. Söz kesme kararı alınırken kızın

babası ve aile büyüklerine danışılır. İstenen kızın "verilme" kararı, annelere ve babalara bırakılır (Gedikoğlu, 2016). Hazırlıklar tamamlanınca düğün günü kararlaştırılır. Kız isteme ve söz kesme görüşmeleri anlaşmayla bitmediğinde ise kaçma ve kaçırılma olaylarına başvurulur. Doğu Karadeniz Bölgesi hala Türkiye'de kaçarak evlenmenin en yaygın olduğu ikinci bölge konumundadır (Konuyla ilgili geniş bilgi için bakz. Alptekin, 2022). Kaçanlar bir süre saklandıktan sonra, aileler arasında anlaşma sağlanınca geri dönerek büyüklerin gönlünü alırlar (Gedikoğlu, 2016).

Evlendiklerinde ise gelinler, eşlerinin ailelerinin evine yerleşirler. Geniş ailenin yaygın olduğu Karadeniz'de gelinler kayınvalideleri ile aynı evde yaşarlar. Kayınvalidelerin ise gelinlerinden beklentileri yüksektir. Kendi sorumluluklarının bir kısmını ona devretmek ve geçmişte kendi kayınvalidelerine yaptıkları hizmeti bu kez de gelinlerinden beklerler. Geçmişte bu beklentiler karşılansa da günümüzde artık gelinler kayınvalidelerinin beklentilerini karşılayamamaktadır. Hatta yeni evlenmiş çiftlerin çoğu kendi evlerinde yaşamayı tercih etmektedir. Bununla birlikte, yeni evlenen çiftin kendi alanı, erkeğin ailesi ile aynı veya yan apartman olabilmektedir. Yeni evli çiftler böylece bütün gün aileleri ile yan yana olmasa da ekonomi kaygısı ile aynı sofraya oturup aynı yemeği yiyebilmektedirler (Küçükyıldız, 2017).

3.2. Doğu Karadeniz Halk Müziğinde Gelin

Sosyal statü veya toplumsal konum en genel tanımıyla, bir bireyin belirli bir toplum içindeki saygınlık düzeyi ve sosyal konumudur. Rol kavramı ise belirli bir statü ya da toplumsal konumlara atfedilen toplumsal beklentileri ortaya koyar. Toplumsal rol için, durağan bir olgu görünümü veren statülerin dinamik yönünü oluşturduğu söylenebilir. Herhangi bir kişinin toplumsal statüsü sadece başka kişilerin toplumsal statüleri ile ilişkili olduğunda ya da onunla karşılaştırıldıklarında sosyolojik olarak anlamlı olabilirler. Aynı değerlendirme toplumsal roller için de yapılabilir. Toplumsal roller, tek başlarına var olmazlar, ancak başka roller aracılığıyla tanımlanabilirler. Örneğin kadının statüsünden söz ediliyorsa eğer, bu her zaman erkeğin statüsüne göre yapılan bir değerlendirmedir. Bir toplumda kadın tarafından yerine getirilen rollerin, tutum ve davranışlara yansıyan yönleri, kuşkusuz erkekler tarafından oynanan rollerle karşılıklı ilişki ve etkileşim içindedir (Günay ve Bener, 2011; Yılmaz, 2018; Tarhan, 2022).

Bütün toplumlarda, kadına ve erkeğe daha ilk doğdukları andan itibaren biyolojik cinsiyetine göre belirlenmiş belli değer yargıları yüklenir. Çocuklar büyüdüklerinde toplum tarafından kız ya da erkek olarak etiketlenmelerinin ardından, cinsiyetin kültürel anlamlarını öğrenmeye başlarlar. Cinsiyetin kültürel anlamları toplumsal cinsiyet algısını oluşturur (Gök ve İl, 2017; Yılmaz, 2023).

Kadına biçilen toplumsal cinsiyet rolleri, aile içinde şekillenen Türk kültüründe oluşan "kadın" algısını yansıtmaktadır. Kadının temsil ettiği birçok toplumsal cinsiyet rolü vardır. Bu rollerin hepsi toplum tarafından farklı beklentiler içerir. Örneğin, bir genç kızın, annenin, gelinin ve kayınvalidenin rolleri birbiriyle aynı değildir. Fakat aynı zamanda, oluşan kadın algısındaki tüm kadın rollerinde aynı olan değişmez yargılar ve toplumca yüklenen sorumluluklardan da bahsedilebilir. Namuslu olmak, fedakâr olmak, çalışkan olmak, doğurgan olmak, aile içi

ilişkilerin düzenini sağlamak gibi özellikler kadınların toplumsal rollerine örnek olarak sıralanabilirler (Yılmaz, 2004; Koç, 2011; Gündüz, 2012; Acar, 2019; Utma, 2020).

Kadınlara atfedilmiş toplumsal cinsiyet rollerinden biri olan annelik pek çok kültürde kadın olmanın tamamlayıcı unsuru olarak görülmektedir. Bu nedenle genç kızların belli bir yaşa geldiğinde evlenmeleri beklenir. Aile toplumun temeli ve en küçük birimidir. Yapısal işlevselci görüşe göre aile kurumu, toplumsal düzenin güvencesi ve toplumsal dengenin temel unsuru olarak kabul edilir. Yapısal işlevselciler aynı zamanda düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşmasının gerekli olduğunu ileri sürerler (Bozkurt, 2017; Cohen, 2020; Çağan, 2013). Bu bağlamda "genç kız" rolünden "gelin" rolüne geçiş toplumdaki düzenin sürekliliği için gerekli hususlardandır.

Türk kültüründe baba otoritesinin baskın olduğu ataerkil aile sistemi geçerlidir. Evlilik konusunda da evlenecek bireylerin ailenin ve daha çok babanın onayını alması gerekir. Babaya karşı gelmek ve sözünden çıkmak ceza gerektiren bir suçtur (Donuk, 1982, 1988; Kafesoğlu, 1993; Eyce, 2014; Mandaloğlu, 2022). İnceleme alanımız olan Doğu Karadeniz türkü metinlerinde de evlenmek için rıza istenen baba figürüne, aile büyüklerinin ya da kızın babasının onayı alınamaması yüzünden kavuşamayan sevgililere sıkça rastlanmaktadır. "Ormandan Yol Açarum" isimli Rize/Ardeşen yöresine ait horon forası buna güzel bir örnektir:

Ormandan yol açarum oy oy güzelum

Alur seni kaçarum oy alur seni kaçarum

Vermezse anan baban oy oy güzelum

Başume dert açarum oy başume dert açarum

Erkek söylemli bu türküde erkeğin sevdiği kızla evlenebilmek için kızı ailesinden isteyeceği yani aile büyüklerinin onayını alınacağı görülmektedir. Annenin ve babanın rızası olmaması durumunda ise kızı kaçıracağını belirtmektedir. Fakat "Başume dert açarum" dizesinde vurgulandığı gibi aile büyüklerinin özellikle de babanın kabul etmediği bir evlilik büyük sorunlar yaratabilecektir.

Atmaca idum ama oy oy güzelum

Kirdiler kanadumi da kirdiler kanadumi

Kiz idum gelin oldum oy oy güzelum

Değiştiler adumi da değiştiler adumi

Kadın ağzından devam eden dörtlükte ise kadın, "değiştiler adumi da değiştiler adumi" dizesiyle değişen toplumsal rolünden yakınmaktadır. Kendini kuşa benzeten yöre kadını, genç kızlıktan gelin olmaya geçiş sürecindeki durumunu "kanadının kırılması" olarak resmetmektedir. Burada yeni evli genç kızın, yeni rolünün ağırlığı altında kaldığı ve zorlandığı anlaşılmaktadır.

Karadeniz yöresine ait olan "Çuta Nusa" isimli bu türkü de bir rivayete göre Rizeli bir kemençecinin Artvin'den bir kıza sevdalanmasıyla oluşmuştur. Burada bir genç kız hatta belki çocuk yaştaki bir kız eş adayı olarak görülmüştür. "Küçük gelin" söyleminin sürekli tekrar edilmesinin yanı sıra "kuş yavrusu gibi" benzetmesi de hem kızın ne kadar küçük olduğunu imlemekte ve hem de erkekle arasındaki yaş farkının ne kadar fazla olduğuna işaret etmektedir.

Fazla yaşın yok senin
Küçük gelin küçücüksün küçücük
Sen beni yaktın köz ettin küçük gelin
Bu halde nereye gideyim

Peçeden niye aydınlatırsın
Küçük gelin yeni ay gibi
Koynuma gir küçük gelin
Kuş yavrusu gibi

Yaşça küçük kızların gelin adayı olarak görüldüğü diğer bir türkü örneği ise "Gülliye" isimli Karadeniz türküsüdür. Evlilik için küçük diye kastedilen yaş herkes için türkü metninde farklılık gösterebilir. Fakat burada yaş tam olarak veriliyor, erkek ağzından yazılan ve evin gelini olması istenen kişi 13-14 yaşındaki bir kızdır;

Kızın adı Gülliye
Nasıl girsem kanuna
Dökülmüş zülüfleri
Bembeyaz yanağuna

Dolduru güğümini
Çeşmecuğun başında
Feruk gibu ufacık
13-14 yaşunda

…

Çağırun anasini
Kınalasun ellerini
Gülliye edeceğum
Bizim evun gelini

Ben Gidiyorum Abu Abu (Emine) isimli Trabzon yöresine ait bir başka türküde ise "niye evlendirmiyorlar/geçiriyorlar vaktini" dizeleriyle toplumun evlenme olgusuna bakışı yansıtılmıştır.

Ander bırakasın
Büyüdüğün evini
Niye evlendirmiyorlar
Geçiriyorlar vaktini

Kadının değersizleşmesini sağlayan birçok unsurdan sadece biri de burada söz edildiği gibi kadının evlenip evlenmemesi, genç ya da ileri yaşlarda evlenmesi konusundaki toplumsal algılardır. Kadının evlenmek için belli bir yaşı ve çağı olmalıdır, toplumsal algıya göre yaşı ilerlediğinde eski değerini kaybeder ve değersizleşir.

"Fadime" isimli Karadeniz türküsünde, yörede kadınların evlilik konusunda ne kadar söz hakkına sahip olduğu görülebilir. Babasının sorumluluğunda olan kız, babasının rızasının alınabileceği biriyle evlenmek zorundadır. Bu türkü metnindeki gibi ifade etmek gerekirse, Fadime babası tarafından "verilen" ve başka bir erkek tarafından da "alınan" bir kadındır. Dolayısıyla daha çok iki erkeğin anlaşmasına dayanıyor gibi duran evlilik kararında kadının söz hakkının olmadığı görülüyor:

Dağa çıkarım dağa

Patikadır yollara

Sarulsun boğazıma

Fadimenin kollari

…

İstedim Fadime'yi

Babası da vermiyor

Ya verir Fadime'yi

Ya da vururim oni

Rize/Ardeşen yöresinde oynanan horonlarda kültürel aktarım yoluyla anonim bir yapı kazanmış olan fora bölümleri, horoncunun o anki hissiyatına göre doğaçlama olarak da okunabilmektedir. Aşağıdaki örnek anonim özellik kazanmış fora bölümlerinin en çok kullanılanlarından biridir. Bu örneklere Ardeşen ilçesi ve çevresinde oynanan birçok horon içerisinde rastlanmaktadır.

Akar Hemşin deresi

Çat duzina yol olur

Buyuği evleninca

Kuçuğine yol olur

Bu dörtlükte de yine evliliğin aile içindeki kardeşler arasında sırayla yapıldığı görülmektedir. Küçük kardeşin evlenebilmesi için önce ailedeki büyük kardeş evlenmelidir ki sonra ona sıra gelebilsin. Evlilik yoluyla yeni bir toplumsal cinsiyet rolüne yani "gelin" rolüne adapte olan kadın artık evlendiği eşi ile eşinin ailesinin yönetim ve iktidarını da kabul etmiş sayılır. Aynı zamanda önce kendi babasının sorumluluğunda olan genç kadın, gelin olduğunda eşinin ailesinin sorumluluğunda ve koruyuculuğundadır. Bu genç kızın üslendiği yeni rol Karadeniz türkülerinin çoğunda ana temadır. Görüldüğü üzere gelin olma ve genç kızlıktan kadınlığa geçme teması, Doğu Karadeniz türkülerinde sıkça ele alınan konulardandır. Bu araştırma kapsamında incelenen 50 türkü metninin 5'inde "gelin" kavramı kullanılmasıyla konuya doğrudan vurgu yapılmıştır. Bu rakam, yüzde 10'luk bir orana tekabül etmekte ve bu oran küçümsenmeyecek bir oran olarak ifade edilebilir. Dolaylı anlatımlar da dikkate alındığında, yöre türkülerindeki gelin temasının yeri ve önemi takdir edilebilecektir.

3.3. Doğu Karadeniz Pop Müziğinde Gelin

Toplumlardaki değer yargılarının değişmesi, aile yaşantılarının farklılaşması, kadınların sosyal hayattaki yerlerinin zamanla değişiyor olması gibi genel toplumsal ve kültürel olguların ve yaklaşımların değişmesi sebebiyle, içinde bulunulan zamanın müziğine yansıyan ve ilham veren ana temalar ve ana karakterler de değişmiştir. Bunun bir sonucu olarak gelin ve gelinlik teması, pop müzikte fazlaca tercih edilen temalar olmamışlardır (Alpyıldız, 2020).

Nitekim araştırma kapsamında incelenen 2000'li yıllar ve sonrasına ait 50 Doğu Karadeniz orijinli pop şarkısı metni içerisinde, gelinin asıl karakter olarak bulunduğu, ana temanın gelinlik olduğu veya gelin kavramının geçtiği şarkılar oldukça sınırlı kalmıştır. Bu durum, geleneksel müziğin yüzde 10'luk yer verme kapasitesi karşısında modern müziğin gelin temasına epey uzak olduğunu, bu tema yerine başka temaları ikame ettiğini göstermektedir.

3.4. Karşılaştırma

Doğu Karadeniz Halk Müziği eserleri olan türkülerde gelin alma, küçük gelin, gelin kaçırma, gelin olma gibi temalara önemle yer verilmiştir. Dolayısıyla türkülerde *gelin* teması bir karakter olarak sıklıkla yer almaktadır. Kadının yaşamı boyunca üstlendiği rollerden biri olan gelin rolüne zaman içinde yüklenen anlamalar ve sorumluluklar değişmiştir. Bu değişim müzik eserlerine de yansımıştır. 2000'li yıllar sonrası Doğu Karadeniz pop şarkılarında gelin veya gelinlik ile ilgili temalar sınırlı düzeyde işlenmiştir. Pop müziğinde *gelin*in kavram ya da olgu olarak bulunmaması pop müziğinin gündeminin halk müziğine, geçmişe ve nihayet türkülere göre fazlaca değiştiğini göstermektedir.

3.5. Doğu Karadeniz'de Aşk

Doğu Karadeniz'de aşk çoğu zaman yaylada, bir şenlikte ya da çarşı pazarda birbirini gören gençler arasında başlamaktadır. Daha sonra aile büyükleri, devreye giren yengeler görücü olmaktadır. Böylece kız ve oğlan beğenilme aşamasında birbirini tanımaya çalışır. Kararı aile meclisi toplanır verir. Fakat ailenin rızası çoğu zaman alınamaz ve karar olumsuz olur. Böyle bir durumda gençler birbirlerini seviyorsa, kız kaçırma olayı yaşanır (Gedikoğlu, 2016).

Evlenecek olan gençler birbirlerini ne kadar sevse de son sözü aile büyükleri söylemektedir. Kız istemek için ailenin büyükleri, annesi, babası, ağabeyi, ablası, akrabalarından ise amcası, dayısı veya bir başka büyüğü kızın evine giderler. Ön konuşmalar ve genel sohbetlerden sonra laf bir şekilde esas konuya getirilir. Ve kızın ailesinden *Allah'ın emri peygamberin kavli ile kızınızı oğlumuza istiyoruz* denir. Kız tarafı da hemen tamam demez Nasipse, kısmetse, bakalım bir düşünüp karar verelim deyip, işi ağırdan alarak kendini naza çeker. Erkek tarafı ise *tamam olur* cevabını alabilmek için kız tarafının kapısını biraz aşındırmak zorunda kalır (Gedikoğlu, 2016). Kız tarafının razı olması durumunda veya aşamasında ise söz kesilir. Böylece kızın ve erkeğin aşkı onaylanmış olur.

3.6. Doğu Karadeniz Halk Müziğinde (Türkülerde) Aşk

Karadeniz türkülerinin çoğu sevmek ve sevilmek üzerinedir. Acı, özlem, gurbet, dağ, yayla, deniz, tütün, fındık, çay, kemençe, tulum, silah, yiğitlik üstüne yakılan türkülerde de ana tema sevdadır. Ağıtlarda bile sevgi sözcükleri ağırlık taşır. Yöre ağzında sevene *sevdali*, sevilene *sevda,* karşılıklı sevmeye yani aşka *sevdaluk* denir. Günü geldiğinde yüreklere düşen sevda ateşi, sevda türkülerine dönüşür. Fındıklıklar, çay bahçeleri, yayla yolları, değirmen geceleri, dere boyları sevda türküleriyle şenlenir. Sevda türkülerinde daha çok elle tutulan, gözle görülen gerçek temalar işlenir. Düşsel söylemlere yer yok gibidir. Türkülerde adı geçen Ayşe'ler, Fatma'lar, Emine'ler gerçekte yaşanan, seven, sevilen kadınların adlarıdır (Gedikoğlu, 2016).

Karadeniz türküleri çoğu zaman, halk edebiyatının yaygın türlerinden biri olan mâni biçimindedir. Dörtlükler genellikle abcb ya da aaba düzeniyle uyaklanır. Verilen türkü sözleri erkek ağzından kaleme alınmıştır. Erkeğin sevdiği kadın için dile getirdiği türkü sözlerinde, *ellerden utanmasam* dizesi dikkat çekmektedir. Hayatımızın her alanında olduğu gibi aşkı yaşama tarzımız ya da birini sevme biçimimiz de *elalem* baskısından etkilenmektedir. Televizyon, radyo, gazete ve dergiler gibi kitle iletişim araçlarında daha doğrusu hayatımızın her anında bizlere dayatılan bir yaşama biçimi vardır. Bir şeyler iyidir bir şeyler ise kötü, bazı şeyler o toplum için uygundur bazı şeyler ise uygun değildir. Toplumda kabul gören davranışların tersi sergilenirse birey o toplumun dışında kalır. Türkülerde *eller* diye bahsedilen ise, kişinin yaşadığı çevredeki, tanıdığı ve tanımadığı bireylerden oluşan ve sosyal kontrol sağlayan toplumdur.

Sari çömberli gördüm

Tanimadım da sordum

Ellerden utanmasam

Seni koyunuma kordum

…

Sarmaşuk bibilleri

Yiyeyim o dilleri

Açti yeşil yapraklar

Tam sevdaluk günleri

Son dizede ise, Karadeniz türkülerinde aşk anlamında kullanılan *sevdaluk* kelimesi geçmektedir. Yeşil yaprakların açması yani baharın gelmiş olması aşk ile ilişkilendirilmiştir. Bir başka türkü örneğinde ise sözler kadının güzelliğine yazılmıştır. Erkek sevdiği kadının güzelliğini *yüzüne güzellikten bakılmayacak* kadar beğenmektedir.

Uydum yarın izine

Çiktum yayla düzine

İşum gücüm olmasa

Baksam dursam yüzüne

…

Kar yağayı yağayi

Dişari çikılmayı

Bu ne kadar güzelluk

Yüzune bakilmayi

Kadının güzelliğinin ön plana çıktığı ve her şeyden daha fazla önemsendiği bir başka dörtlükte ise, kadının güzellik vurgusunun dışında bir kadın ile evlenmek onu *almak* olarak dile getirilmiştir.

Karayemişun dali

Eğmeden de kırılır

Alduğun güzel olsun

Yemeden da durulur

Aşk türkülerine konu olan Karadeniz kadınlarının, yaşlarının da verildiği örnekler bulunmaktadır. Bunlardan biri olan ve 13 yaşındaki bir kız çocuğuna yazılan türküde erkeğin kaç yaşında olduğu bilinmemektedir. Fakat özellikle yaşın belirtilmesinden ve *daha 13 yaşında* dizesindeki *daha* kelimesinden anlaşılacağı üzere türküyü yazan kişi için de 13 yaş küçük bir yaştır.

Şalvarinın dizine

Vurdi yeşil yamayi

Daha 13 yaşinda

Fuldur fuldur oynayi

…

Gağurun kızuğazi

Ne oynaksın ne oynak

O kırmızı yanağa

Nenen mi sürdi kaymak

Göz Gördi Gönül Sevdi Ne Karişur Beyukler isimli türküde ise yine sevilen kızın küçük olmasına değinilmiş, yaşının küçük olmasından dolayı sözüne güvenilmeyeceğini dile getirmiştir.

Ha buradan aşağa

Ben enemem enemem

Ufacuksun sevduğum

Sozuna güvenemem

Yine aynı türkünün farklı dörtlüklerinde ise sevenlerin kavuşamaması konu edilmiştir. Erkek sevdiği kızı istemiş fakat ninesi ona kızı vermediği için kız ve erkek kavuşamamıştır. Bu türkü örneği dışında da anne, baba, nine ve diğer aile büyüklerinin onayı olmaması üzerine kavuşamayan çiftleri konu alan çok fazla Karadeniz türküsü örneği bulunmaktadır.

Ha buradan aşağa

Yol ener padişaha

Nenen vermedi seni

Benım gibi uşağa

…

Kareymişun dalina

Gel salina salina

Seni bağa vermezler

Emsali emsalina

Aile büyüklerinin sevenleri engellemesiyle birlikte, sevenler kaçma ve kaçırılma yollarını kendilerine çıkış yolu olarak seçmişlerdir. Günümüzde bu olaylar daha az yaşansa da geçmişte Doğu Karadeniz'deki gençler tarafından sıkça başvurulmuş, türkülere de konu olmuştur. *Haçan*

Bir Kız Kaçacak isimli türküde kaçma teması işlenmiştir. Bunun yanında, *böyle kızlar* olarak nitelenen kızlara olumsuz bir anlam yüklenmiştir.

Haçan bi kız kaçacak

Yan basar ayağını

Sabahan erken kalkar

Kaldırmaz yatağını

…

Kendi kendine dişler

Kırmızı yanağını

Güya nenesi bilmez

Kızının merağını

Boyle kızlar batırır

Adamun ocağını

Doğu Karadeniz'de kadınlar/kızlar ve erkekler arasında eskiden beri kalın duvarlar örülmüştür. Toplu olarak bir aradayken bu duvarları aşmak kolaydır. Bunlardan ikisine örnek, düğünler ve özellikle yaylaya çıkıştır. Ancak iki kişinin bir arada bulunması, ayaküstü konuşmak, yol boyu yürümek kesinlikle yasaktır. Yasağa uymayanlar ölüme kadar varan ağır cezaları göze almak zorunda kalırlar. Fakat sevdalı gönüller, ölümüne de olsa bir yerlerde gizlice buluşmanın yolunu bulurlar. Sisli havalar, gür ormanlar, mısır ve fındık bahçeleri, gecelerin karanlığı buluşmak isteyenler için uygun ortam sunar (Gedikoğlu, 2016). *E Kız Nenen Gelıyi Neriye Güzlenelım* isimli türküde, erkek sevdiği kızla buluşurken kızın nenesine yakalanmak istememektedir.

E benım sevduceğum

Gel edelım bi kucak

Görusa bizi nenen

Kaçaruk bucak bucak

…

Belle bellemeleri

At tavana belleri

Kız nenene soylema

Gezduğumuz yerleri

Aşk temalı türkü örnekleri incelendiğinde, pek çoğunda cinsel içerikli sözlere rastlanmaktadır. İkinci dörtlükte geçen *aç koynunu gireyim* dizesi ile Doğu Karadeniz yöresine ait olan bu türkü metni cinsel içerikli aşk türkülerine örnektir. Aynı zamanda, verilen ilk dörtlükte Karadeniz erkeğinin özelliklerinden de söz edilmiştir.

Karadeniz uşağı

Alçak bağlar kuşağı

Şaka maka dinlemez

Çeker vurur bıçağı

…

Belümdeki biçağum

Sürmene yapisıdır

Aç koynunu gireyim

Cennetın kapisidır

3.7. Karadeniz Pop Müziğinde Aşk

İnsanlar arasında farklılık gösteren aşk tanımları toplumlar arasında da farklılıklar gösterir. Toplumların kültürel mirasları aşkın anlam kazanmasındaki en büyük etkenlerdendir. Toplumda bilinen şiirler, şarkılar hatta çocukken dinlenilen masallar aşk kavramını şekillendirir. Örneğin gerçek aşk birçok kişi için, o toplumda eserler vermiş şairin şiirindeki aşktır. Ya da dinlenilen şarkının anlattığı aşk onun için aşk tanımıdır, aşk öyle yaşanmalıdır, kişi o şarkıdaki gibi sevilmelidir. Karadeniz şarkılarında ise aşk farklı farklı şekillerde çok kez dile getirilmiştir.

Şarkıların sözleri Karadeniz'in iklimsel özelliklerine ve doğasına ilişkin betimlemeler de bulundurmaktadır. Aynı zamanda Karadeniz'in doğal unsurları, aşka ya da insan bedenine benzetilmekte veya doğaya, insan bedenine ait özellikler yüklenerek kişileştirme yapılabilmektedir. Böylece benzetme ve kişileştirme gibi retorik unsurlar, ifadeyi güçlendirerek şarkı sözlerine şiirsel anlatım kazandırılmaktadır. Pek çok örnekte olduğu gibi *Dalgalan Karadeniz* isimli şarkıda da *deniz* bu anlamda kullanılmıştır.

Karadeniz puslidur
Bulutlara yaslidur
Denizun çocuklari
Hem asi hem mavidur
…
Dalgalan Karadeniz
Dertli dertli dalgalan
Ayrildun sevduğunden
Otur da derdune yan

Karadeniz pop şarkı sözlerinde sosyal değişime karşı sitemlere de rastlanmaktadır. Günlük hayat pratiklerine ilişkin bilgiler şarkılar içerisine serpiştirilmiş haldedir. Aşkı yaşamanın zaman içerisinde değiştiği, eskiden aşkın daha kıymetli bir duygu olduğu işlenen konular arasındadır. Günümüzde derin duygular yitirilmekte, yüzeyselleşmekte ve insan ilişkilerinde geçicilik ve sahtecilik doğallaşmaktadır. Aşk basitleşirken, köklü ve kalıcı bağlar kurmak zorlaşmıştır. Kişiler köklü olana, yani aidiyet, sadakat, dürüstlük, uzun süreli bağlılık gibi duygu ve değerlere ulaşmayı istemekte ve bunun ümidini taşımaktadırlar. Karadeniz müziğinin seslerinden Recebim'e ait olan *Gel* isimli şarkıda kişi günümüzdeki sevgiye sitem etmekte ve eleştirmektedir.

Basit oldu şimdi sevmeler
Ayrılıyorlar birer birer
Nerde deli gibi sevenler
Hepsi ayrı ayrı yerdeler
…
Seviyorsak dürüst olalım
Birbirine rol yapmayalım
Günümüzde olduğu gibi
Biz de ayrılanlardan olmayalım

Bir başka şarkı ise kadın ağzından yazılmıştır. Şarkıda *kaldı mı böyle adam* sözleri geçmektedir. Fakat burada sitem değil övgü bulunmaktadır. *İmera* isimli grubun seslendirdiği şarkıda düet yapılmıştır. Kadın ağzından söylenen şarkının bölümü şu şekildedir:

Kaldi mi böyle adam?
Gece ışıktır odam
Bu adam benum sevdam
İmera Fera
Oy, İmera Fera

Davut Güloğlu'nun "Oy Sevdam" isimli şarkısında ise kişinin duygularını söylemekten çekindiği, gurur yüzünden aşkını itiraf edemediği görülmektedir. *Sevdim ben seni yârim*

küçükten sözlerinden anlaşıldığı üzere, erkek ağızlı şarkı metninde kişi yıllarca duygularını saklamıştır.

Kız evinin önünde önünde

Gül topladım topladım bir tanem

Aşkından ölsem bile sevdiğim

Gururumdan saklarım saklarım

…

Evinin önü çimen yok biçer

Sevdim ben seni yarim küçükten

Bırakıp gider miyim sevdiğim

Yar seni ben bu kadar severken

Karadeniz şarkı metinleri sevgiliden ayrılığın verdiği mutsuzluk, aşka kanma, ayrılık acısı, unutamama ve özlem gibi pop müziğin pek çok klasik hüzünlü temasını içerir. Aşk çoğu zaman uğruna ölünebilecek, yoğun bir duygudur. Fakat bazı şarkı metinlerinde aşk derin, sadece bir kişiye özel bir duygu değildir. Salih Yılmaz'a ait olan *Şelale* isimli şarkı buna bir örnektir.

Kar yağar sinesine
Yarun elbisesine
Eski yarun ömrünü
Ver Allah yenisine

Sözleri erkek ağzından yazılan bazı şarkıların isimleri kadın adlarını taşır. Söz yazarları ya sevdiği kadınların isimlerini ya da o kişiyi temsilen farklı bir kadın ismini kullanmışlardır. Davut Güloğlu'nun sözlerini yazdığı *Nurcanım* isimli şarkı da bu şarkılara bir örnektir. Sevgisini hareketli bir şarkıyla dile getiren sanatçı sevdiği kadın için onsuz yaşayamayacağını belirtmiştir.

Oy nurcanum nurcanum, kurbandır sana canum,

Ne dedumda darıldın, gelsana gelsana gelsana küçük hanum.

Bugün dere taşarmi, taşar beni aşarmi da taşar beni aşar mi?

Ha bu Rizelu uşak bir an sensuz yaşar mi?

Sinan Sami'nin *Adam Gibi Sevgili* isimli şarkısında ise aşka kanma teması işlenir. Şarkının başlığında ve içerisinde dikkat çeken en önemli şey eril söylem içermesidir. Erkek ağzından yazılan şarkıda, karşıdaki kişinin yani kadının istenmeyen özelliklere sahip olması nedeniyle "adam gibi" olmadığı belirtilmiştir.

Yıllardır uyumişum

Bir rüyaya dalmişum

Yalan dolu sözlerede

Nasil da inanmışım

Şansım beni bulmadi

Çok denedim olmadi

Adam gibi sevgilida

Bu dünyada kalmadi

…

Sevdanın ateşine

Gezmem daha peşine

Artık sevmem bir daha

Döndüm kendi işime

Dil gerçekliği belirlerken bir taraftan da kişilerin/toplumun düşüncelerini de kontrol etmiş olur. Aynı zamanda günlük hayatta bazı söylemlerin normalleşmesini sağlayan pek çok şey vardır. Bazen otobüste, mağazalarda farkında bile olmadan dinlediğimiz şarkılar bunlardan biridir.

Dilde var olan erkek egemenliğinin, kadının toplumsal olarak ikincilliğini pekiştirdiği ve bunu sürekli yeniden ürettiği gözlenir. Çünkü, bu cinsiyetçi dil kullanımı; atasözleri, argo, günlük dil ve medya aracılığıyla oldukça yaygındır. Kullanılan bu eril dil, genellikle kadını ve onun cinselliğini aşağılayıcı, kadını zorunlu rollere iten agresif bir dildir. Çünkü var olan dil sistemi kadının kendi dünya görüşünü ve hatta kendini ifade etme biçimine engeldir. Eril dil, erkeği norm olarak alır ve bu da kadını görünmez kılar. Buradan tüm dünyanın gerçekliğinin erkekler üzerinden kurulduğu anlamı çıkar. Dilde yerini bulamayan kadının kimlik oluşumu ve öznelliği olumsuz etkilenir ve böylelikle kadının kimliği erkeğin kimliğine ilintili olarak var olabilir (Gülden, 2006). Doğu Karadeniz Bölgesiyle ilgili yapılan saha çalışmalarında da, bölge dışından insanların gözlem ve yorumlarına göre bölge insanı cinsel içerikli de olabilmek üzere, argo söylemleri sıklıkla kullanmaktadır (Alptekin ve Cerit, 2018).

3.8. Karşılaştırma

Karadeniz aşk şarkılarına ve türkülerine ayrılıklar her zaman konu olmuştur. Halk müziğinde ayrılıkların nedeni daha çok ailelerin rızasının olmamasıdır. Tam da geleneksel köy ve cemaat yapılanmasına uygun olarak sebep birincil ilişkilere dayanır. Aile büyüklerinden daha çok annenin karşı çıkması nedeniyle sevenler bir araya gelememişlerdir. Anne evliliği onaylamamakla kalmamakta, sevenlerin buluşmasına da izin vermeyen kişi olmaktadır. Anne ile birlikte nene, baba ve kaynana da halk türkülerinde ayrılıklara neden olan karakterlerdendir. pop şarkı metinlerine konu olmuş ayrılıkların nedeni, bu ayrılıklardan farklıdır. Daha çok değişen zamanın şartlarına uygun olarak, sitem ve *güvensizlik* duygusu vardır. Adeta risk toplumunun müziğe yansımasının bir nişanesi olarak, şarkılarda güvensizlik işlenir. Pop müzikte ayrılığın sebebi çiftler dışında bir aile büyüğü değildir. Kişilerin yalan söylemesi, ikili oynaması veya gururundan aşkını saklaması, eski sevgilerin günümüzde bulunmaması gibi nedenler çiftlerin kavuşamama sebeplerindendir.

Pop müzik eserlerinde işlenen aşk temasında, yakınılan şey çoğu zaman günümüzde değersizleştiği düşünülen aşk ve sevgidir. Bu konuda erkek ağzından yazılan şarkılarda sevginin anlamının ve değerinin yitirildiği söylenirken bu söz kadınlara ithafen dile getirilir. Kadın ağzından söylenen şarkılarda da *kaldı mı böyle adam* gibi ifadeler geçmiş olsa da erkeklerin kaleme aldığı şarkılarda zamanın değişmesiyle kadının da değiştiği, bu yüzden aşkların eskisi gibi yaşanamaması sorunu erkekler tarafından daha fazla dile getirilmiştir. Hatta erkek ağızlı şarkılarda geçen *adam gibi sevgili kalmadı* sözleriyle kadınlar ve kadınsı özellikler olumsuz anlamlarla iç içe gündeme getirilmiştir. Daha önce halk müziğinde doğal ve kategorik olarak kadının ikinci planda görülmesi söz konusu iken, pop müziğinde kadınlığın dejenerasyonla ilişkilendirilmesi söz konusudur.

Halk müziğinde bu tür şikayetlere yer verilmemiştir. Tek bir örnekte erkeğin, yaşı küçük olan sevgilisine güvenememesi sonucu, güvensizlik halk müziğine de konu olmuş olsa da bu, halk türkülerinde özellikle değinilen konulardan olmamıştır. Fakat küçük yaştaki kızlara âşık olma ve onlarla evlenme isteği halk müziği eserlerinde sıkça dile getirilmiştir. Pop şarkıların hiçbirinde halk türkülerinde olduğu gibi özellikle kızın kaç yaşında olduğu verilmemiştir sadece bir şarkıda erkek, küçüklükten beri aynı kızı sevdiğini belirtmiştir.

Doğu Karadeniz aşk türkülerinde her zaman tek bir kişiden bahsedilir, bazen bir kadın ismi verilir bazen de verilmeden âşık olunan kişiye duyulan hisler dile getirilir. Oysa pop şarkı metinlerinde çoğunlukla sitem amaçlı eski sevgililere de yer verilmiştir. Dolayısıyla 2000'ler sonrasında aşka olan bakış açısı, bu duygunun daha fazla tekrarlanabilir olduğu yönündedir. Aşk temalı şarkıların Karadeniz halk müziğinde de pop müziğinde de ortak özelliği, cinsel içerikli şarkı metinlerinin fazlaca bulunmasıdır. Aşk ve sevgi dile getirilirken daha çok erkek ağzıyla yazılmış olan şarkı metinlerinde cinsel içerikli sözlere sıkça başvurulmuştur.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Şarkılarda ve türkülerde farklı bakış açılarıyla ifade edilmeye çalışılan kadın algısı, dönemin yaşam şartlarından etkilenmiştir. Atma türküler ve türkülerdeki kadın algısı ile 2000'li yıllar ve

sonrası yazılmış pop şarkıların kadın algısı birbirlerinden farklılıklar arz etmektedir. Kadına bakış açısının yanında işlenen konular, bulunulan konumlar, hatta giyilen kıyafetler bile zamanla değişmiş ve bu değişim şarkı ve türkülere yansımıştır.

Türkülerde ve atma türkülerde, konum olarak daha çok bağ, bahçe özellikle çay tarlalarında bulunan ve çalışan kadın imajı yansıtılmıştır. Türküler yöre halkının pastoral hayatını yansıtma noktasında güçlü bir temasya sahip iken; Doğu Karadeniz Pop Müziğinde Kadın başlığı kapsamında incelenen hiçbir şarkıda kadınların bu alanlarda bulunmalarına ve buralarda çalışıyor olmalarına değinilmemiştir. Bunun yanında pop şarkılarda, halk müziğinde çalışmayı yansıtan çay sepetlerine ve peştamal gibi yöresel kıyafetlere de rastlanmamaktadır. Pop şarkıların sözlerinde daha çok kadının kaşı, gözü ve endamı gibi fiziksel özelliklerinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla Doğu Karadeniz pop şarkılarına sosyal yaşamdan ziyade kadının kendi bedeni konu olmuştur. Müzik de cemaatçi toplum anlayışından, bireyci toplum anlayışına doğru bir evrim geçirmiştir denebilir.

Atma türkülerde erkek ağzından söylenenlere cevap veren kadın, cesareti ile dikkat çekmektedir. Peşine takılan erkeği bıçakla tehdit edecek kadar gözü karadır. Halk müziğinde erkeksi kadın özelliklerine sıkça rastlanırken, pop müzikte ise erkeğin kadın karşısında duruşu ve tavrı sorgulanmaktadır. Karısına sözünü geçirememek erkek için olumsuz bir durum olarak verilirken bu erkek tipi “layt erkek” olarak adlandırılmaktadır.

2000’li yıllar sonrasında çıkmış olan müzik eserleri arasında da kadın ağzından yazılmış şarkı sözleri bulunmaktadır. Fakat bu şarkılar daha çok aşk ve sevgi temalarını içerir. Dolayısıyla bunlar kadının erkeğe karşı cesaretini yansıtan değil, aşkını ve sevgisini yansıtan kadın ağızlı şarkılardır. Kadın ağızlı türkülerdeki dikkat çeken bir başka unsur ise, kadının evlenmek istediğini belirtmesidir. Baba evindeki yaşamından bunalmış olan kadının evlenerek “hanım” olmak istediği işlenen temalar arasındadır. Pop şarkılarda böyle temalara rastlanmamaktadır. Kadının evlenerek hanım olmayı dile getirdiği bir örnek bulunmamakta aksine erkek ağızlı pop şarkılarda bu zamanın kızlarının kocaya zor gidecekleri iddia edilmektedir. Böylece, şarkı sözlerinden yola çıkıldığında hem kadının hem de erkeğin bakış açısına göre artık kadınların evlenme arzusunun eski dönemlere oranla azaldığı söylenebilir.

Türkü metinlerinin şarkı metinlerinden başka bir farkı da özellikle atma türkü metinlerinde erkeğin annesinin de yer almasıdır. Kaynananın gelinine yönelik söylediği atma türküde, kaynana gelininin evlendikten sonra yapacağı işleri sıralamaktadır. Erkeğin annesinin ağzından gelinine yazılan bir müzik eseri örneği 2000’li yıllardan sonra bulunmamaktadır. Fakat halk müziğinde erkeğin annesinin ağzından dile getirilen sözlerin kaba üslubu pop müzikte bu kez erkek ağzından yazılan eserlerle benzerlik ve paralellik göstermektedir. Halk müziğinde “maymuna benziyorsun”, “yaban domuzu” gibi hakaret içerikli sözler yer alırken pop müzik şarkı sözlerinde “kapak olsun”, “seni kaşıyacağım”, “inşallah kudursun”, “bunlardan karı olmaz” gibi argo ve kaba tabirler bulunmaktadır.

Her iki şarkı türünün ortak özelliği ise, aşık erkek imajı örneklerine rastlanmasıdır. Halk müziğinde aşkı için emek veren, yollara düştüğünü dile getiren erkek, pop müzikte ise sevdiği

kadının güzelliğinden, huylarından bahsederek aşkını anlatır. Araştırma kapsamında incelenen 100 müzik eserinin 30'unda cinsel içerik kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu da %30'luk bir orana tekabül eder. Bu oran türkü ve şarkılarda eşit düzeydedir. Bu rakam Doğu Karadeniz şarkı ve türkülerinde cinsel içeriğin yaygın şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bir diğer önemli veri ise cinsel içerikli şarkıların %70'inin erkek ağzından kaleme alınmış olmasıdır.

Kültürde süreklilik ve değişim iç içedir. Bir kültürel üretim olarak şarkı ve türküler de kendi içlerinde sürekliliği olduğu kadar değişimi de barındırmakta ve yansıtmaktadırlar. Bununla birlikte kültürde otantiklik orijinal kökenlerde değil, orijinal sonuçlarda aranır. Şarkılar modern müziği temsil edebilirler ama her toplum yeni yöntemler ve kalıplarla kendi kültürünü dile getirir ve sergiler. Karadeniz müziğinde kadın konusu ve toplumsal cinsiyet teması da böyledir. Geleneksel Türk kültür üretimi olan türkülürde olduğu kadar, modern üretimler olan şarkılarla da Karadeniz insanı kendi kültür ve gündelik hayatını dile getirebilmiştir.

Türkülerden şarkılara öne çıkan gündemler, kavramlar, olgular, konular, semboller ve replikler değişebilmişse de, temelde bu yörenin öz kültür üretimidir. Karadeniz türkülerinde kadın ve toplumsal cinsiyet konusu nasıl geleneksel toplumun gündemlerini, konularını ve sorunlarını içeriyorsa, Karadeniz şarkılarında da aynı şekilde yine bu yörenin modernleşmekte olan toplumunun gündemleri, konuları, sembolleri ve sorunları dile getirilmektedir. Karadeniz şarkılarında kadın teması ve toplumsal cinsiyet konusu, modernleşmekte olan bir yöre toplumunun değişim sancılarını, sorunlarını ve yine yerine göre mutluluğunu ve coşkularını yansıtmaktadır. Karadeniz'in kıvrak zekâlı sanatçıları modern müziğin yeni kalıplarıyla da kendilerini ustaca ifade etmesini bilmişlerdir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2019). Türk kültür ve devlet geleneğinde kadın. *İnsan&İnsan*, *6*(21), 395-411. https://doi.org/10.29224/insanveinsan.536610

Akat, A. (2006). *Doğu Karadeniz bölgesindeki çepniler ve çepni müziği* [yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Akduman, A. (2011). *Türkiye'de toplumsal yapının değişim süreci ve müzik endüstrisi* [yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Akgül Gök, F. & İl, S. (2017). Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansıması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *10*(54), 523-533. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434616

Alpdoğan, F. F. & Solmaz, F. (2022). Polat yöresi gelin türkülerinde toplumsal cinsiyete dair izler. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, *4*(10), 797-812. https://doi.org/10.47994/usbad.1143093

Alptekin, M. Y. (2013). Sosyoloji'de coğrafyacı yaklaşım ve Trabzon'da toplumsal karakterin ekolojik yorumu. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, *15*(15), 77-98.

Alptekin, M. Y. **(**2022). Trabzon'da kaçarak kaçırarak ve kaçışarak evlenmenin sosyal ekonomik ve demografik analizi. *International Scientific Research Congress Dedicated to the 30th Anniversary of Eurasia University*, 2022, *Bakû*, Azerbaycan, 28 Nisan 2022, (Tam Metin Bildiri).

Alptekin, M. Y. & Cerit N. (2018). Misafir öğrenci bakışıyla evsahibi toplumun değerlendirilişi: Doğu Karadeniz bölgesi dışından gelen KTÜ öğrencilerinin Trabzon halkının karakteristik özellikleri hakkındaki görüşleri. Musa Yavuz Alptekin (Ed.) *Doğu Karadeniz'de toplumsal yapı, kültür ve gündelik hayat*. Trabzon: Serander Yayınları, ss. 189-218.

Alpyıldız, E. (2020). Evlenme geçiş dönemi geleneğine müzik davranışları açısından bakış: Gelin ağlatma-alma-indirme havaları örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(22), 267-277. https://doi.org/10.38155/ksbd.691681

Altınbaş, G. (2018). *Trabzon vilayeti türkü, atışma, atma türkü ve destanlarında cinsellik* [yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Altun, Ş. (2015). Doğu Karadeniz bölgesindeki horonlarda kadın (Trabzon ve Rize örneğinde). *ODTÜ THBT toplumsal cinsiyet ve halk kültürü sempozyumu bildirileri*, Ankara, 20-22 Mart 2015, ss. 147-158.

Attali, J. (2005). *Gürültüden müziğe: Müziğin ekonomi politiği üzerine*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ayas, G. (2015). *Müzik sosyolojisi: Sorunlar-yaklaşımlar-tartışmalar*. (1. Baskı). İstanbul: Doğu Kitabevi.

Başer, F. A. (2018). *19. yüzyıl merkezli olarak Osmanlı Ermenileri'nde Türk müziği*. İstanbul: Post Yayınevi.

Bozkurt, V. (2017). *Değişen dünyada sosyoloji*. İstanbul: Ekin Yayınevi.

Cohen, I. (2020). Aile. B. Turner (Ed.), *Sosyoloji sözlüğü* içinde (50–59). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Çağan, K. (2013). Ailenin işlevleri. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi* İçinde (83–93). Ankara: Açılım Kitabevi.

Çakı, F. (2012). Batı dışı toplumlarda gençlik ve beden imajı. *Beden sosyolojisi* içinde, (ss. 307-323). (Edt. K. Canatan). Ankara: Açılım Yayınevi.

Demir, M. (2017). Toplumsal cinsiyet ekseninde kınalı kadın ve müziği. *EKEV Akademi Dergisi*, 71, 199-214. https://izlik.org/JA52PC35EC

Deveci, Ü. (2016). Karadeniz türkülerinde kadın olmak. 5. *Uluslararası Canik Sempozyumu: Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın*, 01-03-2016, Samsun.

Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Donuk, A. (1982). Çeşitli topluluklarda ve eski Türklerde aile. *Tarih Dergisi*, 33, 147- 169.

Donuk, A. (1988). Eski Türk ailesi ve vasıfları. *Türk Yurdu*, *9*(16), 5-9.

Dudu Karaman, E. & Doğan, N. (2018). Annelik rolü üzerine: Kadının "annelik" kimliği üzerinden tahakküm altına alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, *6*(2), 1475-1496. https://doi.org/10.19145/e-gifder.443214

Duman, M. (2011). *Trabzon halk kültürü*. İstanbul: Heyamola Yayınları.

Düşündere, A., Bilgiç A. & Avşar, İ. (2020). *81 ilde Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği karnesi*. TOBB Yayınları.

Erdal, T. (2011). Erkek ağızlı türkülerde kadın imajı. *Folklor/Edebiyat*, *17*(65), 37-52.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(2), 209-230.

Eyce, B. (2014). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, *1*(4), 223-244. https://izlik.org/ja72ej77uw

Gazioğlu, E. (2014). Doğu Karadeniz bölgesinin toplumsal cinsiyet rejimi ve kadınların toplumsal konumları. *Karadeniz Araştırmaları*, (40), 95-108.

Gedikoğlu, H. (2016). *Trabzon folkloru*. Trabzon Valiliği Yayınları.

Göher, F. M. (2007). Müziğin toplumsal işlevi müzik, siyaset, din ve ekonomi. *Müzik Kültürü ve Eğitimi*, *2*, 301-14.

Gülden, M. P. (2006). *Dilde cinsiyet ayrımcılığı: Türkçe'nin içerdiği eril ve dişil ifadeler bakımından incelenmesi* [yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Günay, G. & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *153*(153), 157-171. https://doi.org/10.20296/tsad.36267

Gündüz, A. (2012). Tarihi süreç içerisinde Türk toplumunda ve devletlerinde kadının yeri ve önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. *5*(5), 129- 148.

Kabadayı, C. (2019). Neşet Ertaş türkülerinde bir metafor olarak kadın. *Karadeniz Araştırmaları*, *16*(61), 142-153.

Kafesoğlu, İ. (1993). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kaya, D. (2001). Trabzon yöresi türküleri. Erişim adresi: URL: http://www.dogankaya.com/fotograf/trabzon_turkuleri.pdf Erişim tarihi: 15. 12. 2020.

Koç, S. (2011). Türklerde kadın ve Hüseyin Nihal Atsız'ın tarihî romanlarında kadın motifi. *Erdem,* (60), 155-186. https://doi.org/10.32704/erdem.2011.60.155

Kurt, B. (2016). *Malatya yöresi türkü söyleme geleneği ve Malatya türküleri* [doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.

Kurt, B. (2018). Malatya yöresi türkü metinlerinde toplumsal cinsiyet bağlamında kadın algısı. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, *5*(22), 1002–1014. https://doi.org/10.26450/Jshsr.431

Küçükyıldız, D. (2017). Atma türkülerde gelin-kaynana çatışması. *Anasay*, 1, 57-69. https://izlik.org/JA56KK32JK

Makal, A. (2020). Toplumsal cinsiyet açısından müzik ve kadın: Dünyada ve Türkiye'de kadın müzisyenler ve cinsiyete dayalı ayrımcılık. *Çalışma ve Toplum*, *2*(65), 739-790.

Mandaloğlu, M. (2022). Eski Türklerde aile ve evlilik anlayışı. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *4*(8), 481-98. https://doi.org/10.53718/gttad.1067665.

Mirzaoğlu, F. G. (2001). Türkülerin işlevleri ve zeybek türküleri. *Türkbilig*, 2, 76-91.

Mirzaoğlu, F. G. **(**2010). Lirik türkülerde kadın tipleri. *Türkbilig,* 20, 127- 164.

Özbay, İ. (2024). Doğu Karadeniz türkülerinde cinsellik. *Journal of International Eastern European Studies*, *6*(2), 331-345. https://doi.org/10.59839/jiees.1593201

Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sağırkaya, B. (2022). İnsanlık ve toplum perspektifinden müzik temelli etkileşim ve iletişim. *International Social Sciences Studies Journal*, *8*(100), 2355-2360. http://dx.doi.org/10.2922 8/sssj.63420

Saral, E. (2020). Kültürel melezleşme olgusunun karadeniz popüler müziği üzerindeki görünümü. *Researcher*, *8*(1), 236–247, https://izlik.org/JA67DC54LM

Tarhan, N. (2022). Kadın psikolojisi ve toplumsal cinsiyet bağlamında rol kalıpları. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 1-18. https://izlik.org/JA25RC96AY

Trabzon Valiliği (2016). *Trabzon*. 114.

Utma, S. (2020). Türk kültüründe kadın olmak ve medyada kadının temsili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *13*(70), 1076-1083. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4159

Vural, F. G. & İstanbullu, S. (2016). Cinsel çağrışımlı türkü sözlerinin bölgelere göre dağılımı. *Electronic Turkish Studies*, *11*(18), 79-94.

Yarar, A. (2001). *Müziğe sosyolojik yaklaşım* [yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Yazıcı, T. (2018). Adana türkülerinde kadın teması. *Artıbilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*(1), 21-38.

Yılmaz, A. (2004). Türk kültüründe kadın. *Milli Folklor*. 16(61), 111-123.

Yılmaz Altun, Ö. (2017). Hopa'nın şair ceketli çocuğu Kazım Koyuncu ve karadeniz rock. *Karadeniz Araştırmaları*, *14*(56), 73-82. https://izlik.org/JA33EN49WE

Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem*, *2*(2), 59-79. https://izlik.org/JA77AE97US

Yılmaz, S. (2023). Kültürel kodların aile yapısına etkisi: Kuramsal bir değerlendirme. *Türk Aile Hekimliği Dergisi, 27*(3), 144–149.

Hizmetin Geç İşlemesinden Dolayi İdarenin Sorumluluğu

Liability of the Administration for the Delayed Performance of Public Services

Shafiga RAHİMLİ

Dokuz Eylül University, Türkiye

GİRİŞ

Bu makale kapsamında, kamu otoritesinin hizmet sağlamada başarısızlık nedeniyle ihmalden sorumlu tutulabileceği durumlar ele alınmaktadır. Hizmet sağlama yükümlülüğünü yerine getirmemekle ilgili sorumluluk sorusu genellikle "ihmaller" açısından çerçevelenmiş olsa da "ihmal" teriminin kullanılması, bir eylemde bulunma yükümlülüğünü önceden varsaydığı ve eylemlerle ihmaller arasında ayrımı yapmanın zorlukları konusunda gereksiz bir kafa karışıklığına yol açabileceği yönünde eleştirilebilir. Nitekim hizmet sağlama yükümlülüğünü yerine getirmeme sorusu, elbette, ihmal hukukunda genel bir öneme sahiptir, ancak pratikte bu, en sık olarak kamu otoritesi ile ilgili davalarda karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde, kamu otoritesinin ihmalden sorumluluğu ile ilgili zorluklar yalnızca bu meseleyle sınırlı olmasa da ilgili içtihatların önemli bir kısmında davalı taraf, işleri kötüleştirdiği için değil, işleri iyileştirmediği için de dava edilmiştir. Dolayısıyla idarenin hizmetin geç işlemesinden dolayı meydana getirdiği sorunları ele alırken aynı zamanda mevcut durumu iyileştirmeyen durumların da ele alınması gerekmektedir. Buna rağmen, kamu otoritesinin ihmalden sorumluluğu ile ilgili tartışmalar, genellikle fayda sağlama yükümlülüğünü yerine getirmeme sorumluluğu meselesini göz ardı etmekte veya küçümsemekte, bunun yerine kamu otoritesi davalarında ortaya çıkan diğer meseleler üzerine yoğunlaşmaktadır. Örneğin, kamu hukuku ilkelerinin bu bağlamdaki kullanışlılığı ve belirli türdeki davalarda bir dikkat yükümlülüğünün tanınmaması yönündeki politika argümanlarının geçerliliği gibi konulara odaklanılmaktadır. Nitekim, kamu otoritelerinin fayda sağlamama nedeniyle sorumluluğu üzerine yapılan en önemli İngiliz davası olan Gorringe v Calderdale Metropolitan Borough Council davası, biraz daha düşük bir tepkiyle karşılanmıştır. (Nolan, 2011, s. 2)

Gorringe davası, birçok açıdan, kamu kurumlarının açıkça yasal bir yükümlülüğü yerine getirmemeleri nedeniyle sorumlu tutuldukları bazı davaların geçerliliğini sorgulayan, oldukça kısıtlayıcı bir karar olarak karşımıza çıkmıştır. Dahası, karar üzerinde yapılan değerlendirmelerde, genellikle kararın anlamı küçümsenmiştir. Gorringe kararının önemi, yargıçlar ve akademik yorumcular tarafından giderek daha fazla takdir edilse de bu karar hala kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmamıştır. (Nolan, 2011, s. 3)

Gorringe v Calderdale Metropolitan Borough Council (2004) davası, İngiltere'deki kamu otoritelerinin sorumluluğunu belirleyen önemli bir davadır. Bu davada, Calderdale Belediye Konseyi, yolun bakımı ile ilgili olarak bir yolda trafik kazasını önleyici bir önlem almadığı

gerekçesiyle sorumlu tutulmuştur. Olay, Gorringe adlı bir kişinin, yolun kenarında yeterli işaretlemeler veya uyarılar bulunmadığı için kazaya uğraması sonucu açtığı davayla ilgili olmuştur. Gorringe, yolda sürücüler için tehlike oluşturan bir durumun var olduğuna ve belediyenin buna karşı bir önlem alması gerektiğine dair bir görüşte bulunmuştur. Ancak, Belediye Konseyi, yolda belirli bir işaretin konulması için yasal bir yükümlülükleri olmadığını ileri sürmüştür. Nitekim bununla birlikte İngiltere Yüksek Mahkemesi, davada belediyenin sorumluluğunu reddetmiştir. Mahkeme, kamu otoritelerinin, yalnızca belirli bir yasal yükümlülüğü yerine getirmemeleri durumunda sorumlu olabileceğini ifade etmiştir. Belediye, bu davada herhangi bir yasal yükümlülüğü yerine getirmediği için sorumlu tutulmamıştır. Bu karar, kamu otoritelerinin sorumluluğunu sınırlayan bir yönde verilmiş ve bu tür davalarda kamu kurumlarının sorumluluğunun daha dar bir çerçevede değerlendirilmesine yol açmıştır. Gorringe davası, kamu otoritelerinin ihmal nedeniyle sorumluluk taşıyıp taşımadığı konusunda önemli bir içtihat oluşturmuş ve "ihmali" tanımlama noktasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. (House of Lords, 2004) Kararda, yasal yükümlülüğün dava konusu olamayacağı durumlarda, aynı yükümlülük temel alınarak bir ortak hukuk sorumluluğu oluşturulmasının hem hukuki ilkelere hem de kamu yararına aykırı olacağı vurgulanmıştır. Özellikle yol güvenliği gibi kamu hizmetlerinde, idareye bu tür ek yükümlülükler yüklemenin uzun ve masraflı dava süreçlerine yol açabileceği, bunun da kamu bütçesi üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı belirtilmiştir. Nitekim Lord Roger, bu konuda yaptığı değerlendirmede, "Sürücülerin tehlikelere karşı daima kendi dikkatleriyle hareket etmelerinin beklenmesi ve başkalarına güvenmemeleri yönündeki hukukî yaklaşım, genel yol güvenliği politikasını desteklemektedir" ifadeleriyle bu yaklaşımın gerekçesini ortaya koymuştur. Bu karar, kamu otoritelerinin ihmalkârlığa dayalı sorumluluğu konusunda daraltıcı bir yaklaşımı yeniden teyit etmiş ve idarenin belirli bir yararı sağlamaması ya da hizmetin eksik sunulması durumlarında, otomatik olarak tazmin yükümlülüğünün doğmayacağına işaret etmiştir. Bu bağlamda Gorringe kararı, hizmetin geç işlemesi ya da hiç işlememesi durumlarında dahi idarenin ancak belirli koşullar altında sorumlu tutulabileceğini ortaya koyarak, Türk idare hukukunda da benzer sorunların değerlendirilmesinde kıyas imkânı sunmuştur. (House of Lords, 2004)

1. Hizmet Kusuru Kavramı

Hizmet kusuru, idarenin yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerini gereği gibi, zamanında, tarafsız, kesintisiz ve uygun araçlarla yerine getirmemesi durumunda ortaya çıkan hukuki bir kusurdur. Bu kavram, klasik idare hukuku içerisinde, idarenin eylem ve işlemlerinden doğan zararlarda kusura dayalı sorumluluğunun da bir türüdür. Hizmet kusuru, hizmetin niteliğinde veya sunum şeklinde bir aksama, eksiklik ya da hataya işaret eder. Ancak burada dikkat çeken husus, hizmet kusurunun idarenin kişisel kusuru ile değil, hizmetin işleyişindeki aksaklıkla ilgilenmesidir. Yani sorumluluk, "idare edenin değil, idarenin" sorumluluğudur. (Bozdağ, 2010, s.36-37)

Hizmet kusurunun dört ana unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki kamu hizmetinin mevcudiyetidir. Nitekim bu doğrultuda öncelikle bir kamu hizmetinin varlığı gerekmektedir. Sağlık, eğitim, ulaşım, adalet gibi kamusal nitelikli faaliyet alanları bu kapsamda değerlendirilir. İkinci olarak hizmetin kusurlu yürütülmesi unsuru gelmektedir. Hizmetin hiç

sunulmaması, gecikmeli sunulması, eksik veya kötü şekilde sunulması gibi durumlar bu kapsamda değerlendirebilecek unsurlardır. Üçüncü olarak zararın meydana gelmesi unsuru yer almaktadır. Kusurlu hizmet nedeniyle bireyin bir hakkının ihlali veya maddi/manevi zarar görmesi gerekir. Son olarak nedensellik bağı ile ilişkilidir. Kusurlu hizmet ile meydana gelen zarar arasında açık ve doğrudan bir illiyet bağının bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda anayasanın 125. Maddesinde *"idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır"* ana ilkesi yer almaktadır. (Büyük Genel Kurul, 1991)

Hizmet kusurunun niteliksel olarak beş karakteristik özelliği bulunmaktadır. Asli (temel) olma, bağımsız olma, genel olma, anonim olma ve elastiki (değişken) olma. (Atay, 2006) Asli (temel) olma ilkesi; hizmet kusuru, idarenin kamu hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğünden doğan bir sorumluluktur. Bu nedenle, hizmet kusuru, idarenin asli yükümlülüğüyle doğrudan ilişkilidir. İdarenin hizmeti sağlaması, kamu yararının korunması açısından temel bir gerekliliktir. Bu kusur, idarenin asli sorumluluğu olarak kabul edilir çünkü kamu hizmetinin yerine getirilmemesi, eksik ya da hatalı bir şekilde yerine getirilmesi kamu düzeni ve bireylerin hakları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Bağımsız olma ilkesi; hizmet kusuru sorumluluğu, idarenin diğer sorumluluklarından bağımsız olarak değerlendirilir. Yani, hizmetin aksaması, idarenin bir başka yükümlülüğüyle ya da başka bir sorumlulukla doğrudan bağlantılı olmaksızın, yalnızca hizmetin yerine getirilmemesi, eksik yapılması ya da geciktirilmesi nedeniyle oluşmaktadır. Nitekim bu sorumluluk, idarenin bir takım hatalı işlemlerine ya da ihmallerine dayanır ve genellikle, idarenin bu konuda bir takdir yetkisi olsa bile, bu yetkinin kötüye kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Genel olma ilkesi; idarenin her türden kamu hizmeti için geçerlidir. İdare, kamu hizmetlerini yerine getirirken bu tür kusurların oluşmasını önlemekle yükümlüdür ve bu yükümlülük, idarenin farklı alanlardaki faaliyetlerini kapsamaktadır. Örneğin, sağlık, eğitim, altyapı hizmetleri gibi çeşitli alanlarda idarenin hizmet kusuru sorumluluğu, her bir hizmet alanı için farklı farklı düzenlemelere tabi olabilse de temel ilkeler açısından geneldir. Anonim olma ilkesi; hizmet kusuru sorumluluğunun anonim olduğuna vurgu yapmaktadır. Yani bu tür bir sorumluluk sadece idareye aittir ve genellikle hizmetin sunulmasında sorumluluk taşıyan belirli bir kişi ya da kurumla sınırlı değildir. İdarenin yerine getirdiği hizmetlerin kusurlu olması, sadece ilgili birim ya da personelin hatasından kaynaklanmaz; bunun yerine, tüm idari yapı ve süreçler bu tür kusurlardan sorumlu tutulabilir. Bu durum, hizmet kusurunun idarenin tüm yapısal unsurlarına yayıldığını ve anonim olarak değerlendirildiğini göstermektedir. (Bardakçı, 2013, s.73) Elastiki (değişken) olma ilkesi; bu sorumluluğun çeşitli koşullara bağlı olarak değişebileceği anlamına gelmektedir. İdarenin yerine getirmesi gereken hizmetin kapsamı, zamanlaması ve şekli farklılık gösterebilir. Bu sebeple, hizmetin yerine getirilmesi sırasında ortaya çıkan kusurların niteliği de hizmetin koşullarına göre değişkenlik gösterebilir. Ayrıca, kamu yararının ve hizmetin gereklerinin değişmesi, idarenin sorumluluğunun biçimini de etkileyebilmektedir. Örneğin, olağanüstü durumlar veya kaynak yetersizlikleri gibi sebepler, hizmetin aksamasını veya gecikmesini açıklayabilir, ancak yine de bu durum, idarenin sorumluluğunun ortadan kalkması anlamına gelmemektedir. (Atay, 2006)

2. Kusur Türleri: Hiç İşlememe, Geç İşlem, Kötü İşlem

2.1. Hizmetin Hiç İşlememesi (İhmâl)

İdarenin bir kamu hizmetini hiç sunmaması, hizmet kusurunun en tipik türüdür. Örneğin bir belediyenin, ulaşım altyapısının tamamen eksik olduğu bir mahallede kanalizasyon ya da yol hizmeti sunmaması; devletin güvenliği sağlaması gereken bir bölgede gerekli kolluk tedbirlerini almaması gibi durumlar bu kapsama girmektedir. Bu duruma AİHM, Öneryıldız v. Türkiye, 2004 davasını örnek gösterebiliriz. Nitekim devletin çöplük alanındaki güvenlik önlemlerini almaması sonucu meydana gelen patlama, yaşama hakkının ihlali sayılmıştır. (ATHM, 2004, 30 Kasım)

İdarenin belirli kamu hizmetlerini sunması, yasal düzenlemelerle bir yükümlülük haline getirilmişse, bu hizmetlerin toplum yararına hiç yerine getirilmemesi açık bir şekilde hizmet kusuru olarak değerlendirilmektedir. Başka bir ifadeyle, idare kamu hizmetini sunma konusunda takdir yetkisine sahip olmayıp bağlı yetki altında ise, bu hizmeti kamu yararı, hizmet gerekleri ve yerleşik uygulama esaslarına uygun biçimde, sahip olduğu olanaklar çerçevesinde gerçekleştirme zorunluluğundadır. İdarenin, bağlı yetki kapsamında bulunduğu durumlarda hizmeti hiç sunmaması, açık bir hizmet kusurunu ortaya çıkarır ve bu nedenle meydana gelen zararlar bakımından idarenin sorumluluğu hem doktrinde hem de yargı içtihatlarında tartışmasız kabul görmektedir. (Bozdağ, 2010, s.45) Ancak idare, idare hukukunda kendisine tanınan geniş kapsamlı takdir yetkisi nedeniyle, her durumda kamu hizmetlerini yerine getirme hususunda bağlı yetki altında olmayabilir. Başka bir deyişle, bazı kamu hizmetlerinin ifası konusunda idareye belli bir takdir serbestisi tanınmış olabilir. Bu takdir yetkisi, çoğu zaman kamu hizmetlerinin doğasından kaynaklanan bir zorunluluk olsa da bu yetki mutlak, keyfi ya da denetime kapalı bir nitelik taşımaz. Aksine, yasal çerçeve, idarenin mevcut kaynakları, kamu yararı ve hizmetin gerekliliklerileyle sınırlandırılmıştır. Kamu yararı ve hizmet gerekleri gibi kavramların öznel nitelikte olması ise, idarenin takdir yetkisini kullanarak hizmeti sunmadığı hallerde hizmet kusurunun oluşup oluşmadığını belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Bu sebeple, idarenin belirli bir hizmeti yürütme yükümlülüğü altında olmadığı, yani bağlı yetkiyle hareket etmediği ve hizmeti sunup sunmama konusunda karar yetkisine sahip olduğu durumlarda, hizmetin hiç ifa edilmesinin hizmet kusuru teşkil edip etmeyeceği hususunda net ve üzerinde uzlaşılmış bir ölçüt ya da görüş birliği bulunmamaktadır. (Karavelioğlu, 2009, s.208)

Ancak idari yargı, idarenin takdir yetkisini kullanırken, bu yetkinin hukuk kurallarına, hizmetin gerekliliklerine ve kamu yararına uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetlemekle yükümlüdür. Nitekim bunun sonucunda, eğer idare, takdir yetkisini hukuka, hizmetin gereksinimlerine ya da kamu yararına aykırı kullanarak hizmetin hiç işlemediğini tespit ederse, bu durumda hizmet kusuru kabul edilir ve doğan zararlardan idare sorumlu olacaktır.

Danıştay kararlarında, idarenin çeşitli ihmallerinin hizmet kusuru oluşturduğu belirtilmiştir. Örneğin, “yargı kararlarının yerine getirilmemesi”, “gereken işlemlerin yapılmaması”, “tarihi yerlerin bakım ve onarımının ihmal edilmesi, kaçak binalarla ilgili gerekli önlemlerin alınmaması” gibi durumlar, hizmet kusuru olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, “zorunlu mali

sigortası bulunmayan bir aracın ülkeye girişine izin verilmesi", "idarenin ihtiyaç duyulan araç ve personeli temin etmemesi", "gerekli güvenlik önlemlerinin alınmaması" ve "denetimlerin eksik yapılması" gibi eylemsizlikler de hizmet kusuru kapsamında ele alınmaktadır. İdarenin hizmet kusurundan doğan tazminat sorumluluğunun ortaya çıkabilmesi için, öncelikle hizmet kusurunun varlığının tespit edilmesi, ardından bu kusurun bir zarara yol açması ve son olarak hizmet kusuru ile zarar arasında nedensellik ilişkisi kurulması gerekmektedir. Kusurun ağırlığı, sorumluluğun oluşumu açısından herhangi bir fark yaratmamaktadır. Bu bağlamda, Danıştay'ın içtihatlarında bazı hizmet alanlarında kusurun daha ciddi olması gerektiği yönündeki görüşler, mevzuatta böyle bir düzenleme olmadığı için hukuka aykırıdır. (Bozdağ,2010, s.46-47)

2.2. Geç İşlem

Hizmetin geç işlemesi, idarenin yerine getirmesi gereken bir kamu hizmetini, belirli bir süre zarfında yerine getirmemesi ya da gereksiz bir şekilde geciktirmesi durumunu ifade etmektedir. Bu tür bir hizmet kusuru, idarenin hizmeti sunmak için gereken tedbirleri zamanında almaması, planlamayı veya uygulamayı ihmal etmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Geç işlem, idarenin başından itibaren hizmetin gerekliliklerini yerine getirmek için geç adımlar atması, uygulama sırasında aksaklıklar yaşanması ya da hizmetin tamamlanmasında gereksiz gecikmeler yaşanması ile ilgili de olabilmektedir.

Hizmetin geç işlemesinin doğurduğu sorumluluk, genellikle bir zararın meydana gelmesiyle ilişkilidir. Bu durumda, zararın meydana gelmesine yol açan gecikme, idarenin hizmeti zamanında sunmama durumunu işaret eder ve bu durumun kamu yararına ve hizmetin gereklerine aykırı olduğu kabul edilir. İdare, hizmeti gereği zamanında ve etkili bir şekilde sunmakla yükümlüdür ve bu yükümlülük, idarenin gecikmeler nedeniyle hizmetin aksaması durumunda, idarenin sorumluluğunu doğurabilir. Hizmetin geç işlemesi nedeniyle doğabilecek zararlar, doğrudan gecikmenin sonucunda oluşan olumsuz etkilerle ilişkilidir. Örneğin, bir kamu hizmetinin zamanında sağlanamaması, kişilerin ya da toplulukların hak kayıplarına uğramasına, kamu güvenliğinin tehlikeye girmesine veya ekonomik kayıplara yol açabilmektedir. (Şaşmaz, 2016, s. 216-217) Bu durumda, idarenin hizmeti zamanında sunmaması, kamu hizmetinin yerine getirilmesindeki kusur olarak değerlendirilir ve bu kusurun doğurduğu zarardan idare sorumlu tutulabilir.

Geç işlemenin hukuki boyutunda, idarenin takdir yetkisini kullanarak hizmeti ne zaman ve nasıl sunacağına karar verdiği durumlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak idarenin takdir yetkisini kullanarak, kamu yararını ve hizmetin gerekliliklerini göz ardı etmesi, gecikmeye yol açıyorsa, bu durum idarenin sorumluluğunu doğurmaktadır. Bu durumda idarenin zarardan sorumluluğu, kusura dayalı bir sorumluluktur. Danıştay, bu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır:

"İdare, yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerini yerine getirirken, gerekli teşkilatı kurmak, bu teşkilatın ayni, şahsi ve mali imkân ve araçlarını hizmete hazır tutmak, hizmetin ifası sırasında hizmetin zamanında ve gereği gibi işlemesine devamlı olarak nezaret etmek ve hizmetin işleyişini kontrol etmekle sorumludur. Gerek hizmetin ayni, şahsi ve mali imkân ve

araçlarının temin ve ifasındaki kusur, gerekse temin edilen bu araçlarla ifa olunan hizmetin geç işlemesi, gereği gibi veya hiç işlememesi; idareye, zarar gören kimselerin bu sebeplerle doğan zararlarını tazmin sorumluluğunu yükler." (Danıştay İDDGK, 2014)

Hizmet kusurunun ortaya çıkabilmesi için, idarenin yerine getirmesi gereken yükümlülüklerini ihmal etmesi veya hukuka aykırı bir işlem ya da eylemde bulunması gerekir. Eğer idarenin eylemleri ya da işlemleri hukuka uygun şekilde gerçekleştirilmişse, bu durumda hizmet kusurundan söz edilemez. Danıştay'ın verdiği bir kararda, idarenin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirip hukuka uygun hareket etmesi durumunda, bu eylemlerden dolayı davacıların uğradığı zararlardan idarenin sorumlu tutulamayacağına karar verilmiştir. (Şaşmaz, 2016, s.217)

"Bu durumda, 2000 yılında kuraklık yaşandığı, bu durumun belirtilerek ekici çiftçilerin uyarılması için köy muhtarlıklarına haber gönderildiği, yazının Otbiçer Mahallesi muhtarınca tebellüğ edilmediği, ancak yakın mahalle ve köylere tebliğ edildiği, böylece bu durumdan davacının da haberdar olma durumunun söz konusu olduğu anlaşıldığından, idarenin üzerine düşen uyarma görevini yapması, böylece ekiciler tarafından önlem alınarak zararın en aza indirilmesinin amaçlanması, kuraklık nedeniyle baraj su rezervinin düşük olduğunda da kuşku bulunmaması karşısında, davalı idarece kuraklık nedeniyle su rezervi azalan baraj göletinden yeterli suyun verilememesi nedeniyle bu durumun hizmet kusuru oluşturmadığı sonucuna varıldığından, aksi yönde verilen Mahkeme kararında hukuka uyarlık görülmemiştir." (Danıştay 10. Daire, 2007).

2.3. Kötü İşlem (Hatalı veya Uygunsuz Hizmet)

Kötü işlem, idarenin yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerini gerek hizmetin içeriği gerekse de hizmetin gerçekleştirilmesindeki araç ve yöntemler açısından hatalı veya uygunsuz bir şekilde yerine getirmesi durumunu ifade etmektedir. Bu tür bir kusur, idarenin hizmeti sunarken gerekli özeni ve dikkati göstermemesi sonucu ortaya çıkar ve doğrudan bir zarara yol açabilmektedir. Nitekim kötü işlem, genellikle hizmetin kalitesiz bir biçimde sunulması, hizmetin amaçlarına ve gereksinimlerine uygun olmaması ya da kamu hizmetlerinin sunulmasında izlenen prosedürlerin hatalı bir şekilde uygulanması ile de kendini göstermektedir. Örneğin, bir sağlık hizmeti sunan idarenin, hastaların tedavilerini eksik veya hatalı şekilde yapması, ya da bir inşaat ihaleleri sırasında teknik standartlara uygun olmayan bir malzeme kullanılması kötü işlem kapsamında değerlendirilebilecek örneklerdendir. (Ayözen Hukuk Bürosu, 2025)

Danıştay kararlarında da kötü işlemle ilgili örnekler bulunmaktadır. Özellikle kamu hizmetlerinin sunulmasında idarenin bilerek ya da dikkatsizlik sonucu yapacağı hatalı işlemler, kamu zararına yol açabilir ve bu durumda idare sorumlu tutulur. Kötü işlemden kaynaklanan sorumluluk, idarenin görevini yerine getirirken dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareket etmesi sonucu ortaya çıkar ve idarenin bu hatalı eylemi sonucunda meydana gelen zararlardan tazminat talep edilebilmektedir. Nitekim hizmetin kötü işlemesine yönelik örnekleri incelemek gerekirse;

"Hasta Hakları Sözleşmesi ve "Hasta Hakları Yönetmeliği" nin belirtilen hükümleri uyarınca hastaya yapılacak müdahalede hastanın rızasının alınması ve bu rızaya aykırı tedavi yapılmaması gerekmektedir. Hastanın ikazına rağmen, yeni bir muayene yapılmadan, film çekilerek dişlerin çekilip çekilmeyeceğine karar verilmesi gerekirken, önceki barkot üzerine, diş hekimince başkaca bir muayene yapılmadan ve hastanın itirazına rağmen diş çekimi yapması hasta haklarına aykırı olup aynı zamanda hizmet kusuru oluşturmaktadır. Olay nedeniyle müdahaleyi yapan diş doktoruna uyarı cezası verilmiş olması da idarece hizmetin kusurlu işletildiğinin kabul edildiğini göstermektedir. Bu sebeple davacının çekilen dişlerinin ağzının ön kısmında bulunduğu, davacının bundan rahatsızlık duyduğu, manen etkilendiği ve olaydaki hizmet kusurunun ağırlığı dikkate alınarak, bir miktar manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken, davacının manevi tazminat isteminin reddine karar verilmesinde hukuki isabet bulunmamaktadır." (Danıştay 10. Daire, 2007)

Kötü işlem, yalnızca idarenin kusurlu eylemi ile doğrudan bağlantılıdır ve bu nedenle idarenin sorumluluğu doğrudan olayı takip eden zararın tazmini sorumluluğu ile sonuçlanmaktadır. Nitekim bu tür durumlar, idarenin iş ve işlemlerinde profesyonellik ve dikkat gerektiren alanlardır ve ilgili yasal düzenlemelere aykırı hareket etmek, idareyi sorumluluk altına sokar.

3. İdarenin Hizmet Kusurundan Doğan Sorumluluğunun Temel Prensipleri

3.1. Objektif Sorumluluk

Objektif sorumluluk kavramı, bir kişinin veya kurumun, hatalı bir eylemi olmaksızın, sadece belirli bir eylemin veya olayın sonucu olarak sorumlu tutulması durumunu belirtmektedir. Nitekim bu sorumluluk türü, kusur ya da suçluluk unsurlarını göz önünde bulundurmaz. Dolayısıyla, idarenin hizmet kusurundan kaynaklanan sorumluluğu ele alırken, idarenin kusurlu davranışları, kötü niyeti veya ihmalinin varlığına bakılmaksızın yalnızca belirli bir sonuçla bağlantılı olarak sorumluluk doğmaktadır. Objektif sorumluluk, genellikle kamu hukukunda, özellikle idare hukuku bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte objektif sorumluluğun ortaya çıkabilmesi için bazı temel prensipler gerekmektedir. Bu prensipler, bu tür sorumluluğun kapsamını ve sınırlarını belirlemektedir. Objektif sorumluluğun temel özelliği, idarenin eylemlerinin sonucuna odaklanmasıdır. Yani, idare bir eylemi gerçekleştirirken, bu eylemden doğrudan bir zarar meydana gelirse, idare bu zarardan sorumlu tutulur. Burada idarenin kusurlu davranışı ve niyeti dikkate alınmaz. Eğer bir zarara yol açılmışsa, sorumluluk bu zararın doğmuş olmasından kaynaklanır.

Objektif sorumlulukta, sorumluluğun ortaya çıkabilmesi için idarenin kusurlu hareket etmesi gerekmez. İdare, hizmetini verirken herhangi bir kusur veya ihmalle hareket etmiş olmasa da, eğer bir zarar meydana gelirse, bu zarar için sorumlu tutulabilir. Bu, özellikle tehlikeli faaliyetler ve kamu güvenliği ile ilgili durumlar için geçerlidir. Örneğin, tehlikeli atıkların yönetimi veya kamu altyapısının inşası gibi yüksek riskli faaliyetlerde idare, sadece eyleminin sonucundan sorumlu olabilir, kusur olup olmadığına bakılmaksızın. (Şağlayan, 2023) Bununla birlikte objektif sorumluluk, yalnızca bir zarar meydana geldiğinde geçerli olur. Yani, zararın varlığı ve bu zararla idarenin eylemi arasında doğrudan bir nedensellik bağı bulunmalıdır.

Zarara neden olan eylem ile zarar arasındaki bağlantı açık bir şekilde kurulmalıdır. Bu konu ile ilgili Danıştay'ın bir kararında şu ifadelere yer verilmiştir:

"...Kamu hizmetlerinin görülmesi sırasında genel külfetler dışında kişilere ve özel mülkiyete verilen zararların, eylem ile zararlı sonuç arasında nedensellik bağının bulunması koşuluyla, ayrıca idarenin kusuru aranmadan hizmet sahibi idarelerce karşılanması hukukun genel ilkeleri ve hakkaniyet ve nesafet kuralları gereğidir..." (Çağlayan, 2023, 14.)

Bu çerçevede şüphesiz idarenin hizmetleri yerine getirirken kamu yararını gözetme ve gereken özeni gösterme yükümlülüğü vardır. Objektif sorumluluk, idarenin görevini yerine getirirken ihmalkâr davranıp davranmadığına bakmaksızın, kamu hizmetlerinden doğrudan bir zarar oluşmuşsa bu zararın tazmin edilmesini sağlamaktadır. Bu yükümlülükler, kamu hizmetlerinin daha güvenli ve etkin bir şekilde sunulmasını temin etmek için son derece önemli bir yere sahiptir. Daha geniş anlamda özetlemek gerekirse objektif sorumluluk ilkesi idarenin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, zarar gören kişilerin haklarını güvence altına almayı sağlamaktadır.

3.2. Zararın Giderilmesi Yükümlülüğü (Tam Yargı Davası)

İdarenin hizmet kusuruna dayalı olarak ortaya çıkan zararların giderilmesi, idare hukukunda tazmin sorumluluğu kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kapsama göre zarar gören kişiler, idarenin kusurlu eylem ya da ihmali sonucunda uğradıkları zararların karşılanması amacıyla tam yargı davası açabilme hakkına sahiptir. Tam yargı davası, idarenin hukuka aykırı işlem ve eylemleri neticesinde meydana gelen maddi ve manevi zararların tazmini için idari yargı mercilerine başvurulan bir dava türüdür. Tam yargı davası, idarenin sorumluluğunu objektif esaslara dayandıran temel bir mekanizmadır. (Bağrıaçık, & Tekinsoy, 2022) Nitekim Anayasa'nın 125. Maddesi:

"İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür" hükmüyle, idarenin kusurlu hizmetinden zarar gören kişilerin tazminat talep etme hakkını anayasal güvence altına almıştır. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, t.y., md. 125.) Bu hüküm, aynı zamanda devletin hukuki sorumluluğunu da ortaya koymakta ve kişilere zararlarının tazmini için yargı yoluna başvurma imkânı tanımaktadır. Tam yargı davalarının temel amacı, zarar gören bireyin zararın meydana gelmemiş olduğu duruma getirilmesidir (restitutio in integrum ilkesi). (Bilgin, 2014, s. 21-22) Başka bir deyişle, zarar görenin uğradığı kaybın tüm yönleriyle telafi edilmesi hem maddi hem de manevi zararların karşılanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda mahkemeler, yalnızca doğrudan zararları değil, olayla uygun illiyet bağı kurulan dolaylı zararları da dikkate alabilir. Nitekim bu davalarda zarar gören kişi, zararın varlığını, z arar ile idari işlem veya eylem arasındaki nedensellik bağını ve idarenin kusurunu veya kusursuz sorumluluk hallerinden birinin varlığını ispat etmekle yükümlüdür.

Tam yargı davası, tek başına açılabileceği gibi, iptal davasıyla birlikte ya da iptal davasından sonra da açılabilir. Eğer kişi, bir idari işlemin iptalini isterken bu işlemden doğan zararın giderilmesini de talep ediyorsa, birleşik dava yoluyla hem iptal hem de tazmin talebinde

bulunabilir. (Çağlayan, 2005, s.17-18) Bununla birlikte tam yargı davası açabilmek için belirli şartların yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bu şartlar:

1. Zarar doğuran eylem ya da işlem idareye ait olmalı,

2. Bu işlem ya da eylemin hukuka aykırı olması,

3. Zararın doğması,

4. Ve bu zarar ile işlem veya eylem arasında illiyet bağının (nedensellik ilişkisinin) bulunması gerekmektedir. (Sarsıkoğlu, 2016, s.239)

Tam yargı davasında süreler de büyük önem taşır. İlgili kişi, zararın ve zarara sebep olan idari eylem ya da işlemin farkına vardığı tarihten itibaren belirli bir süre içinde (genellikle 1 yıl içinde) idareye başvuru yapmalı ve bu başvurunun reddi ya da zımni red halinde dava açma süresini kaçırmamalıdır. Bu süreler Danıştay içtihatlarıyla da şekillendirilmiştir. Bu kapsamda Danıştay, tam yargı davasını, *"idari eylem veya işlemlerle kişilerin sübjektif hukuki durumlarında ortaya çıkan hak ihlallerinin, bütün sonuçlarıyla birlikte giderilmesini amaçlayan ve aynı zamanda idarenin hukuk kuralları içinde kalmasını sağlayan etkin bir denetim ve yaptırım aracı"* olarak açıklamıştır. (Özdemir, 2021, s.32-33.)

Özetlemek gerekirse, tam yargı davası, bireylerin kamu hizmeti kusurları nedeniyle uğradıkları zararların tazmini açısından önemli bir güvence mekanizmasıdır. Bu dava sayesinde hem idarenin hukuk devleti ilkesi çerçevesinde sorumluluğu vurgulanmakta, hem de vatandaşların zararlarının karşılanması sağlanarak kamu gücü karşısında hak arama yolları işlerlik kazanmaktadır.

3.3. Kusurun İspat Yükü

İdarenin hizmet kusurundan doğan sorumluluğunun ileri sürüldüğü davalarda, genel ilke olarak kusurun ispatı yükümlülüğü davacı tarafa aittir. Yani, kamu hizmetinden kaynaklanan bir zararın tazminini talep eden kişi, zarar ile idari faaliyet arasında bir nedensellik bağı kurmalı ve idarenin kusurlu davranışta bulunduğunu ortaya koymalıdır. Ancak idare hukukuna özgü bazı özellikler nedeniyle, bu genel kural bazı durumlarda esnetilmektedir. Özellikle idarenin işlemlerine ve faaliyetlerine hâkim olan "belgelendirme yükümlülüğü" ve "şeffaflık ilkesi" çerçevesinde, bazı durumlarda kusurun varlığı ve idarenin sorumluluğu mahkemelerce re'sen değerlendirilebilmektedir. Danıştay içtihatlarında da bu esnekliğe sıkça rastlanmaktadır. Mahkemeler, olayın oluş biçimi, idarenin önleyici veya düzenleyici rolünü yerine getirip getirmediği, hizmetin yürütülme şekli gibi hususları dikkate alarak, delil yükünün davalı idareye geçmesine yol açacak değerlendirmelerde bulunabilmektedir. Özellikle, olayın meydana gelme şekli itibarıyla başka bir nedenin varlığı düşünülmüyorsa, kusurun ispatı davacıdan beklenmeyebilir. Nitekim bu kapsamda Borçlar Kanunu'nun 50. Maddesinde; *"Zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat yükü altındadır"* hükmü yer almaktadır. (Bardakçı, 2013, s.93)

Bu noktada idareye yüklenen "özen yükümlülüğü", hizmetin güvenli, düzenli ve yeterli şekilde sunulması sorumluluğunu beraberinde getirir. Bu yükümlülüğün ihlali, kusurun varlığını ortaya koymak için yeterli görülebilir. Ayrıca bazı olaylarda "kusurun karinesine" dayanılarak, kusurun varlığı varsayılır ve aksinin idare tarafından ispat edilmesi gerekir. (Uyumaz, 2023, s.540) Özellikle okul, hastane, cezaevi gibi kamusal alanlarda gerçekleşen olaylarda, hizmetin güvenliği doğrudan idarenin sorumluluğunda olduğundan, zarar doğduğu anda hizmet kusurunun varlığı karinesi ortaya çıkar. Bu bağlamda, kusurun ispatı çoğu zaman karmaşık bir süreç olup, olayın mahiyetine göre değişkenlik göstermekte ve mahkemece yapılacak takdiri değerlendirmeye göre belirlenmektedir. Danıştay ise, genellikle kusur karinesine ya da ispat yükünün tersine çevrilmesine olumlu yaklaşmamakta; buna karşılık, idarenin kusursuz sorumluluğu ilkesini genişletme yönünde bir eğilim sergilemektedir. Bayındırlık hizmetlerinden yararlanan bireylerin ya da üçüncü kişilerin, bu hizmetler nedeniyle zarara uğramaları halinde, doğrudan kusursuz sorumluluğa başvurmadan önce, hizmet kusuruna dayanılması ve kusur karinesinin dikkate alınması daha yerinde bir yöntem olacaktır. (Bardakçı, 2013, s.94)

Özetle, idari sorumluluk rejiminde kusurun ispat yükü, davanın türüne ve olayın özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Genel ilke, zarara uğrayan kişinin idarenin kusurunu ortaya koyması yönündedir. Ancak bazı özel durumlarda, özellikle kamu hizmetlerinin niteliği gereği ve kamu düzeninin korunması amacıyla, bu yükümlülük idareye geçebilmekte, yani ispat yükü tersine çevrilebilmektedir. Fransız Danıştay'ının benimsediği "kusur karinesi" anlayışı bu noktada önemli bir örnek teşkil etmekte olup, bazı hizmet alanlarında idarenin kusursuz olduğunu kanıtlama yükümlülüğü doğmaktadır. Türk Danıştay'ı ise kusur karinesine mesafeli durmakta; fakat idarenin kusursuz sorumluluğuna giderek daha fazla yer vermektedir. (Besler, 2012, s.51) Bu çerçevede, idari yargı uygulamasında, olayın somut koşullarına göre ispat yükünün kime ait olacağı değerlendirilmekte ve bu durum, bireylerin idare karşısında hak arama yollarını doğrudan etkilemektedir.

3.4. Kusurun Ağırlığı- Tazminat Miktarı

İdarenin hizmet kusurundan doğan sorumluluğu, esasen "kusur"un varlığına dayanmakla birlikte, bu kusurun ağırlığı doğrudan tazminat miktarının belirlenmesinde etkili olur. Kusur ne kadar ağırsa, zararın tazmini de o derece kapsamlı ve yüksek olur. Ancak bu durum, hizmet kusurunun mutlaka "ağır" olması gerektiği anlamına gelmemektedir. Zira idarenin hafif kusurları da zarara neden oluyorsa, yine tazmin sorumluluğu doğar. Kusurun ağırlığı, genellikle idarenin ihmali boyutuna, ihmalkârlığın öngörülebilir olup olmamasına, zararın niteliğine ve doğmasına sebep olan olayın özelliklerine göre değerlendirilir. Danıştay, bu konuda farklı derecelerdeki kusurları ve sonuçlarını iki şekilde ele almaktadır. Ağır kusur, çoğunlukla idarenin açık bir ihmalde bulunması, uyarılara rağmen önlem almaması, riskleri bilmesine rağmen harekete geçmemesi gibi durumlarda söz konusu olur. Hafif kusur ise, özen yükümlülüğünün yerine tam getirilememesi gibi daha az ihmalkâr davranışlarda gündeme gelmektedir. Danıştay'ın yerleşik içtihatlarında, idarenin kamu hizmetini yürütürken gerekli tedbirleri almaması, gerekli araç-gereç ve personeli sağlamaması ya da zamanında müdahale

etmemesi durumları genellikle ağır hizmet kusuru olarak değerlendirilmektedir. (Şaşmaz, 2016, s.215.)

Kişilerin çeşitli nedenlerle zarara uğraması, idareye karşı tazminat talepli davaların içerik ve tür açısından farklılık göstermesine yol açmaktadır. Nitekim bir olayda, davacıya ait iş yerinde çıkan yangın nedeniyle, idarenin doğrudan sorumlu tutulduğu görülmektedir. Bu olayda, kamu hizmeti kapsamında sunulan elektrik hizmetinin yetersiz ve düzensiz bir şekilde yürütüldüğü belirlenmiş, hizmetin kötü ifası sebebiyle idare kusurlu sayılmıştır. İş yerinde sürekli yaşanan elektrik kesintileri ile birlikte, gerilimdeki ani artış ve azalmalar buzdolabı motorlarının düzensiz çalışmasına neden olmuş; bu durum da kablolarda aşırı ısınmaya ve neticede erimeye yol açarak kısa devre meydana getirmiştir. Oluşan kısa devre, yangının çıkış sebebi olarak tespit edilmiştir. Danıştay, olayda idarenin elektrik hizmetini gereği gibi yerine getirmediğini vurgulamış, tekrar eden kesintileri "kötü işleyen hizmet" kapsamında değerlendirmiştir. Ayrıca yangın ile bu kesintiler arasındaki nedensellik bağının kurulabildiği kanaatine varılarak, idarenin hizmet kusuru bulunduğuna ve oluşan zararın tazmin edilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. (Danıştay 10 Daire, 1999.)

İdarenin hizmet kusurundan doğan sorumluluğunun tazmini sürecinde, kusurun varlığı kadar bu kusurun derecesi de önem arz etmektedir. Kusurun hafif ya da ağır olması, yargı mercilerince takdir edilecek tazminat miktarının belirlenmesinde etkili bir unsurdur. Ancak her halükârda, kusurun niteliği ne olursa olsun, eğer idarenin eylemi ya da ihmali sonucu bir zarar meydana gelmişse ve bu zarar ile hizmet kusuru arasında illiyet bağı kurulabiliyorsa, idare tazminle yükümlü hale gelir. Ağır kusur durumlarında ise, genellikle daha yüksek tazminat miktarlarına hükmedilmesi, mağdurun zararının hakkaniyet çerçevesinde giderilmesi amacını taşımaktadır. Bu yönüyle, kusurun ağırlığı yalnızca idarenin sorumluluğunun varlığı değil, aynı zamanda zararın ne ölçüde karşılanacağı bakımından da belirleyici bir faktördür.

SONUÇ

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde idareye düşen sorumluluk, yalnızca hizmeti sunmakla sınırlı olmayıp, bu hizmetin düzenli, sürekli, etkili, zamanında ve hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini de kapsar. İdarenin bu yükümlülüklerini yerine getirirken yaptığı eksiklikler, hatalar ya da tamamen eylemsiz kalması, hizmet kusuru kapsamında değerlendirilmekte ve bu durum, zarar gören bireyler açısından bir tazminat talebini gündeme getirmektedir. Hizmet kusurunun varlığı, idarenin doğrudan ya da dolaylı olarak kamu hizmetini hiç sunmaması, eksik ya da geç sunması veya hatalı işlemesi sonucunda doğan bir zararın varlığına ve bu zarar ile kusur arasında illiyet bağının kurulmasına bağlıdır. İdarenin sorumluluğu, kusura dayalı bir sorumluluk olup, idarenin kamu hizmetini gereği gibi yürütüp yürütmediği idari yargı mercileri tarafından denetlenmektedir. Danıştay içtihatlarında da görüldüğü üzere; yargı kararlarının uygulanmaması, bakım ve denetim eksiklikleri, güvenlik önlemlerinin alınmaması, alt yapı hizmetlerindeki aksaklıklar gibi pek çok olay hizmet kusuru kapsamında değerlendirilmiş ve idarenin tazmin sorumluluğu doğmuştur. Ayrıca idarenin takdir yetkisini hukuka aykırı ya da kamu yararına aykırı kullanması da kimi zaman hizmetin hiç işlememesi ya da geç işlemesi sonucunu doğurarak hizmet kusurunu gündeme getirmiştir.

Bununla birlikte, idarenin kusurunun ispat yükünün kural olarak davacıya ait olduğu kabul edilmekteyse de bazı durumlarda –özellikle kamu altyapısına ilişkin zararlar ya da bireylerin kontrolünde olmayan hizmet alanlarında– ispat yükünün ters çevrildiği ve kusur karinesinin uygulandığı da görülmektedir. Fransız Danıştayı'nın geliştirdiği bu yaklaşım, Türk hukukunda tam anlamıyla benimsenmemiş olsa da Danıştay bazı kararlarında idarenin hizmeti gereği gibi yürütmediğini gösteren emareler karşısında, kusurun idarede olduğunu varsayarak değerlendirme yapmaktadır. Bu gelişmeler, idarenin kusursuz sorumluluğunun sınırlarının da zamanla genişlemekte olduğunu göstermektedir.

İdarenin hizmet kusurundan doğan sorumluluğu, bireylerin kamu hizmetlerinden doğan zararlarını tazmin edebilmeleri bakımından son derece önemli bir koruma merciidir. Bu mekanizmanın etkili işlemesi, hem idarenin keyfi davranışlarını önleyerek hukuk devleti ilkesini pekiştirmekte hem de bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, hizmet kusuru kavramının kapsamı, uygulama alanları ve sorumluluğun doğma koşulları, yargı içtihatlarıyla sürekli olarak gelişmekte olup gerek yargı kararları gerekse doktrinsel tartışmalar ışığında daha da netleşmektedir. Nitekim her somut olayın kendi özellikleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalı; idarenin hizmet yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği, kamu yararı ve hizmet gerekleri bağlamında ayrıca ve titizlikle irdelenmelidir. Bu sorumluluğun ihlali durumunda, bireylerin hak arama özgürlüğü çerçevesinde başvurabilecekleri etkili bir hukuki mekanizma olan tam yargı davaları hem bireyleri korumakta hem de kamu yönetiminin hesap verebilirliğini güçlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, hizmet kusuruna dayalı sorumluluk ilkesi, hukuk devleti anlayışının temel taşlarından biri olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Atay, E. E. (2006). İdare hukuku. Turhan Kitabevi.

Ayözen Hukuk Bürosu. (2025, 19 Kasım). İdarenin kusurlu sorumluluğu. https://www.ayozen.av.tr/5794.html

Bağrıaçık, A., & Tekinsoy, M. A. (2022). Tam yargı davası özelinde idari yargıda dava açma süresi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26, 613.

Bardakçı, M. A. (2013). "İdarenin Eylemlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu", [Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı].

Bilgin, F. K. (2014). Uluslararası hukukta restitutio in integrum ilkesi [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Bozdağ, A. (2010). İdare hukukunda idarenin hizmet kusuru ve Danıştay uygulaması. Türk İdare Dergisi, (468), 36–37.

Büyük Genel Kurul. (1991). E. 1990/1, K. 1991/1. https://www.ugurhukukburosu.com/tr/ictihatlari-birlestirme-kurulu/buyuk-gen-kur-1990-1-e-1991-1-k-1960

Çağlayan, R. (2005). İdari eylemden doğan tam yargı davalarında dava açma süreleri. AÜEHFD, 9(3–4), 17–18.

Çağlayan, R. (2023). Anayasa Mahkemesi'nin idarenin kusursuz sorumluluğuna ilişkin "Nazife Başkan" kararı üzerine değerlendirmeler. Karar İnceleme Dergisi, 1, 11–12.

Danıştay 10. Daire. (1999). E. 1998/187, K. 1999/6197. https://www.danistay.gov.tr/

Danıştay 10. Daire. (2007). E. 2005/8047, K. 2007/358. https://kararara.com/forum/viewtopic.php?t=17766&start=60

Danıştay 10. Daire. (2010). E. 2007/6322, K. 2010/5981. https://www.yargitaykararlari.com.tr/ictihatdetay-10501-danistay-Danistay-10-Daire-2007-6322-Esas-2010-5981-Karar-Sayili-Ilami.html

Danıştay İDDGK. (2014). E. 2012/1657, K. 2014/3421. https://cozumavukatlik.org/wp-content/uploads/2023/03/Tam-Yargi-Davasi-emsal-karar.pdf

European Court of Human Rights (AİHM). (2004, 30 Kasım). Öneryıldız – Türkiye. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-162089%22]}

Gorringe v. Calderdale Metropolitan Borough Council. (2004, 1 Nisan). UK House of Lords. https://eurotort.acdh-dev.oeaw.ac.at/archiv/case/detail/725

House of Lords. (2004). Judgments—Gorringe v. Calderdale Metropolitan Borough Council. https://publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldjudgmt/jd040401/gorr-1.htm

Karavelioğlu, C. (2009). Açıklamalı ve son içtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu (7. baskı). Karavelioğlu Hukuk Yayınevi.

Nolan, D. (2011). The liability of public authorities for failing to confer benefits. Law Quarterly Review, 127, 2.

Özdemir, A. E. (2021). Danıştay kararları ışığında tam yargı davalarında bir zarar unsuru olarak manevi değer kavramı [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].

Öztürk Besler, D. (2012). İdarenin kusursuz sorumluluğu ve içtihadi değerlendirmesi [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Sarsıkoğlu, Ş. (2016). The damage concept from the perspective of administrative compensatory liability. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(4), 2391.

Şaşmaz, A. P. (2016). İdarenin sorumluluğu ve Danıştay kararlarındaki görünümüne genel bakış. JEBPIR, 2(2), 216–217.

Tekavukat. (2023). İdarenin sorumluluğu ve hizmet kusuru. https://www.tekavukat.com/post/i%CC%87darenin-sorumlulu%C4%9Fu-ve-hizmet-kusuru

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (t.y.). Madde 125. https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/

Uyumaz, A. (2023). Sorumluluk hukukunda kusur kavramı ve kusurun tespitine ilişkin bir öneri. SDLR, 13(1), 540.

Yargıtay Kararları. (t.y.). Danıştay 10. Daire 2007/6322 Esas, 2010/5981 Karar. https://www.yargitaykararlari.com.tr/ictihatdetay-10501

Assessing the Judicial Efficiency of District Courts in Pakistan: An Empirical Evidence Using Extended Linear Programming Technique

Muhammad GULZAIB CHAUDHARY

Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore-Pakistan

Saima Sarwar

Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore, Pakistan

Alvina Sabah Idrees

Dr., Department of Economics, Government College University, Lahore, Pakistan

1. Introduction

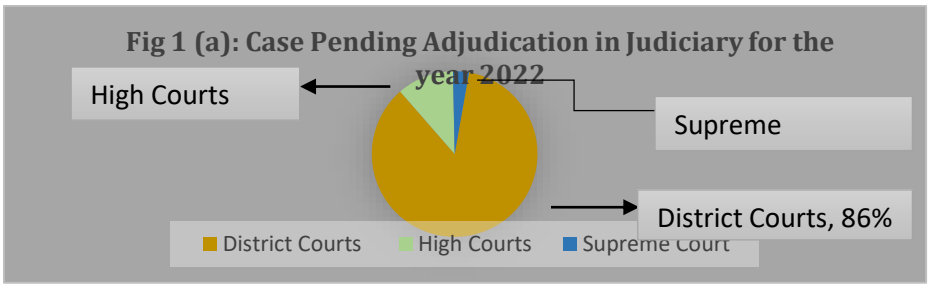
The importance of a sound judicial system cannot be denied as one of the important pillars for economic development. Transparent judiciary builds the confidence and trust of investors as well as promotes efficiency of the social, economic, and political system. However, in case of developing economies, the judicial system is facing major constraints such as poor infrastructure, poor incentive systems, malpractices, lack of accountability, delays and backlogs, high costs of litigation, complex procedures, lack of judges and supporting staff vis-a-vis lack of transparency in appointments. These challenges are ultimately causing socio-economic and political unrest in the country. Without a well-functioning judiciary system, it is difficult to induce public harmony and conflict resolution for creating an enabling environment towards sustained peace and security, enforcement of human rights, good governance, and economic development. Therefore, dispensation of judiciary should be the central objective of a nation-state as justice and rule of law is the backbone of well-developed society. This study focuses on two major issues; firstly, to undertake efficiency analysis of the Lower courts of Pakistan. Secondly, it aims to critically examine the bottlenecks specifically faced by the District Courts of Pakistan. The Lower courts have been taken as unit of analysis as these courts are facing the highest backlog and large caseloads (Judicial Statistics of Pakistan, Annual Report 2020). Due to long procedural delays, the pendency rate is mounting every year along with high rate of case institution resulting from absence of rule of law. Such delays also cause an increased cost of civil litigation that makes justice beyond the reach of common man with severe social implications. This court congestion also affects the quality of justice.

According to recent survey of World's Justice Report, Pakistan's rank on Rule of Law Index 2021 is alarmingly disappointing which is 130th out of 139 countries. This index is composed of eight dimensions including criminal and civil justice. Pakistan is experiencing the lowest rank of justice, freedom, accountability, and gender disparities which reflects the failure of our

political, social, and economic system not only as an individual entity but also regionally and among the bracket of lower income countries.

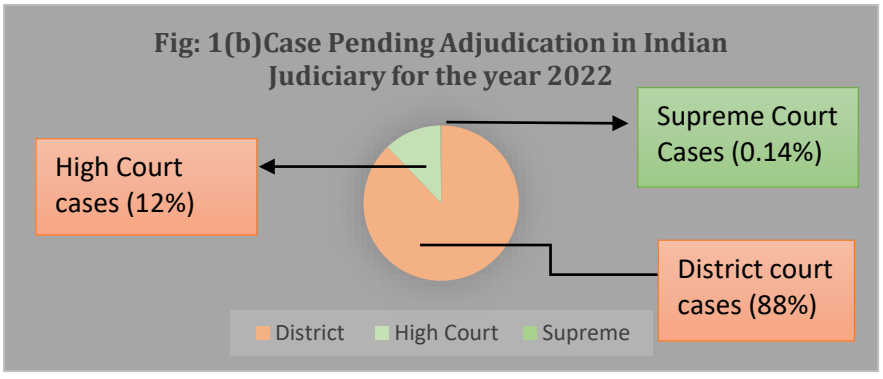
At present, courts in Pakistan are facing congestion of cases resulting from high pendency rates and such delays have become an alarming feature of our judiciary system. In the figure below, an overview of Judicial System of Pakistan is provided for the year 2020. After the implementation of National Judicial Policy 2009, it is observed that number of disposed cases has increased in 2020 in comparison to previous year's performance. However, the situation has worsened for District courts in terms of caseloads, pendency rates and delays as can be observed in the figure below i.e., the largest number of delays and non-disposal of cases fall under that district courts.

Figure 1: Court wise Case pendency

Source: Author's own extracted and calculated from the available reports

For understanding the issue of this huge case pendency in case of Pakistan, a similar graphical expression is showed below for another developing economy having almost same socio-cultural setup i.e., Indian courts. Fig 1 (b) is portraying the scenario till December 2022 for Indian economy where this can be observed that district courts are hugely overburdened compared to rest of the courts however in case of Supreme Court, we see the backlog is meagre which is negligible. This comparison helps in understanding that developing countries are facing this issue of case pendency due to their socio-demographic design of economies where on the one side they having fastest growth of population leading to increased poverty levels which ultimately triggers the crime and corruption rates in such societies and on the other side capacity issue is another stumbling block in these economies which are making the system inefficient and ineffective for masses.

Source: Author's own extracted and calculated from the available reports on website

Hence to improve the efficiency of judicial system, two important factors need to be focused on as the existing literature. These are:

1) "Caseload" per judge,

2) "Time" in the disposition of case.

Among many other factors, the most important reason for huge pendency in District courts is the ***constrained number of judges*** and lack of facilities provided to both lawyers and judges such as the ***infrastructure***. Usually, it is observed that judicial staff face a poor working environment like small compact rooms, electricity shortfall and lower level of privileges and salaries. Above all, the scarcity of judges is becoming a major hindrance in providing the speedy and efficient delivery of justice in the case of district courts.

Nevertheless, there are many other factors which cause delay in justice other than judicial officers like police department, lawyers, and medical practitioners etc. who are directly or indirectly involved in case preparation and provision of supporting documents. Such elements are also negatively affecting the efficiency of judicial system in lower courts (Former Chief Justice of Sindh High Court Justice, 2017). There are many reasons for the observed high rate of delays but apparently the lack of judges' appointments and supporting staff are the key factors. Table 1 given below provides statistics on differences between the number of sanctioned judges and working judges among various levels and categories of courts.

Table: 1: Comparative Statistics about Strength of Judges

Types of Courts	Sanctioned Judges	Working Judges	Difference
Supreme Court	17	16	1
High Courts	60	47	13
District Courts			
Additional District & Sessions Judges	606	492	114
Senior Civil Judges	109	103	6
Sr. Civil Judge /Judicial Magistrate /Family Judges	1613	963	650
Total Difference (District Courts)	2364	1594	770

Source: Judicial Statistics of Pakistan, Annual Report 2020

The Table given above hints that District courts are facing more issues in this regard. Among the different categories, it can be clearly seen that lack of appointed judges is the most important cause of delays and court congestion.

2. Rationale of the study

At present, in case of developing economies both the provision of Justice and then the quality of Justice have become a main point of interest for policymakers. The major reason behind this is that due to inefficiency and ineffectiveness of these court systems, there is lack of trust and confidence of people in the public and private policies of the Government. Pakistan is also facing the same issue and its impact is visible both in domestic and international statistics that due to the fear of insecurities and delay in justice, citizens are losing faith on the integrity of the public and private policies. Congestion in courts, cost of litigation, and delay in the disposition of cases are the major characteristics of our judiciary system. It is believed that delayed justice is denied justice, and this seems quite applicable in case of developing economies. Inefficient Justice System provokes rent-seeking activities, social and political unrest, and lawlessness among certain segments of the society due to which sometimes violent acts have become normal routines in lower income countries for pressing and challenging the writ of the State. To our knowledge, quantitatively analysis of these issues is not done so far dealing the efficiency issue of the Justice System both at higher and lower level of Judiciary in Pakistan. Moreover, the available literature is qualitatively in nature not covering specifically District Courts of Punjab both in the domain of criminal and civil cases. Therefore, this study aims at measuring the efficiency of lower courts in Punjab' judiciary system considering the judges' caseloads, administrative staff, and court expenses. Following this objective, the study targets further to explore the various dimensions /parameters which are acting as bottlenecks in the district judiciary causing delay in justice and high rate of pendency of cases.

2. Objectives of the Study

The objective of the study is:

- To evaluate the judicial efficiency of lower courts (District Courts) by examining its performance taking into consideration various measures of *productivity*.

4. Hypothesis

H_1: Exogenous factors i.e. caseloads, institution of cases, and pendency, affect the court efficiency/productivity in Lower Courts.

5. Literature Review

The Table given below is showing various studies measuring efficiency of Justice system in different regions of the World. Literature exists in case of developed economies but for developing economies empirical evidence is very thin and if it exists that is more of theoretical and analytical in nature. Therefore, this research aims to fill this gap by measuring efficiency of court system first using secondary available dataset and secondly an in-depth analysis will

be made based on a survey for measuring the bottlenecks in Lower judiciary of Punjab. In the end the study aims to examine the quality of services provided by the system using an innovative econometric approach in the literature but not has been much applied. Few studies are available and being cited in literature review but for developed economies. Hence this research aims to measure how much the litigants are satisfied with the court delivery system.

Table 2: Literature Review

Study	Analysed Judicial System	Output	Input	Econometric techniques
Kumar & Singh (2022)	Indian Courts	Court Performance	Judges, Lawyers and Litigants	Efficiency Factor Analysis (EFA)
Achenchabe, Akaaboune (2021)	Moroccan courts	Cases resolved	judges; clerks and Court operating expenses	Data envelopment analysis (DEA)
Tabassam, Kamboyo,Manrio and Siddiqi (2021)	Pakistan (Relationship between number of judges at the level of district judiciary)	Resolved cases	Number of Judges	Survey based
Bełdowski, Dąbroś, Wojciechowski (2020)	Poland (Measuring court efficenicy of District Commercial Court)	Resolved cases	Judges, Caseloads	stochastic frontier analysis (SFA)
Ferro, Oubiña and Romero (2020)	Argentine Labor Courts		Caseload and Backlog	Data Envelopment Analysis efficiency frontier
Zafeer and Maqbool (2020)	Pakistan (delay in civil Justice)	Delay in Justice	Corruption, Frequent Transfer of Judges, Insufficient of Judges, Heavy backlog of cases, Non-punctuality of plaintiff and defendant, Lengthy and complicated procedure	Survey Based

Moura e Sá, Rosa, Santinha, Valente (2020)	Potugal Assessment of the quality of services in courts	Litigants (Users)	Lawyers, Magistrates, Court Officials (Service Providers)	SERQUAL Model
Falavigna et al. (2019)	Italian courts (Civil and Criminal Justice)	Resolved cases	judges; staff; pending cases; incoming cases	Data Envelopment Analysis
Agrell at al. (2019)	Sweden courts	Resolved cases	judges; clerks; area of the court	Data Envelopment Analysis
Mattsson et al (2018)	Sweden courts	Resolved cases	Judges, clerks; area of the court	Data Envelopment Analysis and Malmquist Index)
Ippoliti et al. (2015a), (2015b)	European Court (Civil Justice matter)	Resolved cases	judges; staff; pending cases; incoming cases;	Data Envelopment Analysis
Espasa & Esteller-Moré (2015)	Catalonia, (civil courts of first instance and family law cases)	Resolved cases	Congestion and Temporary judges and working staff	fixed-effect panel stochastic frontier model
Castro and Guccio (2015)	Italian Courts	Resolved Cases	Judges, Administrative Staff	Data Envelopment Analysis
Ippoliti (2014)	Italian First instance courts (Civil Justice)	Resolved cases	judges; pending cases and institution of cases	Data Envelopment Analysis
Ferrandino (2012)	USA Florida	Resolved cases	judges	Data Envelopment Analysis

These are the studies which are relevant to our research question somehow and have made the use of non-parametric technique for the data analysis. Yeung & de Azevedo (2011) by employing DEA measured the efficiency of Brazilian courts for the time period 2006-2008 and concluded that lack of resources cannot be regarded as the major reason of inefficiency of court systems rather and highlighted the role of 'skillful managerial leaders' can improve the efficiency of poor performers. While on the other side Guzowska & Strąk (2013) conducted the similar nature of study for polish civil courts and made the use of microeconomic analysis

technique for evaluating the performance of courts. The authors specifically emphasized upon the use of 'technical efficiency' and finding the instruments for measuring operational quality to improve the administration of courts keeping constant the same level of inputs. Achenchabe & Akaaboune (2021) also worked for measuring the efficiency of Morrocon courts using DEA technique but in this study the authors go beyond measuring the efficiency only and try to explore the determinants using OLS method which are affecting these efficiency estimates in both small and large courts. The study concluded that those courts are more efficient, which are more populated and have high number of cases in process. Furthermore, the efficiency estimates show increasing trend where senior judges are available in courts. The paper focused on highlighting the managerial implications of court managers in enhancing court productivity. Nissi & Rapposelli (2019) explored the Italian court performance for the year 2008 using DEA analysis. The study employed input-oriented model and calculated CRS and VRS production frontiers. The results showed that all the courts were technical highly efficient and suggested that the inefficient courts should follow the 'peers' as a symbol of 'best practices' to increase the court productivity. However, the authors also shed light on the operation dimension of model's definition as well when calculating the efficiency estimates. Other than estimating the efficiency scores for each court considering the internal inputs for the desired output many exogenous factors have also been discussed in literature which are directly acting as the impediments in enhancing the efficiency of court systems. Many times, caseloads, backlogs, institutions of cases and overall pendency of cases in each court are taken as external shocks affecting the performance of courts. Castro and Guccio (2015) also highlighted that caseloads are behaving as major obstacle in case of Italian courts with respect to their court productivity. Ippoliti & Tria (2020) found that other than caseloads, if we include case matters in the model then efficiency scores drastically change for Italian courts. Hence, it's upon the way the model is defined for the calculation of efficiency estimates. However, the study suggested in the end that these are the 'civil procedures' technologically practiced by the judges which are required to be reformed for better performance of the courts. Beside using DEA technique, a few numbers of authors have explored the court performance through conducting survey. Zafeer et.al (2020) conducted research to find the factors causing delay in civil courts with 60 respondents and highlighted that it's the huge case backlogs and negligence of judicial staff which has caused low productivity of district courts. Similarly, many authors have attempted to develop a scale for measuring the efficiency using various parameters (Kumar & Singh 2022). However somehow all the existing research studies tried to examine the restricting causing court productivity at lower courts by using a general cohort of respondents not specifying the impact of such obstructions separately for various court users like litigants, lawyers, and judges. As mentioned earlier that mostly research work is done in developed economies and hardly any study is available empirically for developing economies and if it is, then just based on available secondary data information. Hence the current research aims to fill this gap with reference to the specific district courts of Punjab and intends to provide in a targeted way the policy recommendations which will be more practical in nature and evidence based in its implications.

6. Methodology

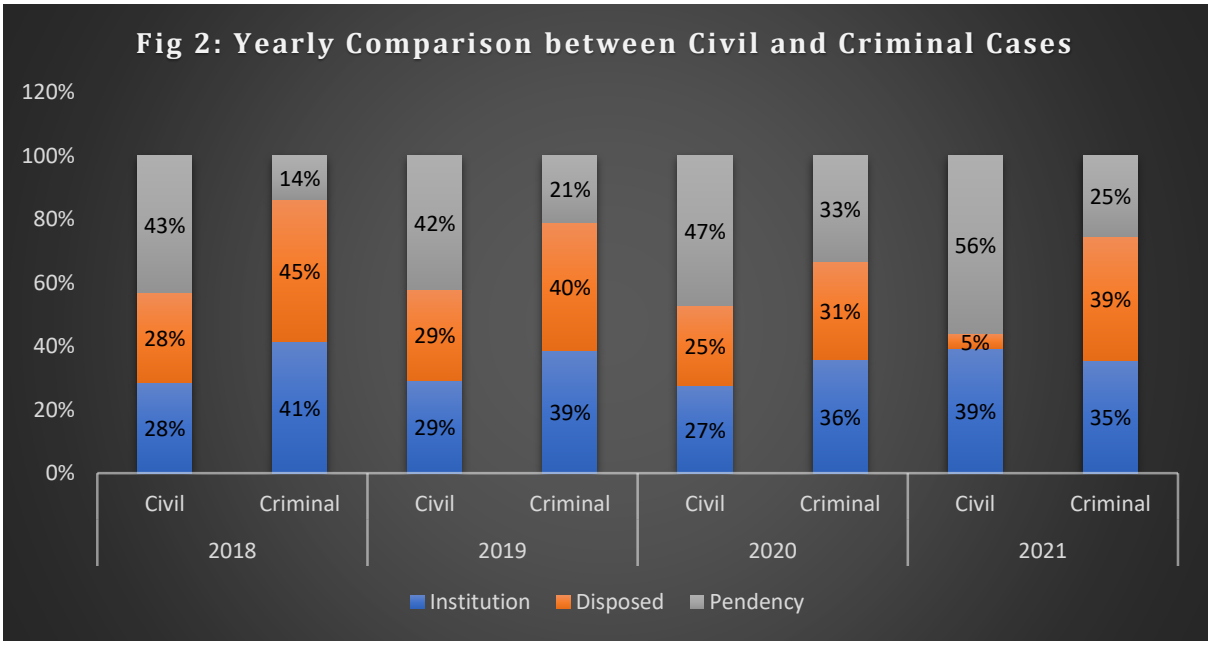
The analysis is based on two parts; 1) Situational Analysis & 2) Non-Parametric Analysis.

6.1. Situational Analysis

This analysis is conducted using the secondary dataset from the published reports and websites for various case types and 36 districts of Punjab initially for the year 2021. In this section two approaches have been used; 1) Graphical Analysis, 2) Efficiency Analysis using Non-Parametric Technique Data Envelopment Analysis (DAE). This estimation is made to equip the readers that how much the existence inputs are conducive to produce justice efficiently in overall Punjab. Data on two inputs i.e. Judges and Administrative staff has been taken in this regard and two output variables have been used for measuring the efficiency. Below is given in detail the structure of the proposed technique and the estimated figures.

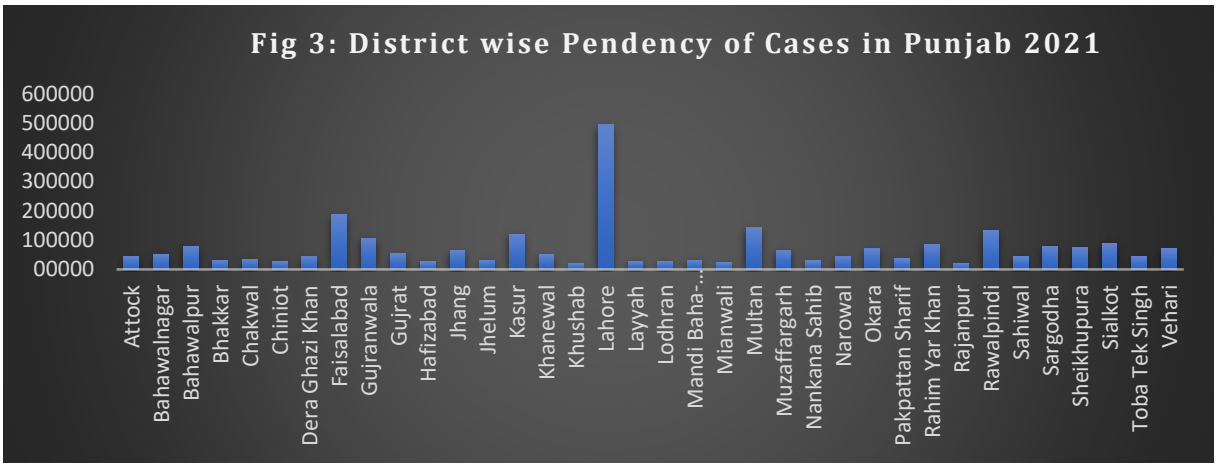
6.1.1. Facts about the Judiciary system in Punjab at District Lavel:

This section is designed to depict the judicial performance of province Punjab considering various aspects. The purpose is to dig out the areas where the issues are lying and the responsible internal and external factors which have caused these problems in the system. The figure given below is self-explanatory in its nature that how the courts at district level in Punjab are congested in terms of civil cases compared to criminal ones. And the intensity of this imbalance can be observed from their percentage share in the overall pendency. Moreover, a drastic difference between civil and criminal cases can also be visualized from this figure in every year both in terms of case disposal and pendency. The rate of case disposal is quite low comparing to criminal cases and this is the reason the pendency of civil cases is accumulating each year.

Source: Author's own using dataset from High Court Lahore

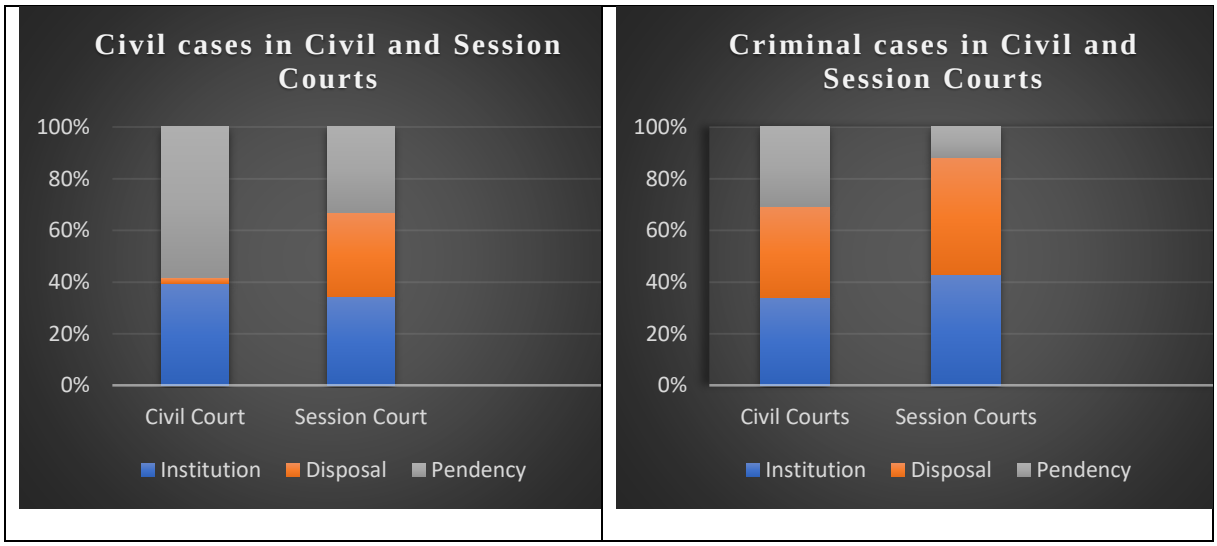
Below the given Figure 3 is further trashing this pendency problem more deeper at district wise in Punjab. The figure is truly depicting the most affected districits I.e. Lahore, Faisalabad, Multan and Rawalpindi. Keeping in view this scenario, the curent study planned to choose these over burdened cities for survey to know about the reasons of poor court performance in these areas.

Source: Author's own using dataset from High Court Lahore

Figure 4 gives visualization of comparison between civil and session courts for both case matters i.e. civil and criminal. From here this is quite clear that session courts are performing better in terms of productivity as compared to civil courts for both types of cases i.e. civil and criminal.

Figure 4: Comparison between Civil and Session Courts considering Pendency, Disposal, and Institution

Source: Author's own using dataset from High Court Lahore

Figure 5 is highlighting a very important phenomenon i.e., the disposition time[2] for the different case matters in the most congested districts of Punjab. And from this representation, it can be observed that for civil matters, the disposition time is very high while comparing this to criminal cases.

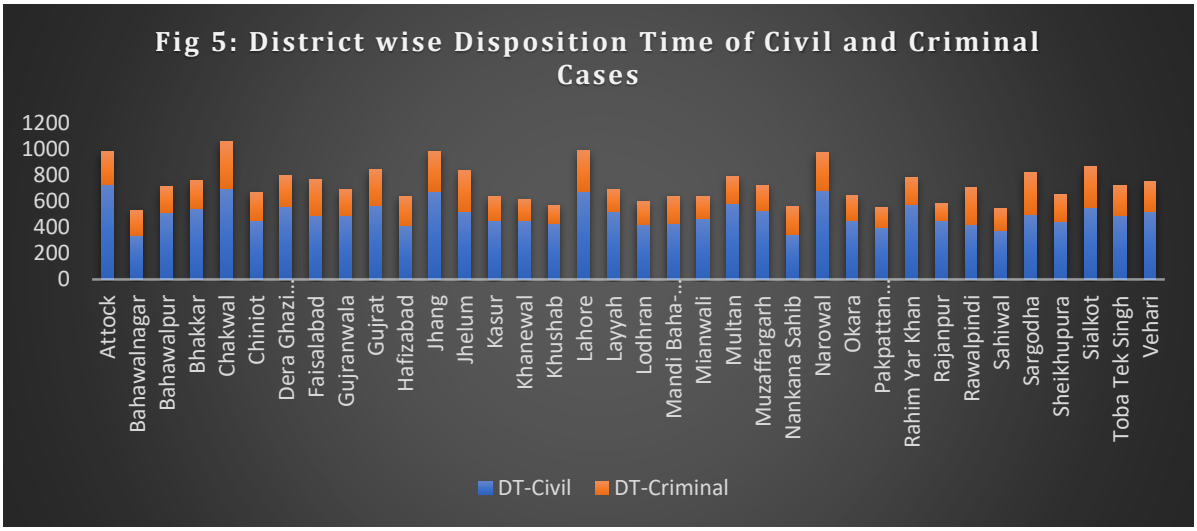
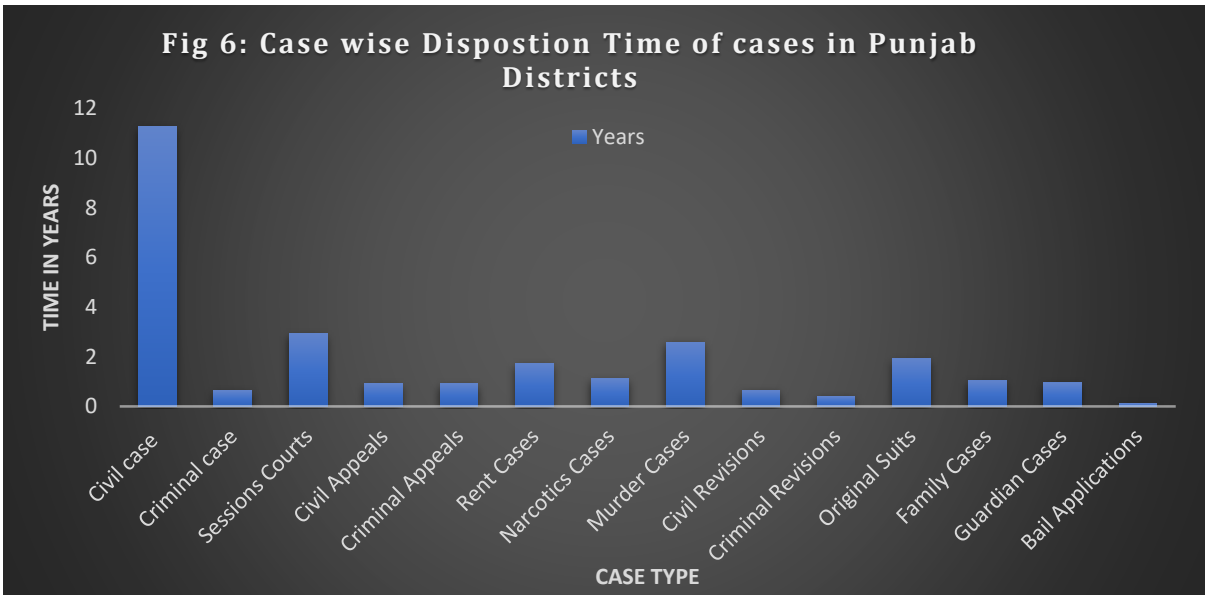
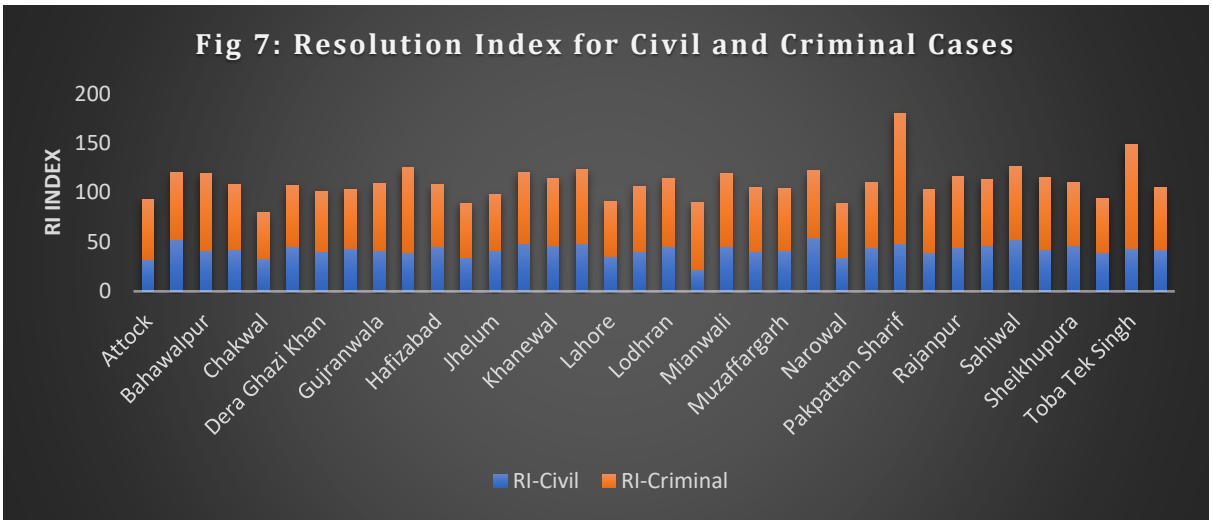

Figure 6 shows the same issue of disposition/clearance time in various case types. And we can see from here that civil cases are dramatically consuming more time comparing to other case matter. Bail applications are the most efficient case type consuming lesser time in days.

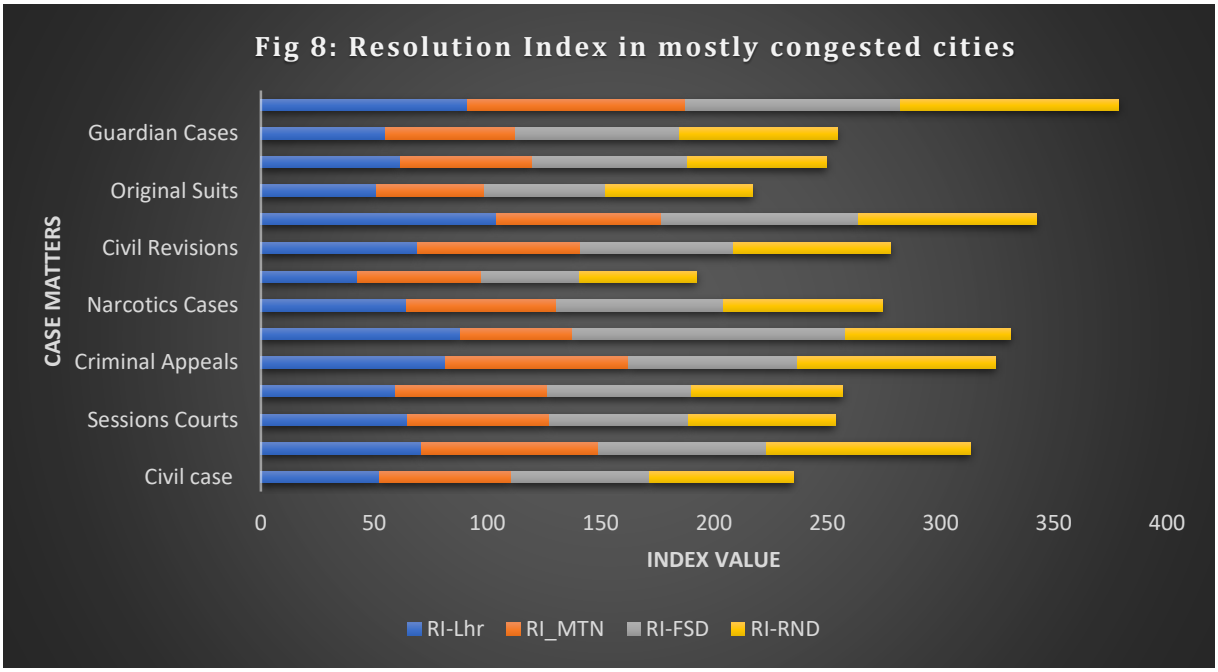
[2] This is calculated following the formula: Disposition Time= (Total Pendency/Disposal) * 365

Figure 7 is the outcome after the calculation of resolution index[3] given above in the methodology section. From here it is deduced that for Lahore the problem of low judicial productivity is very acute. And the lowest resolution index is found for civil cases i.e., blue part of the bars. While the orange part of the bars is greater in size than the blue one showing the inefficiency of civil courts in increasing their turnover. Hence this fosters the need to ponder into this situation for the solution of such a crucial issue we are facing presently.

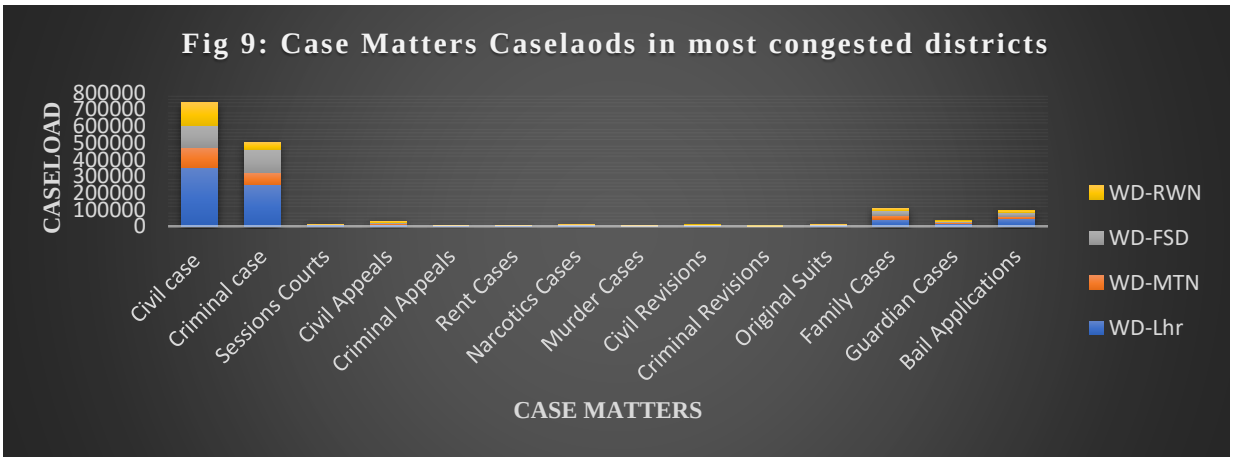
Now the same analysis is attempted four most congested nations with respect to various case types and again this is quite clear that civil case is having lesser resolution incidences in all these four cities comparing to other types of cases being instituted in district courts. Courts are highly efficient in case of Bail applications, Criminal Revisions, Rent cases and criminal cases.

[3] Resolution Index: Total Settled cases/Workload

Source: Author's own using dataset from High Court Lahore

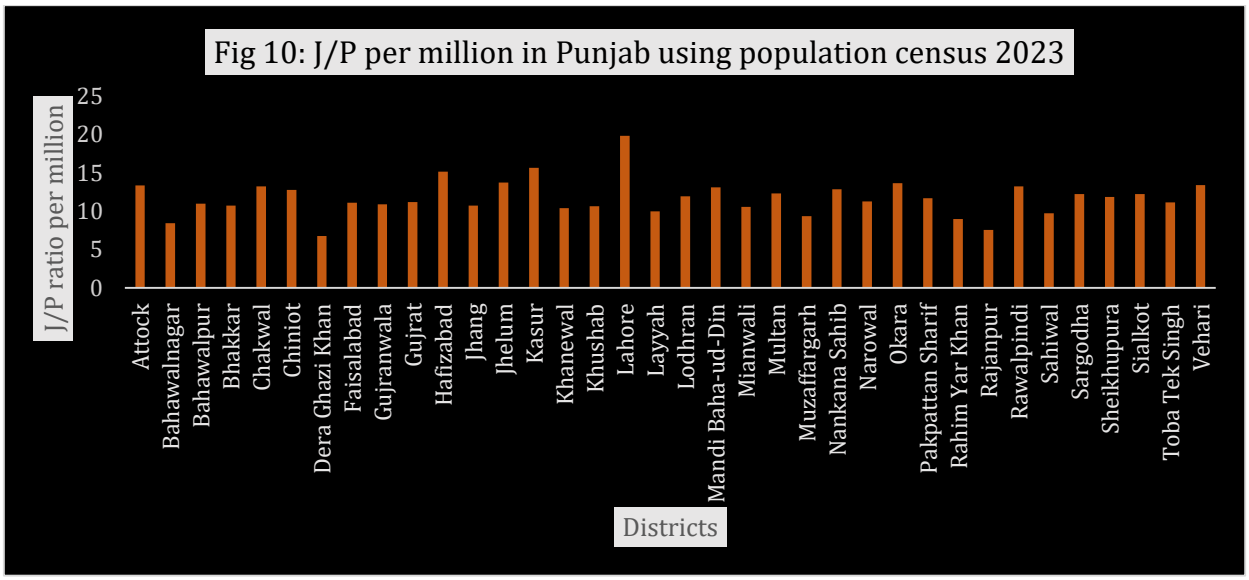
Figure 9 shows the caseload situation with respect to case type for highly congested four districts mentioned above. And from here too, we can observe the tallest bar for civil cases following the criminal cases. In both ways, District courts in Lahore seem to have more troubling and alarming situation[4].

Source: Author's own using dataset from High Court Lahore

Now discussing the actual situation of case resolution both district wise and case wise , we attempted to relate this with judge to population ratio per million in each district which helped in reaching out the intensity of the issue. This ratio reports about the case burden per judge in each district and also highlights the shortage of judges as per requirement. Below is given the graphical presentation of this ratio using the latest census of Punjab 2023.

[4] The separate graphical analysis is given in appendix for district Lahore, Multan, Faisalabad and Rawalpindi.

Source: Author's own using dataset from High Court Lahore and Punjab Welfare Department (PWD)

From this figure this can be observed that in almost all districts the ratio is quite low. Only in case of Lahore we can see the longest bar but even then, the ratio is very disappointing i.e., 1: 19 judges. However, this research has also attempted to calculate the total number of required judges to clear the backlog within each district using a formula[5] given below.

Required Number of Judges= Time to clear the backlog / Time required per judge per year(s)

= Time to clear the backlog / 252days x 6 hours x 60 minutes[6]

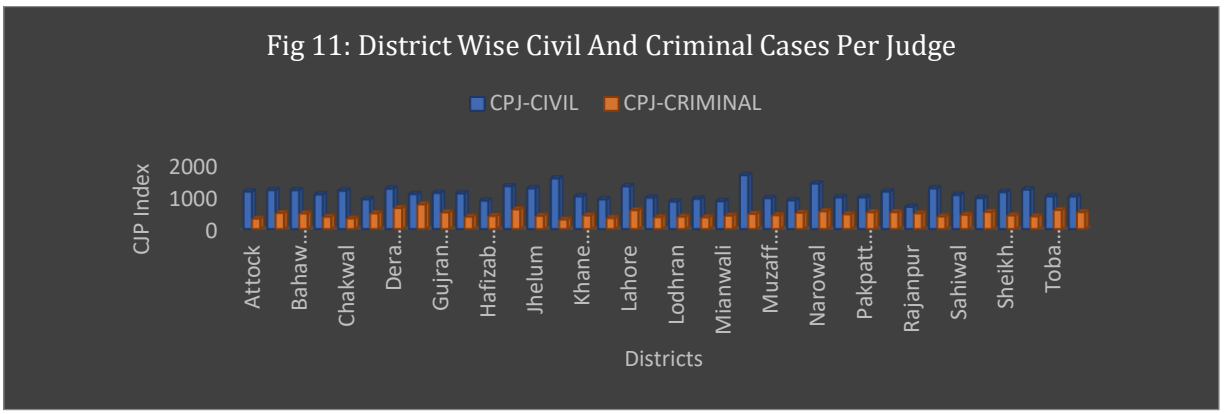
Required time to clear the backlog = Total backlog of cases * Average time required per case

Following this formula, we estimated the required number of judges for clearing the backlog in a year time period, and interestingly the number rose to 611 against 258 currently appointed in Lahore with improved J/P ratio per million 1:47. Similarly while calculating for Multan, where the existing number of judges is 66 with J/P ratio 1:12, the required number of judges to clear the backlog in this district appeared to be 120 with improved J/P ratio 1:31. Likewise for Rawalpindi where the actual number of judges are 81 with 1: 13 J/P ratio but the required number to clear the backlog is 201 which will improve J/P ratio till the point 1:40.5[7].

6.1.2. Calculation Of Indices Measuring Efficiency of District Courts

[5] This report has been used as a reference for calculation of this number: DAKSH. 2020..
[6] This is calculated using the calendar and average time per hearing. Number of hours a judge spends in court per week 32.5, which is being estimated by keeping in view the timings in court from Monday-Thursday and then different timings for Friday.
[7] The complete calculation can be shared upon the request.

In this section, we have calculated various indices for measuring the efficiency of the court system which have been standard practice followed in Western economies[8]. The most important one out of these is Case per judge indicator (CPJ) which shows the allocation of cases per judge district wise just to detect the judge's productivity. This is calculated using the following formula i.e., Number of cases of a particular type per judge in the given period.

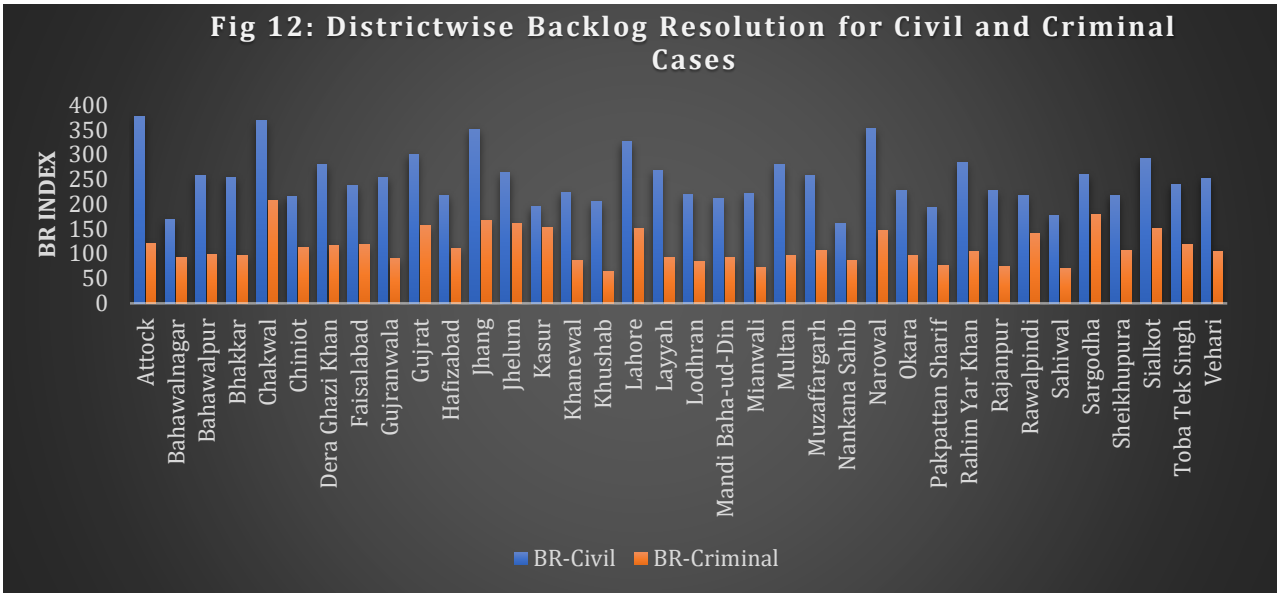

Source: Author's own

Here the Figure 11 shows that judges in each district have been assigned more civil cases as compared to criminal cases. This burden is highly uneven in the case of Multan, this shows the shortage of judges there that's why more burden is transferred to the existing number of judges which is resulting lower productivity. The other indicator is the backlog resolution index. This is calculated using the formula given below.

Backlog resolution (BR indicator): This indicator is used to measure the time required to settle the total backlog in particular time, calculated as the relationship between the number of cases and the clearance time.

[8] For further information please see the website: www.coe.int/cepe

Source: Author's own

This figure highlights that clearance time for backlog of cases in high for civil cases in all districts compared to criminal cases again showing the intensity of the case pendency for civil cases at district court level. Following all these facts, we are now moving towards the use of non-parametric technique for understanding the issue in depth.

7: Non-Parametric Estimation Using Data Envelop Analysis (DEA)

7.1: Data Envelopment Analysis (DAE)

For testing the first hypothesis, which is relating judicial efficiency with court productivity, Data Envelopment Analysis (DAE) is used which is a non-parametric approach for efficiency analysis. This is a technique which has been applied for evaluating the performance of various public sector institutions like health and education sector (Mitropoulos, Talias, & Mitropoulos, 2015 and Pulina, Detotto, & Paba, 2010), police departments (Drake & Simper, 2004), educational institutional and judiciary (Peyrache & Zago, 2016; Santos & Amado, 2014) as well. Using this approach, we assign a particular score to efficiency performance by setting a benchmark. This approach helps in building a deterministic and non-parametric production function comparing performance of different decision-making units which are 'courts' here in our analysis. The study has adapted ***output-oriented model*** introduced by Farrell (1957), which assumes Variable Returns to Scale (VRS) as proposed by Banker et al., (1984). Following the approach given by Ippoliti and Falavigna (2012), the scores of technical efficiencies will be calculated for each court within the sample with the help of this formula:

(Technical Efficiency) i= zi, i= 1,2,….n

'n' characterizes the number of courts in the analysis and TE will be having its range between

$1 \leq TEi \leq +\infty$.

Technically these TEi scores are calculated using linear programming duality problem given (Farrell, 1957) as follows:

$$\textbf{Max}_{z\mu}\ \mathbf{Z_i}$$

Subject to

$Y_i > Y\mu$

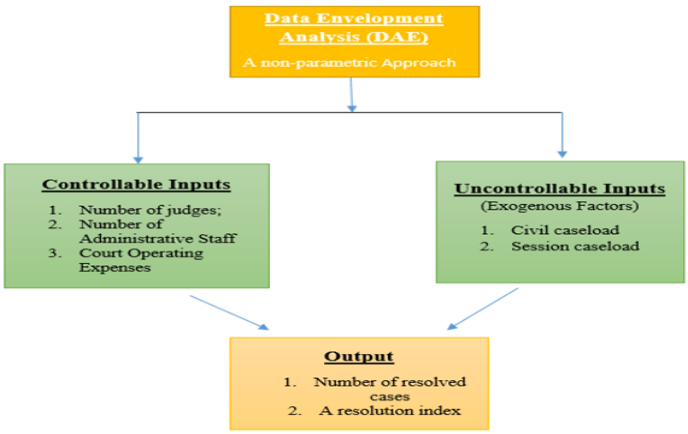
$Z_i\ X_i < X\mu$

$\mu \geq 0$

here Yi and Xi are the input and output of each Decision-making Unit respectively. Y is the matrix of inputs and X is the matrix of outputs of the sample; μ is an n ×1 vector of weights. The same model has been updated by Banker et al. (1984) who added the flavour of Variable 'Returns to Scale' with a little modification eμ= 1which is called as convexity constraint. 'e' is the row vector which differentiates between 'Technical Efficiency' and 'Scale Efficiency" with all elements equal to one in that row.

Below is given the description of variables to be used in the analysis:

Figure 13: Description of variables in DEA Model

Source: Author's own

- This is the most used method in the past literature for measuring the technical/managerial efficiency of the judiciary system of any society proposed by the authors Finocchiaro & Guccio, 2015; Peyrache & Zago, 2016 in their analysis. On the other side Yeung and Azevedo (2011) have introduced an index for the measurement of efficiency both at aggregated and disaggregated level of all case matters which are dealt in different court systems. This index will help us to measure the productivity not only taking into account the 'incoming cases' only

rather the workload will be measuring the total burden by adding the backlog of cases into the current year's cases.

It is defined as:

Resolution Index= **(settled cases $^{t}_{i}$)/ (Workload$^{t}_{i}$)**

Here i represents the i-th district court taken at year(s) t. on the other side, workload is measured by using the formula (Yeung & Azevedo, 2011): pending cases at the beginning of the year and institution of cases during the year, then normalized by 100. This index is innovative in its approach in a way that it does not take into account in denominator the 'incoming/newly instituted cases' which highlights only 'flow of justice' (demand for justice) ignoring the 'backlog' which affects actually the supply of justice and determines the efficiency of the judges in the dispensation of justice. Below is given the detailed structure of models which have been used in the study for testing the hypothesis:

Table: 3: Classification of Models

Variables	**Model (1)**	**Model (2)**	**Model (3)**	**Model(4)**
Inputs				
Judges	♦	♦	♦	♦
Admin Staff	♦	♦	♦	♦
Uncontrollable inputs				
Caseload Civil		♦		♦
Caseload Session			♦	♦
Outputs				
1. Settled cases &	♦	♦	♦	♦
2. Resolution index				

Model 1 is the baseline model of the study where the court's efficiency is measured on a pooled data set using DEA technique. However, in next models (2, 3, 3), an addition of non-discretionary input has also been made following the one stage model given Banker and Morey (1986a). This modification of the model is made to differentiate between managerial efficiency/inefficiency due to non-discretionary caseload in various district courts.

Below is given the detailed estimates of all 36 districts showing three types of efficiency estimates i.e., pure efficiency[9], technical efficiency[10], and scale efficiency[11] so that we could know whether it's the size of existing courts which are causing this issue of low productivity or the in efficiency of the existing resources which is not letting the demand and supply of justice equal in the province. Ranks of each district have also been calculated. OTE stands for overall technical efficiency, PTE stands for Pure technical efficiency and SIE shows the Scale efficiency of each district. DEA provides efficiency scores under different orientations and assumptions of returns-to-scale (RTS). Scale efficiency is measured in two forms, increasing returns to scale (IRS) and decreasing returns to scale (DRS). Two Proxies of Judicial output have been used as discussed in methodology section.

Table 4 uses 'Disposal Rate' as the output for this estimation. IRS = increasing returns to scale, DRS= Decreasing returns to scale, and the dashed boxes are showing that these districts are fully efficient in their productivity.

Table: 4: Overall Technical Efficiency, Pure Efficiency, Technical Efficiency and Scale Efficiency Scores of District Courts Punjab using Disposal Rate as Output

	OTE	%OTIE	PTE	%PTIE	SE	%SIE	RTS	Rank
Attock	0.562	43.8	0.700	30	0.803	19.7	IRS	35
Bahawalnagar	1.000	0	1.000	0	1.000	0	-	1
Bahawalpur	0.857	14.3	0.876	12.4	0.979	2.1	DRS	11
Bhakkar	0.666	33.4	0.694	30.6	0.960	4	IRS	32
Chakwal	0.492	50.8	0.560	44	0.879	12.1	IRS	36
Chiniot	0.757	24.3	0.793	20.7	0.954	4.6	IRS	21
Dera Ghazi Khan	0.830	17	0.881	11.9	0.942	5.8	IRS	15
Faisalabad	0.915	8.5	1.000	0	0.915	8.5	DRS	5
Gujranwala	0.882	11.8	0.930	7	0.948	5.2	DRS	7
Gujrat	0.604	39.6	0.606	39.4	0.998	0.2	DRS	34
Hafizabad	0.711	28.9	0.750	25	0.948	5.2	IRS	26

[9]The Overall Technical Efficiency (OTE) helps in identifying inefficiencies stemming from both input/output arrangements and operational scale. Within the context of Data Envelopment Analysis (DEA), the OTE is dissected into two distinct and non-additive components: Pure Technical Efficiency (PTE) and Scale Efficiency (SE).

[10]PTE is derived by gauging the efficient frontier under the premise of variable returns-to-scale. Consequently, the PTE metric serves as an indicator of managerial efficacy.

[11]. On the other hand, the SE assesses management's capacity to select the optimal resource magnitude, highlighting their proficiency in resource allocation.

Jhang	0.678	32.2	0.680	32	0.997	0.3	DRS	30
Jhelum	0.694	30.6	0.834	16.6	0.833	16.7	IRS	28
Kasur	1.000	0	1.000	0	1.000	0		1
Khanewal	0.845	15.5	0.849	15.1	0.996	0.4	DRS	13
Khushab	0.822	17.8	1.000	0	0.822	17.8	IRS	16
Lahore	0.721	27.9	1.000	0	0.721	27.9	DRS	24
Layyah	0.732	26.8	0.772	22.8	0.949	5.1	IRS	23
Lodhran	0.757	24.3	0.777	22.3	0.975	2.5	IRS	21
Mandi Baha-ud-Din	0.707	29.3	0.726	27.4	0.974	2.6	IRS	27
Mianwali	0.767	23.3	0.820	18	0.935	6.5	IRS	20
Multan	0.878	12.2	0.981	1.9	0.895	10.5	DRS	8
Muzaffargarh	0.718	28.2	0.740	26	0.970	3	DRS	25
Nankana Sahib	0.813	18.7	0.893	10.7	0.910	9	IRS	17
Narowal	0.689	31.1	0.712	28.8	0.968	3.2	IRS	29
Okara	0.847	15.3	0.850	15	0.996	0.4	DRS	12
Pakpattan Sharif	1.000	0	1.000	0	1.000	0	-	1
Rahim Yar Khan	0.812	18.8	0.836	16.4	0.972	2.8	DRS	18
Rajanpur	0.933	6.7	1.000	0	0.933	6.7	IRS	4
Rawalpindi	0.839	16.1	0.900	10	0.932	6.8	DRS	14
Sahiwal	0.895	10.5	0.911	8.9	0.983	1.7	IRS	6
Sargodha	0.667	33.3	0.673	32.7	0.992	0.8	DRS	31
Sheikhupura	0.860	14	0.863	13.7	0.997	0.3	DRS	10
Sialkot	0.653	34.7	0.660	34	0.989	1.1	DRS	33
Toba Tek Singh	0.864	13.6	0.890	11	0.971	2.9	IRS	9
Vehari	0.768		0.773		0.994		DRS	19
Average	**0.784**		**0.831**		**0.945**			

Source: Estimates calculation by Author

The results show that the districts Kasur, Pakpatan Sharif and Bahawalnagar are efficient in their court performance but as being mentioned above that while using this approach of output, we are ignoring the supply side of the justice that takes into consideration the backlog of the judges a well. Keeping in view this concern, the same Model has been applied with different output variables i.e., Resolution index. Recently authors have shown their concern for the first output variable i.e., disposal rate that it is only containing the demand side of justice however if resolution index is used as output variable, then it also adds the supply element as well into itself. And the justification for following this proxy is to that for the market to be in equilibrium, both demand and supply forces must play freely in the system. Here in this Table 5, the estimates therefore show the real picture, and we can see here that when supply side of justice is also added into the calculation, then the estimates are reduced and none of the district s observed working in increasing returns to scale. The estimates of the targeted four districts are the lowest ones among 36 districts 'estimates. And a visible change in ranks is also observed.

Table 5: Overall Technical Efficiency, Pure Efficiency, Technical Efficiency and Scale Efficiency Scores of District Courts Punjab using Resolution Index as Output

	OTE	OTIE (%)	PTE	%PTIE	SE	%SIE	RTS	Rank
Attock	0.515	48.5	0.617	38.3	0.834	16.6	DRS	16
Bahawalnagar	0.520	48	0.759	24.1	0.685	31.5	DRS	15
Bahawalpur	0.312	68.8	0.714	28.6	0.437	56.3	DRS	26
Bhakkar	0.651	34.9	0.756	24.4	0.861	13.9	DRS	11
Chakwal	0.492	50.8	0.567	43.3	0.867	13.3	DRS	18
Chiniot	0.712	28.8	0.790	21	0.901	9.9	DRS	6
Dera Ghazi Khan	0.580	42	0.683	31.7	0.850	15	DRS	14
Faisalabad	0.140	86	0.673	32.7	0.209	79.1	DRS	35
Gujranwala	0.216	78.4	0.683	31.7	0.316	68.4	DRS	32
Gujrat	0.381	61.9	0.668	33.2	0.571	42.9	DRS	20
Hafizabad	0.697	30.3	0.795	20.5	0.877	12.3	DRS	8
Jhang	0.348	65.2	0.559	44.1	0.623	37.7	DRS	22
Jhelum	0.709	29.1	0.750	25	0.945	5.5	DRS	7
Kasur	0.314	68.6	0.708	29.2	0.443	55.7	DRS	25
Khanewal	0.430	57	0.733	26.7	0.587	41.3	DRS	19

Khushab	1.000	0	1.000	0	1.000	0	----	1
Lahore	0.051	94.9	0.565	43.5	0.090	91	DRS	36
Layyah	0.666	33.4	0.779	22.1	0.855	14.5	DRS	10
Lodhran	0.648	35.2	0.787	21.3	0.824	17.6	DRS	12
Mandi Baha-ud-Din	0.356	64.4	0.449	55.1	0.793	20.7	DRS	21
Mianwali	0.826	17.4	0.896	10.4	0.922	7.8	DRS	3
Multan	0.197	80.3	0.632	36.8	0.311	68.9	DRS	34
Muzaffargarh	0.292	70.8	0.668	33.2	0.437	56.3	DRS	29
Nankana Sahib	0.769	23.1	0.871	12.9	0.882	11.8	DRS	5
Narowal	0.512	48.8	0.592	40.8	0.865	13.5	DRS	17
Okara	0.320	68	0.702	29.8	0.456	54.4	DRS	23
Pakpattan Sharif	0.822	17.8	1.000	0	0.822	17.8	DRS	4
Rahim Yar Khan	0.267	73.3	0.651	34.9	0.411	58.9	DRS	30
Rajanpur	0.908	9.2	0.970	3	0.936	6.4	DRS	2
Rawalpindi	0.210	79	0.670	33	0.314	68.6	DRS	33
Sahiwal	0.587	41.3	0.799	20.1	0.734	26.6	DRS	13
Sargodha	0.298	70.2	0.685	31.5	0.435	56.5	DRS	28
Sheikhupura	0.320	68	0.689	31.1	0.465	53.5	DRS	23
Sialkot	0.244	75.6	0.575	42.5	0.424	57.6	DRS	31
Toba Tek Singh	0.684	31.6	0.899	10.1	0.760	24	DRS	9
Vehari	0.303	69.7	0.673	32.7	0.451	54.9	DRS	27
Average	**0.480**		**0.722**		**0.644**			

Source: Estimates calculation by Author

From these estimates, we can see that now the status of each district has changed. The colored bar shows the intensity of the problem. Red color shows inefficient districts while green is showing better performers in the field.

Table 6 now reports the descriptive statistics of these estimates using both output measures. Here we can see from these figures that how much the estimates were overestimated with the Disposal rate as the output variable. Average efficiencies are also differing significantly which authenticates the efficiency estimates with the use of Resolution index.

Table 6: Summary statistics for DEA efficiency scores (Disposal Rate)			
Statistics	**CCR efficiency**	**BCC efficiency**	**Scale efficiency**
Average Efficiency Mean	0.784	0.83	0.94
Maximum	1	1	1
Minimum	0.492	0.56	0.72
Standard Deviation	0.12	0.124	0.06
Average Inefficiency %	21.6	17	6
interval	(0.664, 0.904)	(0.71, 0.95)	(0.88, 1)
Summary statistics for DEA efficiency scores (RI)			
Summary statistics for DEA efficiency scores (Resolution Index)			
Average Efficiency Mean	0.51	0.65	0.74
Maximum	1	1	1
Minimum	0.057	0.334	0.11
Standard Deviation	0.26	0.15	0.25
Average Inefficiency %	49%	35%	26%
interval	(0.25, 0.76)	(0.5, 0.8)	(0.49, 0.99)
Note: AOTE: Average overall technical efficiency, interval: AOTE-SD, AOTE+SD)			
Source: Authors Calculation			

Table 7 shows the reports the summary statistics based on efficient or inefficient district again using the measures of output. In the case of Disposal rate as output measure, the number of efficient districts is 3 while the same for resolution index is 1. Average inefficiency of districts is increased in the later case from 22% to 49 % after deflating the former estimates using supply side measure of output.

Table 7: Descriptive Statistics of Efficiency Estimates using Disposal as Output			
Statistics	**All districts**	**Efficient Districts**	**Inefficient Districts**
N	36	3	33
Average efficiency	0.784	1.000	0.76
SD	1	1.000	0.11
Minimum	0.492	1.000	0.492

Maximum	0.12	1.000	0.933
Average Inefficiency (%)	21.6%	0%	24%
Interval	(0.664, 0.904)	(1.000,1000)	(0.65, 0.87)
Descriptive Statistics of Efficiency Estimates using Resolution Index as Output			
N	36	1	35
Average efficiency	0.51	1.000	0.47
SD	1	1.000	0.22
Minimum	0.057	1.000	0.051
Maximum	0.26	1.000	0.908
Average Inefficiency (%)	49%	0%	53%
Interval	(0.25, 0.76)	(1.000,1000)	(0.25, 0.69)
Note: AOTE: Average overall technical efficiency, interval: AOTE-SD, AOTE+SD)			
Source: Authors Calculation			

Now in Table 8, classification of districts is made based on the inefficiency of districts. For this purpose, quartile measures are used. Below is given in detail about these measures and ranking of the districts following those thresholds.

Table 8: Classification of Inefficient Districts

Most inefficient Districts	**Below Average Districts**	**Above Average Districts**	**Marginally Inefficient Districts**
Lahore (35)	Bahawalpur (25)	Attock (15)	Chiniot (5)
Faisalabad (34)	Gujrat (19)	Bahawalnagar (14)	Hafizabad (7)
Multan (33)	Jhang (21)	Bhakkar (10)	Jhelum (6)
Rawalpindi (32)	Kasur (24)	Chakwal (17)	Layyah (9)
Gujranwala (31)	Khanewal (18)	Dera Ghazi Khan (13)	Mianwali (2)
Sialkot (30)	Mandi Baha-ud-Din (20)	Lodhran (11)	Nankana Sahib (4)
Muzaffargarh (28)	Okara (22)	Narowal (16)	Pakpattan Sharif (3)
Rahim Yar Khan (29) Sargodha (27)	Sheikhupura (22)	Sahiwal (12)	Rajanpur (1)
	Vehari (26)		Toba Tek Singh (8)

Note: Below Q1= 'Most Inefficient category' Districts Between Q1- Q2= 'Below Average Category' Districts Between Median – Q3= 'Above Average Category' Districts Above the Q3= Marginally inefficient Districts Q1= 0.30, Q2 (Median)= 0.43, Q3= 0.687 Ranks in parentheses (inefficiency wise, districts having 1 value (Khushab) are excluded)
Source: Author's Calculation

This Table gives us a clear picture of efficient and inefficient districts. Khushab is the most efficient DMU from the whole sample, that is why its not included while ranking is made of all districts. After Khushab, we see Rajanpur is the most marginally inefficient district. These results are very startling in nature however when finding the reason why is this so, it was observed that 'case institution' is very low in these districts compared to the most inefficient districts. One of the main reasons of such low rate of case registration may be their socio-cultural setup being the rural areas or semi urban areas of the Punjab. On the opposite side of the band, we observe that Lahore, Faisalabad and Multan are regarded as the most inefficient districts based on the available existing resources and human capital. If we look into the dataset, this can be seen clearly that these districts are highly populated and 'case institution' is too high due to this reason. All this is leading to prolonged case pendency in these courts because due to high growth rate of population, crime rate and corruption is galloping however the size of courts or the court infrastructure is the same that is why these courts have started now working under decreasing returns to scale. All this shows that the government is supposed to focus on improving the existing capacities of district courts so that clearance rate could be increased for mega cities with congested courts.

7.1.1: Extended Estimation of Base Line Model

It is assumed by common wisdom that courts deal with both the services provided to litigants and the resources used for that purpose. However, there are many non-controllables which act as bottlenecks in the system both internally and externally and are not easily possible to be changed. Therefore, the efficiency analysis is incomplete unless the impression of these factors is captured because they affect the court performance externally paralyzing the whole working mechanism of the system.

Now in this section after the estimation of efficiency estimates using two inputs i.e. judges, and Supporting Staff, now the rest of three models are estimated here. These are the models where exogenous (external) factors are considered for estimating their impact on judicial productivity other than internal inputs. Three exogenous factors have been: 1) caseloads, 2) pendency, and 3) institution. Table 9 incorporates the role of caseloads as an uncontrollable variable and comparing the results of Model 2, 3, 4 with Model 1, we can see that efficiency scores decline

drastically. This shows that other than internal factors, external indicators are also having their influence on Court's efficiency.

Table 9: Summary statistics for DEA efficiency scores taking caseloads as exogenous factor (Four Models)

Models	Statistics	CCR efficiency	BCC efficiency	Scale efficiency
Model 1	Average Efficiency Mean	0.51	0.65	0.74
Model 2 **Criminal as exogenous factor**	Average Efficiency Mean	0.316	0.503	0.530
Model 3 **Civil as exogenous factor**	Average Efficiency Mean	0.272	0.483	0.448
Model 4 **Criminal & Civil as exogenous factors**	Average Efficiency Mean	0.339	0.505	0.557

Table 10 shows the correlation between various models using different proxies of output variable. In both cases, higher correlation is observed but we can see that in case of model, the correlation is deflated because its controlling for the supply side factor as well and this has eliminated the overly estimated figures from model. Hence this can be concluded that there is a higher degree of correlation between the two measures of efficiency. The residual correlation estimates and graphs of four models for two measures of efficiencies i.e., technical efficiency and scale efficiency is given in Appendix E.

Table 10: Spearman Rank Correlation test

Model Type with Disposal as output		
	CRS	VRS
CRS	1.000	0.8878*
VRS	0.8878*	1.00
Model Type with RI as output		
	CRS	VRS
CRS	1.000	0.7538*
VRS	0.7538*	1.000

Following the Table 10 below is given the analysis using Pendency as the exogenous factor affecting the court's performance. And from here again this is visible that efficiency estimates in Model 2,3,4 have been reduced compared to Model 1 showing that this external factor is causing inefficiency of district courts as well.

Table 11: Summary statistics for DEA efficiency scores taking Overall pendency as exogenous factor (Four Models)

Models	Statistics	CCR efficiency	BCC efficiency	Scale efficiency
Model 1	Average Efficiency Mean	0.51	0.65	0.74
Model 2 Criminal as exogenous factor	Average Efficiency Mean	0.242	0.480	0.414
Model 3 Civil as exogenous factor	Average Efficiency Mean	0.266	0.483	0.438
Model 4 Criminal & Civil as exogenous factors	Average Efficiency Mean	0.229	0.480	0.421

The residual correlation estimates and graphs of four models for two measures of efficiencies i.e. technical efficiency and scale efficiency is given in Appendix F.

In Table 12, the same process is repeated for four Models using case Institution as the exogenous factor and in the same fashion, we can see that efficiency estimates have reduced drastically comparing to original Model 1 but interesting fact is this, in case of this external factor, the efficiency estimates are being affected reduced more as compared to previous exogenous factors i.e. pendency and caseloads.

Table 12: Summary statistics for DEA efficiency scores taking Institution as exogenous factor (Four Models)

Models	Statistics	CCR efficiency	BCC efficiency	Scale efficiency
Model 1	Average Efficiency Mean	0.51	0.65	0.74
Model 2	Average Efficiency Mean	0.287	0.483	0.478

Criminal as exogenous factor				
Model 3 Civil as exogenous factor	Average Efficiency Mean	**0.028**	0.525	0.028
Model 4 Criminal & Civil as exogenous factors	Average Efficiency Mean	0.319	0.480	0.554

The residual correlation estimates and graphs of four models for two measures of efficiencies i.e., technical efficiency and scale efficiency are given in Appendix G.

8. Conclusions And Policy Recommendations

The efficiency and effectiveness of judicial systems is one of the main points of interest in public sector administration, due to the beneficial effects of an efficient judicial system on the economic system. This study is particularly covering Punjab province for the efficiency analysis of the courts which is having largest number of districts and huge case pendency of civil cases as per the recorded official figures. Linear optimization method usually known as Data Envelopment Analysis (DEA) and a non-parametric frontier is used to measure the efficiency of 36 District courts of Punjab for the period 2020-21 and to distinguish between pure, technical and scale (in)efficiency and (in)efficiency due to the non-discretionary caseloads both in civil and criminal matters. By employing two output measures, 1) Disposal rate, and 2) Resolution index, the efficiency estimates are calculated however results with the later output measure are closer to the real situation of the district judicial system as this is incorporating both the demand and supply aspect of settlement of cases. According to the approach of resolution index, the most inefficient district is Lahore and the most efficient includes Khushaab. However, this is due to the reason that the institutional arrangements are very much perfect therefore the clearance rate is high. The (in)efficiency depends on socio economic demographic as well which are somehow unable to quantify. For example, in Khushab and Rajanpur districts, case filing in courts is not the usual practice of people for the demand for justice, rather they have their own ‘jirga system’ where they prefer to resolve their matters through arbitration. Hence if the case institution is lesser then backlog log will not be there ultimately leading to decline in pendency. And this is the reason when our DEA model is replicated after adding ‘institution’ as the exogenous factor to see its impact on court performance, we have observed that the average efficiency declined from 0.51 to 0.028 (Table 16). Therefore, if Lahore is regarded as the most inefficient district productivity wise then this may be due to the size of the city, its population dynamics and income disparities which is causing increased rate of crime and corruption leading to more case filing and adding into backlogs. Hence this calls for increasing the capacities of existing courts in mega cities for catering to the demand for justice in the best possible way on the one hand while on the other side, this demands for better role of Law enforcement agencies to control the malpractices in the society.

For measuring the capacity of courts, scale efficiency is calculated, and it shows that all the district courts are operating in decreasing returns to scale which means that court size is too large to take full advantage of economies of scale and operates at supra-optimum scale size. All this demonstrates that courts are overly congested and therefore dispensation of justice is slow. The findings of the study showed that both the **'institution of cases'** and **'pendency'** in civil matters have played an intense regressive role as external factors in triggering the inefficiency of courts at district level compared to caseloads overall (Ippoliti 2014) in case of lower courts in Pakistan. For both of these exogenous factors, the overall scale efficiency in both the civil and criminal matters is reduced showing the over utilization of resources without increase in court output. In other words, this clearly exhibits the inability of existing resources in our judicial system on the one side i.e., judges and administrative staff to clear the backlog and on the other hand, increasing trend of crime and corruption in urban areas which has resulted in intensifying the issue due to increased filing of cases.

- Disclosure of potential conflicts of interest: No conflict of interest

- Research involving Human Participants and/or Animals: No such material is involved in this research.

- Informed consent: I don't give the consent to share author's details publically.

REFERENCES

Abili, K., Thani, F.N., Mokhtarian, F., Rashidi, M.M., (2011). Assessing quality gap of university services. Asian Journal on Quality, 12 (2), pp.167–175.

Tsoukato s, E. Rand, G.K., (2006). Path analysis of perceived service quality, satisfaction and loyalty in Greek insurance. Managing Service Quality, 16(5), pp. 501–519

Ibrahim, E.E., Joseph, M. Ibeh, K.I.N., (2006). Customers' perception of electronic service delivery in the UK retail banking sector. International Journal of Bank Marketing, 24 (7), pp. 475–493.

El-Bassio uni, M.Y., Madi, M., Zoubeidi, T., Hassan, M.Y., 2012. Developing customer satisfaction indices using SERVQUAL sampling surveys: A case study of Al-Ain municipality inspectors. Journal of Economic and Administrative Sciences, 28 (2), pp. 98–108.

Agrell, P. J., Mattsson, P., & Mansson, J. (2019). Impacts on efficiency of merging the Swedish district courts. Annals of Operations Research, 1–27.

Banker, R.D., A. Charnes, and W.W. Cooper. 1984. "Some Models for Estimating Technical and Scale Inefficiencies in Data Envelopment Analysis," 30 Management Science 1078–1092.

Bendix, R. 1960. Max Weber: An Intellectual Portrait. New York: Doubleday.

Chong. A., & Cozzubo. A., (2019). "On Judicial Reform and Corruption in Developing and Transition Economies," International Center for Public Policy Working Paper Series, at AYSPS, GSU paper1915, International Center for Public Policy, Andrew Young School of Policy Studies, Georgia State University.

Drake, L. M., & Simper, R. (2004). The economics of managerialism and the drive for efficiency in policing. Managerial and Decision Economics, 25(8), 509–523.

Espasa, M. & Esteller-Moré, Alejandro. (2015). Analyzing judicial courts' performance: Inefficiency vs. congestion. Revista de Economia Aplicada. 23. 61-82.

Falavigna, G., Ippoliti, R., & Manello, A. (2019). Judicial Efficiency and Immigrant Entrepreneurs. Journal of Small Business Management, 57(2), 421–449.

Farrell, M. J. (1957). The measurement of productive efficiency. Journal of the Royal Statistical Society, 120(3), 253–290.

Ferrandino, J. (2012). The impact of revision 7 on the technical efficiency of florida's circuit courts. Justice System Journal, 33(1), 22–46.

Ferro, G., Oubiña, V. and Romero, C., 2020. Benchmarking Labor Courts: An Efficiency Frontier Analysis. International Journal for Court Administration, 11(2), p.7. DOI: http://doi.org/10.36745/ijca.313

Ferro, G., Romero, C. A., & Romero-Gomez, E. (2018). Efficient courts? A frontier performance assessment. Benchmarking: An International Journal, 25(9), 3443–3458.

Finocchiaro C, M., & Guccio, C. (2015). Bottlenecks or inefficiency? An assessment of first instance Italian courts' performance. Review of Law & Economics, 11(2), 317–354.

Ippoliti, R. (2014). La competitivita del Mercato Forense e l'efficienza giudiziaria. Economia Pubblica - Italian Journal of Public Economics, 2(2014), 53–90.

Ippoliti, R. (2015). La riforma della geografia giudiziaria: Efficienza tecnica e domanda di giustizia. Economia Pubblica - Italian Journal of Public Economics, 2(2014), 91–124.

Kumar, D., & Singh, R M. (2022). Exploring court performance and developing a scale. International Journal for Court Administration. 13. 1-19. 10.36745/ijca.399.

Mattsson, P., & Tidana, C. (2019). Potential efficiency effects of merging the Swedish district courts. Socio-Economic Planning Sciences, 67, 58–68.

Mitropoulos, P., Talias, M. A., & Mitropoulos, I. (2015, May). Combining stochastic DEA with Bayesian analysis to obtain statistical properties of the efficiency scores: An application to Greek public hospitals. European Journal of Operational Research, 243(1), 302–311.

North, D C. 1990. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press.

Peyrache, A., & Zago, A. (2016). Large courts, small justice!: The inefficiency and the optimal structure of the italian justice sector. Omega, 64, 42–56.

Pulina, M., Detotto, C., & Paba, A. (2010). An investigation into the relationship between size and efficiency of the Italian hospitality sector: A window DEA approach. European Journal of Operational Research, 204(3), 613–620.

Santos, S. P., & Amado, C. A. F. (2014). On the need for reform of the Portuguese judicial system – Does Data Envelopment Analysis assessment support it? Omega, 47, 1–16.

Sherwood, R. 1995. "Judicial Systems and National Economic Performance," paper delivered at the Inter-American Development Bank's Second Annual Conference on Justice and Development in Latin American and the Caribbean.

Montevideo, Uruguay. Processed.. Spanish version: "Sistema Judicial y Desarrollo Económico." Emundo Jarquin and Fernando Carrillo, eds., La Economía Política de la Reforma Judicial. Inter-American Development Bank.

Smith, A. [1755] 1980. Unpublished manuscript quoted in Dugald Stewart, "Account of the Life and Writings of Adam Smith." In Adam Smith, Essays on Philosophical Subjects. Edited by W.P.D. Wightman and J.C. Bryce. Oxford: Clarendon Press.

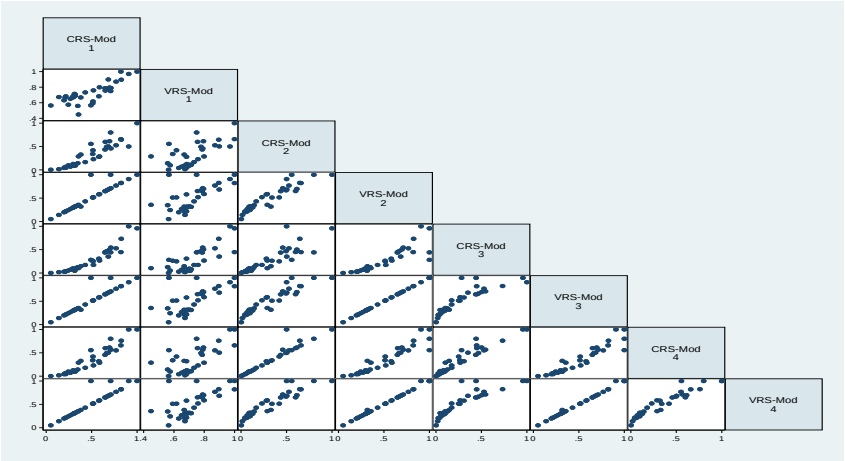
Yassine & Mohammed. (2021). Determinants of Judicial Efficiency in Morocco. Open Journal of Business and Managem.

Appendix E

Models	CRS_1	VRS_1	CRS_2	VRS_2	CRS_3	VRS_3	CRS_4	VRS_4
CRS_1	1.0000							
VRS_1	0.7538*	1.0000						
CRS_2	0.9365*	0.6038*	1.0000					
VRS_2	0.9573*	0.6504*	0.9505*	1.0000				
CRS_3	0.9723*	0.6862*	0.9219*	0.9417*	1.0000			
VRS_3	0.9573*	0.6504*	0.9505*	1.000*	0.9417*	1.0000		
CRS_4	0.9566*	0.6262*	0.9838*	0.9575*	0.9517*	0.9575*	1.0000	
VRS_4	0.9628*	0.6563*	0.9559*	0.9970*	0.9490*	0.9970*	0.9670*	1.0000

"*" Shows significance at 5% level.

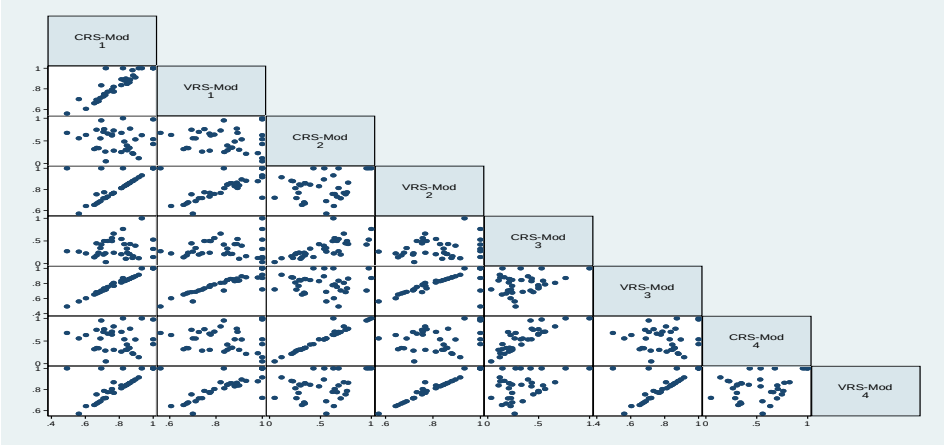
Fig: Scatter plot between estimated models with RI as output w.r.t Caseloads in civil and criminal cases.

Source: Author's own based on estimation

Models	CRS_1	VRS_1	CRS_2	VRS_2	CRS_3	VRS_3	CRS_4	VRS_4
CRS_1	1.0000							
VRS_1	0.8878*	1.0000						
CRS_2	---------	--------	1.0000					
VRS_2	0.7284*	0.7176*	---------	1.0000				
CRS_3	---------	---------	0.7785*	---------	1.0000			
VRS_3	0.9887*	0.9053*	---------	0.7535*	---------	1.0000		
CRS_4	---------	---------	0.9723*	---------	0.8449*	--------	1.0000	
VRS_4	0.7232*	0.7165*	----------	0.9773*	---------	0.7571*	---------	1.0000

Fig: Scatter plot between estimated models with Disposal rate as output w.r.t Caseloads in civil and criminal cases.

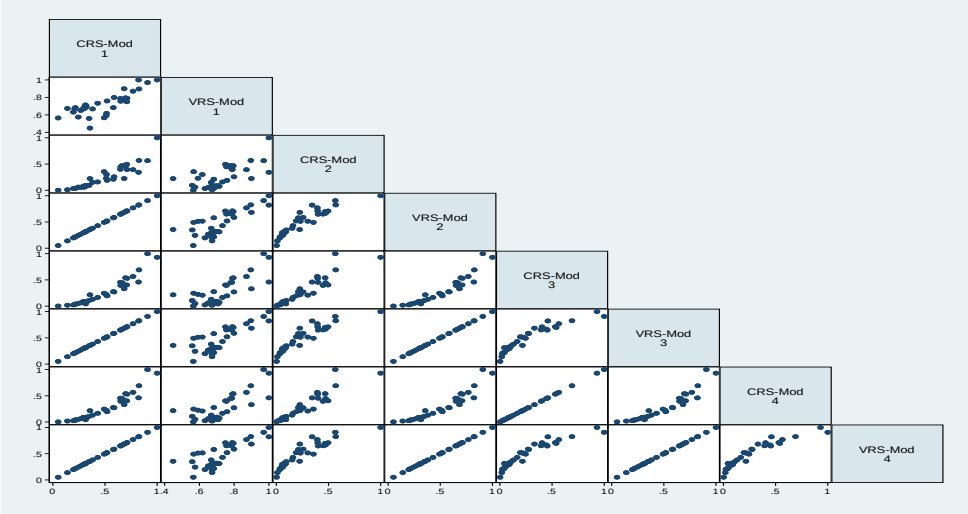

Source: Author's own based on estimation

Appendix F

Models	CRS_1	VRS_1	CRS_2	VRS_2	CRS_3	VRS_3	CRS_4	VRS_4
CRS_1	1.0000							
VRS_1	0.7538*	1.0000						
CRS_2	0.9530*	0.6261*	1.0000					
VRS_2	1.0000*	0.7538*	0.9530*	1.0000				
CRS_3	0.9754*	0.6895*	0.9557*	0.9754*	1.0000			
VRS_3	1.0000*	0.7538*	0.9530*	0.1000*	0.9754*	1.0000		
CRS_4	0.9754*	0.6895*	0.9557*	0.9754*	1.0000*	0.9754*	1.0000	
VRS_4	1.0000*	0.7538*	0.9530*	1.0000*	0.9754*	1.0000*	0.9754*	1.0000

Fig: Scatter plot between estimated models with Resolution index as output w.r.t Overall pendency as exogenous factor (Four Models)

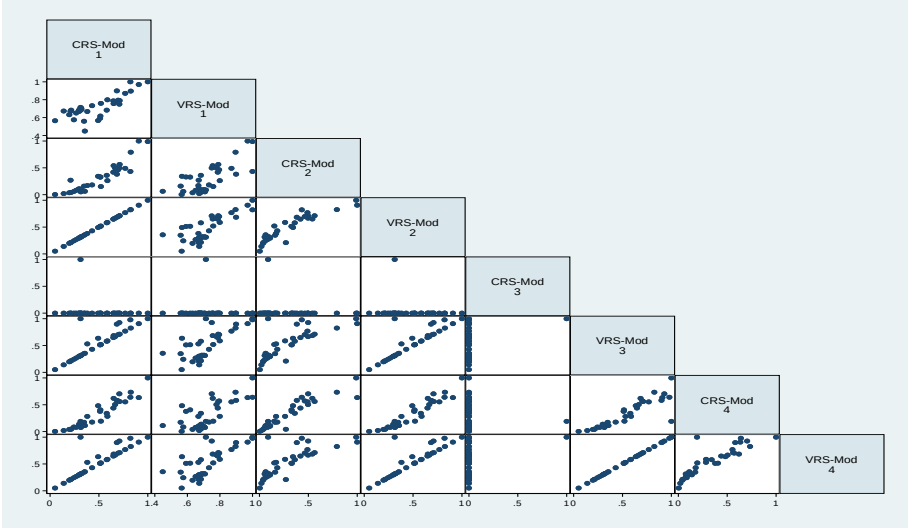

Source: Author's own based on estimation

APPENDIX G

Models	CRS_1	VRS_1	CRS_2	VRS_2	CRS_3	VRS_3	CRS_4	VRS_4
CRS_1	1.0000							
VRS_1	0.7538*	1.0000						
CRS_2	0.9142*	0.6650*	1.0000					
VRS_2	1.0000*	0.7538*	0.9142*	1.0000				
CRS_3	----------	----------	---------	---------	1.0000			
VRS_3	0.9047*	0.7267*	0.8239*	0.9047*	---------	1.0000		
CRS_4	0.9577*	0.6775*	0.9284*	0.9577*	---------	0.9292*	1.0000	
VRS_4	0.9047*	0.7267*	0.8239*	0.9047*	---------	1.0000*	0.9292*	1.0000

Fig: Scatter plot between estimated models with Resolution index as output w.r.t Institution as exogenous factor (Four Models)

Source: Author's own based on estimation

Acknowledgments

The author must acknowledge the support in conducting the research work.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).

Disclaimer

The views and opinions expressed in this paper are those of the author alone and do not necessarily reflect the views of any institution.

Yabancı Dil Öğretiminde Konuşma Becerilerini Pekiştirmede Portfolyo Hazırlama Metodu (A1-A2 Seviyesi)

The Portfolio Method: Enhancing Speaking Skills in Foreign Language Teaching (A1-A2 Proficiency Levels)

Alsu SHAMSUTOVA

Dr., Tatar Kültür, Sanat, Eğitim, Sosyal Dayanışma Derneği, Türkiye

Giriş

Dil öğreniminde temel amaç, onu gerçek yaşamda kullanabilmeyi öğretmektir. Bunun için okuma, yazma, dinleme ve konuşmayı dengeli bir şekilde geliştirilmesini sağlamalıyız. Ayrıca konuşma becerisi, dili aktif kullanmanı sağlayan en önemli beceridir. Malum ki, A1 ve A2 seviyelerindeki öğrenciler yabancı dilde konuşurken hata yapma korkusu, özgüven eksikliği veya yeterli pratik yapamama gibi nedenlerle karşı karşıya kalıyorlar. Ancak bu seviyelerin, öğrencilerin temel iletişim becerilerini kazandıkları başlangıç aşamalarını temsil ettiklerini unutmayalım. Öğrencilerin günlük yaşamda kendilerini tanıtabilmeleri, basit sorular sorabilmeleri ve temel ihtiyaçlarını ifade edebilmeleri önemli ve onlardan bu şekilde konuşmalar beklenmektedir. Cahit Bağcı'ya göre, geleneksel öğretim yöntemlerinin yanında öğrenciyi aktif kılan ve öğrenme sürecine dahil eden alternatif yöntemlere büyük bir ihtiyaç var. 'The purpose, tools, and methods of education, as well as the goals and roles of the school and teacher, need to be reconsidered within the context of the transformation of education and training' (Bağcı, 2022). Yabancı Dile öğretirken kullandığımız yeni yöntemlerden biri de 'Portfolyo hazırlama' metodudur. Portfolyo, öğrencinin belirli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirdiği çalışmaların sistemli bir şekilde bir araya getirildiği öğrenme dosyasıdır. Portfolyo çalışmaları sayesinde öğrenciler kendi gelişimlerini gözlemleyebilir, eksik yönlerini fark edebilir ve öğrenme sürecinde daha aktif rol üstlenebilirler. Bu sunumda, portfolyo hazırlama metodunun A1-A2 seviyesindeki yabancı dil öğrencilerinin konuşma becerilerini geliştirmedeki rolü ele alınacaktır.

Portfolyo Kavramı ve Yabancı Dil Öğretimindeki Yeri

Portfolyo, öğrencinin öğrenme sürecini ve gelişimini belgeleyen sistemli bir dosya olarak tanımlanabilir. Bu dosya içerisinde öğrencinin yazılı çalışmaları, ses kayıtları, video kayıtları, öz değerlendirme formları ve öğretmen geri bildirimleri yer alabilir. Portfolyonun temel amacı yalnızca öğrencinin başarı düzeyini ölçmek değil, aynı zamanda öğrenme sürecini görünür hale getirmektir (Freeman, Anderson, 2011). Bu metodu kullanmak eğitimde yeni bir vizyon belirlenmenin güzel örneği olarak ta tanımlanabiliriz. Ayrıca yabancı dil öğretiminde belirlenmiş yeni vizyon hakkında Mehmet Ulukütük, onun sadece ders materiyallarına değil,

öğrencilerin başarılarına da büyük etkisi olduğunu dile almaktadır: 'The learning principles of the new vision and the characteristics of the curriculum have been presented as follows: Structuring as opposed to transferring knowledge, Comprehending content rather than memorizing it, Mindfully applying methods rather than mindless activities, Social constructivism rather than individual study, Self-guided tasks rather than teacher-guided tasks, Structuring and self-evaluation rather than general evaluation, Learning to learn rather than learning a subject' (Ulukütük, 2022).

Yabancı dil öğretiminde portfolyo kullanımı son yıllarda giderek yaygınlaşmaktadır. Bunun en önemli nedeni, öğrenciyi pasif bir bilgi alıcısı olmaktan çıkarıp aktif bir öğrenen konumuna getirmesidir. Öğrenciler portfolyo hazırlarken kendi öğrenme süreçlerini planlar, değerlendirir ve geliştirirler. Böylece öğrenme sorumluluğunu üstlenirler.

Özellikle Avrupa Ortak Başvuru Metni (CEFR) çerçevesinde geliştirilen Avrupa Dil Portfolyosu, öğrencilerin dil becerilerini sistemli biçimde takip etmelerine yardımcı olmaktadır. Avrupa Dil Portfolyosu, bireylerin farklı dillerdeki yeterliliklerini kayıt altına almalarını ve kendi ilerlemelerini değerlendirmelerini amaçlamaktadır (D-AOBM / CEFRL, 2020). Bu yaklaşım, öğrencilerin konuşma becerilerinin geliştirilmesinde de etkili bir araç olarak görülmektedir.

A1-A2 Seviyesinde Konuşma Becerisinin Özellikleri. A1 seviyesi, dil öğreniminin başlangıç düzeyidir, bu seviyedeki öğrenciler kendilerini tanıtabilirler, yaşadıkları yer hakkında bilgi verebilirler ve günlük hayatta kullanılan basit ifadeleri anlayıp kullanabilirler (D-AOBM / CEFRL, 2020). A2 seviyesinde ise öğrencilerin iletişim becerileri biraz daha gelişir. Aile, okul, alışveriş, iş ve boş zaman etkinlikleri gibi konular hakkında kısa ve basit konuşmalar yapabiliyorlar. Ancak bu seviyelerde öğrenciler genellikle sınırlı kelime bilgisine sahiptir. Ayrıca cümle kurarken zorlanabilir ve konuşma sırasında uzun süre düşünme ihtiyacı duyabiliyorlar. Bu nedenle öğrencilerin sık sık konuşma pratiği yapmaları önemlidir. Portfolyo yöntemi bu noktada önemli avantajlar sunmaktadır. Çünkü öğrenciler yalnızca sınıf içinde değil, sınıf dışında da konuşma etkinlikleri hazırlayabilir ve bunları portfolyolarına ekleyebilirler. Böylece konuşma pratiği için daha fazla fırsat elde edebilirler.

Portfolyo Hazırlama Metodunun Konuşma Becerisine Katkıları. Portfolyo hazırlama metodunun en önemli avantajlarından biri öğrencilerin düzenli olarak konuşma üretmelerini sağlaması. Örneğin öğrenciler her hafta belirli bir konu hakkında kısa ses kayıtları hazırlayabilirler. 'Kendimi tanıtıyorum', 'Ailem', 'Günlük rutinim', 'En sevdiğim hobim' veya 'Hafta sonu planlarım' gibi konular A1-A2 seviyeleri için temel konulardır (D-AOBM / CEFRL, 2020). Bu çalışmalar sayesinde öğrenciler konuşmalarını tekrar dinleme fırsatı buluyorlar. Geleneksel sözlü sınavlarda öğrenci yalnızca bir kez performans gösterirken, portfolyo çalışmalarında sürekli gelişim süreci ön plana çıkması onlara avantajlar sağlıyor.

Bir diğer önemli katkısı da onların özgüvenlerinin gelişimidir. Pek çok öğrenci sınıf önünde konuşurken heyecanlanıyor. Ancak ev ortamında veya daha rahat hissettiği bir ortamda ses kaydı hazırlamak öğrencinin kaygı düzeyini azaltabilir. Öğrenci zamanla konuşmaya alışır ve

özgüveni artar. Portfolyo aynı zamanda bireysel öğrenmeyi desteklemektedir. Her öğrencinin öğrenme hızı farklıdır. Bazı öğrenciler yeni kelimeleri hızlı öğrenirken bazıları daha fazla zamana ihtiyaç duyar. Portfolyo yöntemi öğrencilere kendi hızlarında çalışma imkânı sunar. Böylece her öğrenci kendi öğrenme sürecini yönetebilir (Freeman, Anderson, 2011). Ayrıca portfolyo metodu ile öğretmenler de öğrencilerin gelişimlerini daha ayrıntılı takip edebiliyorlar. Öğretmen, öğrencinin farklı zamanlarda hazırladığı konuşma kayıtlarını karşılaştırarak gelişim düzeyini değerlendiriyor ve bu daha objektif bir değerlendirme yapılmasına katkı sağlıyor.

Portfolyo İçerisinde Kullanılabilecek Konuşma Etkinlikleri. A1-A2 seviyelerinde hazırlanacak portfolyolarda çeşitli konuşma etkinliklerine yer verilebilir. Bunlardan ilki ses kayıtlarıdır ve öğrenciler belirlenen konular hakkında bir veya iki dakikalık konuşmalar hazırlamaları gerekmekte. İkinci etkinlik türü video kayıtları olabilir, yani öğrenciler kısa videolar çekerek kendilerini tanıtabilir veya günlük yaşamlarından kesitler sunabiliyorlar. Görsel unsurların kullanılması öğrencilerin iletişim becerilerini daha etkili biçimde geliştirmektedir. Üçüncü olarak çok kullanılmakta olan rol yapma etkinlikleridir. Örneğin restoranda sipariş verme, alışveriş yapma veya yol tarifi isteme gibi günlük yaşam senaryoları kullanılabilir. Öğrenciler bu diyalogları sınıfta yaşarlar, sonra kayıt altına alarak portfolyolarına ekleyebilirler.

Bu etkinlikler öz değerlendirme için de kullanılabilir. Öğrenciler belirli aralıklarla kendi performanslarını değerlendirerek güçlü ve zayıf yönlerini görebilirler ve onların öğrenme farkındalığını artırmaktadır. Ayrıca öğretmenin geri bildirimleri de portfolyonun önemli bir parçasıdır. Öğretmenin yorumları öğrencilerin eksiklerini görmelerine ve sonraki çalışmalarda kendilerini geliştirmelerine yardımcı oluyor (Liddicoat, Scarino, 2013).

Portfolyo Yönteminin Avantajları ve Karşılaşılan Zorluklar. Portfolyo yönteminin birçok avantajı bulunmaktadır. İlk olarak öğrenciyi öğrenme sürecinin merkezine yerleştirmektedir, öğrenciler yalnızca öğretmenin verdiği görevleri yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda kendi gelişimlerinden sorumlu olurlar. İkinci olarak sürekli değerlendirme imkânı sunmaktadır, geleneksel sınavlar öğrencinin belirli bir andaki performansını ölçerken, portfolyo uzun vadeli gelişimi sağlamada yardım etmektedir. Üçüncü avantaj öğrencilerin motivasyonunu artırmasındadır. Öğrenciler eski çalışmalarını incelediklerinde ne kadar ilerlediklerini görebilirler ve bu öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlıyor.

Bununla birlikte bazı zorluklar da bulunmaktadır - portfolyo hazırlama süreci fazla zaman ister, öğrencilerin ve öğretmenlerin düzenli çalışma yapmaları gerekmektedir. Yanı sıra teknolojik araçlara erişim her öğrenci için aynı düzeyde olmayabilir, ses ve video kayıtlarının hazırlanması bazı öğrenciler için başlangıçta zorlayıcı olabilir. Öğrenciler bu zorlukları bir engel, sorun olarak değil de, başarıları elde etmek için çaba sarf etmek olarak değerlendirdiğinde, yabancı dilde düzenli ve akıcı konuşmayı başardığını görebilmektedir. K.B.Noaparast, uygun planlama yapıldığı zaman ve gerekli rehberlik sağlandığında bu zorluklar büyük ölçüde aşılabilmektedir diye vurguluyor: ‘In this endeavor, methods of problem solving are much more important than absorbing cultural content for the sake of subject matters’ (Noaparast, 2022).

SONUÇ

Sonuç olarak portfolyo hazırlama metodu, A1-A2 seviyesindeki yabancı dil öğrencilerinin konuşma becerilerini geliştirmede etkili bir yöntem olduğu onun eğitimde yeni vizyonun da bir parçası olduğu görünmektedir. Bu yöntem sayesinde öğrenciler düzenli konuşma pratiği yapmakta, kendi gelişimlerini takip etmekte ve öğrenme sürecinde daha aktif rol almaktadırlar. Öğrencilerin özgüvenlerinin artması, bireysel öğrenmenin desteklenmesi ve sürekli değerlendirme imkânı sunulması portfolyo yönteminin önemli avantajları arasında yer almaktadır.

Günümüzde dijital teknolojilerin daha yaygın kullanılmasıyla birlikte elektronik portfolyoların yabancı dil öğretiminde daha fazla önem kazanacağı beklenilmektedir. Özellikle ses ve video kayıtlarının kolayca paylaşılabilmesi, öğretmen geri bildirimlerinin hızlı bir şekilde iletilebilmesi ve öğrencilerin gelişimlerinin düzenli olarak takip edilebilmesi bu yöntemin etkisini daha da artırmakta. Özellikle Avrupa Ortak Başvuru Metni (CEFR) çerçevesinde geliştirilen Avrupa Dil Portfolyosunda da yabancı dil öğretiminde konuşma becerisinin geliştirilmesi amacıyla 'portfolyo hazırlama metodu'nun daha yaygın şekilde kullanılması önerilmektedir. Çünkü öğrenciler dili yalnızca öğrenen değil, aynı zamanda aktif ve canlı olarak kullanan bireyler haline gelebilecekler.

KAYNAKÇA

Diller için Avrupa ortak başvuru metni (2020): *Öğrenme, öğretme ve değerlendirme (D-AOBM) (CEFRL):* Tamamlayıcı cilt. https://www.coe.int/lang-cefr

Bağcı, C. (2022). The impacts of online education on ecology of learning and social learning processes. Y. Alpaydın and C. Demirli (Eds.), *Educational theory in the 21st century: Science, technology, society and education*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-981-16-9640-4

Larsen-Freeman, D., Anderson, M. (2011). *Techniques and principles in language teaching*. Oxford University Press.

Liddicoat, A. J., Scarino, A. (2013). *Intercultural language teaching and learning*. Wiley-Blackwell.

Noaparast, K. B. (2022). Challenges facing the philosophy of education in the twenty-first century. Y. Alpaydın, C. Demirli (Eds.). *Educational theory in the 21st century: Science, technology, society and education*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-981-16-9640-4

Ulukütük, M. (2022). Scientific paradigm shifts and curriculum: Experiences in the transition to social constructivist education in Turkey and Singapore. Y. Alpaydın, C. Demirli (Eds.), *Educational theory in the 21st century: Science, technology, society and education*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-981-16-9640-4

Sportif Yetenek Seçiminde Bütünsel Yaklaşım ve Uzun Vadeli Planlama

Holistic Approach and Long-Term Planning in Sports Talent Selection

Ahmet Gökhan YAZICI

Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Türkiye

1. GİRİŞ

Sportif yetenek seçiminde bütünsel yaklaşım, adayların yalnızca yürütme becerilerine odaklanmak yerine, bireylerin fiziksel, psikolojik, motivasyonel ve çevresel faktörlerini dikkate alan kapsamlı bir değerlendirme sistemini benimsemektedir (Dinçer, 2023). Bu yaklaşım, potansiyel yeteneklerin doğru tespiti ve geliştirilmesi amacıyla çeşitli unsurların bütünsel bir bakış açısıyla ele alınmasını zorunlu kılar (Yılmaz, 2025). Ayrıca, uzun vadeli planlamanın temelinde, yeteneklerin sadece mevcut performans seviyelerine değil, aynı zamanda gelişim potansiyellerine de odaklanmak yer alır. Bu perspektifle, herkesin erişebileceği adil ve sürdürülebilir bir sistem kurmak amaçlanmakta olup, bireylerin farklı özellikleri, psikolojik dayanıklılıkları ve biyolojik yapılarına uygun stratejiler geliştirilir (Kıyıcı & Alaeddinoğlu, 2022). Bu bağlamda, etkin bir yetenek seçimi ve gelişimi, disiplinler arası bilgilerin entegrasyonu ile sağlanmakta olup, bilimsel veriler ve etik ilkeler ışığında sürekli güncellenen kriterler dikkate alınır. Sonuç olarak, bütünsel yaklaşım, sadece kısa vadeli başarıları değil, aynı zamanda sporcuların uzun vadeli gelişimini ve sürdürülebilir performansını temel alan bir sistemdir ve bu sistemde, çeşitli faktörlerin uyum içerisinde değerlendirilmesi hayati önem taşımaktadır (Subak, Müniroğlu, & Kaya, 2022).

2. Bütünsel Yetenek Değerlendirme Kavramı

Bütünsel yetenek değerlendirme kavramı, sporcu adaylarının sadece fiziksel özellikleri veya teknik becerileri değil, aynı zamanda psikolojik, biyolojik ve sosyal faktörlerin bütünsel bir bakış açısıyla incelenmesini esas alır (Yaşartürk, Seleciler, & Kul, 2026). Bu yaklaşımda, bireyin yetenekleri çok boyutlu bir çerçevede ele alınarak, çeşitli değerlendirme araçları ve yöntemleri kullanılır. Özellikle performansın sürdürülebilirliği ve gelişim potansiyeli açısından, sporcuların genetik yapıları, psikolojik dayanıklılıkları, motivasyon seviyeleri ve sosyal uyumları detaylı biçimde analiz edilir. Bu sayede, tek yönlü ya da yüzeysel değerlendirmelerin ötesine geçilerek, adayların uzun vadeli başarıları için en uygun gelişim planları oluşturulur (Sevimli, 2015). Ayrıca, bütünsel yaklaşım; başarma potansiyelini artırmak, sakatlanma risklerini azaltmak ve çeşitli performans alanlarındaki gelişimleri uygun zamanlamayla yönlendirmek amacıyla tasarlanır. Bu kapsamda, multidisipliner bir değerlendirme süreci benimsenir; uzmanlar arasında sürekli iletişim ve veri paylaşımı sağlanır. Böylece, yeteneklerin

doğru tespiti ve bu yeteneklerin optimize edilmesi adına, bütünsel ve sistematik bir değerlendirme yaklaşımı benimsenir. Bu anlayış, süreklilik arz eden gelişim ve takip süreçleri ile bütünleşerek, sporcuların en yüksek performans seviyelerine ulaşmalarını destekler. Sonuç olarak, bütünsel yetenek değerlendirme kavramı, sportif başarıyı sürdürülebilir kılmak ve yetenekleri en uygun şekilde yönlendirmek amacıyla uygulanan, bilimsel ve bütünsel temellere dayanan stratejik bir yaklaşımdır (Martindale, Collins, & Daubney, 2005).

3. Yetenek Seçiminde Stratejik Planlama

Yetenek seçiminde stratejik planlama, sportif performansın sürdürülebilirliği ve başarıyı garantilemesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu süreç, belirli hedeflerin belirlenmesi, mevcut kaynakların etkin kullanımı ve uzun vadeli gelişim planlarının oluşturulmasıyla şekillenir. Öncelikli olarak, kısa ve orta vadeli hedeflerin netleştirilmesi ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli olan adımların detaylandırılması gerekir. Bu adımlar stratejik planlamanın temelini oluştururken, aynı zamanda yeteneklerin potansiyelini ortaya çıkaracak ve geliştirecek uygun yöntemlerin belirlenmesini sağlar (Özel & Türkmen, 2023).

Planlama aşamasında, çeşitli ölçütler ve kriterler kullanılarak adayların değerlendirilmesi, yeteneklerin kapsamlı ve bütünsel bir şekilde analiz edilmesine imkan tanır. Bu, sadece fiziksel veya teknik kapasitenin değil, aynı zamanda psikolojik dayanıklılık, zihinsel yetenekler ve biyolojik kriterlerin de göz önünde bulundurulmasını sağlar. Ayrıca, planlama sürecinde çeşitli senaryolar ve olasılık analizleri yapılarak, ortaya çıkabilecek öngörülemeyen durumlara karşı esneklik ve adaptasyon kabiliyeti artırılır. Bu yaklaşım, kaynakların etkin kullanımı ve gereksiz risklerin minimize edilmesi açısından önemlidir (Karaman & Özsoy, 2025).

Stratejik planlama, aynı zamanda disiplinlerarası bir yaklaşımla uzman ekiplerin katılımını gerektirir. Eğitim programları, yarışma takvimleri ve performans analizleri gibi unsurların uyum içinde planlanması, sporcuların gelişimini desteklerken, aynı zamanda organizasyonların uzun vadeli başarı hedefine ulaşmasına katkı sağlar. Uzun vadeli stratejiler, genç yeteneklerin gelişimine yönelik planlar, sürdürülebilir sporcu havuzlarının oluşturulması ve performans takip sistemlerinin entegrasyonu gibi temel unsurları içerir. Bu kapsamda, düzenli değerlendirmeler ve geri bildirimler ışığında planların güncellenmesi ve iyileştirilmesi, başarı şansını artıran kilit unsurlardan biridir (Öner, Karataş, & Karataş, 2024).

Sonuç olarak, yetenek seçiminde stratejik planlama hem bireysel hem de kurumsal seviyede performans artışını hedefleyen kapsayıcı ve sistematik bir yaklaşımı temsil eder. Bu süreç, uzun vadeli planlama ve sürekli gelişim anlayışıyla bütünleşerek, sporcuların potansiyelini en verimli şekilde ortaya çıkaracak, rekabet gücünü artıracak ve sporun disiplinlerarası doğasına uygun, sürdürülebilir başarıların temelini oluşturur.

4. Uzun Vadeli Gelişim için Program Tasarımı

Uzun vadeli gelişim odaklı program tasarımı, sporcuların potansiyelini en üst düzeye çıkarmak ve sürdürülebilir başarıyı sağlamak amacıyla detaylı bir planlama sürecinin benimsenmesini gerektirir. Bu süreçte, bireysel yetenek ve ihtiyaçların titizlikle analiz edilmesi, gelişim

aşamalarının belirlenmesi ve zaman içinde takip edilmesi temel ilkeleri oluşturur (Brinkmöller, Eckcardt, & Strauss, 2026). Program tasarımında, farklı gelişim seviyelerine uygun modüllerin ve aşamaların belirlenmesi hayati önem taşır; böylece sporcuların gelişiminde aşamalı ve istikrarlı ilerleme sağlanabilir. Ayrıca, multidisipliner bir yaklaşım benimsenerek, fizyolojik, psikolojik ve taktiksel bileşenlerin bütünsel entegrasyonu sağlanır. Bu entegrasyon, bireysel gelişim süreçlerinin daha verimli planlanmasına olanak tanır. Uzun vadeli planlamada, hedeflerin net ve ulaşılabilir olması; belirli periyotlar halinde değerlendirme ve geri bildirim mekanizmalarının kurulmasıyla gelişme izlenebilir. Bu kapsamda, esneklik ve uyum sağlayabilme yeteneği de programın başarısı açısından kritik olup, sporcu gelişimine uygun revizyonların yapılmasına imkan tanır. Ayrıca, sürdürülebilirlik ilkesi gözetilerek, eğitim programlarının, antrenman yüklerinin ve dinlenme sürelerinin dikkatli planlanması gerekir. Böylece, aşırı yüklenmelerin engellenmesi ve sporcuların motivasyonunun yüksek tutulması sağlanır. Program tasarımı, aynı zamanda, sporcuların bireysel motivasyonlarını ve psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirmeye odaklanmalıdır. Bu sayede, uzun vadede tutarlı performans artışları elde edilerek, sporcuların kariyerleri boyunca salim ve istikrarlı bir gelişim göstermeleri mümkün olur. Sonuç olarak, bütünsel ve sistematik bir yaklaşım benimseyerek, sporcuların potansiyellerinin tam anlamıyla açığa çıkmasını sağlayacak etkin ve sürdürülebilir gelişim programlarının tasarlanması temel hedeftir (Baker, Schorer, & Wattie, 2026).

5. Veri Kaynağı ve Değerlendirme Ölçütleri

Veri kaynağı ve değerlendirme ölçütleri, sportif yetenek seçiminde temel belirleyiciler arasında yer almaktadır. Bu aşamada kullanılacak verilerin doğruluk, güvenilirlik ve geçerliliği büyük önem taşır. İlk olarak, objektif ve standardize edilmiş testler aracılığıyla kazanımların ve potansiyelin ölçülmesi sağlanmalıdır. Bireylerin fiziksel özellikleri, dayanıklılık, sürat, güç gibi temel performans parametreleri, laboratuvar veya saha testleriyle elde edilirken; psikolojik ve bilişsel beceriler, psikometrik değerlendirmeler ve gözlemsel metotlarla analiz edilir. Ayrıca, spor geçmişi, sağlık durumu ve gelişim seviyeleri gibi kişisel bilgiler de bütünsel bir değerlendirmeye dâhil edilmelidir (Akdeniz, 2025).

Değerlendirme ölçütleri, belirli kriterler ve puanlama sistemleri çerçevesinde oluşturulmalıdır. Bu sistemler, adayların farklı performans alanlarındaki göstergelerini niceliksel ve niteliksel açıdan karşılaştırmaya imkan tanır. Ölçütlerin nesnel olması, önyargıları minimize eder ve adil bir seçim süreci sağlar. Ayrıca, ölçütler zaman içinde güncellenmeli ve gelişen bilimsel bilgiler ışığında yeniden yapılandırılmalıdır. Veri analizi aşamasında, istatistiksel yöntemler ve teknolojik araçlar kullanılarak, adaylar arasındaki farklar detaylı şekilde ortaya konur. Bu sayede, yetenek potansiyeli yüksek ve gelişim gösterecek sporcuların belirlenmesi için sağlam temellere dayalı kararlar alınabilir. Sonuç olarak, güvenilir ve kapsamlı veri kaynağı ile objektif değerlendirme ölçütlerinin bütünleşmesi, uzun vadeli sportif başarı ve gelişim adına kritik öneme sahiptir (Demiran & Özbey, 2025).

6. Psikolojik ve Biyolojik Bileşenler

Psikolojik ve biyolojik bileşenler, sportif yetenek seçiminde temel bir öneme sahiptir ve bu

unsurların dikkate alınması, adayların potansiyelini doğru şekilde değerlendirmek için vazgeçilmezdir. Psikolojik faktörler arasında motivasyon, dayanıklılık, özgüven ve stres yönetimi gibi unsurlar öne çıkar. Bu özellikler, sporcu adaylarının zorlayıcı koşullar altında performanslarını sürdürebilmeleri ve sürekli gelişim gösterebilmeleri açısından kritik roller oynar. Ayrıca, zihinsel dayanıklılık ve odaklanma seviyeleri, müsabaka sırasında gösterilen performansın belirleyicileri arasında yer alır. Biyolojik açıdan ise genetik yapı, kas yapısı, kardiyovasküler kapasite, esneklik ve hız gibi fiziksel özellikler dikkatle incelenmelidir. Bu özellikler, spor branşlarına özgü başarı kriterlerine uygun olarak seçilmeli ve uzun vadeli gelişimi destekleyecek şekilde yapılandırılmalıdır (Kahya, Sporda Esneklik ve Gen İlişkisinin İncelenmesi, 2023).

Ayrıca, nörolojik gelişim ve biyomekanik veriler, adayların oyun içi reflekslerini ve teknik uyumlarını değerlendirmede önem taşır. Bu bağlamda, genetik yatkınlıklar ve biyolojik farklılıklar, bireysel ilerleme gösterme potansiyelini belirlemede kullanılır. Bu unsurların bütünsel bir yaklaşımla ele alınması, sadece kısa vadeli performans değil, aynı zamanda uzun vadeli gelişim imkanlarını da göz önünde bulundurur. Psikolojik ve biyolojik bileşenlerin uyum içerisinde yönetilmesi, adayların güçlü yönlerini ortaya çıkarırken, gelişim alanlarını da doğru biçimde belirleme imkânı sağlar. Sonuç olarak, bu bileşenlerin detaylı ve bilimsel temellere dayanan değerlendirmeleri, sporcu seçiminde başarı açısından hayati öneme sahiptir ve sistematik bir planlama gerektirir (Havuz, Çakır, & Çakır, 2025).

7. Eğitim ve Performans İlişkisi

Eğitim ve performans arasındaki ilişki, sportif yetenek seçiminde temel bir unsur olarak dikkate alınmalıdır. Bireylerin eğitim seviyeleri, genel bilgi düzeyi ve öğrenme yetenekleri, performans gelişimini doğrudan etkiler. Özellikle temel eğitimden başlayarak sürdürülen uzmanlık eğitimleri, sporcuların teknik becerilerini ve taktik anlayışlarını geliştirmelerine katkıda bulunur. Bu süreçte, eğitim programlarının bilimsel temellere dayandırılması ve bireye özgü ihtiyaçlara uygun hale getirilmesi, başarıyı artıran önemli faktörlerdir (Uğur, 2026).

Eğitime entegre edilen psikolojik ve biyolojik unsurlar da performans üzerinde belirleyici rol oynar. Motivasyon seviyeleri, odaklanma becerileri ve stres yönetimi gibi psikolojik faktörler, eğitim sırasında kazandırılan becerilerin kalıcılığını ve verimliliğini yükseltir. Aynı zamanda biyolojik unsurların, genetik yatkınlıklar ve fizyolojik gelişim aşamalarının dikkate alınması, eğitimin etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlar (Kahya & Bayrakdar, Sporda Genetik Testler Performans İçin, 2026).

Eğitim programlarının sürekliliği ve ilerleme düzeyleri, uzun vadeli performans hedeflerine ulaşma açısından büyük önem taşır. Bu nedenle, eğitim ve performans arasındaki ilişki dinamik ve karşılıklı etkileşim halinde değerlendirilmelidir. Güncel bilimsel veriler ışığında tasarlanan eğitim yaklaşımları, sporcuların potansiyelini en üst düzeye çıkarmayı hedeflemekte ve sportif başarıyla kalıcı gelişim arasındaki dengeyi sağlamaktadır (Dilican, 2023).

8. Etik, Adalet ve Eşitlik İlkeleri

Etik, adalet ve eşitlik ilkeleri, sporcu seçiminde temel değerler olarak dikkate alınmalıdır. Bu ilkeler, yetenek değerlendirmelerinin adil, şeffaf ve tarafsız olmasını sağlayarak, her bireye eşit fırsatlar sunulmasına katkıda bulunur. Sportif yetenek seçiminde, etik ilkeler çerçevesinde hareket etmek, performans ölçümlerinde dürüstlüğü ve doğruluğu teminat altına alır (Genç, Şen, & Turunç, 2023). Ayrıca, adalet ilkesi, farklı arka planlara sahip sporcuların eşit değerlendirilmesini ve fırsat eşitliğinin gözetilmesini zorunlu kılar. Bu bağlamda, seçme sürecinde ayrımcılık ve önyargılar minimize edilmeli ve bilimsel, nesnel ölçütler kullanılmalıdır. Eşitlik ilkesi ise, cinsiyet, yaş, fiziksel özellikler ve sosyoekonomik durumlardan bağımsız olarak sporcuların değerlendirilmesini esas alır. Bu ilkelerin ihlali, sadece bireylerin hakkını zedelemekle kalmaz, aynı zamanda sporun adil rekabet ve gelişim ilkelerine de zarar verir (Akgül & Yıldırım, 2024). Bu nedenle, etik ve adalet ilkeleri doğrultusunda hareket eden sistemler hem sporun değerlerini korur hem de toplumda sporun saygınlığını artırır. Sonuç olarak, sportif yetenek seçimi süreçlerinde etik ve adil uygulamaların benimsenmesi, uzun vadeli gelişim ve sürdürülebilir başarı için vazgeçilmez öneme sahiptir. Bu ilkeleri gözeten yaklaşımlar, sporun temel insani ve etik değerlerle bütünleşmesini sağlayarak, toplumsal güven ve dayanışmayı güçlendirir (Görgüt, 2023).

9. Uygulama Örnekleri ve Vaka Analizleri

Gerçekleştirilen uygulama örnekleri ve vaka analizleri kapsamında, bütünsel yetenek seçimi ve uzun vadeli planlamanın etkinliği somut verilerle ortaya konmuştur. Bir sporcu geliştirme merkezinde gerçekleştirilen proje, genç yeteneklerin psikolojik, biyolojik ve teknik bileşenlerinin bütünsel değerlendirmesiyle başlatılmıştır. Katılımcıların temel fizyolojik verileri, psikolojik dayanıklılık seviyeleri ve teknik performans ölçütleri kullanılarak detaylı bir veri tabanı oluşturulmuştur. Bu veriler, belirli yetenek gruplarının geliştirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesinde yardımcı olmuştur. Ayrıca, uzun vadeli planlama kapsamında, sporcuların gelişim süreçlerine uygun özelleştirilmiş eğitim programları tasarlanmış ve izleme sistemleriyle düzenli takip edilmiştir. Bir diğer vaka çalışmasında ise, farklı spor disiplinlerinden seçilen yeteneklerin gelişim süreçleri karşılaştırılmıştır (Tortu & Akın, 2025). Çalışma, bireysel farklılıkların ve çevresel faktörlerin performansa etkisini ortaya koymuştur. Bu sayede, sistematik veri analizleri ve multidisipliner değerlendirmeler doğrultusunda, en uygun yeteneklere yönlendirme yapılmıştır. Ayrıca, etik ilkeler gözetilerek, adil ve eşit olanakların sağlanması temel alınmıştır. Tüm bu uygulama örnekleri, bütünsel ve uzun vadeli planlamanın, sporcu gelişiminde başarıyı artırmada temel unsur olduğunu kanıtlamıştır. Bu vaka analizleri, yetenek seçiminde kullanılan modellerin ve stratejilerin çeşitliliğini ve etkinliğini ortaya koyarak, gelecekteki uygulamalara ışık tutacak bilgiler sunmaktadır (Till, et al., 2016).

10. Değerlendirme ve İzleme Sistemleri

Değerlendirme ve izleme sistemleri, sportif yetenek seçiminde sürdürülebilir başarıyı sağlamak ve programların etkinliğini artırmak adına büyük önem taşır. Bu sistemler, bireysel gelişim

düzeylerini, performans trendlerini ve programın zaman içerisindeki etkinliğini sürekli olarak takip etmeyi amaçlar. Öncelikle, objektif ve güvenilir ölçütlerin belirlenmesi, doğru veri toplama tekniklerinin kullanılması ve sonuçların düzenli olarak analiz edilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, çeşitli değerlendirme araçları ve teknolojik altyapılar (örneğin, dijital platformlar ve performans izleme cihazları) entegre edilerek, ölçüm süreçleri standartlaştırılabilir. Sistemlerin işleyişinde, çok boyutlu ve bütünsel bir yaklaşım benimsenerek, fizyolojik, psikolojik ve teknik performans göstergeleri birlikte dikkate alınır. Bu sayede, sporcuların gelişimi hakkında bütünsel ve güncel bilgi elde edilerek, kişiye özel gelişim planları oluşturulabilir. İzleme süreçleri, performans dalgalanmalarının tespiti ve erken müdahale imkanlarını da beraberinde getirir. Ayrıca, geribildirim mekanizmalarının etkin kullanımıyla, sporcuların motivasyonunu ve özgüvenini artırmak mümkün olur. Sistemlerin sürekli gözden geçirilmesi ve güncellenmesi, teknolojik gelişmeler ışığında adaptasyon sağlayarak, yanlış kararların önüne geçilmesine ve kaynakların verimli kullanımına katkı sağlar. Sonuç olarak, başarılı bir değerlendirme ve izleme sistemi, sadece performans belirleyici göstergeleri takip etmekle kalmaz, aynı zamanda sporcuların uzun vadeli gelişimini destekleyen ve programların sürdürülebilirliğini temin eden dinamik bir yapıdır.

11. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bütünsel yaklaşım ve uzun vadeli planlamanın, sportif yetenek seçiminde sürdürülebilir başarı ve adil gelişim için temel unsurlar olduğu kabul edilmelidir. Bu doğrultuda, sistemli ve bütüncül değerlendirme süreçleri, yalnızca kısa vadeli performans kriterlerine odaklanmak yerine, adayların psikolojik, biyolojik ve eğitimsel altyapılarını da dikkate almalıdır. Ayrıca, stratejik planlama aşamasında belirlenen hedefler ve kullanılacak veri kaynakları, güvenilir ve nesnel ölçütlerle desteklenerek, öngörülebilir ve tutarlı bir gelişim süreci sağlar. Uzun vadeli program tasarımı, yeteneklerin sürekli izlenmesini ve adaptasyonunu temin ederek, bireylerin potansiyellerinin en üst seviyeye çıkarılmasını amaçlar. Bu bağlamda, etik ve adalet ilkeleri gözetilerek, eşit fırsatlar sunulmalı ve önyargılardan uzak bir değerlendirme ortamı oluşturulmalıdır. Uygulama ve izleme sistemleri, düzenli gözlem ve geri bildirim mekanizmalarıyla güçlendirilerek, gerekirse programlarda ve değerlendirme kriterlerinde revizyona gidilmelidir. Sonuç olarak, bütünsel ve uzun vadeli yaklaşımlar, ihtiyaca göre uyarlanabilir, sürdürülebilir ve adil sporcu gelişimine katkı sağlayan temel stratejileri oluşturmalıdır. Bu doğrultuda, paydaşların iş birliği ve disiplinlerarası yaklaşım, başarı ve etik ilkelerle uyum içinde hareket etmek, geleceğin yeteneklerini doğru bir şekilde seçip yönlendirmede kilit unsurdur.

12. Sonuç

Sonuç bölümü, sportif yetenek seçiminde bütünsel yaklaşım ve uzun vadeli planlamanın önemini vurgulamaktadır. Bütünsel yaklaşım, bireyin fiziksel, psikolojik ve biyolojik unsurlarını dikkate alarak, yeteneklerin gerçek potansiyelini ortaya koymayı hedefler. Bu kapsamda, yetenek değerlendirmeleri yalnızca kısa vadeli performans göstergelerine dayanmak yerine, bireysel gelişim ve gelecek başarı olasılıklarını da dikkate almalı, çok disiplinli ve multidi-mensional bir değerlendirme sistemi benimsenmelidir. Uzun vadeli planlamanın temel

amacı, yetenekli bireylerin yalnızca anlık başarılar değil, sürdürülebilir ve sürekli gelişim gösterebilmesini sağlamaktır. Bu süreçte, bilimsel veriler ve nicel ölçütler doğrultusunda, düzenli izleme ve değerlendirme mekanizmaları kurulmalı, yetenek gelişim sürecinin her aşaması titizlikle takip edilmelidir. Ayrıca, etik ve adil ilkelere uygun hareket edilerek, tüm adaylara eşit imkanlar sunulmalı ve kariyerin ilerleyişinde önyargı ve ayrımcılıktan uzak durulmalıdır. Böylece, sporcuların en yüksek potansiyellerine ulaşması ve uzun vadeli başarılar elde edilmesi sağlanabilir. Sonuç olarak, sportif yetenek seçiminde elde edilen başarı, bütünsel ve bilimsel yaklaşımlarla uzun vadeli planlamanın etkin uygulanmasıyla mümkündür. Bu yaklaşım, sadece bireylerin değil, aynı zamanda spor organizasyonlarının ve eğitim kurumlarının da gelişimini destekleyen ve sürdürülebilirliği sağlayan temel bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akdeniz, L. (2025). Sporda Dijitalleşme Üzerine Bir Analiz. (https://izlik.org/JA78XW33ZR, Ed.) *stanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 17* (4), 441-460.

Akgül, F., & Yıldırım, M. (2024). Okul ve Kulüp Takımlarında Oynayan Üniversite Öğrencilerinin Sporda Fair-Play Anlayışlarının Belirlenmesi. (https://izlik.org/JA95GB83LU, Ed.) *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi , 5* (3), 69-80.

Baker, J., Schorer, J., & Wattie, N. (2026). Compromising Talent: Issues in Identifying and Selecting Talent in Sport. (doi.org/10.1080/00336297.2017.1333438, Ed.) *Science and Medicine in Football , 10* (3), 388-400.

Brinkmöller, B., Eckcardt, V. C., & Strauss, B. (2026). “Why Did no One Tecognize this Person as a Talent?”: Advancing Selection Practices Through a Comparative Analysis of Sports and Business. (doi.org/10.1177/17479541261448333, Ed.) *International Journal of Sports Science & Coaching* , 1-15.

Demiran, D., & Özbey, S. (2025). Sporda Dijital Dönüşüm Süreci ve Yeni Uygulamalar. (doi.org/10.70506/eisrcdergi.1820671, Ed.) *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi , 7* (2), 270-294.

Dilican, T. (2023). Basketbolda Performans Testlerinin Yetenek Seçimi Üzerine Etkisi. (doi:10.36415/dagcilik.1313141, Ed.) *Uluslararası Dağcılık ve Tırmanış Dergisi , 6* (1), 28-37.

Dinçer, U. (2023). Sporda Yetenek Seçimi ve Yönetimi ile İlgili Türkiye'de Yapılmış Araştırmaların Derlemesi. (doi:10.36415/dagcilik.1302013, Ed.) *Uluslararası Dağcılık ve Tırmanış Dergisi , 6* (1), 8-27.

Genç, N., Şen, H., & Turunç, S. (2023). Beden Eğitimi ve Sporda Fair Play Çalışmalarının İncelenmesi. (https://izlik.org/JA79PF72JR, Ed.) *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi , 7* (2), 278-291.

Görgüt, İ. (2023). Fair Play Kapsamında Sporcularda Saygı Kavramı: Mecburiyet/ Ahlaki Yükümlülük. (doi.org/10.33468/sbsebd.346, Ed.) *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi , 10* (3), 243-264.

Havuz, Y., Çakır, G., & Çakır, H. İ. (2025). Sporda Fiziksel, Fizyolojik ve Psikolojik Ölçümlerde Güncel Yaklaşımlar. (doi:10.55238/seder.1708474, Ed.) *Spor Eğitim Dergisi , 9* (3), 478-495.

Kahya, S. (2023). Sporda Esneklik ve Gen İlişkisinin İncelenmesi. (https://izlik.org/JA97NP98WB, Ed.) *Yalova Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi , 2* (2), 55-65.

Kahya, S., & Bayrakdar, A. (2026). Sporda Genetik Testler Performans İçin. In M. Tutar, A. Bayrakdar, & doi.org/10.58830/ozgur.pub1300.c5254 (Ed.), *Sporda Genetik, Performans ve Yaralanma: Moleküler Temellerden Uygulamaya Bütüncül Yaklaşım* (pp. 43-60). Gaziantep: Özgür Yayınevi.

Karaman, T., & Özsoy, D. (2025). Futbol Milli Takımları ve Gençlerin Spor Kariyeri: Yetenek Seçiminde Yönetim Stratejileri. (https://izlik.org/JA93GY85UE, Ed.) *Spor Ve Bilim Dergisi , 3* (2), 46-63.

Kıyıcı, F., & Alaeddinoğlu, V. (2022). Kayak Alp Disiplini Alt Yapısı İçin Yetenek Seçimi Üzerine Bir Değerlendirme. (https://izlik.org/JA29FY88BN, Ed.) *Uluslararası Gelişim Akademi Dergisi , 1* (1), 14-32.

Martindale, R. J., Collins, D., & Daubney, J. (2005). Talent Development: A Guide for Practice and Research Within Sport. (doi.org/10.1080/00336297.2005.10491862, Ed.) *A Guide for Practice and Research Within Sport , 57* (4), 353-375.

Öner, İ., Karataş, Ö., & Karataş, E. Ö. (2024). Futbol Kulüplerinde Yönetim Stratejileri ve Sürdürülebilir Başarı. (https://izlik.org/JA75AF96RF, Ed.) *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi , 11* (3), 24-45.

Özel, S., & Türkmen, M. (2023). Yetenek Seçiminde Analitik Hiyerarşi Süreci: Bocce Branşında Bir Uygulama. (https://izlik.org/JA44DB25ZY, Ed.) *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi , 9* (2), 221-237.

Sevimli, D. (2015). Sporda Yetenek Gelişiminin Yönetim Süreci. (https://izlik.org/JA92UM44GM, Ed.) *CBÜ Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi , 10* (1), 1-9.

Subak, G. E., Müniroğlu, R. S., & Kaya, K. (2022). 2020 Sonrası Sporda Yetenek Seçiminde Ulaşılan Nokta. (doi:10.48133/igdirsbd.1200670, Ed.) *Iğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi , 5* (1), 1-11.

Till, K., Jones, B. L., Cobley, S., Morley, D., O'hara, J., Chapman, C., et al. (2016). Identifying Talent in Youth Sport: A Novel Methodology Using Higher-Dimensional Analysis. (doi.org/10.1371/journal.pone.0155047, Ed.) *Plos One* , 1-18.

Tortu, E., & Akın, G. (2025). Algoritmalar ve Atletler; Sporda Veri Madenciliği ile Başarıya Giden Yol. In E. K. Akgönül, & K. Kurak, *SPOR & BİLİM 2025: Antrenman ve Sportif Performans* (pp. 55-70). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.

Uğur, Y. (2026). Sporcularda İmgeleme Eğitimi: Geleneksel Yöntemlerden WEB Tabanlı Yaklaşımlara Bir Derleme. (doi:10.65804/saded.1980096, Ed.) *Sosyal Aktörler ve Deneyimler Dergisi, , 7*, 22-35.

Yaşartürk, B., Seleciler, C., & Kul, M. (2026). Spor Bilimleri Alanında Yetenek Seçimi Parametrelerinin Betimsel İçerik Analizi. (doi:10.61962/bsd.1627139, Ed.) *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi , 20* (1), 1-12.

Yılmaz, B. (2025). Sporcu Gelişiminde Bütüncül Eğitim Yaklaşımları: Kuramdan Uygulamaya. (https://izlik.org/JA87US55BJ, Ed.) *Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi , 5* (2), 19-30.

Spor ’da Yapay Zekâ Destekli Büyük Veriyi Anlamak

Understanding AI-Powered Big Data in Sports

Doç. Dr. Vahdet ALAEDDİNOĞLU

Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Türkiye

1. GİRİŞ

Giriş bölümü, spor sektöründe büyük veri ve yapay zekanın giderek artan önemi ile bu teknolojilerin sağladığı potansiyelin anlaşılması açısından temel bir zemin hazırlamaktadır. Günümüzde spor endüstrisi, sadece sportif performansın ötesine geçerek veri odaklı stratejiler ve teknolojik inovasyonlar geliştirmektedir. Bu gelişmeler, sporcuların performansını artırmaktan, sağlık ve güvenlik alanında yeni çözümler sunmaya kadar geniş bir yelpazede etki yaratmaktadır (Güler, 2023). Özellikle büyük veri kavramı, spor alanında çeşitli kaynaklardan elde edilen devasa ve çeşitli veri setlerinin yönetilmesi, analiz edilmesi ve doğru karar mekanizmalarına entegre edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Bu noktada yapay zekanın kullanımı, veri hacminin büyüklüğü ve karmaşıklığı karşısında vazgeçilmez hale gelmektedir. Yapay zeka teknikleri, sporla ilgili verilerin anlamlandırılmasında ve kullanışlı hale getirilmesinde kritik roller üstlenmekte, performans ve sağlık takipleri, maç taktiği geliştirme ve operasyonel optimizasyon süreçlerinde etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Akdeniz, 2025). Ayrıca, bu teknolojilerin spor sektörüne entegrasyonu, veri güvenliği, mahremiyet ve etik ilkelerin gözetilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bu giriş bölümü, büyük veri ve yapay zekanın spor alanında sağladığı imkanları ve karşılaşılan temel zorlukları ortaya koymak amacıyla, kavramsal çerçeveyi çizmek ve teknolojik gelişmelerin spor endüstrisine katkılarını anlamaya temel hazırlamaktadır. Bu bağlamda, spor sektöründe teknolojik dönüşümün stratejik ve etik boyutlarıyla birlikte ele alınması, sürdürülebilir ve yenilikçi uygulamaların geliştirilmesi için önemli bir adım teşkil etmektedir (Demiran & Özbey, 2025).

2. Büyük Veri ve Yapay Zeka Kavramsal Çerçevesi

Büyük veri kavramı, yüksek hacimli, çeşitli ve hızla çoğalan verilerin etkin bir şekilde toplanması, depolanması ve analiz edilmesi sürecini ifade eder. Spor alanında bu kavram, geleneksel veri toplama yöntemlerinin ötesine geçerek, sensörler, kameralar, giyilebilir teknolojiler ve diğer dijital araçlar aracılığıyla sürekli veri üretilmesini sağlar. Bu veriler, oyuncu performansları, sağlık durumları, sistemlerin çalışması ve tesislerin kullanımı gibi pek çok farklı kaynaktan elde edilir. Bu noktada, büyük verinin karakteristik özellikleri belirgin hale gelir; yüksek hacim (volume), hız (velocity), çeşitlilik (variety), doğruluk (veracity) ve değer (value). Bu özellikler, spor sektöründe verilerin işlenmesini ve anlamlandırılmasını karmaşık

hale getirirken, aynı zamanda büyük fırsatlar da sunar (Alaeddinoğlu, Erciş, & Sivrikaya, 2023).

Yapay zeka ise, büyük veriyi anlamlandırmak ve kullanılabilir hale getirmek için temel teknikler sunar. Öğrenme algoritmaları, makine ve derin öğrenme, doğal dil işleme ve görüntü analizi gibi yaklaşımlar, spor verilerinin analiz edilmesinde kritik öneme sahiptir. Bu yaklaşımlar sayesinde, oyuncu performanslarının detaylı analizi, maç stratejilerinin optimize edilmesi, sağlık ve biyometrik verilerin izlenmesi gibi uygulamalar gerçekleştirilebilir. Yapay zekanın temel amacı, karmaşık veri setlerinden anlam çıkarmak ve karar alma süreçlerini desteklemek olup, spor sektöründe sportif başarıyı artırmak ve sağlık risklerini minimize etmek için etkin çözümler sunar (Yüksel & Öntürk, 2025).

Kısaca, büyük veri ve yapay zeka entegrasyonu, spor alanında yeni nesil analiz ve karar destek sistemlerinin geliştirilmesine olanak tanırken, aynı zamanda operasyonel verimliliği ve sporcunun performansını önemli ölçüde iyileştirmektedir. Bu bağlamda, veri yönetim süreçlerinin etkinliği, doğru algoritmaların seçimi ve etik ilkelerin gözetilmesi, bu teknolojilerin sürdürülebilir başarısı adına vazgeçilmez unsurlardır.

2.1. Büyük Veri Özellikleri ve Spor Bağlamı

Büyük veri kavramı, günümüzde hızla artan veri hacmi ve karmaşıklığıyla birlikte spor sektöründe önemli bir boyut kazanmıştır. Bu verilerin temel özellikleri arasında hacim (volume), çeşitlilik (variety), hızlılık (velocity) ve doğruluk (veracity) yer almaktadır. Spor bağlamında, yüksek hacimli veriler, çok çeşitli kaynaklardan (örneğin, oyuncu performansları, antrenman verileri, maç istatistikleri) toplanmakta olup, hızla işlenerek anlık veya uzun vadeli analizlere olanak tanımaktadır. Bu verilerin sıklıkla çeşitli formatlarda ve farklı seviyelerde olması, analizlerin karmaşık ve zaman alıcı olmasını beraberinde getirir (Ersöz & Gökmen, 2023).

Büyük veri, spor faaliyetlerinin ayrıntılı ve kapsamlı analizini sağlayarak, takımların ve sporcuların performansını optimize etmelerine imkân tanır. Örneğin, hareket ve biometrik sensörlerle toplanan veriler, oyuncu izleme ve sağlık takibi gibi alanlarda kullanılmaktadır. Aynı zamanda, maç içi performans ve stratejik kararlar, büyük veri analitiğiyle desteklenmektedir. Bu verilerin toplanması ve değerlendirilmesi, doğru kararlar almak ve rekabet avantajı sağlamak adına kritik öneme sahiptir (Murathan & Devecioğlu, 2018).

Ancak, büyük verinin spor bağlamındaki kullanımı bazı zorlukları da beraberinde getirir. Veri çeşitliliği ve hızına uyum sağlamak, veri güvenliği ve gizliliği ile ilgili etik sorunlar gibi konular, başarılı entegrasyon ve kullanım için dikkate alınmalıdır. Ayrıca, verilerin doğru, güvenilir ve standartlara uygun olması, analizlerin geçerliliğini artırır. Bu noktada, uygun veri yönetimi ve işleme teknikleri, spor tesisleri ve profesyonelleri tarafından benimsenmelidir. Özellikle, gerçek zamanlı veri işleme ve analitik araçlarının geliştirilmesi, spor alanında büyük verinin etkin kullanımı için önemli bir temel oluşturur. Bu özellikler, sporun çeşitli disiplinlerinde performansı artıran, sağlığı koruyan ve stratejik kararları destekleyen entegre çözümlerin geliştirilmesine zemin hazırlar.

2.2. Yapay Zekanın Temel Yaklaşımları

Yapay zekanın temel yaklaşımları, farklı problemlere uygun çözümler sunabilen çeşitli metodolojileri içermektedir. Bu yaklaşımlar arasında en yaygın ve etkili olanlar; makine öğrenmesi, derin öğrenme, kural tabanlı sistemler ve evrimsel algoritmalardır. Makine öğrenmesi, özellikle büyük veri kapsamında, verilerden otomatik olarak anlamlı modeller çıkarma süreçlerini sağlar. Bu yöntemde, algoritmalar veriye dayalı örüntüleri tanıyıp, tahminler ve sınıflandırmalar gerçekleştirebilir. Denetimli öğrenme ve denetimsiz öğrenme, çeşitli veri yapısı ve problem türlerine uygun biçimde uygulanmaktadır. Denetimli öğrenmede, giriş-veri çiftleri kullanılarak, modellenen sistemlerin doğruluğu artırılırken; denetimsiz öğrenmede, veri içerisindeki gizli yapılar ve ilişkiler keşfedilir (Sarıkabak & Vural, 2025).

Derin öğrenme ise, özellikle büyük ve karmaşık veri setlerinde yüksek başarım sağlayan yapay sinir ağları teknolojisini temel alır. Çok katmanlı ağlar sayesinde, karmaşık örüntüleri tanımakta ve yüksek seviyedeki temsil becerisiyle çeşitli spor ve sağlık uygulamalarında kullanılmaktadır. Ayrıca, kural tabanlı sistemler, daha çok uzman bilgi ve kurallar doğrultusunda çalışan algoritmaları içermektedir. Bu sistemler, belirli kurallara dayalı karar verme süreçlerini otomatikleştirir ve sezgisel kararların yerini alabilir. Evrimsel algoritmalar ise, özellikle optimize edilmesi gereken karmaşık problemlerde, doğal seleksiyon ve genetik algoritma prensipleriyle çözümler üretir.

Bu yaklaşımların her biri, büyük veri ortamında yüksek performans ve doğru sonuçlar elde edilmesine imkan tanırken, aynı zamanda farklı spor dallarının ihtiyaçlarına göre özelleştirilebilirler. Yani, yapay zekanın temel yaklaşımları, veri çeşitliliği ve karmaşıklığı göz önüne alınarak, uygun metodolojilerin seçilmesiyle spor sektöründe etkin analiz ve karar destek sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlar. Bu sayede, performans izleme, strateji belirleme ve sağlık yönetimi gibi alanlarda verimlilik artışları sağlanabilmektedir (Tekin & Demirel, 2024).

3. Spor Sektöründe Büyük Verinin Üretimi ve Kaynakları

Spor sektöründe büyük verinin üretimi ve kaynakları, mevcut teknolojik altyapıların gelişimiyle hız kazanmış ve çeşitlenmiştir. Bu süreçte en belirgin kaynaklar arasında oyuncu ve performans verileri ön plana çıkmaktadır. Antrenman sırasında toplanan hareket ve sağlık göstergeleri, sporcuların performans seviyelerini detaylı biçimde yansıtarak, kişiye özel antrenman ve iyileştirme programlarının geliştirilmesine olanak sağlar (Çakır, Ceyhan, Gönen, & Erbaş, 2023). Ayrıca, maçlar sırasında kaydedilen istatistiksel veriler, takımların stratejik karar alma süreçlerine katkıda bulunur. Sistem ve tesis verileri ise, saha ve spor altyapılarının durumu ile ilgili teknik bilgiler içerir. Kamera sistemleri, sensörler ve erişim kontrol cihazları aracılığıyla toplanan bu veriler, tesislerin kullanım verimliliği ve bakım süreçlerinin optimize edilmesine imkan tanır (Yaraş, Yüksel, Geri, & Öntürk, 2025). Hasta ve sağlık verileri, sporcuların genel sağlık durumu ve sakatlık riskleriyle ilgili bilgileri kapsar. Bu veriler, sağlık ekibi tarafından toplanıp analiz edilerek, önleyici sağlık önlemlerinin geliştirilmesine ve sporcuların uzun vadeli performanslarını koruma altına alınmasına katkı sağlar. Ayrıca, teknolojik gelişmelerle birlikte, biyometrik ve antrenman verileri sürekli olarak artırmakta ve çeşitlenmektedir. Bu verilerin

toplanması, cihazların ve sistemlerin entegrasyonu ile gerçekleşir ve genellikle spor kurumları, araştırma kuruluşları ve teknolojik firmalar arasında gerçekleştirilen iş birlikleriyle sağlanır. Büyük verinin etkin kullanımı, güvenlik, etik ve gizlilik kriterlerine uygun biçimde gerçekleşmekte olup, veri bütünlüğünün korunması ve paydaşların gizlilik haklarının gözetilmesi temel ilkeler arasındadır. Bu kaynaktan elde edilen veriler, yapay zeka destekli analiz ve modelleme süreçleri ile hem performansı artırmaya hem de sağlık ve güvenlik alanında yeni çözümler üretmeye imkan verir (Tuncer & Alaeddinoğlu, 2023).

3.1. Oyuncu ve Performans Verileri

Oyuncu ve performans verileri, spor endüstrisinde yapay zeka destekli karar alma süreçlerinin temel taşlarından biridir. Bu veri setleri, sporcuların fiziksel, teknik ve taktiksel performanslarını detaylı biçimde yansıtarak, antrenörlerin ve uzmanların strateji geliştirmesine olanak sağlar (Baykan & Çetinsu, 2026). Genellikle sensörler, kamera sistemleri ve giyilebilir teknolojiler aracılığıyla toplanan bu veriler, hız, mesafe, kuvvet, tepkisel hareketler gibi çeşitli parametreleri içerir. Ayrıca, oyuncuların maç içi ve antrenmanlardaki hareketlilikleri, pozisyonları, yüksek hızdaki hareketleri ve tekrar eden hareketleri detaylı biçimde kayıt altına alınır (Öner & Bingöl, 2024). Bu verilerin analiz edilmesi, yalnızca performans değerlendirmesine değil, aynı zamanda sakatlıkların önlenmesine ve iyileşme süreçlerinin optimize edilmesine de katkı sağlar. Yapay zekâ algoritmaları sayesinde, oyuncuların performansındaki kritik değişimler veya zayıf noktalar hızlıca tespit edilerek, kişiselleştirilmiş antrenman programları oluşturulur. Bu durum, oyuncu gelişimini hızlandırırken, sakatlık riskini azaltıcı önlemlerin alınmasına da imkan tanır. Ayrıca, performans verileri, takımların maç stratejilerini belirleme ve karşılaşmalarda üstünlük kurma açısından da hayati öneme sahiptir. Verilerin büyük hacmi ve yüksek çözünürlüğü, yapay zeka modellerinin gerçek zamanlı olarak takım ve oyuncu bazında kararlar almasını sağlar (Mısırlıgil & Bayansalduz, 2023).

Toplanan verilerin güvenilirlik ve doğruluk açısından düzgün bir biçimde organize edilmesi, veri temizleme ve entegrasyon süreçleriyle sağlanır. Bu süreçler, veri kalitesinin yüksek tutulmasını ve algılamanın sağlıklı yapılmasını temin ederken, etik ilkeler çerçevesinde veri mahremiyetine de azami dikkat gösterilir. Sonuç olarak, oyuncu ve performans verilerinin etkin kullanımı, spor sektörünün hızla dijitalleşen yapısında rekabet avantajı elde edilmesi ve sporcuların kariyer gelişimi açısından kritik bir rol oynar (Serçek & Korkmaz, 2023).

3.2. Sistem ve Tesis Verileri

Sistem ve tesis verileri, spor sektöründe operasyonel süreçlerin etkinliği ve performans analizi açısından kritik öneme sahiptir. Bu veri türü, stadyumlar, antrenman tesisleri ve ilgili altyapılara ait çeşitli bilgileri içermektedir. Bunlar arasında ekipman durumu, altyapı kullanımı, enerji tüketimi, güvenlik sistemleri, hava koşulları ve ulaşım altyapısı gibi unsurlar bulunur. Bu verilerin toplanması, genellikle otomatik sensörler, IoT cihazları ve merkezi yönetim sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilir. Elde edilen verilerin doğru ve zamanında kaydedilmesi, tesislerin çalışma verimliliğini artırmak ve olası riskleri erken tespit etmek açısından önemlidir (Meydanoğlu, 2010). Veri toplama süreçleri, yüksek hacimli ve çeşitli formatlarda olan sistem

ve tesis verilerinin entegrasyonunu gerektirir. Bu aşamada, sensörlerin yanıt süresi, verilerin doğruluğu ve güvenilirliği gibi faktörler göz önünde bulundurulur. Veri temizleme ve ön işleme teknikleri, hatalı veya eksik verilerin düzeltilmesini sağlayarak analizlerin doğruluğunu artırır. Ayrıca, veri güvenliği ve gizliliği açısından uygun standartlar ve protokoller uygulanmalıdır (Berber & Öztürk, 2024).

Sistem ve tesis verilerinin yapay zeka uygulamalarına entegrasyonu, öngörücü bakım, enerji optimizasyonu ve güvenlik yönetimi gibi alanlarda büyük avantajlar sağlar. Bu verilerin sürekli ve uyumlu bir biçimde izlenmesi, tesislerin performansını maksimize etmesine ve olası arızaların önceden tespit edilmesine olanak tanır. Dolayısıyla, sistem ve tesis verileri, spor organizasyonlarında operasyonel mükemmeliyeti destekleyen temel unsurlardan biri olup, etkin veri yönetimi ve analiz teknikleriyle değerli içgörüler sunar (Özcan, 2021).

3.3. Hasta/Sağlık ve Antrenman Verileri

Hasta ve sağlık verileri ile antrenman verileri, spor sektöründe performans takibi, sağlık yönetimi ve sakatlanma risklerinin azaltılması açısından kritik öneme sahiptir. Bu verilerin toplanması süreçleri, genellikle sensörler, medikal cihazlar ve izleme teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Sporcuların kalp atış hızı, oksijen kullanımı, kas aktivasyonu ve diğer biyometrik göstergeleri sürekli olarak izlenerek, detaylı veri setleri oluşturulur (Akalın & Veranyurt, 2020). Bu verilerin doğru ve zamanında elde edilmesi, yapay zeka uygulamalarının etkinliği açısından büyük önem taşır. Ayrıca, antrenman verileri, sporcuların günlük performanslarını ve ilerlemelerini detaylı biçimde analiz etmeye olanak sağlar. Bu verilerle, antrenman programları kişiselleştirilebilir ve optimize edilebilir (Kaplan, Çakar, & Bingöl, 2024). Sağlık ve antrenman verileri, hem bilinçli idman planlaması hem de sağlık sorunlarının erken teşhisi açısından değerli bilgiler sunar. Verilerin güvenli bir şekilde toplanması ve saklanması sürecinde, veri mahremiyeti ve etik ilkeler temel alınmalı ve sporcuların kişisel bilgilerinin korunması sağlanmalıdır. Yapay zeka algoritmaları, bu verileri entegre ederek, gerçek zamanlı analizler ve öngörüler elde edilmesine imkan tanır. Bu sayede, sakatlanma riski belirlenebilir, iyileşme süreci hızlandırılabilir ve performans iyileştirilmesi sağlanabilir. Sonuç olarak, hasta ve sağlık ile antrenman verilerinin kullanımı, spor endüstrisinde bilinçli kararlar alınması ve sürdürülebilir başarıların elde edilmesi için vazgeçilmez unsurlar arasında yer alır. Verilerin doğru analiz edilmesi, sporcuların sağlığını koruyarak, aynı zamanda performanslarını maksimize etmesine yardımcı olur (Uluca, Yel, GÜzel, & Çakır, 2024).

4. Yapay Zeka Tekniklerinin Uygulamaları

Yapay zeka tekniklerinin spor alanındaki uygulamaları, karmaşık veri setlerinin analizi ve değerlendirilmesiyle sporcuların performansını artırmayı, maç taktiklerini optimize etmeyi ve sağlık riski yönetimini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda, makine öğrenmesi ve derin öğrenme algoritmaları, oyuncu performans verilerini detaylı biçimde işleyerek, performans trendlerini ortaya koymakta ve olası sakatlık risklerini tahmin edebilmektedir (Pirim, 2006). Özellikle, içgörüler sağlayan analiz modelleri, antrenman ve müsabaka sırasında alınan verilerin gerçek zamanlı değerlendirilmesine imkan tanır. Ayrıca, yapay zeka destekli sistemler,

takımların maç stratejilerini belirlemede, taktik ve oyuncu rotasyonlarını optimize etmede önemli araçlar sunar. Bu teknolojiler, istatistiksel ve biyometrik verilerin bütünleştirilmesiyle, maç sırasında anlık karar alma süreçlerini destekler (Koçak, 2025). Sağlık ve güvenlik uygulamalarında ise, biyometrik verilerin analiz edilerek, sporcuların fiziksel durumları sürekli izlenir ve olası sağlık sorunları önceden tespit edilir. Böylece, büyük veri ile beslenen yapay zeka çözümleri, hem performans hem de sağlık odaklı gelişmiş çözümler sunarak, spor endüstrisinin bilimsel temellere dayalı ve veriye ulaşımını hızlandırır. Bu teknikler, spor ekosisteminde bilgiye dayalı karar verme süreçlerini güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda sporcuların ve ekiplerin rekabet avantajını artırmasına katkı sağlar (Şimşek, 2025). Sonuç itibarıyla, yapay zeka algoritmaları ve analiz modelleri, sporun çeşitli alanlarında etkin kullanım alanı bulmakta olup, giderek daha fazla özelleşmiş ve gelişmiş uygulamalarla spor endüstrisinin teknolojik dönüşümüne yön vermektedir.

4.1. Performans Analizi ve İzleme

Performans analizi ve izleme süreçlerinde yapay zekanın sağladığı avantajlar, spor alanında sürekli gelişen ve değişen dinamikleri detaylı bir şekilde takip ederek karar alma süreçlerini güçlendirmektedir. Bu kapsamda, gerçek zamanlı veri toplama ve sürekli izleme imkanı, sporcuların performansını detaylı biçimde değerlendirme ve anlık müdahalelerde bulunma imkânı sağlar. Özellikle, giyilebilir teknolojiler ve sensör tabanlı sistemler aracılığıyla elde edilen veri akışları, performanstaki ani değişiklikleri, yorgunluk seviyelerini veya sakatlık risklerini tespit etmede önemli bir rol oynar (Tozkoparan & Karaduman, 2022).

Yapay zeka algoritmaları, toplanan büyük veri setlerini analiz ederek, performans kalıplarını ortaya çıkarır ve olası performans düşüşlerinin veya sakatlanma risklerinin önceden tahmin edilmesine olanak tanır. Bu süreçte, makine öğrenimi ve derin öğrenme teknikleri, veri içerisindeki karmaşık ilişkileri çözerek, sporcuların dayanıklılık seviyeleri, kuvvet dağılımları ve teknik beceriler gibi parametrelerde detaylı ve objektif bilgiler sağlar. Ayrıca, bu analizler sayesinde, antrenman programlarının kişiye özel ve optimize edilmesi mümkün olur, böylece hem performans artırılır hem de sakatlanma riski azaltılır (Ulupınar & Özbay, 2023).

İzleme sistemleri, zaman boyunca toplanan verilerin düzenli ve tutarlı bir biçimde değerlendirilmesine dayanır. Bu sayede, performans trendleri belirlenir ve uzun vadeli gelişim analizleri yapılabilir. Ayrıca, bu verilerin görselleştirilmesi ve raporlanması, teknik ekiplerin ve sporcuların kararlarını bilim temelli ve somut verilere dayalı olarak almalarını sağlar. Sürekli izleme ve geribildirim döngüsü, sporcuların eğitim ve antrenman stratejilerinin dinamik ve esnek biçimde uyarlanmasına imkan tanır (Dönmez, Ak, Ödek, Özberk, & Korkusuz, 2014).

Son olarak, performans izleme ve analizi, sporun çeşitli disiplinlerinde etik ve mahremiyet konularına da dikkat edilerek, verilerin güvenli ve gizli tutulması ile birlikte, yasal ve mevzuat açısından uygun kullanımını gerektirir. Bu sayede, yapay zekanın spor alanındaki uygulamalarında hem teknolojik hem de etik standartlar gözetilerek, sürdürülebilir ve güvenilir performans yönetimi sağlanır.

4.2. Optimizasyon ve Strateji Geliştirme

Optimizasyon ve strateji geliştirme süreçleri, spor sektöründe elde edilen büyük verilerin etkin kullanılmasını sağlayan temel unsurlardan biri olarak öne çıkar. Yapay zeka teknikleri ile birlikte, spor organizasyonları ve paydaşlar, kaynakların daha verimli yönetimini ve rekabet avantajı elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada, büyük veri analizi, performans iyileştirme, maç planlaması ve takım stratejilerinin belirlenmesi gibi kritik kararlarda temel veri kaynağı haline gelir. Veri temelli karar verme süreçleri, geleneksel sezgisel yaklaşımlardan farklı olarak, nesnel ve ölçülebilir bilgiler sunar, böylece hataları minimize eder ve başarı şansını artırır (Kılınç & Özen, 2024).

Optimizasyon algoritmaları, oyuncu kadrolarının seçimi, antrenman programlarının düzenlenmesi, sakatlanma risklerinin azaltılması ve maç sırasında taktiklerin anlık uyarlanması gibi pek çok alanda kullanılmaktadır. Bu algoritmalar, büyük veri setlerinde gizli kalmış ilişkileri ortaya çıkararak, olasılıkları ve en uygun hareketleri belirler. Ayrıca, yapay zekanın modelleme yetenekleri sayesinde, çeşitli senaryoların simülasyonu yapılarak en uygun stratejiler öngörülür ve olası riskler minimize edilir (Özsağlam & Çunkaş, 2008).

Strateji geliştirme aşamasında, büyük verinin sağladığı içgörülerden hareketle, uzun vadeli planlamalar ve performans hedefleri şekillendirilir. Bu sayede, takımlar ve yöneticiler, hem mevcut durumlarını daha iyi analiz etme hem de geleceğe yönelik daha bilinçli kararlar alabilme imkânı bulur. Böylece, stratejik kararlar, karmaşık veri analizleri ve yapay zeka destekli modelleme ile desteklenir. Sonuç olarak, spor sektöründe optimizasyon ve strateji geliştirme alanında yapay zekanın kullanımı, başarıyı artırma, operasyonel verimliliği sağlama ve rekabette öne çıkma adına önemli avantajlar sunar (Bingöl & Alataş, 2015).

4.3. Maç Taktikleri ve Karar Destek Sistemleri

Maç taktikleri ve karar destek sistemleri, yapay zekanın spor alanındaki en etkili uygulamalarından biri olarak öne çıkar. Bu sistemler, büyük verilerin analiz edilmesiyle takımların performansını artırmak, stratejik kararlar almak ve rakipleriyle rekabet avantajı sağlamak amacıyla geliştirilir. İlk aşamada, oyuncu hareketleri, pozisyon verileri ve oyun akışı gibi büyük hacimli veriler toplanır. Bu veriler, gelişmiş algoritmalar kullanılarak detaylı analizlere tabi tutulur. Sentetik veriler ve makine öğrenimi teknikleriyle, takımların güçlü ve zayıf yönleri belirlenir; bu, antrenörlerin ve analistlerin karar süreçlerini hızlandırır ve doğruluk oranını artırır (Togo & Öztürk, 2025).

Karar destek sistemleri, maç içi anlık kararların alınmasında da kritik rol oynar. Örneğin, oyunda oluşabilecek durumlardan önce, olası senaryolar ve sonuçlar tahmin edilerek, takımların oyun planları optimize edilir. Bu sistemler, stratejik tercihlere veri temelli yaklaşımlar getirirken, başarısızlık riskini minimize eder. Ayrıca, maç sırasında gerçek zamanlı verilerin değerlendirilmesiyle, takımların hızlı ve isabetli kararlar vermesi sağlanır. Bu kararlar, taktiksel değişiklikler, oyuncu yerleştirmeleri ve oyunun temposunun ayarlanması gibi alanlarda kullanılabilir (BÜyükelçi, 2025).

Gelişmiş yapay zeka modelleri, rakibin taktiksel değişikliklerini analiz ederek, karşı takımların olası hareketlerini önceden tahmin eder. Böylece, stratejik hamleler önceden planlanır ve maçın gidişatı üzerinde önemli bir kontrol sağlanır. Ayrıca, karar destek sistemleri, oyuncuların psikolojik ve fiziksel durumlarını da göz önüne alarak, sakatlık risklerini azaltmak ve performansı maksimize etmek amacıyla sağlık verileriyle entegre edilerek kullanılabilir. Bu entegre yaklaşımlar, spor etkinliklerinin hem planlama hem de uygulama aşamasında yüksek hassasiyet ve etkinlik sağlar (Kesgin, 2025).

Sonuç olarak, yapay zeka destekli karar sistemleri, spor alanında taktiklerin optimize edilmesine ve maçların daha bilinçli yönetilmesine olanak tanır. Veri analitiği ve makine öğrenimi sayesinde, daha önceden öngörülemeyen içgörüler elde edilir ve bu sayede rekabet avantajı sağlanır. Bu teknolojilerin gittikçe gelişmesiyle, maç taktikleri ve karar verme süreçleri, daha bilimsel temellere dayalı hale gelmekte, spor dünyasının modernizasyonu ve profesyonelleşmesine katkıda bulunmaktadır.

4.4. Sağlık, Güvenlik ve Biyometrik İzlem

Sağlık, güvenlik ve biyometrik izleme alanında yapay zeka uygulamaları, spor sektöründe önemli bir dönüşüm sağlamakta olup, sporcuların ve çalışanların güvenliğinin artırılmasında kritik rol oynamaktadır. Bu sistemlerde, bireylere ait biyometrik veriler sürekli olarak toplanmakta ve analiz edilmektedir. Kalp atış hızı, kan oksijen seviyeleri, vücut sıcaklığı gibi biyometrik veriler, gelişmiş sensörler ve izleme cihazları aracılığıyla anlık olarak kaydedilmektedir. Yapay zekanın bu verileri işlemesi, çeşitli sağlık sorunlarının erken tespiti ve önleyici tedbirlerin alınması açısından büyük önem taşımaktadır (Mıjwıl, Sadıkoğlu, Cengiz, & Candan, 2022).

Güvenlik açısından, spor alanlarında meydana gelebilecek kazaların ve oluşabilecek risklerin engellenmesine yönelik çözümler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Biyometrik izleme sistemleri, performansın optimize edilmesi ve olası sakatlık risklerinin azaltılması yanında, acil durumlarda hızlı müdahale imkanları sunmaktadır. Örneğin, yüksek stres ya da aşırı yorgunluk belirtileri tespit edilerek, sporcuların dinlenmeye alınması veya tıbbi müdahale planlarının devreye sokulması sağlanabilmektedir. Ayrıca, saha ve tesislerde kullanılan güvenlik protokolleri, yapay zeka teknolojilerinin desteğiyle daha güçlü ve etkin hale getirilmektedir (Çiçek, 2024).

Bu uygulamalar kapsamında, kişisel gizlilik ve veri güvenliği alanında önemli etik ve hukuki sorumluluklar da söz konusu olmaktadır. Biyometrik verilerin toplanması, saklanması ve kullanımı sırasında mahremiyet ilkelerine titizlikle uyulmalı, verilerin üçüncü taraflarla paylaşımında şeffaflık sağlanmalıdır. Ek güvenlik önlemleri arasında, veri şifreleme, erişim kontrolleri ve anonimleştirme teknikleri yer almaktadır. Ayrıca, bu verilerin kullanımıyla ilgili hukuki düzenlemeler ve standartlar oluşturularak, sporcuların ve çalışanların hakları korunmaktadır (Bian, 2023).

Sonuç olarak, yapay zeka destekli biyometrik izleme sistemleri, spor ortamlarında sağlık ve güvenliğin sürdürülebilirliğine hizmet etmekte olup, hem performans geliştirilmesi hem de

güvenlik önlemlerinin etkinleştirilmesi açısından vazgeçilmez araçlar haline gelmektedir. Bu teknolojilerin gelişimi ve uygulanmasında, etik ilkeler ve mahremiyet haklarına özen gösterilmesi, sürdürülebilir ve adil bir spor ekosisteminin temel taşlarını oluşturmaktadır.

5. Verilerin Toplanması, Temizlenmesi ve Entegrasyonu

Veri toplama aşamasında çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler dikkatlice belirlenmeli ve kaydedilmelidir. Spor alanında, oyuncu performans verileri, maç kayıtları, antrenman sonuçları ve sağlık takip verileri gibi farklı veri setleri kullanılır. Bu verilerin toplanması sırasında, otomasyon sistemleri ve dikkatli manuel girişler büyük öneme sahiptir. Toplanan verilerin bütünlüğü ve eksiksizliği sağlandıktan sonra, ilgisiz veya hatalı verilerin ayıklanması için temizleme işlemleri gerçekleştirilir. Temizleme sürecinde, tutarsızlıkların giderilmesi, tekrar eden veya eksik verilerin doldurulması, anlaşılmaz veya hatalı girdilerin düzeltilmesi temel hedeflerdir. Ayrıca, veri standartları ve formatların uyumlaştırılması, farklı kaynaklar arasındaki entegrasyonu kolaylaştırır. Veri entegrasyonu aşamasında ise, çeşitli veri tabanları ve sistemler arasındaki uyum sağlanmalıdır. Bu aşamada, kullanılan araçlar ve yöntemler sayesinde veriler tek bir yapıya dönüştürülerek, analizlere hazır hale getirilir. Çeşitli veri kaynaklarının bir araya getirilmesi, analizlerde ve modellerde kullanılan verilerin kapsamını genişletir, böylece daha doğru ve güvenilir sonuçlar elde edilir. Bu süreçte, veri güvenliği ve gizliliği ilkeleri de dikkate alınarak, kişisel verilerin korunması sağlanmalıdır. Sonuç olarak, verilerin doğru toplanması, özenli temizlenmesi ve uygun entegrasyonuna dikkat edilmesi, yapay zekanın spor sektöründeki etkin kullanımını mümkün kılar. Bu adımların başarıyla gerçekleştirilmesi, güvenilir ve güçlü veri altyapısının oluşturulmasında kritik rol oynar ve yapay zeka destekli analizlerin etkinliğini artırır (Yılmaz, Sözer, & Elver, 2021).

5.1. Veri Kalitesi ve Ön İşleme Teknikleri

Veri kalitesi, yapay zeka destekli büyük veri analamalarında temel bir unsur oluşturmaktadır. Doğru ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek için verilerin eksiksiz, tutarlı ve doğrulanabilir olması esastır. Bu bağlamda, veri ön işleme teknikleri, toplanan verilerin kalitesini artırmak ve analiz sürecine uygun hale getirmek amacıyla kullanılır. İlk olarak, eksik verilerin belirlenmesi ve uygun yöntemlerle tamamlanması veya çıkarılması yapılır; böylece analizde tutarsızlıkların önüne geçilir. Ayrıca, aykırı değerlerin tespiti ve düzeltilmesi, modelin tahmin hassasiyetini yükseltir ve yanlış yönlendirmeleri engeller. Gürültülü veya hatalı veriler, analiz sonuçlarını olumsuz etkileyebileceği için çeşitli filtreleme ve temizleme teknikleri uygulanmalıdır (Erdoğan, Tongur, & Uzbaş, 2024).

Verilerin normalize edilmesi veya standartlaştırılması, farklı kaynaklardan gelen verilerin uyumunu sağlar ve algoritmaların performansını artırır. Ayrıca, veri boyutunun azaltılması veya öznitelik seçimi, işlemlerin hızını ve etkinliğini artırmak adına önemli adımlardır. Bu süreçler, özellikle büyük veri ortamlarında, hesaplama maliyetlerini düşürür ve daha anlaşılır sonuçlar dönüt almayı mümkün kılar. Çok farklı kaynaklardan ve biçimlerde gelen verilerin entegrasyonu sırasında, tutarlılığı ve zaman uyumu sağlamak için uzun ve titiz çalışmalar gerekebilir. Veri ön işleme aşamasında kullanılan teknikler, verilerin kalitesini yükselterek

model gelişimi ve güvenirliliği açısından kritik rol oynar. Bu nedenle, verinin doğru analize hizmet etmesi, uzun vadeli başarı ve doğru karar alma süreçleri için vazgeçilmezdir (Polatgil, 2023).

5.2. Veri Mahremiyeti ve Etik İlkeler

Veri mahremiyeti ve etik ilkeler, spor sektöründe yapay zeka ve büyük veri uygulamalarında temel öneme sahip hususlardır. Toplanan verilerin gizliliğinin korunması, bireylerin haklarının gözetilmesi ve verilerin güvenli bir şekilde işlenmesi, etik sorumlulukların temelini oluşturur. Özellikle oyuncu ve performans verileri gibi hassas bilgilerin kötüye kullanılmasını engellemek adına, katı gizlilik politikaları ve veri erişim kısıtlamaları uygulanmalıdır (Başkaya & Karacan, 2022). Ayrıca, veri toplama aşamasında bireylerin açık onayı alınmalı ve kişisel verilerin kullanımı konusunda şeffaflık sağlanmalıdır. Bu bağlamda, etik ilkeler, sadece yasal mevzuatlar doğrultusunda hareket edilmesini değil, aynı zamanda sporcamlar ve kuruluşlar arasında etik birlik ve sorumluluk bilincinin oluşmasını hedefler. Veri ile ilgili kararlar alınırken, bireylerin güveni ve hakları göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle biyometrik ve sağlık verilerinin kullanımı, etik tartışmaların odak noktasıdır ve bu verilerin güvenliğinin sağlanması, olası kötüye kullanımın önüne geçilmesini sağlar. Ayrıca, yapay zekanın karar verme süreçlerine entegre edilmesi sırasında, algoritma önyargıları ve şeffaflık konuları dikkate alınmalıdır. Etik ilkeler, teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan yeni sorulara da yanıt aramada rehberlik eder. Bu nedenle, spor endüstrisinde veri mahremiyeti ve etik ilkelerine uyum, sürdürülebilir ve adil performans değerlendirmeleri ile güvenli veri yönetimi açısından vazgeçilmez bir unsurdur. Sonuç olarak, etik ilkeler ve mahremiyet politikaları, yapay zekanın spor alanında etkin ve sorumlu kullanımını garanti altına alır (Canbay, Vural, & Sağıroğlu, 2020).

6. SONUÇ

Yapay zeka destekli büyük veri analitiği, spor sektöründe toplam performansın artırılması, sağlık yönetiminin iyileştirilmesi ve rekabet avantajlarının elde edilmesi bakımından son derece önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkileyici uygulamalar sayesinde, sporcuların oyuncu performansları derinlemesine incelenirken, antrenman programlarının kişiselleştirilmesi mümkün hale gelmekte, ayrıca maç taktiklerinin optimize edilmesi sağlanmaktadır. Aynı zamanda, sağlık ve güvenlik alanındaki biyometrik izleme sistemleri, sporcuların yaralanma riski ve sağlık sorunlarının erken teşhis edilmesi açısından oldukça değerli ve anlamlı veriler sunmakta ve bu veriler, spor alanındaki karar alma süreçlerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Veri toplama sürecinde, yüksek kalitede, doğru ve güvenilir verilerin elde edilmesi, modern spor analitiği açısından temel bir öncelik haline gelmiş durumdadır; bu noktada, veri temizleme ve entegrasyon aşamaları, bütünsel bir anlayışla gerçekleştirilmekte ve son derece büyük bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte, etik ilkeler ve mahremiyet konuları, hem sporcuların haklarının korunması hem de tüm yasal düzenlemelerin uygunluğu açısından son derece dikkatlice göz önünde bulundurulmalıdır. Model geliştirme çalışmalarında ise, doğruluk ve genellenebilirlik sağlamak mevcut duruma bağlı olarak kritik bir faktörü temsil etmekte olup, ayrıca şeffaflık ve açıklanabilirlik ilkelerine uygun hareket edilmesi gerektiği her zaman akılda tutulmalıdır. Yapay zekanın spor sektöründeki bu çeşitli uygulamalarında, yönetimsel

standartlara ve mevzuatlara uyum sağlamak büyük bir öneme sahip olduğu gözlemlenmektedir. Böylece hem sürdürülebilirlik hem de adil rekabet sağlanmakta, bu durum tüm taraflar için son derece önemli bir değer taşımaktadır. Sonuç olarak, yapay zeka ve büyük veri entegrasyonunun mobil ve erişilebilir hale gelmesi, spor endüstrisinin inovasyon kapasitesini artırmakta ve gelecekte daha etkin, güvenilir ve etik yaklaşımların benimsenmesine olanak tanımak suretiyle değişim yaratmaktadır. Bu gelişmeler, spor dünyasında sürdürülebilir başarı ve katılımcıların güvenliği açısından vazgeçilmez unsurlar olarak önemli bir yer edinmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, B., & Veranyurt, Ü. (2020). Sağlıkta Dijitalleşme ve Yapay Zeka. (https://izlik.org/JA42GP44TM, Ed.) *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi , 2* (2), 128-137.

Akdeniz, L. (2025). Sporda Dijitalleşme Üzerine Bir Analiz. (https://izlik.org/JA78XW33ZR, Ed.) *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 17* (4), 441-460.

Alaeddinoğlu, M. F., Erciş, S., & Sivrikaya, M. H. (2023). Metaverse ve Spor. In F. Kıyıcı, Y. S. Biricik, V. Alaeddinoğlu, & doi.org/10.58830/ozgur.pub223.c965 (Ed.), *Dijital Çağda Spor Araştırmaları 2* (pp. 107-122). Gaziantep: Özgür Yayınevi.

Başkaya, F., & Karacan, H. (2022). Yapay Zekâ Tabanlı Sistemlerin Kişisel Veri Mahremiyeti Üzerine Etkisi: Sohbet Robotları Üzerine İnceleme. (doi:10.17671/gazibtd.1053803, Ed.) *Bilişim Teknolojileri Dergisi , 15* (4), 481-491.

Baykan, E., & Çetinsu, E. (2026). Tenis Oyuncularının Yapay Zekâ Destekli Teknolojik Antrenmanlara İlişkin Tutumları: Nitel Bir Çalışma. (https://izlik.org/JA74ZH79FT, Ed.) *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi , 7* (1), 42-62.

Berber, A., & Öztürk, E. (2024). Blockzincir Teknolojisi ve Akıllı Sözleşmeler: Temel Yapı, Özellikler ve Veri Güvenliği Perspektifi. (https://izlik.org/JA34WH83HY, Ed.) *Periodicum Iuris , 2* (1), 33-76.

Bian, L. (2023). Design of Computer Network Security Defense System Based on Artificial Intelligence and Neural Network. (doi.org/10.1007/s11277-023-10721-9, Ed.) *Wireless Personal Communications* .

Bingöl, H., & Alataş, B. (2015). Metasezgisel Optimizasyon Tekniklerine Spor Tabanlı Yeni Bir Yaklaşım: Lig Şampiyonası Algoritması. (https://izlik.org/JA44YL42GA, Ed.) *Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi , 2* (7), 1-11.

BÜyükelçi, H. (2025). Futbolda Canlı Müsabaka Analizi: Anlık Veri ile Taktiksel Karar Değişiklikleri. In S. Düz, *SPOR & BİLİM 2025: Antrenman ve Sportif Performans-II* (pp. 25-36). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.

Canbay, Y., Vural, Y., & Sağıroğlu, Ş. (2020). Mahremiyet Korumalı Büyük Veri Yayınlama İçin Kavramsal Model Önerileri. (doi:10.2339/politeknik.535184, Ed.) *Politeknik Dergisi , 23* (3), 785-798.

Çakır, Z., Ceyhan, M. A., Gönen, M., & Erbaş, Ü. (2023). Yapay Zeka Teknolojilerindeki Gelişmeler ile Eğitim ve Spor Bilimlerinde Paradigma Değişimi. (https://izlik.org/JA59BU72GA, Ed.) *Dede Korkut Spor Bilimleri Dergisi , 1* (2), 56-71.

Çiçek, M. (2024). Türkiye'de Biyometrik Veri Güvenliği: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Çerçevesinde Etik Bir Değerlendirme. (https://izlik.org/JA78XL44UN, Ed.) *Kişisel Verileri Koruma Dergisi , 6* (2), 54-76.

Demiran, D., & Özbey, S. (2025). Sporda Dijital Dönüşüm Süreci ve Yeni Uygulamalar. (doi:10.70506/eisrcdergi.1820671, Ed.) *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi , 7* (2), 270-294.

Dönmez, G., Ak, E., Ödek, U., Özberk, N., & Korkusuz, F. (2014). Sporda Hareket Analizi. (d. 10.14292/totbid.dergisi.2014.42, Ed.) *TOTBİD Dergisi , 13*, 369-380.

Erdoğan, F., Tongur, V., & Uzbaş, B. (2024). Veri Ön İşleme Tekniklerinin Sağlık Verilerinin Sınıflandırma Başarısına Etkisinin İncelenmesi. (doi:10.54365/adyumbd.1466631, Ed.) *Adıyaman Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi , 11* (24), 475-488.

Ersöz, G., & Gökmen, A. M. (2023). Spor Yönetiminde Dijital Dönüşüm. (doi:10.54282/inijoss.1368879, Ed.) *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi , 12* (2), 398-420.

Güler, H. (2023). Spor ve Yapay Zeka. In M. Ş. Ökmen, & M. Sarıkaya, *Spor Bilimlerinde Güncel Yaklaşımlar* (pp. 275-290). İzmir: Duvar Yayınevi.

Kaplan, M., Çakar, F., & Bingöl, H. (2024). Sağlık Alanında Yapay Zekanın Kullanımı: Derleme. (https://izlik.org/JA97JT44GG, Ed.) *Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi , 4* (3), 75-85.

Kesgin, K. (2025). Yapay Zekâ Tabanlı Karar Destek Sistemlerinde Teknik, Etik ve Yönetişimsel Yaklaşımlar: Çok Sektörlü Bir Derleme Çalışması. (doi:10.33461/uybisbbd.1691218, Ed.) *International Journal of Management Information Systems and Computer Science , 9* (1), 29-48.

Kılınç, F., & Özen, G. (2024). Basketbolcularda Çoklu Performans Analizi. (https://izlik.org/JA25TK63CR, Ed.) *ÇOMÜ Journal of Sports Sciences , 7* (3), 123-152.

Koçak, D. (2025). Yapay Zekâ Destekli Veri Analizi: ChatGPT-4.0 ile Geçerlik ve Güvenirlik Kestirimleri. (doi:10.29129/inujgse.1617323, Ed.) *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi , 12* (23), 83-99.

Meydanoğlu, E. (2010). RFID Sistemleri ve Veri Güvenliği. (https://izlik.org/JA64KZ87WD, Ed.) *Bilişim Teknolojileri Dergisi , 1* (3).

Mıjwıl, M. M., Sadıkoğlu, E., Cengiz, E., & Candan, H. (2022). Siber Güvenlikte Yapay Zekanın Rolü ve Önemi: Bir Derleme. (https://izlik.org/JA65NH77FB, Ed.) *Veri Bilimi , 5* (2), 97-105.

Mısırlıgil, H., & Bayansalduz, M. (2023). Teknolojinin Spor Performans Alanına Etkisi. (https://izlik.org/JA87PP34NB, Ed.) *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi , 10* (2), 30-36.

Murathan, T., & Devecioğlu, S. (2018). Veri Madenciliği ve Spor Alalnındaki Uygulamaları. (doi:10.17644/sbd.371590, Ed.) *Spor Bilimleri Dergisi , 29* (3), 147-156.

Öner, İ., & Bingöl, Ş. (2024). Giyilebilir Spor Teknolojilerin Spor Yönetiminde Kullanımı ve Etkileri. (doi:10.48133/igdirsbd.1584116, Ed.) *Iğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi , 7* (2), 10-17.

Özcan, A. (2021). Büyük Veri: Fırsatlar ve Tehditler. (doi:10.37679/trta.818569, Ed.) *TRT Akademi , 6* (11), 10-31.

Özsağlam, M. Y., & Çunkaş, M. (2008). Particle Swarm Optimization Algorithm for Solving Optımızation Problems. (https://izlik.org/JA87GE73TJ, Ed.) *Politeknik Dergisi , 11* (4), 299-305.

Pirim, H. (2006). Yapay Zeka. *Journal of Yasar University , 1* (1), 81-93.

Polatgil, M. (2023). Veri Ölçekleme ve Eksik Veri Tamamlama Yöntemlerinin Makine Öğrenmesi Yöntemlerinin Başarısına Etkisinin İncelenmesi. (doi:10.29130/dubited.948564, Ed.) *Duzce University Journal of Science and Technology , 11* (1), 78-88.

S. (n.d.).

Sarıkabak, M., & Vural, E. (2025). Yapay Zekâ ile Spor Bilimlerinde Veri Odaklı Dönüşüm. (https://izlik.org/JA79EE42RJ, Ed.) *Spor Ve Bilim Dergisi , 3* (2), 182-197.

Serçek, S., & Korkmaz, M. (2023). Sporda Giyilebilir Teknoloji Üzerine Sistematik Bir Literatür Taraması. (https://izlik.org/JA29CB59BY, Ed.) *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi , 9* (1), 77-92.

Şimşek, A. (2025). 21. Yüzyılda Yaz Paralimpik Oyunlarında Dijitalleşme ve Spor Teknolojilerinin Evrimi. (https://izlik.org/JA98AH29PD, Ed.) *ÇOMÜ Journal of Sports Sciences , 8* (4), 65-93.

Tekin, A., & Demirel, O. (2024). Yapay Zeka Teknolojileri ile İstihdam ve Verimlilik Arasındaki İlişki. (doi:10.35408/comuybd.1485233, Ed.) *Yönetim Bilimleri Dergisi , 22* (Spc.), 1585-1618.

Togo, O. T., & Öztürk, A. (2025). Antrenörlerin Yapay Zeka Destekli Karar Sisitemlerine Yaklaşımı. In *BEDEN EĞITIMI ALANINDA ULUSLARARASI DERLEME, ARAŞTIRMA VE ÇALIŞMALAR* (pp. 103-112). Ankara: Serüven Yayınevi.

Tozkoparan, K. E., & Karaduman, Ö. (2022). Spor Biyomekaniğinde Performans Analizi için Hareket Yakalama Teknolojisi Uygulamaları. (https://izlik.org/JA55YN99HX, Ed.) *Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi , 34* (2), 95-111.

Tuncer, Ö., & Alaeddinoğlu, M. F. (2023). Yenilenmiş CİhazlarIçin Endüstri 4.0 Standartları. (doi:10.33461/uybisbbd.1306421, Ed.) *Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar Bilimleri Dergisi , 7* (2), 113-127.

Uluca, M., Yel, K., GÜzel, S., & Çakır, Z. (2024). Yapay Zeka ve Drone Teknolojileri ile Spor Etkinlikleri Gözlem ve Analizinde Güncel Yaklaşımlar. (https://izlik.org/JA78TK82KF, Ed.) *Dede Korkut Spor Bilimleri Dergisi , 2* (2), 47-70.

Ulupınar, S., & Özbay, S. (2023). Mobil Uygulamalar Aracılığıyla Koşma Egzersizleri İçin Performans. In F. Kıyıcı, Y. S. Biricik, V. Alaeddinoğlu, & doi.org/10.58830/ozgur.pub223.c960 (Ed.), *Dijital Çağda Spor Araştırmaları II* (pp. 33-52). Gaziantep: Özgür Yayınevi.

Yaraş, A., Yüksel, E. N., Geri, S., & Öntürk, Y. (2025). Dİjital Okuryazarlık Engelleri ile Yapay Zeka Okuryazarlığı Arasındaki İlişkinin Rolü: Spor Bilimleri Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. (doi:10.61962/bsd.1767997, Ed.) *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi , 19* (3), 391-404.

Yılmaz, İ., Sözer, C., & Elver, E. (2021). Yapay Zeka İle İlgili Güncel Düzenlemeler: Avrupa Birliği Ve Amerika Birleşik Devletlerinde Alınan Aksiyonlar Işığında Bir Değerlendirme. (https://izlik.org/JA95ZE99JR, Ed.) *Adalet Dergisi , 66*, 445-469.

Yüksel, E. N., & Öntürk, Y. (2025). Teoriden Uygulamaya: Spor Bilimlerinde Yapay Zekânın Kullanımı / Dönüşümü. (doi:10.55238/seder.1623316, Ed.) *Spor Eğitim Dergisi , 9* (1), 90-106.

Ortaokul Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Katılım Motivasyonu ile Okul İklimi Arasındaki İlişki

Sergen AKGÜL

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Fikret RAMAZANOĞLU

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

GIRIŞ

Fiziksel aktivite, çocuk ve ergenlerin bedensel gelişimini, motor becerilerini ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarını destekleyen temel davranış alanlarındandır. Düzenli katılım psikolojik iyi oluş, sosyal ilişkiler ve günlük yaşam sorumlulukları bakımından da önem taşımaktadır. Çocukluk ve ergenlik döneminde kazanılan hareket alışkanlıkları ilerleyen yaşlardaki yaşam biçimini etkileyebilmektedir. Sallis vd. (2000) ve Biddle vd. (2011), fiziksel aktivite davranışlarının bireysel, sosyal ve çevresel değişkenlerle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu, öğrencinin etkinliğe başlama, çaba gösterme ve katılımı sürdürme isteğini ifade etmektedir. Eğlenme, sağlıklı olma, yeterlik kazanma, başarı, arkadaşlarla zaman geçirme ve kendini iyi hissetme bu isteği güçlendirebilmektedir. Ryan ve Deci (2000), özerklik, yeterlik ve ilişki kurma gereksinimlerinin karşılanmasının içsel motivasyonu desteklediğini açıklamaktadır. Owen vd. (2014) da öz belirlenmiş motivasyon ile çocuk ve ergenlerin fiziksel aktivite davranışları arasında olumlu bağlantılar bildirmektedir.

Okul iklimi, öğrencilerin güvenlik, ilişkiler, öğretmen desteği, disiplin, kaynaklara erişim ve okul yaşamına katılım konularındaki deneyimlerini yansıtmaktadır. Cohen vd. (2009) okul iklimini güvenlik, ilişkiler, öğretme ve öğrenme süreçleri ile çevresel koşullar üzerinden ele almaktadır. Thapa vd. (2013), olumlu okul ikliminin öğrenci gelişimi, psikolojik uyum ve akademik katılımla bağlantılı olduğunu belirtmektedir.

Okul iklimi ile fiziksel aktivite motivasyonunun birlikte incelenmesi, öğrencilerin hareket davranışlarıyla okul koşulları arasındaki bağlantıyı değerlendirmeye imkân vermektedir. Spor alanları, beden eğitimi dersleri, okul takımları ve öğretmen yaklaşımı katılım davranışını etkileyebilmektedir. Nichol vd. (2009) ile Morton vd. (2016) okul çevresi ve rekreasyon olanaklarının öğrencilerin fiziksel aktivitesiyle ilişkisini, Göktaş ve Şentürk (2019) ise okul iklimi ile spora yönelik tutum arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Araştırmanın amacı, Mardin ilindeki ortaokul öğrencilerinin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonları ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi ve temel grup farklılıklarını incelemektir.

Materyal ve Metod

Araştırmada nicel araştırma yaklaşımı ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Creswell ve Creswell, 2018). Temel değişkenler fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ile okul iklimi algısıdır. Motivasyon bağımlı değişken, okul iklimi temel yordayıcı değişken olarak ele alınmıştır. Cinsiyet, sınıf düzeyi ve düzenli fiziksel aktivite yapma durumu grup karşılaştırmalarında kullanılmıştır. Veriler tek uygulamada toplanmış ve değişkenlere müdahale edilmemiştir.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini 2025-2026 eğitim öğretim yılında Mardin ilindeki ortaokulların beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen 295 öğrenciden meydana gelmektedir. Örneklemde 152 kız ve 143 erkek öğrenci bulunmaktadır. Sınıf düzeyine göre 82 öğrenci beşinci, 71 öğrenci altıncı, 81 öğrenci yedinci ve 61 öğrenci sekizinci sınıfta öğrenim görmektedir. Düzenli fiziksel aktivite yaptığını belirten 164 öğrenci örneklemin %55,6'sını, düzenli fiziksel aktivite yapmadığını belirten 131 öğrenci %44,4'ünü oluşturmaktadır.

Verilerin toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği ve Ortaokul Öğrencileri İçin Okul İklimi Ölçeği kullanılmıştır. Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği Tekkurşun Demir ve Cicioğlu (2018) tarafından geliştirilmiş, 16 madde ve bireysel nedenler, çevresel nedenler ve nedensizlik olmak üzere üç alt boyuttan oluşturulmuştur. Ortaokul Öğrencileri İçin Okul İklimi Ölçeği Atik ve Yerin Güneri (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Araştırmanın uygulama formunda 1. ve 6. maddeler kapsam dışında bırakılmış ve analizler 34 madde üzerinden yürütülmüştür. Veri toplama araçları öğrencilere tek form hâlinde uygulanmış, gönüllülük ve gizlilik ilkeleri gözetilmiştir.

Verilerin analizi

Veriler IBM SPSS Statistics ile analiz edilmiştir. Veri seti eksik değer, yinelenen kayıt, puan sınırları ve uç gözlemler yönünden incelenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2019). Demografik özellikler frekans ve yüzdeyle, ölçek puanları ortalama ve standart sapmayla sunulmuştur. İç tutarlılık Cronbach alfa katsayısıyla değerlendirilmiştir (Field, 2018). Pearson korelasyonu, bağımsız örneklemler t testi, Welch testi ve tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Okul ikliminin motivasyonu yordama düzeyi doğrusal regresyonla incelenmiş, gerekli modelde HC3 dayanıklı standart hatalar kullanılmıştır (Hayes ve Cai, 2007). Anlamlılık düzeyi 0,05'tir.

BULGULAR

Tablo 1. Demografik Değişkenlerin Dağılımı

Değişken	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	152	51,5
Erkek	143	48,5
Toplam	295	100,0
Sınıf düzeyi		
5. sınıf	82	27,8
6. sınıf	71	24,1
7. sınıf	81	27,5
8. sınıf	61	20,7
Toplam	295	100,0
Düzenli fiziksel aktivite		
Evet	164	55,6
Hayır	131	44,4
Toplam	295	100,0

Araştırma grubunun 152'si (%51,5) kız, 143'ü (%48,5) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. En yüksek katılım 82 öğrenciyle (%27,8) beşinci sınıfta, en düşük katılım 61 öğrenciyle (%20,7) sekizinci sınıfta gerçekleşmiştir. Düzenli fiziksel aktivite yaptığını belirten 164 öğrenci (%55,6), fiziksel aktivite yapmadığını belirten 131 öğrenciden (%44,4) daha fazladır.

Ölçeklerin Güvenirliği ve Betimsel Bulgular

Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeğinin genel puan ortalaması 3,933 ve standart sapması 0,699'dur. Okul İklimi Ölçeğinin genel puan ortalaması 2,251 ve standart sapması 0,322'dir. Okul iklimi boyutlarında öğrenci-öğretmen ilişkileri 2,313 ile en yüksek, düzen ve disiplin 2,181 ile en düşük ortalamaya sahiptir. FAKMÖ genel Cronbach alfa katsayısı 0,900, Okul İklimi Ölçeği genel katsayısı 0,874 olarak hesaplanmıştır.

Okul iklimi ile fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r = 0,209$, $p < 0,001$). Okul iklimi boyutları içinde motivasyonla

en yüksek ilişki öğrenci-öğretmen ilişkilerinde görülmüştür (r = 0,238, p < 0,001). Basit doğrusal regresyon modelinde okul iklimi motivasyonu anlamlı düzeyde yordamış ve toplam varyansın %4,4'ünü açıklamıştır (HC3 beta = 0,209, p < 0,001).

Tablo 2. Ölçek ve Seçilmiş Alt Boyutların Cronbach Alfa Değerleri

Ölçek ve Alt Ölçekleri	**Cronbach Alfa Değeri**
FAKMÖ	0,900
Okul iklimi	0,874
Öğrenci-öğretmen ilişkileri	0,859
Düzen ve disiplin	0,638

Güvenirlik sonuçları FAKMÖ ve Okul İklimi Ölçeğinin araştırma grubunda yüksek iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Alt boyut katsayıları Tablo 2'de yer almaktadır.

FAKMÖ ve okul iklimi puanlarının sınıf düzeyi, cinsiyet ve düzenli fiziksel aktivite durumuna göre dağılımları Tablo 3'te sunulmuştur. Grup karşılaştırmalarında ANOVA, t testi ve gerekli durumda Welch testi kullanılmıştır.

Tablo 3. FAKMÖ ve Okul İklimi Puanlarının Grup Değişkenlerine Göre Dağılımı

		FAKMÖ	**Okul iklimi**	**Etki FAKMÖ**	**Etki OİÖ**
Sınıf					
5. sınıf	**Ortalama**	3,904	2,274		
	St. Sapma	0,702	0,336		
6. sınıf	**Ortalama**	3,833	2,159		
	St. Sapma	0,738	0,330		
7. sınıf	**Ortalama**	3,933	2,283		
	St. Sapma	0,684	0,310		
8. sınıf	**Ortalama**	4,091	2,286		
	St. Sapma	0,655	0,296		
	p-değeri	**0,193**	0,0495	**η^2=.016**	**η^2=.027**
Cinsiyet					
Kız	**Ortalama**	3,929	2,244		
	St. Sapma	0,659	0,327		
Erkek	**Ortalama**	3,938	2,259		

	St. Sapma	0,741	0,318		
	p-değeri	**0,908**	0,703	**d=-.014**	**d=-.044**
Düzenli					
Evet	**Ortalama**	4,228	2,257		
	St. Sapma	0,531	0,317		
Hayır	**Ortalama**	3,565	2,244		
	St. Sapma	0,710	0,330		
	p-değeri	**<0,001**	0,745	**d=1.075**	**d=.038**

Fiziksel aktivite motivasyonu sınıf düzeyine göre farklılaşmamıştır ($F = 1,586$, $p = 0,193$). Okul iklimi puanında küçük büyüklükte fark belirlenmiştir ($F = 2,643$, $p = 0,0495$, $eta^2 = 0,027$).

Motivasyon ve okul iklimi puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Kız ve erkek öğrencilerin FAKMÖ ortalamaları 3,929 ve 3,938, okul iklimi ortalamaları 2,244 ve 2,259'dur.

Düzenli fiziksel aktivite yapan öğrencilerin motivasyon ortalaması 4,228, yapmayanların ortalaması 3,565'tir. Fark anlamlı ve etki büyüklüğü yüksektir (Welch $t = 8,884$, $p < 0,001$, $d = 1,075$). Okul ikliminde fark bulunmamıştır ($p = 0,745$).

TARTIŞMA SONUÇ

Araştırmada fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ile okul iklimi arasında pozitif, düşük ve anlamlı ilişki saptanmıştır. Öğrenci-öğretmen ilişkileri motivasyonla en güçlü bağlantı kuran okul iklimi boyutudur. Cinsiyet iki temel puanda farklılık üretmemiştir. Sınıf düzeyi motivasyonda fark oluşturmazken okul ikliminde küçük bir fark görülmüştür. Düzenli fiziksel aktivite yapan öğrencilerin motivasyonları daha yüksektir. Okul iklimi motivasyondaki toplam varyansın %4,4'ünü açıklamıştır.

Okul iklimi ile fiziksel aktivite motivasyonu arasındaki pozitif ilişki, okul ortamının öğrencilerin katılım isteğine katkı sunduğunu göstermektedir. Göktaş ve Şentürk (2019) okul iklimi ile spora yönelik tutum arasında bağlantı belirlemiş, Morton vd. (2016) okul çevresinin ergenlerin fiziksel aktivite davranışlarıyla ilişkili olduğunu bildirmiştir. Öğrenci-öğretmen ilişkilerinin öne çıkması öğretmen desteğinin önemini güçlendirmektedir. Standage vd. (2005) temel psikolojik gereksinimlerin desteklenmesini beden eğitimi motivasyonuyla ilişkilendirmiş, Vasconcellos vd. (2020) öğretim ortamındaki motivasyonel süreçlerin fiziksel aktivite açısından önemini göstermiştir. Düzenli fiziksel aktivite yapan öğrencilerin daha yüksek motivasyona sahip olması Ryan ve Deci (2000) ile Owen vd. (2014) tarafından açıklanan öz belirlenmiş motivasyon yaklaşımıyla uyumludur. Sonuçlar, düzenli fiziksel aktivite programlarının yaygınlaştırılmasını, öğrenci-öğretmen ilişkilerinin güçlendirilmesini, altıncı sınıf öğrencilerine uyum desteği verilmesini ve kapsayıcı okul spor etkinliklerinin artırılmasını desteklemektedir.

KAYNAKÇA

Atik, G., & Yerin Güneri, O. (2016). Ortaokul öğrencileri için Okul İklimi Ölçeği: Türkçe Formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. İlköğretim Online, 15(1), 91–103.

Biddle, S. J. H., Atkin, A. J., Cavill, N., & Foster, C. (2011). Correlates of physical activity in youth: A review of quantitative systematic reviews. International Review of Sport and Exercise Psychology, 4(1), 25–49.

Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. Teachers College Record, 111(1), 180–213.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (5th ed.). SAGE.

Field, A. (2018). Discovering statistics using IBM SPSS Statistics (5th ed.). SAGE.

Göktaş, N., & Şentürk, H. E. (2019). Spor lisesi öğrencilerinin okul iklimi algıları ile spora yönelik tutumları arasındaki ilişki. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 17(3), 78–92.

Hayes, A. F., & Cai, L. (2007). Using heteroskedasticity-consistent standard error estimators in OLS regression: An introduction and software implementation. Behavior Research Methods, 39(4), 709–722.

Morton, K. L., Atkin, A. J., Corder, K., Suhrcke, M., & van Sluijs, E. M. F. (2016). The school environment and adolescent physical activity and sedentary behaviour: A mixed-studies systematic review. Obesity Reviews, 17(2), 142–158.

Nichol, M. E., Pickett, W., & Janssen, I. (2009). Associations between school recreational environments and physical activity. Journal of School Health, 79(6), 247–254.

Owen, K. B., Smith, J., Lubans, D. R., Ng, J. Y. Y., & Lonsdale, C. (2014). Self-determined motivation and physical activity in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. Preventive Medicine, 67, 270–279.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68–78.

Sallis, J. F., Prochaska, J. J., & Taylor, W. C. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. Medicine & Science in Sports & Exercise, 32(5), 963–975.

Standage, M., Duda, J. L., & Ntoumanis, N. (2005). A test of self-determination theory in school physical education. British Journal of Educational Psychology, 75(3), 411–433.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). Using multivariate statistics (7th ed.). Pearson.

Tekkurşun Demir, G., & Cicioğlu, H. İ. (2018). Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu

Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Journal of Human Sciences, 15(4), 2479–2492.

Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. Review of Educational Research, 83(3), 357–385.

Vasconcellos, D., Parker, P. D., Hilland, T., Cinelli, R. L., Owen, K. B., Kapsal, N., Lee, J., Antczak, D., Ntoumanis, N., Ryan, R. M., & Lonsdale, C. (2020). Self-determination theory applied to physical education: A systematic review and meta-analysis. Journal of Educational Psychology, 112(7), 1444–1469.

Anakara Yayıncılık

ISBN: 978-625-93244-5-6